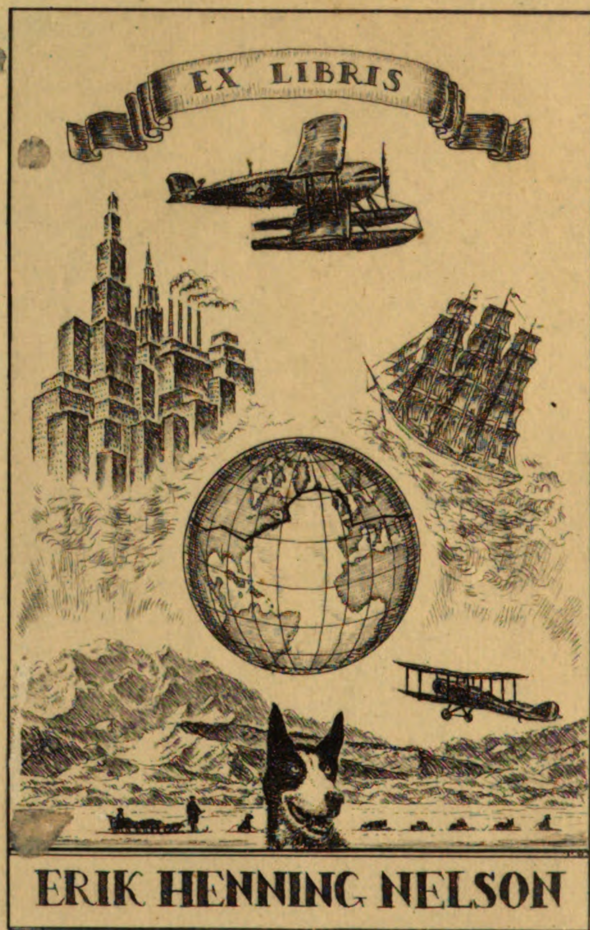


Utdrag ur mitt dagsverks- och pro diverse- konto

Claes Adelsköld


EX LIBRIS
ERIK HENNING NELSON

Sådana mo de - råd
bröte man på den tiden

LEFNADSMINNEN

AF

CL. ADELSKÖLD

II.



SARA GUSTAFVA BROLIN

vid 16 år.

UTDRAG

UR

MITT DAGSVERKS- OCH PRO DIVERSE-KONTO

AUTOBIOGRAFISKA ANTECKNINGAR M. M.

AF

CL. ADELSKÖLD

LED. AF VETENSKAPS-AKADEMIEN
ASSOCIATE INSTITUTION OF CIVIL ENGINEERS IN ENGLAND M. M.,
F. D. MAJOR VID VÄG- OCH VATTEN-BYGGNADS CORPSEN OCH
LEDAMOT AF RIKSDAGENS FÖRSTA KAMMARE.

ANDRA DELEN

ANDRA AF FÖRFATTAREN REVIDERADE UPPLAGAN



STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1900.



V.

PÅ RÄTTA STRÅTEN.

1847—1865.

Du musst herrschen und gewinnen,
Oder dienen und verlieren,
Leiden oder triumphiren,
Amboss oder Hammer sein.

GOETHE.

Resor och äfventyr i Vermland 1847. I Krangrufvan.

Under sommaren 1847 erbjöds mig i en lycklig stund på min broder Thures rekommendation, plats såsom biträde hos dåvarande kaptenen i flottans mekaniska corps, Norström, vid utstakning af landsvägar i norra Vermland. Anbudet antogs naturligtvis med tacksamhet och förtjusning och jag begaf mig genast till Karlstad, för att anmäla mig hos min blifvande förman. Denna befanns vara ovanligt älskvärd och vi blefvo genast goda vänner, hvilket fortfor, så länge han lefde.

* * *

Nu började ett herrligt lif och jag kände genast inom mig, att jag nu kommit »på rätta stråten».

Uppfödd i en af Sveriges vackraste trakter, hade jag från barndomen insupit en passionerad kärlek för naturen, till hvilken

jag brukat taga min tillflykt och der jag alltid funnit ro, när det emellanåt kunde kännas tråkigt nog.

Och att nu under angenäma och nyttiga sysselsättningar långt borta från den s. k. civilisationen och dess förkrympta existens få lefva och fritt andas i denna storslagna vermländska natur, sådan den utgått från Skaparens hand, bland urskogar, berg, dalar och speglande sjöar, stundom visserligen med endast blåbär till mat, vatten till dryck och några risqvistar till tak öfver hufvudet under nätterna, men med berghelsa, aldrig känd trötthet och ett humör, som stod profvet under alla förhållanden, i sällskap med en något äldre och erfarnare, men lika oöm kamrat, löjtnanten Aug. Nordenankar, med samma humör, sinne och egenskaper i öfrigt — allt detta var något alldeles hänryckande, som jag alltid med saknad skall minnas.



Kapten Carl Edvard Norström, död 1871.

Jag ser ännu så tydligt för mig, huru vi om sommaraftnarna, lägrade jemte våra arbetare på någon vacker plats i skogen, efter slutadt dagsarbete med frisk aptit stekte våra fläskbitar vid den flammande stockelden, som klart upplyste allt närmast omkring, för att lemna den mörka omgifvande skogen i så mycket djupare skugga. Under tiden sjönk solen allt djupare, aftonrodnaden färgade himmel, skog och det glittrande kärret i de praktfullaste toner, trasten slog sina melodiska drillar, en och annan morkulla »flirtade» uppe i skogsbrynet, tills slutligen natten sänkte sig öfver jorden, och de kalla dimmorna från mossar och myrar jagade oss in i den varma riskojan.

Eller då jag kunde få låna en bössa, och en vacker söndagsmorgon före naturens uppvaknande få följa med några skogvaktare på harjagt. Hvilket lif i skogen! Huru muntert hundarnas skall, jagtropen och skotten, mångfaldigade af ekot, vibrerade i den friska doftande morgonluften.

Eller när vi inbjödos att, medan arbetena pågingo i närheten, gästa något bruk, hvilken gammaldags äkta vermländsk gästfrihet, hvilken »farbror» brukspatron att »tuta» och röka långpipa med, hvilken »moster» brukspatronessa att bulla upp goda saker, hvilka öfverdådiga matsäckar med starkt julöl och t. o. m. vin uti! Men framför allt hvilka glada, lifliga, söta, blå- och brunögda förtjusande brukspatronsdöttrar att dansa med, prata med, skratta med, leka hök och dufva med och i första ögonblicket dödligt förälska sig uti — — —

* * *

Min kamrat Emil August Nordenankar*) hade fått sin ingeniörsuppfostran under Nils Ericsson vid ombyggnaden af Edets kanal nedom Trollhättan och var inte bortskämd.

Han var lång och mager som en gärdesgårdsstör med lingrått hår och dito mustascher, som stodo ut — styfva som håren i en tandborste. Och som han dessutom saknade åtskilliga framtänder, så kunde han just icke betraktas såsom vacker fruntimmerskarl, hvilket för mig medförde vissa enskilda fördelar — —

Men han var i stället så mycket trefligare att arbeta tillsammans med, såsom varande härdad i högsta grad, intresserad, flitig, munter och full af diverse historietter, som just inte kunde förtäljas i fruntimmerssällskap samt dito visor, vid hvilkas exeqverande tandgluggarne kommo väl till pass för att göra utförandet mera harmoniskt med innehållet. Sångerna påminde, så väl i fråga om »låten» som innehållet, ej så obetydligt om en öfverårig syrsas lockelser till älskog.

Under resorna för vägutstakningar, andra undersökningar och mätningar åtföljdes vi af en nivellör-handtlangare vid namn

*) Nyligen afliden vid 86 års ålder.

Krogsman, som hade varit gardist och var en ovanligt duktig karl, men med mycken smak för starka varor.

Vår gemensamma utrustning utgjordes, förutom nödiga instrument, af en gammal en- och en halfsitsig kärra tillhörig Nordenankar, samt en regnkappa af kamlott invändigt öfverdragen med kautschuk, äfven den tillhörig Nordenankar, så gammal och tillstelnad, att den stod för sig sjelf som ett litet tält, då den ställdes på marken.



Löjtnant E. A. Nordenankar, död 1899.

Denna kappa begagnades såsom gemensamt skydd mot regn under resorna å kärran.

För öfrigt hade Nordenankar en princip, som var mycket praktisk, nämligen den att man, liksom i krig inte skulle hafva med sig mer än hvad som kunde bäras på kroppen — allt annat var onödig lyx — och till följd häraf hade äfven jag inte mera med mig än jag gick och stod uti — som det heter — och kunde derför vara så mycket lösare och ledigare samt obekymrad att icke glömma eller tappa bort något.

Under en af våra utflykter kom vännen Nordenankar, som inte egde mer än en skjorta, emellertid »till korta»; ty då han sin vana trogen skulle väcka mig i daggryningen med vattenkaraffinen, och derunder dansade indiandans omkring sängen, der jag låg, kom jag att rycka till något hårdt i skjortan, som svängde omkring honom, hvarvid denna, som af ålder var skör, refs tvärt af rundt om midjan. Och som intet tillfälle gafs till lagning, fick N. gå sålunda »uppskörtad», ända tills vi nästa gång kommo till Karlstad.

Sålunda utrustade, med Krogsman hängande å ett bräde bakpå kärran och hållande instrumenterna så godt han kunde, samt med tobaksbussen mellan tänderna för att inte bita af tungan, då kärran körde ner i hålen på de spåriga bergslagsvägarne (vi åtnjöto tillsammans endast skjutsersättning efter 1 1/2 häst och skjutsbonden fick springa bredvid *), foro vi omkring i mellersta och norra Vermland, utstakade nya landsvägar, undersökte och afvägde vattensjuka trakter för afdikning m. m. dylikt.

När Norström sjelf emellanåt var med på undersökningarna, åkte han elegant i egen karriol och medförde alltid diverse lyxartiklar, såsom en omgång rent linne, en kaffekokare för sprit, som hade den ovanan att explodera — en matsäckskorg med knif och gaffel samt en fågelhund.

Bland annat utstakade vi en ny landsväg mellan Långbanshyttan och Lesjöfors bruk, som då egdes af brukspatron Gustaf Ekman.

Jag hade derunder tillfälle att första gången göra bekantskap med denne utmärkte man, hvilken Vermland har så mycket att tacka för beträffande sin utveckling, genom af honom införda förbättringar i jernhandteringen och kommunikationsväsendets utsträckning och fullkomnande medelst kanaler och jernvägar m. m. Under dessa färder gjorde jag äfven bekantskap med en annan om Vermlands förkofran synnerligen förtjent man, bergmästaren v. Schéele.

Båda dessa framstående män visade mig — den unge nybörjaren på ingeniörsbanan — den största välvilja, och vi blefvo sedermera vänner för lifvet, och ju mera jag lärde känna dem, desto mera värderade och högaktade jag dessa ovanliga män.

*) Skjutslegan utgjorde på den tiden 24 sk. (= 50 öre) milen pr häst, och om de resande voro två på kärran och skjutsbonden inte rymdes, fick han springa mot 12 sk. (= 25 öre) milen.

* * *

I samma gammaldags byggnad vid Långbanshyttans gruffält, der bröderna Nils och John Ericsson föddes, fastän den sedan blifvit moderniserad och rödmålad, bodde en af de allmänt kända och på samma gång mycket omtyckta originalen på den tiden i Vermland, gruffogden Anders Petter Lagrelius — vanligen endast »Anders Petter» kallad — en liten mörkrödbrusig, ovanligt tjock man, men mycket qvick i vändningarna, skicklig och djerf grufstigare, med det mest humoristiska utseende och uttryck man kan föreställa sig. Huru det var, hade han aldrig fastnat i äktenskapsnätet, utan var en fri och sjelfständig ungkarl. En duktig hushållerska skötte mathållningen och bryggde åt honom det mörkbrunaste och starkaste, hvitfradgande öl — en riktig gudadryck, så att han kunde anse sig hafva det väl ställdt för sig, och ingen kunde heller tacksammare erkänna att han hade det bra i verlden än »Anders Petter» sjelf.

Klockan senast fem på morgonen var gubben Lagrelius i farten i sina grufvor, ordnade och ställde på bästa sätt med grufpickarne, malmskräderskorna m. fl., äfvensom med körslorna o. s. v. Men sedan en stark och god middag kl. 12 afätits, var arbetsdagen slut, för så vidt inte något ovanligt påkom, hvilket sällan inträffade, och då tog Anders Petter fram »toddivirke», lagade till en tuting, hvilken sedan — vanligen i godt sällskap — påspäddes ända till sent på qvällen, och medan detta pågick och skämt och infall haglade, var glädjen ogrumlad och strålande som de guldglänsande tutingarna.

Otaliga anekdoter om och infall af Lagrelius cirkulerade på den tiden.

En gång hölls under bergmästare Schéeles ordförandeskap bergsting, och bland annat förelåg förslag om en gemensam begrafningsplats för Persberget och Långbanshyttan.

Frågan förekom först på eftermiddagen, då Anders Petter redan hunnit till tredje tutingen i ordningen, och medan diskussionen som bäst pågick, kom han, som inte så noga följt med, framklifvande på sina små korta ben till bergmästarebordet, lade armarna midt på detta och sade allvarsamt:

»Koss i jess namn *) — ja' skull' ju bevaka mina komitenters fördel, och vill' fråg' bergmästarn, om några lik från Långbanshyttan få anmäla sig och ä' välkomna?»

»Ja, jag menar, förstår bergmästarn, om mina komi-hicktenter, tillfälligtvis få låta begrafva sig vid Persberget, om de vilja. Få di de'?»

»Säg dem, att det få de hjertans gerna för mig, om di sjelfva anmäla sig» — svarade Schéele.

»Tack så mytje bergmäster! — Då ä vi alla belåtna» — och med denna försäkran återvände A. P. till sin tuting.

En annan gång något år derefter kom Anders Petter en f. m. under en affärsresa på besök hos sin vän, förvaltaren Rosendal på Nykroppa under Storfors.

Jag höll då på med byggnaden af Kroppa-jernvägen och blef jemte bruksförvaltaren Bergendahl på Gammelkroppa och ett par andra brukskarlar bjuden att sällskapa med A. P. på eftermiddagen.

När vi infunno oss, stodo toddysakerna färdiga på ett bord och värden hviskade mig i örat, att jag inte skulle tillblanda min tuting med innehållet i en utvisad tillbringare, ty i denna — han pekade pån' — var varm arrak.

Sjelf tillagade han en mörkbrun »piliknarkare» åt A. P. af konjak och den heta arraken.

»Koss i jess namn hva' stark konjak du har, gosse!» utropade A. P. hostande, då han sväljt den första grundliga klunken.

»Spä' ut'en, farbror» — sade Rosendal — och påfyllde glaset med den heta arraken.

»Ja nu ä' han bätter; men koss i jess namn så go konjak, gosse, hvar får du'n ifrå?»

Under dessa resor besöktes ofta Filipstad, centralorten i Fernebo härad och Vermlands förnämsta bergslag, och här gjorde Nordenankar och jag bekantskap med många framstående personligheter, men också många original. Under denna tid voro bergslagens invånare till följd af de miserabla kommunikationerna nästan fullkomligt isolerade från den yttre verlden

*) Med dessa ord började A. P. vanligtvis sina anföranden.

utom vid den stora Fastings marknad i Kristinehamn, vid hvilken jernpriserna för året bestämdes, köp afslutades, spirituosa och specerier reqvirerades samt fruarnas och döttrarnas toiletter kompletterades m. m. m. m., och där man i hela fjorton dagar roade sig med hasardspel, middagar, soupéer, dans och alla andra nöjen. Under den öfriga delen af året utvecklades fritt och individuelt hvars och ens medfödda egenheter.

Att endast uppräkna namn och ytligt beskrifva dessa många dråpliga original skulle medtaga allt för stort utrymme, ehuru det kunde vara mycket karakteriserande för förhållandena i bergslagen, i slutet af 1840-talet, innan jernvägarna trängde fram och omstöpte alla förhållanden, dock icke alltid till det bättre.

* * *

Under dessa resor i bergslagen gästade vi och blefvo utmärkt väl emottagna öfverallt hvart vi kommo, såsom exempelvis å Saxån hos de båda vänliga bröderne, brukspatronerna Bernhard och Carl Gustaf Berggren, och å Sikfors hos kapten Uggla, med hans älskliga familj, m. fl. ställen.

På sistnämnda ställe skulle Nordenankar uppmäta och jordborra en mosse samt pejla djupet af en sjö för torrläggning och odling. Medan han då var borta ett par dygn, upptogs min tid af den vida angenämare sysselsättningen att pejla ett par femtonvåriga, ljusbruna, drömmande, oskuldsfullt blickande flickögon, och obegripligt var, att jag icke riktigt drunknade i de klara underbart trolska djupen.

Å Karlsdal hos brukspatron Carl Lindberg och å många, många flere bruk och egendomar, som vi för våra arbeten hade anledning att besöka, mottogos vi öfverallt utan undantag, trots våra anspråkslösa toiletter, på det vänligaste, mådde godt och befunno oss genast hemmastadda som gamla bekanta.

Knappast kan någon föreställa sig ett så angenämt lif, som vi den sommaren förde.

En gång råkade vi emellertid ut för ett komiskt äfventyr, som jag måste berätta:

Vi höllo, såsom förut är nämndt, på att utstaka en ny landsväg genom de milsvida skogarna mellan Långbanshyttan och Lesjöfors och hade sändt en af arbetarne att anskaffa nytt matsäcksförråd.

Huru det var, gick denne, som inte var hemma i trakten, vilse och kom icke tillbaka, som vi beräknat, så att Nordenankar, Krogsman och jag fingo under en hel fredag och lördag lefva på blåbär och vatten, hvilket torde vara ännu mindre födande än »vatten och bröd». På lördags afton beslutade vi derför att söka bebodd ort och kommo efter kompassledning fram emot natten till Gåsborns by, der vi begärde nattqvarter och något att äta, å en ståtlig gård, som sedermera befanns vara sjelfva kyrkovärdens på platsen.

Denne, som synbarligen tog oss för »luffare» (och nog var det förlåtligt, så som vi tre — Nordenankar, Krogsman och jag — sågo ut, der vi kommo strykande inifrån skogen) förklarade, att ingen mat fanns att få, men att vi kunde få slå oss ner i drängstugan, om vi ville. Och uttröttade som vi voro gjorde vi detta.

Men det dröjde inte länge, förrän det talrika sällskapet i sängen dref oss ut i skogen igen.

Och der gingo vi i våra tunna sommarkläder i den ganska kalla natten uthungrade, småsvärjande, och uppgjorde allehanda elaka planer att hämnas. Några dagar förut hade vi legat i en stuga, der det fanns en blomkruka i fönstret med s. k. »spansk peppar», hvaraf Nordenankar annekterat ett par skidor, för att bland annat bestryka ett cigarrmunstycke, som han skänkte mig på födelsedagen.

Vid vår ankomst till Gåsborn på qvällen förut, hade vi observerat att i rummet bredvid drängkammarn stod en piphylla med några sjöskumspipor, och beslut fattades att munstyckena å dessa skulle bestrykas med spansk peppar. Detta dåd utöfvades, innan solen gått upp och någon vaknat på söndagsmorgonen, och nog fick den gästfrie kyrkovärden och hans gäster roligt, när piporna skulle begagnas, ty att spansk peppar

bränner timtals som eld i munnen, det hade jag fått erfara vid invigningen af mitt cigarrmunstycke, som vännen Nordenankar bestrukit med detta rackartyg.

Sedan ofvanstående dåd begåtts, trodde vi det vara klokast att göra oss osynliga så fort som möjligt, och lomade således af med Krogsman bakefter, bärande afvägnings- och andra instrument på ryggen och en stor tobaksbuss i munnen.

Frampå morgonen kommo vi till en större herrgård, hvilken befanns vara Gåsborns prestboställe.

Med kännbara minnen på våra arma kroppar efter emottagningen hos en annan kyrkans tjenare drogo vi oss för att göra ett öppet försök att få mat hos presten, utan beslutade att skaffa oss sådan medelst list.

Till detta ändamål uppställdes afvägningsinstrumentet och Krogsman beordrades att ställa sig med den långa hvita afvägningsstången midt i prestens trädgård samt att flytta sig hit och dit bland krusbärsbuskarna och blommorna, ärter och kålhufvud.

Som vi beräknat, dröjde det inte länge, innan vi observerats från köket, hvarifrån rapport afgick till frun och från henne till presten, som läste öfver predikan, och inom ett par minuter hade han fått hatten på och kom till oss, der vi stodo vändande tuben i afvägningsinstrumentet och kikande åt alla väderstreck.

»Hvad i Herrans namn är meningen med detta?» frågade presten saktmodigt.

Han såg ut att vara en särdeles respektabel man, så att jag personligen kände mig mycket generad och makade mig bakom Nordenankar, men på denne syntes ingenting imponera.

»Frågan är» — svarade N. fräckt — »att en ny landsväg skulle komma att dragas fram här» —

»Genom mina rikt bärande trädgårdsland!?» utropade presten — »och öfver mina vackra blommor» — tillfogade frun, som äfven kommit ner — »det kan väl aldrig vara möjligt?»

»Så hårdt det kan anses vara, måste det enskilda vika för det allmännyttiga» — svarade den skälmen Nordenankar.

»Men hvad är det fråga om för en väg?» fortsatte presten — »jag borde väl hafva hört talas derom.»

»Jo, det är den nya vägen mellan Långbanshyttan och Lesjöfors bruk» — svarade N. — »som det är meningen lägga här.»

»Å! Det är aldrig möjligt» — utropade presten — »ni äro ju här mer än en half mil fågelvägen från den tillämnade vägsträckningen. Herrarne äro bestämdt på villovägar — kom in, skall jag visa er på en karta, huru vägen är beräknad att gå,» — »och som frukosten är färdig» — tillade frun — »så kunna vi äta lite först och sedan språka om edra vägförändringar.»

Nordenankar gjorde emellertid svårigheter, skyllde på toiletten, sade att vi inte voro hungriga — den bofven och storljugaren —, men lät slutligen öfvertala sig och följde det hyggliga prestparet.

Jag kände mig högst generad, men lunkade med i mina trasiga och smutsiga kläder. Vi fingo en god frukost, och derefter den noggrannaste beskrifning på trakten, hvilket visserligen inte behöfdes, ty detta hade vi reda på förut, samt anvisning hvar vägen skulle gå fram, och detta visste vi också förut.

Nordenankar tackade och sade, att vi skulle afväga den sträckning, som af pastorn förordades, innan något vidare åtgjordes häråt, och med detta svar blef presten så belåten, att han bad oss stanna till middag efter gudstjensten.

Åter nya invändningar för toiletten m. m., men den hygglige presten gaf sig inte, och då den unga och vackra prestfrun särskildt lade an på mig, måste vi gifva tappt och lofvade återkomma kl. 1 middagen.

Under tiden gingo vi in i skogen till en sjö, badade, tvättade oss sjelfva och kläderna samt torkade dessa i solen och snyggade upp oss så godt vi kunde samt återvände derefter till prestgården.

Vid vår återkomst hade der församlats åtskilliga af sockenboarne, bland andra en af Berggrenarne på Saxån, som kände oss. När presentationen skett, frågade B. hvad vi gjorde här i trakten.

»Kan du tänka dig» — sade presten — »herrarne äro här för att staka ut den nya landsvägen mellan Långbanshyttan och Lesjöfors, och hade jag inte märkt det, så hade vägen dragits genom min trädgård.»

»Hvad är detta för galenskaper!?» ropade Berggren och började skratta, — »vägens riktning är ju redan afgjord långt härifrån — det ligger något under det här — bekänn hvad ni nu haft för upptåg för er.»

Efter detta fanns ingen annan råd än att aflägga en uppriktig syndabekännelse, hvaråt alla — ej minst den vänliga presten och hans snälla fru — hade mycket roligt.

På eftermiddagen sjöngos qvartetter och musicerades — prestfrun ackompagnerade utmärkt på piano. Jag fick äfven uppträda solo med några folkvisor och blef applåderad. Och när vi nu skulle taga afsked om aftonen för att som vanligt slå oss ner under några risqvistar i skogen, kom detta inte i fråga, utan vi skulle stanna öfver natten, hvilket emellertid alldeles bestämdt afböjdes, under förevändning af viktiga göromål tidigt morgonen därpå; men egentligen med anledning af det obehagliga mångfotade sällskap, som vi medfört från kyrkovärden och som sannolikt stannat qvar och tagit sin bostad i de sköna prestsängarna, om vi missbrukat den vänliga bjudningen.

* * *

Under en resa förbi Persberget skulle vi bese det storartade grufffältet och tillfrågades, om vi ville gå ned i en grufva. — Nordenankar, som varit i grufvor förr, hade inte lust, men jag hade så mycket mer.

Det var den s. k. Krangrufvan, som skulle undersökas ända i botten.

Denna grufva går lodrätt på djupet, som jag vill minnas omkring 1,000 fot, och är upplyst ofvanifrån allt ner igenom.

De slemmiga, hala stegarne hänga efter bergväggen, som dels sänker sig lodrätt ner, dels ock faller undan, och här följa

stegarne bergväggen på det sättet, att man emellanåt måste klättra på undersidan af desamma.

När jag stod vid dagöppningen och såg ner i djupet, liknade grufvan en ofantlig brunn utan botten, i hvilken slagen af släggorna mot bergborren klingade såsom i ett aflägset fjerran.

En stigare skulle gå före mig på stegarne och yttrade, då han gick:

»Se sig nu inte omkring, allraminst ner åt botten, utan håll ögonen stinnt på stegen.»

Jag gjorde som han tillrådde och höll mig fast med händer och fötter, som om det gällt lifvet — hvilket det också i verkligheten gjorde — och efter klifvande från den ena stegen till den andra, hvilket ibland var kinkigt nog, samt utför de hundratals pinnarne, som aldrig tycktes taga slut, kom jag slutligen ner till botten af grufvan.

Allt gick bra, men kusligt kändes det, när man måste klättra utför de steglängder, som hängde i kettingar under klipputsprång och befunno sig i bakåtlutande ställning, ty om fötterna då halkat och man blifvit hängande i händerna öfver afgrunden, hade det sannolikt varit kinkigt nog att få fotfäste igen.

Strax efter det att stigaren och jag hunnit ner, lossades ett bergskott inne i en gång.

Det brakade till, som om två planeter med fart af 10,000 kilometer i sekunden törnat emot hvarandra, och dånet rullade en god stund i hvalfven, berget skalf, och ett regn af småsten haglade ner från väggarna i gruföppningen. Snart dånade ett skott till, och än flere med samma effekt. Det var i sanning storartadt.

Men slutligen skulle man upp igen.

Från ofvan och ner kunde man inte se mycket för mörkret och de gråhvita krutröksskyarna, hvilka sväfvade der nere och på det stora afståndet liknade andeväsen. Nerifrån och upp såg man deremot allting klart, ej allenast stjernor, som å en mattblå himmel tindrade midt på ljusa dagen, utan också steglinien, som i zigzag slingrade sig uppför den svarta, vatten-

drypande bergväggen och slutligen till dimensionerna liknade spindelväf. Och uppför denna himlastege skulle man, det hjelpte inte, om man bönföll och bad aldrig så mycket.

Detta föreföll, när man kastade ögonen uppåt brunnsväggarna och öfverskådade allt i en blick, de oändliga stegarne, som öfverst sågo ut som om de slöjdats af spindelväf, jemte det lilla hålet deruppe, som skulle återgifva oss åt verlden, nästan vådligare än englarnes klättring uppför trappan till himmelen måtte hafva förekommit patriarken Jakob i drömmen för några tusen år tillbaka. Ty — att döma efter de ritningar, som finnas på denna englastege, tyckes den dels hafva varit mycket solidare ihopkommen än pinnstegarne i Persbergs Krangrufva och långt ifrån så brant, dels ock hade englarne vingar, hvilket jag för min del helt och hållet saknade. — Men upp måste man.

»Se sig inte omkring hvarken ner eller opp, utan bara på stegen, så går det bra» — varnade stigaren om igen, då han förmodligen märkte någon tveksamhet å min sida.

Jag fattade ett oryggligt beslut att inte låta genera mig af svindel och klef på. Men det tycktes aldrig vilja taga slut på klättrandet. Ben och armar skälfde och blefvo slutligen som förlamade, men det hjelpte inte, bara klättra på och inte ett ögonblick låta tanken svindla, ty då hade det ohjelpligt varit slut — — —

Upp kommo vi emellertid till sist, fast jag medger att det ofta föreföll kusligt nog, när man skulle uppför de bakåthängande, hala, våta stegarne, och ofrivilligt råkade kasta en blick nedåt eller ännu värre uppåt för att se, om det aldrig skulle blifva slut på klättringen — — —

Sedermera hade jag ofta tillfälle att roa mig med grufstigning.

Sveriges första jernväg mellan sjön Fryken och Klarelfven i Vermland. Min första resa till hufvudstaden. Stockholm 1848. Audiens hos Konung Oscar I. Hemresa.

Sommaren var slut, hösten kom, och dermed order att återvända till Karlstad för ritningars och kostnadsförslags upprättande. Men dessförinnan skulle vi biträda Norström med undersökning för en jernväg mellan sjön Fryken och Klarelfven, den s. k. Frykstabanan, Sveriges första jernväg.

Grefve Adolf v. Rosen hade visserligen redan förut hållit föredrag om jernvägsanläggningar i Sverige både å landsbygden och i riksdagen, och låtit upprätta planer till ett helt stambanenät samt erhållit koncession för alltid på dess byggande och egande under vissa af regeringen stadgade mycket lindriga vilkor; men ännu var frågan icke mogen, det ansågs »omöjligt anlägga jernvägar i ett land så bergigt som Sverige». »Skenorna skulle komma att bortstjälas af klensmeder, som behöfde en jernstång». »Jernvägarne skulle blifva en kräfta för landet», som det yttrades på riddarhuset; och engelsmännen, som grefve v. Rosen räknat på för erhållande af medel till det stora företaget, drogo sig tillbaka.

Den koncession grefve v. Rosen erhållit förverkades härigenom, och af de banor han projekterat kom till en början endast den mellan Örebro och Arboga, efter många svårigheter till utförande.

Det var H. M:t Konung Oscar I, som med biträde af de utmärkta statsråden och cheferna för finans- och civildepartementen Gripenstedt och Almquist, hedern i första rummet tillkommer att hafva upptagit grefve v. Rosens mantel, och efter hårda strider lyckades de år 1854 genomdrifva beslutet att anlägga ett stambanenät för statens räkning.

Men hedern att hafva tagit initiativet till den först utförda jernvägen tillkommer förste landtmätaren i Vermland, Örn, som

i samråd med några framsynta män inbjöd till anläggning af denna bana, hvilket företag då ansågs för någonting storartadt.

Undersökningen af den $^{2}/_{3}$ mil långa bansträckan verkställdes af Norström, Nordenankar och mig under hösten 1847, och sedan kostnadsförslaget jemte nödiga ritningar fullbordats, bildades Fryksta jernvägsaktiebolag.

Då emellertid hela byggnadskapitalet icke kunde erhållas genom aktieteckning, tänkte man söka ett lån ur Handels- och sjöfartsfonden, till hvilket ändamåls vinnande Örn och Norström anmodades uppresa till hufvudstaden för att hos H. M:t Konung Oscar I personligen söka utverka ett sådant bidrag.



Förste Landtmätaren Lars Gustaf Örn.

* * *

Förste landtmätaren Örn var egare till en gammal, mycket stor vagn liknande min svåger Ottos förut beskrifna »Holsteinare» och som fyra personer lika väl rymdes i densamma som två, och icke mindre än tre hästar under alla förhållanden fordrades att framskaffa den kolossala kareten, så erbjödos Nordenankar och jag att kostnadsfritt följa med på resan.

Detta var mitt första besök i Sveriges hufvudstad.

Resan företogs i december månad 1848, och efter fem dagars omvexlande äfventyr, såsom ett axelbrott och deraf föranledd stjelpning i ett dike, fastsittande i snö, gräl med hållkarlar och skjutsbönder, regn och rusk, inträffade vi — »post tot varios casus, post tot discrimina rerum» — som gubben Ovidius qväder

— i hufvudstaden och togo in i N:o 9 Stadssmedjegatan, der det fanns »rum för resande». Hotell efter nutidens begrepp hade icke »Mälardrottningen» att bjuda på den tiden.

Invånareantalet var då icke mer än 85,000 mot närmare 300,000 nu och utseendet icke heller så litet annorlunda, innan herrar stadsfullmäktige hunnit lägga ner — lånta medel och skatter sammanräknade — säkert bortåt ett hundra millioner kronor på försköningar, gator, »vägar» och stora utfyllningar i vattendragen, m. m., för hvilket kolossala belopp, i parentes sagdt, bra mycket mera på ett bättre, ändamålsenligare, och i all synnerhet smakfullare sätt — antagligen kunnat åstadkommas än som skett, förutsatt att mera hänsyn tagits i första rummet till Stockholms egendomligt sköna naturförhållanden, och vidare att man i öfrigt velat begagna sig af utlandets erfarenhet, vid uppgörandet af den nya stadsplanen.

Men mera framdeles om vårt »fin de siècle» Stockholm.

* * *

Vi uppehöllo oss, innan audiens kunde erhållas, omkring en vecka i hufvudstaden, och under tiden var tillfälle att bese densamma med dess märkvärdigheter och egendomligheter, hvilka för en småstadsbo som jag, voro många och stora.

Meningen kan inte vara att här beskrifva slottet och dylikt, som alla känna till, och som icke förändrats just så mycket, utan de egendomligheter som Stockholm hade att uppvisa, karakteristiska för Sveriges hufvudstad för ett halft sekel sedan.

Alla gator voro stensatta med stora kullerstenar. Om trottoarer hade man ingen aning. I stället för dessa löpte utmed husväggarna öppna rännstenar, äfven dessa bildade af kullersten. Och som ingen tillstymmelse till underjordisk kloakledning fanns på den tiden, och allt affall från kök, fabriker, slakterier o. s. v. utslogs i rännstenarna på gatorna, fick den tjocka, lindrigt vällucktande, trögflytande äfja, som derigenom bildades, leta sig fram bäst den kunde till vattendragen. Emellanåt kunde derunder en fördämning bildas af något katt-

eller skeppsråttelik, eller något annat voluminösare afskräde, hvarigenom öfversvämning uppkom till stor vedermöda för fotgängare. *)

Att denna äfja, i synnerhet när sommarsolen gassade och bringade den i jäsning, skulle göra sig kännbar öfver luktorganerna, huru härdade de än voro, låg i sakens natur. Och likasom engelsmännen dofta stenkolsrök, ryssarne ryssläder och sydeuropeerna vidbränd olja och snusk, så vädrades stockholmaren hvart han kom af denna inbitna rännstensparfym, hvilken fyllde hela atmosferen både ute och i boståderna, och under sydlig vind förnams ända till Järfva. Norrländingarne kunde derpå känna att de nalkades resans mål.

Kok- och dricksvatten hämtades ur Norrström och hamnarne vid Mälaren i tunnor, som kördes hem, uppburos och ställdes i köken. En sådan tunna skulle vanligen räcka en vecka i ett medelstort hushåll och i mindre t. o. m. en månad. Man kan lätt tänka sig hvilka utmärkta kläcknings- och odlingsanstalter för stygga och snälla bakterier dessa kökstunnor, som sällan, om någonsin rengjordes, skulle vara.

För de förmögnares räkning kördes äfven dricksvatten af gubbar omkring på handkärror i tunnor — som det troddes — från Haga källa, men som vanligtvis hämtades ur någon af brunnarna i staden. Kokvattnet deremot uppumpades medelst träpumpar vid kajerna för alla ur Norrström eller Mälaren. **)

Uti det hus, der vi bodde, två trappor upp uti N:o 9 Stadssmedjegatan — som då var ett af hufvudstadens förnämsta logi för resande — hade utslagsvattnet från den bakom huset högre belägna Helvetiigränd — nuvarande Prestgatan

*) Stora förändringar till det bättre hafva visserligen i fråga om underjordiska kloakledningar m. m. med ofantliga kostnader blifvit under senare trettio åren gjorda i Stockholm, men ännu återstår mycket, innan allt detta kan anses tillhörande en modern stad. Och som en ren skandal måste det betecknas, att man — med anledning af vattenledningsvattnets hämtande ur Årstaviken, dit uppsjö emellanåt drifver in all orenlighet — icke kunnat tillämpa vattenklosettsystemet, som numera förefinnes öfverallt i utlandet.

**) Om Stockholms vattenledningsvatten mera längre fram i detta arbete under rubrik "*Stockholm storstad*".

— ledts in i en öppen rännsten *utmed hufvudtrappan inuti sjelfva huset.*

Här hade man således en ständigt sorlande bäck, med små pittoreska vattenfall, af grågrönt gult tjockflytande vatten, hvilket starkt parfymerade såväl trappuppgången som boningsrummen. Enahanda parfymeringssystem fanns ordnadt uti de flesta hus på östra sidan af samma gata, äfvensom på Vesterlång- och Österlånggatorna.

Gatubelysningen bestods af staden medelst s. k. »Vargögon», d. v. s. lyktor af jernbleck med nedrökta glas, som aldrig rengjordes, och tranlampor inuti, hvilka lyktor hängde och dinglade i gathörnen. — — Vid gång till och från bjudningar under den mörka årstiden begagnades derför alltid lanternor, som buros af »huspigan» framför herrskaperna. Också var gatulifvet om nätterna något väl mycket animeradt och bullersamt, påminnande om den glada Bellmanska tiden, hvilket de dåvarande »brandvakterna» eller »korfvarne» — som de kallades — oaktadt hillebarder och lömska saxar att gripa orostiftare om halsen med — hvarken kunde eller försökte hindra, men jag tror att färre slagsmål och lömska anfall då passerade än under nuvarande gatuupplysningens tidehvarf, då knappast någon fredlig menniska kan gå ut om qvällarna utan att riskera blodvite af någon fosterlandsförsvarare, buse eller ligapojke.

Egendomliga för Stockholm på den tiden voro de roddbåtar som begagnades för persontrafiken emellan Skeppsbron och Skeppsholmen, Köttorget och Kungsholmen m. fl. linier.

Dessa farkoster voro utmärkta lika mycket för sin smutsighet som för sin klumpighet — som endast skulle kunna jemföras med salig Vasaomnibusarnas — och roddarinnorna, vanligen två eller fyra i hvar båt beroende på dimensionerna, voro äfven typer för en dåtidens Stockholmskast. Utstyrda i flera lag klädespersedlar på hvarandra — så att de voro tjocka som brännvinsfat — deraf ytterst någon gammal kasserad hambusekavaj, och med en stukad, manlig eller qvinnlig »slurka», synbarligen utvald i någon soplår, på det tofviga, af väder och

vindar brunbarkade, af fylleri och alla andra passioner brännmärkta, pussiga anletet, föreföllo de, att döma efter det vanliga allmänna samspråket med sina passagerare, att i ungdomens vår hafva specimineråt för spinnhuset, och sedermera der på platsen uttjent en eller annan kapitulation.

Somliga af dessa »fruar» voro verkliga genier i sin genre, och ur kulturhistorisk synpunkt är det verkligen en förlust att icke *kunna* anföra några karakteristiskt mustiga exempel på deras otroligt uppöfvade slagfärdighet och fyndighet i repliken, hvilken förkortade den annars temligen långa tiden för öfverfarterna, och höll passagerarna vid det muntraste lynne.

Olycklig emellertid den passagerare, som råkade yttra något som retade upp humöret på vederbörande.

Dessa roddpråmar efterträddes sedermera af en sort handpaddelhjulsbåtar af något modernare cert.

Maskineriet handhades af dalkullor i nationaldrägt, och båtarne framdrefvos, som det hette, med s. k. »dalånga».

Detta var ju ett steg framåt i kommunikationsförbättring, och båtarna voro vanligen fyllda af passagerare, men att beklaga voro de bland dessa som fått sin plats akterom ånggeneratorerna ...

Jemväl egendomliga för Sveriges hufvudstad vid denna tid voro de s. k. »gåsmarscherna», gynnade af den dunkla belysningen å gatorna. Huru dessa till en början uppkommo har jag ej kunnat få reda på, men sedan sporten utvecklats och blifvit modern, behöfdes inte mer än att någon person, man eller qvinna, med originelare utseende eller kostym, visade sig på gatan, så sällade sig någon annan vandrare omedelbart efter henne eller honom, och derefter andra undan för undan, så att man kunde få se ett, eller flera hundra personer tågande efter hvarandra, alla görande samma rörelser och eftersägande detsamma som anföraren i têten. Den som sålunda kommit i spetsen för en dylik gåsmarsch, kunde omöjligen komma ifrån sina efterföljare, hvilka med det högtidligaste allvar följde honom i hack och häl, hvart han tog vägen. Gick anföraren in på en

källare, följde gåsmarschen med; gick han upp för trappan i ett hus, följde den som skuggan, och gick han till sitt stilla hem, för att komma undan i fred och ro, medhann han inte att stänga dörren, förrän svansen var inne, fyllde rummen och stannade, tills han gick ut igen för att möjligen blifva af med sällskapet.

Gåsmarschen hade någon rent af hypnotisk inverkan på alla, som funnos i närheten. Man såg personer af alla stånd, karlar och fruntimmer om hvarandra, och t. o. m. brandvakter med sina saxar och blindlyktor samt »korfvar» (stadssoldater), hvilka egentligen bort uppehålla gatuordningen — marschera i de långa köerna.

Efter att flere vintrar ha gifvit en egendomlig prägel åt gatulifvet nattetid i Stockholm upphörde de efter hand såsom andra epidemier.

* * *

En annan kuriositet i sitt slag var rikets ständers bank, som ensam dominerade penningerörelsen. Dess embetsmän hade äfven noga vetskap om sin maktfullkomlighet och visste att iakttaga sin värdighet gent emot allmänheten.

Under vårt vistande i Stockholm hade Norström fått en anvisning i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på ett löneqvartal såsom t. f. chef i vestra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, à 125 rdr banco, som skulle uppbäras i banken.

Han förfogade sig således dit en förmiddag, men fick till svar af en vaktmästare, att den kommissarie eller hvad han kallades, som skulle granska anvisningen, icke var inne för tillfället, hvarför »sedelhafvaren» »kunde återkomma dagen derpå emellan klockan elfva och tolf, om han ville». — Och som Norström ville, förfogade han sig till banken dagen derpå å utsatt tid.

Uppkommen i banken, funnos förut ett dussin personer med anvisningar i händerna, och innan alla dessa vederbörligen granskats, hade klockan slagit tolf, och den myndige mannen

vid pulpeten förklarade, att »de som ej medhunnit få sina papper granskade, fingo återkomma i öfvermorgon».

På öfvermorgonen infunno vi oss också — jag var den gången med — och då precis på slaget elfva, och fingo verkligen efter en utförlig examen och *uppvisning af Norströms pass*, som han lyckligtvis hade på fickan, anvisningen påskrifven med tillsägelse att gå till en kontrollant, som skulle finnas någonstans i en annan afdelning af banken. Efter något förfrågande lyckades vi slutligen få reda på denne, samt att få hans påskrift, men när vi då kommo till kassörens pulpet för att ändtligen lyfta de 125 riksdaler banco, hade denne slutat sitt dagsverke, och först följande dagen efter 5 (säger fem) dagars spring till och i banken, fick N. sin anvisning inlöst.

Mycket annat af intresse kunde vara att ytterligare teckna om Mälaredrottningens något mer än tillbörligt schabbiga toalett i midten af det 19:de seklet, men det sagda kan vara nog. Hennes Majestät har nu i slutet af seklet fiffat upp sig icke så obetydligt — utanpå — genom att ikläda sig en varietédivas ögonbländande grannlåter, hvilket de »tongifvande» naturligtvis funnit vara »vådligt stiligt». —

* * *

Efter denna afvikelse från ämnet, återkommer jag till resans ändamål.

Meningen hade varit att Örn och Norström ensamma skulle hafva begärt audiens hos H. M. Konungen, men för att det skulle likna en deputation och således förefalla mera imponerande, anmäldes jemväl Nordenankar och jag, eftersom vi nu befunno oss i hufvudstaden.

Detta var första gången jag befann mig inför konung Oscar I:s ögon och första gången jag hade »audiens», för så vidt dertill icke får räknas förut omförmälda presentation genom min mamma för H. M. Carl XIV Johan i min grönaste ungdom.

H. Maj:t emottog deputationen på det allra nådigaste och uttalade sin glädje och tillfredsställelse öfver det fosterländska

företaget samt lofvade bestämdt ett lån ur Handels- och sjöfartsfonden. Detta sista var viktigast, ty nu kunde vi likasom fordomdags Abrahams trogne dräng Eleasar, sedan han vid Nahors brunn funnit den dejliga Rebecka, efter väl förrättadt ärende gladeligen vända åter till vårt land igen.

Af konung Oscar I fick jag det angenämaste intryck för det nobla och fina, men på samma gång vänliga och synbarligen hjertliga sätt, hvarpå han uppträdde vid detta tillfälle, och detta intryck minskades ingalunda under den beröring, som jag sedermera hade tillfälle att komma uti med den höge och ädle menniskovännen.

Sedermera uppvaktades civilministern, af hvilken samma löfte erhölls, och i glädjen gingo vi på teatern m. fl. förlustelseställen, läto derefter spänna för hästarna och reste öfver Karlskoga åter till Vermland.

Under vintern ordnades jernvägsaffärerna ytterligare, och samtidigt började Kristinehamnarne att röra på sig, funderande på en jernväg från Sjöändans lastageplats till Kristinehamn. Och Norström anmodades att på båda dessa jernvägsintressenters bekostnad, under kommande vår resa öfver till Amerika för att studera jernvägsbyggnader, hvilket han med glädje åtog sig.

En oersättlig skada för mig var att jag inte kunde följa med.

Norström reste till Amerika. — Carl XII spökade allra sista gången. — Engagement hos Major David Lilliehöök.

I maj månad 1848 gick Norström öfver till Amerika med ett segelfartyg och mottogs i Newyork på det vänligaste af John Ericsson, hvilken lemnade honom en rekommendation in blanco. Genom denna talisman erhöll Norström tillträde till allt hvad han önskade se och lära känna, och detta icke allenast till

sådant som brukar förevisas, utan äfven till verkstäder och inrättningar, som vanligen äro slutna för främmande besökande.

John Ericssons namn var ett »Sesam», som öppnade alla dörrar.

Uti Ericssons eget ritrum — hvilket var en grace, som hvarken förut eller sedermera medgifvits någon — fick Norström sedermera komplettera sina anteckningar och ritningar och erhöll af honom många värdefulla råd i fråga om jernvägsbyggnad och maskinväsen.

Under detta år 1848 började det första dansk-tyska kriget och svenska trupper afmarscherade för att sedermera ligga och fetma på Fyen. Då började Carl XII n:o 2 idéerna ånyo att spöka i min hjerna, och med anledning af det heliga löftet i Dyrehaven annandag pingst 1842 ansåg jag mig förpligtad gripa till svärdet för skandinavismen och de skandinaviska bröderna. Jag begärde således i underdånighet genom min chef kunglig permission att få draga i fält. Denna framställning afstyrktes emellertid af corpschefen och generalbefälhafvaren, emedan det antogs såsom alldeles visst, att hela svenska armén inom kort skulle komma att deltaga i Danmarks krig mot tyskarne, då alla officerarne behöfdes. Min underdåniga ansökan afslogs derför till min stora ledsnad.

Då således oaktadt bästa vilja försöket att få komma i krig och blifva en hjelte misslyckats, upphörde efter hand, allt efter som förnuftet utvecklades, de krigiska spökerierna, och Carl XII n:o 2 fantasierna hafva sedermera, i ostördare ro än n:o 1 sjelf, fått hvila i sin graf.

General Löwenhjelm, som jag uppvaktade med anledning af min ansökan att få gå ut i kriget som frivillig i danska armén, mottog mig emellertid ytterst vänligt, yttrade sin tillfredsställelse, då jag omtalade anledningen till mitt beslut och sitt fullkomliga godkännande deraf, men tillade: »Lugna dig, min gosse! Det kan inte dröja länge, innan Sverige förklarar krig mot tyskarne, och då komma Vermlands fältjägare med. Hans Maj:t Konungen har lofvat utnämna mig till general en

chef, när det smäller på allvar. Då ämnar jag inte ligga som danskarne och skjuta till måls bakom buskarna, utan på gammalt ärligt svenskt manér med bajonetten köra det tyska packet ur Danmark, och för detta ändamål behöfver jag mina officerare, i synnerhet» — och här tillade han något, som blygsamheten förbjuder mig att anföra. —

Svenska stamsoldaterna hade, som nämndt, efter ömma afsked från gummorna sina fått marschera till Danmark för att, som det allmänt antogs, piska tyskarne, hvilket under »tronande på minnet från Gustaf II Adolfs och Carl XII:s fornstora dar» ansågs vara den enklaste och simplaste sak i verlden. — — —

Beväringen fick emellertid inte äran vara med, men skulle under tiden öfvas för att rycka i fält, om det behöfdes, och som allt det krigsdugliga befälet, tillhörande de regementen, som gått ut till Danmark, saknades, fanns intet sådant hemma att träna dessa regementens beväringsmanskap.

Vermlands regemente och fältjägarne funnos emellertid ännu hemma som reserv, och medan vi yngre officerare med otålighet och eldigt mod väntade på uppbrottsorder, blefvo vi till största delen kommenderade att exercera de frånvarande regementenas beväringsmanskap.

För egen del fick jag sålunda i sällskap med tre hyggliga kamrater från jägarecorpsen, löjtnanterna Reuterkrona, Sparre och Belfrage, och ett par främmande officerare genast efter vårt mötes slut resa, först till Bohusläns regementes mötesplats Backamo, och omedelbart derefter till Vestgöta-Dals — Nygårdsängen — nära Venersborg.

Det skulle kunna vara mycket kostligt att berätta om dessa sorglustiga möten, der befälet utgjordes af ett par eller tre gamla kaptener — till formen mest påminnande om ölfat — och således mindre passande att gå ut i krig, samt en del i armén qvarstående 60 à 70-åriga officerare af olika grader, som kommenderade efter exercisreglementen från deras ungdom, och några uråldriga korporaler och soldater liknande gamla ufvar, hvilka ansetts icke orka följa med i kriget och knappast kunnat an-

vändas till annat än att blåsa på elden i kokgroparna, samt slutligen af oss främmande officerare, hvilka jemte ofvannämnde blandade befälskader skulle utbilda beväringshoparne till tappra krigsmän och fäderneslandsförsvarare — men så blef det också derefter.

Mathållningen för befälet var ytterst underhaltigt arrangerad och mycket dyr (ett ägg kostade t. ex. å Backamo 12 sk.), så att vi unga en vacker dag körde bort restauratörerna och deras ragator till fruar och åto derefter ärter med fläsk ur fältflaskor från kokgroparna, men drucko så mycket mera vin, punsch och andra våtvaror och hade mycket trefligt.

De gamla jovialiska kaptenerna väcktes vanligen i sina tält i dagningen på studentmanér med »vimpel», tillagad i en stor fältkopparkittel, som bars af två man, och sofvo sött under nätterna, sedan samma »vimpel» några gånger gjort sin rond i tältgatorna efter »tapto» om aftonen.

Och för att underhålla hullet — humöret behöfde ingen stimulus — legde vi oss »bondkulor», och med någon gammal kapten, »känd i orten» i têten begåfvo vi oss ridande ut på ströftåg till kringliggande herrgårdar, der vi öfverallt blefvo väl emottagna och grundligt förplägade.

Under sådana ströftåg från Backamo, då beväringschefen kapten Berg, som tyckte mycket om ett godt mål, vanligen var anförare, erinrar jag mig särskildt de dråpliga frukostar och middagar, som serverades oss, när vi hungriga gästade f. d. majoren Koch å Edet. Och när vi redo tillbaka derifrån, medtogos alltid minst en fet lax och en stor mjuk brödlimpa per man, dinglande på hvar sin sida om sadelbommen.

Ofvanstående är det hufvudsakligaste som kan sägas om dessa beväringsöfningar, och lyckligt var att gossarne inte blefvo utsända till kanonmat under kriget. Dertill voro de då liksom nu allt för illa tränade och utrustade, och framför allt för goda.

* * *

Före sin afresa till Amerika hade Norström gifvit Nordenankar och mig rekommendationsbref till en gammal vän och kamrat, major David Lilljehöök, chef i vestra väg- och vattenbyggnads-distriktet.

Med detta bref på fickan och en skinnattsäck reste jag efter förutnämnda mötens slut till Seffle kanal, der Lilljehöök residerade såsom ungkarl i en vidlyftig tvåvånings träbyggnad, tillhörande kanalbolaget, hos hvilket L. var öfvermekanikus, och qvarstannade der — med arfvode af 1 Rdr om dagen, eller hvad maten kostade — till våren 1849.



Major D. W. Lilljehöök,
död 1877.

Lilljehöök hade under denna tid en omfattande verksamhet med upprättande af planer och förslag till nya landsvägsbyggnader, sjösänkningar, ombyggnad af Strömsholms kanal, till hvilken jag — i förbigående sagdt — under vintern enligt L:s föreskrifter renritade alla planerna m. m. m. m. Vi voro icke mindre än åtta unga löjtnanter och civilingeniörer, som arbetade under honom, och der fick jag åter samarbete med vännen Aug. Nordenankar, hvilken något före mig fått engagement hos Lilljehöök.

Af Norström hade vi båda erhållit löfte att efter hans återkomst från Amerika erhålla anställning vid de tilltänkta jernvägsbyggnaderna, jag å den mellan Fryken och Klarelfven och Nordenankar vid Sjöändan — Kristinehamnsbanan.

Tiden tillbringades under hösten 1848 med yttre göromål, och vintertiden 1849 om dagarne mest med ritning samt om aftnarne med sång, diverse lustiga upptåg och besök i granngårdarne.

Bland kamrater utom Nordenankar med hvilka jag tjenstgjorde hos Lilljehöök, minnes jag nu civilingeniören Frykholm, som sedermera blef intendent vid statens jernvägar, löjtnant G. Lilljehöök, som biträdde mig några år derefter vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad, löjtnant Palm och civilingeniör Palm, hvilken sistnämnde tjenstgjorde såsom en bättre »passopp» åt oss alla. En af kamraterna — löjtnant vid flottans mek. corps — mera äfventyrligt anlagd, lemnade Seffle kort efter min ankomst dit och lärer, efter hvad som berättades, hafva ihjelskjutits såsom »cowboy» eller — röfvare i Mexico.

Major David Lilljehöök var en hedersman och mycket angenäm chef, men ej så litet originel och i synnerhet tankspridd och konfys.

Han var ungkarl, då jag vistades hos honom vid Seffle och hushållet förestods af en ung och glad jössehäradsjänta, som inte generade sig för det mest vågade skämt af Nordenankar, utan alltid gaf svar på tal.

Sjelf hade majoren sitt arbetsrum å nedra botten; öfre våningen var upplåten till alla biträdena, och der ritades och räknades äfven.

Under detta arbete sjöng man och hvisslade alltid, hvar och en på egen behaglig melodi, hvilket genom de tunna golfven tydligen hördes ner till majoren, som vanligen satt vid sitt skrif- bord med en stor kudde fastlindad på baksidan — mot ryggskott. — Och då kunde han sitta timtals med en blyertspenna i handen och försöka markera takten till den blandade musiken ofvanifrån, allt med det mest godmodiga leende.

Ehuru ej mera än omkring 40 år gammal var han alldeles hvit i hufvudet, men brukade någon gång om året färga hår och skägg svarta med lapislösning. När då håret, som stod rätt ut som en borste, växte till, skiftade det i svart och rödaktigt i topparne och hvitt vid roten, hvilket förlänade den jovialiske majoren det mest komiska utseende.

Om aftnarne, sedan dagsarbetet slutats, kom majoren oftast upp till oss, och då berättades bland annat diverse mustiga

historier, uti hvilket Nordenankar och Gösta Lilljehöök excellerade, men äfven jag kunde komma fram med en och annan godbit.

Finessen i dessa historietter uppfattades aldrig genast af major David, utan det kunde dröja ända tills dagen efteråt, innan han kommit riktigt underfund med roligheterna, och då gnistrade de små bruna ögonen och han kunde skratta, så att tårarne runno.

Jag minnes en gång, då jag berättat den bekanta historien om tvenne jägare, som höllo på att ljuga hvarandra fulla. Den ene påstod sig hafva uppfunnit en smörja så märkvärdigt helande, att om man högg svansen af en hund och strök på salvan, så växte det ut en ny svans. »Hvad är det för smörja mot min salva,» inföll den andre. »Härom dagen då jag var ute på jagt, kom jag af våda att skjuta svansen af min hund, och strök på lite af min salva på stumpen, för att den skulle läka fast med den andra delen af svansen. Men har man sett på tusan — medan jag höll svansbiten i handen, växte det ut från den — en ny hund — så att jag hade två i stället för en, hvilka genast började drifva. — Jag tror de' va' en hvassare smörja än din, hvasa' — — —» Lilljehöök satt allvarsam och hörde på, men dagen efter under middagen, då det talades om ett dödsfall inom hans familj, började han helt oförmodadt skratta och yttrade: — »Det var en märkvärdig salva som jägaren hade.»

Utnämnd till Sjökapten.

"Nu han sväfvade kring på det ödsliga haf,
Han for vida som jagande falk."
Ur Tegnérs Fritiofs saga.

En vacker dag på senhösten 1848 erhöll jag tillsägelse att medfölja Lilljehöök på en resa till Arvika, der han hade bestyr

med ett muddringsarbete, för hvars utförande ett gammalt halfruttet ångmudderverk jemte tio stycken mudderpråmar förhyrts från Trollhätte kanal.

Hyreskontraktet, uppgjordt med den omtänksamme öfverste Nils Ericsson, innehöll att »verket» skulle återlevereras vid Trollhättan före vinterns ingång, samt att, om detta icke skedde, skulle den dryga hyran i alla fall utgå per dag, ända tills det återställdes i välbehållet skick vid Trollhättan.

November månad var inne. Det hade redan börjat frysa och höststormarne rasade på Venern. Det var således föga sannolikt och åtminstone högst riskabelt att få attiraljen hem till sitt igen under det året.

Sedan vi kommit upp till Arvika och Lilljehöök insett faran att dröja en enda dag, utnämndes jag till kapten på skutan, med order att ofördröjligen föra den ohandterliga pjesen jemte de tio pråmarne direkte till Trollhättan, d. v. s. bland annat öfver Venern.

Derefter lemnade han mig och reste hem till Seffle.

Såsom amiral en chef på denna eskader, med det otympliga mudderverket i têten, den tunga skopramen hissad högt i topp och ett segel uppsatt på en spira, samt alla de tio fyrkantiga pråmarne fastsurrade efter hvarandra till ett enda, öfver 300 fot långt »sjöekipage» (på afstånd troligen ej så obetydligt påminnande om det bekanta »Storsjöodjuret» i Jemtland i mycket förstorad upplaga), afseglade jag från Arvika två dagar sedan jag erhållit ordern, under infödingarnes högljudda jubel öfver att blifva af med de försupna, demoraliserade galgfåglar, hvilka under sommaren varit »mudderbusar» och utan tillsyn lefvat ett fullkomligt röfvarelif och satt skräck i den lilla staden. Dessa skulle nu under mitt befäl utgöra besättning vid expeditionen med denna »Ormen långe» i ny upplaga.

Hvar och en, som vet huru ett mudderverk är beskaffadt och kan tänka sig, huru en sådan ohandterlig maskin hopkoppladad med en mängd flatbottnade mudderpråmar, i en gänglig flotte 300 fot lång skulle reda sig på vattnet, kan lätt förstå att

en så sammansatt farkost är omöjlig att manövrera på annat sätt än medelst bogsering. Och då jag till min disposition icke egde annat än en usel ökstock, som kunde bära högst ett par man, och besättningen dessutom vägrade att göra någonting alls, under förklarande, att de åtagit sig att muddra, men icke att vara båtsmän, voro vi helt och hållet öfverlemnade åt försynens och elementernas nåd.

Sällan i mitt lif har jag slitit så mycket ondt på så kort tid och haft så mycket bekymmer för anförtrodt gods som den gången.

Vädret var dimmigt, men i det hela gynnsamt, då vi gåfvo oss af, men när vi kommit ut på Glafsfjorden, började det regna, snöa och blåsa, som jag — utan kompass — tyckte från alla väderstreck, och under tre dygn drefvo vi omkring för vind och vågor från ena sidan af den stora Glafsfjorden till den andra, besättningen supande, skrålande, bråkande och spelande kort under däck, och jag hvarje ögonblick väntande att hela »ekipaget» skulle kappsejsa ochgå till botten. Och uppriktigt sagdt önskade jag ej så sällan i mitt stilla sinne, att detta skulle inträffa, så att de smutsiga, skrålande skurkarne der nere i skansen, skulle få sig ett bad och buken full af iskallt sjövatten i stället för brännvin.

Under de trenne dygn denna af ingen nutida Homerus ännu besjungna Odyssé varade, under hvilka jag endast hade några kalla potatis och sill jemte okokta fläskbitar att lifnära mig med, ty kokning medhanns ej, var jag endast undantagsvis från däck, utan nästan jemt vid »styråran» för att kunna hålla den långa vingliga pråmraden i vindens riktning. Och om inte en gammal låghalt, men säker och pålitlig gubbe funnits ombord och beskedligt hjelpt till, hade vi med all säkerhet förolyckats.

Under andra dagen hade »mudderbusarne» redan hunnit supa upp allt brännvin, som medtagits ombord, hvarför de utan vidare permission med en af pråmarne begåfvo sig i land för att proviantera och fylla kuttingar och buteljer, lemnande mig och gubben åt vårt öde. De bestarne återvände visserligen dagen derefter, ännu oregerligare än förut, och då jag fann det fullkomligt gagnlöst att försöka komma vidare, allra minst öfver

Venern med sådan besättning och isen dessutom började blifva flere tum tjock i de trånga sund vi hade att passera, samt risken för verket och pråmarne (besättningen skulle gerna för mig fått göra personlig bekantskap med aborrar och sikar) började blifva allt större, var jag inte ledsen alls, då »arken», med allt sitt innehåll af tvåbenta och otaliga mångfotade kreatur, tredje dygnet på qvällen törnade på grund — och under natten frös fast i isen, der han sedan blef ordentligt fastsittande, tills våren följande året löste isbojorna.

Mitt första göra omedelbart efter »strandsättningen» var att med biträde af gubben och en gammal oladdad pistol drifva besättningen med allt sitt pick och pack från bord och att utnämna gubben till vicekapten. Derefter gaf jag pistolen till den nyutnämnde kaptenen att försvara oss med, om vi skulle anfallas, somnade och sof ett dygn samt reste derpå till Seffle och — lät koka mina kläder.

Fryksta jernväg. Farbror Lilliestierna. Jag tar första spadtaget på den första svenska jernvägen. Konung Oscar I inviger banan.

"Men tycker inte farbror att vi nu skulle gå ut och börja arbetet?"

Tidigt på våren 1849 hade Norström återkommit från Amerika och alla förberedelser vidtogos för utförandet af de båda tillämnade jernvägarne mellan Fryken och Klarelfven samt Sjöändans lastageplats och Kristinehamn.

Entreprenadkontrakt om verkställande af jordarbetena m. m. uppgjordes med den bekante landsvägs-, bro- och kyrkbyggaren Fr. Sundler. Nordenankar anställdes såsom Norströms närmaste man, nivellör och kontrollant öfver entreprenören vid Kristinehamns- och jag i samma egenskap vid Fryksta-banan.

En viktig fråga, som skulle på förhand bestämmas, var banornas spårvidd och Norström hade under vistandet i Amerika rådgjort med John Ericsson härom.

Som bekant bestämdes den nuvarande normala spårvidden å jernvägarne, 4 fot 8 1/2 tum engelskt mått, icke på några vetenskapliga grunder, utan Robert Stephenson antog denna bredd mellan skenorna å den första jernväg han byggde på den grund, att de dåvarande lastvagnarne å landsvägarne i England, händelsevis fått denna bredd mellan hjulen.

Ericsson hade för sådana små lokaljernvägar, med ej större trafik än den som kunde beräknas å de ifrågavarande, uttalat sig för en mindre spårvidd af 3 à 3 1/2 fot, såsom medförande en jemförelsevis icke obetydlig nedsättning i anläggningskostnaden, mindre friktion i banans krökningar, en i jemförelse med lastdrägtigheten betydligt minskad tyngd i de vagnar, som skulle användas, samt slutligen mindre svårigheter att framdraga sådana jernvägar i kuperad terräng — allt afsevärda tekniska och ekonomiska fördelar. Med afseende på de stora qvantiteter skrymmande varor såsom trä, tunngods o. d., som antogos skola komma att föras å dessa här ifrågavarande båda jernvägar, föreslog Norström emellertid i samråd med jernvägsdirektionerna, att spårvidden skulle bestämmas till ett ungefärligt medium emellan den normala och den minsta spårvidd Ericsson ansett kunna med fördel användas, eller till 3 fot 8 1/2 tum engelskt mått (= 38 svenska decimaltum).

Detta beslut hade sedermera ett icke så obetydligt inflytande längre fram vid byggandet af våra privat-jernvägar och föranledde till det inbördes krig om spårvidden å jernvägar, hvilket utkämpats i alla länder mellan ingeniörerna och slutat med att man nu, som är det naturliga och enda riktiga, bygger hufvudbanorna med den s. k. »normala spårvidden», 4 fot 8 1/2 tum eng., men lokalbanorna med den bredd och det byggnadssätt, som för ändamålet äro mest lämpliga och ekonomiska. *)

Mera härom längre fram.

*) I alla verldsdelar finnas nu tusentals kilometer smalspåriga lokalbanor.

För egen del bedref jag förberedelserna till arbetets början å *min* bana med all den ej obetydliga energi jag då egde, för att kunna vara den förste som började arbetet å den första jernvägen i Sverige. Sundler ville emellertid dröja, tills kälen skulle gå ur marken. Ändtligen i början af maj förmådde jag honom att utsända några skottkärror och spadar, hvilka anlände i sällskap med en gammal f. d. major Lilliestierna af det mest vördnadsvärda utseende, för öfrigt pensionerad f. d. postmästare i Åmål, hvilken, ehuru han inte hade den aflägsnaste aning om ett vägarbete, och ännu mindre en jernvägsanläggning, af Sundler anställts såsom arbetschef på platsen.



Postmästaren f. d. Majoren August Edvard Lilliestierna.

Gubben Lilliestierna — morbror till Sundler — hade påtagligen i ungdomen varit en hög och ståtlig krigare, som efter afskedstagandet från sitt regemente — med titel major i armén — i enlighet med dåvarande praxis, såsom påbröd på den torftiga pensionen, fått ett postkontor, och Åmåls hade på detta sätt kommit på hans lott.

Der hade han suttit vid luckan och lackat i många herrans år, tills nya förordningar utfärdades för postmästarne, hvilka gubben ansåg alldeles onödiga och obehöfliga att tillämpa, hvarför han »permitterades» såsom varande för gammal och mindre lämplig till postmästare, men enligt Sundlers mening inte allt för gammal eller olämplig till arbetschef vid en jernvägsbyggnad.

Han kunde nu vara omkring 70 år, men såg med sitt stora hufvud, omgifvet af yfvigt hvitt hår och skägg, ut att vara mycket äldre.

Efter hvad jag sedan kom under fund med, var gubben en hedersman och en ganska treflig kurre, men i allmänhet mycket säflig, ehuru vikingablodet ibland kunde komma i sjudning, och då var han inte att leka med. Detta hade bland annat höga vederbörande i Postverket fått erfara. För öfrigt snusade han kopiöst och talade med anledning deraf alltid i »täft» nasalton.

Jag hade redan varit någon tid på platsen för utstakning af jernvägen, nivellering och utsättning af tvär- och längdprofiler, då gubben Lilliestierna den 5 maj kl. 6 på morgonen kom åkande i en gammal kärra, och inqvarterade sig på Illbergs gästgifvaregård, der jag förut tagit in i ett rum på öfre botten.

I förbigående sagdt flyttade jag längre fram på sommaren till en utgård, Lökene, under den stora egendomen Apertin, tillhörig general Löwenhjelms syster, grefvinnan von Gertten, der jag inackorderade mig i maten hos den präktiga arrendator Broström samt inqvarterade mig i ett gammalt förfallet lusthus nere i trädgården. Här logerade jag sjelf i den forna salongen som var 13 fot i fyrkant, — och min nivellörs-handtlangare »Kalle» — en duktig pojke om 14 år, som sedan blef länsman — i en skrubb vid ingången — och mådde förträffligt, blott ett paraply uppsattes öfver sängen när det regnade, och man inte var egare till lösören af något värde, ty dörren var alltför murken att kunna ordentligt stängas.

Jag satt och räknade profiler å Illbergs gästgifvaregård, när Lilliestierna steg in och till min stora förvåning presenterade sig som »Postman» *) för jernvägsbyggnaden.

Icke mindre lärer förvåningen varit å gubbens sida, då han fick skåda »en person med det pojkaktiga utseende» jag lärer egt på den tiden, som skulle leda och bestämma de tekniska detaljerna och under hvilken han i detta afseende hade att subordinera.

Emellertid blefvo vi genast goda vänner.

Gubben berättade hela sin lefnadshistoria, sina militära bragder och striderna med kongl. generalpoststyrelsen, samt att han

*) Vid Göta kanal- och Trollhättekanal-byggnaderna hade arbetsföreståndarne vid stationen benämnts "Postmän".

af sin systerson Sundler öfvertalats hjelpa denne, som han tyckte synd om, emedan han hade så många arbeten med vägar, broar, kyrkor, skolhus, dammbyggnader m. m. öfver hela landet; men att han inte visste huru han skulle bära sig åt som »Postman». Han sade sig emellertid räkna på mig, och som vi skulle arbeta tillsammans i »flere år» med Fryksta-jernvägen som han trodde, så tyckte han att jag kunde kalla honom »farbror».

»Tack farbror» — sade jag och räckte honom handen — »och jag lofvar gerna att i allt hvad jag kan biträda med råd och dåd, ehuru jag sjelf är alldeles »grön» i fråga om jernvägsbyggnader, men Norström hjelper nog oss båda.»

»Men tycker inte farbror», tillade jag, »att vi nu skulle kunna gå ner och börja arbetet? Jag har utstakat och profilerat fullt en fjerdedels mil, och intet hindrar arbetets början nu sedan farbror är här.»

Gubben prutade visserligen emot i början och ville att vi skulle vänta, tills Sundler kom om några dagar, men följde ändtligen med.

Då vi kommit nedanför landsvägen vid gästgifvaregården, der jernvägen skulle gå fram, och gubben fick se alla de hvita numererade pinnarne med sina lutande profileringar, som voro utsatta å marken för att utmärka banvallens och skärningarnes form, utbrast han:

»Hvad i herrans frid är detta? Det ser ju ut som en linhäckla, fast mycket större.»

»Det är utstakningen för jernvägen» — svarade jag — »och här ser farbror den blifvande banvallens höjd och doseringar, samt dikena utsatta med bredd och djup å ömse sidor. Det är således ingen svårighet alls att efter denna utpinning utföra jernvägsbanken.»

»Ja, men herre gud i himmelen, det ser ju ut som om en skulle få köra flere tusen lass jord i 'banken', som du kallar't. På sådana 'bankaffärer'» — anmärkte gubben omedvetet vitsande — »blir Sundler ruinerad, och det vill jag inte vara med om.»

»Banken är ju här inte mer än två fot hög,» svarade jag, »det är ju ingenting. Värre blir det på andra ställen — och jorden erhålles alldeles intill i skärningarne, som här äro utsatta» — och jag visade honom afvägningspålarne.

»Ska' en gräfva ner jernvägen här, der det är så jemn mark? Det kan aldrig behöfvas — och så blir de' e' håla — som kommer att stå full med vatten, när det regnar — om det vore väggrus, kunde det gå an', men det är ju bara lera.»

För att afklippa alla långa förklaringar, hvilka den hederlige postmästaren-majoren ändå inte fattat, anmärkte jag att Kongl. Maj:t i nåder fastställt byggnadsplanen för jernvägen och att arbetena måste utföras fullkomligt i öfverensstämmelse med denna plan.

»Ja, Sundler går till undergång — det ser jag på förhand» — slutade gubben — »och om jag vetat huru det var, hade jag aldrig kommit hit.»

»Var bara lugn, farbror, så går det nog bra. Som gammal och van postmästare bör farbror inte hafva så svårt att bli en utmärkt 'postman' — och nu börja vi arbetet» — — —

Några nyfikna hade under detta resonnemang samlats på platsen och jag frågade:

»Ha ni lust att vara med på jernvägsarbetet?»

Efter att hafva tagit sig en funderare på saken var en och annan med härom.

»Bort med tröjorna då, och hugg i skottkärror och spadar!»

Sjelf tog jag en spade och den närmaste skottkärran — fyllde och körde ut den första skottkärran jord i bank å den första svenska jernvägen, och kan således anse mig hafva varit »rallerbusen» n:r 1 i Sverige.

Detta skedde straxt nedanför Illbergs gästgifvaregård den 5 maj 1849 kl. 10 f. m.*)

Arbetet å jernvägen fortsattes efter denna anspråkslösa början oafbrutet.

*) Å Kristinehamnsbanan började arbetet några dagar senare, och å den tredje jernvägen i ordningen: "Köping—Hultbanan" först år 1852.

Arbetarne bestodo till allra största delen af afkomlingar af de på Olof Trätäljas tid invandrade finnarne från Östmarks, Dalby och Finnskogs socknar längst upp i obygderna i nordvestra Vermland vid norska gränsen.

Det var en egendomlig folkras, af en från andra Vermlands socknar fullkomligt skild typ och drägt. Denna bestod af knäbyxor af brunt vadmal hängande på höfterna, samt framtill mycket korta frackar med långa smala skört af samma tyg, prydda med röda kanter och messingsknappar, jemte västar slutande midt på bröstet, så att magen endast täcktes af skjortan. Maten utgjordes af s. k. »näfgröt», bestående af en sillbit, som kokades sönder i vatten i en stekpanna, hvarefter hafremjöl irördes, så att deraf mellan näfvarne kunde trillas bullar, hvilka stoppades i mun, deraf namnet »näfgröt». Annan mat tålde deras magar inte.

Gubben Lilliestierna höll på att förgifta flere arbetslag på en gång genom att bjuda dem på smörgåsar med kött. Med brännvin som motgift blefvo de emellertid räddade till lifvet.

Östmarkingarne voro i allmänhet tysta, beskedliga och arbetsamma, men inte gick det fort för dem. Berusade voro de åter fullkomliga vilddjur, och det var då inte roligt att komma i närheten, der något sådant vilddjur, vigt som en panter, dansade indiandans med en knif i hvar hand och upphäfde skri som en hyena.

Vid sådana tillfällen fanns ej annan utväg än att, som en af mina gamle beväringsgossar — nu schaktmästare — uppfann, snärja in djuret i en gammal kasserad gäddnot af groft garn, som vi fått låna af Broström, och sedan armar och ben blifvit grundligt insnärjda, spika upp noten med fisken uti, å en vägg, der han fick sprattla så mycket han ville, tills han nyktrat till sig igen.

* * *

Min hederliga farbror Lilliestierna var i allmänhet till sin natur mycket beskedlig, och mycket säfligare och långsammare i vändningarne än jag å min sida kunde finna mig uti, så att vi emellanåt kunde ordhuggas något smått, i all vänlighet förstås.

Hvad som mest gick honom till sinnes var, att banan emellanåt måste nedschaktas och ibland höjas öfver marken, för erhållande af jemnare lutningar. Då jag emellertid förevisade honom den fastställda planen, med Kongl. Maj:ts allernådigsta fastställelse, efter hvilken arbetet måste utföras, då böjde han sig, såsom en gammal militär, alltid undergifvet — ehuru morrande i skägget under den hårda nödvändigheten.

Emellertid, med all sin säflighet kunde han, om han retades eller motsades, blifva het som krut.

En eftermiddag skulle jag gå ner till arbetet för att göra några nivelleringar, då jag fick se gubben Lilliestierna komma springande barhufvad, med de hvita lockarna flaxande omkring honom — uppför den branta backen från banan till Illbergs gästgifvaregård — och efter honom kom ett arbetslag af östmarkingar med jernspett och spadar i högsta hugg för att — slå ihjel honom.

Jag skyndade ner, och hunnen i halfva backen, lät jag gubben springa förbi mig och slog derpå krokben medelst afvägningsstativet med den närmaste östmarkingen, hvarvid han tappade sitt jernspett, som jag annammade, höjde vapnet i luften och ropade till arbetslaget:

»Den första som kommer hit, krossar jag hufvudet på!» — och då de stannade på något afstånd, sade jag:

»Ni veten att jag inte vill eder annat än rätt, och äfven skaffat eder rätt förr. Gå nu ner till schaktet, så skall jag strax komma efter.»

Arbetslaget vände om och jag begaf mig först upp till farbror för att få höra orsaken till äfventyret.

Uppkommen fann jag gubben alldeles förbi af förskräckelse och det våldsamma springandet. Han kunde blott säga i näsan: »hu! tu! thu! thu! sånt har — thu — aldrig händt mig förr!»

Men slutligen fick jag fram sanningen, att han, som var ytterst samvetsgrann då det gällde entreprenören Sundlers intressen, hade tyckt att arbetslaget förtjent för mycket på ett beting, och vid liqviden velat afdraga 12 skilling per man eller tillsammans 2 rdr. Och då arbetarne gruffat, hade han blifvit het och gifvit förmannen för laget ett rapp med sin käpp. Och som finnarne inte voro mindre hetsiga, så hade de gripit till spadar och andra tillhyggen för att hämnas, hvarpå gubben »tagit sin Matts ur skolan», och medelst sina långa ben kommit undan, ända till backen der benen gåfvo tappt, och han i det närmaste upphunnits.

Huru det kunnat gå, om jag inte händelsevis kommit, är ej godt att säga; men nu slutade kalabaliken — genom »skiljedom» — med att arbetarne fingo hvar sin 12-skilling och förmannen dessutom 1 rdr för käpprappet, och arbetarne lofvade att, för den händelse anledning till krig med »majoren» skulle yppas, först vända sig till mig såsom »god man», innan slagtningen började.

* * *

Lilliestierna hade, som förut är nämndt, uträknat att »flere år» få vara med vid jernvägsbyggnaden, men detta visade sig vara en missräkning, ty han tröttnade snart och reste i juli månad tillbaka till Åmål. Jag fick då af Sundler äfven L:s plats att sköta jemte nivellörsbefattningen i bolagets tjenst, och i början af september månad samma år kunde den $^3/_4$ mil långa banan upplåtas för trafik.

Från Fryksta lastageplats vid sjön Frykens nordligaste ända var en brant stigning af 1 : 60 uppför den landthöjd banan hade att öfvergå — och här drogos de lastade vagnarne uppför af hästar. Men var denna höjd uppnådd, så »rallade» vagnarne af sig sjelfva utför lutningen af 1 : 40 mot Klarelfven med brinnande fart, och som hjulen voro ihåliga, så sjöngo de som jettesnurror.

Att detta skulle väcka förvåning var ju helt naturligt; också

samlades stora skaror af folk från långt aflägsna trakter att beskåda underverken och åka på rallervagnarne.*)

Året därpå, då H. M. Konung Oscar I jemte hela den kungliga familjen: drottning Josephina, kronprins Carl med sin unga gemål, prinsarne Gustaf, Oscar och August samt prinsessan Eugenie, passerade Vermland på resa från Norge, invigdes Frykstabanan förmedelst alla de kungligas resa å en särskild »galavagn» (d. v. s. en lastvagn med bänkar samt tak af domestik öfver) utför landthöjden mot Klarelfven.

När uppsittningen skulle ske yttrade Konungen till Norström: »Det måtte väl inte gå för fort.»

Fort gick det emellertid, — minst sex mil i timmen — men lyckligtvis väl, och under färden inträffade den lustiga episoden, att en länsman med värja och Carl-Johans-hatt på hufvudet, som skulle hålla ordning efter banan, vid den kungl. vagnens förbifart, tog ett steg bakåt, der han stod på en temligen hög bank, slog volt som en akrobat och vände dervid, just som vagnen passerade, baksidan till på det mest vanvördiga sätt — hvarefter han dök ner i ett buskage, så att endast stöflarne med sporrar på voro synliga; hvilket allt emellertid synbarligen roade hela det kungliga sällskapet — isynnerhet kronprinsen.

Efter jernvägsfärdens lyckliga slut fick Norström, som varit bromsare å den kungliga vagnen — jag förde den stora sviten å en annan — emottaga en mycket värdefull briljanterad kråsnål med konungens namnchiffer under kungl. krona. Mig räckte H. Maj:t handen och yttrade:

»Jag är mycket belåten med det arbete du här bidragit att utföra — fortsätt som du börjat.»

Dessa ord, yttrade med en från hjertat gående vänlighet, gladde och uppmuntrade mig mer än en dyrbar present skulle hafva gjort.

* * *

*) Härifrån härleda sig benämningarna *"rallerväg"* och *"rallerbuse"* för dem som utförde dylika vägar.

Måhända har jag varit alltför utförlig i skildringen af den lilla obetydliga Fryksta-jernvägens förhistoria, men den torde hafva förtjenat en sådan uppmärksamhet såsom föregångare till den kolossala utveckling jernvägsväsendet tagit i Sverige, och i sammanhang dermed det ekonomiska framåtskridandet.



Illbergsstenen.

Under en bild af morgonstjernan står å medaljongen inhugget:

"Här nedanför togs första spadtaget på den första svenska jernvägen den 5 maj 1849 kl. 10 f. m. af löjtnant Cl. Adelsköld."

Sverige eger i närvarande stund öfver 10,000 kilometer jernvägar, och under de 49 år som förflutit sedan Fryksta-banan började har landets produktion genom jernvägarna mångdubblats. Och kunde någon liknande motor på bildningens område åvägabringas, skulle effekten säkerligen blifva jemförelsevis ännu mera storartad och välsignelserik. Härvidlag är emellertid motståndet mäktigare och segare, än då det gällde reformen att låta landets befolkning och produkter åka på jernväg i stället för att på fäderneärfd sed af arma hästkrakar framsläpas å de backiga och spåriga landsvägarne.

Utan kanondunder, paradering af trupper, middagsfestande, tal och skålar, vanliga vid aftäckning af minnesvårdar öfver krigare, fältslag o. d., restes förliden sommar, af Kils kommun och andra intresserade, en sten vid det ställe, der början af arbetet gjordes å den första svenska jernvägen.

Den 5 maj 1899 var det femtio år sedan arbetet å Sveriges första jernväg påbörjades, och författaren, som hade den stora

glädjen att få upplefva denna våra jernvägars »*guldbröllopsdag*», fick helt oförtjent emottaga en mängd lyckönskningar i form af adresser, bref, telegram och — mycket blommor. — — Vid den med flaggor prydda »Illbergsstenen» samlades ortens innevånare och ett fosterländskt tal hölls af egaren till Apertin Kapten Öman.

General Löwenhjelm rekommenderar mig hos Konung Oscar I.

"*Här ser Eders Maj:t en officer, som inte vill göra sin tjenst.*"
General LÖWENHJELM.

På aftonen efter de kungligas ankomst till Karlstad var först cour hos landshöfding Oldevig, där jag blef presenterad för prinsarne och prinsessan Eugenie, som då blott var 20 år gammal och af ett mycket behagligt och nobelt utseende. Prinsessan behagade samtala med mig, stående vid ett fönster i salongen, rätt länge om den »roliga resan på jernvägen» samt den angenäma vistelsen i Norge, hvilket land hon högeligen beundrade.

Efteråt var stor mottagning hos general Löwenhjelm, till hvilken alla officerarne vid såväl Vermlands regemente som Fältjägarne, från både när och fjerran blifvit kommenderade.

När H. Maj:t inträdde, stodo officerarne af Vermlands fältjägarecorps uppställda i en halfcirkel uti en af salongerna, och generalen presenterade hvar och en särskildt.

Nu hade generalen hela tiden allt sedan »tillfångatagandet af de 50 bataljonerna» vid Norselfven varit särdeles nådig mot mig, och när jag besökte Karlstad, hade jag order att alltid infinna mig hos honom. Och en gång då han ville se Fryksta-banan, inbjöds jag att åka med honom dit i hans eleganta vagn med fyrspann.

Generalens magnifika gemål, född furstinna Buxhöwden från Ryssland, var äfven mycket nådig och inbjöd mig några gånger att sjunga visor, som hon ackompagnerade alldeles utmärkt å harpa.

När generalen nu under presentationen för konungen kom till mig, blef jag lika öfverraskad som ängslig, då han yttrade:

»Här ser Ers Maj:t en officer, som inte vill göra sin tjenst.»

Kung Oscar strök de fina mustascherna och såg generad ut —

»Han är inte utan militära anlag, — ville bland annat gå ut i danska kriget såsom frivillig, — och det kunde möjligen bli något af honom, men nu har han fått i sitt hufvud att han skall bygga jernvägar och har också haft bestyr med byggnaden af den som Ers Maj:t åkt på i dag.»

»Ja, men» — svarade kungen och nickade småleende med hufvudet, »det är ju inte ondt deruti — på lediga stunder från tjensten» —

»Ers Maj:t! En officer får inte tänka på annat än sin tjenst, och den här gunstig herrn har redan enskildt hos mig ifrågasatt att erhålla permission från nästa möte; men jag vill säga Ers Maj:t att jag kommer att afstyrka en underdånig framställning härom, ty jag behöfver mina officerare. Ers Maj:t gör naturligtvis som Ers Maj:t behagar, och Adelsköld kan ju inlemna sin underdåniga permissionsansökan — men *jag* afstyrker, det säger jag på förhand.»

»Vi få väl se» — sade H. Maj:t mäkta nådigt, nickade och räckte mig handen. Och trots både öfverstens och generalbefälhafvarens afstyrkande fick jag kungl. permission från följande möte — —.

Dagen derpå ansåg jag mig böra uppvakta generalen och tacka honom för den vackra rekommendationen till permission under nästa möte.

»Hörde Adelsköld då inte att jag sade kungen, att jag kommer att afstyrka permissionsansökningen?»

»Jo,» svarade jag, »det hörde jag nog, men det föreföll nästan som om H. Maj:t läst mellan raderna och uppfattat generalens yttrande som en förblommerad tillstyrkan.»

»Jag borde måhända inte meddela, ty då kan du blifva egenkär» — fortsatte generalen — »att du redan förut stod i hög gunst hos H. Maj:t Konungen för jernvägens skull, och sedan jag längre fram på aftonen berättat ditt dumdristiga tilltag att med 50 man beväringar anfalla och tillfångataga 50

bataljoner stamtrupper, skrattade han hjertligt, och jag kunde märka att han tyckte det vara lika lite ondt i en sådan dristighet som i att bygga jernvägar.»

Jag hade sedermera flere tillfällen att sammanträffa med konung Oscar I, vid hvilka han alltid var mycket vänlig och nådig, och jag minnes, huru han en gång, då jag tillfälligtvis vistades i hufvudstaden, vid en stor fest för marskalk Canrobert, då denne 1855 besökte Stockholm i och för den s. k. novembertraktaten, och till hvilken högtidlighet alla i Stockholm vistande officerare voro befallda, synbarligen i det briljantaste humör vinkade mig till sig och gjorde en fråga om det samma år började arbetet å Gefle—Dala jernväg. Och då marskalken härunder närmade sig, presenterade han mig skämtande för denne med följande ord: »Ce jeune homme a remporté une comparativement plus grande victoire que vous, monsieur le maréchal, en Balaclava, Silistria et Eupatoria. — Il a vaincu et captivé une armée de cinquante mille hommes avec cinquante recrues.»

Uppdrag att fullborda Kristinehamn—Sjöändans jernväg. — Framstående personer och originaler. — Revolutionsfestande. — Koleran i »Asken» (Kristinehamn). — Mera jernvägar. — Hur man »drömmer i ungdomens vår».

År 1850 erhöll jag uppdrag att afsluta arbetena å Kristinehamn —Sjöändan-jernbanan samt ordna trafiken derå efter Nordenankar, som fått andra göromål och derför lemnat sin befattning.

I Kristinehamn lefdes på den tiden det trefligaste och gästfriaste gammaldags vermlandslif.

Firman Andersson & Wahlund var den förnämsta i staden och skötte affärerna för nästan hela de ofvanför liggande bergslagerna.

Andersson, som dessutom var vågmästare, kallades vanligen »Våga», och Wahlund, som egentligen hade hand om firmans

omfattande affärer, hade fått namnet »Balansen». Båda voro de de hyggligaste, trefligaste och vänligaste menniskor som man kunde råka samman med.

Under den stora Fastingsmarknaden på våren, som varade i fjorton dagar, hölls öppen taffel hos dessa båda stormän på sin tid. Ofantliga bord, belastade med alla Guds gåfvor i både fast och flytande form, stodo jemt uppdukade, och gäster kommo och gingo i långa rader hela dagen igenom.

Det var bara att taga för sig, intet krus.

Om dagarne var jag mestadels ute på banan, men på aftnarne sammanträffade vanligen de gamla och unga, och då stod glädjen högt i tak under pokulering och sång.

Företrädesvis sammanträffade jag dervid med Andersson och Wahlund, häradshöfdingarne Franzén, Löwenhjelm och Wennerström, Adlersparre (»Albano»), en provisor Fant, samt byggmästaren Helenius, brukspatron Löthner m. fl.

Franzén var en af de älskligaste unga män med hvilka jag gjort bekantskap, skicklig jurist, och hade troligen gått långt på den juridiska banan, om han ej kort derefter aflidit. Wennerström, sedermera borgmästare i Filipstad, var egentlige arrangören till dessa glädjefester och »Albano» var själen deruti.

Ibland kunde det i dessa lag gå ganska extravagant till.

Jag minnes nu inte hvad det var för en märkvärdig historisk tilldragelse som en gång firades med en lifvad middag å hotellet, der skålar druckos i oändlighet, så att stämningen blef den mest animerade.

Efter middagen var sällskapet samladt i en sal på nedra botten, der festen fortsattes med politiska tal och skålar. En af de närvarande — provisor Fant — en ovanligt stor och grof personlighet, hade för att åstadkomma en mera illusorisk effekt, då han uppträdde såsom revolutionär skåltalare för den andra franska republiken, prydt sig med en konisk barkhatt, annekterad från en bikupa ute på gården.

Denna idé slog så an på byggmästaren Helenius, som höll på med kyrkobyggnaden, förmodligen derför att formen på hatten

på ett förvånande sätt påminde om Brunius' torn å kyrkan *), att han sprang ut för att skaffa sig en likadan hufvudprydnad. Olyckligtvis hade det ej funnits mer än den »Fanten» annammat, hvarför Helenius i förargelsen slungade sjelfva bikupan med Hennes Maj:t bidrottningen sjelf jemte »bihanget» af alla hofdrönare och hela skaran arbetsbin in genom ett öppet fönster.

Man kan tänka sig huru lifligt det skulle blifva i rummet. Bien foro ursinniga omkring, och de ett ögonblick förut så morska revolutionshjeltarne tumlade öfver och på hvarandra ut genom dörrar och fönster, som om hin håles alla tjensteandar kommit lösa, med svärmar af bin efter sig.

Dagen var mycket varm. Vin, punsch och republikanska tal hade ytterligare »bidragit» att upphetsa stämningen och frigöringsbegäret från alla tryckande »bisaker», så att vi kastat rockar, västar, halsdukar, löskragar och hängslen i vråarne och förekommo så frigjorda från klädtvång och »bipersedlar» som möjligt — och i dessa revolutionära kostymer gnodde gamla och unga, förföljda af bisvärmen, utåt gatorna i alla riktningar. Alla kommo emellertid temligen helskinnade undan, utom en gammal korpulent patron, som vecklat in sig i sina vidlyftiga pantalonger, snafvade och stupade — med bisvärmen i hack och häl på sig.

Jag och ett par andra till, som befunnos i närheten, »bisprungo» emellertid gubben med att återinkomma i permissionerna och blifva qvitt »bihanget»; men man kunde omöjligen låta bli att skratta åt det »bisarra» i situationen, hvilket förargade honom på det högsta. För att lugna hans upprörda känslor sökte vi emellertid fästa hans uppmärksamhet på »biorsakerna» till och »biomständigheterna» vid bikupans infall, och detta gjorde sin behöriga verkan, så att han sjelf fick sig ett godt skratt.

Efter en stund återvände den segrande biarmén och de af hjeltarne som inte drunknade i punschbålarna söpo sig i gläd-

*) Min gamla rector magnificus Brunius i Lund, hvilken som bekant var en omfattande kyrkobyggare, hade gjort ritningen till Kristinehamns nya kyrka.

jen fulla af den söta punsch, som fanns utspilld på borden. Derpå samlade de sig för att sofva bort ruset i en klunga omkring sin drottning i ett hörn af taklisten, der de i sin ordning listigt tillfångatogos af en efterskickad trädgårdsmästare, så att festen kunde fortsättas.

Och ehuru punschen måhända bekommit någon »bismak» af alla de drunknade »biliken», fortsattes pokulerandet till ljusan dag, och ingen kände sig »stucken» med anledning af denna »bisak» med undantag möjligen af den tjocke patronen.

* * *

Under hösten samma år hade koleran för andra gången uppträdt i Sverige, och omkring alla städer och byar anbringades skyddsanordningar medelst afspärrning, så att den objudna otrefliga gästen inte skulle få slippa in.

»*Asken*», som staden Kristinehamn annars vanligen benämndes, skulle således äfven tillslutas så hermetiskt som möjligt.

Bommar anbringades till detta ändamål — (alldeles som man i allra nyaste tider funnit fördelaktigt för mången och högst inbringande för staten att uppställa tullbommar) — öfver de båda landsvägarne, som ledde till staden, och der skulle öfverklassen, d. v. s. det högre borgerskapet i egenskap af befäl, och underklassen, d. v. s. det lägre, såsom gemene man, turvis posta natt och dag för att mota bort koleran, när hon behagade infinna sig.

Till yttermera visso och för att göra lifvet så otrefligt som helst för resande kolerabaciller, uppsattes vid hvar tull en apparat af läkt, liknande en kolossal fågelbur, med spjelgolf, på fyra stycken sex fot höga stolpar, mellan hvilka en koleld ständigt hölls brinnande.

När nu någon stackars profryttare eller annan olycklig resenär nalkades staden, ringdes i en klocka, anbringad i en hög stapel, så att alla infödingarne skulle förnimma, att koleran var i sigte. Han eller hon, som antogs medföra bacillerna såsom

sällskapsdjur, greps och infördes med allt sitt pick och pack i buren, som tillstängdes, hvarpå beck och tjära, enris, svafvel m. fl. sådana välluktande droger kastades på elden. Sedan passageraren härunder blifvit halfstekt och i det närmaste qväfd — ty regeln var, att rökningen skulle fortsättas, tills han ej längre orkade svärja och förbanna — togs han eller hon med tillhörande pick och pack varligt ut, sattes på åkdonet, som i galopp under springande bevakning kördes rakaste vägen genom staden direkt ut genom motsatta tullen, hvarefter han eller hon fick fara hvart de ville och behagade; och efter hvad statistiken sedan visade, var det efter ett sådant emottagande aldrig någon som återvände till »Asken».

Knappast tror jag att så många och hemska eder svurits öfver mottagandet på något annat ställe å jordklotet, som af profryttarne i »Asken» anno 1850.

Om koleran häraf lät skrämma sig, eller om något angenämare uppehåll på annat ställe hindrade den att infinna sig, vet jag verkligen inte; nog af, staden undgick den gången ett sådant besök.

Tjenstgöringen vid kolerabommarna var emellertid mycket nöjsam. Portvin bestods ur »Vågas» källare så mycket man orkade dricka. Derför samlades äfven i vaktrummet alla, som kunde komma ifrån andra göromål, och när signalklockan ljöd, förkunnande att någon skulle rökas, skyndade hela stadsbefolkningen till tullen för att njuta af skådespelet och vintrakteringen samt vinna uppbyggelse, alldeles som i forna dagar, då den katolska inqvisitionen roade och uppbyggde folket med autodaféer på kättare, eller när i vårt eget lutheranskt religiöst upplysta land, ännu i medlet af förra seklet, någon stackars gammal hexa, som af mörkrets furste uppbjudits till en oskyldig »cancan» i Blåkulla en skärtorsdagsnatt, enligt gällande lag »å båle brändes» eller halshöggs och steglades, sig sjelf till varning för dylika extravaganser på gamla dagar, och den stora allmänheten till helsosam uppbyggelse.

* * *

Efter öppnandet af trafiken å de små Fryksta- och Kristinehamnsbanorna funno de intelligenta, vakna och företagsamma vermländingarne genast (huru ofullkomliga dessa hästbanor än voro) fördelarne af att begagna jernvägar i stället för de backiga landsvägarne för framforsling af bergslagernas tunga hufvudprodukter, malm, tack- och stångjern.

Vermland hade jemväl den tiden, såsom förut är anfördt, lyckan att ega ett ovanligt stort antal utmärkta, framstående och för allt framåtskridande intresserade män, såsom bergmästaren v. Scheele, brukspatron G. Ekman, kammarherre Claes af Geijerstam, vågmästare Andersson i Kristinehamn och hans kompanjon G. Wahlund, förste landtmätaren Örn, brukspatronerna Carl Lindberg på Karlsdal och Danielson på Uddeholm samt många flere, med hvilka alla jag genom dessa jernvägsarbeten kom i den vänligaste och angenämaste beröring — hvilket ej obetydligt inverkade på mina egna åtgöranden. Ty för hvar och en med någon ambition måste det ju vara sporrande till all ansträngning att finna sig, ehuru mycket yngre, vänligt upptagen och uppmuntrad af sådane män.

För min egen del hade jag äfven kommit till erfarenhet om huru öfverlägsna jernvägarne äro andra kommunikationsanstalter, och om nödvändigheten af att de i stor skala infördes i Sverige, för att svenskarne skulle kunna följa och täfla med andra kulturfolk och tillgodogöra sig sitt lands produkter.

Hvilken näring kunde blomstra, hvilken samfärdsel ega rum med vattenkommunikationer, som halfva året icke kunde begagnas, eller å våra illa anlagda och dåligt underhållna backiga landsvägar? När den öfriga civiliserade verlden medelst jernvägarne gick framåt med jättesteg, skulle vi då som sniglar krypa efter landsvägarne? Nej! Jernvägar skulle det vara, och om vår inskränkta kapitalstyrka icke medgaf lika fullkomliga som utlandets, så hellre då mindre fullkomliga och billiga, men långa — mycket långa — än fullkomliga och derigenom dyra och allt för korta för vårt vidsträckta land.

Att således egna sitt lif och sin verksamhet åt jernvägarne

var att åstadkomma underverk, vinna segrar, ära och lagrar, ja att eröfra ett konungarike åt odlingen, förbindelsen och föreningen med öfriga folk på jordens yta.

Med dessa åsigter kunde valet ju ej vara tvifvelaktigt mellan krigets och den fredliga idrottens stråt.

Jag stod nu vid skiljovägen och gick utan tvekan den väg, som ödet bestämt och hvaråt min håg alltid legat, och har sedan med ärligt uppsåt att göra så godt jag kunnat troget följt densamma, med ett bestämdt mål för ögonen — mitt lands förkofran och efterkommandes lycka.

Emellertid ansåg jag klokheten fordra, att icke strax lemna min officersplats vid Vermlands fältjägare, utan ämnade stå qvar der tills vidare.

* * *

Från den tid 1850, då jag erhöll uppdraget fullborda Kristinehamnsbanan, daterar sig min sjelfständiga verksamhet såsom civilingeniör och jernvägsbyggare.

Jag var då 25 år gammal — ansågs ega godt praktiskt hufvud — i min bästa ungdomskraft, stark och frisk till själ och kropp (egenskaper, genom hvilka egaren kan slå sig fram i verlden om han vill), lärer sett temligen hygglig ut (efter farbror Lilliestiernas uppfattning något »pojkaktig», hvilket nog kunde vara sant), egde ett ypperligt minne, så att jag kunde berätta historietter i alla genrer och sjunga Bellmans och andra visor både i dur och moll. Slutligen egde jag förmåga att dricka med gubbarne huru länge och mycket som helst (hvilka trenne sistnämnda talanger på denna glada tid voro ovärderliga att ega). Vidare var jag begåfvad med en energi, som ej såg några hinder, och en ambition att så vidt möjligt vara den främste i allt och att oupphörligt gå framåt. Och betraktande i öfrigt, sangvinisk som jag var, med ungdomens lyckliga, förhoppningsfulla åskådningssätt, stunden, framtiden, menskligheten och hela verlden i de ljusaste och soligaste färgskiftningar, njöt jag, »som fågeln i morgonstunden» gränslöst af att lefva

och tog allt så lätt som helst — med undantag af de uppdrag, som förtroendefullt lemnades mig, ty dessa betraktade jag, och har allt sedan betraktat dem, som om de utförts för min egen räkning och på egen bekostnad. *)

Sålunda, som ofvan anförts, inne på en intressant lefnadsbana och väl utrustad af en gifmild natur att deltaga i verldens strid och kamp, samt med den lifligaste åtrå att kunna uträtta stordåd, kastade jag mig med gladt mod in i de uppkommande jernvägsstriderna.

I hvad mån dessa ungdomsdrömmar realiserats, hvad jag genom lyckliga omständigheter blifvit satt i tillfälle att uträtta, samt de stora oförtjenta framgångar och utmärkelser jag vunnit, kommer i det följande att anföras.

Emellertid önskade jag ifrigt att närmare i utlandet få studera jernvägsbyggandet, och de beskrifningar Norström lemnat om ingeniörsväsendets storartade utveckling i Nordamerika gjorde att jag bestämde mig för att begära kungl. permission under något år och söka anställning derstädes.

Jenny Lind gjorde då sitt triumftåg genom Förenta staterna och hyllades mera än en drottning, och jag hoppades att hon — vänlig som hon alltid visat sig mot landsmän — skulle vilja göra något för mig — och grefve Adolf v. Rosen, hvars bekantskap jag gjort i Kristinehamn, hade lofvat att genom John Ericsson skaffa mig plats vid någon amerikansk jernvägsbyggnad.

Arbetsdrägten med storstöflar var jemväl färdig, och jag väntade endast på Ericssons svar på ett bref från grefve v. Rosen, för att begära kungl. permission. Under tiden uppstod emellertid fråga om flere jernvägsbyggnader här hemma, och mina vänner i Vermland, i synnerhet Gustaf Ekman, till hvilken

*) Sedermera under mera erfarna äldre dagar, helst sedan jag under en tjuguårig riksdagsmannabana erhållit närmare inblick uti nuvarande politiska, sociala och andra förhållanden, och derunder funnit, hurusom man utan blygsel "kompromissar" i de flesta frågor, huru "makt går framför rätt", och genomskådat spelet bakom kulisserna, har denna min ungdoms ljusa illusoriska verldsåskådning öfvergått till en allt mera decideradt pessimistisk åskådning med farhågor för framtiden.

jag hyste det största förtroende, rådde mig att se tiden an och inte binda mig på annat håll, förrän denna fråga afgjorts.

Om detta inte skett, hade min bana fått en annan riktning och mina öden blifvit helt annorlunda än de sedan blefvo. Ingen vet hvilketdera varit bäst.

Första jernvägstriumviratet skingradt. — Jag »jernvägskung». — Kunnat medelst brännvin blifva rik. — Lerviks jernväg med invigning. — Fick 1,000 kronor i present.

Efter Fryksta- och Kristinehamnsbanornas öppnande för trafik tog Norström engagement hos öfversten Nils Ericsson och utförde såsom arbetschef kajbyggnaderna utmed Skeppsbron i Stockholm, ordnandet af Carl Johans torg med kajer samt grundläggningen och uppsättningen af postamentet och konungens staty å detta torg. *)

Norström blef sedermera arbetschef för byggnaden af vestra stambanan från Göteborg till Falköping samt derefter, sedan Ericsson lemnat statens jernvägar, distriktsingeniör för sammanbindningsbanan mellan Falköping och Jönköping samt afled år 1871, endast 56 år gammal.

Norström var en af de angenämaste bekantskaper jag haft tillfälle att göra, alltid vänlig och gladlynt mot alla, som kommo i beröring med honom, synnerligast mot sina underordnade, men på samma gång allvarlig i tjensten och ytterst noga vid utförandet af de uppdrag han erhållit.

*) När Norström antagit engagement vid kajbyggnaderna i Stockholm, föreslog han mig hos Ericsson såsom biträde, och kort derefter hade jag bref från den sistnämnde, hvaruti han erbjöd mig plats såsom Norströms närmaste man. Med de utsigter till sjelfständigt arbete som jag då ansåg mig ega, var jag nog djerf att efter samråd med mina vänner i Vermland afböja detta förmånliga anbud, hvilket, som jag kunde förstå af bref från Norström, förargade Ericsson. Sedermera fann jag emellertid, att jag den gången handlat klokt.

Såsom chef var han oöfverträfflig och vi kommo alltid väl öfverens.

Förhållandet mellan honom och hans underordnade vid statens jernvägsbyggnader lärer emellertid icke varit lika kordialt, ity att dessa, som genomgått en kurs å Marieberg, ansågo sig stå på en vida högre ståndpunkt än den jemförelsevis olärde Norström.

Högste chefen för statens jernvägsbyggnader, Nils Ericson, hade emellertid likasom Norström visat, att man äfven utan Mariebergsexamen kunde vara skicklig ingeniör, och de många och betydande arbeten, som Norström utfört, vittna om hans eminenta förmåga såsom praktisk ingeniör.

Sedan Norström sålunda lemnat sin verksamhet i Vermland och flyttat till Stockholm, Nordenankar gift sig och kastat ankar å en fideikommissegendom i Kalmar län — hade jag den stora turen att blifva ensam jernvägsbyggare eller »jernvägskung» i Vermland, och denna min kungliga bana började med utförandet af den lilla ¼ mil långa jernvägen mellan sjöarne Långban och Yngen eller den s. k. »Lerviks jernväg».

Uppdraget att bygga denna jernväg, som tillkommit på initiativ af egaren till Lesjöfors bruk, Gustaf Ekman, lemnades mig af mina vänner och gynnare, bergmästaren v. Scheele samt brukspatronerna Ekman och Gyllenbåga — ledamöter i arbetsstyrelsen.

Genom uppdraget att utföra denna lilla banbyggnad, men i synnerhet med anledning af de utsigter, som hägrade, om detta kunde ske till vederbörandes belåtenhet, inställdes amerikaresan tills vidare, och har beklagligen af brist på tid, tills det blef för sent, icke kommit till utförande.

Innan jag emellertid fortsätter rörande denna banbyggnad, torde en lustig episod böra meddelas, som, om den fått en annan utgång, lätt nog kunnat i hast göra mig till »en riker man med mycket mynt i pungen» — — och gifva en annan riktning åt min lefnadsbana.

Under föregående vinter hade jag tjenstgjort såsom ritare

åt Norström i Stockholm och reste på våren i början af maj till Filipstad för vidtagande af förberedande åtgärder i och för Lerviksbanans byggnad. Som jag reste natt och dag, kom jag fort fram, och ett par dagar efter ankomsten till Filipstad, då jag var bjuden på middag hos min vän Gyllenbåga, kom posten med tidningar, hvaruti meddelades att Kongl. Maj:t utfärdat »brännvinsförbud» — d. v. s. förbud att bränna brännvin.

Gyllenbåga, som var mycket kolerisk, slog tidningen i bordet och skrek:

»Hade jag vetat detta i går, kunde jag tjenat 100,000 rdr, ty nu stiger brännvinet minst 24 skilling på kannan, och här finnas säkert ett par hundra tusen kannor på lager, som man kunde ha köpt till 'förutvarande pris'.»

»Detta hade jag kunnat säga dig redan i förrgår afton, då jag kom» — upplyste jag — »ty jag läste annonsen i Posttidningen samma qväll jag reste.»

G., som var en mycket stark karl, rusade upp, tog mig med begge händer i kragen och ruskade mig så att vettet höll på att skakas ur hufvudet. Jag trodde att han helt hastigt blifvit galen.

»Jag kunde slå ihjel dig» — skrek han och fradgan stod honom om munnen — »som inte talte om hvad du visste om brännvinsförbudet. Du skulle fått halfva förtjensten — ångra dig nu» — och dermed slungade han mig tillbaka på stolen och satte sig sjelf, något — men inte mycket — lugnad.

»Om du nu förtjent dessa 100,000 rdr» — sade jag, sedan jag hemtat andan — »hade andra stackare, som måhända bättre behöft förtjensten, förlorat penningarne.»

»Det angår mig inte» — skrek han — »om man skulle tänka på sådant i affärer, blefve det kanske aldrig någon affär af.»

G. glömde aldrig denna min »dumhet» och »fullkomliga brist på födgeni», hvilken brist han tillskref orsaken till »förlusten», och att han deruti dömde rätt rörande saknaden af födgeni, har jag sedermera af egen erfarenhet vid flere tillfällen

sjelf funnit; ty utrustad med sådant geni hade jag kunnat vara en mycket rik man — — —

* * *

Mellan sjöarne Långban och Yngen var en ej obetydlig landthöjd, som Lerviksjernvägen hade att öfvergå, och såsom afsedd för endast transport af malm och jern borde den byggas så smalspårig som möjligt, för att vagnarne skulle kunna göras lätta. I samråd med Gustaf Ekman bestämdes på denna grund spårvidden till 22 verktum = 54 centimeter, hvilken sedan blef den normala för de derefter utförda många bergslagsbanorna, å hvilka ofantliga qvantiteter ej allenast jern och malm, utan jemväl trävaror med fördel fraktades. Skenornas vigt bestämdes till 5 skålpund pr fot. *)

Lerviks jernväg var beräknad att kosta 16,000 riksdaler, och i arfvode såsom öfveringeniör och arbetschef hade jag betingat mig 500 rdr.

Arbetet började sista dagarne af maj, och vederbörande hade kalkylerat att trafiken skulle taga sin början på senhösten.

Aflöningen till arbetarne verkställdes genom min värd, den treflige, rike och fete bergsmannen Adam Carlson på Lervik, hos hvilken och hans fru jag fått inlogera mig i en flygelbyggnad och der jag mådde förträffligt. Ingen af styrelseledamöterna hade besökt arbetet, då bergmästaren v. Scheele en vacker dag i början af juli kom utåkande i sin karriol.

»Det var roligt att farbror kom hit,» sade jag, »nu ska vi åka på jernvägen.»

*) Såsom af ofvanstående synes, utfördes Lerviks — likasom derefter alla de små bergslagsbanorna i Vermland lika det sedermera s. k. "Kostasystemet", hvaraf gjorts så mycken "reklam", såsom varande någonting nyupptäckt. Lokomotiv användes visserligen icke å de flesta, men å den kort efter Lerviksbanan utförda s. k. Kroppajernvägen, der den betydliga trafiken från Persbergs gruffält och sjön Yngen med ofvanliggande sjöar samlades och svårligen kunde skötas med hästar, användes slutligen små lokomotiv med af mig konstruerade radierande axellager — de första i Sverige — med mycken fördel, ehuru skenorna vägde endast 6 skålpund per fot. Kroppabanan, byggd 1851, var således i verkligheten den första af det s. k. "Kostasystemet".

»Ja, det ska bli roligt.»

Adam Carlson spände en häst för en af de små mikroskopiska jernvägsvagnarne, hvika vägde endast 2 skeppund, men dock lastade sina 20 skeppund malm, och så foro vi alla tre först upp för backen från Lervik till högsta punkten å landthöjden, hvarefter vagnen släpptes lös och gick af sig sjelf utför till andra ändpunkten vid sjön Långban, och derefter gjordes samma resa tillbaka.

»Som farbror torde hafva observerat,» sade jag efter återkomsten till Lervik, »är det endast några putsnings- och andra obetydliga arbeten som återstå, och om en vecka är allt färdigt, så att banan kan invigas.»

»Nu kan jag säga dig,» svarade Scheele, »att jag blifvit hitsänd af styrelsen, och att mitt egentliga uppdrag var att spionera och taga reda på huru byggnadskapitalet användts, ty det är snart slut.»

»Det kunde väl inte heller vara så mycket qvar,» anmärkte jag, »när arbetet i det närmaste är färdigt — jag hoppas emellertid att minst ett par tusen rdr skola blifva öfver.»

Dagen derpå kom Gyllenbåga åkande i sträck, så att hans *svarta* häst var *hvit* af svett, och dammet bildade en molnstod omkring karriolen.

»Är jernvägen färdig?» skrek han, innan hästen stannat.

»Ja» — svarade jag — »i det närmaste.»

»Det vill jag se!»

Till följd af fördelaktig terräng och andra gynnsamma omständigheter samt möjligtvis äfven litet sporrad af ambition, då det var mitt första arbete på egen hand såsom chef, lyckades det mig bygga banan färdig på tillsammans 36 arbetsdagar, och som bolaget beräknat, att hela sommaren skulle åtgå för byggandet, fick jag 1,000 kronor i present eller dubbelt mera än det betingade arfvodet, hvaråt jag naturligtvis inte hade anledning känna mig nedslagen, och invigningen firades med en fest vid Lervik, till hvilken alla bruksegare och bergsmän från hela Filipstads

bergslag och Färnebo härad inbjudits. Och maken till gästabud hade väl knappast förekommit i det glada Vermland.

Dagen förut hade Gyllenbåga utsändt ett par lass med diverse varor, bland annat en bra stor kagge med konjak, en dito med arrak, och en dito med brännvin samt några dussin porterbuteljer. Alla dessa Guds gåfvor, med undantag af hvad som kunde behöfvas till »helor», »halfvor», »tersar» och »qvarter», slogos af Adam Carlson och mig uti fru Carlsons största kopparbryggkittel, som ställdes i bakgrunden af en ofantlig löfsal på gården — och omkring kitteln placerades alla ingredienser till en jättebrylå, färdig att antändas och serveras dagen derpå vid passande tillfälle. Adam Carlson, som »kände sina pappenheimare», tyckte nemligen att varorna inte kunde användas på stiligare sätt, och deruti hade han fullkomligt rätt.

Tidigt på invigningshögtidsdagen började de inbjudne att samlas — fingo en kopp kaffe med dopp, och omedelbart derpå frukost med brännvin och fradgande hembryggdt öl, mörkt som porter, starkt och ljufligt som — ja förmodligen som mjödet i Valhall.

Medan frukosten under ett par timmar pågick i förutnämnda löfsal — der den stora brylån tills vidare stod betäckt och lurade i sitt hörn, hunno de inbjudne samlas, och derefter skulle invigningen af jernvägen försiggå medelst åkning fram och tillbaka.

Medan detta egde rum, hade Adam Carlson flyttat kitteln med brylån utanför löfsalen, och när festfolket återkommit från den för de allra flesta ovana färden och voro mycket lifvade, funno de brylån i brand och de blå lågorna flammade högt mot skyn.

Detta skådespel minskade naturligtvis inte belåtenheten, och när Adam ändtligen efter mycket besvär medelst påläggande af ett lock fått eldsvådan i kitteln släckt och bergmästaren hållit invigningstalet, var gärdet uppgifvet och »Barrabam» lössläppt.

Hela förmiddagen förgick sålunda omkring den dråpliga brylån med tal och sång, men under tiden skulle åkas på

jernvägen, och detta skedde i vildaste fart under skjutning och hurrningar, och derefter »lades tungan» i brylån igen. Sedermera åts middag i löfsalen, åktes ånyo och dracks, superades, åktes och pokulerades, tills kitteln var tom och solen stod klar på himmelen.

Festen ansågs allmänt vara, och var det äfven, efter den tidens förhållanden, alldeles öfverdådig och makalös, och så till flertalets af de deruti deltagande »fullaste» belåtenhet, att man ännu nära ett halft sekel efteråt traditionelt påminnes derom vid sammanträffande med någon ättling till de dervid närvarande gästerna.

Dessa sistnämnde — deri inbegripen min värd, den hederlige och korpulente Adam Carlson, som hela dagen badande i svett skötte serveringen ur brylån, och i den egenskapen måste skåla med alla — v. Scheele, Ekman, Gyllenbåga, Berggrenarne på Saxån, kammarherre Geijerstam å Storfors, Bergendal på Kroppa, Anders Petter Lagrelius, Rosendal och många många flere af de kära glada vännerna från den tiden äro länge sedan borta från jorden, och så vidt jag vet, finnes icke för närvarande i lifvet qvar någon af dem, som deltogo i denna fest, mer än den som skrifver detta. Många af dem har jag efter sökande återfunnit å kyrkogårdarne i Filipstads bergslag.

Rekognosör hos Wærnska jernvägskomitén.

År 1852 hade Kongl. Maj:t tillsatt en komité med f. d. statsrådet Wærn till ordförande samt grefve Adolf v. Rosen, kapten Norström, major Olivecrona, brukspatron Indebetou och advokatfiskal Rydqvist till ledamöter, för att yttra sig om den tillämnade Köping—Hult-jernvägens definitiva sträckning, äfvensom rörande vissa utgreningar från densamma. Och på rekommendation af Norström anmodades jag att blifva komiténs »rekognosör».

Detta var för mig ett mycket hedrande uppdrag, hvilket jag naturligtvis med tacksamhet antog.

Tjenstgöringen bestod uti att jag, *samtidigt* med att komitén åkte i sina vagnar, mellan vissa punkter å alternativt föreslagna sträckningar af den tillämnade jernvägen mellan Örebro och Hults lastageplats vid Venern, samt dess utsträckning öfver Arboga till Köping m. fl. alternativa linier, skulle göra okulärundersökningar af terrängen, inlägga de undersökta linierna å karta, uppgöra summariska beräkningar öfver de olika bansträckningarnes anläggningskostnader samt slutligen afgifva rapport öfver alltsammans.

Detta var, som man torde finna, i sjelfva verket ett spårhundsgöra och just inte någon sinekur, men med goda ben och starka lungor samt de ljusa sommarnätterna till hjelp lyckades jag verkligen följa komitén i det närmaste, så att herrarne inte behöfde vänta på de flesta mötesplatser längre än de behöfde för att ordentligt hvila upp sig, uppfriska sig med god matsäcksmat och dryck, i fall de icke slogo sig ner å herrgårdar, och förströdde sig med kortspel och dylikt, efter sina ansträngande göromål. Men i de kuperade och bergiga vildmarkerna mellan Hasselfors öfver Svartå-dalen direkte till Björneborg, — som egdes af kammarherre Nordenfelt, — och Kristinehamn, som Wærn ansåg böra blifva banans ändpunkt vid Venern, kom jag till korta och fick, med så godt jemnmod som möjligt, taga till bästa diverse glåpord af Olivecrona — i hvilken sport han var mästare — derför att jag icke på rak arm kunde på siffran förutspå, huru mycket stora viadukter och tunnlar skulle kosta å denna kuperade terräng, som dertill endast blifvit okulärt besigtigad, liksom å sträckan öfver Tiveden ner till Wallaholm.

I sjelfva verket hade komitén ingen orsak att beklaga sig, att jag ej medhann till fots genomströfva hela denna oländiga trakt så hastigt som den sjelf åkte med skjuts, ty å såväl Björneborg, som egdes af en nära slägting till Wærn, som å Wallaholm, der ordföranden sjelf var herre och husbonde, mådde komitén så godt, att den tvärtom hade all anledning fröjda sig öfver några

liggedagar. Och hvad slutligen mig sjelf beträffar, kom jag efter några angenäma hvilo- och rekreationsdagar på Wallaholm, hvarunder alla ansträngningar och umbäranden glömdes, med mycken egen tillfredsställelse från min befattning, ity att jag af herr ordföranden fick beröm och tack samt 5 kronor om dagen i traktamente.

Följder af vistelsen i Karlstad vintertiden 1848, och af att spela »Tok» och »Mariage» med unga flickor.

Vintern 1848 tillbringades i Karlstad med uppgörandet af ritningar och kostnadsförslag till de nybyggnadsarbeten m. m., för hvilka undersökningar och mätningar skett föregående sommar och höst, samt till sådana för jernvägen emellan sjön Fryken och Klarelfven.

Nordenankar och jag hade vårt arbetsrum hos Norström, och der ritades och hvisslades hela dagen igenom. Nordenankar, som emellertid med gluggarna i tandgården tappat förmågan att hvissla, ackompagnerade i stället med sång, så godt han förmådde.

På aftnarne voro vi lediga och då tillbragtes tiden ofta i Norströms familj, dit ett par kusiner till frun, flickorna Betty och Amalia Florman, döttrar till stadens borgmästare, lätt och gerna funno vägen.

Här spelade vi »Mariage», men mest »Tok» och huru det spelades, spelte jag bort icke allenast stora påsar med sötsaker, utan äfven slutligen mitt eget personliga jag, eller med andra ord sagdt, förlofvade mig med min blifvande hustru, Amalia Florman.

Norström, som kommit under fund med våra förehafvanden, sökte visserligen, i betraktande af min ungdom och att flickan var ett år äldre, samt mina dåvarande mindre lysande framtids-

utsigter, att vänligt och allvarligt öfvertala mig att slå äfventyret ur hågen, men naturligtvis kunde det inte komma i fråga, att jag å min sida bröt mitt ord, och följaktligen blefvo vi således eklat förlofvade året derpå.

Under sådana förhållanden, och fullkomligt obekymrad för framtiden, hvilken hägrade i regnbågens praktfullaste färger, tillbringades vintern naturligtvis mycket trefligt, och då våren kom med den vanliga stora konserten för musikcorpsens vid Vermlands fältjägare pensionskassa, vid hvilken, under den skicklige direktören Ehrenreichs anförande, värdefulla instrumental- och vokalkompositioner uppfördes, samt allt hvad Vermland hade fint samlades i Karlstad, var det naturligtvis hänförande roligt.

Amatörteaterpjeser afspelades då jemväl i ett kolossalt rödmåladt brädskjul, som fått namn, heder och värdighet af teater, och såväl vid konserten som i pjeserna fick jag tillfälle att uppträda.

Uti de sistnämnda innehade jag alltid älskareroller mot min då i hemlighet varande fästmö, hvilka spelades med sådan eld, att jag vid »premièren» ref sönder hennes tyllklädning »uppifrån allt nedan» och så »con amore», att publiken kiknade af skratt och applåderade alldeles ursinnigt.

Och som fästmön egde högst ovanliga teatraliska gåfvor, var det en glädje att spela älskareroller emot henne på sjelfva scenen inför publicum. Och *bakom kulisserna* — ja, der utspelades förstås de intressantaste scenerna, alldeles som det tillgår å verldsteatern.

Kroppa- och Yngs—Daglöse-jernvägarne. — Lutande planet å Yngs—Daglöse-banan. — Biträde åt lasarettsläkaren i Filipstad.

Efter Lerviks-banans lyckliga fullbordan och festliga invigning beslutades omedelbart byggandet af två nya jernvägslinier från sjön Yngen, vid hvilken det rika och ädla Persbergs gruffält är beläget — den ena till sjön Daglösen vid Filipstad — den s. k. Yngs—Daglöse-banan, och den andra söderut mellan Yngen och den s. k. »Östersjön» samt vidare derifrån till sjön Lungen, benämnd »Kroppa»- och »Storfors»-jernvägarne.*)

Utförandet af arbetet å dessa banor uppdrogs åt mig och började genast efter det nödiga förberedelser vidtagits.

Den sistnämnda af dem, hvilken till största delen utfördes för Storfors bruks bolags räkning, erbjöd inga lokala svårigheter och under arbetets utförande hade jag tillfälle göra bekantskap med och ofta vistas hos kammarherre Claes af Geijerstam å Storfors samt hans älskliga fru född Herlenius, hvilka visade mig den största gästfrihet och vänlighet, som jag ständigt har i kärt och tacksamt minne.

Invigningen, som tillgick ungefär på samma festliga, men måhända något mera städade sätt än vid Lervik, i glädje och gamman, började med riklig frukost å Gammalkroppa och fortsattes med middag i en stor löfsal vid Nykroppa masugn, tillhörig Storfors' bolag.

Under invigningsfestligheterna inträffade en episod, som åstadkom en storartad »knalleffekt».

Som ofvan anförts, hade Norström haft en nivellörshandtlangare, som hette Krogsman, hvilken han emellertid inte vågat medtaga till Stockholm, utan öfverlemnat i arf till mig, och jag hade haft honom såsom schaktmästare vid byggnaden af Lerviks-

*) Å de båda senare banorna lyckades jag få använda skenor, valsade vid Finspongs styckebruk, hvilka efter mer än 20 års begagnande, då Östra Vermlands jernvägsbyggnad föranledde slopandet af dessa små banor, ännu voro som nya.

och Kroppa-banorna. När nu sistnämnda bana skulle invigas, hade Krogsman på sin del fått »saluten», eller affyrandet af »svensk lösen», hvilket skulle gå af stapeln medelst aflossandet af en gammal rostig kanon, som lånats från Filipstad och uppställts å en holme i den lilla sjön Skärjen, som banan passerade.

Om nu Krogsman sjelf efter frukosten såg flere fänghål på kanonen och inte hittade på det rätta — eller hin var med i spelet, har aldrig blifvit utrönt, men säkert är att »svensk lösen» uteblef, när tåget passerade.

Mäkta förargad öfver att det inte ville smälla, tänkte Krogsman, att det kunde göra detsamma, om smällen kom vid Nykroppa, blott han utförde sin order. Med denna uppfattning af saken, tog han kanonen, som säkert vägde bortåt ett skeppund bergsvigt, på ryggen och marscherade under hvarjehanda motigheter, såsom kullerbyttor på syllarne den halfva milen efter jernvägen ner till Nykroppa, och väl ditkommen »bröstade han af» alldeles utanför den löfsal, hvaruti middagen serverades. Och just under det att kammarherre Geijerstam höll ett högstämdt invigningsfesttal, som skulle sluta med konungens skål, förde han den brinnande luntan till fänghålet, och denna gång klickade det inte.

Effekten var öfvermåttan storartad, ty alla de närvarande, som stodo packade i löfsalen och trodde att åskan slagit ner eller att domsens dag kommit med »dunder och dån och jordens bäfvan», slogo ut de fyllda punschglasen *på hvarandra* i stället för *i sig sjelfva.*

Emellertid lugnade man sig småningom, sedan det visat sig, att Krogsman, som alla kände, var dundraren och att ingen vidare skada skett. Glasen fylldes derför ånyo, kammarherren upptog den afbrutna tråden af talet, konungen fick af undersåtligt rörda hjertan och tårade ögon sin skål — och i glädjen att Krogsman inte laddat skarpt fick han sig en stor tillbringare punsch, tillräcklig att knäcka minst tre starka karlar, och den tömde han i ett drag — —

»Dagen var sålunda glad», och alla i festen deltagande vände hem sent på natten, fulla af belåtenhet och åtskilliga äfven af — punsch.

* * *

Å den andra bansträckan från sjön Yngen till Daglösen, den s. k. Yngs—Daglöse jernväg, förekommo deremot åtskilliga terrängsvårigheter, hvaribland öfvergången af den närmare 300 fot höga landthöjden mellan dessa båda sjöar och i synnerhet uppfarten uppför det branta Abborrberget, något öfver $^{1}/_{4}$ mil från Filipstad.

Att kringgå detta berg skulle dels förlängt banan högst betydligt, dels ock fördyrat densamma, så att den icke kunnat åstadkommas.

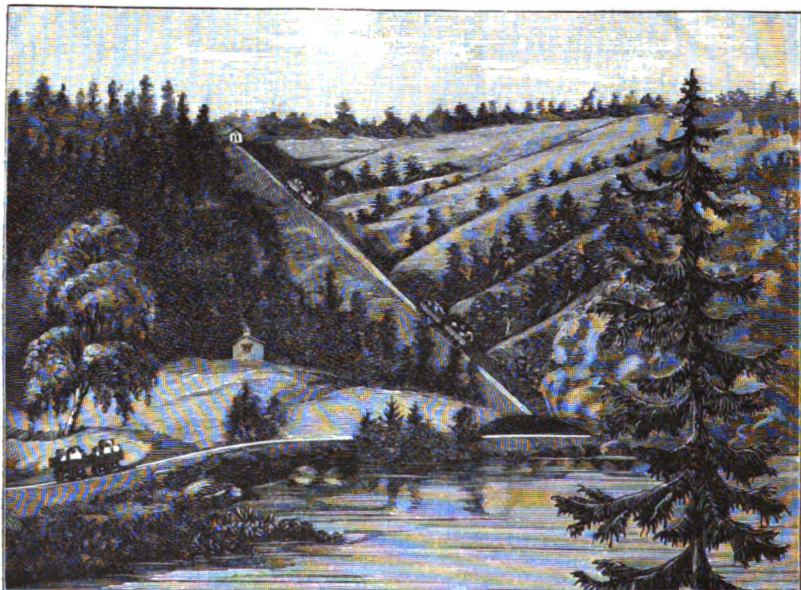
I samråd med brukspatron Gustaf Ekman hade derför plan uppgjorts att leda banan tvärt utför Abborrberget medelst ett s. k. »lutande plan» med 120 fots fall och med lutning 1 : 3,75, eller således 450 fot långt, *med dubbla spår*, hvarå vagnarne fästade i båda ändarne af en jerntrådslina kunde passera hvarandra å midten af planet.

Sådana branta bergsbanor funnos då redan i Amerika. Då Abborrberget emellertid sluttade i 45° vinkel åt sidan, der det lutande planet skulle byggas, och hvarje tums minskning i banvallens bredd sålunda åstadkom ej obetydlig minskning i kostnad, konstruerade jag banan i stället för tvåspårig med endast tre skenor i bredd, hvaraf den mellersta var gemensam för båda spårvägarne. I midten af planet anbringades en utvikning med automatisk vexel, der vagnarne kunde mötas, hvilket lyckades förträffligt.

Och som största trafiken gick i riktning nedåt, behöfdes intet särskildt uppfordringsverk, enär de nedgående lastade vagnarne beräknades kunna uppdraga de uppgående tomma eller delvis lastade, hvilket äfven sedermera under de 25 år denna bana begagnades, visade sig vara och blifva förhållandet.

Hela den enkla mekaniken bestod således af en större lin-

skifva af 7 fots diameter, med en bromsinrättning att reglera farten utför berget samt en tillräckligt stark ståltrådslina. Medelst detta »lutande plan» vanns att banan kunde blifva betydligt kortare och mycket billigare i anläggning, samt att de uppgående vagnarne med sin last alldeles gratis uppdrogos 120 fot i höjden, i stället för att uppfordringen af vagnarne öfver denna betydliga höjd annars måst ske medelst kostsam maskinkraft.



Lutande planet å Yngs—Daglöse jernväg i Vermland.

Efter ej så litet tvekan antogs det »halsbrytande» företaget till utförande, sedan bergmästaren v. Scheele — ordförande i jernvägsstyrelsen — och Ekman varmt tillstyrkt detsamma. *)

*) Under arbetet å Yngs—Daglöse-banan hade jag till bostad hyrt doktorns enskilda rum å lasarettet i Filipstad, enär detta låg litet utom staden alldeles invid jernvägen. I början kändes visserligen den intensiva sjukhusatmosfären väl från, och ännu ohyggligare voro skriken af dem, som opererades, hvilket skedde i fullt vaket tillstånd, utan kloroformering, men patienterna voro inte vana vid bättre och hvad mig beträffade, blef "vanan snart den andra naturen". Och när min hyresvärd, lasarettsdoktorn, erhållit del af min meritlista från "Asgård" i Lund, hvarigenom jag måtte kommit i hög tanke hos honom, fick jag emellanåt biträda vid vissa operationer, der han hade svårt att sköta sig ensam. Operationerna å lasaretten voro på den tiden verkligen hårresande, och de skadade, som infördes till Filipstads lasarett, voro emellanåt i det bedröfligaste tillstånd. Sålunda inkom en gång en stackars kolare, som fallit ner i en mila och så fullkomligt

Medan arbetet å det lutande planet pågick med sprängning, murning, jordfyllning och skenläggning, kommo »the Filisteer», som förmåtts taga en eller annan aktie i företaget, ut om aftnarne efter dagens mödor till Abborrberget, för att med egna ögon förvissa sig om, att de alldeles säkert kastat sina penningar i sjön. De kunde då stå i stora klungor på toppen af berget och resonnera om huru alltsammans skulle gå på tok, och hurusom vagnarne med malm och allt skulle drunkna i det nedanför liggande Abborrkärnet.

Gubben T—g och Champagnemiddagen.

"Å så vill jag också si på hur löjtnanten bryter nacken å' sej, när han åker utför berget. — De' ska' bli rigtigt roligt!"

Bland de flitigaste vallfärdare till Abborrberget var ett gammalt original, som titulerades »brukspatron» T—berg, derför att han var egare till en halfförfallen usel hytta, i hvilken det blåstes röd- och kallbräckt tackjern af billig malm, allt efter som det föll sig, hvilket sedan plottrades bort till en eller annan bruksegare, som ännu lät lura sig af honom.

Gubben var ovanligt liten, ful, kutryggig och mager, hade aldrig haft skägg och egde för tillfället ingen enda tand i mun, hvilket gjorde att näsan, som påminde om en kattugglas, och hakan, som var ovanligt kraftigt bildad och framskjutande, nästan tangerade hvarandra.

För öfrigt var han egare till ett par ilsket plirande sura ögon, och en liten hökarebod vid torget med sill, salt, snus och

kolat sina egna ben, innan han kunde arbeta sig upp ur elden, att doktorn *slog* af dem, då patienten kommit in på sjukhuset. En grufpickare hade fallit ner i en grufva och så krossats, att han låg i en korg som ett blodigt bylte, när han aflemnades å lasarettet — men lefde ändå — o. s. v. Ingen hade heller på den tiden idé om mikrober, baciller, och dylika små trefliga djur, som bland annat hafva till befattning att hindra jordens öfverbefolkning. Operationerna verkställdes derför utan all desinfektion med instrument, som knappast aftorkats efter föregående karfningar.

tobak, brännvin och andra nödvändighetsvaror för de fattiga gruf- och hyttarbetarne, och sjelf vistades han dagen i ända i en trång, smutsig kammare innanför böden, men helst vid titthålet i dörren för att hafva glädjen upptäcka, om bodbetjenten stoppade någon trestyfverscigarr eller sockerbit eller något af förtjensten i sin ficka, hvilken tillfredsställelse han dock aldrig lärer fått upplefva.

Dessa voro hans offentliga yrken, för hvilka han med bittra känslor skattade till krona och kommun. Men dessutom hade han ett annat mera inbringande geschäft, för hvilket ingen skatt betalades, och på detta ansågs han hafva blifvit mycket rik, och var så äfven,*) ehuru pluringarne inte alltid voro så säkert placerade, men räntevinsten deremot så mycket högre, och på *den* kunde han vara säker, ty, likasom en tredjedel eller hälften af kapitalet, uttogs räntan alltid i förskott — — —

Så berättades af dem, som sades känna till saken och haft fördelen att få begagna sig af gubben T—gs menniskovänlighet och hjelpsamhet.

Genom den märkvärdiga öfvertalningsförmåga bergmästaren v. Scheele verkligen var i besittning af, hade det slutligen lyckats honom efter många förfelade försök, att förmå gubben T—berg att skrifva på en aktie å 100 rdr å en teckningslista för Yngs—Daglöse-banan, under skriftlig förbindelse, att han skulle återfå det tecknade beloppet och 20 procent derpå, om företaget inte kom till stånd, eller inte blef färdigt på bestämd tid; och gubben som uträknat omöjligheten af att bygga en jernväg utför Abborrberget, hade nappat på kroken med de 20 procenten som bete och skrattade i mjugg åt bergmästaren, som skulle blifva lurad till slut.

Nu lyder som bekant ett gammalt ordspråk, »våga vinna, våga tappa», och klart är att den, som inte vågar något, kan heller inte rimligtvis beräkna någon vinst. Gubben T—berg hade kastat sig in i ett sådant vågspel, men oaktadt han uppställt sin beräkning på bergfast grund (ty den var ju grundad på Abborr-

*) Vid sin död lärer han efterlemnat bortåt en million rdr.

berget) och var alldeles säker att vinna 20 procent på sitt kapital utan att riskera detta, befanns han till sist hafva grundligt missräknat sig, eller som man brukar säga — »bitit sig i tummen»; ty företaget kom verkligen till stånd — med till följd deraf uppkommande kraf att inbetala det tecknade aktiekapitalet, hvilket också uttogs, men först sedan jernvägsstyrelsen begärt lagsökning för inbetalningen.

Detta, jemte den befarade förlusten af de 20 %, grämde T—berg obarmhertigt, så att han ej fick någon ro och inte kunde sofva om nätterna, utan gick som en gengångare uppe på Abborrberget sent om qvällarne.

Han brukade då stå och stirra utför den väldiga lutandeplans-backen och taga sig en funderare på hvar hans penningar jemte räntan kunde ligga begrafna.

Jag fann honom sålunda ofta här, när jag skulle gå hem om aftnarne ifrån arbetet efter banan, och som han var ett tacksamt subjekt att skämta med, meddelade jag honom alltid ett och annat, som borde kunna intressera och roa en aktieegare i jernvägen, hvilket emellertid aldrig lyckades.

Så sade jag t. ex. en gång till honom:

»Patron är en slug karl, som satt in sina pengar i 'jernvägsbanken', der stå de säkrare än hos K—n» (en af gubbens kunder, som gjort konkurs). — Men i stället för att känna sig belåten morrade han bara argt.

Med anledning af filisteernas onda spådomar om misslyckandet af det »lutande planet», hade jag kitsligt dröjt i det allra längsta med uppsättning af linskifvan till banan, hvilket kunde ske på några timmar. I öfrigt var allt färdigt, och om några dagar skulle invigningen försiggå.

Jag träffade då en vacker afton T—berg, som stod på Abborrberget drömmande om sin smutsiga 100 rdr:ssedellapp.

»Om ett par dagar skola vi flyga upp på Abborrberget som fåglar,» sade jag muntert, »och då skall väl brukspatron vara med, som ehuru vigtig som aktieegare, är så lätt på foten som en harkrank.»

Gubben, som emellertid ännu säkert hoppades på att allt skulle misslyckas, så att han återfinge sina penningar och sin vinst, såg riktigt fryntlig ut. — Emellertid svarade han argt:

»Ja de' vill ja se! Å så vill jag också si på hur löjtnanten bryter nacken å' sej, när han åker utför berget — de' ska bli rigtigt roligt!» och så kittlade han sig på hakan med nästippen, för att man skulle tro att han skrattade, hvilket ingaf de bredvidstående filisteerna tanken, att gubben snart skulle dö; ty ingen lefvande kunde påminna sig hafva sett honom någonsin draga munnen till ett leende.

»Jag håller vad om en middag på tio personer» — svarade jag — »men fin skall den vara med champagne, att allt är färdigt till i öfvermorgon, så att vi kunna åka upp- och utför berget.»

»Ja ja' håller vad och schampanjevin ska' de vara, men löjtnanten får betala alltsammans.»

»Nej» — sade jag — »det sista går jag inte in på, på förhand. Mitt förslag gällde ett ärligt vad och den som tappar får betala, och jag är alldeles säker att det blir patron» — — —

Vi höllo vad sedan vi en stund derefter kommit på tu man hand, och det bekräftades dermed, att han med sina iskalla fingerklor grep om min hand som ett spöke, så att hvita märken syntes en god stund efteråt. Och så skildes vi åt.

Trafiken öppnades på bestämd dag — och jag vann således vadet, men middagen med »schampanjevinet» lät vänta på sig.

En afton några dagar derefter mötte jag gubben uppe på berget.

»Nå» — sade jag — »när serveras middagen för tio personer med champagnevin, som jag vunnit af patron? Jag har redan meddelat bergmästaren m. fl. att de kunna vänta bjudning.»

»Ja men vänta få de! hi! hi! hi!»

»Men vi hafva ju slagit ett ärligt vad, som jag vunnit, det måste väl patron medgifva?»

»Va' de några vittnen på de' — hvasa?»

»Nej de' va' de' beklagligen inte. Jag skulle väl kunna på-

kalla f-n sjelf som vittne, ty han är väl inte så långt borta, då patron är i närheten — men kanske han är jäfvig —. Brukspatron satte emellertid fingerklorna i mig, när vadet ingicks, alldeles som hin håle lärer göra då han uppgjort kontrakt om en syndig själ, och det handtaget borde väl således åtminstone å patrons sida gälla som ett kontrakt.»

»Ta' ut middagen på det kontraktet, om han kan!» — och han skulle åter försöka skratta, men det stannade vid en gnissling med tandrötterna mot hvarandra, och en puss mellan hakan och näsan.

Jag berättade alltsammans för Scheele, som skrattade hjertligt åt min barnsligt oskuldsfulla tro på att gubben T—berg skulle depensera en skilling onödigtvis.

»Du ämnar väl ställa till något spratt åt honom, förmodar jag» — tillade han leende.

»Ska' anstränga mitt geni» — svarade jag.

Och tillfälle härtill yppades kort derefter, när gubben T—berg för sina små »privatdiskont»affärer skulle resa till fastingsmarknad i Kristinehamn.

En dag kort förrän fastingen skulle börja, var jag inne på postkontoret i Filipstad för att aflemna några bref, då gubben T—berg kom insmygande och hviskade med postiljonen, som var derinne.

Som jag misstänkte något rackartyg, frågade jag postiljonen, när gubben aflägsnat sig, hvad denne ville.

»Han ville att jag skulle 'vara så snäll' och taga med hans beställningssedlar, så skulle han ge mig 4 styfver för stycket, som jag sjelf fick behålla — sa' han.» — Inlemnades de på posten, var kostnaden 3 sk. stycket, och han skulle således på de tre gästgifvaregårdarne inbespara 12 skilling (= 25 öre). — »Han sade att det var mycket angeläget att han kom fram i tid och måste derför för det djupa väglagets skull kosta på sig två hästar — och derför tänkte han spara på beställningssedlarne. Jag svarte nej» — slutade postiljonen — »men han ville jag skulle komma hem till honom och ta' sedlarne, så skulle jag få en sup —

men det kommer aldrig i fråga, ty han har lurat mej mer än en gång» — —

»Jo» — sade jag — »postiljon skall taga beställningssedlarne, och för att kurera den smulgråten, skall postiljon lemna af beställningssedeln på de tvenne *sista* gästgifvaregårdarne, som han betalt, men inte på den *första*.»

Detta tyckte postiljonen också — som lärer haft osäkra fordringar hos T—berg på förut lofvade 6 styfrar — vara ett godt påfund. Beställningssedlarne togos och expedierades på öfverenskommet sätt, och gubben fick, såsom jag beräknat, vänta flere timmar, innan hästar erhöllos å första gästgifvaregården, och när han sedan kom till de andra, der hästarne väntat sina tre timmar och gått ut i skjuts till andra resande, hade detta till följd, att han fick vara två dagar på resan i stället för en samt betala tre timmars väntningspenningar för två hästar på alla gästgifvaregårdar utom den första.

Hvilken inverkan dröjsmålet med framkomsten till Kristinehamn utöfvade på hans obeskattade privataffärer, känner jag inte, det lärer varit icke så obetydligt, men det vet jag, att bergmästaren m. fl., som gått miste om »schampanjevins»middagen, skrattade obarmhertigt åt den rike och mindre väl ansedde gubben T—bergs resa till fastingsmarknaden.

— —

Grefve Adolf Eugène v. Rosen.

Som bekant hade grefve Adolf v. Rosen redan på 1840-talet väckt tanken på ett stambanenät i Sverige, ehuru mängden betraktade detta, om inte precis som dårhusmässigt, åtminstone som en utopi. Grefve v. Rosen ägde emellertid lyckligtvis klar blick och ihärdighet som få och tappade ingalunda modet, som de allra flesta skulle gjort genom det fånigt sega motstånd hans uttalanden om nödvändigheten af jernvägar för landets utveckling mötte hos många framskjutna personligheter.

Af en förmögen och intelligent man, som grefve Rosen lyckats intressera för saken, brukspatronen Henström, samt från vänner i utlandet erhöll han medel till de omfattande undersökningar för jernvägsanläggningar i Sverige, som utfördes i slutet af 1840-talet, och som emot förmodan visade den ovanliga lättheten att bygga jernvägar i det »bergiga» landet.

De afvägningar, som härunder verkställdes, blefvo sedermera en god ledning vid uppgörandet af friherre Nils Ericssons plan till Statens jernvägar.


Grefve Adolf Eugène v. Rosen.

Sjelf var grefve v. Rosen i oafbruten verksamhet under denna tid för sin älsklingsidé. — Reste ständigt omkring för hållandet af föredrag om jernvägars byggande och deras nytta för ett land; talade för saken å riddarhuset och lyckades på detta sätt att — måhända med exemplet och det praktiska resultatet af ett par små nyss färdigblifna jernvägar i Vermland — småningom få opinionen på sin sida, och sålunda komma den frukt att mogna, hvilken sedan lemnat en så rik skörd åt vårt Sverige.

Men en hård kamp hade grefve v. Rosen att utkämpa. Detta var jag i tillfälle att bevittna under mina resor med den i så många hänseenden, men mest genom sin oegennytta och varma fosterlandskärlek, framstående mannen.

Sedan ett par af de små jernvägarne i Vermland år 1849 öppnats för trafik, skref han till mig, att han gerna skulle vilja för sina tillämnade jernvägsbyggnader i första rummet disponera

den erfarenhet, som vunnits vid jernvägsanläggning i Sverige, och frågade derför, om jag till en början skulle vilja blifva adjutant och handsekreterare hos honom.

Jag tackade för hans vänlighet och bad honom uppgifva adressen, så skulle jag söka infinna mig för samtal med honom om saken.

Vi sammanträffade ej långt därefter å en fastingsmarknad i Kristinehamn, der han skulle hålla föredrag, och han emottog mig på ett så vänligt, hjertligt och gladt sätt, att det genast fullkomligt intog mig — hvilket intryck ingalunda minskades under den tid han sedan lefde och jag lärde ännu närmare känna honom.

Han meddelade då sina planer och uppritade »blomstermålningar», mot hvilka de Gripenstedtska voro skuggbilder, och lifligt sangviniskt anlagd som jag var, kände jag mig fullkomligt berusad af »Rosens doft» — — —

Han kunde emellertid — sade han — icke gifva mig något arfvode till en början, men hunne man blott så långt, att hans planer skulle kunna realiseras, ja då stode dörrarna till en lysande framtid öppna på vid gafvel, med utsigt öfver »gyllene fält och gröna skogar» — — —

Det var ett förargligt »aber». Att kunna förskaffa sig mat och i synnerhet att kunna uppträda i snygga gångkläder voro ju nödvändiga villkor för en »förste adjutant och handsekreterare» på en så pretentiös plats, som den hvarom här var fråga, och då jag fästa hans uppmärksamhet härpå, och på mina ekonomiska förhållanden, svarade han förtröstansfullt:

»Som Adelsköld vet, föder ju vår Herre sparfvarne, och det blifver väl någon råd för oss också. För resten så länge jag har något i matsäcken, så dela vi såväl den, som allt annat broderligt.»

»Tackar för maten» — svarade jag — »men grefvens klädbonad lärer jag väl knappast med tillbörlig glans kunna broderligen dela, då jag troligen inte skulle rymmas deruti.»

»Det blir väl någon råd med detta också» — svarade han

skrattande. — »John Ericsson och jag hafva varit ute i vida värre omständigheter i London, än vi båda någonsin kunna komma uti här, och ändå redde vi oss. Kom ihåg en gång för alla» — tillade han — »att aldrig misströsta, ty det är att gifva tappt utan försök till strid, och den, som sjelf erkänner sig vara slagen, han är förlorad.»

Jag svarade att jag först måste hafva färdig en liten jernväg på en tredjedels mil i Vermland, hvilken jag åtagit mig utföra, men skulle allvarligt tänka på hans vänliga förslag. — Emellertid lofvade jag enligt hans önskan att, i egenskap af »tillförordnad adjutant och handsekreterare», på försök följa honom nu genast under en föredragsresa, som skulle företagas ett par dagar derefter.

Fastingsmarknaden pågår som bekant i april månad, och när vi ett par dagar efter ofvan anförda samtal en morgon i dagningen begåfvo oss af, var vädret ganska vackert, ehuru vägarne voro mycket djupa i källossningen.

Vi hade emellertid icke hunnit längre än till Fridsberg vid Göta kanal, förrän det började regna och snöa, hvilket gjorde vägarne ytterst tungkörda, så att skjutsbonden icke kunde köra annat än i gående.

Detta var nu inte vidare trefligt, men grefve v. Rosen var som alltid vid godt humör, skämtade och berättade sina äfventyr i Grekland på 1830-talet, der han organiserade det unga konungarikets flotta, uti Spanien, Brasilien, Österrike m. fl. ställen, samt sitt samlif med John Ericsson i London först 1826—27 och sedan 1838, då Ericsson konstruerat propeller och gjort en mängd uppfinningar, som en dag skulle totalt omgestalta sjöfarten, men misslyckats att få dem införda, så att han blef fullkomligt ruinerad och insattes i bysättningshäktet »The Kings-Bench» —

Allt detta, äfvensom beskrifningen på storartade jernvägsbyggnader meddelades på ett så intresserande sätt, att tiden gick förvånande hastigt, ehuru vi inte inträffade i Sköfde förrän sent följande natt.

Meningen hade varit att vi skolat komma dit vid 8-tiden på aftonen, ligga der några timmar och afresa bittida om morgonen för att hinna den ort, der första jernvägsmötet skulle hafva sitt sammanträde så tidigt på eftermiddagen, att grefve Rosen kunde hålla ett föredrag inför de på förhand sammankallade åhörarne.

Då vi nu kommo till Sköfde omkring fem timmar senare än som beräknats, och vägarne förmodligen inte voro bättre på den leriga Vestgötaslätten, fanns ingen annan utväg än att genast fortsätta färden i tjockt mörker och snöslask, sedan vi fått en kopp ljumt, gråblått kaffe, jämte ett par tandbrytande skorpor i oss.

Dagen derpå var ännu värre än den föregående, och ingen mat att få på de eländiga gästgifvaregårdarne å Vestgötaslätten.

Klockan vid pass 12 middagen kommo vi till en, som såg något hyggligare ut än de andra, och grefve v. Rosen tillsade mig i egenskap af »tillförordnad adjutant och handsekreterare» börja tjenstgöringen med att beställa »diner med få, men goda rätter mat och dertill ädelt vin» —

Inkommen i stugan fick jag se gumman ligga på jordgolfvet och i träho hacka en blodig, blåröd massa, som tycktes härstamma från djurriket, ehuru jag inte kunde se till hvilket species den hörde.

»Hvad e' de' i' har för er?» frågade jag.

»Å de' e' la' en lammonge kröppling, som dödde ihjäl säj i natt för mej å sum ja' sul' göra korf å.»

»Befaller grefven kanske Boulettes d'agneau mort-né à la maîtresse de l'hôtel, så går det an att få,» sade jag, när jag kom ut ur svinstian.

»Det var rasande gentilt, det riktigt vattnas i munnen» — yttrade grefven — »Adelsköld beställde väl stora portioner åt oss båda.»

»Nej, det glömde jag» — — —

»Ja då skall jag sjelf gå in och beställa dinern.»

»Nu har jag beställt midddagen,» sade grefven, när han

kom tillbaka ur stugan, »vi få ett helt fat köttbullar med sås och potatis, det skall smaka skönt, ty jag är hungrig som en utsvulten varg.»

Efter en half timmes väntan anmäldes att dinern var serverad och befanns stående på bordet i en träskål, som säkert aldrig i lifvet behandlats med rent vatten.

I en tjock grå smörja flöto diverse obeskrifliga klunsar, tillsammans med några potatisar.

Grefve v. Rosen fattade genast en träsked, lika lindrigt ren som bunken, och började med god aptit slefva i sig af innehållet.

Jag såg på — — —

»Adelsköld äter inte» — sade grefven.

»Jag är inte hungrig!»

»Jag befarar att jag begått ett misstag, då jag engagerat Adelsköld såsom min förste adjutant och handsekreterare» — fortsatte grefven — »ty till den lukrativa befattningen fordras i första rummet att inte vara kräsmagad, och det tjenar i det hela ingenting till. John Ericsson har genom ytterst noggranna beräkningar, då vi sammanträffade i England, konstaterat, att den civiliserade menniskan under en medellifstid öfver hufvud taget förtär elfva lispund, låt mig säga — 'onämnbart' — och en ingeniör ungefär dubbelt så mycket, och skulle man då få i sig ett eller annat lod mera af den varan, så inverkar det icke det bittersta på välbefinnandet, hvarken i denna och ännu mindre i en annan verld. — Detta är en af mina många erfarenheter i lifvet, och derför äter jag med bästa smak den beskedliga gummans köttbullar. Att kunna äta *när* och *hvad* som helst» — fortsatte han — »hör till en ingeniörs uppfostran, och Adelsköld skall nog få lära sig denna del af yrket, om han kommer att följa mig någon tid på mina resor.»

Resan fortsattes under samma angenäma samspråk som förut och först kl. 1 på natten kommo vi till det ställe, der föredraget skolat hållas, ett par timmar efter det att den festsupé, som arrangerats för grefven, uppätits och värdarne skingrats.

Jag gjorde likväl ett benkalas på qvarlefvorna, och detta var för mig hufvudsaken.

Dagen derpå fick jag börja min tjenstgöring med att, på en vägg i salen der sammanträdet hölls, uppspika såsom åskådningsmateriel en ritning, föreställande ett stort grönmåladt lokomotiv, samt en annan upptagande en jernvägsstation med sin inspektor hållande en flagga i handen och ett jernvägståg af vagnar i lysande kulörer fyllda af glada passagerare i full fart passerande en viadukt.

Och under föredraget, som hölls af grefven inför så stort auditorium som lokalen rymde, bestod min tjenstgöring uti att med en käpp peka på lokomotivet, banan, stationen, inspektorn, viadukten eller tåget, när grefven yttrade sig om något af dessa föremål.

Dagen efter lemnade jag grefve v. Rosen för den gången efter tre dagars sammanvaro, och med ett outplånligt minne af den angenäma bekantskapen med den mångsidige och obeskrifligt älskvärde mannen.

Sedermera åtföljde jag honom på flere sådana resor.

Efter de föredrag, som derunder höllos på flere orter i landet, uppstod vanligen en diskussion rörande jernvägar i Sverige.

En och annan kunde dervid uppträda för de idéer grefve v. Rosen förfäktade, ehuru man tyckte att det icke var så brådtom, och att när far, farfar och farfarsfar dragit sig fram utan jernvägar, så kunde vi göra på samma sätt. Men de flesta voro absolut emot allt hvad jernvägar hette och ansågo dem vara ett satans påfund att draga menniskorna från gamla goda vanor och urgammal tro. Oftast fick man höra invändningar om omöjligheten att bygga jernvägar i ett så bergigt land som Sverige, och att om detta också lyckades, så skulle hvarenda bysmed, som behöfde en jernstång för att sko ett hjul, gå till jernvägen och taga en skena, och så kom tåget och vält omkull med allt folk i. Men man kunde äfven få höra andra anmärkningar såsom t. ex.

»Att icke annat än rikt folk skulle kunna åka på så dyra vägar,» och då grefven upplyste, att det just vore de mindre bemedlade som mest begagnade jernvägar i utlandet, anmärktes. att alla sysslor skulle komma att försummas, om drängar och pigor skulle åka på jernvägarne. Det anmärktes, att »eldvagnarne» som sprutade rök och gnistor och foro omkring som drakar och kometer skulle skrämma ihjäl både folk och annan fänad.

»Alla gästgifvare, och alla som forade på landsvägen skulle blifva utan förtjenst,» ropade en, »och komma på fattigvården, och kommunen finge försörja både dem, hustru och barn», och det blefve för dyrt.

»Och så» — kunde en sakkunnig anmärka — »vet man inte om inte snart nog andra bättre transportmedel kunna komma att upptäckas, t. ex. konsten att flyga och hvad vore jernvägarne då värda? Landet hade bara skuldsatt sig, så att det blefve riksbankrutt. Bäst är att bygga kanaler emellan våra sjöar, det kostar minst och frakten är billigast.» *)

»Och kyrkorna komma att stå tomma på bot- och bönedagarne» — anmärkte på ett ställe en komminister — »när allt folket, som grefven säger, ska' åka på jernvägen. 'Den som Herren fruktar 'han går på rätta vägen; men den Honom föraktar han viker af Hans väg' — säges i konung Salomos ordspråk — 14. 2. Och theslikes i 14. 12: 'Mångom behaga en väg väl; men på ändalyktone leder han honom till förderfvet'. — Ja käre åhörare måtte Herren bevara oss väl för de falska profeter de der vilja föra oss på den breda syndens vägar, som kallas jernvägar (på latin ferrum och via) och som leda till evig fördömelse.»

»Vade retro satanas! Amen.»

Grefve v. Rosen tog emellertid alla dessa anmärkningar på

*) Under riksdagarne mötte samma motstånd från Hedervärda Bondeståndets, Högvördiga Presteståndets och Vällofliga Ridderskapets och Adelns sida, isynnerhet å Riddarhuset, der det gammalkonservativa partiet med Hartmansdorf i spetsen på det skarpaste bekämpade grefve v. Rosen och hans nyhetsmakeri; och hade han icke der fått understöd af de unga som hade mera framtidsblick med Gripenstedt i spetsen som talare för sig, så vet ingen huru det gått med jernvägsfrågan åtminstone under en lång framtid.

sitt vanliga lugnt jovialiska sätt, och vi hade mycket roligt deråt under de långsamma resorna.

Efter ett sådant sammanträde, der oppositionen varit värre än vanligt anmärkte jag, »att det icke låtit så synnerligen uppmuntrande»; hvarpå grefve v. Rosen svarade med sitt vanliga jemnmod och goda humör: »Adelsköld skall få se att åtskilliga af de frön jag utsått fallit i god jord».

Och det visade sig att han hade rätt.

Utsädet började fastän långsamt att gro, spira upp, blomstra och bära frukt, och det är den rika grödan af detta utsäde, som vi nu, femtio år efteråt, inberga, och af hvilket våra efterkommande i framtiden skola inhösta ännu rikare skördar.

Många gånger under årens lopp sammanträffade jag sedan med grefve Adolf v. Rosen, hvilken alltid behandlade mig faderligt som en son. Oförutsedda inträffande omständigheter, hvilka korsade *hans* planer och gaf *min* egen bana en mera sjelfständig riktning, hindrade mig att blifva anställd på »ordinarie stat» såsom »förste adjutant och handsekreterare» hos honom, men alltid var han lika vänlig mot mig ända till sin död den 17 september år 1886 — 89 år gammal.

Otto Edvard Carlsund.

Vid denna tid hade jag lyckan att första gången sammanträffa och göra personlig bekantskap med ett af Sveriges mekaniska snillen, chefen för vår förnämsta och verldsbekanta Motala Mekaniska verkstad, Otto Carlsund.

Jag skulle göra en resa från Vermland till Stockholm och valde ångbåtsvägen genom Göta kanal dels för att se detta jetteverk, dels ock för att få taga någon kännedom om den berömda stora mekaniska verkstaden vid Motala, under det att ångbåten passerade de många slussarne vid Borenshult.

Dåvarande chefen för Motala verkstad, kapten Carlsund,

hade emellertid beskrifvits som ett rytande lejon, som en tyrann, från hvilken alla, som icke voro tvungna att beställa ångbåtar, gjorde bäst att hålla sig på så långt afstånd som möjligt, och detta ingaf icke så få betänkligheter.

Landsatt å kajen utanför verkstaden gick jag och funderade som bäst på, huru jag skulle slippa in utan att möta vilddjuret, då en person, vid hastigt påseende liknande en verkmästare eller något dylikt, utträdde genom en port.



Otto Edvard Carlsund.

Med mössan i handen närmade jag mig och frågade, om han trodde det vara möjligt att få bese verkstäderna. Efter att en god stund hafva betraktat mig temligen närgånget, i början skarpt och genomträngande, så att jag kände mig som fastnaglad på platsen, men efter hand blidare frågade mannen: »Hvem är ni?» och yttrade (sedan jag nämnt hvad jag hette och att jag egentligen var underlöjtnant vid Vermlands fältjägare, men under ledighet från tjensten sysselsatte mig med ingeniörsverksamhet) vänligt och med egendomligt tonfall — »Kom med!» och förde mig in i verkstaden genom samma port som han kommit.

Under de tvenne timmar ångbåten låg i slussarne, gingo vi igenom hela det stora etablissementet, min ledsagare förevisande och beskrifvande de många olika maskinerna, och de pågående arbetena och emellanåt litet smått examinerande, om jag riktigt förstått honom, och då jag slutligen uttalade min stora beundran för den mans kraft och snille, som

ordnat och styrde allt det storslagna vi sett, yttrade han anspråkslöst:

»Detta är långt ifrån allt hvad den kan uträtta, som vill arbeta och använda de gåfvor försynen skänkt menniskan» — och tillade, då ångbåten signalerde afgång — »nu måste ni gå, men kom igen en annan gång och tag bättre tid på er, och om ni önskar något råd eller någon upplysning, som Carlsund kan lemna i edert nya yrke, eller han eljest kan vara eder till någon tjenst, så vänd er förtroendefullt till mig, som alltid med nöje vill lämna er del af den erfarenhet jag kan hafva samlat.»

Ej så litet öfverraskad fann jag, att jag råkat i klorna på sjelfva »lejonet», och ofta, då vi med åren blifvit förtrogna vänner för lifvet, brukade Carlsund skämta öfver mitt första besök i lejonkulan och förklara, att det var mitt »frenologiska hufvud», som då räddade mig från att blifva uppäten på fläcken.

Glad och belåten lemnade jag Motala och Carlsund med vidgade vyer, stärkt arbetslust och mod och med en aktning och beundran för »Motalalejonet», hvilka med åren ökades, ju mera jag hade lyckan få vara tillsammans med, och ju närmare jag lärde känna detsamma.

Sedermera hade jag många gånger tillfälle att sammanträffa och samverka med den utmärkte mannen och oförgätlige vännen.

Likasom John Ericsson ansåg Carlsund enda sättet att uppehålla Sveriges neutralitet i krig vara en ändamålsenlig flotta. »Sjöförsvaret borde egentligen kallas *landsförsvar*» — sade han. »Kunna vi icke hålla fienden från våra kuster, mot hvilka anfallet måste komma att riktas, äro vi förlorade.» Båtsmanshållet var emellertid inte i hans smak. »Krigsfartygen skulle bemannas med intelligenta ingeniörer, artillerister och verkliga sjömän.»

Under en öfverläggning i andra kammaren rörande båtsmanshållet, nedskref han på rak arm sina tankar härom:

"En sjöman till lands,
en landtman till sjös;
är han alltid till hands,
der han inte behöfs;
en mångsidig karl,
en 'skärgårdshusar',
i gevär och gehäng,
som köksa, som dräng,
som barnflicka fin —
som stadsbud — för hin! —
kan han nyttjas till allt,
utom — amma — förstås."

År 1871 hade Kongl. Maj:t proponerat en ny föreningsakt mellan Sverige och Norge, hvilken emellertid förkastades både af Svenska riksdagen och Norges storting.

Härom uttalade Carlsund i andra kammaren den 29 april följande varmhjertade och sant fosterländska åsigter:

»En verklig och varaktig förening mellan Sverige och Norge är endast möjlig genom lifligare samfärdsel folken emellan. Lifligare kommunikationer, dessa brödrafolk emellan, förena deras *intressen, känslor* och *åsigter* bättre än alla '*pappers-förhandlingar*'. Låtom oss derför förena våra ansträngningar för sådana bättre och lifligare kommunikationer och för ett gemensamt *tull-, mynt-, mål-* och *vigtsystem. Låtom oss upphöra med den ofrid, som hittills varit rådande, och indraga den tull-kordong som underhållit den.*

På så vis endast kan en *föreningsakt* framdeles afslutas, *hvars bläck icke bleknar, hvars papper aldrig förmultnar.*»

Det var den *noble* »protektionisten» Otto Carlsund som på *detta* sätt ville bevara och stärka föreningsbandet mellan de båda brödrafolken på den skandinaviska halfön — och deruti voro vi fullt eniga.

När Carlsund år 1870 ämnade afgå från sin befattning såsom chef för Motala verkstad, som han uppbringat till höjden af anseende, uttalade han flera gånger den önskan, att jag skulle blifva hans efterträdare, hvilket emellertid af mig bestämdt afböjdes, dels emedan jag hade fullt upp att göra med min stora

egendom Steninge, men hufvudsakligen derför, att jag ansåg mig icke ega de egenskaper, som fordrades för att efterträda en sådan man som Otto Carlsund.

Jag tager transport till den nya väg- och vattenbyggnadscorpsen. — Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 1852. — Chefen, öfverste v. Sydow. — Byråchef, öfverstelöjtnånt Modig. — Kamrer v. Sydow m. fl. — Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 1898.

År 1852 hade konung Oscar I kommit på den tanken att i stället för den utdöende »Flottans mekaniska corps», som af grefve von Platen upprättades under Göta kanals byggnad, organisera en väg- och vattenbyggnadscorps efter mönster af den franska »Ponts et Chaussées», hvilken under fredstid skulle nyttigt sysselsättas med för landets utveckling vigtiga kommunikationsarbeten, hvarigenom staten, utan någon uppoffring i fredens dagar, egde att disponera skickliga ingeniörofficerare, när krig utbröt.

Inga andra af corpsens officerare skulle således enligt denna plan erhålla lön af staten än sådana, som anställdes i tjenst hos styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, hvilket hvarken höjde militärbudgeten eller ruinerande ingrep i statskontorets affärer, alldenstund t. ex. hvardera af de fem väg- och vattenbyggnadsdistriktscheferna på extraordinarie stat endast erhöllo ett arfvode af 500 rdr b:o utan någon rättighet till pension. *) Corpsens officerare skulle för öfrigt ega skyldighet att kosta på sig en dyrbar kurs vid Marieberg och hålla en prakt-

*) Nu, sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fått sig en generaldirektör med generalmajors rang, i stället för endast en simpel öfverdirektör, har förhållandet ändrats till det bättre äfven för distriktscheferna, som nu uppbära 3,000 kronor i lön på ordinarie stat och pension.

full guldbeslagen uniform med boulionsepåletter på axlarna och plymer i hatten, men voro i stället berättigade, att söka sitt uppehälle hvar och hur de ville och kunde, allt efter kunskaper och arbetsförmåga.

Som hvar och en häraf utan hufvudbry torde finna, var detta en äkta kungligt storslagen idé, hvilken tillämpad i full utsträckning till kyrkans tjenare, »alla trogna embetsmän», »krigsmakten till lands och vatten» samt öfriga »corpser och stater» m. fl. säkert skulle, i mera än ett hänseende, verka välsignelsebringande för såväl statens finanser som »rikets öfriga innebyggare», nemligen de skattdragande och »närande», och dessutom medföra den stora fördelen för det allmänna och enskilda, att förmågorna derigenom bereddes bättre tillfälle att göra sig gällande och komma fram, samt att så stora besparingar i budgeten därigenom säkerligen skulle uppkomma, att staten kunde uppsäga och betala sin skuld, afskaffa alla »bevillningar», afskeda tullnärerna och ändå måhända ega tillgångar öfver för bättre och mera praktisk undervisning åt de uppväxande generationerna, af hvilka framtiden är beroende, hvarvid på samma gång de som hafva att bilda menniskor af landets söner och döttrar, måhända kunde tilldelas åtminstone samma rang som de hvilka innehafva det mindre själsansträngande yrket att ordna och leda kungliga jagter och träna »nådiga hästar».

Huruvida den gode konungen hade något så revolutionärt i tankarna, då han sjelf i egen hög person uppgjorde planen till organisation af väg- och vattenbyggnadscorpsen, hör till de politiska hemligheterna. Först ville han måhända se huru saken ställde sig i praktiken.

Att den genialiska idén, baserad på »sjelfhjelp», emellertid visat sig tillämplig i praktiken, derpå är den lifaktiga väg- och vattenbyggnadscorpsen ett bevis.

En dag fick jag en skrifvelse från chefen för den nya corpsen, öfverdirektören i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, öfverste v. Sydow — med hvilken jag gjort angenäm bekantskap, då han

inspekterat mina små arbeten i Vermland — med förfrågan om jag skulle hafva lust att ingå vid väg- och vattenbyggnadscorpsen.

Jag vistades vid tillfället i hufvudstaden, drog på jägaruniformen och gick genast till styrelsens chef.



Öfverste v. Sydow.

Han meddelade då, att H. M:t Konungen egenhändigt uppsatt en lista på de officerare af flottans mekaniska corps, som skulle ingå i den nya corpsen, jemte ett par andra, som sökt inträde deruti, samt på ytterligare tvenne, som han önskade skulle taga transport dit från andra corpser, och dessa voro dåvarande kaptenen vid kongliga ingeniörcorpsen Leyonanckar och — min obetydliga person.

Jag bad öfversten inför H. M:t Konungen aflägga min djupaste underdåniga tacksamhet för hans välvilja, men tillika nämna, att jag saknade tillgångar att genomgå en kurs å Marieberg, som enligt stadgarna fordrades för att komma in på väg- och vattenbyggnadscorpsen, samt att, äfven om jag egde sådana, det kunde vara oklokt att afsäga mig de arbeten jag hade i utsigt, osäker om icke andra skulle upptaga min mantel under de minst tvenne år jag skulle komma att ligga å Marieberg.

»Löjtnanten behöfver inte taga Mariebergsexamen» — svarade han. — »H. M:t har tillåtit att undantag får göras vid första uppsättningen, och intet hindrar — det är min erfaren-

het» — tillade han — »att genom sjelfstudier och utrikes resor skaffa sig de kunskaper, som erfordras för en ingeniör.»

»Tro mig» — slutade han — »det är mycken tid som bortnötes med att läsa en mängd ämnen vid Marieberg, som man inte har det ringaste gagn af i praktiska lifvet, utan som endast utgöra så att säga en tung ballast, som hindrar den nyttiga sjelfverksamheten. Ericssönerna äro bevis på att man kan blifva skickliga ingeniörer utan Mariebergsexamen.»

»Löjtnanten går väl således H. M:t Konungens önskan till mötes och begär i underdånighet transport.»

»Ja, med största glädje och djupaste tacksamhet.»

Transporten begärdes och beviljades, och samma dag som jag, utnämndes löjtnanterna Nordenfelt och Elworth från Bohusläns regemente, hvilka genom uppskofvet med min utnämning till officer vid Vermlands fältjägare, hvarom förut meddelats, kommit före mig med äldre första fullmaktsdatum vid sitt regemente, och af denna anledning äfven placerades före mig å väg- och vattenbyggnadscorpsen.

Vid tillfället och i glädjen att hafva kommit in på corpsen fäste jag ingen vigt vid detta förhållande, hvilket framdeles skulle bereda många obehag, både för mig och andra.

Uppsträckt och högst belåten med mig sjelf i min nya blå guldsmidda uniform, sökte jag audiens hos H. M:t Konungen för att tacka för hans nåd och den välvilja han visat mig.

»Jag har med nöje läst i tidningarna» — svarade H. M:t — »om de nya jernvägsanläggningarna, som utförts i Vermland, och den del du haft deruti. Wærn och Rosen hafva äfven uttalat sig fördelaktigt om dig. — Lycka till.»

* * *

Såsom förut är anfördt, kom jag in vid Vermlands fältjägare såsom sjunde surnumerär, och vid transporten hade jag hunnit blifva 2:dra löjtnant, men ej åtnjutit någon lön förrän under sista året. Och när mina räkenskaper med corpsen skulle afslutas, befanns att detta lönebelopp, utgörande 250 rdr om

året, icke på långt när räckte till att retroaktivt för föregående år betala afgifterna till arméns pensionskassa, till amortering af schweizeripaviljongen och af barackbyggnaderna för truppen å Trossnäs' fält, till musiken, dränering och planteringar å exercisfältet m. m., hvilket allt officerscorpsen hade att betala genom afdrag på sina små löner. Men då ingen lön fanns att taga af, ansågs det att »kejsaren förlorat sin rätt», och jag slapp tillskott, hvilket hade varit mindre kärt att få betala, då jag de facto fått tjena åtta år såsom officer och bekosta resor till och vivre under mötena samt uniform, fullmakter m. m. utan att derför erhålla en vitten af kronan. *)

När Leyonanckar — med hvilken jag genast blef särdeles god vän, hvilket fortfor så länge han lefde — och jag erhållit våra fullmakter på väg- och vattenbyggnadscorpsen, kommo vi öfverens om, att hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning att fortfarande, oaktadt vi icke åtnjöto någon lön på ordinarie stat af kronan, få göra inbetalningar till arméns pensionskassa, för att inte förlora de tillskott vi redan lemnat.

Lyckades detta, hade vi räddat de för oss icke så obetydliga insatser, som redan blifvit gjorda, och skulle genom fortsatta inbetalningar bereda oss pension på ålderdomen.

Vi ingingo följaktligen med underdåniga ansökningar härom, hvilka, tillstyrkta af vår chef, remitterades till den departementschef, under hvilken corpsen subordinerade, nemligen civilministern.

Efter att några månader hafva tagit sig en grundlig funderare på saken resolverade denne, att som arméns pensionskassa

*) Sammanläggas de löner och arfvoden jag uppburit af Kongl. Maj:t och kronan under tiden 1840 och 1875, då jag för alltid lemnade statens tjenst, belöpa de sig till följande: Vid Göta artilleri till c:a 200 kr.; Vermlands fältjägare med — 0; väg- och vattenbyggnadscorpsen 18 år som distriktschef samt en sommar byråchef 14,000 kronor; konsulterande ingeniör vid galérvarfvet 6 år, 1,000 kr.; komitéer och statsrevisioner c:a 1,800; arfvode såsom statens ombud i Hjelmare kanaldirektion i 30 år à 300 — 9,000, tillsammans under 35 år 26,000 kr. eller per år i medeltal 745 kronor; och skulle från ofvanstående belopp dragas mina utgifter för examina, uniformer, resor till mötena å Trossnäs' fält och utgifter för fullmakter, pensionskassa, utländska studieresor, vivre m. m., uppstår en ej så obetydlig brist *mig till nackdel.*

utgjorde en af landtförsvarets härligheter, hade vi att höra oss för hvad krigsministern för sin del tyckte.

En ny underdånig ansökan uppsattes således, hvaruti påpekades, att vi tillhört krigsmakten till lands i många år och derunder af våra ringa löner gjort betydande insatser till pensionskassan, samt anhölls i underdånighet att fortfarande få gå på att betala, för att en gång i tiden på gamla dagar, om vi då lefde, få glädje af våra besparingar.

Äfven denna underdåniga ansökan tillstyrktes af vår chef och aflemnades nu till krigsministern, hvilken — upptagen med tankarna på afvärjandet af de krigsfaror, som ständigt hota vårt arma land från alla jordens kanter, och det ansvar, som hvilar på en krigsminister för vår frihet som sjelfständig nation — tog sig en ännu längre funderare. Men slutligen, och förmodligen med anledning af den mindre estime som en civil corps med »missbrukade militära gradbenämningar» förtjenade, antydde han sig icke vilja ha något att skaffa med sådana hermafroditer, som vi säkerligen voro i hans ögon — och återförvisade oss till vår fredlige civilminister.

Och dermed voro alla möjligheter för Leyonanckar och mig afklippta genom civil- och krigsministern, att blifva rättvist behandlade, och att få något gagn af våra inbetalningar till arméns pensionskassa.

Om vi direkt underställt H. M:t Konung Oscar I saken, hade den måhända fått en annan utgång, men derpå tänkte vi olyckligtvis icke.

* * *

Kongl. styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader var 1852, då den nya corpsen uppsattes, inhyst i fyra ganska anspråkslösa, för lång tid tillbaka, d. v. s. under det s. k. »Storamiral-Embetets» regemente, nödtorftigt reparerade och möblerade rum å nedra botten i nordvestra hörnet af gården i kanslihuset, med de sex Pæstum-kolonnerna framför porten åt Mynttorget i Stockholm.

Man inkom först i en tambur, der den myndige vaktmästaren Larsson hade sitt tillhåll som en bandhund i sin koja, och ingen, som han inte hade sina egna, mycket inbringande penningetransaktioner med, eller som han tyckte »icke hade något att göra i styrelsen», insläpptes utan otidigheter och protester.

Innanför tamburen låg expeditionsrummet med en gammal, för längesedan svartmålad pulpet mellan de båda fönsterna, och der satt å venstra sidan byråchefen, öfverstelöjtnant Modig, och å den högra t. f. kamrern v. Sydow, brorson till öfversten och chefen. Ingen matta fanns å det slitna golfvet. Möblemanget utgjordes, utom nämnda pulpet, af ett stort hvitmåladt skåp med sina fottjocka folianter, innehållande »Inkomna» och »Afgångna» skrifvelser, och dessutom af ett par hvitmålade stolar med svart skinnöfverdrag.

Å högra sidan om detta rum ledde en dörr till det allra heligaste, chefens arbets- och mottagningsrum, med ett skrifbord, en lång soffa samt några stolar, alla perlfärgade och öfverklädda med mycket blankslitet skinn, som troligen suttit på sedan »Storamiralembetets tredje afdelning» dagar, under den tid grefve Balzar Bogislaus von Platen härskat i samma lokal.

Golfvet pryddes af en gammal, luggsliten, grönblårutig matta, men inga gardiner funnos för fönsterna. Allt var sålunda nätt om också inte pråligt.

Vanliga besökande emottogos stående i expeditionsrummet, vid pulpeten, men förnämligare sådana inbjödos att taga plats i skinnsoffan hos öfversten och chefen.

Till venster i expeditionsrummet bredvid det stora skåpet fanns äfven en dörr, ledande till ytterligare två rum, det ena benämndt biblioteket, emedan ett glasskåp med gamla kartor och böcker af obekant innehåll fanns uppställdt deruti. Jag såg emellertid aldrig någon hemta uppbyggelse eller kunskaper ur detta skåp. I dessa båda rum förekommo i det ena det s. k. »tekniska biträdet» och i det andra en kanslist, hvilka båda

egentligen sysslade med renskrifning. Någon gång kunde tekniska biträdet få kopiera en ritning, men »registratorn» och på samma gång »bibliotekarien», sysselsattes ej med annat än skrifning, eftersom intet annat bibliotek, mig veterligen, fanns än de tjocka luntorna med in- och utgående skrifvelser, samt ofvannämnda kartor och de gamla böckerna med obekant innehåll.

* * *

Chef för detta »verk» var, såsom ofvan anförts, öfverste Axel Erik v. Sydow, född 1791, filosofie doktor, f. d. fänrik i armén samt löjtnant och kapten vid Uplands regemente, ledamot af vetenskapsakademien, af kongl. örlogsmannasällskapet i Karlskrona, vitterhets- och vetenskapssällskapet i Göteborg, kongl. krigsvetenskaps- och landtbruksakademien samt af kongl. svenska fornskriftssällskapet. Som häraf framgår, var vår öfverste och chef en mångsidigt och med rätta hedrad man, men hans förnämsta egenskap, som icke blifvit och ej kunde blifva belönad genom ledamotskap i någon akademi, var hans hjertas godhet, hans glada, trefliga humoristiska lynne, hans faderliga vänlighet mot sina underordnade samt hans outtömliga förråd af anekdoter och historietter i alla branscher, mest i den burleska.

Hans årliga inspektionsresor, hvarunder han merendels åtföljdes af dåvarande tekniska biträdet Nyström, vanligast — af hvad anledning är obekant — benämnd »Cujus», och under hvilka han gästade gamla vänner och bekanta i alla landsändar, voro för dem de gladaste dagarna under hela året. Och för min del hade jag aldrig roligare, än när jag ett par gånger fick följa med på sådana inspektionsresor.

Hvart vi kommo, mottogos vi med öppna armar och glädjestrålande ögon, grannarna eftersändes med ilbud, och så blef det middag och aftonvard med bordsång och anekdoter, infall och komiska berättelser, glam och skratt omvexlande — från afton till ljusan dag.

Öfverste von Sydow bodde i huset n:o 20 Drottninggatan, förenad i ett lyckligt äktenskap med sin f. d. hushållerska, och der mottogos som barn i huset alla kamrater, som besökte hufvudstaden. Jag, som under hans senaste lefnadsår bodde i hufvudstaden, var med hustru gäst hos honom minst en gång i veckan.

Han afled 1857 den 4 oktober, 66 år gammal, djupt sörjd och saknad af alla, som lärt känna och derigenom älska den vänsälle mannen.

För min del vördade jag honom djupare än det kan beskrifvas för den faderliga välvilja han alltid visade mig.

* * *

»Cujus», hans vanliga reskamrat, var af samma humör och liksom v. Sydow känd öfver hela landet från Ystad till Haparanda.

För öfrigt bestod den tjenstgöring »Cujus» hade att utföra i styrelsen, af biträde med ritning, när sådant kunde ifrågakomma, hvilket emellertid ej så ofta inträffade. Hände det emellertid att någon ritning skulle uppgöras, tillgick detta på så sätt, att ett stort ark Whatmans velin — efter långa och misslyckade försök, och sedan åtskilliga ark kasserats, slutligen blef spändt på ett ritbräde. Och sedan det fått torka några dagar, drog Cujus med tjock tusch infattningslinier omkring den tillämnade ritningen och skref nederst i högra hörnet: »Ritadt af C. Nyström».

Mera medhanns vanligen icke under vintern mellan inspektionsresorna om somrarne.

Cujus, som var något kommod af sig och antagligen blef förskräckt för det blifvande oroligare lifvet, sedan väg- och vattenbyggnadscorpsen upprättats, drog sig dessförinnan undan i god tid och slutade sin lefnad kort före mitt inträde på corpsen.

* * *

Såsom byråchef och på samma gång chef för hela det stora norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, omfattande öfver ⅜ af hela Sveriges areal, d. v. s. såsom chefens närmaste man, fungerade öfverstelöjtnanten Otto Modig, född 1803, tills han vid öfverste v. Sydows frånfälle efterträdde denne såsom chef i styrelsen. Modig var ogift, men hade en dotter, som skötte hushållet åt honom, och dessutom egde han en stor familj af minst etthundra kanariefåglar, hvilka flögo fritt i hans rum, och betraktade hvar och en, som besökte honom, som en vän i huset eller kär anhörig. När man uppvaktade öfversten i hans hem, mottogs man sålunda af hela svärmar af dessa små gulingar och kunde hafva ett dussin sjungande och pipande flygfä på hufvudet och axlarne, under det man språkade med deras herre.



Öfverstelöjtnant Otto Modig, död 1877.

Äfven Modig lärde jag att högt akta och värdera, och af honom inpluggades i mig, under den tid jag längre fram tillfälligtvis förordnades att tjenstgöra såsom byråchef i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, den i alla lifvets skiften nyttiga konsten att iakttaga formen.

För öfrigt kommo vi i allmänhet väl öfverens, ehuru han var något torr i sitt sätt.

Öfverste Modig var så vänlig att föreslå, att jag, när byråchefen öfverstelöjtnant Leyonancker 1870 utnämndes till landshöfding i Halland, skulle söka L:s tjenst i väg- och

vattenbyggnadsstyrelsen, hvilket jag emellertid på grund af mina dåvarande stora landtbruksaffärer med tacksamhet afböjde.

Att vi på sistone kommo i något spändt förhållande, föranleddes af särskilda orsaker, hvartill *jag* egentligen hade skulden — hvarom mera framdeles.

* * *

Kamrer till namnet i »styrelsen» var ett gammalt inventarium från »storamiralembetets tid», som hette Åberg, en embets- och hedersman af gamla stammen, som under lång och trogen tjenstgöring arbetat sig till skrifvaresjuka och egentligen var tjenstledig, men af gammal vana infann sig i styrelsen hvar enda dag, språkade med chefen och de öfriga tjenstemännen och läste Posttidningen. *)

Tjensten sköttes af en brorson till öfversten, en glad fyr, som gerna tog sig permission en stund på f. m. för att frukostera å någon källare i »Staden inom broarne», såsom »Norges vapen» — »Freden» — »Skomakarekällaren» — »Bacchi vapen» eller andra af samma rang. Som emellertid kamrerslönen då för tiden icke var så fet som nu och knappast belöpte sig till mera — efter hvad jag vill minnas — än 1,500 kronor, jemte ljuspenningar, hvaraf den ordinarie kamrern skulle hafva sin andel, räckte den inte till sådana extravaganser, hvilket hade till följd att björnarna efter hand började brumma riktigt otäckt. Detta bekom emellertid den alltid glade t. f. kamrern inte det minsta.

En vacker dag öfverraskades »styrelsen» (der jag då tjenstgjorde såsom byråchef) af en bjudning till vännen v. Sydows bröllop med nachspiel i hans nya hem. Allt var fint och trefligt, och trefligast och mest lifvade voro naturligtvis de nygifta. — — —.

Några dagar derefter, då vi en morgon sammanträffade i styrelsen, tog Sydow oss ut i bibliotekariens rum, och sedan vi inkommit der, sade han med sin vanliga uppsluppenhet:

»Nu ska' ni få höra på en rasande rolig historia. De satans

*) Mera om "farbror Åberg" framdeles.

björnarna hade fått väder om att jag lagt mig till med hustru och ett litet snyggt bo, och bums blefvo de afundsjuka och färdiga att anamma alltihop. I går skulle utmätning ske, och som jag tyckte att hustrun inte behöfde göra 'les honneurs' för 'griphumrarne', skickade jag ut henne att bjuda på kafferep, medan utmätningen pågick. När hon kom hem, fick hon ögonen på ett märke, som beslagarne satt på den viktigaste möbeln i sängkammaren.

'Hvad är det här för ett märke —' frågade hon.

'Jo! lilla vännen kan väl förstå att snickarn satt sitt sigill på sängen' — svarade jag — och så narrade vi hvarandra att skratta, så att tårarne runno ner i mungiporna — och när vi hade något hämtat oss, föreslog jag att vi skulle gå till Skomakarekällaren och äta nyinkomna ostron med E—n, som väntade på oss.» *)

»Och när ni kommo hem — hur var det då?» frågades — —

»Jo, då var huset tomt och rensopadt. Pigan hade följt med möblerna, och detta var det allra trefligaste af alltsammans.» Och så skrattade han så hjertligt som om han fått ett större arf.

* * *

Om de öfrige kamraterna i den gamla väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, f. d. kaptenen Wetterstedt, kanslisten Åberg — son till gamle kamrern — och bibliotekarien Nerman, är just inte mycket annat att säga, än att de ordentligt infunno sig kl. 10 förmiddagen, skötte sina resp. tjenster till kl. 1/2 3, och derefter njöto sitt »otium cum dignitate», d. v. s. tillbringade aftonen på Operakällaren eller någon annan festlokal.

En gång om vintern ingick chefen med underdånig framställning att få sammankalla de fem distriktscheferna för gemen-

*) E—n, som var löjtnant på väg- och vattenbyggnadscorpsen, hade gift sig med en ovanligt älsklig finska och fått med henne omkring 80,000 kronor. E—n var ovanligt begåfvad på hufvudets vägnar, hade fått en finare bildning och var framstående stilist. Bland annat öfversatte han på ett alldeles utmärkt sätt Bérangers sånger. Genom frukostätande och annat sudd förstörde han icke allenast fruns förmögenhet, utan sig sjelf och är f. n. inhysing å Grubbens gärde.

samma öfverläggningar rörande fördelning af de anslag riksdagen kunnat lemna till understöd för allmänna arbeten, och då var det en fröjd för mig, som var så ung, att, sedan jag hunnit denna höga värdighet, få deltaga i öfverstens och de andra kamraternas, majorerna Liljehööks, Beijers, Olivecronas och Norströms öfverläggningar, samt att under mellantiderna få vara tillsammans med mina f. d. chefer och kära vänner — Norström och Liljehöök. —

Repeterandet af gamla minnen och äfventyr från den glada tiden i Vermland på 1840-talet räckte till under hela den tid vi fingo vara tillsamman.

* * *

Under det att öfverste Modig vistades i Stockholm, och det var året om, när han inte var ute på någon inspektionsresa, brukade han hvar dag som Gud gaf »draga en spader» å »Sällskapet» om aftnarne mellan kl. 7 och 9. Detta fortsattes äfven sedan han år 1877 erhållit afsked.

En afton ej långt efter afskedstagandet märkte hans medspelare, att han gaf med venstra handen och äfven spelade ut korten med samma hand samt anmärkte:

»Öfversten måtte hålla på att inöfva ett nytt spelsätt, som emellertid inte är så nyttigt för oss, ty våra motspelare se korten» — — —

»Jag ber om ursäkt, men rår inte för'et», svarade öfversten — »ty så vidt jag kan förstå, har jag fått slag i högra sidan.»

De spelande sprungo upp och mycket riktigt voro högra armen och benet otjenstbara. Han fördes hem, men seg till naturen kryade han snart upp sig igen, så att knappast något kunde märkas, då jag några dagar derefter besökte honom.

Någon tid derefter fann hans hushållerska en morgon öfversten liggande på golfvet bredvid sängen. Han hade då haft ett nytt slaganfall, sökt komma upp, men blifvit liggande. Underrättad härom skyndade jag till honom, då han berättade, att han legat fem timmar på golfvet utan att kunna röra sig, men »inte

velat ropa och störa någon under natten» — samt att han nu var nästan frisk igen.

Den gången tog han emellertid fel, ty förutom slaganfallet hade han ådragit sig en stark förkylning och afled kort derefter, 74 år gammal. Jag sörjde den hedersmannen uppriktigt, och ännu känner jag samvetskval vid tanken på att jag måhända mer än en gång ofrivilligt sårade honom. — — —

* * *

Den som nu omkring femtio år efter den tid som ofvan skildrats har någon uppvaktning att göra i kongl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, inqvarterad i 15 à 20 rum två trappor upp i Brunkebergs hôtel, mötes först af *två* förekommande och hyggliga vaktmästare och ledsagas af en utaf dessa till de många olika lokalerna, der lika många embetsmän befinna sig. Rummen äro eleganta med dekorerade tak, golfven belagda med dyrbara mattor och möblerade med moderna, resårstoppade möbler.

Men så hafva ock aflöningarna till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen liksom till andra statens embetsmän af riksdagen höjts i samma mån och äro nu säkert fyra gånger högre än på den tiden, då salig extra ordinarie kamrer v. S. fick utmätning på sitt trefliga bo, derför att han till ombyte mot strömming och potatis i hemmet emellanåt ville hafva en ordentlig frukost på någon andra klassens källare.*)

Chefen för ett sådant embetsverk som den moderniserade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kunde naturligtvis inte, såsom de hederlige och anspråkslöse gubbarne v. Sydow och Modig nöja sig med att vara simpel »öfverdirektör». Nuvarande chefen har derför också i nåder hugnats med namn, heder och värdighet af »*Generaldirektör*» och uppträder derför med »plumet» i den trekantiga hatten.

På samma gång har också styrelsen och dess tjenstemän kommit på »*ordinarie stat*», hvarmed följer förmånen af en an-

*) Distriktschefens lön, som på min tid var exempelvis 750 kronor, utgår nu som förut anförts med 3,000 kronor o. s. v.

ständig pension efter en viss tjenstetid, något som man på min tid måste söka bereda sig sjelf, för att inte svälta ihjel på gamla dagar.

De lägre officerarne vid väg- och vattenbyggnadscorpsen hafva äfven vunnit på den nya ordningen, ity att allmänheten nu är nästan obligatoriskt tvungen att använda deras biträde vid undersökningar och arbetens utförande, hvilket icke var förhållandet då jag tjenstgjorde på corpsen.

Om styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader sålunda vunnit i storhet under det senast förflutna halfseklet, bör detta icke förundra om man besinnar den ofantliga utveckling kommunikationsväsendet och i sammanhang dermed dess gagnande verksamhet vunnit.

- - -

Min första utländska resa med 300 kronors statsanslag. — Spelade och — vann.

Under våren 1852, någon tid efter det jag kommit in på kongl. väg- och vattenbyggnadscorpsen, anhöll jag i djupaste underdånighet om något anslag af allmänna medel till företagande af en studieresa i utlandet, och erhöll verkligen på tillstyrkan af min chef, och genom kung Oscar I:s välvilja, ett statsanslag på 300 rdr, under föreskrift »att dermed företaga en tre månaders resa uti Tyskland, Frankrike, Belgien och England för att i dessa länder studera byggandet af jernvägar, kanaler med slussar och hamnbyggnader, äfvensom att efter återkomsten till fäderneslandet afgifva fullständig rapport öfver dessa länders allmänna arbeten och mina egna iakttagelser under resan». Detta var ju inte så litet på »90 dagar», och för detta sjungande pris hade vederbörande för statens räkning betingat sig intressanta resebeskrifningar och värdefulla upplysningar. Jemföres detta med den valuta staten t. ex. har af sina 90 dagars beväringar, hvilka kosta minst lika mycket, om ej mera pr styck i träning, så kan

man verkligen påstå, att staten, genom det mig lemnade rese-bidraget, funderat på att göra en god affär.

Jag å min sida tog mig också en funderare, om jag skulle våga åtaga mig ett så omfattande och riskabelt ackordsarbete; men angelägen som jag var att få komma ut och se mig omkring i Europa, tog jag emot anslaget, sålunda förbindande mig att göra resan, taga kännedom om de ifrågavarande ländernas kommunikationsväsen samt afgifva rapport derom, tänkande: »kommer dag kommer råd».

Vid ankomsten till Malmö sammanträffade jag med min kamrat, dåvarande chefen i södra väg- och vattenbyggnads-distriktet, kapten Beijer, hvilken öfvertalade mig att stanna och biträda honom med undersökning och utstakning af en tillämnad jernväg till Lund, hvilket jag så mycket hellre gjorde, som jag derigenom erhöll någon förstärkning i reskassan.

Från Malmö for jag till Köpenhamn, och hade der, sedan jag erhållit tillstånd att gå ut ett stycke på Köpenhamn—Roeskilde-banan, för första gången tillfälle att se ett tåg komma framrusande, hvilket på mig gjorde ett storartadt och djupt intryck. Dagen derefter fick jag första gången åka på ett lokomotiv till Roeskilde, hvilket var högst intressant.

Någon vidare resebeskrifning ämnar jag inte trötta med; den litteraturen är redan ganska omfattande förut, och ej heller ämnar jag ingå i beskrifning på byggnadssättet af jernvägar, kanaler och hamnar, ty derom finnas bättre uppsatser i tekniska verk, än jag skulle kunna prestera. Jag anser mig endast böra omtala den sorgliga upptäckten, att kassan redan under resorna i Tyskland betydligt sammansmält, så att det såg högst betänkligt ut, hur det skulle gå med de omfattande resorna i Frankrike, Belgien och England.

Under dessa bekymmersamma utsigter kom jag en dag till Baden-Baden för att stanna öfver natten, och der sammanträffade jag å hotellet tillfälligtvis med en svensk baron, med hvilken jag förut gjort bekantskap i Hamburg.

Baronen berättade under middagen, att han uppehöll sig

medelst spel å spelbanken, på det enkla sättet, att han »pointerade» med ett mynt, t. ex. en thaler, på rödt — eller svart.

Höll han sålunda på rödt och den färgen kom ut, hade han vunnit en thaler och strök den i fickan; hvarom icke, så dubblade han insatsen, och hade då vunnit en thaler, om samma röda färg kom ut, annars fortsatte han att dubbla, till hans färg ändtligen kom och då hade han vunnit den efterlängtade thalern.

»Detta är ungefär lika enkelt som då Columbus ställde ägget på spetsen» — sade jag — »men om nu rödt tillfälligtvis skulle vara istadigt och inte vilja visa sig på styfva linan, så måste dubbleringarna uppgå till betydliga belopp?»

»Händer sällan» — svarade han — »ska vi gå dit efter middagen, så får ni sjelf se, huru det går till, ty jag är just nu i behof af några thaler.»

Vi följdes åt. Det var första gången jag besökt ett spelhus, och rasslet af guldet och silfret, de stora högarne af guldmynt, och hela förmögenheter som vexlade plats, de spelandes enerverade utseende och nervösa uppträdande var i högsta grad gripande och intressant.

Min bekanting, som tycktes vara en sådan der »fördetting», som uppehöll sig »comme ci comme ça» — utan stadigt hemvist och mantalskrifningsort — kastade fram en thaler och vann samt en till och vann, och var nog klok att vara belåten dermed för den gången. Han ifrågasatte, om inte äfven jag skulle fresta lyckans gudinna.

Uppmuntrad af min kamrats framgång, lade jag med något klappande hjerta en thaler på en svart ruta å brickan. — Svart vann! och ännu en gång till, och jag hade nu vunnit två thaler. Satte ut för tredje gången — förlorade — fjerde gången d:o och nu hade jag således hvarken vunnit eller tappat, hvilket föreföll förargligt, eftersom jag verkligen haft en vinst af två thaler i fickan. Lade derefter ut en ny thaler — förlorade — dubblade och — förlorade åter — —

Nu hade jag tappat fyra gånger å rad och hunnit blifva

varm och i riktigt spelhumör — allt gick omkring för mig, rouletten, taflan, spelarne och guldhögarne. Likasom krigaren på slagfältet med blodsprängda ögon ser allt i rödt, såg jag endast skimrande guldgult.

Utan att tänka på hvad jag gjorde eller hvad jag fick fatt uti, tog jag ett mynt i fickan och kastade ut på taflan.

Det var ett guldmynt — det enda af den sorten jag egde. Numret hvarpå det händelsevis föll kom ut, och croupieren sköt till mig med sin refsa en liten hög gulingar.

»Sluta nu,» sade min kamrat, »ty annars spelar ni bort alltsammans.»

Men nu hade spelets demon helt och hållet gripit mig, och jag tog två eller tre eller fyra — jag vet ej huru många det var — af de vunna mynten och kastade ut på taflan, två föllo ut med vinster, och ännu en gång föstes en hel mängd nya skimrande gulingar till mig.

»Sluta nu för Guds skull,» hviskade baronen, »annars ruinerar ni er ohjelpligt» — och drog mig tillbaka från bordet, men ännu en gång slungade jag ut en hand guld och fick igen mycket mer än som vågats.

»Nu *måste* ni sluta» — sade baronen allvarsamt — »tro mig som är erfaren och sett mången göra sig olycklig genom att för länge pröfva lyckans tålamod — kom!»

Lyckligtvis hade jag så mycket förnuft i behåll, att jag lydde min baron. Möjligen hade jag sprängt banken, om jag egt »födgeni» och fortsatt spelet, men lika lätt kunde jag hafva sprängt min egen klena kassa, och det hade varit värre.

Efter återkomsten till hotellet hittade jag i fickorna öfver 500 thaler i guld, hvilka således måste hafva förtjenats vid roulette-bordet, ty jag visste att jag förut inte egde mer än den guldpenningen, som tillfälligtvis kastades på brickan och satte piff i spelet, jemte en del pappers- och silfverpenningar.

Vi gjorde oss naturligtvis en glad afton, och morgonen derpå, innan Hin hunnit få permissionerna på sig, skuddade jag det badensiska stoftet af mina fötter och for direkte till Brüssel.

En oerhörd lycka var att jag fick dessa 500 thaler, ty det visade sig sedermera, att just detta belopp, utom de medel jag i öfrigt disponerat, erfordrades för den tre månaders resan, hvilken emellertid icke kom att utsträckas till Frankrike eller England, ty det var mer än nog att taga reda på i ingeniörsväg uti Tyskland, Belgien och Holland under tre månader!

Giftermål och bosättning i »Strykjernet», som visade benägenhet att åka utför »Besvärsbacken».

Såsom förut är anfördt, hade jag år 1849 förlofvat mig och 1852 hunnit samla ett kapital på 900 rdr. Och med blifvande inkomsten för byggandet af »Yngs-Daglöse och Kroppa-banorna», för hvilka arfvodet tillsammans uppgick till 1,500 kr. samt andra jernvägsbyggnader, som jag hade i kikaren, tyckte jag att det kunde vara tid på att inträda i det heliga äkta ståndet.

Min fästmös moster, för sin elegans skull, vanligen benämnd »Sola i Kallstad», hade visserligen vid ett och annat tillfälle antydt önskligheten af att fjärilen riktigt infångades — — — Men min blifvande svärfader, borgmästare Florman, en i alla afseenden utmärkt man, som jag lärt mig högt älska och vörda — hade alltid på dylika insinuationer svarat: »När A—d kan gifta sig så gör han det, och saken angår dig för resten inte».

Bröllopet försiggick i Karlstad i mina svärföräldrars hus, och omedelbart efter detsamma erbjöd mig min svärfader välvilligt ett kontant bidrag till bosättningen, samt derefter ett årligt bidrag till lefnadskostnaderna, hvilket jag, som helst ville vara oberoende och icke stå i förbindelse hos någon, samt dessutom ansåg, att mannen sjelf bör försörja sin familj, emellertid med tacksamhet afböjde.

Efter bröllopet slogo vi nygifta oss ner i Stockholm, der jag hyrde en »våning» bestående af två små rum med kök i ett

besynnerligt gammalt hus som kallades »Strykjernet», derför att det stack ut i spetsig vinkel, nederst i ändan af den dåvarande »Besvärsbacken», numera kallad Bränkyrkagatan, å Södermalm.

Det ena rummet med två fönster, som var afsedt för mottagning, matsal och salong, låg längst uppåt backen med ena fönstret till en del nersänkt under rännstensdiket, hvaruti ett pittoreskt litet slaskvattenfall alltid sorlade, framför nedersta fönsterrutan. Det andra rummet, som på samma gång var ritrum och sängkammare, låg mellan mottagningsrummet och köket — ett trekantigt krypin — i yttersta spetsen af »Strykjernet» på samma botten, men alla tre rummen på högst olika höjd från gatan, till följd af backen, så att det föreföll som om salongen legat i bottenvåningen, sängkammaren i den andra och köket i tredje. Uti detta sistnämnda var tjensteanden inhyst i en binge under diskbordet.

Möblemanget, med mattor, gardiner, ljuskrona och diverse billigare målningar, konstsaker och fantasipjeser — hvilka åstadkommo en behaglig omvexling och förekommo stelhet —, var visserligen enkelt, men ganska smakfullt, och kostade tillsammans jemte köksakerna ej fullt 300 rdr rmt., hvadan således 600 rdr, insatta i banken, funnos att lefva på, förutom hvad jag genom ritning och annat arbete, kunde komma att förtjena. Och tack vare renskrifning till 8 à 12 skilling (16 à 25 öre) arket och ritning åt min gamle f. d. chef Norström, som äfven bodde i Stockholm och var anställd under Nils Ericsson vid utförandet af kajerna omkring Carl XIV Johans torg, gick detta förträffligt, hvartill nog inte så litet bidrog, att lilla frun hvarje dag, i egen näpen person, trippade på gatstenarne med en korg på armen ner till Kornhamns torg, för inköp af förnödenheterna för dagen.

Jag minnes ännu mycket väl, att första middagen i »Strykjernet» bestod af en liten gädda på 1 ½ ℔ med potatis och äggsås. Smöret, hvaraf såsen tillagats, så kalladt »finnsmör», som då allmänt begagnades i hushållen, och köptes i en fjerding, som räckte öfver vintern, var visserligen något erg-grönaktigt,

men man var ju inte van vid bättre den tiden, och middagen, med efterrätt af plättar med sylt, smakade delikat.

Några större fester, baler eller middagar för den »högre societén» tillställde vi visserligen inte, men vår umgängeskrets — Norström med fru och en arkitekt Åbom med fru — voro alltid välkomna hos oss och vi hos dem, och på detta sätt förde vi, om också ett något inskränkt, dock ganska trefligt sällskapslif.

Teatern stod denna tiden på en mycket hög ståndpunkt, och der voro vi icke så sällan på någon af de högsta platserna, der man hade ett ypperligt fågelperspektiv öfver både scen och salong och de fyra raderna under oss, och detta allt för, som jag vill minnas, 18 sk. person.

Och sannerligen kunde man inte kalla ett sådant nöje hittadt för det priset.

* * *

Ej långt efter det vi sålunda hade kommit i ordning i vårt trefliga hem i »Strykjernet», inträffade emellertid den olyckan, att det ständigt sorlande rännstensvattnet skar sig in under grundmuren utmed Besvärsbacken, så att en stor remna uppkom i sängkammarväggen, och huset började röra på sig och på ett betänkligt sätt åka utför backen. Tjensteanden, som bodde högt uppe i sjelfva spetsen af Strykjernet, minst 12 alnar öfver gatan, blef då så förskräckt, att hon flög i väg, och då äfven vi blefvo afhysta medan reparation skulle pågå, lade vi allt bohaget på en kärra och hyrde oss ett rum, med en stor mörk skrubb att sofva uti, i ett gammalt temligen ruskigt hus vid Baggensgatan i staden inom broarna, hos våra vänner arkitekten Åboms, med hvilkens fru min hustru var barndomsbekant.

Ingången till bostadslägenheten från Baggensgatan var på nedra botten, men låg 3 tr. upp öfver Österlånggatan, med utsigt åt en vägg.

Här bodde vi en tid fullkomligt bekymmerslöst, tills »Strykjernet» hunnit uppstöttas, och remnorna i väggarna igenmurats, då vi flyttade tillbaka dit igen.

Den del af spetsen, som skilt sig från det öfriga måtte, sedan vi flyttade derifrån, ännu en gång hafva kommit i farten eller nedrifvits, ty huset är till det yttre numera mycket förändradt.

Diverse jernvägsbyggnader. — Major Olivecrona på jernvägsundersökning.

Rånkeseds- och Fiskebybanorna. — Norbergs jernväg. — Utstakning af jernvägen mellan Norrköping och Linköping samt emellan Westerås och Falun.

Efter återkomsten till Sverige blef det mycket att göra, och under åren 1853 och 54 byggdes Rånkeseds- och Fiskeby—Norrköpings-banorna, hvarförutom jag uppgjorde förslag till Norbergs jernvägs fullbordande — biträdde Norström vid utstakningen och undersökningen för en jernbana mellan Norrköping och Linköping samt förestod, åt major Olivecrona, undersökningen af den 15 mil långa tillämnade jernvägen mellan Westerås och Falun. — Under vintern 1854 utarbetades sedermera af mig kostnadsberäkningarna för denna jernvägsbyggnad, samt ritningar till de många och stora broarna å densamma öfver Dalelfven och andra vattendrag.

Under denna sistnämnda jernvägsutstakning hade jag kommit i närmare beröring med major Olivecrona och förordnades på hans begäran såsom adjutant i mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet under ett år, med af mig på förhand betingad rättighet, att vara fullkomligt fri för skötande af mina enskilda arbeten.

Olivecrona var en kuriös kurre — fullkomligt hemma i sitt distrikts topografi, men brutal och obehaglig att ha att göra med, då han var vid dåligt humör, hvilket han i allmänhet var, och då kunde han häfva ur sig glåpord, som ingen annan. Mot mig var han emellertid alltid hygglig, och vi hade många lustiga stunder med hvarandra, när han kunde få god mat och godt vin, ty vid sådana tillfällen var allt bra och väl till lags.

För undersökningen af jernvägen mellan Westerås och Falun hade han betingat sig ett mycket högt arfvode af 2,000 kronor pr mil, hvilket emellertid till ej så obetydlig del anammades af en förste landtmätare, som biträdde honom med mätningar och som genom sitt inflytande skaffat honom uppdraget att förrätta denna undersökning.

För resten biträddes han af några unga och skickliga officerare vid Dalregementet, löjtnanterna Leijonhufvud, Toll och Andersson*) m. fl.

Medan undersökningarna å fältet pågingo, färdades Olivecrona — som var alldeles för korpulent och beqväm af sig att gå — i sin egen vagn med en husar som kusk å landsvägarne i närheten af der banan skulle framgå. I denna vagn, som för öfrigt var mycket beqväm, hade han låtit insätta stora fickor, hvilka alltid voro fyllda med goda matsäckar och vinbuteljer. På sidorna om sig hade han två stora vattenkrus, hvilka påtappades vid hvarje källa, som passerades, och dessa hade han mycket noga reda på, samt lät alltid upprensa dem i förbifarten. För öfrigt slog han sig ner å de bästa gästgifvaregårdarne här och hvarstans.

En dag fick jag order från en gästgifvaregård, som hette Buskåker, c:a en mil från Falun — ett af Olivecronas stamhåll — att ögonblickligen komma till honom, ty skref han — »de förb-e drumlarne» — dervid menades Leijonhufvud och Toll — »som höllo på med utstakningen i närheten, hade inte mera begrepp om sådant än noshörningar».

Jag reste med anledning häraf från Vermland under natten och kom till gästgifvaregården tidigt på morgonen, innan majoren vaknat. När detta skett och han mornat till sig något, gick jag in till honom.

»Det var förb-t bra» — sade han — »att löjtnanten kom, nu ska vi ut och staka jernväg i dag och lära de tjockskalliga dalmasarne, hur det ska tillgå — men först ska vi ha' oss frukost, annars stå vi inte bi.»

*) Sedermera mina biträden vid Gefle—Dala jernvägsbyggnad.

En hejdundrande frukost kom och afåts och derefter frampå förmiddagen skulle vi bege oss i väg.

Vagnen körde fram och packades med instrument, de oundvikliga matsäckskorgarna, vinbuteljerna och vattenkrusen, och två man, utrustade med en stocksåg och yxor, fingo order att springa med.

»Vi kan' åka ett stycke» — sade han — »för här närmast känner jag till trakten och kan beskrifva't för löjtnanten, men se'n ska' vi gå till Falun efter bansträckningen och sätta ut pålar.»

När vi åkt ett stycke om 1/4 mil, kommenderade han »Håll!—» och steg ur, hvarefter vi skulle gå ner genom en skogsdunge till banlinien, men då saknades såg- och yx-bärarne, som inte hunnit springa lika fort som hästarne.

»Hva' tusan d-r ä' di' förb-e oxmicklarne?» skrek han arg.

Dessa kommo lunkande, och nu skulle vi ändtligen åstad, men vi hade inte gått hundra steg, förr än vi stötte på en gärdesgård.

»Såga ett hål i gärdesgården era mullsorkar, så att jag kan komma fram!» — röt majoren.

Arbetarne sågade ut en 4 fots bred öppning i gärdesgården. Nu visste jag hvartill sågen skulle begagnas, som jag förut inte kunnat utfundera.

På detta sätt sågades ett par alnar breda öppningar i ytterligare några gärdesgårdar och väg uppqvistades i skogen, så att vi mycket beqvämt kommo till utstakningen för jernvägen, der marken var något stenbunden.

»De va' en förb-d mark, bara sten i sten, de ska' tusan d-r bryta benen å sej, tycker inte löjtnanten som jag?»

»Om majorn tillåter» — sade jag — »skall jag gå till Falun och taga reda på bästa sträckningen för jernvägen; sedan kunna vi mötas der och majoren ge sina order.»

»Nej» — svarade han — »det är alltid bäst att se sjelf, jag skall nog gå med, men vi kunna fara ett stycke till, der marken blir jemnare och se'n gå vi.»

Vi foro »ett stycke till», men marken befanns alltid så »djeflig», att vi foro »ett stycke till», och detta upprepades undan för undan, tills vi kommo till Falun, fram emot middagen.

Det enda som uträttades var att gärdesgårdar sågades sönder på väl ett tjog ställen, och att bondgubbar och käringar — som svuro och förbannade, när kreaturen genom öppningarna sprungo in i åkerfälten — fingo köra ut dem igen och laga hålen.

Leijonhufvud, Andersson och Toll, som anträffats under promenaderna, hade tillsagts möta i Falun, och der blefvo vi alla bjudna på en utmärkt middag, och majoren sjelf var i hög grad belåten med sitt dagsverke.

Aftäckning af Konung Carl XIV Johans staty.

Konung Oscar I gör i glädjen byggmästaren Berg till löjtnant, Norström till Vasariddare och öfverste Ericsson till — adelsman. — Vi, som verkställde aftäckningen, blefvo utan både galamiddag och d:o spektakel.

Konung Oscar I hade beslutat resandet af en staty öfver grundläggaren af Bernadotteska konungaätten i Sverige, hvilket monument utfördes af Fogelberg. Och konungen hade bestämt att aftäckningen skulle ske den 4 november 1854 »till firande af Sveriges och Norges lyckliga förening under 40 år».*)

Min gamle förman, vän och kamrat Norström hade verkställt grundläggningen, piedestalens uppförande och statyns uppställande på sin plats, och på natten till den 4 november hade jag fått hjelpa till vid ställningarnas undanrödjande, torgets planerande och uppsnyggning, uppförandet af läktare samt anbringande af ett hvitt skynke öfver och omkring statyn.

Allt var således färdigt för aftäckningen, och denna skulle enligt Norströms förslag, hvilket i nåder gillats, på af konungen

*) Sådan var stämningen 1854. Emellan 1854 och 1898, medan ännu ett fyratiotal år gått, har den för båda folken så viktiga unionen, genom oklokt och brottsligt bedrifvande, kommit i den ställning, att den måhända snart är ett minne blott af en framsynt och klok statsman.

gifvet tecken verkställas af fyra officerare vid den nya väg- och vattenbyggnadscorpsen.

Och jag lycklige var utom Norström sjelf en af dessa utvalde. Hvilka de båda andra voro mins jag nu inte.

Frampå förmiddagen fylldes läktarne omkring statyn af allt hvad hufvudstaden hade förnämt och skönt, och torget omkring detsamma af allt grant som fans i ordens- och uniformsväg, och precis på slaget XII red H. M. konungen upp, följd af sin lysande stab och stora vakt.

Allt folket hurrade, musiken spelade folksången och sedan man lugnat sig och det blifvit tyst, gaf konungen signal, att täckelset skulle falla.

Vi fyra temligen starka karlar gjorde ett ryck, men o fasa! täckelset ville inte falla. Jag såg huru konungen och hans fältherrar, hvaraf somliga varit med i krig, bleknade, och huru damerna med anledning häraf visade svimningssymptomer. Ett ryck till, så att det brakade i ryggbastet. — Nej, det gick inte ändå, och derefter ryck på ryck ömsom från ena, ömsom från andra sidan, så att den tunga statyn, som djerft hvilar på de smäckra hästbenen, började vagga på ett högst oroväckande sätt, och liksom stegrade sig, men ingen möjlighet fans att få det fördömda skynket hvarken ner eller förvandladt i trasor. — Täckelset hade påtagligen fastnat i Carl Johans stora trekantiga hatt.

Det hela började arta sig till ett fullkomligt »galaspektakel».

Nu fans anställd vid arbetet med Carl Johans torgs ordnande och statyns resande en byggmästare Berg, en mycket rask ung man, förslagen och med godt hufvud, med hvilken jag, som ofta besökte platsen, var god vän. Han hade äfven under föregående natt haft bestyr med upphängandet af täckelset, som vi inte kunde få ner.

När nu situationen hunnit blifva riktigt förtviflad och konungen synbarligen var mycket ledsen och förargad, springer Berg fram på platsen, reser upp en stege, som *händelsevis* låg bredvid postamentet, klättrar som en akrobat uppför stegen,

trampar utan försyn Carl Johan på foten i stigbygeln, svingar sig upp på hästryggen, löser den gordiska knuten och ögonblicket derefter står den präktiga, porträttlika och liffulla ryttarestatyn frigjord och glänsande på sin svanhvita carraramarmorpiedestal.

De lyckliga följderna af denna bedrift voro att damerna inte behöfde dåna; att musiken blåste fanfarer och gamla folksången; att folket hurrade; att Berg blef hjelten för dagen och — last but not least — att konung Oscar I blef så förtjust att han i glädjen på fläcken gjorde byggmästaren till löjtnant, Norström till riddare af vasaorden och öfverste Nils Ericsson till — adelsman, hvarefter denne skref sitt namn »*Ericson*» med ett s.*)

Vi stackars »statyrunkare», som hållit på att rycka armarna ur led, väntat beröm och ära och allra minst att få vara med på galamiddagen å slottet, och det efterföljande galaspektaklet på teatern — hvad fingo vi? — Jo, loma undan som svanshuggna hundar till stor fröjd och gamman för många som gerna velat, men inte fått vara kungl. staty-täckelse-nedryckare.

Stambanor i Sverige. — Akrellska jernvägskomitén. — Öfverste Nils Ericson chef för statens jernvägsbyggnader. — Ericsons åsigter om jernvägar i Sverige 1855 och 1863. — Friherre Ericson och grefve Ad. v. Rosen.

Grefve Adolf v. Rosens jernvägsutsäde hade icke helt och hållet »fallit på hälleberget» eller blifvit »uppätet af fåglarne».

*) Denna förändring af det gamla aktade fädernenamnet, sårade och smärtade brodern, John Ericsson, på det djupaste och under intryck häraf skref han från Newyork omedelbart efter adlandet bland annat:

Min kära bror!

— —

"Jag kan aldrig glömma det vidriga intrycket af detta utplånande, från din sida, af slägtskapen med Ericssonska familjen. — — — Jag förmodar, att du sjelf har praktiska fördelar deraf, men dina barn komma inte att vinna på, att du antagit ett annat namn än din faders och broders" — — — —

Ett och annat korn hade stannat i god jord, vuxit upp, blomstrat och burit frukt, och den klarsynte finansmannen, statsrådet Gripenstedt begagnade sig häraf för att söka genomdrifva beslut om byggandet af stambanor för statens räkning i Sverige.

För utredning af den viktiga frågan, hade redan 1852, chefen för topografiska corpsen och organisatören af Sveriges telegrafväsen, den högt ansedde general Carl Akrell, af Kongl. Maj:t erhållit befallning, att »afgifva yttrande och förslag till ett systematiskt bestämmande af hufvud- eller stamlinier för jernvägskommunikationer inom Sverige».

Detta Akrellska förslag godkändes af regeringen, som 1855 tillsatte en komité, hvilken erhöll uppdrag att, »efter föregående topografiska och statistiska undersökningar, utarbeta ett förslag till jernvägens riktning och anläggningssätt m. m., hvarpå en kongl. proposition om större jernvägsanläggningar eller ett stambanenät för statens räkning kunde grundas».

Ordförandebefattningen i denna komité uppdrogs åt samme general Akrell, hvilken i »Minnen från Carl XIV:s, Oscar I:s och Carl XV:s dagar» af Carl Akrell och S. G. v. Troil, skildrar detta komitéarbete och dermed i sammanhang varande på nedanstående sätt å sid. 165 och derpå följande:

»Ledamöter i komitén voro: chefen för väg- och vattenbyggnadscorpsen öfverste von Sydow, en man med ljust hufvud, pröfvad kunskap och erfarenhet samt vidsträckt lokalkännedom, samt f. d. premierlöjtnanten vid flottan Vult von Steyern, hvilken dock snart lemnade sin plats åt öfversten i mekaniska corpsen grefve Adolf von Rosen, förste upphofsmannen till redan påbörjade jernvägsanläggning, väl förfaren i och bekant med dithörande ärenden. Chefen för jernvägsarbetena öfverste Ericson skulle också såsom ledamot i komitén inträda 'då hans tid och öfriga omständigheter sådant medgåfve', likaså landshöfdingen i det län, der komitén för anställande af undersökningar sig befann, hvarjemte komitén egde att i orterna tillkalla och rådföra sig med dervarande sakkunniga män. Till biträde vid lokala undersökningar och kostnadsförslags m. m. uppgörande egde komitén att använda officerare i väg- och vattenbyggnadscorpsen och till disposition en summa sig anvisad af 60,000 rdr b:co. Komitén hade således ett ganska vigtigt och vidsträckt

fält att bearbeta, i oupphörlig strid mot mäktiga, hvarandra korsande lokala intressen.

»Tillvaron af dessa visade sig genast vid komiténs sammankomst i Mariestad, mot slutet af maj månad, då stambanans sträckning genom länet borde bestämmas. Komiténs, i likhet med flertalet af länets innevånare, i öfverensstämmelse med det sunda begreppet om en stambanas ändamål och arten af dess inflytande på den allmänna rörelsen, påyrkade denna banas anläggande vester om *Billingsbergen*, hvilken sträckning, af mig förut föreslagen, hade af konungen blifvit fastställd. Ett parti, fåtaligt, men ytterst verksamt, ifrade för banans sträckning öster om Billingen. I spetsen för detta parti stod grefve G. Posse.

»Den länge underhållna striden härom slutade dermed, att grefve Posse med biträde af öfverste Ericson segrade; jernbanan bestämdes tvärtemot redan fattadt kungligt beslut, att gå öster om Billingen, till vinst för en tredjedel af länet och till skada för två tredjedelar deraf.

»Såsom betecknande för det parti som vållade detta beslut, eller rättare af den partichef som verksammast arbetade derför, må nämnas att denne chef sedermera bedömt jernbanans förläggning i nuvarande riktning såsom ett olyckligt misstag.

»Största delen af sommaren tillbragtes på resor inom landet, dels till inspekterande af topografiska corpsens arbeten i Skåne, dels telegrafanläggningar längs östra kusten och genom Blekinge till förening med vestra telegraflinien i Malmö, dels ock, och förnämligast, för att med jernvägskomitén granska de utstakningar till jernvägslinier, som efter komiténs anvisning utfördes af åtskilliga dertill beordrade officerare.

»Under en af dessa resor hade komitén en sammankomst — på Sparreholm i Södermanland — med åtskilliga possessionater i orten, för att höra deras, på speciel lokalkännedom grundade omdöme om de riktningar i hvilka de blifvande jernbanorna genom länet blifvit utstakade. Alla gillade komiténs åsigter, under yrkande endast att stambanan från Stockholm genom Södermanland skulle föreslås såsom den angelägnaste framför andra att först företagas och förenas med vestra stambanan till Göteborg. Det var lätt att, med ovedersägliga skäl, bevisa det oriktiga i detta, af enskilda intressen förestafvade påstående; men alla bevis af sådan beskaffenhet blefvo fåfänga och besvarades endast med den försäkran, att alla krafter skulle vid den blifvande riksdagen uppbjudas för att 'per fas et nefas' genomdrifva Södermanlandsintresset, och derest sådant

icke lyckades, skulle man söka motarbeta hvarje jernvägsanläggning, som kunde gynna något annat än detta illa förstådda lokalintresse.

»Detta oblygt uttalade löfte blef också programmet till följande riksdags förhandlingar rörande jernvägsförbindelsen mellan Stockholm och Göteborg. Det var ej första och blir ej sista gången det enskilda intresset lyckas göra sig gällande på bekostnad af det allmännas.

»Från Södermanland begaf sig komitén genom Nerike till Jönköping för att undersöka derifrån utstakade bansträckningar såväl inåt Falköpingstrakten som nedåt Småland genom Lagadalen och Skåne till Malmö. Der åtskiljdes komiterade för att hvar för sig begifva sig hemåt.

»Efter återkomsten från en tur till Köpenhamn, uppehöll jag mig några dagar med inspekterande af rekognosceringarne i Skåne, tog derefter hemvägen genom Ystad, Karlskrona, Kalmar o. s. v. till Stockholm längs den då till det mesta färdiga östra telegraflinien.

»Största delen af sommaren upptogs af de vanliga embetsresorna, dels med jernvägskomitén till Vermland och inåt Norge, till Kongsvinger, dels till inspekterande af telegrafanläggningarne mellan Jönköping, Karlshamn o. s. v., dels ock, och för sista gången, af de topografiska arbetena i Skåne.

»Den gode konung Oscar led redan vid denna tid af den slapphet som under snart derpå följande sjukdom fullständigt utvecklade sig.

»Kort före riksdagens öppnande fick jernvägskomitén till konungen öfverlemna sitt förslag till stambanan i ett jernvägsnät för södra och mellersta Sverige. Under samtal, som vid företrädet egde rum, förekom bland annat, tal om den strid som vid den blifvande riksdagen väntades rörande företrädet af stambanans förläggande norr eller söder om Mälaren. Härvid förklarade H. M:t; att han i allo gillade komiténs åsigt; att det redan då högt uttalade Södermanlandsintresset borde, såsom mera enskildt, vika för det vigtigare allmänna och att stambanan norr om Mälaren skulle först företagas såsom den mest gynnade af lokalen och således minst kostsamma; den som lofvade den största och lifligaste trafiken, som under sin sträckning förenade flere städer; gaf anledning till bibanor från ofvanliggande rika bergslager; sammanträffade med den redan färdiga jernbanan mellan Örebro och Arboga; och att således med fortsättning häraf, en stambana mellan Stockholm och Göteborg skulle vinnas med minsta uppoffring af tid och medel och till största båtnad för det allmänna. Detta allt grundadt på ort- och sakkännedom

yttrades med värme och, som det tycktes, med full öfvertygelse — och likväl! — det var blott 14 dagar derefter och ständerna nyss församlade, då till dem öfverlemnades ett *redan tryckt* förslag af öfverste Ericson, helt och hållet omfattande Södermanlandsintresset och gifvande åt den såsom underordnad ansedda stambanan på norra sidan om Mälaren en riktning, som helt och hållet förbisåg hufvudändamålet med denna bana. Man medgaf ej ens en jemförelse mellan detta förslag och det af jernvägskomitén afgifna. Detta senare blef ej tryckt, fick ej en gång tryckas, förr än allt var väl beredt till fördel för det gynnade och i konungens proposition förordade förslaget.

»Denna försigtighet var icke heller öfverflödig, ty komiténs förslag var icke förr bland allmänheten bekant, än det af tidningarne — äfven de sins emellan mest stridiga — äfvensom af en mängd broschyrer, lifligt framhölls till antagande; hvaremot det Ericsonska (kungliga) förslagets löslighet, olämplighet samt mot hvarannan stridiga och missledande motiver blottades och skarpt framhöllos. En enda tidning uppträdde som partiets riddare, kallande det 'oförskämdt att vara af annan tanke än öfverste Ericson', riksdagstaktiken sattes i full fart; alla medel begagnades per fas et nefas; man gick ända derhän att utsprida det rykte, att den nu upplösta jernvägskomitén, jemte uppträdande försvarare af dess förslag, voro besoldade af egarne till Arboga—Örebro jernbana (Köping—Hult bolaget) som i London upplånat dertill erforderliga medel.

»Huru förklara konungens här ofvan anförda yttrande om, och dess sedermera uppenbara behandling af den så vigtiga frågan? Man vill deruti upptäcka ej endast en följd af — utan ock en orsak till den snart derefter inträffade olyckliga sjukdomen.

»Förklaringen af denna gåta är numera likgiltig; högst oväntad var i alla fall den plötsliga omkastningen från en åsigt till en annan, i rak motsats till den föregående, och bedröfligt var det att genom denna omkastning landets allmänna vinst och nytta uppoffrades för några enskildes maktlystnad och intresse.

»Men jag vill ej längre uppehålla mig med erinringar om behandlingen af detta ämne, hvaröfver det allmänna vettet redan börjat uttala sin förkastelsedom.

»Jernvägskomitén upplöstes så snart dess underdåniga förslag blifvit afgifvet; och då under dess sammanvaro blott en ledamot, grefve v. Rosen, jemte sekreteraren fått uppbära något arfvode, blef åt öfverste von Sydow och mig tilldelad en gratifikation, åt Sydow 1,000 och åt mig 1,500 rdr r:mt.»

* * *

Efter långa och bittra strider, för hvilka här icke är plats, å riddarhuset och i de tre ofrälse stånden lyckades det Gripenstedt att genomdrifva ett anslag af fyra millioner rdr till påbörjande af vestra stambanan vid Göteborg, och ett annat om en million rdr till södra stambanan från Malmö.

Så till vida var allt godt och väl, äfvensom att öfverste Ericson utnämndes till chef för utförandet af statsbanorna med oinskränkt maktfullkomlighet, ty denna utnämning var otvifvelaktigt det klokaste Kongl. Maj:t på länge gjort. Ingen egde nemligen på den tiden det stora anseende som Ericson genom sina kanal- och andra ingeniörsarbeten förvärfvat sig, och dessutom hade han ådagalagt en ovanlig organisationsförmåga. Att han icke i detalj tagit kännedom om någon jernväg med dertill hörande, då han utnämndes till chef för statens stambanebyggnader, betydde mindre, ty med de rättigheter han erhållit att i allt göra och låta som han fann bäst, kunde han skaffa sig och aflöna de dugligaste biträden i de olika grenarna af det omfattande jernvägsväsendet.*)

Jag hade ofta haft tillfälle sammanträffa med öfverste Ericson såväl under slussbyggnaden och kajarbetena vid Skeppsbron i Stockholm som på andra ställen, och han hade alltid visat mig mycken vänlighet, ingått i samtal om mina små arbeten och frågat efter mina familjeförhållanden, som han i allmänhet alltid brukade göra.

En afton under vintern 1855, kort efter det han blifvit utnämnd till chef för statens jernvägsbyggnader, mötte jag tillfälligtvis öfverste Ericson å Norrbro.

Jag helsade på honom, och han frågade som vanligt huru det stod till med familjen.

»Jo, jag tackar bra» — svarade jag — »och jag får gratulera

*) Bland de biträden Ericson sålunda genom Carlsund lyckades anställa torde böra nämnas den ovanligt skicklige maskiningeniören Stieler, hvilken under många år utbildats i England och Frankrike och såsom konstruktör och inspektör för svenska statens jernvägsmateriel, i utlandet åtnjöt högt anseende för skicklighet och omutlig redbarhet.

herr öfversten till chefsbefattningen vid statens jernvägsbyggnader, och landet i ännu högre grad.»

»Ja» — svarade han — »jag har måst åtaga mig befattningen, efter kungen nödvändigt ville så ha' det, och jag således inte kunde slippa ifrån, men jag har uttalat inför H. M:t min åsigt, att dessa dyrbara jernvägsanläggningar, som icke passa Sverige, komma att blifva en kräfta för landet. — Med våra många och stora sjöar och vattendrag måste väl utvidgning af vattenkommunikationssystemet vara det naturligaste och riktigaste, der våra tunga, skrymmande och jemförelsevis mindre värdefulla effekter kunde framforslas för billigt pris, hvilket icke är möjligt å jernvägarne, och då har ju landet föga nytta af de kostbara anläggningarna, som dertill skola utföras med lånta medel. Sverige har hittills kunnat reda sig utan statsskuld. Allt har gått stadigt framåt. Kan det då anses vara klokt att skuldsätta landet för ett kommunikationssystem, som i ett så nordligt land med våra snövintrar, icke kan vara praktiskt, och omöjligt kan bära sig.»

»Ja men» — tillät jag mig invända — »vattenkommunikationerna i ett så nordligt beläget land som Sverige äro ju stängda nästan halfva året.»

»Ja, det blifva jernvägarne säkerligen också af snö och is, och dessutom är det lyckligtvis inte sådan brådska med våra transporter som de stora kulturländernas, der hela landet är en enda fabriksort.»

»Jag ber om förlåtelse, herr öfverste» — vågade jag ännu en gång invända — »men i Norge har det visat sig att jernvägstrafiken utan synnerliga svårigheter kan uppehållas under strängare vintrar än vi i allmänhet hafva, och skola vi kunna uppträda i industriel täflan med utlandet, är det väl nödvändigt att hafva kommunikationer, som kunna begagnas året om.»

»Det är just en sådan industriel täflan jemte dermed följande lösa arbetareskaror och proletariat vi skola akta oss för» — svarade han — »jordbruket är för Sverige den hufvudsakligaste och viktigaste näringen, och dess förkofran beror i verklig-

heten på tvenne andra viktigare faktorer än jernvägar — och dessa äro —it och —it.» *)

Detta märkliga samtal med Ericson rörande hans åsigter om jernvägar i Sverige år 1855 upptecknades genast efter hemkomsten.

Åtskilliga år derefter 1863 — kort efter vestra stambanans öppnande — mötte jag honom åter i Stockholm och lyckönskade till den briljanterade Vasakraschanen och banans fullbordande, och den lofvande trafiken derå.

»Ja» — sade han lifligt — »det är verkligen att lyckönska till — ty något sådant resultat kunde väl ingen menniska vänta sig, när beslut om stambanebyggnaden fattades. Tänk att å endast vestra stambanan uppgick antalet passagerare under första året den i sin helhet öppnades för trafik till ej mindre än nära en half million resande, och godstrafiken till omkring 2,500,000 centner» — —

»Mins öfversten vårt samtal å Norrbro en afton för åtta år sedan?» — frågade jag.

»Ja mycket väl» — svarade han — »men hvem kunde då tänka sig jernvägarnes förmåga att rent af skapa trafik i vårt fattiga land.»

»Detta har erfarenheten visat från alla andra ställen» — anmärkte jag — »och Sverige är inte något fattigt land, om blott svenskarne kunde lära sig att taga vara på hvad naturen skänkt dem och i synnerhet att hushålla med tillgångarna.»

Hade Ericson då kunnat ana, att Sveriges jernvägar år 1897 skulle inbringa 71,265,138 kronor i trafikinkomst, hade han visserligen blifvit ännu mera förvånad och måst erkänna, att Sverige inte är något så fattigt land, sedan dess resurser *genom jernvägarne* hunnit utvecklas.

* * *

En tid efter mitt första samtal med friherre Ericson den omtalade qvällen å Norrbro besökte jag grefve Rosen, hvilket

*) Uttrycket är svårt att återgifva, men förstås af hvarje landtbrukare.

jag brukade göra så ofta jag var i hufvudstaden, till följd af hans vänliga inbjudningar att besöka honom.

Under dessa angenäma samtal visade han sig intresserad för mina arbeten och planer för framtiden samt hade alltid något vänligt råd att lemna eller något godt skämt att pigga upp samtalet med.

Sedan jag helsat på honom och vi satt oss i en soffa, började han samtalet på sitt vanliga, lugna och passionfria sätt.

»Nå, Ericson blef chef för statens jernvägsbyggnader, och derom är intet annat än godt att säga, ty han är onekligen passande för denna befattning; men jag har tyckt att äfven jag kunnat få någon plats, dels derför att jernvägsfrågan, som Adelsköld bäst känner, lifligt intresserat mig och jag arbetat ej så litet för saken några år, dels ock derför att jag behöfver något att lefva af, sedan det lilla jag egde strukit med för undersökningarna af dessa stambanor, och jag har derför sökt anställning vid jernvägsbyggnaderna.»

»Grefven fick naturligtvis den bästa plats som fanns?»

»Nej, jag fick ingen — och blef dertill afvisad på ett så fint och elegant sätt, som endast en född hofman väl bevandrad i slottstrapporna kunnat prestera. När jag lyckönskade min gamle vän och kamrat på flottans mekaniska corps, Ericson, och frågade, om han hade någon plats åt mig vid jernvägsbyggnaderna eller å kontoret, hvilken han trodde att jag skulle kunna passa för, svarade han nemligen:

'Vid svenska statens jernvägsbyggnader finns endast *en* plats för grefve Adolf von Rosen, och det är chefsplatsen, men den är beklagligen inte ledig — hvilket emellertid icke är min skuld.'»

Grefve Adolf v. Rosen, som offrat allt hvad han egde på uppgörandet af planer till jernvägar i Sverige, lefde derefter under mycket bekymmersamma ekonomiska förhållanden, men erhöll lyckligtvis alltemellanåt bidrag från sin gamle vän John Ericsson i Amerika. På senare åren blef han nästan blind, men var detta oaktadt alltid vid vänligt och godt humör, när jag besökte honom.

När Nils Ericson låg på sitt yttersta i Stockholm, brukade grefve v. Rosen dagligen besöka honom, och sittande vid hans säng språka om gemensamma minnen från deras ungdomstid. Då Rosen sålunda en gång kort före Ericsons död satt bredvid honom, tog Ericson hans hand i sin och yttrade:

»Ingen har visat mig en sådan uppriktig och oegennyttig vänskap som du — och det är *du* Adolf, som gjort detta — — Tack!» —





Gefle-Dala Jernväg.

Fashionablare logi i Stockholm. — Erbjudande att bygga Gefle-Dala jernväg. — Samtidigt anbud från öfverste Ericson om anställning vid statens jernvägar. — Grefve Adolf v. Rosens åsigt om saken.

> "*Du musst herrschen und gewinnen*
> *Oder dienen und verlieren*
> *Leiden oder triumphiren*
> *Amboss oder Hammer sein.*"
>
> GOETHE.

Under de tvenne år jag varit gift hade affärerna betydligt förbättrats, så att inkomsterna icke allenast rikligt räckte till för hushållsutgifterna, hvilka jemte hyra och ved uppgingo till omkring 1,500 rdr rmt om året, utan jag derjemte egde ett kapital af närmare 1,000 rdr insatt i banken.

Jag hade således börjat fundera på, om det ej kunde vara lämpligt att söka en bostad mera i stil med den ekonomiska positionen än »Strykjernet» och beslutade derför att skaffa oss en våning i en mera fashionabel stadsdel. År 1853 den 1 april flyttade vi derför till våningen en trappa upp i en liten smal lägenhet nere vid Klara kyrkogård, i norra flygeln af Lundströmska huset N:r 31 Drottninggatan. Byggnadens façad åt Klara Östra Kyrkogata var inte mera än 14 fot lång, men huset sträckte sig ett stycke inåt gården och innehöll tre små rum med

ett riktigt litet krypin till kök. Uti flygeln på motsatta sidan gården bodde f. d. tjenstgörande hofmarskalken hos konung Oscar I, grefve Taube — fader till den nyligen aflidne kommendanten — med sin grefvinna; med hvilka vi voro slägt, genom sonen Henning Taubes giftermål med min syster. Året derpå flyttade vi af samma, om ej så litet fåfänga vittnande, anledning, till hufvudstadens finaste plats — Carl XIII:s torg — der jag hyrde en lägenhet i Wretmanska huset — N:r 16 Hamngatan — vid norra ändan af torget.

Våningen bestod visserligen inte af mera än två och ett halft små låga rum med kök, belägna inpå en något mörk och ej så obetydligt smutsig gård — och en skomakare, som bott der förut, hade lemnat efter sig en intensiv odeur mixte de poix et de peau corroyée, men hyran var jemförelsevis billig — som jag vill minnas 225 kronor — och adressreklamen »N:r 16 Carl XIII:s Torg» på visitkortet, var väl värd minst lika mycket, så att vi således kunde anse oss bo så godt som hyresfritt.

En dag — den 13 februari*) 1855 — stod jag som vanligt och ritade.

Det knackade på dörren, och då betjenten, nu som alltid, lyste med sin frånvaro och inte infann sig för att öppna dörren, ropade jag: »Stig in!» —

Och in stego två stora herrar, som räckte upp till taket och nästan fyllde det lilla rummet.

Sedan de på min vänliga anhållan varit så goda att taga plats, började den ena:

»Jag är grosshandlare Murén från Gefle och detta är konsul Göransson**), Vi äro här på uppdrag af direktionen för den

*) Trettontalet, utgörande en fasa för de flesta, har jag, som jag tror mig förut hafva nämnt, i stället funnit gynnsamt, ity att flere för mig mycket lyckligt följdrika händelser inträffat på trettondagar.

**) Samme konsul Fr. Göransson, som genom sin energi lyckades göra den s. k. "Bessemermetoden" vid ståltillverkning praktiskt tillämplig, hvarigenom jernhandteringen och dermed i sammanhang varande vunnit den oerhörda förkofran, hvaruti den nu befinner sig. — Göransson blef sedermera skapare af det verldsbekanta stålverket *Sandviken* och lefver ännu 1899.

tillämnade Gefle-Dala-jernvägen för att fråga, om ni skulle vilja blifva öfveringeniör och chef för banbyggnaden.»

Hvad jag erfor under detta korta, men innehållsrika tal, låter inte beskrifva sig.

Först gick en ilning efter ryggraden, men sedan infunno sig andra intryck såsom glädje, triumf, ära och dylikt allt inom några sekunder, men svaret blef helt anspråkslöst:

»Jag vet inte, om jag vågar åtaga mig ett så stort och omfattande arbete.»

»Direktionen har naturligtvis, innan den fattade ett så viktigt beslut» — anmärkte nu Göransson — »hört sig för, och de meddelanden, som erhållits från Vermland om edra arbeten der, hafva varit tillfredsställande och bestämmande.»

»Jag saknar ord» — svarade jag — »att uttala min varma tacksamhet för det stora förtroende, som visas mig genom detta förslag, men innan jag vågar antaga detsamma, vill jag bedja om att få hafva svaret öppet tills i morgon, för att få tillfälle rådgöra med min chef och närmare sätta mig sjelf in i frågan.»

Detta hade de båda herrarne ingenting emot. Derefter språkades det litet om jernvägsbyggnaden, den beräknade trafiken m. m., och vi skildes åt för att dagen derefter sammanträffa igen på deras hotell.

Jag rusade — straxt efter det att Murén och Göransson aflägsnat sig — på dörren, och direkte till styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader samt berättade för min chef öfverste v. Sydow hvad som passerat, direktionens anbud och mitt svar samt bad om hans råd.

»Visst tusan ska' du ta' emot ett sådant anbud» — ropade gubben på sitt lifliga sätt — »sådana platser växa inte på träd, och inte snyter man dem ur näsan heller.»

Och vännen Leijonanckar, som var närvarande och sedermera blef statens kontrollant vid Gefle—Dala jernvägsbyggnad, tillstyrkte på det bestämdaste att jag skulle tacka och mottaga anbudet.

Då jag dagen derpå sammanträffade med herrar Murén och Göransson å deras hotell, nämnde jag att min chef rådt mig att

med tacksamhet antaga deras förslag, samt att jag visserligen rest omkring i utlandet för tre år sedan för att studera större jernvägsbyggnader, men att jag — innan jag definitivt bestämde, huruvida jag vågade åtaga mig den stora jernvägsanläggningen mellan Gefle och Falun, afsedd för en helt annan trafik än de utländska banor jag haft tillfälle se — önskade taga kännedom om den nyligen öppnade jernvägen mellan Kristiania och Mjösen i Norge, der trafikförhållandena mera liknade de blifvande å Gefle-Dala jernväg.

Detta förslag syntes tilltala de båda direktörerna. Jag bjöds på en fin middag — innan hvars slut jag, i förbigående sagdt, fått mig två nya verkliga hedersbröder —, och vi öfverenskommo att jag skulle resa till Norge så snart som möjligt samt derefter infinna mig i Gefle före april månads utgång, då allt skulle afgöras.

* * *

Några dagar efter sedan detta passerat, fick jag besök af min gamle vän och f. d. chef, Norström, som förkunnade att öfverste Ericson önskade tala vid mig. Han meddelade tillika att jag var en af de väg- och vattenbyggnadsofficerare, som Ericson ville hafva kommenderade till statens jernvägsbyggnader.

Jag omtalade då Muréns och Göranssons besök och nämnde, att jag ansåg mig bunden af mitt löfte till dem, och åtminstone tills vidare icke ville afsäga mig ett så fördelaktigt anbud, som min chef dessutom rådt mig att antaga.

Efter ett långt samtal, hvarunder Norström vänligt, men något väl ifrigt, rådde mig att icke stöta en så mäktig man som chefen för statens jernvägsbyggnader för hufvudet, »så mycket mera,» tillade han, »som Ericson med de rättigheter han betingat sig af konungen utan vidare kunde låta kommendera dig» — lofvade jag att besöka Ericson dagen derefter, men hade med anledning af det hot, som kunde läsas mellan raderna i Norströms yttrande, fattat en alldeles orubblig föresats att icke, mot min vilja låta kommendera mig af honom, huru det än gick med Gefle-Dala jernväg.

Dagen derpå gick jag till E. och emottogs på det mest förekommande sätt. — Jag hade, som förut är nämndt alltid bemötts vänligt af den ovanligt framstående mannen. Sedan vi språkat en stund om de tillämnade jernvägsbyggnaderna i flera delar af landet, meddelades mig att han, bland villkoren för emottagandet af chefsbefattningen vid statsbanorna förbehållit sig rättighet, att få alla de officerare vid väg- och vattenbyggnadscorpsen och armén, som han bestämde sig för, kommenderade till biträden vid dessa banbyggnader.



Chefen för statens jernvägsbyggnader, öfversten friherre Nils Ericson.

Sedan han derefter nämnt att han naturligtvis i första rummet önskade engagera alla, som förut varit med om jernvägsbyggnader, och yttrat några artigheter — sade han att jag, jemte Norström m. fl. stodo upptagna på hans lista, samt att han ämnat mig till souschef under en af öfveringeniörerna för vestra eller södra stambanan.

Jag tackade på det allra förbindligaste för hans alltid visade välvilja mot mig, men omnämnde på samma gång Muréns anbud, och min chefs öfverste v. Sydows tillrådan att antaga detsamma, samt mitt svar, äfvensom att jag således — med mycken ledsnad — ansåg mig bunden af min uppgörelse med Murén.

»Allt detta betyder ju ingenting» — svarade han — »så vidt jag fattat, kan löjtnanten ännu göra som han vill, när saken först skall afgöras i slutet af april. Den tillämnade resan till Norge gillar jag på det högsta, och den kommer att ersättas eder af statens jernvägsmedel, när ni anställts der.»

Derefter framhöll han fördelarne att komma med från början vid statens jernvägsbyggnader samt förespeglade att, när stambanebyggnaden från Stockholm skulle påbörjas, hvarmed ej kunde dröja längre än till nästa riksdag, hade han ämnat mig till öfveringeniör för detta arbete.

Jag tackade honom ännu en gång varmt för hans välvilja, men bad honom sätta sig in i min nuvarande position. I ena fallet kunde jag visserligen genom hans förtroende erhålla en plats, som jag för några dagar sedan skulle ansett i högsta grad afundsvärd, men det var likväl en *underordnad* befattning. Å andra sidan såsom chef för Sveriges näst Göta kanal största enskilda kommunikationsföretag, var jag min egen herre. Och lyckades jag utföra arbetet till bolagets belåtenhet, låg min framtid öppen. »Bättre den förste i Cartago än den andre i Rom» — slutade jag och hemställde, huru han sjelf skulle göra, om han vore i mina kläder.

»Jag skulle naturligtvis, om jag vore i löjtnantens kläder, och kommenderingen till statens jernvägsbyggnader icke hindrade, välja Gefle-Dala jernvägen» — svarade han kallt.

Nu rann sinnet upp på mig.

»Jag har ända tills nu» — anmärkte jag emellertid lugnt — »varit inte så litet tveksam, hur jag skulle göra, men efter detta herr öfverstens yttrande och då ingenting lärer hindra, sedan min chef lemnat sitt bifall, frestar jag väl på med Gefle-Dala jernvägen» — — —

»Löjtnanten *blir* kommenderad till statens jernvägsbyggnader, har jag ju sagt» — svarade han skarpt, rätade upp sig imponerande, så som ingen kunde göra som han, och rent af genomborrade mig med sina kalla, skarpa, gråblå ögon.

»Då vet jag hvad jag å min sida har att göra» — svarade jag så lugnt och ödmjukt jag kunde.

»Hvad då?»

»Begära mitt afsked» — svarade jag kallt, bugade mig djupt och gick.

* * *

Från öfverste Ericson gick jag direkte till styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, der jag till min chef, öfverste v. Sydow, aflemnade en underdånig afskedsansökan.

»Hva f-n står nu på, ä' du galen!» — ropade den hederlige farbror Sydow, då han genomläste dokumentet.

Jag berättade hvad som förefallit hos Ericson, och han skrattade hjertligt och högt, som han brukade göra, när det var något som roade honom, sedan jag omtalat hurusom jag tagit E. på orden, men när berättelsen var slut, yttrade han harmset:

»Man kan väl knappast tänka sig något oförsyntare, än att bland villkoren för anställning såsom chef för statens jernvägsbyggnader föreskrifva berättigande för Ericson att *kommendera* H. M:t Konungen, att till hans disposition utan chefernas medgifvande, ställa hvilka officerare af väg- och vattenbyggnadscorpsen och armén Ericson i nåder behagar utpeka; men det skall inte lyckas med dem bland min officerscorps, som jag anser behöfliga för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens räkning. Det må väl finnas andra allmänna arbeten, som kunna vara lika viktiga som statens jernvägsbyggnader. Jag går upp till kungen i morgon förmiddag och ämnar sjunga ut. — Kom hit i morgon middag, skall du få besked.»

Den hetlefrade, men annars mycket gladlynte och jovialiske gubben hade synbarligen argat upp sig i hög grad.

När jag kom hem, satt Norström och väntade på mig.

»Ericson har meddelat mig hvad som passerade er emellan» — sade han —, »och är mycket förargad på dig, som, på sådant sätt som skett, afslog hans fördelaktiga anbud — och jag har kommit för att ännu en gång tala förnuft med dig.»

Och derefter framhöll han bjert alla fördelarne af att antaga Ericsons förslag, såsom:

»att aflöningen skulle blifva minst lika stor som den jag kunde betinga mig vid Gefle-Dala jernväg, utan det stora ansvar som hvilade på mig som der;» (detta var nog sant)

»att det skulle väcka ond blod hos många, om jag så ung

och endast löjtnant skulle blifva chef för en så stor och betydlig jernvägsbyggnad som Gefle-Dala jernväg, och jag således få många afundsmän, som skulle göra allt för att skada mig;» (detta retade upp mig)

»att Ericson redan engagerat eller betingat sig rättighet att kommendera till statsjernvägsbyggnaderna alla dugliga officerare och ingeniörer som funnos, så att jag vid Gefle-Dala jernvägen skulle stå utan sådana;» (detta retade ytterligare upp mig)

»att det slutligen vore mycket farligt att stöta mig med Ericson, som både egde makt och inflytande att lägga hämsko på min framtida fortkomst» o. s. v. (Om någon obeslutsamhet ännu funnits qvar, så hade detta hot varit alldeles tillräckligt att bestämma mig.)

Jag hade tyst hört på, och det var i synnerhet ett af de skäl han framställde som slog mig för hufvudet, nemligen att det skulle »*väcka ond blod och afund, om jag såsom så ung och endast löjtnant skulle blifva chef öfver ett så betydande arbete som Gefle-Dala jernväg*», hvilket var nästan som att komma i paritet, i miniatyr förstås, med chefen för ett annat stort jernvägsarbete.

»Här hafva vi således pudelns kärna» — tänkte jag och svarade:

»Jag vet inte, om öfverste Ericson meddelat dig den fråga jag tog mig friheten framställa till honom, den: — '*Huru han i mina kläder skulle göra, om han komme i valet mellan en* ***tertia*** *plats vid statens jernvägsbyggnader och* ***prima*** *vid Gefle-Dala* —' och svaret: '*att* ***han*** *i den position, hvaruti jag befunne mig, skulle valt chefsbefattningen vid Gefle-Dala-banan*'.»

»Detta svar» — fortsatte jag — »af en så klok och erfaren man som öfverste Ericson borde ju varit alldeles tillräckligt att bestämma mig; men du, min hedersvän, har ytterligare anfört två skäl, hvilka, uppriktigt sagdt, verkat på mig alldeles motsatsen mot hvad afsigten synes hafva varit. Och dessa skäl äro, att jag — af fruktan för 'afundsmän, som skulle göra allt för att skada mig' — äfvensom af 'farhåga att stöta mig med öfverste

Ericson, hvilken genom sitt inflytande skulle kunna lägga hämsko på min framtida fortkomst' — skulle snöpligt afsäga mig ett hedrande anbud.»

»Hvad 'afundsmännen' beträffar, ämnar jag inte på minsta sätt låta genera mig af dem — och att antyda att den högtstående och högsinte öfverste Ericson skulle af simpelt hämndbegär vilja nedlåta sig att skada en person, som med betygande af sin tacksamhet för hans välvilliga anbud, endast sagt sig ämna handla så som han sjelf förklarat sig skola göra, om han varit i samma predikament, är ju i hög grad nedsättande för Ericson och något, som han efter min uppfattning af honom icke kan nedlåta sig till.»

»Jag vill nämna för dig» — slutade jag — »att jag redan i dag — omedelbart efter samtalet med öfverste Ericson inlemnat min underdåniga ansökan om afsked från väg och vattenbyggnadscorpsen, då öfversten bestämdt förklarade, att *han* ämnade låta kommendera mig, och som *jag* icke ämnar låta kommendera mig mot min vilja, fanns intet annat val, 'Jacta est alea' (tärningen är kastad).»

Norström yttrade därpå:

»Jag har som äldre och måhända verldserfarnare vän velat uttala mina tankar om fördelarne att antaga Ericsons anbud. Du vet att jag uppriktigt önskar dig framgång. Må du aldrig komma att ångra detta något djerfva steg.» *)

*) Norström synes sedermera hafva kommit på andra tankar i fråga om behagen vid statens jernvägsbyggnader. I ett bref till mig, några år efter det att ofvanstående passerat, skref han nemligen: "Öfveransträngd som jag är af mina åligganden vid stambanorna, faller mig i minnet en artilleristvisa:

'Här skär jag inga lagrar,
Här samlar jag ej gull;
Men ovett så det haglar,
Och stryk se'n huden full' —

"Figurligt taladt, är detta min ställning, och du är att lyckönska, som ej kom hit" — — — —

* * *

Dagen derpå vid middagstiden gick jag upp i styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, mycket nyfiken att få höra berättelsen om audiensen, men alldeles deciderad att efter hvad som passerat taga afsked, om jag icke befriades från att kommenderas till statens jernvägsbyggnader. Det gick nu inte an att vika. »Hammare eller städ.» — —

Hvad som passerat i detalj fick jag aldrig veta, men den hederlige gubben Sydow var helt lifvad och glad och ropade emot mig, då jag kom in i hans rum:

»Nu kan du gerna kasta afskedsansökningen i spisen, ty H. M:t Konungen, som syntes blifva glad, då jag meddelade honom att jernvägen mellan Gefle och Falun skulle byggas och att du skulle blifva chef för byggnaden — lofvade att stryka ditt namn på Ericsons lista. — Känner jag Ericson rätt, får kungen nog en het stund och en hård nöt att knäcka, men det blir hans ensak — hans löfte har jag och det är kungsord,» och så skrattade han så hjertligt, som om saken gällt honom sjelf — eller att han fått något godt eller vunnit en stor seger.

»Jag vet inte huru jag nog hjertligt skall kunna tacka öfversten, men låt mans afskedsansökan ligga så länge» — anmärkte jag — »den behöfver ju icke begagnas, om jag icke kommenderas till statens jernvägsbyggnader; Ericson är emellertid mäktig. Skulle jag blifva kommenderad, så önskar jag att ansökningen inlämnas. — Får jag nu permission att resa till Norge?»

»Res du, min gosse, var lugn och lita på mig.»

* * *

Aftonen samma dag besökte jag grefve Rosen för att af honom erhålla ett rekommendationsbref till någon af hans vänner eller bekanta i Kristiania, hvilket jag äfven fick och hvaraf jag sedan hade mycken nytta.

Och som han alltid visat vänligt intresse för mina små enskilda angelägenheter, berättade jag allt som passerat under de sista ödesdigra dagarne; om Murén & Göranssons och öfverste Ericsons konkurrerande afundsvärda offerter; om Norströms upp-

trädande som mäklare; om samtalet med Ericson och hotet rörande kommenderingen mot min vilja; om afskedsansökningen från väg- och vattenbyggnadscorpsen; om gubben Sydow såsom »räddande engel» och om konung Oscar såsom min höge beskyddare.

»Adelsköld har spelat ett högt spel» — sade han leende, när jag slutat — »och har brännt sina skepp i grund och dermed afskurit retråtten — men har efter min uppfattning handlat *lojalt* och *rätt.* En annan fråga är, om han handlat *klokt.* Adelsköld har sårat Ericsons fåfänga genom att afslå det anbud han gjort på en för en så ung man synnerligen fördelaktig plats, som jag gerna skulle hafva mottagit, om den erbjudits mig. Och naturligtvis skall Ericson, efter hvad som passerat, uppfatta som en dekonfityr till hvilken Adelsköld bär skulden, att på kunglig befallning nödgas stryka ett af de namn han uppsatt på sin kommenderingslista, och detta glömmer Ericson inte så lätt. Adelsköld skaffar sig dessutom genom ett så lysande uppdrag som att bygga Gefle-Dala-banan en hel hop afundsmän på halsen, hvilka nog komma att framdeles göra honom lifvet så surt de kunna.»

»Det är märkvärdigt» — inföll jag — »precis detsamma sade Norström, men jag svarar grefven härpå detsamma som jag svarade honom: mina afundare föraktar jag, och hvad öfverste Ericson beträffar, är han, efter hvad jag har funnit, allt för nobel och högsinnad att fästa sig vid den bagatellen, huruvida en så obetydlig person som jag kommer med vid statens jernvägsbyggnader eller icke.»

»Få se» — afbröt han. »Adelsköld hyllar samma principer, märker jag, som uttalas i det italienska ordspråket:

"Da chi mi fido,
Guardi mi dio;
Da chi non mi fido
Mi guardero io." *)

*) Fritt öfversatt: "Gud bevare mig för mina vänner, för mina fiender skall jag nog akta mig sjelf." *Svenskt ordspråk.*

»Men var inte så säker, ty äfven om Ericson, som jag antager är för nobel att visa någon ovilja, då han ju sagt sig skola hafva handlat på samma sätt, så får Adelsköld inte anse sig stå så högt på 'sin stolthets piedestal', att han inte kan nås, och, om inte just störtas, så åtminstone skadas genom förtal af afundare, medtäflare och fiender, hvilka en person, som egnar sig åt det allmännas tjenst, icke kan undgå. De skola, man och man emellan, och bakom hans rygg, så att han inte blir i tillfälle att försvara sig, svärta Adelsköld, tills han blir svart som en hottentott, förtolka och förvrida hans bästa tankar och handlingar, samt nedsätta hans karakter. Jag har omfattande erfarenhet om sådant der och har funnit, att de sötsliskigaste s. k. 'vännerna' oftast äro de lömskaste och giftigaste bakdantare.»

»Grefven torde nog hafva rätt» — svarade jag — »ehuru jag hittills aldrig haft någon dylik bitter erfarenhet, och — —»

»Vänta bara» — afbröt han — »den kommer nog i sinom tid, snarare än Adelsköld tror.»

»Och för öfrigt» — fortsatte jag — »tar jag saken lugnt och såsom vanligt från den humoristiska sidan. I min obetydlighet i jemförelse med chefen för statens jernvägsbyggnader kan jag med Wadmans belåtne skomakare qväda:

'Kungens namn i häfden står
Hundra, kanske tusen år,
Prisadt, hädadt — —
Efter ett, två, kanske tre,
Tiga alla lymlarne,
Som *mig* smädat.'

»Men allvarsamt taladt har jag alltid ansett att, då ett beslut skall fattas, man i *första rummet* bör grunda detta beslut på hvad man anser vara *rätt* och i *det andra* på hvad som är *klokt.*»

»Detta är den naiva, oerfarna ungdomens betraktelsesätt» — svarade grefve v. Rosen — »och har äfven varit och blir mitt, så länge jag lefver. Vid äldre verldserfarnare år ändra emellertid

de flesta åsigt — och — utan att på något sätt vilja förorda eller tillstyrka medlen — tvärtom — så tro en gammal man med bitter lifserfarenhet, då han säger, att man med klokhet och ett mjukt ryggbast, med födgeni, samt genom att låta udda vara jemnt och ändamålen helga medlen kommer säkrast och längst fram i denna, den bästa af verldar. Med kunskaper, duglighet och strängt arbete kan man ju ock lifnära sig, ehuru det är besvärligare och misslyckas för mången; — Adelsköld vet att jag uppriktigt och hjertligt deltager i hans framgångar. — — Välkommen när ni kommer från Norge, det skall blifva roligt få höra berättelsen om resan, och huru mina norska vänner befinna sig.» *)

* * *

Det var onekligen ett dristigt steg jag tog under dåvarande förhållanden. — Det var att »bränna sina skepp», som grefve v. Rosen riktigt yttrade, strida, blifva »städ eller slägga», segra eller stupa — men erfarenheten har visat att jag handlade rätt, som sjelfständigt bröt min egen väg. Nog hade det kunnat vara bra mycket lugnare att innehafva en jemförelsevis mindre ansvarsfull befattning vid statens jernvägar än som chef för privata arbeten, men hvem vet, om mitt öde då slutligen icke blifvit liknande den skicklige och redbare Norströms. — — —

Resa till Kristiania och Gefle 1855.

I slutet af mars månad företogs resan till Norge i sällskap med Norström, som af Ericson erhållit uppdrag att för statens

*) Jag har ansett mig efter en anteckningsbok böra så ordagrannt som möjligt intaga de intressanta samtalen med Ericson, Norström och v. Sydow rörande engagementet vid Gefle—Dala jernvägsbyggnad, äfvensom det sista med grefve v. Rosen, betecknande hans vänlighet mot mig, hvilket samtal jag längre fram ofta hade anledning påminna mig — när jag vunnit litet mera verldserfarenhet.

jernvägars räkning taga kännedom om den norska banan mellan sjön Mjösen och Kristiania, hvilken byggts under ledning af en af verldens berömdaste ingeniörer, Robert Stephensen, son till »jernvägarnes fader», Georg Stephensen.

Vintern 1855 var ohyggligt kall, och det var nödvändigt att bona om sig väl för att icke frysa ihjel på vägen.

Norström egde en stor vargskinnspels eller s. k. »vargskinnsfrack», sådan som alltid begagnades under vinterfärder den tiden, och jag hyrde på hans tillrådan en dylik persedel af en bundtmakare. Sålunda utrustade, med benen instuckna i sälskinnsstöflar, fodrade med fårskinn och af så kolossala dimensioner, att de kunnat begagnas af en elefant utan risk att få liktornar, samt med en pelsmössa på hufvudet att draga ner, så att endast ögonen voro fria, kunde man trotsa Bore och alla hans tjensteandar, nordanstormar, snö, is och skrämma mötande björnar och vargar.

Och pröfva på allt detta fingo vi under hela den vecka resan mellan Stockholm och Kristiania varade.

Sista dagen, då vi lemnade vårt nattkvarter i Kongsvinger, var vädret praktfullt, fullkomligt lugnt och soligt, men temperaturen nere på — 35 grader Celsius. Detta bekom oss emellertid inte det bittersta, der vi sutto tjocka och lurfviga i våra varma vargskinnsklädbonader, omlindade som dibarn med flere famnar långa virkade resskärp af mångfärgadt ullgarn — julpresenter af våra snälla mammor.

Sent på natten ankommo vi till Kristiania och togo in å hôtel »Brittannia», der man anvisade åt oss ett rum lika bistert kallt som ute, om inte litet kallare.

En stenkolsbrasa i jernkaminen åstadkom visserligen en intensiv hetta i luften, men sängarne föreföllo som veritabla likkistor, hvarför vi klefvo i dem i full reskostym med stöflar, pelsskärp och mössa på hufvudet.

Natten gick sålunda drägligt, trötta som vi voro efter den långa resan, men när vi skulle snygga oss på morgonen, var tvättkannan bottenfrusen. —

Efter frukosten gingo vi ut för att aflemna våra rekommendationsbref — Norström sitt officiella från svenske civilministern till norska »Statsraadet og Chefen for Departementet for de offentlige Arbeider», och jag mina mera anspråkslösa privata till grefve v. Rosens bekanta och vänner.

Båda blefvo vi emottagna på det mest artiga och förekommande sätt, erhöllo introduktion hos den engelska ingeniör, som under Stephensen varit »Residerande Ingeniör» vid banbyggnaden, äfvensom tillträde till allt som var att se i Kristiania, och dertill bjudningar till middagar och supéer utan all ända.

Dagarne upptogos med utflykter efter jernvägen för att se de många intressanta träviadukterna och andra konstbyggnader samt taga kopior af ritningar till dessa och göra allehanda nyttiga anteckningar.

Det intressantaste af allt var emellertid att se och erfara hurusom å denna bana med sina svåra stigningar af ända till 1 : 40 och skarpa krökningar, den stora och tunga trafiken af just sådana effekter — hufvudsakligen trävaror — som skulle komma att föras å Gefle-Dala banan, obehindradt kunde pågå, oaktadt snön låg flere fot djup med ofantliga drifvor och under en köld, som uppgick till — 34° Celsius.

Aftnarne tillbringades vanligen i de familjer, hos hvilka vi introducerats.

Sålunda hade vi vistats öfver tre veckor i Kristiania, då jag fick ett bref från grosshandlaren Murén, med underrättelse om, att ett sammanträde skulle ega rum med interimsdirektionen för Gefle-Dala jernväg i Gefle den 5 nästkommande maj, vid hvilket flere viktiga frågor skulle förekomma, och vid hvilket min närvaro önskades i och för besluts fattande om tillsättning af byggnadschef, arbetets utförande m. m.

Det var endast åtta dagar till den 5 maj, när brefvet erhölls, och för att inbespara den långa och kostsamma vanliga vägen från Kristiania till Gefle öfver Kongsvinger, Kil, Karlstad, Kristinehamn, Örebro och Upsala, beslutade jag tvärt emot

Norströms och andra vänners afrådande, att följa fågelvägen så nära som möjligt, d. v. s. resa från Kristiania på jernvägen till Lilleströmmens station samt att derifrån medelst skjuts söka komma fram öfver fjellet till Skillingmark, Gunnarskog, Sunne, Rämen, Grafvendal, Ludvika, Säter, Thorsåker, Årsunda och slutligen till Gefle.

Snön låg qvar och slädföret borde således vara ypperligt hela denna väg genom skogsbygden, och i storstöflarne och vargskinnsfracken kunde jag reda mig under alla temperaturförhållanden; i dem kunde vara »hus i hvarje buske». —

Om utrymmet ej skulle upptagas allt för mycket, hvilket jag fruktar att jag ofta i det föregående gjort mig saker till, genom anförandet af många för de flesta läsarne af dessa »minnen» mindre intressanta episoder, skulle det kunna vara ganska mycket att säga om denna färd tvärs öfver fjellryggen, genom till det allra mesta obanade vildmarker under ömsom snöyra, töväder och ända till 30 graders köld, om svårigheten att erhålla skjuts, då afstånden mellan bebodda ställen ej så sällan voro flere mil, och om lifsfarorna vid passerandet af isiga, branta fjellsluttningar, af obygderna under snöyra och af vattendragen i islossningen, hvilka faror ej voro så obetydliga, utan verkligen — i *miniatyr* förstås — någonting à la Nansens färd genom Grönland. En gång körde vi sålunda »*ordentligt*» ner i en tunnt isbelagd snötäckt »råk» — der resan nära på slutat — — — och flere gånger »inte riktigt ordentligt» i strömdrag, källsprång, myrar och s. k. »os», der vattendrag som utföllo i sjön måste passeras. Mathållningen var ej heller sådan som t. ex. å Grand Hôtel i Paris; men vid passerandet af något bruk eller någon gård mottogs jag alltid på det allra bästa, fick nattqvarter, de våta kläderna torkade samt mat så mycket jag orkade äta, och folket var öfverallt hjelpsamt och gjorde hvad de kunde för att skaffa mig fram.

Under resan öfver en sjö — jag påminner mig nu inte namnet — förekom ett norrsken så praktfullt, att det inte kan beskrifvas.

Det var stjernklart, men å himlahvalfvet i norr stod likasom en halfglob, synbarligen alldeles svart och mot denna mörka bakgrund flammade en masugn långt bort vid ändan af sjön. Rätt som vi sågo denna egendomliga syn, började glänsande silfverhvita strålar radielt skjuta upp ur globen, hvilka pilsnabbt jagade fram och åter. Ögonblicket derefter uppdöko strålar i alla regnbågens färger, hvilka i ett virrvarr snodde omkring hvarandra, ömsom slocknande tvärt och i nästa ögonblick flammande upp öfver halfva himlahvalfvet. Det var det grannaste »kalospinte-kromatokrene» man kunde tänka sig, som ej allenast förvandlade den mörka natthimmeln till ett skimrande ljushaf, utan jemväl färgade den hvita snön i de mest bländande färger.

Vi sutto och stirrade på detta storartade skådespel, då skjutsbonden anmärkte:

»Det der betyder ofre', eller nå' ant' rackartyg» — och knappt hade detta yttrats, förrän isen brast under hästen och vi körde ner i ett »os», men vattnet var inte så djupt att vi drunknade — — —

»Ser än' hva' jag sa'» — sade skjutsaren.

Vargar påträffades flere gånger i mörkret och visade sig emellanåt så »närgångna» och familiera, att det blef riktigt genant. En ung gran som vi brukade hafva släpande efter slädan då det var mörkt, tycktes ingifva dem den föreställningen, att det var någon trolldom, och att det säkraste vore att hålla sig undan.

Efter att de sista två dygnen hafva färdats natt och dag kom jag fram till Gefle den 5 maj kl. 9 på morgonen. Och det märkvärdiga i saken och tillika en af de märkvärdigaste händelser som passerat i den historiska tiden var, efter min dåvarande uppfattning, att jag verkligen kom fram till Gefle den 5 maj, och märkvärdigast af allt var, att jag framkom lifslefvande — och i något så när väl konserveradt skick. —

Men menniskan tål mycket vid trettio års ålder, helst då ett stort mål hägrar — — —

Engagement som byggnadschef vid Gefle-Dala jernväg.

I Gefle hade jag en svåger och f. d. studentkamrat, landssekreteraren Mårten Florman, — som rekommenderat mig hos Murén till chefsplatsen vid Gefle-Dala jernväg — hos hvilken jag tog in för att i hast erhålla några orienterande upplysningar. Men som sammanträdet skulle ega rum redan kl. 10 f. m., var det ej tid till mer än att slänga af sig vargskinnsfracken m. m. och i sig en kopp varmt kaffe samt att berätta i allra största korthet de erfarenheter jag samlat i Kristiania, — mitt beslut att antaga engagementet vid jernvägsbyggnaden, äfvensom mina reseäfventyr.

Vid ankomsten till Murén blef jag bjuden på ytterligare en kopp varmt kaffe med skorpor, hvilket smakade förträffligt efter nattresorna, men genomhungrig som jag var, hade jag inte hunnit få i mig alla skorporna, då ordföranden, öfverstelöjtnant A. W. Nisser och de öfriga ledamöterna i Gefle-Dala jernvägsdirektionen infunno sig, hvarför jag satte mig i ett hörn och åt upp mina skorpor.

Jag var då mellan 30 och 31 år gammal, men såg jemförelsevis mycket ung ut för mina år, och då jag kort derefter blef inkallad till direktionen och presenterad för ordföranden och de öfriga ledamöterna, som jag då inte kände, nemligen grosshandlaren W. Elfbrink, rådman E. D. Grape, geschworner Lundqvist och handlanden O. L. Krey, anmärkte Nisser hviskande till Murén, efter hvad denne sistnämnde sedan berättade:

»Inte är det väl den morsgrisen, som satt der ute i vrån och knaprade på skorpor, när jag kom in, som är föreslagen till byggnadschef för vår jernväg?»

Emellertid blef jag på Muréns och Göranssons förslag engagerad såsom öfveringeniör och chef för jernvägsbyggnaden med ett arfvode, som hade bestämts till 7,500 rdr om året.

För mig, som under föregående tid med strängt arbete kunnat tjena 12- till 1500 kronor om året, tycktes en sådan

årsinkomst af 7,500 kronor vara ett kungligt apanage, men jag fann snart att sådana kunna vara ganska odryga. Förut hade jag nemligen kunnat lefva så anspråkslöst som helst efter de knappa tillgångarne, men på den anspråksfulla plats jag nu erhållit blef det annorlunda. Man fick »lefva efter sitt stånd» — bo elegant samt »representera», och sådant kostar penningar. Och jag fann snart att 1,000-riksdalrarne voro nästan odrygare i Gefle, än 100-lapparne i Stockholm.

Aflöningen såsom chef för ett så betydande arbete som Gefle-Dala jernväg var i sjelfva verket ej heller så hög, om den jemföres med hvad som å mindre maktpåliggande platser betalts vid andra jernvägsbyggnader.

Efter närmare bekantskap kom jag på den bästa fot med ordföranden, öfverstelöjtnant Nisser. Jag brukade så ofta tiden medgaf besöka honom å hans egendom Hagelsnäs nära Korsnäs, och då för honom framlägga mina planer rörande jernvägsbyggnaden, och vann derigenom hans fulla förtroende. Alltid stod han på min sida, då de finansiella och andra svårigheter i flere riktningar emellanåt upptornade sig som berg, och ju mera jag lärde känna den ovanligt framstående mannen, desto mera lärde jag uppskatta hans rättrådighet, fasthet, klokhet och mod — ty sådant fordrades ej minst vid Gefle-Dala-jernvägens byggnad.

Då vi blifvit närmare bekanta, berättade han både sitt yttrande om mig vid det sammanträde, då jag blef presenterad för honom, samt dessutom att, medan jag vistades i Kristiania, starka bearbetningar egt rum, genom en vid statens jernvägsbyggnader anställd nära slägting till brukspatronerna Petré å Hofors, att en engelsk ingeniör, mr Whatson, som haft bestyr med Arboga-Örebro- och Nora-Ervallabanorna, skulle i stället för mig engageras såsom öfveringeniör för Gefle-Dala jernväg, men att Murén och Göransson bestämdt opponerat sig häremot, för så vidt jag icke sjelf, efter återkomsten från Norge, afsade mig uppdraget.

* * *

Från min chef, öfverste v. Sydow, som jag efter ankomsten till Kristiania meddelat att jag beslutat mig för att antaga engagementet i Gefle, erhöll jag ett vänligt svar, deruti han nämnde, att hvad konung Oscar yttrat verkligen var kungsord, samt att konungen, med anledning af chefskapet vid Gefle-Dala-jernvägen, utnämnt mig till kapten i corpsen. »Men» — skref han — »du kan bereda dig på att Ericson för framtiden icke blir en af dina allra bästa gynnare.» — — —

Något dylikt hade jag nog sedermera tillfälle att spåra mera än en gång, men detta hindrade mig emellertid icke att alltid hysa den djupaste aktning, vördnad och beundran för den ståtlige, utmärkte mannen och hans lysande chefsegenskaper.

* * *



Verkställande direktören vid Gefle-Dala jernväg P. Murén.

Grosshandlaren Murén hade af direktionen utnämnts till verkställande direktör, och tillsammans och i samråd med honom greps nu verket an med all den energi vi båda egde.

Med Murén kom jag genast på mycket god fot. Vi sympatiserade i de allra flesta ämnen. Båda hade vi lyckats komma oss upp i verlden från intet. Murén var son af en fattig bruksinspektor. Båda voro vi temligen »röda» i våra politiska åsigter*),

*) Bland Muréns intimaste umgängesvänner i Stockholm, hos hvilka han äfven introducerade mig, voro Lars Hierta, August Blanche, Johan Gabriel Carlén m. fl. af samma politiska trosbekännelse.

Carlén var i munnen en vild republikan, med det för öfrigt bästa och beskedligaste hjerta i verlden, som inte ville göra en mask förnär och som derför allmänt benämndes "revolutionsfåret". Det var Carlén, som, sedan skaparen af dramatiska teatern,

sangviniska och uppsluppna till humöret, och jag tillbringade vanligtvis dagligen någon angenäm stund hos honom i hans enskilda arbetsrum, hufvudsakligen för att språka om jernvägsbyggnaden, men oftast kommo vi in på många andra ämnen.

Såsom ledamot af Cobdenklubben i England var han naturligtvis radikal frihandlare. Statsrådet Gripenstedt var hans ideal, och sedan han af Nils Ericson blifvit insatt i en jernvägskomité, blef han en af dennes största beundrare. *)

* * *

Arbetet organiserades på samma sätt som alla mina både föregående och efterföljande, eller sålunda att verkställande direktören handhade den ekonomiska afdelningen, d. v. s. förvaltningen af bolagets tillgångar, uppgjorde kontrakt om leveranser af alla för jernvägsbyggnaden erforderliga effekter, fast och rörlig materiel m. m. efter af mig lemnade konstruktionsritningar, beskrifningar och förslag samt verkställde genom kassören alla utbetalningar till verkstäder, arbetare m. fl.; hvaremot jag såsom chefingeniör hade den tekniska ledningen af det hela, uppgjorde konstruktionsritningar, kostnads- och andra förslag, samt ledde och hade tillsyn och kontroll öfver arbetets utförande.

Under sig hade Murén en sekreterare **), en kamererare, en kassör och en materialförvaltare.

kapten Lindeberg, för majestätsbrott dömdes till döden, med knutna näfvar utropade: "Begär inte nåd, låt dem hugga hufvudet utaf dig, det *gör* så godt, så godt!"

På äldre dagar hade Murén, liksom mången annan riksdagsman, såsom A. P. Danielson, Olof Jonsson i Hof, Liss Olof Larsson m. fl., som insatts i komitéer, längre tider vistats i hufvudstaden och kommit in i de högsta kretsarna, funnit klokt att "lämna sina ungdomsåsigter bakom sig" och belönades slutligen för sina förtjenster med Storkommendörskorset af Vasaorden.

*) Uti sitt testamente donerade Murén 15,000 kronor till en staty åt Nils Ericson, hvilkens staty, när ytterligare medel samlats till statyer åt bröderna John och Nils Ericson, sedan rests i Stockholm vid Centralstationen.

**) Denne sekreterare var en gammal hedersman, f. d. gruffogde och hette Roman. Bland sina många egenheter var han utrustad med ofantliga öron — med hvilka ingeniörerna emellanåt skämtade. En gång hade en af ingeniörerna, Leijonhufvud, Roman och jag varit ute på en expropriationsförrättning uppe å skogen mellan Korsnäs och

Liqviderna till alla leverantörer utgingo enligt anordningar af verkställande direktören, och till arbetarne enligt af stationsingeniörerna uppgjorda dagsverks- och betingslistor, hvilka penningar i ingeniörernas närvaro utbetalades direkte till arbetaren af kassören, under de resor han hvarannan vecka gjorde efter arbetslinien.

På detta sätt kunde inga kollisioner mellan verkställande direktörens och öfveringeniörens göromål uppkomma, och hvar och en skötte och ansvarade för sina åtgöranden.

Detta hindrade emellertid naturligtvis inte, att vi alltid rådgjorde om allt samt att viktigare frågor förelades direktionen till afgörande.

På enahanda sätt hafva alla de många jernvägs- och andra arbeten, som jag haft till utförande varit ordnade, och med undantag af ett enda (hvarom mera framdeles) har alltid vänskap och endrägt rådt mellan styrelserna och mig — till bolagens fromma.

* * *

Första svårigheten vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad var att kunna anskaffa dugliga ingeniörsbiträden, sedan öfverste Ericson engagerat eller låtit kommendera alla, som varit med om föregående jernvägsarbeten, till statens jernvägsbyggnader, och med sådana arfvoden som der betalades kunde vi dessutom inte konkurrera.

Det fanns således ingen annan möjlighet, för så vidt man inte ville vända sig till utländingar, än att anställa dem bland mina personliga vänner och bekanta, som jag kände såsom »gentlemän» och som jag trodde ega de kunskaper, som erfordrades för att kunna blifva dugliga jernvägsbyggare, hvartill

Robertsholm, och arkitekten Spiering var med i sina byggnadsärenden. Det var vinter, och plötsligt uppstod en snöstorm, som dref oss in i en kolkoja, och der fingo vi ligga ett dygn. Kallt var det ohyggligt och ingenting att äta. När vi efter återkomsten till Gefle redogjorde för Murén om vårt äfventyr, sade Spiering: "Det gick väl an för Roman, för han lade sig på ena örat och bredde det andra öfver sig, värre var det för oss andra, som ingenting hade att lägga på oss."

i förbigående sagdt, fordras ej så litet mer än »storstöflar» och »sjelfförtroende».

På detta sätt anställdes till början såsom distriktsingeniör löjtnant Waldenström — som biträdt mig vid Kroppa-banans byggnad, och den enda af mina biträden som deltagit i jernvägsbyggnad, men efter några veckor öfvergick till statens jernvägar. Vidare till en början såsom elever löjtnanten baron Abraham Leijonhufvud[1]), som sedermera efter Waldenström blef distriktsingeniör samt löjtnanterna Gösta Lilliehöök[2]), Gustaf Toll[3]), K. Godenius[4]), civilingeniörerna Soneson[5]) och baron O. v. Otter[6]), hvilka alla efter hand som arbetet utsträcktes tjenstgjorde såsom stationsingeniörer.

Följande elever, som sedermera blefvo nivellörer, voro, bland andra anställda, Eric Sandell[7]), J. A. Söderlind[8]), A. G. Svedelius[9]), K. Lindmark[10]), baron Gerome Marcks von Würtemberg[11]), civilingeniören Heimbürger från Finland m. fl.

Såsom maskiningeniör och kontrollant i England vid tillverkningen af der inköpta effekter fungerade civilingeniören Sahlström[12]). Såsom biträde vid brobyggnaden civilingeniören

1) Sedermera mitt närmaste biträde vid byggandet af Borås—Herrljunga och Ystad—Eslöfsbanorna samt slutligen chef för Bergslagernas jernvägsbyggnad.

2) Sedermera baningeniör vid Gefle—Dala-banan — major och disponent för Hoforsverken.

3) Sedermera kammarherre hos prins August, chef för Dalregementet, led. af riksdagens Andra Kammare och general.

4) Vanligen kallad "biskopen" för sitt vördiga utseende och presterliga härkomst.

5) Sedermera min souschef vid Hudiksvall—Forsa och Kristianstad—Hessleholms jernvägsbyggnader samt trafikchef vid Halmstad—Nässjö jernväg m. m.

6) Sedermera gift med en af direktörernes, grosshandlaren Elfbrinks, dotter och stor godsegare.

7) Sedermera mitt biträde vid Borås—Herrljunga och Köpings—Uttersbergs jernvägsbyggnader, kapten och vidtfamnande entreprenör (död 1878).

8) Sedermera min souschef vid byggnaden af Söderhamn—Bergvik samt Upsala—Geflebanorna (död 1875).

9) Sedermera min adjutant i mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet, disponent vid Uddeholmsverken, led. af riksdagens Första Kammare, landshöfding m. m.

10) Sedermera konstruktör och byggmästare för "Brunkebergstunneln" och "Katarinahissen" i Stockholm (död 1893).

11) Sedermera bland annat stationsingeniör vid Ystad—Eslöfs jernvägsbyggnad; byråchef i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt ledamot af riddarhusdirektionen m. m.

12) Son till Muréns gamle vän, riksdagsmannen Sahlström, och utbildad vid verkstäder i England (död 1860).

Hvasser[13]), såsom husbyggmästare arkitekten Spiering[14]) och slutligen såsom mitt enda ritbiträde Carl Vogt.

Trafikchefsbefattningen sköttes till en början af kaptenen vid Dalregementet baron Ernst v. Vegesack, hvilken sedermera blef general i amerikansk tjenst. Och anledningen till denna metamorphos var — en fjerding salt strömming — — — Detta kan förefalla apokryfiskt, men är ordagrant sant.

Ernst v. Vegesack var en gladlynt kamrat, med särdeles angenämt väsen, duglig trafikchef, och mycket afhållen af sina många underordnade och trafikanterna. Icke desto mindre råkade han emellanåt i kollision med verkställande direktören som gerna blandade sig i trafikchefens göromål, och gaf order, hvarigenom missuppfattningar och misstag uppkommo.

En gång ej långt efter trafikens öppnande till Falun, anlände Muréns riksdagskamrat och gode vän, den bekante dalkarlen Liss Lars Olsson, fader till den ännu mera beryktade Liss Olof Larsson, med ångbåt från Stockholm, medförande såsom bagage hem till Dalom en fjerding salt strömming. Som vanligt var Murén nere vid bangården, då ett tåg skulle komma eller afgå.

»Du låter mäg väl ha' mä mäg en fjerding strömming te' Falun, Pelle?» sade Liss till Murén.

»Ja! Ja!» — svarade Murén, som alltid hade mycket brådtom. — »Lemna du bara af strömmingen så ska' den nog komma med.»

Efter något ytterligare samspråk reste Liss.

Men se, när tåget kom till Falun fanns ingen strömmingsfjerding med, hvarken i »finkan» eller i någon annan vagn.

Liss mäkta förargad reste dagen derpå åter till Gefle för att få reda på sina strömmingar.

»Hör du, Pelle, fjerdingen va' int' mä i går, som du lofva!»

Murén arg, sände efter v. Vegesack som inte visste ett dugg om någon strömmingsfjerding. Ingen annan vid jernvägen hade heller hört något derom — då den aldrig inlemnats. Ändtligen, efter mycket letande, återfanns den förlorade på ångbåtsbryggan,

13) Sedermera trafikchef vid Gefle—Dala jernväg (död 1880).
14) Död 1872 såsom arkitekt i Gefle.

der den legat sedan Liss i enlighet med ordalydelsen i Muréns tillsägelse »lemnat» densamma.

Den som blef glad var Liss när han fick syn på tunnan, men när han märkte att laken runnit ur fjerdingen, rann sinnet upp på honom.

»Int' nog mä' att jag fått kost' på resa till Falun två gånger och qvarter der, utan nu e' laken borta, och de' för att du int' kan hålla ätter ditt folk, Pelle» — skrek Liss — »de' får du betala.»

Detta föranledde till ytterligare gurgel mellan Murén och v. Vegesack.

»Inte kunde fjerdingen komma med» — sa' v. Vegesack — »då Liss aldrig lemnade in den. Och under alla förhållanden kunde väl inte en strömmingstunna som luktar som f-n, gå som passagerarebagage.»

»Ja men jag hade lofvat Liss att den skulle komma med» — skrek Murén.

»Då skulle du ha' sagt till mig derom» — svarade v. Vegesack.

»Vore jag i dina kläder, Pelle, skull' jag håll' ätter mitt folk bättre» — stack Liss emellan.

Detta yttrande »stack» åter v. Vegesack som hittills tagit saken från den humoristiska sidan, så att äfven han argade upp sig.

»Jag ger både strömmingen och Liss d-n, och jernvägen med,» slutade v. Vegesack sin harang, gick hem och skref afskedsansökan från sin trafikchefsbefattning.

Både Murén och jag, äfvensom andra af v. Vegesacks vänner, sökte visserligen öfvertala honom återtaga afskedsansökningen, men lyckades inte. v. Vegesack reste till Amerika, ingick i armén, utmärkte sig i kriget mot sydstaterna 1861—65 och avancerade genom sitt mod och sin duglighet till general, hvilket bevisar huru »små orsaker kunna hafva stora verkningar» och huruledes man, förmedelst en fjerding strömming, i sammanhang med vissa på förhand oberäkneliga omständigheter kan blifva en verldsberömd man.

* * *

Ofvannämnde Sandells, den sedermera vidtfamnande jernvägsentreprenörens, anställning torde, såsom karakteristisk för honom och förhållandet vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad, här böra något mera i detalj anföras.

I brist på någon ingeniör eller arbetare, som varit med vid utläggning af jernvägsspår, låg jag sjelf en vacker dag på Gefle bangård och spikade banan jemte vexlar för att inöfva arbetare.

Medan detta pågick, observerade jag en ung man, iklädd studentmössa, som med mycken uppmärksamhet följde arbetet. Fram på middagen yttrade han, »att han gärna skulle vilja vara med om sådant der» och frågade hvar han kunde träffa kapten.

»Här är kapten» — svarade jag, presenterande mig.

»Ligger kapten sjelf så här på fyra fötter och spikar? Det tycker jag ta mig f-n om! Får jag vara med?»

»Gerna» — svarade jag skrattande — »men gå först och tag på sig något gammalt» — och så lågo vi på »fyra fötter» och spikade spår och vexlar en vecka, hvarefter S. fortsatte först som elev och derefter blef nivellör. Sedermera arbetade han under mig vid ett par andra jernvägsbyggnader, och vi voro synnerligen goda vänner — ehuru vi emellanåt smågrälade — ända tills hans allt för tidiga död.

Murén hade många vänner och riksdagsbekanta, och alla dessas söner och vänners söner skulle i hast blifva jernvägsmän med lukrativa inkomster.

Skaror af sådana ungdomar i stora stöflar, snobbdrägter och fasoner anlände under arbetets lopp, emottogos och insattes i arbetslagen med en spade i handen för att se hvad de dugde till. De allra flesta ledsnade på ingeniörsyrket, lemnade vanligen efter ett par dagar spaden ifrån sig och foro hem till sin mamma igen. De som stannade blefvo emellertid dugtiga karlar, och såsom ofvanstående förteckning visar, blef Gefle-Dala jernvägsbyggnad en skola, hvarur flere goda elever utgingo, hvilka sedan varit till gagn för det allmänna.

* * *

Svårigheterna att igångsätta ett arbete af det omfång, som Gefle-Dala jernvägsbyggnad, med endast *en* ingeniör som deltagit i en liten hästbanebyggnad i Vermland, men för öfrigt nybörjare, som endast varit med vid lokalundersökningar o. d., voro visserligen icke så obetydliga, enär chefen sjelf derigenom blef tvungen handlägga allt, undervisa ingeniörerna i utstakning och nivellering samt skaktmästarne i utsättande af profiler, m. m., m. m., uppgöra en mängd ritningar, förslag och skrifvelser o. s. v. Men allt detta var med en så tillmötesgående och angenäm styrelse och med de hyggliga och intresserade biträden jag lyckats erhålla en mycket tillfredsställande, om än något ansträngande sysselsättning, och sakerna utredde och ordnade sig så småningom efter några månaders skolmästeri.

Värre skulle det blifva med de finansiella svårigheterna, hvilka från början visade sig rent af öfverväldigande, och som man inte hade aning om vid andra stora samtidigt började jernvägsarbeten, der brist på penningar var okänd och icke *kunde* förekomma. Vid Gefle-Dala-banan var finansfrågan hufvudsaken, och hela företaget hade med all säkerhet strandat genast i början, om ej direktörerna visat ett mod och en sjelfuppoffring, som ej nog kan erkännas och lofordas.

Bolaget konstituerades, oaktadt omkring 300,000 rdr fattades i aktieteckningen, hvilket beslut bekräftades med en hejdundrande middag, under hvilkens fortgång och alla skålarne, framtidshägringarne blefvo allt mera bländande. Att börja, fortsätta och fullborda jernvägsbyggnaden var ju den enklaste sak i verlden, och sedan skulle »kupongklippningen» komma. Man förbisåg blott den småsaken att till detta fordrades penningar som icke funnos disponibla.

Planen till jernvägen var, då jag mottog min befattning såsom chef-ingeniör, grundad på beräknad sammanlagd trafik af 460,700 skeppund eller omkring 80,000 tons med en bruttoinkomst af 343,000 rdr banco, och för att byggnadskostnaden skulle blifva så billig som möjligt, hade banan utstakats med lutningar af 1 : 40 och krökningar med 600 fots radie, hvarför-

utom skenor om 15 skålpunds vigt per fot ansetts tillräckligt starka för den blifvande trafiken. Kostnaden i sin helhet för den c:a $8^3/_4$ mil långa banan, som till största delen skulle komma att framgå genom obygder med emellanåt ganska svåra terrängförhållanden och svårarbetad jordmån (s. k. »pinnmo»), med brist på grus till ballast, var beräknad till 2,400,000 rdr banco eller endast till något öfver 400,000 kronor per mil, deruti inbegripet inlösen af jord, administrationskostnader, stationer, fast och rörlig materiel, med ett ord sagdt allt.

Efter att i slutet af maj månad 1855, så snart man kunde komma fram gående i skogarne, med Murén hafva gjort en promenad efter banlinien, var det för mig alldeles klart att ofvannämnda penningebelopp icke *kunde* räcka till, helst om i betraktande togs att jernvägen, med anledning af säkert påräknelig större trafik än som antagits, måste byggas på ett annat och solidare sätt än som tillämnats.

Två stora sågverksbolag — »Korsnäs» och »Hofors-Koppar-bergs» — voro nemligen under bildande, och man kunde med all säkerhet antaga, att trävarutrafiken från de 250 qvadratmil urskogar, som genomskuros af Dalelfvens båda grenar med alla deras tillflöden såsom flottningsleder, skulle komma att blifva högst betydande efter jernvägens öppnande, och att en *så stor* trafik icke skulle utan förlust kunna föras å en sådan bana, som föreslagits under helt andra trafikberäkningar.

Efter återkomsten till Gefle, der arbetet å banan redan börjats, meddelade jag naturligtvis verkställande direktören mina åsigter, grundade på hvad jag sett i Norge, och följden blef ett styrelsesammanträde, vid hvilket jag anmodades uppgöra en ny plan för jernvägsbyggnaden. Med biträde af löjtnanterna Leijonhufvud, Lilliehöök, Toll m. fl. och efter flere månaders undersökningar sommaren 1855 för att lägga banan på bästa sätt i den fastställda hufvudriktningen, uppgjorde jag denna nya plan till jernvägsbyggnaden, hvarvid afseende fästades på den säkert påräkneliga större trafik än den ursprungligt kalkylerade, med inom möjlighetens gränser minskade lutningar från 1 : 40

till 1 : 60 *) å båda sidorna af den betydliga landthöjd jernvägen hade att öfverstiga mellan sjön Runn och hafvet, med minsta krökningsradie af 1,000 fot, i stället för 600 och skenor vägande 20 skålpund i stället för 15 per fot, samt med en rörlig materiel till storlek och konstruktion lämpad efter den antagligen blifvande högst betydliga trafikens fordringar, hvarigenom byggnadskostnaderna naturligtvis måste komma att väsentligt ökas.

Vid uppgörandet af kostnadsberäkningen måste jag emellertid gå till väga med mycken försigtighet, föreslå brobyggnaderna af trä, och knappa in så mycket det ansågs möjligt, emedan Murén fruktade hela sakens fall, om den nya kostnadssumman skulle blifva för hög.

Denna nya plan jemte kostnadsförslag, slutande på ett belopp af 5,200,000 kronor eller 1,600,000 (18,000 pr kilometer) mera än det fastställda, hade icke kunnat blifva färdigt, förr än arbetet å jernvägen redan tagit sin början och framlades jemte mina skäl till ändringen såväl i tekniskt hänseende som ur trafikens synpunkt inför styrelsen, der den väckte de största farhågor för företagets utförbarhet. **)

*) Det hade naturligtvis varit önskligt att kunna minska lutningen ännu mera, hvilket äfven försöktes vid den nya utstakningen af banan, men kostnaderna visade sig för afskräckande, hvilket kan bedömas deraf, att om den t. ex. 28,000 fot långa sträckan mellan Hosjö kapell nära Korsnäs och lägsta punkten å landthöjden vid sjön Ryggen, som jernvägen hade att öfvergå, skolat gifvas lutning 1 : 100, i stället för 1 : 60, så hade man fått skära sig ner i högsta punkten af denna landthöjd omkring 85 fot, eller *50 fot under sjöns vattenyta* — och om lutningen af 1 : 60 emellan Hyttmyra och Granstanda vaktstugor å sträckan mellan Storvik och Robertsholm, der banan var bestämd att framgå, skolat sänkas till 1 : 100, så hade man fått en c:a 16,000 fot lång och öfver 100 fot djup skärning vid Granstanda. Hvar och en äfven icke ingeniör torde kunna finna att sådant varit praktiskt outförbart inom pekuniära gränser, men icke desto mindre hafva "sakkunniga" både i riksdagen och i brochyrer klandrat att Gefle-Dala jernväg icke utfördes med lutningar af minst 1 : 100.

En annan plan framkastades af mig, sedan jag tagit kännedom om de svåra terrängförhållandena mellan Gefle och Falun öfver Robertsholm, att till undvikande af de branta stigningarna samt den dyrbara flottningen af sågtimret öfver sjön Runn till den blifvande stationen vid Korsnäs, draga banan öfver Stjernsund till södra ändan af Runn och vidare till Falun. Öfverstelöjtnant Nisser sympatiserade med denna plan, men någon lokalundersökning blef aldrig af, emedan Murén befarade att egaren till Hofors och Robertsholm då skulle stryka sin aktieteckning på 200,000 rdr.

**) När Gefle—Dala jernväg af statens ombud afsynades och godkändes, uppgick kostnaderna till 5,580,017 kronor eller 60,867 kr. pr kilometer (7,3 procent mera än som

Murén framhöll visserligen under öfverläggningen med direktionen, att han för sin del öfvertygats om riktigheten af den föreslagna förbättringen samt att det nog skulle gå bra, äfvensom »det ärofulla att medelst jernvägen eröfra en provins, hvilket annars brukade kosta blod, — men här endast penningar». — Men detta argument syntes inte inverka på vederbörande det bittersta, och det såg till en början ut, som om man ämnat inställa arbetet och kasta yxan i sjön. — — —

Efter en lång enskild öfverläggning med ordföranden öfverstelöjtnant Nisser, hvarvid han slutligen till alla delar godkände mina beräkningar och insåg nödvändigheten att jernvägen byggdes så, att den kunde emottaga den beräknade säkert blifvande trafiken, förordade han kraftigt den nya planen, och tack vare Muréns energi och de andra styrelseledamöternas förtroende till den försigtige Nisser, beslutades att utförandet af banbyggnaden skulle ske enligt denna min nya plan, dock med iakttagande af all sparsamhet vid utförandet. Härigenom blef jernvägen visserligen mycket ändamålsenligare än om den skolat utföras enligt den ursprungliga af Kongl. Maj:t fastställda planen, ehuru mycket mera hade bort göras, om man kunnat ana den sedermera blifvande kolossala trafiken. Att genom de förbättringar som gjordes och andra omständigheter, såsom det otillräckliga byggnadskapitalet, och de stora kostnaderna vid tillfälliga penninglåns erhållande, brist på arbetare och höjda materialkostnader m.m., jernvägens anläggningskostnad skulle blifva högre än som kunnat beräknas var ju helt naturligt*). Sedan

af mig beräknades), hvartill orsakerna voro uppjagade priser på all materielen, och arbete, förluster vid realiserandet af aktier, ränteförluster under arbetstiden, samt förluster på entreprenörer och kommissionärer m. m.

*) Till följd af den under hela arbetet rådande svåra finansiella ställningen, äfvensom af fruktan för bolagets stora skuldsättning och farhåga att extra utbetalningar å aktierna skulle komma att framtvingas, uppstod en fullkomlig panik, så att aktierna såldes ända till 5 à 10 kr. stycket, ja t. o. med skänktes bort.

Grosshandlaren Murén, som med anledning häraf under arbetets gång af bekanta rent af tvingades återköpa en mängd aktier, grundade derpå sin stora efterlemnade förmögenhet. För egen del inköpte jag omkring 400 aktier till medelpris af 10 kr. och blef derigenom sedermera ekonomiskt oberoende. Skada blott att dessa aktier afyttrades något för tidigt, då de endast gällde 240 kr.; de hafva som bekant varit uppe uti 600 kr.

det redan ett par år efter banans fullbordande emellertid visat sig, att mina beräkningar rörande den blifvande trafiken varit alldeles för låga, har man insett riktigheten af att jernvägen byggdes starkare och med bättre lutningar, än som afsetts, fast det sved i början, samt önskvärdheten af att ännu mera kunnat göras i detta afseende, men på samma gång har man erkänt att under för handen varande förhållanden icke mera kunde göras än som skedde, och nu, sedan aktierna å 100 kronor betalas med 600 kronor, *borde* alla vara belåtna, så mycket mera som det visat sig, att trafikkostnaderna varit vida lägre än å andra liknande svenska jernvägar, och att byggnaden således inte varit så illa utförd, som vissa vederbörande funnit för godt att söka göra troligt.

* * *

Förberedelserna till arbetets igångsättande, d. v. s. anskaffning af arbetsredskaper och anställning af ingeniörer m. m., hade börjat dagen efter min ankomst från Kristiania, och i slutet af maj hade vi hunnit så långt, att skottkärror och spadar m. m. levererats, samt en mil af jernvägen, från Gefle räknadt, under min ledning utstakats, nivellerats och profilerats. Intet hinder fanns således att taga första spadtaget.

Den 31 maj 1855*) kl. 4 eftermiddagen begåfvo Murén och jag jemte sex man med skottkärror oss således ut till den s. k. »Sätra åsen» strax utom Gefle. Murén och jag fyllde och utkörde de första skottkärrorna jord å Gefle-Dala-banan, hvarunder det närbelägna »Carlsborgs»**) kanoner förde ett förfärligt oväsen, så att allt folk strömmade ut ur staden för att se och förnimma hvad som stod på, och när detta blef bekant, arrangerades en storartad sexa, hvilken följdes af bålar, tal och skålar i oändlighet, långt efter sedan solen dagen derpå stigit upp ur Bottenhafvet.

*) Arbetet å statens vestra stambana hade kort förut börjat i närheten af Alingsås.
**) Ett om somrarne mycket besökt utvärdshus med särdeles vackert läge, der sjukhuset numera är förlagdt.

Första sommaren 1855 upptogs till hufvudsakligaste delen af utstakningar och afvägningar för banan, uppgörandet af den nya planen för anläggningen med tillhörande noggranna beräkningar, utförandet af en kommunikationsled med vägar och båtleder genom obygderna mellan Robertsholm och Hosjö kapell, byggandet af vaktstugor, så att ingeniörerna och jernvägsläkarne fingo bostäder, samt bryggerier och bagerier med bostäder för den dervid anställda personalen för arbetarnes proviantering, hvilket allt med ganska stora kostnader måste besörjas af bolaget, vidare anskaffning af materialier och kontraherandet af materielen, uppgörandet af ritningar till broar, byggnader m. m. m. m., åfvensom ingeniörernas undervisning i arbetets utförande, ty först sedan allt detta undangjorts, kunde arbetena fortsättas med mera fart.

* * *

En svårighet som utom förutnämnda betydligt fördröjde och fördyrade denna jernvägsbyggnad, var den stora bristen på arbetare.

Sedan konung Oscar I den 13 december 1853 förklarat Sverige-Norge neutralt i kommande krig och erhållit makternas godkännande af denna förklaring*) och Sverige till följd deraf afhöll sig från all inblandning i fransk-engelsk-ryska kriget, hade en liflig och inkomstbringande industriel verksamhet utvecklat sig, och det ekonomiska tillståndet i landet hade aldrig varit briljantare än åren 1855, 56 och 57 — ända till den stora europeiska handelskrisen sistnämnda år störde detta lyckliga förhållande. I hela riket rådde stor företagsamhet, öfverallt hade arbetarne god förtjenst, och ingen ville gerna upp till vild-

*) Med anledning af denna neutralitetsförklaring och dess godkännande af makterna, beslutade rikets ständer enhälligt en adress till konungen, framburen af landtmarskalken och talmännen, hvari ständerna i djupaste underdånighet betygade H. M:t sin tacksamhet för "betryggandet af de förenade rikenas vänskapliga förhållande till utländska makter", samt "det visa förutseende hvarmed H. M:t vårdat de förenade rikenas fördelar, sjelfständighet och ära". Annat lät det i riksdagens kamrar och en del af tidningspressen, då jag under riksdagen 1883 väckte en motion i samma syfte, som konung Oscar I:s neutralitetsförklaring 30 år förut. — — — Tempora mutantur. — —

markerna mellan Gefle och Falun, då arbete fanns att tillgå hemma i bygderna.

Vid statens jernvägsbyggnader begärde Ericson med anledning af bristen på arbetare och erhöll större truppkommenderingar, men vid Gefle-Dala-banan fingo vi skaffa privata arbetare hvar vi kunde.

Första sommaren belöpte sig arbetsstyrkan sålunda ej till mera än omkring 200 man, mest ortens folk — hvilka kommo, när de hade lust, och gingo hem, när de funno detta nyttigt eller nöjsamt.

Murén beslutade då, för att skaffa en mera stadig arbetsstyrka, att utsända s. k. »*slafhandlare*» till andra landsändar, hvilka erhöllo en (1) krona för hvar »slaf», som de på bolagets bekostnad i öfrigt förde upp till Gefle. Och som dessa, likasom de militära värfvarne brukade göra, förespeglade guld och gröna skogar, anlände den ena konvojen efter den andra. Men så snart de kommo fram och insattes i arbete, funnos andra »slafhandlare» från sågverken uppe i Norrland, hvilka lågo på lur utmed jernvägslinien, och bjödo dubbelt så mycket som vi rimligtvis kunde betala, och bortförde våra slafvar. På detta sätt kommo och gingo arbetarne, så att vi under somrarne, då vädret var lämpligast för terrasseringsarbetena, någon gång kunde hafva 1,000, men oftast ej öfver ett par hundra man, och slafhandeln kostade så mycket pengar genom resorna m. m., att Murén måste upphöra dermed. Detta tvingade till forceradt arbete under vintrarne i skarp köld med frusen jord och snö, hvilket allt naturligtvis högst betydligt fördyrade arbetena och fördröjde arbetets fullbordande. Under vintrarne uppgick arbetsstyrkan sålunda i allmänhet till 3,000 man med flere hundra lejda hästar.

För att under denna tid i 3, 4 till 5 fot djup käle kunna arbeta tändes om nätterna eldar af ris och stubbar å marken, der arbetet skulle verkställas följande dag, för att tina upp kälen. Och det var ganska egendomligt att om aftnarne, sedan mörkret inträdt, färdas efter jernvägslinien, som liknade en samman-

hängande eldfåra, slingrande sig fram i den snöhöljda skogen och utmed de isbelagda sjöarne.

Emellertid gick arbetet under dessa svåra arbetsförhållanden så godt det kunde gå — alla ingeniörerna gjorde sin pligt, så mycket hellre, som styrelsen visade den allra största vänlighet.

I allmänhet sysselsatte jag mig med konstruktionsritningar och förslag å jernvägsbyrån i tredje våningen i Muréns hus i Gefle, men vi brukade hvarje vecka tillsammans göra en promenad efter banan för inspekterandet af de pågående arbetena, och då hopsamlades på lördagseftermiddagen så många af befälet, som kunde vara frånvarande, och sålunda kommo vi tågande till Gefle fram på aftonen, för så vidt man icke under vägen fastnade hos någon af våra många gästfria vänner, som bodde utmed banan, såsom på Hofors hos brukspatron Casimir Petré, hos brukspatron Robert Petré å Kungsgården eller den glade prosten Hillberg på Ofvansjö, eller å Högbo och Mackmyra hos direktionsledamöterna, herrar Göransson och Elfbrink.

Den ogenerade trefnad och glädje, med sång och glam, som vid dessa tillfällen rådde, glömmer ingen, som varit med derom.

Måndag morgon i god tid var hvar och en på sin plats, och då arbetades så mycket ifrigare.

En sådan angenäm kamratanda, som existerade vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad, tror jag icke förefunnits vid någon annan. Jag å min sida sökte sätta alla mina underordnade (hvilka i förbigående sagdt voro ovanligt hyggliga unga män) hvar och en på den plats, der han bäst passade och kunde hafva tillfälle att utveckla sina egenskaper. Någon afund hos dem sins emellan kunde jag heller icke upptäcka. Alla voro vänner och kamrater i ordets bästa bemärkelse.

Detta, tillika med det förtroende, den vänlighet och vänskap, som visades från styrelsens sida, gjorde att arbetena gingo med lif och lust och att hvar och en bemödade sig om att göra ej allenast sin skyldighet, utan allt hvad i hans förmåga stod.

Hvad mig sjelf beträffar, kan jag inte i nog varma ordalag erkänna den tacksamhetsskuld, uti hvilken jag alltid kommer

att stå till styrelsen och alla ingeniörerna för den glädje och trefnad, som jag alltid kände vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad.

* * *

Under första året, innan vaktstugorna hunnit uppsättas, hade befälet temligen tarfligt, så väl hvad bostäder som vivre beträffade. — Man fick sätta upp, af hvad byggnadsmateriel, som fanns att tillgå, små kojor 10 à 12 fot i fyrkant till bostad åt sig och besökande kamrater. Köket befanns vanligen utanför i fria luften utmed någon större sten.

En sådan orrkoja hade Gustaf Lilliehöök uppfört åt sig af obarkade stockar och med grästorftak i en ödslig skogbevuxen backsluttning med herrlig utsigt öfver Storsjön, just å den plats der Sandvikens stora stålverk sedermera blifvit anlagdt.

Hotellet var 10 × 12 fot i fyrkant, och den gästfrie värden hade nära nog fyllt det med britsar från golf till tak, för att kunna härbergera vandrande husvilla kamrater, som färdades linien fram. Alla voro välkomna och alltid fanns någon plats i någon af brädlådorna utmed väggarna. Köket bestod af en gryta, uppgillrad på ett par stenar utanför dörren. Värden var kock sjelf och kosthållningen kunde, om man så ville, kallas anspråkslös, — såsom vanligen bestående af strömming eller sill och potatis, men emellanåt för omvexlings skull potatis med sill eller strömming, och ibland till och med ett stycke fett fläsk eller en ostkant — men ingen stötte sig på sådant. Motion och hunger voro utmärkta kryddor.

Murén och jag inkommo kl. 4 en eftermiddag, kort efter sedan »hotellet» blifvit färdigt, betydligt hungriga, ty matsäcken hade tagit slut.

»Har du någon mat, Gösta,» frågade Murén.

En smörklick på ett fragment af en f. d. tallrik och ett par grofva brödkakor, som togos ur en på väggen fastspikad tunnsäck, framsattes:

»Det här är allt smör jag eger, viljen I hafva mera bröd, så få ni taga i säcken; vatten finns tillräckligt af i sjön.»

Vid närmare undersökning befanns säckskafferiet innehålla — förutom ett par kantätna brödkakor — en större råttfamilj, som begagnat sig af värdens kända gästfrihet, inflyttat och bosatt sig der.

En natt var huset nästan fullt af gäster, då arkitekten Spiering kom vandrande efter banan och bultade på. Värden bjöd genast på liggplats, men tillade:

»Jag eger intet täcke åt dig, ty hästfilten ha Murén och Adelsköld på sig, men der ligger en sele på golfvet, tag den på dig, så fryser du åtminstone inte om ryggen.»

Samme »Gösta» hade en gång kommit öfver en gammal ost, som luktade så pass ampert, att han inte kunde hysa den i närheten af »villan». Men Gösta, som var en praktisk man, tog osten med sig och lade den i en buske, der han slutat utstakningen af banan aftonen förut. Och när han derefter gick ut i soluppgången för att fortsätta arbetet, behöfde han, som Spiering påstod, bara gå efter lukten för att finna hvar han slutat stakningen, och dessutom vanns den fördelen, att han endast hade att medtaga en brödkaka, för att matsäcken skulle vara fullständig.

* * *

Murén hade låtit en af sina f. d. riksdagskamrater i borgareståndet, den bekante entreprenören af vägar, broar, kyrkor och af Frykstabanan, Sundler, få en större entreprenad af jordarbetet mellan Storviks och Robertsholms stationer. Jag hade motsatt mig denna entreprenad med kännedom om Sundlers många arbeten på andra håll och vidlyftiga affärer.

En dag inspekterade Murén och jag detta Sundlers arbete, kort efter att det börjat, och kommo så till arbetsföreståndaren, ingeniör Wemans nybygge midt upp i vildmarken. Detta var ännu enklare än Lilliehööks, hade placerats under sekelgamla, mossiga granar i ett rös af stora stenblock och bestod blott af klufvet virke, uppställdt emot hvartannat som ett spetsigt tak, täckt med ris och mossa och packad snö. Invändigt innehöll

denna »enkla låga hydda» en lafve, fylld med björnmossa att ligga på, samt en spis af gråsten å ena ändväggen; på den motsatta var ingången.

Det var vinter och djup snö, och ingeniören befanns vara en liten bredaxlad, satt byggd man, med ett stort, rödbrusigt ansigte. I öfrigt presenterade han sig i gräfskinnsmössa, kort, grofhårig, brungrön friskavaj, sammanhållen omkring lifvet med ett bredt skinnbälte, liknande postiljonernas, i hvilket fanns instucken en revolver, samt ofantliga Carl XII-stöflar, som räckte så långt upp som man kunde se.

Murén sporde, om värden kunde bestå en kopp varmt kaffe, hvarpå denne, som föreföll att vara något ordkarg af sig, utan att säga ett ord öppnade en liten lucka i dörren och affyrade ett skott ur sin revolver, hvilket befanns uppfylla samma ändamål som annars en ringklocka, ity att en gammal hexa, som logerade i ett ännu anspråkslösare nybygge nere i en håla på marken, ögonblickligen infann sig för att taga emot order — »Kaffe!» — skrek husbonden så mycket han orkade (ty gumman var lomhörd).

Efter ett nytt otåligt skott kom kaffet i en handvändning och smakade utmärkt.

* * *

Hösten 1855 gick koleran ytterst skarpt i Gefle, och arbetarne vid jernvägen blefvo jemväl angripna deraf. Sjukbaracker inrättades efter linien, men ofta hunno de insjuknade icke att ditföras, innan de afledo, och andra, som insjuknat och begifvit sig i väg till sjukhusen, kunde man finna döda eller döende i buskarne. Det var hemskt att se de stela, af kramp hopdragna, svartblå kropparne med fasansfullt stirrande, brustna ögon.

En dag efter återkomsten från en besigtningsvandring efter banlinien kände jag mig besynnerlig i hufvudet — och gick till min läkare, d:r Sandberg, samt meddelade honom att jag var illamående.

»Gå hem och lägg dig,» sade han, »jag kommer genast efter.»

Jag gick hem, och omedelbart efter hemkomsten utbröto de vanliga symptomen till kolera — men jag hade inga andra plågor än kramp och var vid full sans. Doktorn kom och hade med sig bland annat en flaska kamfertspiritus, hvaraf jag skulle taga en tesked hvarje halftimme. Derefter måste han gå till sina många andra patienter och mötte på gatan Murén.

»Har du något otaldt med Adelsköld» — sade han — »så skynda dig, annars kan det vara för sent.»

Murén kom upprusande. — —

»Hur är det med dig, gosse?»

»Temligen bra nu» — svarade jag.

Han tog mig då i handen — den var kall och liknade ett liks, och jag märkte sjelf huru kylan steg upp efter armar och ben.

»Kör i dig det här» — skrek Murén — och hällde i mig ett stort spetsglas kamfertspiritus — hvarpå han, som var ovanligt stark, började bearbeta min arma lekamen på det mest energiska och obarmhertigt våldsamma sätt, minst fem minuter.

»Se så! Hur känner du dig nu?» — frågade han.

»Uti mycket ömmande omständigheter» — svarade jag — och kunde inte låta bli att skratta.

»Jag tror, du tål vid litet mera knådning.»

»Nej, för allt i verlden» — sade jag — »jag har fått nog af den sorten — och droppar med» — ty det började bränna i hela kroppen — och jag kom i stark svettning.

Efter en stund återkom Sandberg.

»Hva'! Lefver du ännu?» — utropade han. — »När jag gick, var jag säker att nu finna dig död, ty anfallet var ovanligt häftigt. Tacka du Murén för hans hundkur, den har troligen räddat ditt lif den här gången,» tillade han sedan han känt mig på pulsen.

Under fjorton dagar frös jag, som jag haft frossa, oaktadt det var bortåt 30 grader varmt — sedan blef jag bra igen.

* * *

Under den tid Gefle-Dala jernvägsarbetet pågick, reste Murén och jag tillsammans ett par gånger till England för inköp af

sådan materiel till banan, som då icke kunde erhållas i Sverige. Dessa resor voro mycket angenäma och instruktiva, och äfven egendomliga nog med anledning af den tidens kommunikations-förhållanden.

Vi reste sålunda första gången ut vintern 1856 i januari månad öfver Upsala*), Stockholm, Norrköping, Linköping pa släde, hvarunder Murén gästade sina riksdagskamrater af borgarståndet och vi hade mycket trefligt. I Linköping fick släden lemnas, och sedan krånglade vi oss fram ömsom på bondkärra, ömsom på släde i det förskräckligaste väglag till Helsingborg, dit vi ankommo en morgon kl. 4 uttröttade och genomvåta af regn, hvilket på natten öfvergått till snö med skarp frost, så att vi med pelsarne, pelsmössorna och bottforerna voro sammanfrusna till verkliga solida isstoder.

Vi inqvarterade oss å Hôtel Mollberg, men innan vi kunde tänka på att lägga oss till välbehöflig hvila, måste pelsar, mössor och bottforer upptinas *utifrån* i ett kök, och vi sjelfva *inifrån* medelst några »kaskar».

Sedan allt detta undanstökats, kunde vi afkläda oss. Men knappast hade detta skett och vi vid 6-tiden kommit i sköna, varma bäddar, förrän »borstisen» bultade på och förkunnade, att om vi ämnade oss öfver till Helsingör, så måste vi »min lif upp igen och de' tvärt.» En isbåt skulle nemligen genast gå öfver med två tyska profryttare, och begagnade vi icke denna lägenhet, så kunde vi få vänta flere dagar, innan man ånyo vågade sig öfver, ty isförhållandena i Sundet liknade sig till att blifva svåra.

Murén, såsom varande gammal affärsman, frågade huru mycket resan skulle kosta.

*) Då vi vid passerandet af Tierps gästgifvaregård mellan Gefle och Upsala stego in i stugan, var ingen annan inne än en cirka fem års yngling, som krupit upp på bordet och sysslade med att slicka i sig grädden å en stor mjölkbunke — och lät inte genera sig af vårt inträde.

"Hvem har gett dig lof att slicka i mjölkfatet?" sade Murén.

"Ä' dä di mjälk. fäjhün?" frågade pojken tillbaka, fortsättande slickningen. Murén fick "mjöl i mun" — — —

»Tjugofem riksdaler person!»

»Det vill säga 100 riksdaler för en resa på 1/4 mil» — ropade Murén.

»Ja, det är inte för mycket; lotsarne riskera ju både båt och lif, och det var knappast att profryttarne kunde öfvertala dem att ge sig i väg.»

»Nå vi då, riskera vi inte lifvet?» — frågade Murén.

»Å di lotsarne ä' såu vana» — sade borstisen — »såu det gåur nog bra.»

På grund af denna försäkran kröpo vi åter i våra våta pelsar och förfogade oss i mörkret ner till hamnen, instufvade våra saker om bord på isbåten och hjelptes åt allesamman att skjuta den på isen emot Helsingör, hvarigenom vi höllo oss varma.

Rätt som vi på detta sätt muntert sköto båten på den ojemna isen och hade kommit halfvägs, började det braka under våra fötter och gunga, som man kan föreställa sig en lindrig jordbäfning, och ihåliga, underligt utdragna, hemska tjut hördes än åt ett än åt ett annat håll.

Att detta skulle förefalla temligen kusligt i mörkret, kan hvar och en nog begripa, så mycket mer som vinden började instämma i konserten och vattnet stiga upp här och där på isen. Sedan denna olåt hållit på i några minuter, hvarunder tjuten och brakandet ökades, yttrade en af lotsarne allvarsamt:

»Det börjar blåsa upp till storm och isen är i rörelse, vi måste raska på, ty hinna vi inte till Helsingör snart, äro vi förlorade.»

Detta satte lif i spelet, vi gnodde på och båten flög fram; men rätt som det var kommo vi till en stor öppen vak och måste ro en stund, hvarunder man tydligen kunde märka, huru vi drefvo söderut. Snart voro vi emellertid vid iskanten igen — upp med båten — så vi togo uti — derefter ytterligare i öppna vakar och på drifis ett par gånger till, innan vi alldeles uttröttade fram på morgonen, då det började dagas, kommo på fast mark i Helsingör.

Kort efter ankomsten dit var Sundet, så långt ögat nådde,

rent från is, som af den starka strömmen och vinden drifvits söderut till hafs, och »skulle vi kommit ut en half timme senare» — sade lotsgubben — »så vet ingen, om det nu inte varit två enkor och sju faderlösa barn till i Helsingborg». — — —

Emellertid seglade våra raska båtkarlar glada och belåtna till hemmet igen efter några timmars hvila, och på detta mindre äfventyrliga sätt hade vi också kunnat komma öfver, om vi låtit profryttarne ensamma betala öfverfarten samt höfligt anmodat borstisen på Hôtel Mollberg »att lemna oss i fred».

Våta, genomtrötta och uthungrade som vi voro, kommo vi öfverens, att det bästa som kunde göras var att äta frukost och derpå sofva, medan kläderna torkade, hvilket allt gjordes så grundligt, att vi vaknade först fram på eftermiddagen, då vi åkte till Köpenhamn. Dit ankommo vi sent på qvällen, och som ingen lägenhet fanns till Kiel och Hamburg förrän följande afton, tillbringades tiden å Hôtel d'Angleterre mycket angenämt med att ånyo äta och sofva.

På qvällen fortsattes resan under glada förhoppningar att nu vara ifrån äfventyrligheterna, men detta visade sig vara alldeles detsamma som att »ropa hurra, innan man kommit öfver bäcken», som det gamla ordspråket lyder.

På qvällen reste vi med jernbanan till Korsör, ankommo dit kl. 11 på natten, gingo till kojs på en soffa å kongl. danska kronopostångbåten, och vaknade vid att ett kanonskott affyrades öfver våra hufvuden midt i natten. Båten låg stilla, alla passagerare rusade upp på däck, i förmodan att vi fastnat på grund eller råkat ut för något annat äfventyr samt att det varit ett nödskott. Uppkomna på däck, yrvakna och halfklädda, i kolande mörker och regn, upplystes vi emellertid om, att kaptenen under vägen tagit sig en funderare och fått klart för sig att Kiels hamn var full med is, och derför hade han lagt till vid en öppen redd nära ett ställe, som heter Fredriksort, der posten och passagerarne skulle landsättas.

»Ämnar kapten inte gå i hamn med oss?» frågades.

»Nej, Baaden kan s'gu ikke gaa in, det är for meget laang-

grundt, men Kapteinen har signalerat efter Baader for att sætte Posten og Passagerarne i Land.»

»Nödsignalen var således efter båtar?»

»Jou!»

Vid pass kl. 4 på morgonen kom en liten båt med två roddare, och i den instufvades posten, hvarpå den gaf sig af.

Vi väntade en halftimme.

»Kommer inte någon båt snart och hemtar passagerarne?» frågade jag kapten.

»Baaden har s'gu ikke kunnet være tilbage, ti det er en fjerdingsvej til Kysten.»

»Skola vi kunna komma med tåget från Kiel kl. 8 på morgonen, få vi inte låta uppehålla oss, utan gå i land med nästa båt» — sade jag till Murén, hvarpå vi i pelsar och bottforer samt med våra nattsäckar i händerna ställde oss främst bland alla passagerarne, som trängdes vid fallrepstrappan. Och innan båten lagt riktigt till, kastade jag ner nattsäcken och mig derefter handlöst i båten, och märkvärdigt var att jag icke hoppade i sjön eller att båten ej kantrade. Omedelbart derefter tumlade Murén utför fallrepstrappan med sin nattsäck och kom också lyckligt ombord, och efter honom ett fruntimmer med en liten gosse på armen, hvilka äfven, förmodligen genom försynens underbara bistånd, kommo i båten. Allt detta var så mycket märkvärdigare, som det var alldeles mörkt, dyningen höjde och sänkte båten betydligt och dängde den emot ångbåten, så att roddarne hade fullt upp att göra med att hindra den att kantra eller slås sönder. Temligen våta blefvo vi emellertid genast. De öfriga passagerarne och alla profryttarne trängde på och ville med. Flere af de senare hade redan trots kaptenens förbud störtat ner uti den lilla båten, så att den höll på att sjunka. Situationen var betänklig; båten rullade, vågorna slogo öfver, fruntimret skrek, pojken skrek, kaptenen skrek till profryttarne att de skulle lemna båten, som inte bar mera än de fyra, som hunnit först. Dessa skreko tillbaka på många »utrikiska» tungomål, att ingen makt i verlden skulle få dem ur båten, sedan de

en gång kommit dit. Kaptenen skickade nu ner en jette till båtsman, hvilken stående på fallrepstrappan med tag bak i rockkragen eller resskärpet plockade upp den ena »ryttaren» efter den andra ur båten och varligt ställde dem tillbaka på däck, hvarvid Murén och jag med nöje hjelpte till att skjuta på bakifrån, och slutligen blefvo vi fyra förstkomna qvar och båten stack ut.

Efter en 20 minuters rodd törnade båten på grund och båtkarlen upplyste på någon sorts språk, som ingen af oss begrep, men som förtydligades med tecken och pekningar, att vi nu måste ur båten och i sjön; och en af dem grep tag i mig, som händelsevis befanns närmast. Jag höll mig emellertid med båda händerna fast i relingen och stretade emot, som om det gällt lifvet, att blifva kastad i sjön och dränkt som en hundvalp.

Då klef han sjelf i vattnet, och jag kunde förstå meningen vara att vi skulle bäras, om vi inte sjelfva ville vada i land.

Vattnet stod honom nära på till midjan. Han tog mig ännu en gång i armen och jag hängde mig nu om halsen på honom med bottforerna släpande i vattnet, och så bar det af mot land. Efter ungefär 5 à 600 fots plaskande i vattnet bland flytande issörja kastade han af mig på en tånghög och vände om till båten.

Der stod jag nu i mörker och duggregn ensam på den öde stranden, men kände mig ganska belåten att vara på det fasta, om än inte på det torra.

En stund derefter fick jag höra ett förfärligt plaskande, som man kan föreställa sig när en isbjörn störtar sig i hafvet — derefter ett ögonblicks tystnad, men sedan brakade det löst så mycket värre medelst anropande af alla onda andar och deras husbonde — och detta till på »Gefle-dialekt», hvaraf jag kunde förstå att Pelle Murén var i antågande. Och der kom den store Murén vadande och dragande den lille båtkarlen i kragen, mot land.

M. hade i början inte riktigt klart för sig, hvad illa han skulle göra mannen, som naturligtvis ofrivilligt förlorat balansen,

då den tunga Murén hängt sig om halsen på honom, men lugnade sig, då jag påpekade hans oerhörda sjelfuppoffring att bära oss i det iskalla vattnet och föreställde honom nödvändigheten af att släppa karlen, så att fruntimret och pojken kunde komma i land.

Efter ännu en stunds väntan voro dessa senare äfven bärgade, och båtkarlen ville lemna oss för att hemta profryttarne och de andra passagerarne från ångbåten; men så långt sträckte sig inte vårt tålamod, att vi ville genomvåta stå på den öde stranden flere timmar, till dess alla de andra passagerarne landsatts, så mycket mindre som så väl fruntimret som den lille gossen synbarligen voro mycket medtagna och lidande, fröso och huttrade och gräto. Murén och jag tvingade således halft med våld, halft med drickspenningar mannen att följa oss till Fredriksort. Denna promenad i mörker och regndusk var emellertid det allra förskräckligaste. Allt det föregående var bara leksaker.

Ingen väg fanns, utan vi måste gå tvärs öfver åkrarne, och dessa voro upplöjda och lerjorden uppblött af regnet, hvarförutom de voro genomskurna af breda diken, fyllda med is och vatten. Den lilla gossen bars af oss ömsevis, och som det var minst $^1/_8$ mil att gå, kan hvar och en lätt tänka sig våra vedermödor, och huru vi skulle se ut, då vi kommo till Fredriksorts hotell — genomvåta och smutsiga från hjessan till fotabjellet och med ofantliga »kubikfötter» af seg åkerlera.

Under tiden, medan vi sålunda sträfvade oss fram i smörjan och öfvade oss att hoppa öfver dikena, hvilket allt som oftast misslyckades, fyrade kaptenen af skott på skott efter båten; men roa sig med salut fick han — — —

Ändtligen framkomna till hotellet, hyrde vi fyra, sedan vi hyfsat och torkat oss nödtorftigt och druckit några koppar hett kaffe med mycket konjak, — en täckt vagn och foro till Kiel, dit vi verkligen hunno fram innan tåget gick till Hamburg. I Kiel å jernvägsstationen upptäckte vi sedermera några passagerare leriga som tegelslagare och hörde dem svärja ve och för-

bannelse på flere lefvande språk öfver danskarne och deras postväsen, och kunde deraf förstå att det var »medlidande» från ångbåten. Och i Kiel fingo vi dessutom se, att hamnen var alldeles isfri och att allt detta besvär således varit onödigt, hvilket gaf anledning till mångstämmiga lifliga önskningar, att de onda makternas herre och husbonde måtte anamma k. poståugbåtskaptenen så snart som möjligt, samt till en bestämd föresats att skrifva i tidningarna om saken. Huruvida våra välvilliga önskningar rörande ångbåtskaptenen bönhördes, känner jag inte, men af beslutet att skrifva i tidningarna blef naturligtvis intet — och hade troligtvis ej heller tjenat till något.

Resan från Hamburg till London gick utan vidare äfventyr.

* * *

Det var första gången i mitt lif jag besökte London, och intrycket af den kolossala staden med dess storartade monument, byggnader, broar, parker samt oerhörda trafik å gatorna var naturligtvis i hög grad imponerande.

Jag hade till Murén aflemnat ritning jemte specifikation på rails, den senare eller beskrifningen på och bestämmelserna om tillverkningen m. m., lika med den, som af ingeniör Stieler uppgjorts för statens jernvägar, och som jag af honom fått del af. Och Murén hade i enlighet med denna ritning och specifikation, genom en bekant, grosshandlare Pontus Kleman, träffat öfverenskommelse med ett engelskt handelshus — Lane, Hankey & C:o — att i egenskap af kommissionär, uppköpa 3,000 tons sådana rails. Firman hade uppgjort kontrakt med en fabrikant till samma pris, som noterades i tidningen »Economist» och dermed var Murén belåten. I ett privat bref till Murén, sedan affären afslutats, hade firman emellertid inflickat orden »ordinary section and make» = (af vanlig sektion och tillverkning), hvarvid Murén icke fäst sig, men som firman begagnade sig af för att fordra 15 sh. sterling per ton eller 40,000 kronor för sådan s. k. »extra section and make». — Och den hedervärda firman förklarade anledningen till detta öfverpris vara, att Gefle-

Dalabanans skenor icke skulle vara af den sort, med dubbla hufvuden, som noterats i Economist, utan fotskenor, som betingade det högre pris, valsverket fordrat för skenorna.

Med den erfarenhet jag förut vunnit och de upplysningar jag erhöll af svenska statens jernvägskontrollant i England, herr Stieler, hade jag alldeles klart för mig, att detta var ett gement skurkstreck af firman Lane, Hankey & C:o, och meddelade Murén mina misstankar härom, men detta ville han inte tro.

Anlända till London, föreslog jag, att vi först skulle besöka det valsverk, som tillverkade de beställda skenorna, för att få bese utvalsningen och taga reda på, om sektionen och tillverkningen kunde anses »extra», och tillika kännedom om det pris handelshuset verkligen betalade för bolagets räkning; men detta ansågs »ogrannlaga och visande misstroende, hvilket den utomordentligt redbare Murén, som bedömde mssrs Lane, Hankey & C:o efter sig sjelf, ansåg att man icke fick hysa i affärer».

Följaktligen gingo vi direkte till City och mssrs Lane, Hankey & C:os kontor*), och slutet blef att mr Lane, som var en ovanligt »smart man», lyckades öfvertyga den hederlige och omisstrogne Murén, att vårt bolag gjort en mycket god railsaffär,**) samt vidare förmå honom att låta dem befrakta och hemsända all den materiel, som köptes i England, äfvensom att såsom fyllnadslast få leverera stenkol och koks till ett visst bestämdt pris i Gefle, *fraktkostnaden deruti inbegripen.*

*) Firman mssrs Lane, Hankey & C:o befanns sedermera vara en af de firmor, som mest invecklat svenska affärerna i England och bidragit till den ruinerande krisen 1857.

**) Civilingeniör Th. Stieler, som kontraherat om rails för statens jernvägar vid samma valsverk som Gefle-Dala jernväg, omtalade sedan, att fabrikanten meddelat det hrr Lane, Hankey & C:o stoppat de 40,000 kronorna för "extra sektion och make" i egen ficka, samt dessutom 2 1/2 proc. provision, 500 pund, eller 9,000 kronor, som de betingat sig af fabrikanten, eller tillsammans nära 50,000 kronor bara på *den* affären med Gefle-Dala jernvägsbolaget.

Stieler, som var svensk konstruktör och inspektör för svenska statens jernvägsmateriel i England, hade uppfostrats vid Motala verkstad under Otto Carlsund och derefter i många år haft anställning vid jernvägar i England och Frankrike. Och när öfverste Ericson hos Carlsund förfrågat sig om lämplig person såsom chef för den viktigaste afdelningen vid jernvägarne, maskin- och materialafdelningen — hade Carlsund föreslagit Stieler och Ericson engagerat honom. Stieler var, när jag besökte England, ombud för

Detta skulle äfven komma surt efter. —

Ehuru jag då icke var just så hemma i engelska språket, kunde jag förstå, att mr Lane lurade den omisstänksamme Murén, som var nästan ännu mindre kunnig i språket än jag. — Emellertid lyckades jag, under det att mr Lane aflägsnade sig för att hämta någon prisuppgift, förmå Murén att icke, som han ämnat, genast öfverlemna inköpet af öfrig materiel åt mr Lane, utan att först hafva sammanträffat och rådgjort med vår maskiningeniör Sahlström, som legat i England några månader för att utbilda sig till maskiningeniör, samt inspektera tillverkningen

svenska statsbanorna och åtnjöt mycket högt anseende för redbarhet, kunskaper och skicklighet. Stieler egde en omfattande och fin bildning, var i hög grad intelligent och qvick och på den tiden en glad och mycket angenäm personlighet, och vi voro mycket tillsamman både under denna resa och sedermera i England, och sedan han återkom till Sverige.

Ericson hade, då Stieler lemnade en mycket fördelaktig plats vid Paris-Orléansbanan i Frankrike för att taga engagement vid svenska statens jernvägar, lofvat att han skulle blifva chef för maskinafdelningen. Men under de år Stieler legat i England för inspektion af beställd materiel, hade andra mellankommande parter uppträdt och sökt undantränga honom hos Ericson.

Hemkommen efter många års vistande i England såsom inspektör af materiel till stambanorna, begärde han att erhålla den plats, som lofvats honom, men erhöll i stället af Ericson order att först skriftligen yttra sig om anläggningen och byggnadssättet af statens jernvägar, hvilket äfven skedde i oförbehållsamma ordalag. Denna rapport innehöll bland annat åtskilliga anmärkningar mot såväl utläggningen i plan och profil som byggnadssättet af stambanorna, å hvilka Stieler med sin omfattande erfarenhet förutsåg en betydlig trafik och anspråk på större tåghastighet, samt mot att reparationsverkstäderna i Göteborg och Malmö förlagts på det trånga utrymmet som fanns, och som han ansåg så väl behöfvas för godstrafiken.

Dessutom påyrkade Stieler, att plan skulle uppgöras till en stor central reparationsverkstad, likasom vid stambanorna i Belgien och åtskilliga stora jernvägar i England och Frankrike, hvarigenom arbetskrafterna bättre kunde tillgodogöras genom tillverkning af rullande och annan materiel, och icke, såsom tillämnats och sedan skett, uppföra ett flertal stora lokalverkstäder (hvaraf exempelvis tre i Stockholm) med särskilda ingeniörer, förvaltning, arbetare och fullständiga maskiner.

Denna rapport, som af Ericson utsändes till cirkulation åt vederbörande, väckte, likasom Stielers oförsigtiga och oförbehållsamma uttalanden i öfrigt, mycken förbittring både hos chefen och hans underordnade och Stielers öde var dermed besegladt — — —

I stället för att erhålla den "position", som lofvats honom och han flere gånger begärde, eller någon annan befattning, på hvilken han kunde vara till gagn, afskedades han en dag utan vidare; och den man, som genom sin redbarhet och skicklighet under vistelsen i England såsom inspektör öfver stambanornas jernvägsmateriel åt svenska staten räddat hundra tusentals kronor, hade troligen slutat sitt lif i djupaste misère, om ej Carlsund och en och annan af hans gamla vänner understödt honom, tills han några år derefter afled, förtviflad och bruten till kropp och själ.

af materiel och infordra anbud på lokomotiv, vagnar och andra effekter.*)

Följden häraf blef, att vi reste till Manchester, der Sahlström mötte, samt vidare till Birmingham m. fl. ställen, der Murén sjelf uppgjorde kontrakt direkte med fabrikanterna, utan mr Lanes välvilliga biträde, hvilket säkert hade kommit att blifva bolaget oerhördt dyrt.

Sahlström vitsordade sedermera hvad Stieler uppgifvit eller att mr Lane, utom 9,000 kronor i provision, stoppat de 15 sh. sterling pr ton, eller 40,000 kronor i sin ficka för s. k. »extra sektion».

* * *

Omedelbart efter sjöfartens öppnande på våren 1856 började leveransen af de i England inköpta effekterna, som firman Lane, Hankey & C:o skulle befrakta för jernvägsbolagets räkning, och det ena fartyget efter det andra anlände, lastadt till omkring hälften eller mindre af sitt tonnage med rails eller maskineri och andra hälften med stenkol och koks, och efter hand växte koks- och stenkolshögarne till små berg, som började upptaga hela utrymmet utmed Gefle bangård.

Jag fäste mig i början icke härvid, ty det var Muréns sak att anskaffa koks och kol — men en dag sade jag till kamrer Sjöberg, som var Muréns allt i allom på kontoret:

*) På tillstyrkan af kapten John Ericsson i Amerika hade Norström, som uppgjort planen till Gefle-Dala jernvägsbyggnad, föreslagit att använda "rullande materiel" (lokomotiv och vagnar) af amerikansk typ med s. k. "bogie", och min mening var äfven att tillämpa detta system så väl i fråga om lokomotiv som vagnar. Passagerarevagnarne skulle således blifvit 8-hjuliga med 2 klasser, eller sådana som nu 40 år efteråt ändtligen införts å våra jernvägar, samt lastvagnarne konstruerats för en last af minst 10 tons, och jag föreslog jemväl användandet af jernbalkar till vagnarne, men detta trodde engelska fabrikanterna icke skulle lyckas, emedan det befarades "att skrufvarne skulle skakas lösa". Öfverste Ericson, som af Murén tillfrågades om användandet af det amerikanska systemet för lokomotiv och vagnar, afrådde emellertid från allt "onödigt och vådligt experimenterande" och förordade det system med små 4-hjuliga passagerarevagnar och 3 klasser samt sådana lastvagnar med omkring 6 à 7 tons lastdrägtighet, som skulle användas å statens jernvägar. Och som jag icke ville göra saken till en "kabinettsfråga", då jag fann Murén alldeles decideradt ämna förfäkta öfverste Ericsons råd, lät jag saken falla, hvilket jag sedan mycket ångrat.

Vid byggandet af Ystad-Eslöf och Kristianstad-Hessleholms-banorna åtta år derefter lyckades jag införa 2 klasser, som nu allmänt brukas i Sverige.

»Nu börjar det blifva alldeles för mycket af det goda, ty så mycket bränsle kan inte användas på flere år, och koksen skadas dessutom af att ligga ute. Fortsättes det på samma sätt, få kolen inte rum på brobänken.»

»Det förargligaste är dessutom, att jernvägsbolaget får betala dubbel frakt icke allenast för sina kol, utan äfven för jernvägsmaterielen,» svarade Sjöberg.

»På hvad sätt då?» frågade jag.

»Jo, de listiga mssrs Lane, Hankey & C:o befrakta fartygen i sin helhet för jernvägsbolagets räkning, men inlasta endast half last, hvarigenom fraktkostnaden för jernvägsmaterielen blir dubbelt så hög som den borde vara; men inte nog dermed, utan fyllnadslasten af kol och koks går fraktfritt för firman. Bolaget, som i det orimligt höga kolpriset äfven betalar fraktkostnaden till Gefle, får på detta sätt betala minst dubbla fraktkostnader, hvilket gör ett högst betydligt belopp.»

»För all del, gör verkställande direktören uppmärksam härpå!» — anmärkte jag — »ty bolaget gör ju härpå kolossala förluster.»

»Jag har gjort det länge sedan, och grosshandlaren har skrifvit skarpa bref till mssrs Lane, Hankey & C:o, men i dag har detta oaktadt kommit två fartyg med tillsammans säkert bortåt 1,000 tons kol, som jernvägsbolaget till följd af den listiga öfverenskommelsen inte kan undgå att emottaga och betala dubbel fraktkostnad för. Förlusten på endast dessa två fartyg gör säkert flere tusen kronor.» *)

* * *

Ej många dagar derefter anmälde sig på kontoret en norsk skeppare, förande skeppet »Vestalinden», befraktadt på samma sätt, och begärde att blifva lossad. Mannen var en duktig karl,

*) På denna kolaffär förlorade bolaget högst betydligt; men ej nog dermed. Denna ofantliga qvantitet koks, som på detta sätt infördes och räckte under minst ett par års trafik, fördes på jernvägens byggnadskostnad och fördyrade således anläggningen ganska betydligt.

som sedan gjorde många resor för bolaget med effekter från England.

»Ligger kapten vid kajen?» frågade Murén, som vid tillfället var på kontoret.

»Nej, skutan ligger 12 fot djupt, och jag kan inte gå in, förrän en del af lasten lossats till 10 fot.»

»Herrar Lane, Hankey & C:o hafva order att inte engagera större fartyg för maskiner än sådana, som kunna lägga till vid 10 fots djup» — anmärkte Murén.

»Här är mitt certeparti, hvaraf visar sig, att fartyget skall aflastas till 10 fot, innan jag behöfver lägga till kaj.»

»Sjöberg får väl börja aflastningen derute på redden i prå-mar» — sade Murén — »men få se hvad det är för last? — Jaså, styckegods och maskineri.»

»Jag har bland annat ett lokomotiv» — anmärkte kaptenen — »och som det står på ända i luckan, så måste det lossas först, ty förr kommer man inte åt den andra lasten.»

»Är kapten galen» — röt den hetlefrade Murén och rusade upp — »tror kapten att man kan lossa ett lokomotiv i pråm ute på öppna redden en mil från staden? Hvar är Adelsköld?»

(A—d skulle alltid efterskickas, när något var på tok.)

A. efterskickades och infann sig. — Murén rasade, men kap-tenen var lugn som en grindstolpe.

»Jag tycker det är bäst vi fara ut och se hur det står till» — sade jag — »kunna vi inte få följa med i kaptens båt?»

»Jo, hjertans gerna» — svarade denne.

Murén, Sjöberg, kaptenen och jag rodde ut till »Vesta-linden» — som inte precis var så vacker som namnet, och inte så ung heller, ty nog hade den lekt med Ägirs döttrar sina femtio år, om inte mer — och, mycket riktigt, der stod lokomo-tivet på ända i luckan.

Murén började ånyo rasa, men kaptenen svarade helt lugnt:

»Som jag sjelf ansåg en sådan lastning alldeles befängd — frånsade jag mig densamma jemte ansvaret, och här är ett betyg

på att lastningen med anledning deraf ombesörjts af en af hrr Lane, Hankeys agenter.»

»Om du vill som jag, Murén» — sade jag, efter det vi granskat betyget — »protestera vi mot befraktningen och låta hrr Lane, Hankey & C:o, som handlat mot order, aflasta fartyget, tills det flyter på 10 fots vatten, och tillika betala liggedagarne till kaptenen, hvilket bör blifva en liten afbränning på de stora belopp dessa herrar frånstulit jernvägsbolaget.»

Men detta ville Murén inte vara med om, såsom antagligen föranledande rättegång med ovisst resultat, och dessutom behöfdes lokomotivet för ballastningen.

Ännu ett raseriutbrott mot mr Lane och kaptenen, men denne lät sig intet förbluffa, utan bjöd på vin, kakor och ost i kajutan, samt erbjöd sig välvilligt att hjelpa till med sitt folk och sina »grejer» vid aflastningen af lokomotivet, men ville inte hafva något ansvar för sjelfva lossningen.

»Få vi låna kaptens besättning, som är van vid dylika arbeten, och kaptens 'grejer' för resten, samt ytterligare från varfvet i staden 'jenor', block och trossar, skall jag försöka vågspelet» — sade jag slutligen. Och detta förslag godkändes.

Dagen derpå utfördes två stora pråmar med attiralj, hvilka fastsurrades med bommar utmed läsidan af »Vestalinden». Derefter uppsattes två grofva spiror å fartyget och två på den yttersta pråmen, hvilka sammanbundos i topparne, och i krysset upphängdes fyra de gröfsta block vi kunnat få låna. Svåra trossar fördes sedermera genom blocken till lokomotivet, och fyra »Betancours-spel» fastgjordes på däcket af »Vestalinden» och den yttersta pråmen, och när allt var färdigt, började hasardspelet.

Men lokomotivet hade under den vårdslösa lastningen fastnat och satt sig fast i luckan, huru vi än arbetade och vredo på vefvarne.

Då hittade jag på att lätta den ändan, som stod öfver däck med några domkrafter, och nu fick det lof att ge med sig —

och innan kort hängde den otympliga pjesen, som vägde 20 tons, dinglande öfver mellersta pråmen, och sedan var det endast att »fira». — — —

Allt gick, tack vare kaptenens och hans raska besättnings utmärkta biträde, lyckligt. Om en tross emellertid sprungit, hade de andra troligen följt exemplet — lokomotivet hade gått till botten — och måhända dragit flere af arbetarne med sig.

Jag skulle inte för något pris velat göra om saken en gång till.

Äfventyret slutade med ytterligare bjudning på utmärkt godt vin och sydfrukter hos kaptenen i hans trefliga kajuta, och dagen derpå med en festmiddag hos Murén för oss, som deltagit i äfventyrligheten. — Att besättningen äfven fick sin extra förplägning och belöning, var ju alldeles i sin ordning.

Murén och den präktige kaptenen blefvo sedan goda vänner, och hvar gång »Vestalinden» anmäldes, voro vi alltid ombord och önskade den välkommen.

* * *

Emellertid hade måttet härigenom till min stora glädje blifvit ytterligare och fullt rågadt för mssrs Lane, Hankey & C:o, som enligt låg beräkning på kontoret »stralat» minst 100,000 rdr från jernvägsbolaget.

Huru och på hvad sätt Murén kom ifrån frakt- och stenkolsaffären med denna firma af bedragare känner jag inte, ty detta ville han aldrig tala om, men efteråt blef den i yttersta fingerspetsarne rättrådige mannen, som inte kunde misstänka någon för skurkstreck, försigtigare i sina uppgörelser, i synnerhet sedan jernvägsbolaget genom hans allt för stora godhjertenhet att lemna förskott på ogjorda arbeten till jemrande entreprenörer, som åtagit sig terrasseringen mellan Ofvansjö och Storvik samt emellan Storvik och Robertsholm, måst öfvertaga och fullborda deras kontrakter, hvarigenom en ytterligare förlust af mellan 100- à 200,000 kronor uppkom.

Jag hade alltid stridt såväl mot dessa entreprenader till

personer, som inte egde något eget förlagskapital, som emot andra utbetalningar till dem än för verkligen verkställdt arbete enligt kontrakt, och var derför inte väl anskrifven hos dem. Och kontrollerande ingeniören å sträckan Ofvansjö-Storvik berättade en gång efteråt, att entreprenören för denna afdelning, Torkildson, legat på lur under en bro en afton för att skjuta mig, derför att jag icke ville lemna anordningar på utbetalningar annat än i sträng öfverensstämmelse med entreprenadkontraktet — men jag kom händelsevis att färdas en annan väg än efter banan och blef således hindrad att infinna mig och blifva skottafla den gången.

H. K. H. Kronprinsen-regenten Carl inviger Gefle-Dala-banan till Robertsholms station.*)

Under sista åren af sin regering var som bekant konung Oscar I till följd af det ansträngande arbete han städse ålagt sig, oron öfver de utländska förhållandena m. fl. orsaker bruten till helsan, och år 1857 öfverlemnade han med Rikets Ständers medgifvande styrelsen åt äldste sonen, kronprinsen Carl.

Prinsen var, när han mottog regeringen, i sin bästa ungdomskraft, en högväxt, starkt byggd gestalt med tilldragande manligt utseende. »Det bodde inom honom» — yttrar en historieskrifvare **) — »en dristig, hugstor själ, som kände sin kraft och åtrådde storverk. Han tyckte om muntert skämt och kastade sig gerna i nöjenas hvirfvel. Genom sitt raska, oförställda väsen, sitt flärdfria sinnelag och sin ridderliga karakter vann han allas hjertan. Fiende till konstladt prål och hofmannafjesk, umgicks han öppet och förtroligt med menige man

*) Fortsättning och slut på Gefle-Dala jernvägs historia följer efter skildringen af resan till Kvikkjokk med H. K. H. Kronprinsen-regenten.

**) Otto Sjögren.

och hade äfven för den ringaste ett vänligt ord eller en hjertlig helsning.»

»Dertill egde han nog sjelfförsakelse att omgifva sig med och taga råd af framstående, dugliga och sjelfständiga regeringsledamöter.»

Ofvanstående karakteristik hade jag rikt tillfälle att finna besannad, under den närmare personliga bekantskap jag sedermera hade tillfälle att göra med kronprinsen, och derefter konung Carl XV, och jag fann tillika, att han med all sin yttre sorglöshet i botten var djupt allvarlig, varmt och sant fosterländsk samt af själ och hjerta hängifven allt stort, skönt och ädelt.

* * *

År 1858, medan arbetet som bäst pågick å Gefle-Dala jernväg, hvilken då fullbordats till Robertsholms station och i öfrigt i det närmaste blifvit skenlagd, hade kronprinsen-regenten beslutat företaga en resa genom »Sveriges framtidsland» — Norrland — för att med egna ögon se och lära känna denna stora del af hans blifvande svenska konungarike. Och för att denna resa skulle blifva så gagnrik som möjligt, hade han i sin svit medtagit dåvarande civilministern, statsrådet Almqvist, och vetenskapsmännen, professorerna Selander och Malmsten. Sviten utgjordes för öfrigt af hofmarskalken grefve Sandels, kammarherre Dardel och adjutanten kapten Dalström, hvarförutan inom hvarje län som passerades landshöfdingen åtföljde på resan. På färden genom Norrbotten befalldes dessutom jag, som då var chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, och löjtnanten vid flottan Rudbeck, att vara H. K. H. följaktige.

Under dagarne före den 28 juli 1858 var stor brådska rådande i Gefle och å jernvägen, ity att kronprinsen-regenten låtit tillkännagifva, att han denna dag ämnade gästa staden och antagit styrelsens för Gefle-Dala jernväg inbjudning att inviga bandelen Gefle-Robertsholm.

Öfverallt sopades och putsades, plank målades, flaggstänger

i oändlighet uppsattes, mat och vin af bästa sorter anskaffades till festmiddagen — jemte kockar och vaktmästare från hufvudstaden *), och vid jernvägsstationerna planterades hela små skogar af afhuggna granar och björkar, samt dekorerades med vapensköldar, flaggor, löfguirlander och blommor, så att det svårligen kunde varit festligare och stiligare.

På morgonen sagde högtidsdag ångade den nya präktiga Valkyrian **) in i Gefle hamn; kanonskott smälde och smattrade litet hvarstädes och under folkmassornas entusiastiska hurrarop — (jernvägsarbetarne hade särskildt erhållit privatlektioner häruti) — steg H. K. H. med svit i land och begaf sig direkt till jernvägsstationen.

Om resan till Robertsholm är just ingenting vidare att berätta, än att jag af öfverstelöjtnant Nisser blef presenterad för kronprinsen-regenten, hvilken påminde om resan å Frykstabanan åtta år förut, och märkvärdigt nog kom ihåg länsmannen i Carl Johans-hatten och sporrarne, som på ett mindre artigt sätt stod på hufvudet i buskarne — med bakdelen åt oriktig sida. Under återfärden till Gefle fick Murén, som på den tiden var temligen »radikal», tillfälle att inför H. K. H. aflägga sin »politiska trosbekännelse», gående ut på att idealet för ett lands lagstiftning vore att vara så fritt från lagar och författningar som möjligt, hvilken nya teori föranledde ett lifligt meningsutbyte mellan honom och statsrådet Almqvist, som gerna skämtade; men Murén, som tog saken på allvar, gaf sig inte.

Landshöfding Prytz, som var med och inte rätt uppfattade saken, såg högst allvarlig och betänksam ut, men teg. H. K. H. deremot skrattade hjertligt och bjöd Murén mottaga svärdsorden för hans tappra uppträdande mot civilministern — men

*) Dessa — kockarne och vaktmästarne — uppdöko sedan i alla städerna vid norrländska kusten, som H. K. H. passerade och naturligtvis festade uti.

**) Chefsfartyget "Valkyrian", som byggdes i Karlskrona, gick af stapeln 1853, gjorde sin första resa till aflägsnare farvatten 1854, då hertigen af Östergötland var chef. År 1858 förde hon prinsen-regenten Carl på hans Norrlandsresa. Men 1873, då Valkyrian var endast 20 år gammal, förändrades hon till transportfartyg, och slutligen 1895 — blifven 42 år — såldes hon till en tysk affärsman för 15,000 kronor. — Sic transit etc.

Murén ville inte. — Längre fram blef Murén mera »emottaglig».*)

Efter återkomsten till Gefle gick den tillredda stora festmiddagen af stapeln, med mycket pokulerande, tal och skålar, och alla blefvo mätta och belåtna.

Året förut hade jag blifvit utnämnd till t. f. chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, som då sträckte sig från Nyköpings län i söder till Ishafvet i norr samt från norska fjellryggen till Bottniska viken och Finland, eller å en liten nätt areal om 400,000 qv.-kilometer.

Efter middagen tog H. K. H. mig med sig i en fönsternisch och meddelade, att han önskade det jag dagen derpå medföljde å Valkyrian för att vara till hands under resan genom Norrland, emedan han hade många kommunikations- och andra planer i tankarne, rörande hvilka han ville rådgöra med civilministern och väg- och vattenbyggnadsdistriktschefen.

Jag tackade underdånigst, men ansåg mig öppet böra nämna, att jag hade ytterst svårt att vara ifrån jernvägsarbetet under den närmaste tiden; dock skulle jag meddela befallningen till min direktion.

»Det behöfs inte» — svarade kronprinsen vänligt. — »Du kan möta, när det passar dig bättre, vi ha god tid på oss, och vi kunna efter sammanträffandet språka om hvad jag under resan fästat mig vid. När tror du att du utan olägenhet för ditt arbete kan möta mig? Här är den uppgjorda marschrutan, räkna nu efter och gif mig svar, innan jag går ombord i afton.»

En stund derefter återlämnade jag marschrutan och frågade, om H. K. H. ville tillåta mig möta i Luleå den 7 augusti, så medhann jag godt hvad jag nu hade för mig och skulle kunna arrangera för en längre frånvaro.

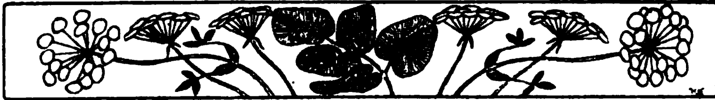
»Godt!» — svarade han vänligt och räckte mig handen. — »Du möter mig då i Luleå den 7 augusti?»

»Ja, E. K. Höghet.»

*) Murén emottog sedermera utom nordstjernan bland andra kungliga utmärkelser, kraschan och storkommendörskedja af vasaorden.

Valkyrian afgick på natten till Söderhamn, och derifrån vidtog den intressanta resan upp genom Norrland, ömsom å fregatten, men mest i karriol, i båt, till häst eller till fots, hvarunder kronprinsen-regenten gjorde en mängd afstickare långt inåt landet, för att se och lära känna dess natur och invånare, dess städer, byar, industriella anläggningar, äfvensom att, för sitt höga nöjes skull, jaga björnar, meta lax och — måla.





Resa med Kronprinsen-regenten till Kvikkjokk.

Mötet i Luleå. — Första bekantskapen med lappmarksmyggen. — Duetter med Kronprinsen.

"Carl XV:s historia bär prägeln af hans egen karakter Derom vittna de raskt utförda, vidt omfattande samhällsförbättringarne och de framtidsdigra planerna, som, äfven om de ej kröntes med framgång, ja om de i sin anläggning torde haft något omoget och öfverspändt, dock alltid voro ett uttryck af upphofsmannens storsinthet. Så i fel som förtjenster var han svensk; *och deruti ligger förnämsta hemligheten af den folkgunst han, utan att söka den, dock under alla skiften fick röna."*

Ur "Svenska historien" af OTTO SJÖGREN.

Fjorton dagar efter festen i Gefle, och sedan jag ordnat för en månads frånvaro, om den skulle behöfvas, inträffade jag i Luleå, och på aftonen anlände H. K. Höghet, landsvägen från Piteå, jemte hela sin svit. Valkyrian hade inträffat i Luleå några dagar förut.

I Luleå hade prosten med sin adjunkt, borgmästaren i spetsen för magistraten och borgerskapet i öfrigt, uppsträckte i parad, samlats vid tullen för att emottaga Kronprinsen-regenten, och på en bergkulle stod uppställdt stadens artilleri, bestående af en större och en mindre gammal rostig skeppskanon, för att salutera med svensk lösen, vid högstdensammas ankomst. Och tornväktaren hade erhållit befallning att, från lanterninerna på kyrktornet,

vifta med en flagga, när han märkte prinsen komma åkande med sin svit, så att saluten skulle kunna affyras i rätt tid.

Rätt som det var, uppsteg ett dammoln på vägen från Piteå, och i detta glittrade i solen en trekantig hatt, hvilken icke kunde sitta på annat hufvud än »kungens». Signalen gafs således med flaggan, kanonerna smällde så det dånade i bergen, så länge krut fanns, de skrifna talen framtogos, och just vid denna tidpunkt körde — kronofogden upp, förkunnande att prinsen skulle anlända efter en half timma. — — —

Förargelsen öfver att krutet bortskjutits i onödan var stor, men koncentrerades slutligen på den stackars tornväktaren som »skulle få umgälla hvad han brutit» — det var säkert.

Ändtligen kom prinsen åkande i sin karriol, iklädd en röd ylletröja och en grå slokhatt, och hade troligen fått passera obemärkt, om inte kronofogden ställt sig midt på vägen, tagit af sig sin trekantiga Carl Johans-hatt och bugat sig mot jorden.

Prinsen steg då ur karriolen och gick till prosten för att helsa på honom och räckte honom handen. Men denne grep i stället till talet, och hade redan börjat uppläsningen, då prinsen klappade honom på axeln och yttrade:

»Jag har blifvit uppehållen under resan, och väntas för länge se'n af landshöfdingen — göm således talet tills jag nästa gång kommer hit.»

Samma öde fick borgmästarens anförande.

Derefter gick han omkring och språkade vänligt med de närvarande som borgmästaren presenterade för honom.

Bland dessa var provincialläkaren doktor Waldenström, en ovanligt liten personlighet, liknande en lapp — fader till den bekante lektor P. Waldenström.

»Huru stort är ditt distrikt?» sporde prinsen.

»Hela Norrbottens län,» svarades.

»Huru lång tid ta' de längsta resorna som du får göra å tjenstens vägnar?»

»Om det är medikolegal besigtning af något lik i de längst bort belägna delarne af länet, kan resan taga till och med tre månader.»

»Och under hela denna tid» — utropade prinsen — »får, för ett liks skull, alla länets öfriga lefvande innebyggare dö utan läkarebiträde.»

»Ja det kan inte hjelpas» — svarade doktorn.

Sålunda skämtade han en stund med Luleåboarna och reste derefter upp till landshöfdingeresidenset.

Vid mottagningen på aftonen hos landshöfding Ros kom H. K. H. till mig och sade:

»Välkommen! I morgon far jag till Jokkmokk och Kvikkjokk och du följer med. Jag har stora planer för Norrbottens kolonisation och försvar, som vi skola språka om under vägen. Meddela Sandels denna min befallning om din resa. Rudbeck*) skall äfven vara med i egenskap af amiral på de stora sjöar vi komma att befara.»

Titeln storamiral fick R. bibehålla, så länge han lefde; men detta sitt höga embete fick han i förbigående sagdt aldrig tillfälle att utöfva, emedan vädret under de tio dygn resan till och ifrån Kvikkjokk varade, var det allra härligaste, utan en vindfläkt som krusade vattenytan.

När hofmarskalken fick del af prinsens befallning till Rudbeck och mig att medfölja å Kvikkjokks-resan, sade han, att bagaget redan förut var så betydligt, att han befarade att det knappast kunde medföras å de uppbådade båtarne och af bärarne, hvarför han rådde oss att icke medtaga större ekipering än vi sjelfva kunde bära med oss.

Följaktligen medtog jag inte mer än en liten resväska, som kunde hänga öfver axeln, innehållande samma utrustning som Nordenankar och jag brukat medföra, nemligen en kam, tandborste, tvål, ett par strumpor samt en extra löskrage att sprätta med vid något högtidligare tillfälle, men dessutom medtogs det vigtigaste af allt under resor i lappmarkerna, ett myggflor och en flaska beckolja att stryka i ansigtet och å händerna och

*) En mycket lofvande ung sjöofficer. Löjtnant ombord å Valkyrian. Blef sedermera adjutant hos konung Carl XV och dödades af en sjelfexploderande granat. Ligger begrafven å Skeppsholmens kyrkogård, der en grafvård med en brinnande granat uppsattes af hans kungl. herre och vän.

nacken till skydd mot de milliarder blodtörstiga mygg och knott, med hvilka en stackars lappmarksturist inte kan undgå att göra förtroligare personlig bekantskap.

Beckoljeflaskan hängdes sedermera i ett knapphål i skjortan för att vara till hands, då den behöfde anlitas, hvilket i medeltal var hvar tionde minut, men det behöfdes i stället inte många droppar hvar gång.

För öfrigt var jag utstyrd i min vanliga jernvägsuniform, d. v. s. i storstöflar, garibaldiskjorta af flanell, samt i öfrigt grå drägt och en dito hatt med stora brätten. Prinsen bar samma drägt. De öfriga resenärerna uppträdde i vanliga drägter.

Det skulle måhända kunna tyckas af en och annan, van vid nutidens resekomfort, att en ekipering lik min var väl lätt för en tio dygns resa i lappmarken, der väderleksförhållandena kunna vara mycket omvexlande, men den visade sig — tack vare det under hela resan rådande förtjusande vädret — vara fullt tillräcklig och synnerligen praktisk. Sedermera under fortgången af färden erhöll jag förtroendet att utom egna tillhörigheter bära de af prinsens lösören, som han ständigt ville hafva till hands, bestående af ett stort cigarrfodral, en dito konjaksplunta, en skjutväska, en kikare samt emellanåt hans dubbelbössa m. m. m. m.

Allt detta jemte mina småpersedlar buros hängande öfver axlarne, omkring halsen och hvar de kunde anbringas i knapphål och å andra ställen, så att jag under vandringen mellan sjöarne — såsom Malmsten sakkunnigt uttryckte sig — mest lärer liknat en indiansk »medicinare», sådan en dylik personlighet afbildats i Catlins illustrerade verk om Nordamerikas indianer.

Utom prinsen jemte förut upptagen svit samt Rudbeck och landshöfding Ros, utgörande tio personer, följde såsom H. K. Höghets särskilda betjening: en jägare i grön uniform med trekantig silfvergalonerad, plymascherad hatt, stora silfverepåletter med generalsfransar samt en bred silfvergalonrem öfver axeln,*)

*) Denne prinsens lifjägare — hans namn har jag nu glömt — var en mycket ståtlig, verkligen kunglig uppenbarelse i sin praktfulla uniform. En dag vid en frukost-



H. K. H. Kronprinsen-Regenten CARL

under Kvikkjokksresan.

och två kammartjenare, samt vidare ett par kockar och ytterligare ett par herrar tillhörande hofbetjeningen — hvilkas görande och låtande jag ej fick kännedom om — och slutligen en mängd bland nybyggare och lappar legda bärare af bagage, mat och dricksvaror samt roddare, hvilka efter hand aflöste hvarandra, så att hela karavanen torde hafva uppgått till mer än hundra man, hvarförutom kommo prinsens jagthundar och burar med lefvande proviant, i form af kalkoner, ankor och kycklingar.*)

* * *

Morgonen efter prinsens ankomst till Luleå, begåfvo vi oss af i god tid, och jag hade då tillfälle att omedelbart få börja min tjenstgöring hos prinsen, som skulle befara en ny väg, hvilken erhållit statsanslag, men mot hvars utförande jag efter förra årets inspektion gjort skarpa anmärkningar i rapporten till styrelsen för allm. väg- och vattenbyggnader.

Vägen var oaktadt lagningen jemmerlig, så att vi höllo på att välta en eller annan gång — och prinsen var ytterst förargad samt tillkallade mig för att stå till svars. Statsrådet upplyste emellertid, att han läst min rapport och att jag var oskyldig; hvarmed jag slapp undan, men fick befallning att vid återresan förklara vederbörande i kungl. onåd och gifva dem en ordentlig uppsträckning — hvilket skedde.

Reseplanen första dagen upptog åkning efter landsvägen till Luleå elf ofvan Hedenforsen, hvarefter vi skulle embarkera i en stor för tillfället byggd båt, som rymde prinsen med svit. Betjeningen jemte all bagaget skulle följa i andra båtar.

rast under resan från Luleå till Nederkalix, då en mängd folk samlats för att "se på kungen", hvilken som vanligt var iklädd sin resdrägt med storstöflar, garibaldiskjorta och grå hatt, kom en storbonde fram till prinsen som stod och talade vid mig. "Hvem ä Kongen utå alla herrarne?" frågade han. "Det är han som går derborta och har den granna hatten med plymen och gehänget på sig" — inföll prinsen. — Följden häraf blef att jägaren, hvar han tog vägen med sin bricka, fann sig omgifven af en hop nyfikna, så han knappast kunde komma fram. Prinsen skrattade åt jägarens synbarliga förargelse och sade till mig: "Hör du! Låt de andra förstå att, hvar vi stanna, de peka på min jägare och säga: 'Se der är kungen', så får jag vara i fred."

*) Som infödingarne i lappmarken aldrig förut sett dessa djurslag, gissade de att de voro sångfåglar, som medfördes för "Kongens nöje".

I denna farkost skulle vi sedan färdas uppför den breda, ståtliga elfven, först till Svartlå, och der äta middag hos Gellivarebolagets disponent, samt derefter fortsätta resan i samma båt till Edeforsen. Här hade vi att gå en kort sträcka, och meningen var att den ifrågavarande båten jemte de andra småbåtarne, i hvilka den öfriga personalen färdades, skulle dragas öfver land förbi forsen till elfven ofvanför, hvarefter vi slutligen återigen skulle ro till ett stort nybygge under Gellivareverken, kalladt Woulerim, för att der hvila några timmar. Men — »mycket störande kan hända medan skeden föres mellan grötfatet och munnen» som det heter — och så inträffade det äfven under denna minnesvärda och omvexlande dagsresa. Ty först och främst kommo vi inte ut från Luleå förrän en timme för sent, vidare var landsvägen, som nämndt, usel, hvilket fördröjde resan, så kom den präktiga splendida middagen på Svartlå, som *beräknats* räcka en timma, men som med kaffe och »avec» m. m. erfordrade tre. — Vidare skulle prinsen måla af den vackra utsigten från Svartlå, hvilket tog en rund timma, så att sällskapet i stället för att efter beräkning kl. 11 på natten ligga i godan ro å Woulerim, vid denna tid inte hunnit längre än till Edeforsen, der båtarne skulle dragas på rullar öfver edet upp till Åbacka, hvartill behöfdes minst en timma, och sedan detta medhunnits, hade vi att ånyo ro ett par mil å elfven mot stark ström.

Klockan var, som sagdt, 11 på natten, då vi hunnit uppför backen vid Edeforsen för att vänta på båtarne å en vacker löfträdsbevuxen udde, som sköt ut i elfven. Solen hade just gått ner bakom skogstopparne men himlen strålade i de praktfullaste röda och guldgula färger och forsen brusade hvitskummande i den stilla natten. Framför oss mot vester rullade den breda och djupa elfven mellan branta, skogklädda stränder, och långt bort i fonden reste sig öfver den mörka skogen en rad af glänsande snöfjell — vår resas mål — prunkande i purpur och silfver samt skiftande i alla färgnyanser af blått, från nästan svart till den klaraste bleka ultramarin.

Prinsen kunde inte i nog poetiska ord uttala sin hänryckning öfver det öfver all beskrifning storartadt praktfulla skådespelet, hvilket sedermera under resans lopp oupphörligt repeterades i nya ständigt vexlande, tjusande och storslagna former. »Men ingen ros utan taggar» — anmärkte prinsen, då myggorna började blifva rent rosenrasande.

Dessa små trefliga sällskapsdjur hade här på den förtjusande platsen påtagligen ett af sina sommarnöjen och hade, nyfikna, likasom »menniskodjuren», att få se »kungen», samlats i millioners millioner, så att de bildade ordentliga moln, som i ordets egentliga bemärkelse förmörkade den ljusa natten.

I synnerhet höllo de sig väl med kronprinsen-regenten, hvilken de sökte fägna på alla sätt, så godt de förmådde, både med sång och älskvärd personlig umgängelse. I början tyckte högstdensamme att detta var lustigt nog och skrattade åt uppvaktningen, som han med björkris sökte hålla på vederbörligt afstånd. Men snart blefvo de uppvaktande myggdeputationerna allt för näsvisa och då tappade prinsen tålamodet och blef till en början arg samt skar sig i detta temperament en stor björkruska och slog vildt omkring sig, liksom det öfriga ressällskapet.

Men detta var oförsigtigt gjordt, ty nu blefvo myggen och knotten i sin ordning arga och anföllo, utan minsta respekt för kungligheten eller strafflagens 9 kap. 2 § — hvilken, som bekant, stadgar lifstidsfängelse för förgripelser mot, bland andra, tronföljaren — i milliontals, så att prinsen blef blodig om händerna, då han försökte stryka bort ohyran, och då blef han ännu vredare — hvilket var förlåtligt. — Och i samma stämning befunno sig det öfriga sällskapet — utom undertecknad. Malmsten antydde t. o. m., att det kanske vore klokast att resa hem igen.

Jag hade satt mig på en sten öfverst vid den vackra forsen samt strukit några droppar ur min beckoljeflaska i ansigtet å nacke och händer och var derigenom temligen fredad för myggpacket, som höll sig sjungande i alla tonarter på c:a ett qvarters afstånd från fysiognomien.

Klockan var mellan 11 och 12. »Det var ej natt, det var ej dag, det vägde mellan båda». Det var den mystiska tid på dygnet, då tomtar, nissar, små troll, necken och elfvor få blanda sig uti menniskans bestyr, uppväcka ljufva och glada, hemska eller sorgsna drömmar och syner.

Jag satt sålunda drömmande och lyssnade till neckens spel i den hvitskummande forsen och skådade i drömmen, huru elfvorna sväfvade dansande och lekande i dimman, då H. K. Höghet slog mig något väl kraftigt på axeln.

»Har du lappblod i dig, eftersom du kan sitta här så kolugn, när de fördömda myggen kunna göra en galen?»

»Nej, E. K. H.» — svarade jag resande mig upp — »men jag har en liten spiritus infernalis i den här flaskan, som tjusar myggorna, så att de sjunga på lagom afstånd.»

»Få se hvad du har i flaskan!»

Jag upplyste att det var beckolja, som myggen inte tålde, samt visade honom huru han skulle begagna densamma, hvarpå han tog flaskan, slog hälften af innehållet i handen och strök alltsammans i ansigtet.

»För allt i verlden, E. K. H.» — ropade jag förskräckt att han skulle göra af med hela förrådet på en gång, som var ämnadt för resan till Kvikkjokk och åter, — »smörjan är allt för värdefull att behandlas på det frikostiga sätt, som E. K. H. är van vid, meningen är att den skall räcka för E. K. H. och oss alla under hela resan.»*)

De öfriga passagerarne fingo nu hvar sin ranson ur flaskan, och i blinken var det goda humöret återställdt, hvilket inte heller försämrades efter en klunk ur prinsens konjaksplunta.

Detta var den första bekantskap prinsen gjorde med lappmarksmyggen, men blef inte den sista. Jag kände till packet förut sedan förra årets inspektionsresa.

»Hur är det, kan någon af er sjunga?» ropade prinsen.

*) Lyckligtvis upptäckte vi sedermera bland prinsens bagage ett helt stop beckolja, fastän vederbörande inte haft aning om hvartill den skulle användas, annars hade jag nog kommit till korta med min lilla flaska.

»Adelsköld sjunger tenor» — anmärkte min gamle vän Malmsten.

»Kom hit då och låt höra hvad du kan!» hvarpå vi gemensamt — prinsen och jag — uppstämde diverse studentvisor, och bland annat »Frithiofs frestelse»; »Våren kommer, fågeln qvittrar, skogen löfvas, solen ler etc.», till hvilken sång prinsen sekunderade på ett oöfverträffligt sätt, så att det var en fröjd att sjunga med honom.*)

Ressällskapet applåderade och H. K. H. sade:

»Vet du, min kära 'Adel'» — som jag sedan fick heta, så länge han lefde — »du är ett riktigt fynd, nu kunna vi äfven roa oss med sång under resan; ni andra ska' nog få höra af oss.»

Till bekräftelse härpå togs ännu en klunk ur pluntan, hvarigenom denna betydligt lättades. Derefter embarkerade vi, ty båtarne voro nu i ordning.

Klockan hade emellertid blifvit öfver 1 och morgonrodnaden framträdde redan med en och annan guldglänsande sky och glittrande stråle vid den östra himlaranden.

Vi rodde ännu alla tio passagerare fortfarande i den stora båten, som skulle lemnas vid Storbacken, och stämningen ombord var till följd af det härliga sceneriet, den majestätiska elfven och den praktfulla morgonbelysningen, samt måhända till någon liten del genom »pluntan», den mest briljanta och poetiska och prinsen sade:

»Gif mig ett ämne, så vill jag improvisera,» och då någon nämnde »Luleå elf» — improviserade han länge utan att ändra ett ord på ett rent af hänförande sätt — skada blott att ingen stenograf fanns med.

Framkomna till Storbacken, befanns det att vi anländt vid just samma tid, som enligt den uppgjorda marschrouten var beräknad för fortsättning af resan, och sedan vi derför i allra största hast druckit en kopp varmt kaffe, fortsattes färden —

*) Denna duett blef äfven mycket gouterad, då den jemte flera af våra lappmarkssånger sedermera afsjöngs inför kronprinsessan efter återkomsten till Stockholm.

— denna gång till fots för dem, som inte ville rida, ty för dessa funnos uppbådade små lurfviga, halfvilda hästar.

Af detta sistnämnda sätt att färdas begagnade sig vanligen statsrådet, landshöfdingen och de båda professorerna, hvarvid många muntra äfventyr inträffade, när hästarne sparkade och kastade af herrarne, eller då de å den hala spångade broläggningen öfver kärren halkade och döko ner med sina ryttare, hvilka efter uppdragningen till färgen mest liknade indianer eller gyttjebadande i Marienbad och Loka.

Vi andra färdades alltid till fots öfver passen mellan sjöarne, hvarvid prinsen vanligtvis *sprang* i têten å de brant backiga och steniga gångstigarne och vi andra luffade efter i enlighet med hvars och ens förmåga, hvarvid sällan någon mer än Sandels, Dardel, Dalström, å tjenstens vägnar och jag hunno fram samtidigt med prinsen, och då drypande af svett.

Det måste tillskrifvas den härliga balsamiska luften, att ingen förkylde sig, då man omedelbart efter en sådan »promenad» fick sätta sig i båtarne igen.

Största delen af den c:a 700 kilometer långa resan mellan Luleå och Kvikkjokk och tillbaka igen skedde i båtar för två passagerare, fyra roddare och en styrman i hvarje, och under hela denna långa färd, som varade i tio dygn, fick jag — med undantag af sträckan mellan Hedenforsen och Storbacken, der alla, som förut är nämdt, rodde i samma båt — såsom hörande till musiken — äran ro tillsammans med prinsen i têten af den stora flottiljen af vanligen 30 à 40 båtar.

Och som tiden för resan var mycket knappt beräknad, och prinsen ofta uppehöll sig timtals med målning, färdades vi med få undantag nästan oafbrutet dag och natt, sofvande någon stund under natten liggande i båtarne. I det lugna, förtjusande vädret gick detta alldeles förträffligt å utbredda björkgrenar med björnmossa ofvanpå samt en kudde eller någon resväska under hufvudet och prinsens plaid på ryggen. På detta sätt sof jag flera nätter vid sidan af prinsen, och med samma plaid öfver oss båda, så som Malmsten ordinerat. Denna vågade jag emellertid aldrig försöka.

lägga på oss, förrän högstdensamme behagat somna, ty annars riskerade jag att få en ordentlig uppsträckning, eller en dusch ur öskaret.

En fördel med dessa nattfärder var äfven, att man slapp undan myggbestarne, som visserligen bjödo till, men inte kunde följa de snabbt framilande båtarne.

Kamratskapet å båtarne hade redan från början ordnats på följande sätt, hvilket iakttogs under hela färden:

I första båten kom, som nämndt, prinsen och jag; i den andra statsrådet Almqvist och landshöfding Ros, i den tredje professorerna Malmsten och Selander, i den fjerde hofmarskalken grefve Sandels och kammarherre Dardel, och slutligen i den femte ordonansofficeren kapten Dalström och »amiralen» Rudbeck, vanligen af prinsen benämnd »Rudan».

Derefter kom den långa raden båtar med betjeningen, tält och segel som aldrig begagnades, bagage, proviant, hundar och höns och annat innehåll som inte kan uppgifvas.

* * *

Andra natten kl. 12 kommo vi efter en skarp marsch till en plats kallad »Mattisudden», der vi skulle embarkera igen å båtarne.

Der hade en rik lapp infunnit sig med, som det uppgafs, 500 renar för att uppvakta kronprinsen.

Eldar flammade omkring den sammanpackade renhopen, och i en kåta befann sig lappens familj, bestående af hustrun, en mängd nakna barnungar och ett dussin hundar.

Prinsen bjöds på renmjölk, tjock och fet som grädde, samt renost, och bjöd lappen tillbaka på ett silfverbeslaget kruthorn, och så skiljdes man åt som gamla goda vänner.

Å sista stycket mellan Woulerim och Mattisudden hade vi gått eller rättare sprungit ett pass på omkring 1 $^{1}/_{2}$ mil på något öfver två timmar.

Tidigt på morgonen kl. 2 tredje dagen efter affärden från Luleå hade vi hunnit så långt som till Jokkmokk, der inqvartering var beredd hos pastor Westerlund, en liten låghalt gubbe liknande en lapp, för öfrigt nöjd och belåten innehafvare af

Jokkmokks pastorat med 300 kronors afkastning och skyldighet bland annat att fara omkring och predika i Kvikkjokk och andra ställen samt slutligen, lycklig fader — till sjutton (17) lefvande barn.

I Jokkmokk hade alla lappar och nybyggare med hustrur, barn och hundar inom säkert minst 100 qv.-mils område församlats för att få se »kongen», så att det var som en marknad. Här drefvo vi omkring och språkade lappska med gubbarne och gummorna, d. v. s. sade »pourist» (goddag), och på aftonen kl. 8 serverades en utmärkt supé-middag, lagad af prinsens kockar med bordeaux, sherry och champagne.

Derefter dracks kaffe och röktes prinsens utmärkta cigarrer, och till sist lade vi oss — med undantag af högstdensamme, som hvilade i prestens egen sängkammare — å träbänkarne omkring väggarne i högtidsstugan, hvarifrån myggen förut blifvit utkörd medelst rök i spisen med stängdt spjell. Det hade i någon mån lyckats med de vid rökningen innevarande hundratusentalen mygg, men andra kommo i stället, när dörren öppnades och vi skulle in, och ett och annat tusental hittade nog vägen genom nyckelhålet i dörren.

Professor Selander hade varit akademikamrat i Upsala med presten Westerlund och det var rörande att se, när de båda gamla vännerna efter trettioårig skilsmässa oförmodadt sammanträffade här uppe i så godt som en annan verld.

På morgonen då vi skulle fortsätta färden, jemrade sig statsrådet — som var något korpulent och bekväm af sig och varit mycket generad af ridterna på vildhästarne — öfver svåra magplågor och bad prinsen att få stanna qvar, hvilket beviljades.

En af kamraterna hade emellertid glömt sin kikare, och sedan han hemtat densamma och återförenats med sällskapet, kunde han lugna prinsen med att statsrådet befunnits sitta i stugan, fäktande med ena handen mot myggen, och i den andra hållande en hornsked, medelst hvilken han gjort en djup grop i ett stort träfat, innehållande smultron och »multer» jemte grädde och socker — och befann sig efter utseende väl, hvilket föranledde åtskilligt skämt efter vår återkomst från Kvikkjokk.

Under fortsättningen af resan passerade vi en hel sträcka af de vackraste sjöar, såsom Vajkijaur, Raudijaur, Parkijaur, Skalkajaur och slutligen Saggatjaur *), inbäddade i skogar, dit yxan ännu inte hunnit och genom hvilka den mindre grenen af Luleå elf hade sitt lopp.

Omgifningarne voro omvexlande, men alltid täcka och på samma gång storartade, och utsigterna åt fjellen, hvilka reste sig i allt högre och djerfvare former åt norr, vester och söder, skiftade efter solens olika ställning i varierande färgtoner.

Något angenämare än deltagandet i en sådan kunglig eriksgata, en sådan färd i beqväma båtar, som flögo på de spegelblanka sjöarne, det allra härligaste väder, hvarken varmt eller kallt, med en luft som uppfriskade alla sinnen, samt i godt och trefligt sällskap, sång och glädje, kan icke tänkas ännu mindre beskrifvas. Också njöto vi med »ögon, öron och alla lemmar, förnuft och alla sinnen».

Den fullkomliga frånvaron af bref, telegram eller andra meddelanden med den civiliserade verlden gjorde äfven sitt till att »återskänka den frid, som verldslifvet alltid stör»; och i synnerhet befann sig kronprinsen af denna anledning i det briljantaste och mest uppsluppna lynne, hvilket sympatiskt meddelade sig åt oss andra.

En morgon hände mig ett äfventyr, som kunnat medföra mindre angenäma följder, men tvärtom slutade väl och till min fördel.

Vi hade att passera en landtunga mellan ett par sjöar. Prinsen sprang, som vanligt, och vi andra fyra — hofmarskalken, kammarherren, ordonansofficern, som måste följa med å tjenstens vägnar, och jag, som frivilligt följde med af tillgifvenhet för prinsen och såsom bärare af hans förnödenheter — lunkade med öfver berg och backar. Stigen bestod nästan af idel stenrös med djupa öppningar mellan stenblocken, hvilka man fick hoppa öfver. Jag var som vanligt belamrad med prinsens många per-

*) "Jaur" är lappska benämningen på sjö.

sedlar, hängande rundt omkring och på ryggen, så att jag både hade svårt att se framför fötterna och hålla balansen. Stenarne voro mossbetäckta och slippriga af morgondaggen, och då jag med den fart vi rände fram skulle hoppa ifrån en sten till en annan, slant foten och jag fick benet mellan stenarne, hvarvid det kändes som om smalbenet blifvit knäckt. — — —

Der låg jag nu med alla »grejorna» spridda omkring bland stenarne och vågade inte röra mig och erfara sanningen. I ögonblicket stod nemligen fullkomligt klart för mig den förfärande situationen, att ligga ensam med ett brutet ben måhända en månad eller mer i ett nybygge uppe i lappmarkerna, 20 mil från den civiliserade verlden och läkare, samt alla de svårigheter, som derigenom skulle uppkomma vid mina jernvägsarbeten. Allt detta och ännu mycket mera flög mig genom hufvudet under de sekunder jag inte vågade röra mig.

Emellertid skrattade man åt min löjliga belägenhet och förmodligen mycket trista uppsyn. Både »faraler» och andra qvickheter började hagla om öronen på mig stackare.

Detta verkade uppiggande. Jag gjorde ett förtvifladt försök att resa mig, och inga ord kunna beskrifva min glädje, då jag fann att benet höll och — bar att stå på. Att skinnet var afskrapadt mot stenen, kunde jag förmärka, ty det sved ansenligt — men det betydde intet, blott sjelfva benet höll.

Ett par dagar derefter, då prinsen, Malmsten, jag och ett par till af sviten skulle bada i en sjö, fick Malmsten ögonen på sårnaden och benet, som skiftade i nationalfärgerna.

»Hva' har du fått i benet?» frågade han.

»Bara lite skrapning i stenröset.»

»Och detta har du gått med utan att säga till, du kunde fått ros eller ett svårläkt bensår. Nu ska jag bota dig, men hvarför har du inte låtit mig veta om skadan förr?»

»Ni hånade mig» — svarade jag — »och jag ville inte bli utsatt för mer af den sorten.»

»Kom hit, ska' E. Höghet få se,» sade Malmsten och visade mitt uppsvällda, blå-gul-skiftande och hudlösa ben.

Prinsen sade intet, men jag kunde sedan märka att detta var i hans smak.

Jokkmokk. — Kvikkjokk. — Wallispiken. — »Långnäsor». — »Knott» och »Gnodd». — Perlfiske. — Prinsen adopterar en Jokkmokkare.

Fjerde dagen efter afresan från Luleå — en gudomligt vacker morgon — foro vi upp för den sista forsen vid utloppet af Saggatjaur, å hvars norra ända Kvikkjokk är beläget.

Saggatjaur är omgifven af höga, brant nerstupande berg, och allt efter som vi avancerade, uppradade sig i nordvest fjell efter fjell, glänsande i den uppgående solens strålar som en jettearmé i gyllene rustningar. Efter hand som solen steg upp på firmamentet, gick guldglansen öfver i silfver, och då vi tvärt svängde om en utskjutande bergudde, stod för våra häpna blickar de snöhvita, väldiga, skarpa fjellspetsarne norr om Kvikkjokk som en 2,000 fot hög furstlig krona öfver den bjert gröna platå, på hvilken denna i sanning kungliga fjellkrona hvilade.

Aldrig i lifvet hade en sådan tafla af så storslagen imponerande skönhet stått för mina tjusta ögon, och hvad som gjorde effekten så mycket fullkomligare var, att den framträdde alldeles oväntadt på en gång och under den allra gynnsammaste belysning.

Luften var så ren och klar som den endast förekommer i de arktiska regionerna. Solen, som stod högt i söder, belyste klart fjelltopparne i norr, hvilka likasom reste sig öfver våra hufvuden, och ingen fläkt krusade Saggatjaurs två mil långa vattenyta.

Sjön låg som en ofantlig polerad spegelglasskifva, uti hvilken

den kolossala fjellkronan afspeglade sig, och vattnet var så klart och ytan så speglande, att det föreföll, som om det varit en dubbelkrona af renaste silfver, hvaraf den ena sträckte spetsarne uppåt och den andra nedåt i ett bottenlöst djup.

»Hvilken vidunderligt kostlig och praktfull furstlig dubbelkrona det fattiga Lappland bjuder E. K. Höghet» — utropade jag ofrivilligt.



Rodd uppför Saggatforsen med H. K. H. Kronprinsen-regenten.
Efter teckning af Dardel.

Prinsen svarade inte ett ord, och jag befarade, att jag yttrat något som sårat honom; men jag märkte på glansen i hans djupa, uttrycksfulla ögon, huru tjusad han var af det öfver all beskrifning imponerande och öfverväldigande skådespelet.

Efter att en stund hafva tyst skådat den storslagna taflan yttrade han halfhögt som för sig sjelf:

»Om valet vore fritt, tror jag att jag föredrog denna dubbelkrona framför den som väntar mig.»

* * *

Efter omkring tre timmars rodd, under hvilken de skimrande hvita fjellspetsarne växte allt högre och högre, tills de synbarligen hängde öfver oss, voro vi framme vid resans mål, och hvar och en af sällskapet hade tillfälle att sköta sin beqvämlighet. Jag blef inqvarterad jemte Rudbeck hos en nybyggare i en ytterst snygg stuga. Både mannen och qvinnan voro unga och hyggliga menniskor, som talade en fullkomligt *grammatikalisk* svenska, såsom nybyggarne i öfre lappmarkerna i allmänhet göra, hvilket kommer sig deraf att, då lappskan är hvardagsspråket, talas svenska mera sällan, och då endast sådan den lärts efter böcker i skolorna.

Först tog jag mig ett skönt, uppfriskande bad i den kristallklara sjön, derefter gjordes stor toilette till den kungliga festmiddagen, bestående deruti, att min medförda rena och hvita löskrage försigtigt framtogs och knäpptes omkring halsen, tillika med en kulört halsduksrosett, hvilket vid middagen — som i parentes sagdt var lika öfverdådig som den i Jokkmokk — väckte ej obetydligt uppseende och inbringade »Adel» komplimenter i »faralform» för mindre »dirty looking appearance» än vanligt.

På eftermiddagen föreslog prinsen att vi skulle göra en tripp till toppen af Wallispiken, som efter hvad det föreföll oss reste sig upp alldeles lodrätt öfver Kvikkjokk — och som vanligt bar det af i språngmarsch.

Hade vår höge anförare emellertid på förhand gjort sig redo för att det var öfver en half mil till Wallispikens topp, och att denna lilla jätte reste sig, efter hvad det uppgafs, 1,500 fot öfver Saggatjaur, hade farten måhända blifvit saktare i backarne. Så som den börjat, måste den emellertid fortsättas, det var ju klart som dagen, och så störtade vi, med H. K. Höghet i têten, upp för den tvärbranta »piken» utan att någon gång stanna för att hemta andan, och högst märkvärdigt var att ingen af de fyra, deribland jag med mitt ännu oläkta ben, som följde prinsen till toppen, bröt armar, ben eller nacke af sig vid klättrandet utmed de kala bråddjupen; men det gick all-

deles för fort *uppåt*, för att någon skulle hinna med att ramla *nedåt*.

Först sprungo vi igenom förtjusande, saftigt gröna ängar med dungar af vackra björkar, rönnar och diverse arter Salix. Små bäckar sorlade i gräset och lekte med alpflorans täckaste barn, bland hvilka den manshöga Aconitum, Mulgedium, Gentiana, Geranium silvaticum, Andromeda palifolia och den lilla älskliga Pedicularis laponica, tjusande ögat hvart det vändes.

Efter hand började träden krympa samman och hålla sig vid marken och helst i skydd bakom utspringande klippor. Och granar, som vågat sticka upp hufvudet för högt hade fått »förtitta» genom af fjellvindarne afsvedda och svärtade kronor. Derefter förekommo endast grågröna Salixarter och dvärgbjörkar (Betula nana), ödmjukt krypande efter marken. Och slutligen upphörde all växtlighet med undantag af lafvar och mossar. Nu var man uppe bland stenrös och smältande snödrifvor, och kort derefter inom området af den eviga vintern. Här måste man svänga sig upp på snedden af halsbrytande branter af is, der det var bäst att inte se sig omkring i ödsligheten med afgrunder och död rakt under sig.

Ändtligen efter ett par timmars oerhördt forcerad klättring voro fyra af oss med prinsen som vanligt i têten först uppe på toppen af Wallispiken, i ordets egentliga bemärkelse drypande af svett, som rann i små bäckar efter benen, upphettade som glödande jernkaminer och med pulsar arbetande så våldsamt, att det verkligen var förvånande att artererna inte sprängdes.

Platån uppe på toppen af »piken» var nätt och jemnt så stor, att sällskapet under förutsättning af god sämja kunde rymmas, för öfrigt bråddjup åt alla sidor. Skarp nordvestlig vind blåste deruppe och kölden var bitande. Icke desto mindre kastade prinsen af sig hatten och alla lösa persedlar han hade på sig, och vi andra, som hunnit upp med honom, gjorde naturligtvis pliktskyldigast på samma sätt. En god stund efter oss kom Malmsten, som ju måste »omgifva» prinsen, om något tillstötte, uppdragen i armarne af en nybyggare och påskjuten

af en annan bakifrån, uppknogande i mindre godt humör, och då blef det annat af. Kläderna skulle ögonblickligen på, och derefter marsch utför berget, särskildt fick prinsen en grundlig uppsträckning för »oförlåtlig lättsinnighet».

M. tillade att »de andra, som voro kloka», hade stannat nere i trädregionerna, men att han ansett sig tvungen klättra upp för det satans berget, emedan han var alldeles öfvertygad om att någon olycka till lif eller lem skulle träffa prinsen, dock hade han aldrig trott att han *dessutom* »skulle få fyra lunginflammations-kandidater på halsen».

Prinsen skrattade och rådde Malmsten att knalla sig af i förväg, så att han kunde taga emot oss med sina tänger, när vi kommo nerdansande. Vi skulle komma så snart vi sett oss mätta på utsigten.

Och denna var äfven öfver all beskrifning storartad och hänförande.

Femton hundra fot under våra fötter låg Kvikkjokk, lysande i den bjertaste grönska med sitt lilla kapell och nybyggarnes stugor, små som tärningar. Åt söder utsträckte sig den två mil långa Saggatjaur med sina utspringande berguddar, åt sydost och öster framträdde ett vågformigt, täckt och omvexlande landskap med bergklackar och dunkla skogar, och man kunde som å en karta med kikare följa hela den långa sträckning af sjöar och vattendrag ända långt bortom Jokkmokk, som vi under de sista dagarne passerat.

Vände man så ögat åt vester, hade scenen som ett trollslag förändrats, ty här såg man endast snöiga fjell i de mest fantastiska former, resande sig öfver och öfver hvarandra i blånande fjerran, lik ett af orkanen upprördt verldshaf, som under en ögonblicklig isbildning stelnat. Och uti detta iskaos kunde man skönja en och annan spetsig fjelltopp, jettar förvandlade till stoder af genomskinlig is.

Och kastades slutligen blicken mot norr, hade man alldeles framför sig det svartbruna branta Routivara malmberg, och å ömse sidor derom intrångde blicken i djupa, hemska dalar med

hvitskummande och dånande vattenfall, sträckande sig upp mot det inre af »det mörkaste Lappland», der ännu, i den dag som i dag är, trots »femöresföreningar» och katekespluggande, den halfvilde lappen, genom snöyran och dimmorna i de öde fjelldalarne, skönjer jätten »Julpus» och dvärgen »Bugo», der solens dotter — lifsprincipen i naturen — den hulda gudinnan »Peiven neita», genom de milsvida ödemarkerna leder de älskande unga till hvarandras möte, der ännu enligt tusenårig sed, offer (viäro) bringas och böner uppsändas till »Jubinal» (den högste guden) om skydd mot »Bergalok» (satan) och »Fadnos-aivo» (helvetet), mot björn och varg, och om återvinnandet en gång i tiden af den gudomliga rätten att existera i de ovänliga trakter på jorden — deras fäders land — som i urtiden tilldelats, men, i »civilisatoriskt intresse», frånröfvats det arma nomadfolket. *)

Tänke man sig härtill det praktfulla omvexlande panoramat, liggande i den strålande trolska belysningen af en nergående arktisk sol, med en himmel skiftande i guld och purpur, och dagsidan af fjelltopparne, sjöarne, elfvarne och forsarne, glänsande i samma underbara färger, under det att skuggsidorna gåfvo kraft och relief åt taflan, genom sina mörkare förtoningar i karmosin och blått.

Ingen, som icke haft tillfälle att se en arktisk sommarnatts trolska belysning, kan emellertid göra sig en föreställning om dess öfverväldigande färgprakt.

Trots den märg och ben genomträngande vinden å toppen af den ödsliga Wallispiken kunde vi inte slita oss derifrån, då prinsen plötsligt fick ett anfall af våldsam tandvärk och ville att Malmsten strax skulle taga ut den värkande tanden.

»Jag har ju sagt, att E. Höghet skulle förkyla sig» — svarade denne — »men jag har ingen tandnyckel med mig, endast en liten bensåg jemte förband, ty jag kunde inte tro att någon

*) Under kronprinsens resa i lappmarkerna uppvaktades han flere gånger af deputationer från lapparne, hvilka klagade öfver, huru de sjelfva och deras renhjordar af nybyggarne jagades som vilda djur, och under förklarande, att om de icke erhöllo skydd af lagen, den qvarvarande lappstammen måste ohjelpligen förgås.

annan operation skulle förekomma än att såga af ett eller annat afbrutet ben eller arm eller förbinda ett krossadt hufvud. Men nu måtte väl E. Höghet vara glad att få komma tillbaka till Kvikkjokk för att få tandvärken kurerad.»

Den omedelbara följden häraf blef nu återtåg, och detta hufvudstupa utför piken.

Var uppstigningen betänklig, så var nedfärden femtio gånger värre och riskablare, och alldeles obegripligt har det förefallit mig efteråt, att ej Malmsten blef i tillfälle begagna sin lilla trefliga såg och sina förband.

Emellertid kommo vi alla lyckligt ner till Kvikkjokk igen, och tack vare den oerhörda kroppsansträngningen och nödvändigheten att »hålla tungan rätt i mun» och »öronen styfva», men i främsta rummet att hafva tankarne uteslutande samlade på hvad man hade för ögonen och för sig, då det bar handlöst utför branterna, under åkande på en onämnbar kroppsdel med armbågar och hälar som bromsinrättningar och lifhanken hängande på att man i en hastig vändning i rätta ögonblicket grep fast i en klippspets eller gren af Betula nana — var tandvärken borta, när vi åter voro i Kvikkjokk, och H. K. Höghet i det mest uppsluppna humör, när han åter befann sig på jemn mark utan lösa rullstenar under och efter sig i hälarne. *)

Tack vare det nya svettbadet under tumlandet utför Wallispiken och en kall öfversköljning i den kristallklara forsen efter nedkomsten, felslogo äfven Malmstens »graflufts-andande-lung-inflammations-profetior». Och när kort efter återkomsten till Kvikkjokk en kunglig supé serverades med allehanda goda saker, mådde vi som »prinsar i en bagarbod» och togo för oss så väldigt, att hofmarskalken fann sig föranlåten uttala farhågor för matsäckens tillräcklighet under hemfärden till Luleå.

Dagen derpå var söndag. Presten i Jokkmokk som var med,

*) Resetecknaren, kammarherre v. Dardel, afritade denna H. K. H. kronprinsens promenad utför Wallispiken i spetsen för sina trognaste och tillgifnaste undersåtar, så som den af mig skildrats. En mängd teckningar, som sedermera inbundos och förvaras i prinsens bibliotek, gjordes äfven öfver andra reseäfventyr, af hvilka en del infördes i Illustrerad tidning för 1858.

predikade. Det anspråkslösa kapellet var fullproppadt af nybyggare och lappar med hustrur och barn, hvilka förde ett fullkomligt naturlif under predikan, — och efter gudstjensten döptes ett barn, som prinsen bar till dopet. Slutligen antecknade sig H. K. H. och vi alla oss som faddrar i kyrkboken, och en rätt ansenlig faddergåfva hopsamlades till den nya undersåten och ledamoten af den kristna församlingen.

Jag kan inte neka till, att det skulle vara intressant veta hvad det sedermera »blifvit af det barnet».

* * *

Återfärden från Kvikkjokk tillgick på samma sätt som ditresan. Men nog kändes — derom är jag säker — saknad hos alla, att den oförgätliga resan snart skulle vara blott ett minne för lifvet.

På en ö i sjön Skalkajaur, kallad Björkholmen, skulle andra natten tillbringas. Den första hade vi sofvit i båtarne.

Björkholmen hade valts, derför att den, fullkomligt kalhuggen, så att inte den minsta buske fanns, i hvilken myggen kunde gömma sig för vindfläktarne, ansågs såsom den myggfriaste plats som kunde anskaffas till ett nattqvarter åt prinsen. Vädret var emellertid fullkomligt lugnt, då vi efter en vandring på c:a $^1/_2$ mil kommo till sjön, der båtarne väntade att sätta oss öfver till Björkholmen. Och värre myggsvärmar än de, som den dagen hedrat oss med sin närvaro kunde man fått leta efter.

De hade troget följt under promenaden som små moln, och stannade man ett ögonblick, var hela svärmen på en.

Beckoljan hjelpte knappast att hålla packet på afstånd, och det var för varmt att begagna flor för ansigtet.

Hvar och en i prinsens svit med betjening och bärare hade minst en million, om ej flere mygg och knott, i sällskap med sig, och när vi skulle stiga i båtarne, följde sällskapet med utan att behöfva persvaderas.

De vädrade kristet blod, och blodtörstiga voro de som kannibaler.

Med björkruskor slogos milliontals ner i vattnet och drunknade, men hvad betydde detta mot de legioner, som funnos qvar, och de slagna ersattes omedelbart af nya friska härskaror.

Beslut fattades då om anställning af ett massmord — en gruflig autodafé — hvilket skulle tillgå på det sättet, att vi uppgjorde en cirkel af eldar, ställde oss inom periferien omgifven af plågoandarne och tände på eldarne, då det beräknades att de ynkeligen skulle omkomma i lågorna. Ris, mossa och allt brännbart drogs nu samman i en ring och jag, som hade en duktig Eskilstunaknif, ristade af stora träd, hvilket i förbigående sagdt går mycket lätt, om man böjer trädet åt sidan.

Prinsen, som såg att jag på detta sätt i ett nafs skar af tre tum tjocka träd i ett par skärningar, sade:

»Du måste ha en rasande bra knif, få se på den.»

»Vill du byta knif med mig?» — frågade han sedan och drog upp en utmärkt norsk slidknif, som han hade hängande i ett bälte.

»Med största nöje» — svarade jag och tog den vackra knifven, som jag ännu eger i mina samlingar.

När han nu skulle fälla ett träd, tjockt som ett ärtspröt, gick det inte bättre än förut.

»Du har lurat mig på bytet!» ropade han.

»Det var inte jag som proponerade bytet» — svarade jag — »men man måste begagna knifven rätt.» Derpå böjde jag ner en ung fura och ristade till, med knifven som han tillbytt sig. Krats sade det och trädet föll till marken.

Då blef han belåten, och sedan vi samlat tillräckligt bränsle omkring oss, skedde antändningen rundt om på en gång.

Experimentet lyckades så till vida, att en del af de lefvande varelserna, som befunnos inne i ringen när det tuttades på, d. v. s. *vi*, höllo på att blifva både brända och qväfda, men myggen, som »osade katt», gåfvo sig af i god tid och uttryckte sin glädje med harmonimusik i alla tonarter, då vi temligen illa svedda lyckades komma ur den brinnande ringen och i båtarne.

När vi efter en stunds rodd hunnit fram till Björkholmen, voro förföljarne med och landstego på samma gång som vi.

På ön var en större treflig och snygg stuga, uti hvilken vi skulle logera öfver natten.

Denna likasom hela ön och båten, som prinsen och jag rodde uti, tillhörde en hvithårig, vördnadsvärd gubbe, hvilken, jemte fyra söner *) varit roddare i prinsens båt under flere dagar, både på upp- och nedresan.

Under färden hade vi bland annan lektyr haft doktor Engströms resa i Luleå lappmark år 1834, hvaruti han bland annat berättade, hurusom han kommit illa sjuk till Björkholmen och der vårdats på det ömmaste sätt af en ung nybyggare och hans hustru.

Vid ankomsten till stugan emottogos vi af gumman, och prinsen frågade, då hon räckte honom handen och bad honom vara välkommen, om hon hört talas om en doktor Engström, som bott der för många år sedan.

»Ja, skulle jag inte de'» — svarade hon — »det var ju hos oss han bodde, den snälle herrn. — Lefver han än och känner kongen honom kanske?»

»Nej, han är död» — svarade prinsen — »men ni ska' få höra hvad han skrifver om er. — Få hit boken, 'Adel', om du har den med.»

Boken, som jag föreläst för prinsen under rodden, hade jag lyckligtvis likasom mycket annat smått och godt i min väska, och nu läste prinsen upp hvad Engström skrifvit, om huru väl han blifvit vårdad af de vänliga nybyggarne och att han otvifvelaktigt hade dem att tacka för att han lefde.

Gumman gret och sade, när prinsen slutat:

»Att han kunde skrifva så — det var ju ingenting att tala om. Gubben som står der och jag voro unga då på den tiden, nu ä' vi gamla. Tack ska' han emellertid ha för hva' han läst om doktorn, och ännu mer tack ska' han ha för han varit beskedlig mot gubben och sönerna mina. Di har inte nog kunnat berömma'n, så snäll har han varit.»

---

*) Afbildade å teckningen öfver rodden upp för Saggatforsen, sid. 196.

Prinsen hade inte haft kännedom om, att det var hans värd på Björkholmen med sina fyra söner, som varit roddare på hans båt; men blef mycket glad, då han fick höra att så var förhållandet.*)

Medan detta passerade, kokte och stekte kockarna, betjeningen dukade upp middagen, och vi försökte alla konster, vi kunde hitta på att lura myggen, ty t. o. m. beckoljan tycktes hafva förlorat sin kraft. Vi hoppade bock, sprungo i kapp, rökte, men ingenting hjelpte. Slutligen anmälde jägaren att middagen serverats, och vi gingo in i stugan. Klockan var 9 på aftonen och solen stod ännu högt på himlen, men i rummet var så skumt, att ljus stodo tända på bordet, och luften var fylld med mygg af alla storlekar och slag.

I början antogs, att man med afsigt förmörkat rummet för att lura myggorna, men snart upptäcktes orsaken, som hvar och en, som inte gjort personlig bekantskap med Norrbottens myggor, säkerligen skall betvifla, och som bestod deruti, att myggen då man försökt köra ut dem medelst rökning i spisen, hade samlats i så tjockt lager på fönstret, som inte kunde öppnas, att dagern nästan uteståndgdes.

Aldrig har jag sett maken hvarken förr eller senare och aldrig heller varit med om en sådan middag.

Lyckades man stryka på en smörgås, var den en minut derefter grå af myggor, som fastnat i smöret. Öppnade man munnen för att svälja en sked af den utmärkta soppan, fick man i sig ett eller annat hundra myggkroppar som sofvel.

En af betjenterna hade under middagen mycket göra med att peta bort myggen från ljusen, ty annars hade lågorna nog qväfts af mygglik.

Och en sådan infernalisk musik sedan!

Det ligger alldeles mot min natur att hata någon, men nog hatade jag dessa djur, som förderfvade en god middag och der-

*) Vid afresan från Björkholmen dagen derefter skänkte prinsen värdfolket en stor silfverpokal såsom "ett tacksamt minne af Engström och honom", som han uttryckte sig.

till pinade en hardt när till förtviflan, och jag är säker på att alla de närvarande sympatiserade med mig häruti.

För H. K. Höghet var ett litet rum utan fönster iordningställdt till sängkammare, och der hade det rökts med både näfver, murken björkved och annat, för att få det myggfritt. Men då rökningen måste upphöra, när prinsen skulle lägga sig och dörren stängdes, kröpo de in genom nyckelhålet, springor och hål, som ingen annan än de små bestarne hade reda på, och på morgonen var han uppsvälld i ansigtet, blodig och i mindre godt humör.

Vi andra af sviten skulle ligga på golfvet i stora stugan, der middagen serverats. Rikligt med halm jemte kuddar inburos och dermed bäddades ganska inbjudande. Sedermera när detta var i ordning, tändes i spisen en brasa af björkbark, enris och murken björkved, och när elden kommit i riktig fyr, stängdes spjellet jemte dörren. Till yttermera visso utgjöt jag en half flaska beckolja i spisen, ty jag påminde mig hvilken effekt beck och tjära åstadkommo, då profryttarne röktes i Kristinehamn under koleran.

Detta skall väl »göra kol på» rackarpacket, tänkte vi, som skulle ligga i rummet — glädjande oss åt autodafén. Och mycket riktigt, när dörren efter en stund öppnades och röken slog ut, följde de ännu lefvande myggen med, och i fönstret lågo likasom små smutsiga snödrifvor af bara mygglik.

Glada klädde vi af oss och lade oss på den mjuka, sköna halmbädden.

Jag hade med erfarenhet från en lappmarksresa året förut, medtagit ett myggflor, hvilket emellertid inte behöft begagnas mer än två gånger förut, i Jokkmokk och Kvikkjokk der det likväl jemförelsevis var temligen myggfritt, och under nattfärderna i båt behöfdes intet flor, ty då blefvo myggsvärmarne efter. Men nu tog jag för säkerhets skull fram floret och knöt det öfver den storbrättiga mjuka hatten tätt till om halsen, hvarförutom snören lindades omkring stöfvelskaften och ylletröjärmarna, så att myggohyran inte någonstans skulle slippa in

på bara kroppen, och detta vittnade om en utbildad sjelfbevarelsedrift.

Knappt hade jag lagt igen ögonen, förrän jag vid det öra som låg uppåt fick höra ett fint pip, och straxt derefter någon som stämde in, så att det blef duett, derefter utvecklades sången till qvartett och slutligen inom en liten stund föreföll det, som om någon spelat orgel med alla stämmor utdragna på en gång, och denna konsert ackompagnerades af ilskna eder och sjelftilldelade örfilar etc. af sofkamraterna, af hvilka den ene efter den andre i förtviflan rusade upp och ut för att öfva sig i hoppande, indiandans och andra gymnastiska rörelser, samt rullning i gräset, tills han frös, blef trött samt lade sig igen, för att inom kort repetera samma nöjsamma sportöfningar.

Sedan jag för min del en stund legat på lur för att observera, om floret samt ben- och handbandagen gjorde tjenst, och så tjockt lager af mygg samlats utanpå floret, att det både blef mörkt innanför och musiken nästan utestängdes, somnade jag och sof i godan ro »den rättfärdiges sömn» ända till fram på morgonen, då någon obarmhertigt roade sig med att ställa mig på hufvudet.

Som man emellertid icke länge kan sofva i en sådan position vaknade jag och befriade mig från myggfloret, hvilket var alldeles betäckt af myggor, som i sin blodtörst stungit ihjel hvarandra under natten, och då upptäckte jag tillika att det var kronprinsen-regenten i egen hög person, som i nåder behagat vända upp och ned på min stofthydda.

Men huru han såg ut, och huru de andra sofkamraterna sågo ut, uppsvällda och blåröda som okokta köttbullar!

Jag skyndade till en spegel, som hängde på väggen, för att se huru jag sjelf såg ut, men nu var det min tur att skratta, ty tack vare det täta floret, var jag finhyllig som en adertonårig flicka.

Den enda, som utom mig icke generats af myggen, var den hederlige lille presten i Jokkmokk, ty han låg i en vrå alldeles askgrå i synen af mygg, som sögo hans blod, utan att det be-

kom honom något, och då jag gjorde min af att stryka bort dem med en halmviska, sade Selander:

»Stör honom inte, han är trött och behöfver hvila — vid myggorna är han van, dem bryr han sig inte om.»

Sedan myggsällskapet fram på morgonen försvunnit och Malmsten smetat på något, så att klådan gått öfver, återstod endast det komiska, och under frukosten höllo vi på att skratta oss mätta på hvarandras skråpuk-fysiognomier, med igenmurade ögon, och uppsvällda näsor liknande nytvättade rosenpotatis.

Jag har måhända upptagit allt för lång tid och för mycket utrymme med dessa mygghistorier. Men jag har trott mig böra skildra allt som kan anses karakteristiskt, hvilket myggen obestridligen är för lappmarkerna. Och hvar och en, som haft tillfälle att göra personlig bekantskap med lappmarksmyggsvärmarne under för dem gynnsamma förhållanden, skall finna, att ofvanstående skildringar ingalunda äro öfverdrifna. I sammanhang härmed bör måhända omnämnas, att Lappland är välsignadt med tre slags mygg, nemligen de stora, som både sjunga och bita och kallas »Långnäsor» (Culex pipiens), »Knott (Culex reptans), som bara biter, samt »Gnodd» (Culex pulicaris), som äfven bara biter, men lemnar efter sig knölar och en ohygglig klåda.

* * *

Snart voro vi ute igen på den vackra Skalkajaur. Vädret var såsom hela tiden förut det allra härligaste: lugnt, soligt och lagom varmt, och luften som inandades var fylld af »eteriska lifsmolekyler».

På aftonen återkommo vi till Jokkmokk, der statsrådet beskref sina vedermödor under prinsens frånvaro, och prinsen våra egna strider med mygg och knott och slutade:

»Du har väl lemnat qvar några smultron med grädde åt oss?»

Under den första vistelsen i Jokkmokk på uppresan, hade en lapp utbjudit några äkta perlor till salu åt mig, hvilka jag köpt för en bagatell.

»Hvar har du fått dem ifrån?» — frågade jag.

»I en elf som kallas 'Perlelfven' ej långt härifrån» — svarade han.

»Försök då att fiska upp flere, tills vi komma tillbaka om tisdag, och möt mig här, ska' jag köpa dem.»

Lappen kom, men hade inte lyckats med fisket, ty »som det hade varit ovanligt lågt vatten i elfven» — sade han — »så hade alla musslorna redan tagits, men om jag ville köpa perlor, fans det nog att få hos en handelsman» — hvars namn han nämnde — »ty denne hade bytt sig till alla perlor, som hittats under sommaren.»

Lappen visade mig till handelsmannen, hvilken befanns vara egare till *två djupa rågade tallrikar med äkta perlor*, hvilka han framtog från en hylla i sin anspråkslösa bod, der »lagret» för öfrigt sannolikt icke kunde vara värdt 50 kronor. En del af perlorna voro stora som hasselnötter och bländande vackra, och jag insåg genast att fyndet var en skatt af högst betydligt värde.

»Huru mycket kostar alltsammans?» — frågade jag så lugnt och likgiltigt som möjligt.

»Vill herrn köpa alla?»

»Ja, om de inte äro för dyra.»

Mannen funderade en stund, under hvilken jag befann mig i orolig sinnesstämning. — —

»Jag kan inte sälja dem under 2,000 kronor» — sade han, dragande på orden.

Två tusen kronor för två djupa tallrikar med vackra, dyrbara äkta perlor var ju endast en bråkdel af värdet — detta behöfde man ju inte vara juvelerare för att kunna bedöma. Också var min första tanke att köpa dem för egen räkning, och om jag egt det minsta födgeni, hade jag naturligtvis handlat på detta sätt, hvilket jag sedermera bittert ångrat att jag inte gjorde, ty någon *särskild* tacksamhet för den oegennytta jag vid detta tillfälle visade rönte jag aldrig. Men — så kom jag att tänka

på huru vänlig prinsen varit mot mig under resan, och detta afgjorde saken.*)

»Får jag taga dem med och visa kronprinsen?» — frågade jag följaktligen.

»Ja gerna!» — svarade egaren.

»Här skall Ers Höghet få se ett fynd jag gjort.» —

Prinsen ville i början inte tro sina ögon, när han rörde omkring i tallrikarne med pekfingret, men när innehållet derefter uthälldes på ett bord, och skimrade mot den mörka skifvan, frågade han hvar jag kommit öfver dem och hvad de kostade.

»Två tusen kronor» — svarade jag — »men de äro säkert värda mångdubbelt detta pris.»

Hofmarskalken fick genast befallning att verkställa liqviden, för prinsens räkning.

Derefter utvalde han för egen del de vackraste perlorna, som fyllde mer än 1½ tallrik, och när detta skett ropade han:

»Se så, gossar, slåss nu om resten.»

På bordet lågo qvar utbredda flere hundra större och mindre, till en del ganska vackra perlor, och Malmsten som satt sig midt för ena långsidan, lade ögonblickligen armarna på bordet och drog alltsammans till sig, men drogs sjelf bakifrån från bordet och måste släppa sitt rof.

Prinsen hade mycket roligt åt det lilla inbördes krig han arrangerat, men efter någon fäktning öfverenskommo de starkaste, såsom det oftast tillgår i verkligt krig, att dela krigsbytet, och på detta sätt tilldelade sig den ursprungliga sviten brorslotten. Rudbeck och jag, som adjungerats efteråt och anspråkslöst höllo oss undan, fingo nöja oss med hvad som stormakterna lemnat på bordet, hvilket nog gick mig i magen vid tanken på att jag, om jag velat, kunnat för en obetydlighet vara egare till alltsammans. —

Af de perlor prinsen undantog för sin egen räkning, bort-

*) Måtte mina qvinliga efterkommande kunna förlåta, att de genom denna min loyauté gått miste om perlgarnityrer!

skänkte han efter återkomsten en mängd till vänner, väninnor och bekanta, och af de öfriga hopsattes bland annat ett mycket värdefullt garnityr af ett flerradigt halsband, diadem, armband m. m. till kronprinsessan Lovisa.

Detta garnityr, som exponerades å den stora internationella konst- och industriutställningen i Paris 1867 och ansågs vara värdt mellan 1 à 200,000 francs, bortstals under utställningen och kom aldrig till rätta.

Ungefär ett år efter Jokkmokkresan kom jag en gång att fråga juvelerare Hammer, som infattat perlorna uti ifrågavarande garnityr, hvad de perlor H. K. H. köpte i Jokkmokk kunde anses värda. »Jag har inte sett alla perlorna» — svarade H. — »ty prinsen hade redan gifvit bort många, då jag erhöll uppdrag att tillverka garnityret, men de jag sett anser jag värda omkring ett par hundra tusen kronor.»

En stund efter sedan denna verkligen briljanta juvelerareaffär afslutats, satt prinsen mycket belåten på en bänk ute på gården, rökande en cigarr.

Malmsten och jag stodo ett stycke ifrån.

»Kom hit, Malmsten, och du, Adel, med, ska ni få en cigarr — och sitt här» — ropade prinsen.

När vi satt oss och fått eld från prinsens egen nådiga cigarr, sade han:

»Jag funderar på hvad jag skall gifva prestfrun, som haft mycket besvär för vår skull. Skall jag ge henne en brosch?»

»Hur mycket kan den vara värd?» frågade den affärsvane Malmsten.

»Å, så der 300 kronor.»

»Då tycker jag» — svarade Malmsten, som var en praktisk karl och alltid brukade taga mindre väl upp, om hans läkarehonorar liqviderades med presenter — »att det med afseende på prestens 'knapra' inkomster skulle vara bättre, om hon finge 300 kronor kontant än en brosch, som hon knappast kan sprätta med här uppe i lappmarkerna.»

»Är det inte bäst hon sjelf får välja?» anmärkte jag.

»Hör, Sandels» — ropade prinsen till hofmarskalken, som stod ett stycke derifrån — »fråga frun, hvilketdera hon föredrar såsom ett tacksamhetsbevis från mig, en brosch eller värdet af densamma, 300 kronor?»

Inom kort återkom Sandels och berättade att frun svarat, — »att hon väl kunde behöfva penningarna, men att hon icke desto mindre tackade för broschen, hvilken skulle blifva ett minne af de oförgätliga dagar Herren nu låtit henne upplefva, och som skulle öfverlemnas såsom ett fideikommiss till äldsta dottern inom familjen i all framtid, huru stor nöden än kunde blifva.»

»Vira in broschen i tre 'hundralappar' och gif gumman alltsammans, och helsa och tacka henne från mig» — sade prinsen med tårar i ögonen.

Kort derefter aflägsnade sig Malmsten, men prinsen och jag sutto qvar å bänken rökande och språkande om den vänliga prestfamiljen med 17 barn och 300 kronors inkomst.

En del af barnen voro redan uppvuxna och ute i verlden. En son studerade, som jag vill minnas, till prest, en annan var nybyggare, ett par tjenade som drängar hos nybyggare, och af döttrarna voro några gifta, men flere minderåriga barn funnos hemma, hvilka sprungo och lekte på gården.

En tanke föll mig in att begagna prinsens vänliga stämning mot prestfamiljen.

»Ers Kungl. Höghet» — sade jag — »har nyss skänkt frun en gåfva, hvarpå hon naturligtvis sätter ett mycket högt värde, men E. K. H. skulle med ringa uppoffring kunna göra den fattiga och hederliga modern, som väl uppfostrat så många barn med så ringa medel, en ännu större glädje.»

»Hvad menar du?»

»Bekosta en af de der ungdomarnes uppfostran!» och jag pekade på pojkarne.

»Kalla hit den der långa, vackra pojken, som ser ut att vara äldst!» befallde prinsen.

Jag gick bort och tog pojken med, ehuru han stretade mot allt hvad han orkade.

»Vill du bli kadett?» frågade prinsen, när jag fått honom fram.

»Nej!» svarade pojken tvärt och lade benen på ryggen. —

»Det var mig en bestämd 'sicken en',» sade prinsen skrattande — »det var emellertid skada att han inte ville bli kadett ty han ser verkligen bra ut.»

»Men lyckligtvis finnes flere att välja på» — tyckte jag.

»Fånga då upp en till, om du kan!»

Jag gick bort i hopen och tog fatt i en, som jag tyckte såg passande ut, och ledde honom fram till prinsen.

Under vägen sade jag till honom att han skulle svara »*ja*», när prinsen tilltalade honom, ty prinsen ville honom väl. Och när samma fråga ställdes till denne som till den andra brodern, svarade han enligt instruktion käckt: »Ja!»

»Du är en duktig gosse» — sade prinsen, klappande honom på hufvudet. — »Du skall få komma till Karlberg och bli en bra officer.»

Jag nickade åt pojken och han svarade åter:

»Ja!»

»Den der blir nog bra» — sade prinsen, sedan pojken likasom den andre tagit sin matts ur skola. — »Tack ska' du ha för idén!» tillade han och räckte mig handen.

Af denna unga gosse, hvars uppfostran helt och hållet bekostades af sedermera kung Carl XV, hade han mycken glädje (hvilket icke alltid var förhållandet med hans protégéer), ty af honom blef sedan en utmärkt och framstående officer.

Konung Carl XV uttalade mer än en gång under årens lopp sin glädje öfver hvad som skedde i Jokkmokk tisdagen den 15 augusti 1858 och den tillfredsställelse han hade af sin protégé.*)

Återresan från Jokkmokk till Luleå var lika gynnad af vackert väder som uppresan. Den gick emellertid fortare till följd af att vi hade strömmen med oss, men ju mera slutet af den underbara färden nalkades, desto mera tryckt blef stäm-

*) Pastor Westerlund afled år 1866 och jag fick från enkan mottaga ett notifikationskort om hans död. Och för ej länge sedan stod i tidningarna omnämndt ett slägtmöte mellan hans barn och barnbarn i Jokkmokk, hvarvid ej mindre än 115 personer lära hafva infunnit sig. Protégén blef major och afled 1899.

ningen — vi skulle ju återinträda i verldens buller och strid, från naturens fridfulla ro.

* * *

Under största delen af denna öfver all beskrifning intressanta resa befann jag mig, såsom förut är nämndt, i prinsens omedelbara närhet. Under dagar och nätter färdades vi tillsammans i samma båt, och under vandringarna mellan vattendragen följde jag honom, behängd med alla hans småsaker, hvilka alltid skulle vara till hands.

Han var alltid ytterst vänlig mot mig, och på detta sätt uppkom ett förtroligt förhållande, som fortfor så länge han lefde.

För personer, som icke stodo honom allra närmast, torde konung Carl XV förefallit ytlig och sorglös, emedan han gerna slog bort allvarliga ämnen med skämt. Med den intima kännedom jag under denna resa hade tillfälle vinna om kronprinsens, och sedermera kung Carl XV:s personlighet, har jag anledning tro att endast få af hans allra närmaste kände hans bästa egenskaper. Mot sina rådgifvare och politiska vänner var han mera förbehållsam, hvilket tydligen framgår af ej länge sedan publicerade biografiska arbeten af statsmän, som stått honom nära. Men hade man tillfälle att lära känna honom närmare och mera förtroligt, fann man snart att under den sorglösa ytan låg mycket allvar, en förvånande framsynthet, det bästa hjerta och trofasthet mot dem han höll af, hvilket ofta bragte honom i privata svårigheter och kunnat bringa hans land i stor fara. Hans uppfattning af lifvet var i verkligheten etisk, grundad på vetenskapsmannens, skaldens, konstnärens bästa och ädlaste känslor och åsigter.

Under de dagar och nätter vi sålunda färdades tillsammans omgifna af naturförhållanden, som måste entusiasmera och öppna hvarje känsligt hjerta, yttrade han sig fullkomligt öppet i alla ämnen, och jag hade på detta sätt den stora lyckan att lära känna honom, måhända bättre än de allra flesta.

Så ofta tillfälle gafs, antecknade jag de intressantaste samtal

jag hade med prinsen, hvilka anteckningar jag sedermera många gånger genomläst med djupaste saknad och stigande beundran för hans öppna, ärliga, rättframma och flärdfria väsen, hans rättsinnighet och menniskovänlighet.

Hvad som derunder öppenhjertigt yttrades rörande mera privata förhållanden bör naturligtvis icke publiceras.*) Hvad åter rörer offentliga ämnen, har jag trott mig icke göra något orätt uti att meddela de tankar han uttalade, såsom bevisande den noggranna kännedom han egde om det land, öfver hvilket han skulle komma att regera, hans varma fosterlandskärlek, den fördomsfria, omfattande blick, med hvilken han uppfattade händelser och förhållanden, och den rättskänsla, som alltid ledde hans steg såsom regent — allt arf efter kung Oscar I och drottning Josephina.

* * *

Under de långa roddfärderna, kunde man inte företaga sig något annat än att, i första rummet njuta af den obeskrifligt angenäma luften och det egendomliga, praktfulla sceneriet: förtjusande vackra sjöar, af yxan ännu icke härjade skogar, och snöfjäll, som skimrade i solskenet; vidare att sjunga eller språka i allvarliga eller skämtsamma ämnen — göra faraler**) och

*) Dessa jemte många andra anteckningar äro uppbrända för att icke komma i obehöriga händer.

**) Benämningen "faral", hvarmed skämtades mycket, uppkom på det sättet, att under ett samtal, hvarvid prins Carl var närvarande, någon kom att omnämna det en fader gifvit sin slyngelaktige son en duktig "*moralkaka*".

"Jag tycker för min del" — anmärkte prinsen — "att en sådan uppsträckning bort kallas '*far*alkaka'."

Sådana ordförvandlingar kallades sedermera "faraler" och voro en tid mycket "chic".

Prinsen var för öfrigt bekant för sina qvicka infall, hvarpå många exempel skulle kunna anföras.

Bland annat sammanträffade han på en af borgerskapets stora baler å börsen med den bekante magnifike hofskräddaren Kæding, som yttrade: "Det är mycket blandadt sällskap uppe i afton." — "Ja, men min käre Kæding" — svarade prinsen omedelbart — "du kan väl inte begära att vi allesammans skola vara hofskräddare heller?"

En dag uppvaktades kung Carl af en nyutnämnd biskop, som mot Boström försvarat "Helvetesläran" och derför blifvit med stor majoritet vald, och som kom för att tacka för utnämningen.

"Tacka f-n och inte mig för det" — svarade kungen.

»witsar», i hvilka båda sistnämnda talanger prinsen egde framstående skicklighet.

Emellanåt upptäcktes för omvexlings skull någon sjöfågel, och då blef ett väldigt saluterande, ehuru alltid utan dödlig påföljd, emedan vederbörande anade oråd och höll sig på tillbörligt afstånd utom skotthåll.

-- --

Storpolitik. — Kronprinsen håller räfsteting. — Åminne, m. m.

Det var sent en afton på uppfärden mellan Jokkmokk och Kvikkjokk, då vi rodde å den vackra Skalkajaur.

Öfver det spegelklara vattnet, och skogsdungarne omkring sjön låg en mystisk rosig halfdager som längre bort mot fjällen öfvergick till karmosin. Lätta dimmor började samla sig i flockar i dalsänkorna, solen hade nyss gått ned bakom snöfjällen, men en del af dem prunkade i den grannaste belysning. Topparne glödde som smält guld mot den djupblå natthimlen, och skuggsidorna samt klyftorna liknade poleradt, blåanlöpt stål i ljusare och mörkare nyanser. Det låg en öfversinnlig, andaktsfull storhet och tillika ett underbart lugn och en himmelsk frid öfver hela den omgifvande tjusande naturen, och det underbara skådespelet ingaf en obestämd, obeskriflig längtan och trånad till något oförklarligt ofattligt. —

Prinsen hade länge suttit tyst då han tvärt yttrade:

»Har du hört talas om preexistens? Såsom barn såg jag ofta i drömmen förtjusande syner från en annan skönare verld, och i afton förefaller det som om reminiscenser från denna drömverld stode för min syn.»

Och derefter improviserade han i glödande poetiskt språk sina syner och intryck från barndomens drömmar på ett sätt som icke kan beskrifvas, men upphörde hastigt och blef sittande tyst en stund med hufvudet lutadt mot handen.

»Du skall få se, Adel, att jag inte lefver länge» — yttrade han liksom för sig sjelf, påtagligen enerverad af improvisationen — »men tanken härpå förskräcker mig inte — tvärtom, ty jag är öfvertygad att vi efter döden förflyttas till ett härligare land.»

»Och dessutom» — tillade han efter en stund — »har jag intet att lefva för — sedan min son dog.» — Och läggande ansigtet i båda händerna, snyftade han konvulsiviskt.

Jag kände mig alldeles handfallen öfver detta utbrott af sinnesrörelse, som kom så oväntadt, och visste inte hvad jag skulle taga mig till; men min goda genius ingaf mig förmodligen i den upprörda sinnesstämning, hvaruti jag sjelf kommit, följande, hvilket jag annars säkerligen inte hvarken vågat eller kommit mig för att uttala:

»Jag ber om förlåtelse, Ers Höghet, om jag vågar erinra, att E. H. har kronprinsessan och lilla 'sessan' att lefva för. — Men inte nog dermed, Sveriges och Norges blifvande konung har det höga målet att lefva för de båda folk, hvilka försynen förtroendefullt ställt under hans spira, och hvilkas öde icke obetydligt beror på huru regenten uppfattar och begagnar den makt, som lagts i hans händer.» Jag tystnade, men då han inte svarade något, fortsatte jag:

»Medelst denna makt kan konungen åstadkomma underverk, göra sig älskad i lifvet, saknad efter döden och beundrad af efterverlden.»

»Du kan hafva rätt, Adel» — svarade han — rätade upp sig och räckte mig handen, som han kramade, så det kändes som om den suttit i ett skrufstäd — »men det är inte så lätt att åstadkomma de der underverken, som du tror — 'underverkens' tid är länge sedan förbi.»

»Det kan nog vara sant, Ers Höghet» — svarade jag uppmuntrad af att han inte illa upptagit hvad jag vågat yttra — »men jag ber få anmärka, att å den upphöjda plats, der försynen ställt unionskonungen ansvarig endast inför Gud och historien; genom privilegierna att sjelf utse sina rådgifvare; att med befordringar och utmärkelser belöna förtjenster; genom

den nimbus, som omgifver honom; och slutligen genom sin personlighet, kan konungen — om han ständigt har ett bestämdt mål för ögonen — sina folks lycka — och icke allt för 'konstitutionelt' faller undan för dagens politiska vindkast, — icke allenast såsom styrman på skutan, föra den i god hamn, utan såsom föregående stora konungar sätta sin prägel ej endast på mynt och medaljer utan jemväl på sitt tidehvarf.»

»Jag ber E. H. om förlåtelse för min frispråkighet» — slutade jag — »men en tenor ska' ju sjunga ut.»

»Sjung gerna ut du, min gosse, men sjung inte falskt, ty då slår jag dig på fingrarne med taktpinnen,» svarade prinsen, som nu tycktes hafva återfått sitt goda humör, leende, men yttrade sedan allvarsamt:

»Jag vill anförtro dig — efter vi kommit att tala politik — att jag till mitt valspråk, då jag en gång blifver kung, redan bestämt den gamla domareregeln: '*Land skall med lag byggas*', som är den rätta grundvalen för samhällsbyggnaden. För öfrigt ämnar jag så länge jag lefver gå min väg rakt fram, öppet och ärligt och utan fruktan hvarken för samtidens eller efterverldens dom. Och om jag inte lyckas utföra några storverk, hoppas jag åtminstone, att jag icke skall lemna någon ovän efter mig, när jag dör.» —

»Vill du bli kammarherre vid mitt hof?» tillade han tvärt. —

Temligen förbluffad öfver den oförmodade frågan och anbudet till chefen för Gefle-Dala jernvägsbyggnad, att blifva hvad jag då i min djupa okunnighet föreställde mig, en sorts högre kunglig uppassare, svarade jag leende:

»Jag tackar underdånigst och hjertligt för E. K. Höghets stora godhet mot mig, men ber få anmärka, att om jag också kan vara E. H. till nöjes här uppe i de lappska vildmarkerna, så passar jag alldeles säkert inte i 'konungens gyllene salar'. — Dertill fordras en annan uppfostran och bildning än den tarfliga jag erhållit, och jag tror dessutom, att jag kan vara Sveriges blifvande konung och mitt land mera till gagn, om jag får fortsätta den bana, som ödet anvisat, hvarpå jag torde kunna uträtta

något mer, än om jag anställdes vid hofvet, hvarest jag skulle finna mig fullkomligt främmande och generad — som 'Spurv i Tranedands'.» *)

»Du har nog åter rätt, Adel, men du skall helsa på hos mig, när du kommer till Stockholm, du är alltid välkommen när som helst **) — jag skall presentera dig för 'min hustru', och vi skola sjunga tillsammans för henne våra visor. 'Sjossa'***) ackompagnerar utmärkt, och är för öfrigt en mycket treflig flicka» — tilllade han leende.

Derpå ville han att jag skulle berätta mina äfventyr, och jag anförde då i sammandrag min lilla anspråkslösa historia, hvaråt han skrattade hjertligt vid åtskilliga episoder, i synnerhet åt första uppträdandet på krigsstråten i Göteborg, studentäfventyren i Lund samt bravaderna vid Vermlands fältjägare m. m.

Efter detta samtal, som fortsattes långt in på natten, ändrades förhållandet oss emellan märkbart och blef å prinsens sida på samma gång allvarligare, mera öppenhjertigt och förtroligt samt, om möjligt, ännu vänligare än förut.

Jag kände mig fullkomligt ogenerad tillsammans med honom, yttrade, då vi voro på tu man hand, öppet hvad jag tänkte, dock alltid med tillbörlig respekt, ty jag hade vid ett tillfälle (då Malmsten, som annars hade privilegium på att säga hvad han

*) Jag hade, då detta kungliga anbud gjordes mig, ingen aning om hofdignitärernas höga rang; eller att t. ex. öfverhofstallmästare och öfverhofjägmästare innehafva samma rang som fältmarskalk (chefen för en armé) d. v. s. högre rang än generallöjtnanter och viceamiraler, och att kabinettskammarherrar stå i samma rangklass som envoyés extraordinaires och ministres plénipotentiaires, landshöfdingar, generalmajorer, generaldirektörer m. fl. — fast detta låter otroligt — under det att verldsberömda vetenskapsmän såsom Nordenskiöld, Linné, Berzelius, Nilson m. fl. i sin egenskap af professorer stå så lågt i rang som kaptener af infanteriet.

Det var konung Carl XII äran tillkom att 1714 hafva upprättat en "allmän" rangordning i 40 klasser för krigsbefälet och civile betjente ända ner till häradshöfdingar, krigsfiskaler och auditörer, hvilken emellertid af konung Gustaf III och följande konungar "förbättrats" på det sättet bland annat att hofmännen och hoffruntimret erhållit högre rang.

**) Detta uraktläts inte heller, och ända till dagarne före konung Carls sista resa till Aachen och död i Malmö uppvaktade jag honom ofta, då jag vistades i Stockholm, blef alltid vänligt emottagen och ofta påmind om lappmarksäfventyren.

***) Hoffröken hos kronprinsessan, Josephine Sparre, som stod mycket väl hos prinsen för sitt ogenerade, uppsluppna väsen och ackompagnerade, då jag hade äran sjunga tillsammans med prinsen och sedermera kungen.

ville, varit väl närgången) lagt märke till huru känslig han var, om en viss gräns öfverskreds. Och dessutom var jag ytterst försigtig att i sällskap med de öfriga höga reskamraterna, hålla mig på behörigt afstånd från H. K. Höghet.

* * *

En gång då vi talade om norrländska förhållanden, yttrade han: »Under min resa har jag trott mig finna, att Norrland i första rummet behöfver lättade kommunikationer, likasom landet i sin helhet, för att rycka upp sig.»

»Min far» har lyckats åstadkomma en början till stamjernbanor, och till dessa ämnar jag föreslå större anslag, så att de på kortaste tid kunna fullbordas, ty först derefter får landet full nytta af dem och afkomst på det utlagda kapitalet. Med dessas byggnad bestyr emellertid Ericson, och dermed har han fullt upp att göra. Men privatbanor äro din sak; har du tänkt på, huru sådana skulle kunna åstadkommas i större skala?»

»Dertill fordras, åtminstone i början, understöd af staten» — svarade jag — »men jag tror inte att det vore nyttigt, om riksdagen lemnade bidrag till hvarje privatbaneföretag, ty detta skulle kunna föranleda till köpslående à la Frihetstiden. Bättre vore då, enligt min åsigt, att Rikets ständer ställde ett större belopp till Kongl. Maj:ts förfogande att likasom vid de hittills utförda privatbanorna utlemnas såsom lån, till $^2/_3$ eller $^1/_2$ af jernvägarnes byggnadskostnad, mot samma ränta medlen kosta statsverket att upplåna.»

Jag framhöll vidare, att på detta sätt privatbanor i stor utsträckning säkert skulle kunna åstadkommas utan farlig inblandning af mäktiga utländska bolag, och intressenter i våra inre ekonomiska angelägenheter, hvilket, att döma af hvad som passerat såväl vid Köping-Hult-jernvägen som vid undersökningar för enskild räkning af ett jernvägsnät i Skåne, skulle kunna hafva de betänkligaste följder.*)

*) Två engelska jernvägsingeniörer, herrar Gisborne och Coghlan, hade med en komité, i hvilken landshöfdingen i Malmöhus län Troil var ordförande, uppgjort kontrakt

Jernvägarne skulle på detta sätt, utförda under kontroll af styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, blifva så väl billiga som ändamålsenliga och ingen finansiel fara kunna uppstå, ty kunna och vilja privata intressen tillskjuta $^1/_2$ à $^1/_3$ af anläggningskostnaderna, vore företaget otvifvelaktigt att anse såsom allmännyttigt och förtjent af uppmuntran å statens sida genom lemnadt understöd, så mycket mera som staten under alla förhållanden borde antagas erhålla full ränta på sina låneunderstöd genom det gagn, som vunnes af sådana anläggningar, för det allmänna.

Endast genom sin kredit skulle staten på detta sätt få jernvägsbyggnader till billigaste pris utförda i stor skala och fördelar uppkomma å alla sidor.

»Hvad statsjernvägarne beträffar» — tillade jag — »synes det mig, som om vederbörande kommuner, som erhålla direkt nytta af desamma, borde här som på åtskilliga ställen i utlandet ingå som intressenter med en del af anläggningskostnaderna, ty det är väl inte fullt rättvist, att somliga landsdelar skola bidraga till jernvägsbyggnader, hvaraf andra få den hufvudsakligaste nyttan. Hvad direkt gagn har t. ex. Norrland af de nu under anläggning varande stamjernvägarne i södra delen af riket?*) Och dessutom skulle stambanorna derigenom säkrare komma att läggas i de sträckningar, der de bäst behöfvas, hvilket må-

om utförande af undersökningar för ett jernvägsnät i Skåne mot den jemförelsevis ofantligt höga ersättningen af 2,000 kronor pr svensk mil. Undersökningen verkställdes, kartor och förslag aflemnades, och undersökningsförrättarne lemnade qvitto på att de erhållit full ersättning enligt kontrakt, men på samma gång inlemnades ett entreprenadsanbud att utföra jernvägen för den beräknade kostnaden.

Då emellertid det tillämnade privata jernvägsnätet icke kom till utförande med anledning af att staten anlade södra stambanan, inkommo herrar Gisborne och Coghlan på ministeriel väg med begäran om 3,000 pund sterling i skadeersättning för den förlust de ansett sig hafva lidit genom att icke få utföra jernvägsarbetet(!) Och huru saken drillades genom engelska ministern, så lärer, på tillstyrkan af chefen för statens jernvägsbyggnader, som förklarat sig hafva haft gagn af de gjorda undersökningarna, 2,000 pund (36,000 kr.) hafva af regeringen lemnats herrar C. & G.

Berättadt af landshöfding S. G. von Troil.

*) Obs. att detta talades 1858, då ingen kunde föreställa sig möjligheten af en stambana upp genom hela Norrland.

hända inte alltid blir fallet, om de lemnas helt och hållet till skänks.» *)

»Jag gillar dessa dina åsigter» — svarade prinsen — »men jag befarar, att Rikets ständer i fråga om anvisande af bidrag till privatbanor inte gå in på att till Kongl. Maj:t lemna myndighet att disponera så stora summor — gubbarne bruka helst sjelfva vilja ha hand om pungen. Jag skall emellertid tala med Almqvist om saken; men nu skola vi hålla oss till hvad som ligger oss närmast. Du känner Norrland bättre än jag, hvad tänker du om dess framtid?»

»Norrlands framtid» — svarade jag — »beror, såsom E. K. H. yttrat, hufvudsakligen på förbättrade kommunikationer. Här finns nu allt som behöfs för en storartad industri och födandet af en mångdubbelt större befolkning än nu. Här förekomma ofantliga odlingstillfällen å den fruktbaraste, präktigaste alluvialjord, silfver, koppar och jern i så godt som outtömliga massor — och vattenfallen i de många forsande elfvarne kunna lemna ofantliga naturkrafter för billigaste pris till förädling af bergens, jordens och skogarnes råvaror.» **)

*) I Norge har sedermera vid anläggningar af stambanorna, som byggas och administreras af staten, ett liknande system tillämpats, i det att de kommuner, som erhålla direkt nytta af de ifrågasatta banorna, skola ingå i dem såsom intressenter med en viss andel af byggnadskostnaderna mot aktier i företaget. Genom detta intressentskap hafva äfven andra fördelar vunnits, såsom bland annat att intresserade delegerade för kommunerna insättas såsom konsulterande ledamöter i jernvägsstyrelsen, hvarigenom trafiken skötes mera ekonomiskt och praktiskt än på andra ställen der statsjernvägarnes läge numera endast bestämmes af strategiska skäl, och de styras uteslutande af statsembetsmän.

**) Man hade 1858 ingen aning om huru vattenfallens kraft kunde omsättas i elektricitet för att användas i kommunikationernas och industriens tjenst, äfvensom att vattenkraft med fördel genom elektricitet kan föras ända till 300 kilometer från kraftkällan. Genom en enda kraftkälla, sådan som exempelvis Trollhättan, skulle man sålunda kunna förse ett område på omkring 270,000 qvadrat-kilometer med elektricitet för belysning och industriella ändamål. Efter den erfarenhet som nu vunnits äro vattenfallen således att räkna till Sveriges värdefullaste tillgångar, på hvilka dess framtida industriella uppblomstring i hög grad är beroende, och all sannolikhet är, att jernvägarne i en ej aflägsen framtid komma att drifvas med elektricitet. Det måste derför förefalla i hög grad kortsynt, att ej styrelserna för statens jernvägar och för allmänna väg- och vattenbyggnader fästa regeringens uppmärksamhet härpå, så att staten skulle kunna förskaffa sig eganderätt till för jernvägstrafiken välbelägna vattenfall — såsom sker i Norge — utan låter jobbare komma i förväg och tjena millioner. Här i landet synes man för närvarande rent utaf hafva panik för att använda "öfverflödsmillionerna" till produktiva ändamål!

»Skogarne, sa' du!» — afbröt prinsen — »Jag har kikat efter dem under hela resan, men inte kunnat upptäcka någon enda, kanske är det derför att man 'inte ser skogen för bara granbuskar och martallar'. Man har sagt mig att Norrlands skogar kunna indelas i tre klasser, nemligen: sådana som *brunnit*, sådana som *brinna* — och dem har jag känt röken af under hela resan — samt sådana som *skola brinna.*» — —

»Åtskilliga mil inåt landet från kusten och utmed elfvarne är nog skogen illa medfaren» — anmärkte jag — »ty någon förnuftig skogsskötsel existerar inte i Norrland, liksom endast undantagsvis på vissa större egendomar i hela Sverige. Man 'hugger åt sig' hvad som finns utan att tänka på framtiden. Men i elfvarne har E. K. H. säkert sett oerhörda massor timmer, som flottas från det inre af landet. Der finnes ännu mycken skog, som är mogen och öfvermogen och sålunda bör afverkas. Hvad skogseldarne beträffar, så uppkomma de flesta genom vårdslöshet. Får skogen värde, minskas de nog. Och detta liksom de norra landsdelarnes odling kan endast vinnas genom bättre kommunikationer; ty hvem vill slå sig ner i ett land, der man på egen rygg måste 'klöfja' sina förnödenheter genom milsvida obygder, såsom det nu tillgår i Norrland, så snart man aflägsnar sig från kusten.»

»Widmark *) har sagt detsamma som du» — svarade prinsen — »och talat om flere jernvägar, som borde anläggas från kusten inåt landet, såsom vid Söderhamn, Hudiksvall m. fl. ställen, äfvensom att elfvarne på allmän bekostnad borde upprensas, hvarigenom statens skogar skulle få ett högre värde. Sjelf har jag under resan tänkt på möjligheten att kanalisera de vattendrag vi farit på mellan Luleå och Kvikkjokk, hvilket inte borde möta oöfvervinneliga svårigheter, om man begagnade de många lugnvattnen. Derigenom skulle Routivaragrufvorna, som ligga ej långt från Kvikkjokk, kunna tillgodogöras.»

»Och så hafva vi att exploitera de rika silfvergrufvorna vid

*) P. H. Widmark d. ä., förste landtmätare i Gefleborgs län, sedermera den outtröttlige och utmärkte landshöfdingen i Norrbotten, död 1861.

Silbatjocko, Alkavaara och Kerkivaara och de ännu rikare koppargrufvorna vid Swappavaara, Raggisvaara och Sceiangeli,» — anmärkte jag.

»Och Gellivaara då!» — ropade prinsen — »som lärer innehålla tusentals millioner tons jernmalm, så ren som stål.»

»Och malmstockarne vid Luossavaara och Kirunavaarafälten, att inte glömma Wallatj och Routivaara, som E. Höghet nämnde, der millioner tons malm ligga färdigbrutna af isen till afhemtning,» inföll jag — bjudande öfver.

Vi hade blifvit helt lifvade genom tanken på dessa rikedomar, och prinsen yttrade:

»Du skall få order att nästa sommar uppgöra plan och förslag till kanalisering mellan Luleå och Kvikkjokk — det skall bli en storartad vattenväg ända in i hjertat af landet, till hvilken kan ledas jernvägar från malmfälten. Vi skola framdeles tala om dessa planer. Tag nu i sommar reda på saken, så godt du kan och kom till mig i Stockholm, så få vi språka vidare om saken. Vi skola taga statsrådet Almqvist med till råds och utföra storverk!

»Men nu till en annan tanke, som på det lifligaste intresserar mig och står i förening med planen om Norrlands bebyggande och kolonisering.

»Har du hört talas om den s. k. 'militärgränsen' i Ungern, som upprättades och organiserades till försvar mot turkarnes infall?»

»Ja, Ers Höghet!»

»Något dylikt har jag tänkt mig skulle kunna ordnas i Norrbotten till stärkande af gränsförsvaret mot vår östra granne. Jag tror visserligen icke på något *hufvudanfall* från Rysslands sida öfver Norrbotten, ty vägen är för lång och svårigheterna nästan oöfvervinneliga för en större armé vid passerandet af våra stora floder, som lätt kunna försvaras. Öfverfallet, om något sådant skulle inträffa, kommer otvifvelaktigt att ske sjöledes, och samtidigt på flere punkter af vår östra kust, norr och söder om Stockholm, för att splittra våra försvarskrafter och besätta

hufvudstaden, hvilket vore den största olycka som kunde hända eller detsamma som undergång, hvarför Stockholm i första rummet bör befästas både åt land- och sjösidan.

»En diversion kommer emellertid efter all sannolikhet att göras från Finland öfver Torneå, hvarigenom vi tvingas i Norrbotten hålla en armécorps, som nu inte finns till. Skulle vi nu kunna organisera en sådan gränsvakt och på samma gång få landet odladt, vore ju ett dubbelt stort statsändamål vunnet, ty dels kunde fienden genast kastas tillbaka vid försöket att öfvergå Torneå elf och — om detta misslyckades — uppehållas vid passerandet af Kalix, Luleå och Piteå elfvar; och den som vinner tid vinner allt. Och skulle han försöka gå öfver Kvarken till Umeå, hade han en truppstyrka i ryggen på sig.

»I Norrbotten efter finska gränsen» — fortsatte han — »lärer, efter hvad man sagt mig, finnas vidsträckta odlingstillfällen på kronans marker, och min plan är, att likasom i Ungern uppsätta soldattorp här och upplåta dem till nybyggare, under vilkor att de en viss tid årligen öfvades i vapnens bruk. Genom ett sådant arrangement vunnes, att man, på samma gång som landet uppodlades, finge ett vigtigt gränsförsvar ordnadt utan andra kostnader för statsverket än för nödiga byggnader, aflöning till befälet, anskaffning af vapen och understöd till odlingen. Fördelarne af en sådan militärkolonisation vore efter min uppfattning vidare, att den finska inflyttningen derigenom hindrades och den nuvarande finska befolkningen bättre än som nu är förhållandet, sammansmälte med den svenska, ty sker detta inte, så *kan* det komma att medföra förvecklingar med grannlandet. Hvad säger du om denna plan?»

»Så vidt jag kunnat uppfatta den, ligger deruti en stor, en kunglig tanke, men naturligtvis fordras för dess utförande statsanslag, och för detta ändamål är väl nödvändigt att detaljerade planer och förslag uppgöras?»

»Naturligtvis» — svarade han — »jag skall tillsäga landshöfding Ros att låta uppgöra en karta öfver disponibla odlings-

lägenheter utmed Torneå elf och sedan tillsätta en komité, som uppgör planer och kostnadsförslag.»

»Det skulle ju kunna ifrågasättas» — tog jag mig friheten anmärka — »om inte i sammanhang härmed borde ordnas en upprättningsanstalt för lösdrifvare och andra, som icke begått egentliga brott. Sådana personer, som nu demoraliseras under lösdrifveri och i fängelserna och kosta staten ansenliga belopp, skulle ju kunna användas — under betäckning förstås — vid vägarbeten, utdikning af myrar, grufbrytning o. s. v. och troligen till stor del kunna återbördas till samhället, och om de som visat sig vara ordentliga erhålla jord att bebygga och något bidrag dertill af staten.»

»Det var en god idé» — ropade han — »och derför skall jag taga med chefen för fångvårdsstyrelsen, Stråle, i komitén. — Vidare skall jag utskicka Boy*) till Ungern för att taga reda på huru militärgränsen är organiserad och då hafva vi två ledamöter. Dessutom borde väl förste landtmätaren i Norrbotten, som känner odlingstillfällena, vara med, och du är sjelfskrifven, som har reda på mina planer, som varit artillerist och fältjägare, och dertill är både jernvägs-, landsvägs-, vatten- och husbyggmästare, och således så mångsidig som erfordras.»

»Jag tackar E. K. Höghet för den vackra orlofssedeln och förtroendet att få vara med om uppgörandet af en så storslagen plan. Men E. H. nämnde bara fyra komitéledamöter, och det borde måhända vara udda antal som vanligt, eller fem. Tillåter E. K. H. att jag får föreslå den femte eller rättare förste ledamoten, d. v. s. ordföranden?»

»Ja, gå på!»

»Skulle inte E. K. H. finna i alla afseenden lämpligast att sjelf taga denna befattning?»

»Nej! Jag tror det är bäst att jag står utanför komitén.»

»Ingen finnes som kan så fylla den som E. H.» — tillät jag mig invända — »som uppkommit med en tanke så vigtig ej allenast för framtidslandet Norrbotten utan för Sverige, som så väl

*) Hofstallmästaren Fritiof Boy, som stod mycket väl hos prinsen.

satt sig in i saken och således bäst kan leda frågan på rätta vägar till ett önskvärdt slut. Dessutom fordras, äfven om planen är aldrig så storslagen och genialisk, för genomförandet en hög, inflytelserik ställning hos ordföranden i komitén, och framför allt entusiasm och ihärdighet.»

»Ja, jag skall väl då blifva ordförande i komitén» — svarade prinsen — »och ni skola få order att sammanträda hos mig i vinter, så snart Boy kommit tillbaka och Ros aflemnat kartor och uppgifter om disponibla lägenheter.» *)

»I Haparanda skiljas vi,» fortsatte prinsen, »ty jag tror du kan göra mera nytta med att resa landvägen söderut, och trefligare är det dessutom än att 'offra åt Neptun', hvilket ingalunda är i min smak.

»I Umeå skall du vid genomresan undersöka elfven och uppgöra förslag och ritning till en tillämnad brobyggnad, för hvilken jag lofvat Munthe (landshöfdingen) framställa proposition till riksdagen.

»Du får der ett intressant problem att lösa. Munthe nämnde, att elfven är omkring 1,000 fot bred med stark ström och isgång och vattendjupet skulle vara t. o. m. 30 fot.**)

»Det skall blifva roligt höra, huru du kommer ifrån den saken. Jag vill se ritningen till bron, när den blir färdig.»

* * *

En dag kom prinsen att tala om den turistresa han gjort i Norge året förut och kunde icke uttala sig i nog entusiastiska ordalag om de »storartade naturscenerierna», och sin belåtenhet med den bekantskap han fått göra med det »kraftiga, redbara och intelligenta norska folket».

*) Detta samtal var upphofvet till den s. k. "Norrbottenskolonisationskomitén", hvarom mera framdeles.

**) Denna bro, hvartill konstruktionsritning uppgjordes och derefter af mig utfördes, kostade omkring 100,000 kronor, hvarat två tredjedelar lemnades som statsbidrag. Bron byggdes af trä i 8 st. 100 fot långa mellanspann och 2 st. 90 fot långa landspann, på pelare af sten, och har under sin 33-åriga tillvaro motstått både isgång och timmerflottar. Sedan trävirket emellertid nu börjat ruttna, är det meningen att ombygga den af stål.

»Det är ett styft och stolt folk» — sade han — »som är medvetet om och vet att med rätta uppskatta den sjelfständighet min farfader bidrog att skänka Norge genom föreningen med Sverige, på det sätt som den ordnades, och det är detta stolta medvetande om frihet och oberoende, som sporrar hvarje norrman att blifva en framstående kämpe för 'Norges Vel', Norges anseende, dess förkofran och ära. I förhållande till folkmängden finnes väl knappast något land, som är lyckligt att ega så många framstående vetenskapsmän, skalder och konstnärer som Norge.»

»Men svenskarne hafva äfven all anledning att vara stolta» — tillade han. — »Intet land i verlden har sådana stora minnen att kärleksfullt vårda, intet land har haft sådana konungar som Gustaf II Adolf, hvilken med sin 'lilla hop' slog Tillys och Wallensteins härar, eröfrade Tyskland, frigjorde religionen och ställde Sverige högst i makternas led — eller Carl XII sedan, typen för svensk gudsfruktan, ridderlighet, fältherretalanger och personligt mod, och som i alla tider skall blifva en förebild för den svenska ynglingen.

»När jag tänker härpå, känner jag mig hänförd och stolt att en gång få blifva konung öfver tvenne sådana folk, och jag hoppas att gemensamma intressen och en, de båda brödrafolkens forntid och framtid värdig, storsinnad uppfattning af unionen och dess fördelar för båda nationerna skall mer och mer förena svenskar och norrmän, bättre än någon riksakt, och sålunda underlätta min regering. Unionen, sådan som den stiftades af min farfar, är ett lifsvilkor för de båda folken. Sjelfständiga, då det är fråga om deras inre förhållanden, skola de stå som tvenne kämpar, rygg mot rygg, då faror hota utifrån. Sålunda med samma mål — oberoende utåt och fri förkofran inåt — kunna de lefva sitt nationella lif aktade och lyckliga. Får åter tvedrägten öfvertag, då är undergången nära, och då må f-n vara unionskonung — ty det blir han, som dervid får sitta mest emellan.» — — —

»Men tror inte E. Höghet» — vågade jag invända — »att den olika utveckling i politiskt hänseende, hvari Sverige och

Norge befinna sig, kan verka störande och hindrande på föreningen, sådan den höge stiftaren tänkt sig densamma, och, som den *borde* vara. I Sverige fortgår utvecklingen i konservativ, aristokratisk-byråkratisk riktning. I Norge deremot i fullkomligt demokratisk, beroende detta dels på föregående historiska förhållanden, men hufvudsakligen på de i princip fullkomligt olika statsförfattningarne, och denna utveckling i motsatt politisk riktning, måste otvifvelaktigt verka söndrande i stället för förenande, och föranleda till för unionen skadliga slitningar. För min del befarar jag» — tillade jag då prinsen inte svarade — »att denna divergerande utveckling, i politiska och andra hänseenden, samt den olika uppfattningen uti hvad svensk och norsk nationalkänsla betraktar såsom ärofullast, kan blifva ödesdigert för unionen.

»Blifvande unionskonungar få nog, såsom E. K. H. anmärkt, mindre trefligt, om icke uppkommande unionella mellanhafvanden, genom klokt medlande och ömsesidigt tillmötesgående ordnas.

»Unionen mellan Sverige och Norge borde — efter min uppfattning — antingen vara en sammansmältning af de båda brödrafolken, med samma lagar, samma parlament och regering; eller då detta är omöjligt, såsom Riksakten tydligen stadgar, vara *en förening, under samma konung, emellan tvenne fria, fullt sjelfständiga, af hvarandra oberoende folk, till gemensamt försvar mot yttre fiender, och äfven för beredande af ömsesidiga fördelar i ekonomiskt hänseende.* För hvar och en, som *kan* fatta unionens stora ömsesidiga fördelar, ur dessa synpunkter, borde dess utveckling i broderlig anda ligga mera om hjertat, än fordran på småsinnade 'vederlag' i hvarje, äfven det obetydligaste unionella mellanhafvande.

»Concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur, säger Sallustius,*) och jag tror att detta gamla ordspråk borde vara unionens valspråk.» **).

*) Fritt öfversatt: "Genom enighet växa äfven små intressen i styrka, under det att de mäktigaste gå under genom oenighet".

**) Allt efter som förhållandena utvecklat sig i de båda förenade rikena, har det

»Du har alldeles rätt i din uppfattning» — svarade prinsen — »och önskvärdt vore, om en och annan förändring kunde åstadkommas i Norges Grundlov, såsom t. ex. att konungen berättigades upplösa stortinget och vädja till landet o. s. v. Med detta går nog, likasom det säkert kommer att gå med frågan om statsrådets tillträde till stortingets förhandlingar,*) som min 'farfar' och 'far' flere gånger proponerat, blott man låter norrmännen sjelfva hållas, ty de äro ytterst misstänksamma och skygga för inblandning från annat håll och mot förslag, som de ej sjelfva framställt, om dessa än äro aldrig så väl motiverade. Kunde dessutom svenska riksdagen omstöpas i mera tidsenlig form, tror jag att så väl unionen som folken skulle vinna derpå, och inte minst konungen personligen. Kalmarunion var en genialisk om framtidsblick vittnande tanke» — tillade han — »fast den handhades på ett sätt, som måste föranleda dess sprängning. Konungen öfver tre riken kan alltid, om han vill, styra det ena, om det skulle borsta upp sig, med de andra två.»

»Jag ber om förlåtelse, om jag vågar vara af annan mening än E. H. och yttra mig fritt i fråga om en ny Kalmarunions fördelar för Sverige» — anmärkte jag — »ty det är ur *den* synpunkten jag såsom svensk måste se denna sak.

»Följden af en ny Kalmarunion blefve nog, såsom E. K. H. sagt, att två af nationerna skulle komma att hålla den tredje i

---

visat sig, att denna min uppfattning af förhållandena år 1858, icke tagits ur luften, utan snarare varit profetisk.

Att tvistigheter skulle uppkomma, af ofvanstående anledningar, och norrmännens fordringar på likställighet inom unionen, kunde hvem som helst förstå. Men ingen kunde då drömma om huru förhållandet, genom följdernas lag, skulle komma att utveckla sig. Och i fråga härom, yttrar en så ansedd, erfaren och redlig statsman som f. d. statsministern excellensen De Geer i sina "Minnen" II del, sid. 274 och 275:

"Såsom förhållandena nu utvecklat sig, kan man icke längre bygga på föreningens *historiska* grund, utan man måste framtör allt akta på den allmängiltiga *rättsgrunden;* och då kan man knappast neka att norrmännen hafva rätt i realiteten, i nästan alla deras påståenden. — — Sveriges och Norges förening är så vigtig och naturlig för dem båda" — tillägger han förhoppningsfullt — "att om blott ett par, i sig sjelfva oväsentliga, tvistepunkter undanrödjas, den måste komma att omfattas med ömsesidig kärlek och af sig sjelf leda till fortsatt sammanslutning."

Ytterlighetspartierna i Sverige och Norge hafva emellertid gjort allt hvad göras kan till förhindrande af en sådan vänligt, ömsesidigt fördelaktig sammanslutning.

*) Man torde ånyo påminna sig att detta samtal egde rum 1858.

schack, och dessa två blefve säkerligen de kloka danskarne och de lifskraftiga norrmännen, som skulle slå sig ihop mot de emellanåt storordiga, men i botten mycket beskedliga och medgörliga svenskarne. Dessutom skulle Danmarks politiska anslutning till unionen måhända föranleda till »stormaktsdrömmar», och alldeles säkert till Sveriges och Norges inblandning i den europeiska fastlandspolitiken och danskarnas mellanhafvande med tyskarne. Och detta tror jag att både Sverige och Norge böra betacka sig för, sedan de förenade rikena nu äro så lyckliga att genom hafvet vara till hufvudsakligaste delen skilda från det öfriga Europa. Hvad Norge särskildt beträffar, tror jag knappast, med den erfarenhet jag vunnit under resor derstädes — der man i de torftigaste kojor finner 'Grundloven' hängande i glas och ram på väggarne — att någon förändring, som rubbar dess 'Aand' eller 'Principer' kan vinnas. Och i Sverige komma nog Högloflliga Ridderskapet och Adeln samt i synnerhet Högvördiga Preståndet att motsätta sig hvarje representationsförändring, eller åtminstone så värna om kyrkans och de maktinnehafvandes maktställning, så att den förblifver orubbad, om inte stärkt.»

»Vi få väl se» — svarade prinsen. — »Hufvudsaken är att svenskar och norrmän lära bättre känna och förstå hvarandra än hittills. Jernvägar öfver Kölen ska' väl bidraga att sammanföra dem. Och blifva de både nationerna personligen bekanta och befryndade med hvarandra, så blifva de nog vänner och finna snart att de hafva gemensamma intressen.»

En stund derefter anmärkte han lifligt:

»Ett krig, hvaruti svenskar och norrmän fingo blanda sitt blod såsom forntidens kämpar, skulle säkert mer än något annat befästa unionen.»

»Jag skall säga dig» — fortsatte han efter något uppehåll — »att jag under besöken i Norge funnit, att man mot norrmännen bör vara rättfram och öppet säga dem sanningen, äfven om den är besk och inte behaglig. Jag har funnit, att man på detta sätt bäst vinner deras förtroende. Norrmännen äro, vid första

närmandet, otillgängliga, slutna och misstrogna, och vädra ständigt attentat från svensk sida mot deras oberoende. Det norska folket fordrar den största möjliga nationella likställighet, och hvad kommunerna beträffa, rätt till sjelfstyrelse, och detta också går utan bråk och förmynderskap. Folket vill sköta sig sjelft och gör det också.

»Med den erfarenhet jag vunnit häruti, kommer jag såsom unionskonung, att så litet som möjligt blanda mig uti sjelfva unionsförhållandet och Norges inre sjelfstyrelse. Detta likasom allt annat ordnar sig nog af sig sjelf, om ingen blandar sig deruti och ställer till 'rabalder'. Men jag kommer att med öppen och fast hållning, utan fruktan för dagens och stundens opinionsströmningar, göra hvad jag kan till förekommande och undanrödjande af anledningar till missnöje, missförstånd och misshälligheter mellan brödrafolken.» *)

*) Fördelarne af unionens bevarande ligga så i öppen dag, att hvarje klok menniska, som i lugn öfverväger saken, helt säkert, för vinnande af detta stora mål skall befinnas villig att tillmötesgå anspråken på att föreningen mellan Sverige och Norge blifver sådan som Riksakten stadgar. Tyvärr har frågan icke så uppfattats af ytterlighetspartierna, de s. k. "storsvenskarne" i Sverige och yttersta venstermännen i Norge.

I stället för att söka ordna mellanhafvandena *öppet och ärligt i den, om sträng rättskänsla vittnande, kloka och värdigt försonliga anda*, som kronprinsen-regenten Carl uttalade sig för 1858, och sedermera lät leda sig af under sin regering, och excellensen de Geer 1870 vidare förordat, på ett tillmötesgående och brödrafolkens väl befrämjande sätt, har ställningen tillspetsats genom en följd af ömsesidigt irriterande yttranden i riksdag, storting och tidningspressen och våldsamma åtgärder, såsom å svenska sidan — den okloka uppsägningen af mellanrikslagen, fordran på en omelbar tvångsrevision af Riksakten, och i samma andedrag fördubblande af krigskreditiven m. m. att ej glömma hotet, att "tala svenska med norrmännen", hvilket, i sammanhang med den fråga som afhandlades — de "90 dagarne" — och den persons höga ställning som obetänksamt lärer hafva fällt detta yttrande, uppväckte, som det var att vänta, allmän förbittring i Norge, och som nu besvarats med stortingets ödesdigra beslut om unionsmärkets borttagande ur norska handelsflaggan, hvilket hvarje unionsvän måste beklaga, ej minst derför att det visat sig vara ett synbarligen mycket välkommet agitationsmedel, för uppväckande af misstämning mot norrmännen. På detta sätt hafva ytterlighetspartierna i de förenade rikena, satt vapen i händerna på hvarandra, unionens framtid på spel, försvårat unionskonungens ställning, och lagt hinder i vägen för ett klokt och tillmötesgående ordnande af unionsförhållandena. Och nu täfla "brödrafolken" i krigsrustningar och välvilliga råd hafva ej saknats att, för främjande af unionen, låta kanonerna tala svenska — — —

Kan man tänka sig något vansinnigare och detta under en tid då den Bismarckska principen — "makt går framför rätt" — alltmera synes blifva en dogm för de stormäktige här på jorden, och då, om ej af andra ädlare motiv, klokheten och uppehållsdriften borde bjuda de mindre nationerna att vänligt och förtroligt räcka hvarandra händerna, i stället för att smågrälaktigt knyta "pansarnäfvarne" mot ansigtena på hvarandra.

Just när vi hunnit till denna punkt i unionspolitiskt kannstöpande, flög en and upp ur vattnet, och då uppstod ett ifrigt jagande rundt hela sjön. Unionen fick tills vidare sköta sig sjelf utan profeterande om dess framtida öde.

* * *

Konung Carl höll också sitt ord och lät alltid sitt valspråk: »*Land skall med lag byggas*» vara rättesnöret för sina regeringshandlingar.

Norska stortinget, som till en början motsatt sig konung Carl XIV Johans och Oscar I:s propositioner om »statsrådens tillträde till stortingets förhandlingar», fick sålunda sjelf utagera denna fråga och begärde till sist, dock ej förr än efter konung Carl XV:s frånfälle, nådig fastställelse på sitt beslut härom. Hvad som med anledning deraf passerade är i friskt minne.

Och när den s. k. »ståthållarefrågan» upprörde »fosterlandsvännernas» sinnen å ömse sidor om Kölen — likasom nu ordnandet af konsulats- och utrikesministersfrågorna, och ej allenast satte unionens framtid och vårt väl på spel — såsom nu — utan genom grälet i tidningspressen — alldeles som nu — gjorde svenska och norska folken till föremål för en ingalunda smickrande uppmärksamhet i utlandet, och konung Carl, såsom exc. de Geer yttrar i sina »Minnen», »omisstänksamt låtit fånga sig i sina egna ord», och man med anledning deraf försökte göra honom till syndabock, afklippte han statsklokt den gordiska knuten, genom att undanskjuta frågans afgörande tills sinnena hunnit lugnas, hvarefter hans efterträdare den 12 juni 1873 afslutade saken med förklarande, att det svenska ståthållareskapet var afskaffadt i Norge. *)

Under samspråken om allt möjligt kom H. K. H. ofta in på storpolitiken, och en gång blef fråga om 1848 års krig mellan Danmark och Tyskland, och han beklagade, att Sverige icke kom att uppträda deruti på annat sätt än som skedde.

---

*) Se vidare härom i "Minnen" upptecknade af Louis de Geer, 1 delen, sid. 197—203.

»Danmark är vår förpost mot Tyskland» — sade han — »och Sveriges politik måste vara att uppehålla och befästa detta utanverk. Intages utanverken till en befästad plats, faller denna i regeln äfven i fiendens våld.»

Jag berättade då om det första studentmötet i Köpenhamn 1842, huru vi der svuro trohetsed åt skandinavismen, d. v. s. den åsyftade föreningen med Danmark, och hurusom jag, som ansåg mig bunden af mitt löfte, begärt att få gå ut som frivillig i dansk tjenst, men vägrats permission af generalbefälhafvaren Löwenhjelm, som var alldeles säker på att svenska armén skulle komma att uppträda aktivt på danskarnes sida.

»Detta var också meningen» — svarade prinsen — »men 'det kom beck i vällingen'. Det var emellertid skada för dig, att du inte fick komma med och lukta krut. Om jag kunnat, hade jag alldeles säkert gått ut i kriget.»

I den stora politiken syntes han för öfrigt hysa ungefär samma åsigter som Napoleon I, eller att Europa förr eller senare skulle blifva ryskt och derefter republik. Som bekant hade Napoleon förutsagt, att Europa skulle vara *»ryskt eller republik inom femtio år»*. Och olikheten i åsigterna mellan Napoleon och prins Carl rörde endast tidsfrågan.

Prinsen yttrade en dag ungefär följande:

»De europeiska vestmakterna utmatta sig genom rustningar för krig sins emellan, under det att Ryssland genom sin religion, med den enväldige tsaren såsom Guds ombud på jorden, står som en man och går hvart han vill. Och med sina oerhörda resurser inom sig, blifver Ryssland starkare och mäktigare för hvar dag som går.

»I Rysslands politik ligger, att blanda sig i de andra europeiska makternas mellanhafvande, taga försigtiga steg för steg till utvidgande af sitt välde, reta upp de anglosachsiska, galliska och germanska stammarne mot hvarandra, och dessa gå vanligen i fällan.

»När sedan dessa makter genom krig sins emellan försvagats och utarmats, är målet vunnet, och Ryssland öfversvämmar

Europa såsom i folkvandringarnas tid, hvilka alltid kommo österifrån — för att i sin tur — lik romerska väldet, när det blef för stort — sönderfalla, måhända ej minst genom inverkan af det vesterländska blod, som genom en sådan invasion skulle komma att inympas i den ryska kroppen. Historien visar, att det finns en Nemesis i verlden.»

»Nå, än sedan, E. K. H.?» — vågade jag fråga.

»Ja, då är grytan i full kokning» — svarade han leende — »och hvad som sedan kokas ihop är ej så lätt att säga. Antingen kommer fågeln Phœnix sjelf att uppstå ur askan efter verldsbranden, till tusenårigt lyckligt lif, eller uppträder, såsom Napoleon I spådde, ur det blodiga skummet dess dotter, den högste Gudens gunstling i röd frygisk mössa, för att derefter som drottning beherska 'Europas' förenta stater.»

Kronprinsen häntydde förmodligen härmed på myten om fågeln Phœnix, som nyfödes hvart 1000:de år, och dennes dotter »Europa», som älskades af Jupiter.

För min del tror jag, såsom ställningen på jorden nu är beskaffad, 1900 år efter Kristi födelse, att nästa revolution blifver militärdespotisk.

Hvilka hvälfningar derefter komma att ega rum, innan fågeln Phœnix sänker sig ner och bygger sitt näste i »*Europas förenta stater*», lärer ingen spåman kunna förutsäga.

* * *

Under sammanträffandet med landshöfdingarne i länen samt andra auktoriteter och framstående privatpersoner, äfvensom allmogen, gjorde prinsen-regenten sig noga underrättad om ställningar och förhållanden, provinsernas behof och andra angelägenheter.

Jag har redan förut omnämnt de deputationer från det arma nomadfolket lapparne, hvilka under resan till Kvikkjokk uppvaktade honom för att framställa sina klagomål öfver intrång och orättvisor från nybyggarnes sida, sina önskningar och förhoppningar. Han emottog dem på det vänligaste och gaf alltid

order genom landshöfdingen till den åtföljande länsmannen att vid återfärden hafva tillkallat parterna.

»Räfsteting» hölls då på gammalt nordiskt sätt. Prinsen satte sig på någon större sten — statsrådet och landshöfdingen på hvar sin sida, och vi andra placerade oss omkring, sålunda bildande en domarering.

Förhör hölls, hvarvid det utan undantag ådagalades, att våld och orätt begåtts af nybyggarne mot lapparne och deras renar — alldeles så som det nu tillgår i Lappmarken, med stöd af der gällande Widmark den yngres lapplag af år 1886 — och domen blef alltid, att landshöfdingen förständigades draga målen inför laga domstol samt utfärda förordnanden till länsmännen att strängt beifra dylika förbrytelser i framtiden. Lapparne, som dessutom fingo presenter, välsignade den gode »Kongen». De bofaste erhöllo en uppsträckning, som de säkert mindes så länge de lefde, och hvarom ryktet spridde sig i hela Lappmarken, och hvilken till en tid, åtminstone under konung Carl XV:s regering, satte skräck i vederbörande.

Sedan dess hafva nära fyratio år gått förbi — saken har fallit i glömska och tillståndet i Lappmarken synes efter den nya lapplagens utfärdande vara nästan svårare för lapparne än förut.

* * *

I försvarsfrågan, som på det lifligaste intresserade prinsen, höll han på principen: *»litet men godt»*, eller på en efter landets förmåga och egendomliga förhållanden organiserad, väl öfvad armé, beväpnad med de modernaste vapen, och i öfrigt utrustad på bästa sätt. Detta var hans ideal.

»En stor, lösligt hopkommen, fiendens underlägset öfvad och beväpnad krigshär, är bara kanonmat» — brukade han säga — »detta har krigshistorien visat, under det att en mindre här, väl disciplinerad, väpnad och anförd, segrar öfver en tiodubbelt större, såsom vid Narva.»

* * *

Ofvan citerade äfventyr och samtal med kronprinsen-regenten Carl, under den minnesvärda resan i Norrland 1858, hvilka jag ansett mig kunna och böra anföra såsom karakteristiska, upptecknades, så ofta tillfälle dertill gafs, såsom då prinsen sof, under måltidsrasterna och genast efter resan.

Om de emellertid icke kunnat fullt ordagrant återgifvas, hvilket ju är helt naturligt, innehålla de dock andemeningen af hvad som talades oss emellan, och diverse ordagrant återgifna repliker, och kunna tjena till bevis på kronprinsen Carls storslagna idéer, en förvånande framsynthet, hvarpå många exempel skulle, om det passade, kunna anföras, och hans lifliga intresse, icke allenast för Norrlands, utan för båda hans blifvande konungarikens och folks lycka och välgång.

Man kan måhända undra öfver, att sådana samtal som skildrats kunnat förekomma mellan kronprinsen-regenten och en person, som stod så lågt under honom i mer än ett hänseende. Men om det tages i betraktande, att H. K. H. var ung vid den tiden — endast 32 år gammal — entusiast, glad, öppen, oförbehållsam och okonstlad, men dock i botten allvarlig, och jag för min del af samma beskaffenhet, och ännu lefvande i gyllne ungdomsdrömmars luftslott, torde saken befinnas helt förklarlig.

Man kunde ju dessutom inte endast sjunga, göra »faraler» och prata nonsens under de långa roddfärderna, utan det fordrades för omvexlings skull äfven en smula »allvar i leken».

* * *

Historieskrifvarne hafva vanligen för sed att i första rummet framhålla och skildra krigisk idrott, slagtningar och eröfringar, såsom herskarnes förnämsta och ärofullaste bedrifter; först i andra rummet kommer hvad de verkat i fredens värf till sina undersåters upplysning, förädling, lycka och välbefinnande.

Liknande, i figurlig mening, voro skildringarne i tidningspressen om kronprinsen-regentens resa i Norrland 1858. Här var det björn- och andra jagter, festerna, middagarne, flaggning, saluter, fanfarer och hurrning, som beskrefvos på ett minutiöst

sätt, som lämnade intet öfrigt att önska, men man förbisåg hvad som i verkligheten var den hufvudsakliga afsigten med resan — hvilken var, att lära känna denna vidsträckta del af det land han skulle komma att regera öfver — att det var »allvar i leken» och att det för den blifvande monarken fanns något annat än fradga i festpokalerna.

* * *

Efter tio dygns bortovaro återkommo vi, precis som beräknadt var, till Luleå och fortsatte dagen derpå resan till Öfverkalix by vid Kalix elf.

Prinsen åkte vanligtvis under landsvägsresorna i sin norska karriol, som saknade andra fjedrar än skalmarne, och när vi skulle sitta upp, ropade han:

»Kom hit, 'Adel', och sitt upp bakpå! Jag har börjat blifva van vid dig» — tillade han, då jag kom springande.

Följaktligen klef jag upp bakpå karriolen.

För att denna skulle vara så lätt som möjligt, fanns bakpå densamma ingen låda att sitta på, som annars är vanligt, utan endast en smal slå, och för hvar gång de mjuka askträdsskalmarne svigtade upp och ner — och detta skedde för hvart steg hästen tog — eller när hjulen törnade mot stenar i vägen, hvilket skedde i hvar sekund, fick jag mig en hvass stöt uppåt och befann mig sålunda oupphörligt hjertskakad på värsta sätt, tills det kändes som om inelfvorna förvandlats till köttpudding eller slarfsylta. Men naturligtvis yttrade jag inte ett ord om mina lidanden såsom skjutsbonde, hvilket också var försigtigast, ty om jag öppnat munnen för att tala, hade jag med all sannolikhet bitit tungan af mig.

Vid skjutsombytet kunde jag knappast stå på benen och tänkte med fasa på nästa skjutshåll.

»Hva' är det åt dig, Adel, är du krank?»

»Nej» — svarade jag — »men jag tänker på huru godt E. Höghet måtte åka inuti sin karriol — det känns bakpå att det är mjuka fjedrar.»

»Och då har du väl inte haft det så värst illa bakpå?»

»Nej, det förstås, när jag får åka med E. K. H., men jag tror och hoppas att E. Höghet haft det bättre inuti.»

»Jaså, jag förstår, du är högfärdig och vill på ett fint sätt komma ifrån att spela skjutsbonde inför de andra bönderna, som spekulera på att få åka med kungen.»

»Nej, Gud bevare mig för högfärd» — svarade jag — »jag blef fullkomligt botad, om det funnits någon tillstymmelse deraf under den sista färden.»

»Jaså, det är klemighet således» — sade han. — »Nästa håll åker jag bakpå och skall visa att jag hvarken är högfärdig eller morsgris — och då slipper jag dessutom alldeles säkert ifrån att passera för kung.»

Gå på med det — tänkte jag — och vi satte oss upp, jag inuti och prinsen bakpå karriolen.

Knappt var detta gjordt, förrän jag gaf hästen ett rapp med piskan, hvarvid denne, som var en riktig sprakfåle, satte af i fyrsprång utför en stenig backe.

»Håll in hästen» — ropade prinsen — »du kör som f-n vore i dig. — Håll, säger jag!»

Men detta var lättare sagdt än gjordt, ty oaktadt allt hvad jag höll igen, for hästen fram i halft sken med det lätta åkdonet öfver små berg och stora stenar i vägen.

Slutligen, då vi kört ett bra stycke ifrån det öfriga sällskapet, fick jag håll på sprakfålen.

»Nu undrar jag inte på att du var knäsvag för en stund sedan» — sade prinsen barhufvad — »och ville krångla dig ifrån 'bakskjutsen'. — Du höll på att köra lifvet ur mig — och hatten, den är f-n i våld.»

»Jag ber E. K. Höghet om förlåtelse, det var den satans hästen» — svarade jag — »som satte af i sken och är skuld till alltsammans.»

Kort derefter inträffade det öfriga ressällskapet, som märkt att hästen för prinsens karriol skenade, och skyndat efter allt

hvad tygen höllo, men lugnade sig, då ingen annan skada skett än att prinsen förlorat sin hatt.

Sedan Malmsten konstaterat detta, sade han:

»Jag påminner mig ett yttrande af kung Oscar I till general Lowisin, att 'det har sina agrementer att vara kung'. Och förmodligen har E. Höghet funnit sanningen häraf, och att det under alla förhållanden, åtminstone då man åker i norsk karriol, är mera agreabelt att vara kung än skjutsbonde.»

När jag fått igen min hatt, som prinsen lånat, tills hans egen återfunnits i backen, lades en stor och tjock hösäck bakpå karriolen, och sedan jag åter degraderats från *»konung för en dag»* till skjutspojke igen, mådde jag utmärkt den öfriga delen af resan, under hvilken vi språkade om allt och hade trefligt som förut.

Prinsen berättade sedermera under de angenäma och ogenerade små supéerna efter Norrbottens-kolonisationskomiténs sammanträden för kronprinsessan detta och flere andra äfventyr under norrlandsresan, hvaråt Hennes K. Höghet hade mycket roligt.

* * *

Uti Öfverkalix inqvarterades prinsen hos prosten Hallman och vi andra hos öfriga honoratiores på platsen, hvarefter vi fingo en god middag, som smakade alldeles förträffligt efter resan.

Sedan slog sig hela sällskapet ner i en berså med kaffe, likörer, cigarrer och punsch.

Samtalet rörde sig som alltid om Kvikkjokksfärden och äfventyren derunder, och prinsen yttrade dervid:

»Aldrig i mitt lif kan jag påminna mig hafva haft så lugnt och trefligt som under denna resa. Vill ni som jag, gossar, skaffa vi oss en farm någonstans upp efter Luleå elf och slå oss ned der som nybyggare, om det skulle blifva tråkigt nere i Stockholm?»

Detta utmärkta förslag voro vi naturligtvis alla med om —

statsrådet och landshöfdingen något reserverade — men vi andra i stället så mycket mera entusiastiskt.

»Skaffa då hit papper, bläck och penna!» — sade prinsen, vändande sig till prosten — »så skola vi sätta upp en bolagsordning, för en sådan måste vi väl ha', eller huru?»

»Naturligtvis!» sa' Malmsten. —

»Hvad ska' bolaget heta?» frågades.

»Åminne» — tog jag mig friheten föreslå.

»Det är bra, tack ska' du ha'» — rimmade kronprinsen — »ni gå väl alla med i bolaget?»

Statsrådet Almqvist och landshöfding Ros ansågo sig jäfviga, eftersom de hade att officielt behandla frågan, när bolagsordningen skulle fastställas, men vi andra sju: kronprinsen, hofmarskalken Sandels, Malmsten, Selander, Dardel, Dalström och jag funno oss ojäfviga och oförhindrade att vara med och undertecknade den underdåniga ansökningen om nådig fastställelse på bolagsordningen för »Åminne bolag», hvilken bestod af 4 paragrafer, med tillägg af en 5:e, föreslagen af Malmsten och lydande att:

»*Bolagsstämma hålles årligen hos ordföranden i styrelsen, som därefter bör bestå traktering åt bolagsmännen.*»

Farmen »Åminne», med nödiga anläggningar, så att vi skulle kunna bo der, beräknades på rak arm till 2,100 kronor, eller 300 kronor pr aktie, och beslut fattades:

att ingen mer än ofvannämnde sju aktieegare skulle få ingå i bolaget och

att uppdraga åt landshöfding Ros att för bolagets räkning inköpa ett passande, välbeläget jordområde.

Sedan allt detta beslutats och intagits i dagens protokoll, aflemnades den underdåniga ansökningen om nådig fastställelse på den antagna bolagsordningen till landshöfdingen, hvilken efter återkomsten till Luleå skulle å konungens befallningshafvandes vägnar insända densamma till kongl. civildepartementet, och civilministern lofvade att inte »ligga på saken». Dermed var det formella undanstökadt och det märkvärdiga

Åminne aktiebolag bildadt, och vi kunde bekräfta den historiska tilldragelsen med ett glas punsch och fyra kraftiga hurrningar. —

Under senhösten samma år sammankallades de första sju aktieegarne i Åminne bolag hos ordföranden å kungl. slottet i Stockholm, hvilken tillkännagaf att kostnadsförslag öfver anläggningen med tillhörande lösören fanns upprättadt och uppgick till 30,000 rdr, i stället för beräknade 2,100 rdr. Och den fråga, hvarom bolaget nu skulle besluta, var, huruvida vi ville inbetala 4,285 rdr 34 s. hvar pr aktie eller intaga flere aktieegare i bolaget.

»Jag anhåller, att herr ordföranden behagade framställa proposition på att vi släppa in flere aktieegare» — föreslog Malmsten. —

Proposition framställdes och bifölls med alla rösterna.

»Sedan det nu beslutats» — yttrade ordföranden — »att flere aktieegare få intagas i bolaget, får jag anmäla, att åtskilliga personer såsom min hustru och mina bröder gerna vilja vara med i Åminne bolag, ehuru jag hittills icke kunnat medgifva detta, innan jag dertill erhållit bolagets tillstånd. —

»Bifaller bolaget således att min hustru och mina bröder må ingå i bolaget?»

Förslaget bifölls enhälligt.

»Vidare får jag i sammanhang härmed föreslå, att ordföranden bemyndigas att på eget ansvar ytterligare utan bolagets hörande intaga respektabla aktieegare, så att det erforderliga beloppet må varda tillgängligt.»

Äfven detta förslag bifölls enhälligt. Sedan dessa vigtiga beslut fattats och bolaget, på framställd proposition, behagat åtskiljas, serverades en treflig middag, hvarunder många skålar druckos för Kvikkjokksresan och Åminne bolags lycka och förkofran.

Och året derpå vid den första stora ordinarie bolagsstämman kunde ordföranden tillkännagifva, att i bolaget intagits, som jag vill minnas, bland andra följande personer, hvilka fullgjort sina inbetalningar, nemligen:

H. M:t kejsar Napoleon III, kejsarinnan Eugenie, »kejsarprinsen», drottning Victoria, prinsen och prinsessan af Wales, kung Fredrik VII jemte »Grevinden», kungen af Preussen m. fl. kungliga och furstliga personer, äfvensom en mängd ambassadörer, framstående vetenskaps-, stats- och riksdagsmän, ingeniörer, bankmän och konstnärer o. s. v. af alla nationer.

Det ansågs t. o. m. af mycket högt stående personligheter som en eftersträfvansvärd ära att blifva aktieegare i Åminne bolag. Någon kontant utdelning utföll visserligen aldrig, men så erhöllo de många aktieegarne, som infunno sig vid bolagsstämman å kungl. slottet i Stockholm, en så mycket rikligare utdelning in natura, i präktig »traktering», som ordföranden bestod, i form af den trefligaste middag vid småbord i stora galleriet. Den intellektuella behållningen, af humoristiska och spirituella tal och skålar samt det allra angenämaste samqväm med en mängd af tidens mest framstående personligheter, var oskattbar.

H. M:t drottningen jemte inbjudna damer dinerade vanligen i något rum bredvid herrarnes festlokal, och som dörrarna mellan rummen stodo på glänt, deltogo de på sådant sätt äfven i glädjen.

I synnerhet var det presidenten Åkerman som vid dessa tillfällen i det sedvanliga festtalet för Åminne inlade en glänsande humor. Hvar och en, som varit nog lycklig att få vara med vid någon af dessa Åminne-bolagsstämmor — af dessa torde nu ej finnas många qvar — glömmer dem aldrig. — Och efter eget yttrande af konung Carl XV voro dessa »Åminnelse»fester »de gladaste tilldragelserna i hans lif».

Jag hade den lyckan att få vara med om dem alla ända till och med den sista, den 3 augusti 1869, då Åminne af bolaget öfverlemnades såsom gåfva till Norrbottens läns hushållningssällskap att användas till mönsterfarm och landtbruksskola.

Ingen af de sju stiftarne mer än jag hade tillfälle att få se Åminne.

Kung Carl XV hade intresserat sig på det lifligaste för denna sin skapelse, uppoffrade på densamma enskildt betydliga

belopp, skickade upp rasdjur från sin landtgård Beckaskog i Skåne, och en gång för alla hade jag befallning att efter återkomsten från mina årliga inspektionsresor i Norrland besöka honom för att lemna meddelande om Åminne, beskrifva huru det sköttes, huru det såg ut m. m.

Det gick honom synbarligen djupt till hjertat, när sjukdom och andra omständigheter tvingade honom att bifalla hofmarskalken Sandels' förslag om bolagets upplösning.

Flere gånger sade han sig vilja resa upp till Åminne, men de många kungliga bestyren, sjuklighet och förtidig död hindrade färden.

* * *

Morgonen efter ankomsten till Öfverkalix, då prinsen skulle fortsätta resan till Haparanda, gick jag fram till honom och sade att, ehuru jag gerna skulle velat följa med ända tills Valkyrian lemnade Haparanda, trodde jag det kunna vara till mera gagn för »kolonisationsplanen», om jag begagnade tillfället att resa ytterligare några mil uppåt Kalix elf för att taga kännedom om de stora odlingsbara myrsträckningarne vid Korpilombolo, Teurajärvi m. fl. ställen mellan Kalix och Torneå elfvar. En skogsinspektor, som bodde å en egendom, Mjölarskatan, alldeles under norra polcirkeln, hade erbjudit sig medfölja.

»Ja, res du» — sade prinsen — »du kan derigenom yttra dig med mera sakkännedom, när vi träffas.»

»Då får jag på det varmaste och hjertligaste tacka för den stora vänlighet E. K. H. visat mig under dessa oförgätliga dagar, som jag aldrig skall glömma.»

»Tack ska' du ha' sjelf, 'Adel'» — svarade han, räckande mig handen — »och Gud vare hos dig — om han trifs.» —

»Hör du, Adel» — ropade han efter mig — »gå genast upp till mig i Stockholm, när du kommer dit. Bry dig inte om uniform, utan kom alltid i bonjour — och inte på audiensdagar. Adjö med dig! Och tack för godt sällskap!»

* * *

Några minuter derefter stod jag ensam med en djupare saknad i hjertat, än jag någonsin vet mig hafva känt, efter de öfver all beskrifning angenäma och minnesrika dagar lyckan beskärt mig att få tillbringa i det vänligaste umgänge med och lära i botten känna den man, som genom medfödd godhet, öppenhet, ärlighet utan biafsigter och baktankar, glädtighet och vänlighet mot alla, var skapad att blifva hvad han blef, Sveriges vänsällaste, populäraste och personligt mest älskade konung.

Kronprinsen Carl var vid denna tid, som förut är nämndt, 32 år gammal, eller i det närmaste jemnårig med mig, och i sin bästa ungdomskraft, energisk, outtröttlig, ståtlig och vacker som Hellas' Antinous, alltid glad och vänlig, och i hans dunkelt metallglänsande, mörka ögon låg ett egendomligt hypnotiskt uttryck, i hvilket man på samma gång inte kunde undgå att märka konungen och härskaren, och som tillbakahöll hvarje otillbörlig förtrolighet eller närgångenhet, men på samma gång genom den hjertats godhet, som deruti uppenbarade sig på djupet, tjusade hvar och en, som kom inom dess trollkrets.

Jag kände mig alltid och känner mig fortfarande liksom hypnotiserad, hvar gång jag i minnet återser dessa stora, vänliga ögon fästade på mig och ännu förnimmer, huru trofast han brukade trycka min hand, och hur jag kände hans goda hjerta pulsera ända ut i fingerspetsarne. --

* * *

Det är nu, då detta skrifves, fyra decennier sedan det ofvan antecknade i ungdomstiden passerade, och ännu i ålderns höst ser och minnes jag lika tydligt allt, som om det händt i går.

Ensam i Öfverkalix. — Färd uppför Kalix elf. — Norrbottens odlingsmarker. — Färd utför Kamlungeforsarne. — Monumentet i Luleå. — Umeå bro. — Hudiksvall-Forsa- och Söderhamn-Bergviks jernvägarne. — Framstående personer i Helsingland.

I Öfverkalix blef det nu olidligt ensamt att vara, och en timme efter H. K. Höghets afresa befann jag mig i en forsbåt jemte min nye vän, brukspatron Grundén, egare till Mjölarskatan med tillhörande ofantliga skogsvidder, mossar och myrmarker, laxfisken samt, efter hvad jag till min stora och angenäma öfverraskning sedermera kom under fund med, en temligen stor, några år gammal trädgård med de präktigaste smultron, ärter, bönor, ja t. o. m. sparris m. m., allt midt under norra polcirkeln.

Färden omkring 5 mil uppför den strida elfven till närheten af Teurajärvi, der vi — efter att ha legat natten öfver å Mjölarskatan och frossat på delikata hjerpar, laxar och färska grönsaker af en märkvärdig »flavour» — inträffade följande dag, gick inte så fort, ty nästan hela vägen fick båten »forkas» (stakas) uppför elfven af våra två roddare och en styrman. Vid ett ställe, som kallas Jock, faller elfven lodrätt utför en 60 fot brant klippa, och till denna kommer laxen upp, men inte längre. Också stod en temligen stor och djup hölja, som forsen i tidernas tider urhålkat, alldeles full af glada laxar, hvilka fiskades med ljuster, som stacks ner i vattnet, och när det drogs tillbaka, fanns ej sällan en lax på udden.

Under ett par dagar vandrade vi omkring med infödingarne, som voro finnar och endast kunde tala finska, i de vidsträckta myrmarkerna, hvilka, om de utdikades och odlades, säkert skulle kunna föda tusentals menniskor.

Staten hade lemnat anslag till utdikning af en del af dessa myrar vid Teurajärvi- och Lombolasjöarne, men arbetet bedrefs

lamt och vårdslöst genom den finska befolkningens egen försorg — på lediga stunder — så att en del af de förut upptagna afloppsgrafvarna redan hunnit falla igen. Här liksom på många ställen i Norrbotten var ett rikt fält för kolonisation, blott staten, likasom Cavour gjorde i Norra Italien, låt verkställa afdikning, dränering och bevattning efter större, praktiskt uppgjorda planer, och lägenheter sedermera utlemnades till kolonister på billiga vilkor.*)

* * *

Om färden uppför elfven mot strömmen gick långsamt, bar det så mycket fortare i väg utför, ty nu var det endast att medelst kraftig rodd, för att kunna styra, hålla båten i djupaste fåran och låta den dansa utför i brinnande fart. Då emellertid elfven miltals utgjorde en sammanhängande fors med flere mindre och större fall**), och stora och små stenar stucko upp öfverallt, fordrades stor uppmärksamhet och skicklighet hos styrmannen att med sin åra slunga båten hit och dit förbi stenarna.

* * *

På återresan till Luleå, der jag skulle sammanträffa med landshöfding Ros, hade jag bestämt mig för att färdas utför Kalix elf till Nederkalix, samma väg som prinsen hade farit, och derefter vidare landsvägen. En vacker söndagsmiddag kom jag sålunda resande till Kamlunge by, der häftiga forsar och fall förekomma.

Prinsen hade rott utför elfven ända till Kamlunge och naturligtvis talades om intet annat.

»For H. K. H. utför Kamlungeforsarne?» frågade jag gästgifvaren, då jag skulle beställa båtskjuts.

---

*) Under nu rådande öfverflöd i statskassakistan vore detta ett utmärkt sätt att använda öfverflödsmillionerna, och göra dem hundrafallt fruktbringande.

**) Bland andra det s. k. "Saurikoskifallet", der den bekante kapten-löjtnant Peterson och löjtnant H. Widmark året derefter höllo på att drunkna och förlorade, då båten kantrade, alla instrument m. m.

»Nej!» — svarade han — »kungen gick på land för att se huru båtarne foro utför fallen.»

»Rodde ingen af de andra herrarne heller?»

»Nej, alla följde efter kungen.»

»Jag skulle vilja ha båtskjuts utför elfven till Nederkalix» — sade jag slutligen.

»Jag skall höra efter om Anders Larsson*) är ledig — det är mycket vatten för närvarande och forsarne äro svåra, och han är den ende som kan ta' sig på't.»

Efter en half timmes väntan kom mannen, som såg i hög grad intelligent ut, med en präktig, ny forsbåt, lång, lätt och högstäfvig i både för och akter, jemte fyra roddare.

»Detta är den båt kungen skulle ha rott i utför forsarne» — sade han — »men han tyckte det skulle vara roligare att se båtarne gå utför fallen än vara med sjelf — och roligt kan det ju också vara att se på, när båten far i luften flere famnar på ett ställe, der fallet är tvärbrant öfver en klipphäll — kanske herrn vill se, huru vi fara utför? Han kan stiga i nedanför.»

»Nej tack» — sade jag — »jag är helst med i båten.» —

Vi stego alltså i båten. Jag blef tillsagd att lägga mig ner på botten — sjelf satte Anders Larsson sig i aktern, hållande styråran med båda händerna, och de fyra roddarne gåfvo båten fart, så att det fräste om bogen.

Då vi närmade oss den första forsen och dånet började höras, fick jag förnyad order att lägga mig ner och ligga fullkomligt orörlig, hvad än hända månde.

Strömmen och dånet blefvo efter hand allt starkare, och i samma mån drefvo roddarne fram båten med allt kraftigare och tätare årslag, så att den liksom flög fram på vattnet.

Jag låg med ögonen riktade på styrmannen, som med synbarligen alla muskler spända blickade framför båten. — —

Plötsligt blixtrade det till i hans ögon, och i samma ögonblick gjorde han, synbarligen med hela sin kraft, en våldsam

*) Jag är ej fullt säker om namnet är riktigt, ty anteckningen i annotationsboken är otydlig.

rörelse med styråran, och omedelbart derefter var båten med hela dess innehåll begrafven i hvitt skum, och jag förnam endast ett förfärligt dån och brusande samt kände det kalla, skummande vattnet, som brusade *öfver* oss. Under den långa tidrymd af en eller ett par sekunder, som detta varade, var jag alldeles öfvertygad om, att vi gått under och nu befunno oss i botten af elfven bland laxarne, hvilket kändes kusligt nog. — —

Men rätt som det var dök den lätta båten upp igen på rätt köl — fastän halffylld med vatten — bland stenar och hvirflar *nedanför* det första fallet, der det emellertid var jemförelsevis lugnt.

Jag kunde inte låta bli att titta upp, och fann då att vi passerat ett hvitskummande flere fot högt fall med små berg och stora stenblock uti.*)

Båten länsades nu, roddarne hvilade några minuter och jag ruskade vattnet af mig så godt jag kunde, innan färden fortsattes.

»Kanske herrn nu vill gå utför de andra forsarne?» frågade styrmannen om igen.

»Nej» — svarade jag — »nu äro 'tänderna blodade' och jag nästan så våt som jag kan bli — och roligt är det i sanning när man har en sådan styrman som ni. — Låt gå!»

Nästa fors var kortare, men brantare och högre, så att här flög båten af farten i luften en stund, innan han slog plaffs ner i elfven nedanför fallet.

De öfriga forsarne vi passerade liknade mera den första, med dån, hvitt skum och doppning. Färden gick likväl utmärkt väl, tack vare styrmannens otroliga styrka, skicklighet och sinnesnärvaro, och var högst intressant. Och jag kände mig — ehuru våt inpå bara kroppen — inte så litet högfärdig och glad

*) När sådana forsar skola passeras, der berg och stenblock förekomma, sättes båten i starkaste fart för att kunna styras, och styrmannen håller rakt på någon sten midt i den djupaste strömfåran. Kommen alldeles intill denna sten, svänger han med hela sin kraft båten förbi, och härpå beror den lyckliga utgången; ty skulle båten icke hafva tillräcklig fart eller inte styras rätt, så vänder den sidan till och kantrar.

vid tanken på att kunna omtala min färd utför Kamlunge-forsarne för prinsen.

* * *

Vid återkomsten till Luleå meddelade landshöfdingen, att bland länets innebyggare hopsamlats 2,000 kronor till ett monument med anledning af kronprinsen-regentens resa i Norrbotten, och anmodade mig uppgöra ritning till ett sådant och derå erhålla nådigt gillande, äfvensom slutligen beställa detsamma och besörja om dess uppsättning.

Jag uppgjorde då ritning till den obelisk, hvilken sedermera efter godkännande af kronprinsen tillverkades af Kolmårds-marmor och restes framför landshöfdingeresidenset i Luleå. — Och af H. K. H. fick jag »för besväret» härmed en miniatyr-modell till denna obelisk, tillverkad i $^1/_{15}$ af verkliga storleken, men i öfrigt — med undantag af Norrbottens vapen, som ej kunde huggas i så liten skala — fullkomligt lika den i Luleå och utförd af samma marmorblock som denna.*)

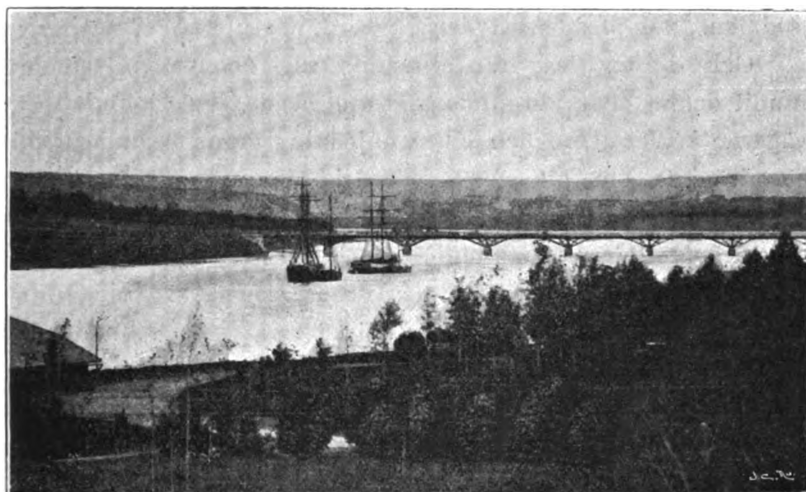
* * *

Under återresan genom Umeå verkställdes uppmätningar för den stora bro öfver Ume elf, hvartill prinsen befallt mig uppgöra ritning. Det befanns då att de uppgifter han lemnat voro fullkomligt riktiga i afseende på längd, isgång, timmer och brädflottning, vattendjup och bottnens beskaffenhet.

Af allt detta var vattendjupet — som vid högvatten uppgick ända till 27 à 30 fot samt botten — bestående af fin sand, hvilket föranledde att den förändrades under hvarje flod — de mest försvårande omständigheter vid denna betydande, 1,000 fot långa brobyggnad. Timrade stenkistor omkring påländarne i vattnet, som vanligtvis användas, dugde här inte, ty om underskärning af den lösa sanden skett, så hade kistorna dragit pelarne och bron med sig.

*) Finnes i mina samlingar.

Problemet löstes på detta enkla sätt, att utfyllningar af kullersten, som fanns i tillräcklig mängd å grunden i närheten, anbringades i stället för träkistor omkring de ända till 30 fot höga, i vattnet fristående pålningarna under stenpiererna; och när skärning å bottnen nära dessa pålningar inträffade, ramlade så mycket kullerstenar ner i hålen, som det behöfdes för att fylla dem, och efter det att ny påfyllning omkring pålningarna skett några gånger under första sommaren, var all fara för underskärning förbi. Grundbildningen för stenpelarne blef härigenom



Bro öfver Ume elf nära Umeå.

äfven, om man så kan säga, mera elastisk, så att den bättre motstod de våldsamma isgångarne och törnarne af timmer- och brädflottarne.

Till följd af det dåvarande höga priset på jernarbete för broar, måste bron byggas af trä, hvilket betydligt försvårade konstruktionen af de 100 fot långa frisväfvande brospannen. Denna träbro har emellertid, som förut är anfördt, hållit ut i snart 35 år, utan att någon sättning i spannen visat sig, men lärer nu, sedan träet börjat ruttna, skola ombyggas af jern.

* * *

Vid passerandet af Hudiksvall och Söderhamn inspekterades de båda under mitt befäl i byggnad varande jernvägarne mellan Forsa och Hudiksvall samt mellan sjön Bergviken och Söderhamn, till hvilka statslån erhållits.

När de första jernvägarne i Sverige, de s. k. »Fryksta»- och »Sjöänds»-banorna, skulle byggas, bestämdes, som förut är omnämndt, spårvidden till en fot mindre än det normala s. k. breda spåret, för att, på samma gång tillräckligt utrymme vanns för trävaror, vagnarnes vigt kunde minskas, hvilket sistnämnda med de branta lutningar, som å dessa små jernvägar icke kunde undvikas, var af stor betydelse.

Och då styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader funnit denna spårvidd ändamålsenlig å de båda pionier-jernvägarne i Wermland och ingen anledning fanns att antaga, eller ens drömma om, att en normalspårig stambana skulle komma att dragas upp igenom »Norrlands obygder», ansåg styrelsen denna spårvidd mest lämplig äfven för Hudiksvalls- och Söderhamns-banorna, så mycket mera som skarpa krökningar och branta motlutningar icke utan alltför stora kostnader kunde förekommas, och det sålunda var af vigt att inskränka så väl spårvidden som minska lastvagnarnas döda vigt till ett minimum.

Dessa banor hafva äfven visat sig ändamålsenliga, och, ehuru smalspåriga, egt tillräcklig trafikförmåga för den högst betydliga, tunga och skrymmande trafiken — som endast öfverträffats af Gefle-Dala jernväg — samt varit mycket inbringande för aktieegarne, ända tills de inköptes af staten och ombyggdes till bredspåriga.

* * *

Under byggnaden af dessa båda jernvägar gjorde jag personlig bekantskap och kom i beröring med flere för sina hembygders förkofran synnerligen förtjente män, såsom förste landtmätaren Widmark*), rådman Gustaf Brolin i Söderhamn

*) Känd såsom den utmärkte författaren af "Helsinglands beskrifning" — sedermera landshöfding Widmark den äldre i Norrbotten, under hvilken tid han utförde storverk i detta honom anförtrodda län.

W. var ovanligt storväxt och stark och kunde uthärda hvilka strapatser och

samt apotekare Brun, grosshandlarne Frisk med flere i Hudiksvall.

Bland andra bekantskaper från denna tid i Norrland, bör ej förglömmas en aflägsen slägting till mig, den framstående landssekreteraren i Jemtland, Thomée, hvilken medelst oerhördt arbete och stora personliga uppoffringar lyckades åstadkomma den s. k. »Jemtländska kommunikationsleden» mellan Sundsvall och Levanger i Norge, samt i öfrigt lifligt intresserade sig för Norrland och dess förkofran. För detta ändamål utgaf han en förtjenstfull tidskrift, benämnd »*Norrland och dess framtid*», och bildade ett sällskap »För Norrlands väl» med en fond *afsedd att uppehålla denna tidskrift och i öfrigt användas till för Norrlands ekonomiska utveckling nyttiga ändamål.*

Efter Thomée's frånfälle var det ingen som upptog hans mantel och fortsatte hans verksamhet, men fonden förräntades och växte till ett ej obetydligt belopp, hvilket på förslag af f. d. landshöfdingen i Norrbotten, numera generaldirektören Lars Berg, för ej länge sedan öfverlemnades till »*Föreningen för Norrlands fasta försvar*»!

umbäranden som helst, men egde tillika det frommaste barnasinne. Med sin ovanliga förmåga såsom administratör och stilist var han mycket originel i uppträdandet och konfys i hvardagslifvet.

Vid en audiens hos kung Oscar I rörande statslån till Söderhamn-Bergviksbanan, dervid jag var närvarande, hade åt W. anskaffats de största hvita handskar som funnos att få, men när han böjde fingrarne, brusto de som Simsons fjettrar och hängde sedan trasiga som fanorna i Riddarholmskyrkan på hans stora, bruna labbar. En karta med en del jernvägslinier i Helsingland framlades för konungen, och då H. M:t pekade på kartan och önskade upplysningar, strök W., med sin handsktrasiga hand, undan konungens, satte sig i soffan vid bordet der konungen och vi andra stodo, och pekade så ut och beskref sakerna, hvilket synbarligen roade H. M:t, som kände och värderade W. på det högsta. —

Då fråga uppstått om kommunikationsled från Luleå till Gellivara medelst kanalisering af Luleå elf och jernväg derifrån till Gellivara, skulle vi följas åt dit. Jag hade beräknat, att landshöfdingen sörjt för proviantering m. m. Men detta hade han glömt, och när vi kommo in i vildmarkerna, fanns ingen annan råd än att lefva på s. k. "lappkost", hvilket t. o. m. W. förklarade "inte smaka godt".

En dag dök han ner i en kärrpuss så stor han var och blef naturligtvis genomvåt. Ingenting fanns att byta om med, utan det var att fortsätta promenaden. Framkommen sent på aftonen till ett sågverk, der vi lågo öfver natten och der en fest anordnats för höfdingen, skulle han draga skjortan öfver hufvudet, men det gick inte.

"Vi måtte ha gått bra i dag — hvasa? Jag är ännu svettig" — anmärkte han glömmande att han legat i kärret.

Uppvaktning hos kronprinsen-regenten. — Norrbottens kolonisationskomité.

Resorna för inspekterandet af allmänna arbeten inom norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet voro på denna tid mycket omfattande, uppgående vanligen till en sammanlagd längd af omkring 500 mil, i karriol, båt, å hästrygg och till fots. Under 1858 års sommar hade jag att göra icke allenast en sådan resa, utan dessutom färd till Kvikkjokk med H. K. H. kronprinsen, hvaraf följde att jag efter hemkomsten till Gefle fick mycket brådtom, så mycket mera som jag der mottog bref från kronprinsen, med befallning att så snart som möjligt besöka honom i Stockholm och hålla mig beredd på att sammanträda med Norrbottens kolonisationskomité å k. slottet på nyåret 1859.

Så snart jag därför hunnit undangöra det värsta i Gefle, reste jag till Stockholm, och gick genast på morgonen efter ankomsten dit upp på slottet och anmälde mig för vakthafvande adjutanten, som yttrade att H. K. H. väntat på mig flere dagar.

Jag bad honom anmäla, att jag kommit för att enligt befallning uppvakta, och tillika meddela, att jag omöjligen kunnat komma förrän nu.

Det var med en underlig känsla jag väntade att återse H. K. H., som varit så vänlig mot mig vid resan deruppe i lappmarkerna.

Jag hade ordentligen längtat efter detta ögonblick, men nu kom jag att tänka på — månne han är densamme här nere, omgifven af kunglighetens glans, som deruppe, der denna glans och härlighet öfverflyttades på den ståtlige jägaren, som fick gälla för konung, på det att prinsen skulle få vara ogenerad, och der han behandlat mig som en gammal kamrat och vän från barndomen.

Jag hade inte under dessa tankar väntat mer än några få minuter i biljardrummet i hans lilla entresolvåning i slottets

nordvestra flygel, förrän dörren till salongen hastigt öppnades af prinsen sjelf.

»Kom in, Adel!» ropade han med samma röst som förr, — och var till min stora glädje densamme som i Norrbotten. —

»Det var roligt att få återse dig — jag har riktigt saknat dig. Sitt här nu och berätta dina reseäfventyr, här har du en cigarr» — sade han skjutande mig ner i en hörnsoffa, och satte sig sjelf bredvid.

Jag berättade huru olidligt tomt och ensamt det kändes efter hans afresa från Öfverkalix, om min färd uppåt Kalix elf, de ofantliga odlingstillfällena och resan utför de fyra Kamlungeforsarne m. m., som kunde intressera honom, och framkastade åtskilliga planer till vigtiga kommunikationsleder och andra för Norrlands utveckling angelägna åtgärder från det allmännas sida.

»Jag märker att du förstått mig» — sade han — »och jag hoppas vi skola uträtta åtskilligt nyttigt tillsammans för Norrlands utveckling och tillvaratagande af dess skatter.»*)

Efter en timmes samtal, hvarunder han flere gånger påminde om och hjertligt skrattade åt våra äfventyr under Kvikkjokksresan, sade han att han nu var hindrad med anledning af en audiens.

»Men» — tillade han — »du ska' äta middag hos mig i dag, så ska' vi efter middagen sjunga våra lappmarksvisor för 'min hustru'.»

»Jag tackar E. K. H.» — svarade jag — »men med anledning af nådig befallning att uppvakta i bonjour har jag inte tagit någon annan kostym med mig.»

»Det betyder ingenting» — svarade han och tog mig i noggrann besigtning på några stegs afstånd — »du är ju ganska snygg, t. o. m. mycket snyggare än när du sprättade som

*) Denna tanke var det nog hans allvarliga mening att realisera, men så kommo de många kungliga bestyren, storpolitik, representations- och försvarsfrågorna, i afseende på hvilken sistnämnda han ville hafva en "*liten, men god armé*", skandinavismen m. m. m. m. att upptaga hans tid och tankar — och ännu väntar Norrbotten på någon intresserad, hög och mäktig initiativets man för sin utveckling.

ingen af oss andra med en ren löskrage i Kvikkjokk — kom du som du går och står.»

Jag bockade mig och gick — kom tillbaka på aftonen som jag »gick och stod» — och blef på det vänligaste mottagen af såväl kronprinsen som hans gemål.

Det var första gången efter invigningen af Frykstabanan för tio år sedan, som jag på detta sätt blef presenterad för H. K. Höghet kronprinssessan.

Hon räckte mig handen, som jag underdånigt kysste, och yttrade:

»Välkommen! Carl har talat så mycket om edra upptåg bland lapparne och den trefliga resan uppe i Norrland.»

Lilla »Sessan» — då 7 år gammal, var äfven med och räckte upp lilla handen till pussning; och derefter var jag introducerad i familjen. — — —

Efter middagen röktes först en cigarr i prinsens lilla våning, och derefter gingo vi åter upp för en spiraltrappa till kronprinssessans präktiga salong, der musik exeqverades, och H. K. Höghet och jag fingo genomgå det mest omtyckta af vår lappmarksrepertoir, hvaraf somliga bitar dock kunde anses något »vågade» i städadt fruntimmerssällskap. — — —

Efter en ytterst angenämt och fullkomligt ogeneradt tillbringad afton, alldeles som om det varit i en borgerlig familj, gick jag till mitt hotell och återvände följande dag till Gefle igen, för afslutandet af Gefle-Dala jernvägsbyggnad.

* * *

Ifrigt sysselsatt med fullbordandet af Gefle-Dala jernväg, erhöll jag bref från kronprinsen-regenten, om sammanträde med ledamöterna i ofvannämnda komité. Komitén skulle bestå af herrar generaldirektören för fångvårdsstyrelsen Stråle, hofstallmästaren Frithiof Boy, förste landtmätaren Nyström från Norrbotten samt mig, och vi skulle sammanträffa i januari månad 1859. Komitén samlades på utsatt tid i H. K. Höghets smårum i öfversta våningen af nordvestra slottsflygeln, konstituerades

under högstdensammes eget ordförandeskap, och program uppgjordes.

Komitén sammanträdde derefter en eller annan gång i veckan kl. 6 eftermiddagarne efter prinsens middag till diverse öfverläggningar rörande förslag, som under tiden inkommit från de »arbetande ledamöterna», och sammanträdena afslutades vanligen på det sätt, att kronprinsessan kom ner utför en trappa mellan hennes och kronprinsens våning och yttrade:

»Nu tycker jag ni haft tid att gräla nog denna gången och kunde komma upp till damerna», på hvilket förslag proposition framställdes af ordföranden, och då aldrig någon opponerade sig, bifölls framställningen alltid enhälligt, och vi gingo upp till damerna.

Sedan förfriskningar serverats, skulle alltid damerna — på begäran — roas med »lappmarksvisor», hvilka exeqverades con amore af prinsen och mig med utmärkt ackompagnement af fröken Josephine Sparre.

Ibland kunde väl damerna gripa till solfjädrarne och Hennes Kunglig Höghet finna en del af visorna »något fria», och mindre hofmessiga, såsom t. ex. då prinsen befallde mig uppstämma min bravuraria:

»*Jag vill ha rus, ett glädjerus hvar dag*» af Wadman, eller Bellmans »*Fjäriln vingad syns på Haga*», eller »*Upp Amaryllis, vakna min lilla, vädret är stilla, luften sval*» med flere, men när vi gemensamt uppträdde med: »*Gluntar*» eller »*Krigarn hvilar sig i mark och skog*» — och i synnerhet med »*Frithiofs frestelse*», var bifallet oblandadt.

Ingen visade sig emellertid just generad af de »fria» sångerna, hvilka togos såsom korrekt lappmarksmessiga, eller som det skulle vara, då man tänkte sig förflyttad upp i »den ociviliserade naturens sköte», eller som t. o. m. den oskyldigaste lilla pensionsflickunge utan att rodna i ett museum skulle betrakta en något materialistiskt blottad bildstod — och visorna repeterades om och om igen med samma bifall och skratt af senterande åhörare och åhörarinnor.

På sådant trefligt sätt tillbringades ett par angenäma månader »till hofs» i hufvudstaden, under hvilka Boy utarbetade »Militärgräns»-afdelningen; Nyström sammandrog kartor öfver disponibla odlingsmarker och jag uppgjorde detaljerade ritningar och förslag till kommunikationsleder, vägar, lägerplats med byggnader, skjutfält, bostäder för befäl och kolonister m. m. jemte kostnadsberäkningar, samt uppsatte ett program till komitébetänkande, i hvilket antyddes möjligheten att såsom kolonister äfven använda för vanhedrande brott icke tilltalade fångar, hvarigenom en upprättningsanstalt tillika skulle kunna åstadkommas.*) Allt detta föredrogs och diskuterades efter hand under komiténs plenisammankomster och godkändes slutligen till nästan alla delar och undertecknades af ordföranden och komitén i öfrigt utan någon reservation.

Men dermed afstannade också hela saken. Af såväl den dåvarande regeringen som andra auktoriteter betraktades den nämligen såsom något alltför »extravagant» och »dödfödt» — förmodligen derför att de icke fått vara med om uppgörandet, eller möjligen icke förmådde uppfatta fördelarne af den storslagna planens utförande, ty efter att komitébetänkandet med tillhörande handlingar remitterats till »vederbörandes hörande och utlåtande», begrafdes de så fullständigt i tysthet i något embetsverk, att ingen numera har reda på grafven, hvarest denna Carl XV:s stora tanke hvilar.

---

*) Uti den danska tidningen "Politiken" lästes nyligen (augusti 1899) följande rörande ett försök att använda "fångar som odlingsmän" eller samma som förslagsvis framkastades 1860:

Den danska fångvårdsstyrelsen gör nu försök med att sysselsätta till straffarbete dömda fångar med odlande af obruten mark. Från tukthuset i Horsens har en liten koloni fått flytta ut på heden. Fångarna ha ju jemförelsevis vida större frihet än i cellen, der de repade dref eller sorterade kaffe, men de få arbeta strängt.

Bönderna i trakten äro något ängsliga för grannskapet. "Men dermed är ingen fara", skrifver en meddelare till "Politiken", som tillbragt en dag i fångarnas sällskap, som talat med dem och sett deras glädje öfver att få röra sig nästan som fria män. "De bära inga bojor, men bonden kan dock vara trygg. Friden skall ej störas. Femton olyckliga menniskor sofva nu godt för första gången på många år."

Försöket synes — att döma af den citerade författarens intryck — ha i alla afseenden utfallit lyckligt.

Excellensen de Geer yttrar i sina »*Minnen*» — I:a delen sid. 181 — om Norrbottens-kolonisationsplanen följande:

»*Kronprinsen hade fått en älsklingsidé, att bilda en militärgräns mot Ryssland*»; — — »*och en temligen detaljerad plan härtill uppgjordes af en af hans adjutanter(!). Denna plan öfverlemnade han till mig, med befallning att deröfver inhemta statsrådets yttrande. Vi ansågo alla förslaget opraktiskt, om ej rent af outförbart, men då det för tillfället var omöjligt att få kronprinsen att afstå derifrån begärde jag, att handlingarne i det vigtiga ärendet skulle få cirkulera bland statsrådets ledamöter, för moget begrundande, och under den rundliga tid som härtill åtgick, svalnade intresset och hela saken glömdes.*»

Huru »grundligt» detta ärende begrundades, liksom säkert många andra vigtiga saker, visar sig af h. exc. yttrande om att det »uppgjorts af en adjutant», under det att betänkandet i verkligheten undertecknats af kronprinsen-ordföranden och alla komitéledamöterna.

Slut på berättelsen om Gefle-Dala jernväg. — Invigning. — Skulle blifvit major. — Uteblef. — Fick en silfvervas såsom soulagement.

Som förut är anfördt, öppnades trafiken å Gefle-Dala jernväg till Robertsholms station vid kronprinsen-regentens resa derå den 24 juli 1858 och sedan hade arbetena å den återstående delen till Korsnäs och Falun bedrifvits med all den skyndsamhet, som kunde åstadkommas med sådan brist på arbetare, som rådde under hela arbetstiden ända till dess slut.

Redan vintern 1859 hade godståg under t. o. m. 40° köld och ovanligt stora snöfall pågått å hela banan och under följande vår skulle invigningen ega rum, hvilken kronprinsen-regenten redan året förut lofvat hedra med sin närvaro. Och vid en

uppvaktning jag gjort med anledning af en tillämnad björnjagt, hade han redan bestämt dagen för högtidligheten till den 13 juli, då han ansåg sig kunna vara ledig.

Ordföranden i jernvägsdirektionen, öfverstelöjtnant Nisser, skulle derför resa till hufvudstaden, för att å bolagets vägnar officielt invitera H. K. H. till festen.

Innan han reste, nämnde han emellertid i förtroende, att han ämnade föreslå någon utmärkelse åt mig, och frågade hvilket jag helst önskade, antingen att han i underdånighet föreslog mig till major eller till riddare, hvarpå jag svarade, att jag var mer än belönad, om öfverstelöjtnanten för sin del och direktionen voro belåtna med mina åtgöranden.

Men då han höll i sig, sade jag, att »om jag måste yttra mig härom, så nog önskade jag helst majorstiteln. Ordnar skulle sedan komma af sig sjelf på köpet» — och detta tyckte han som praktisk karl äfven vara det klokaste.

Några dagar derefter kom han tillbaka och meddelade, att prinsen med anledning af konung Oscar I:s frånfälle den 8 juli var hindrad komma till invigningen, men att jag kunde beställa majorsepåletterna. — —

Invigningsdagen kom, och med den, å konung Carl XV:s vägnar, civilministern statsrådet Almqvist, medförande en Nordstjerna åt Nisser och en dylik åt Murén, men ingen majorsfullmakt åt mig. Och då Nisser häröfver uttalade sin stora förvåning, sade statsrådet sig sjelf vara lika förvånad öfver att chefen för den största privata kommunikationsanläggning i Sverige näst Göta kanal, och som erhållit de vackraste eloger för densamma af statens kontrollerande ingeniör, öfverstelöjtnant Leyonancker, icke erhållit något nådevedermäle, hvilket föreföll honom så mycket egendomligare, som han visste, att A. efter Kvikkjokksresan året förut stod i allra högsta gunst hos H. M:t konungen och hedrats med ledamotskap i en komité rörande Norrbottens kolonisation, i hvilken kronprinsen-regenten sjelf varit ordförande.

Invigningsfesten, som firades i Falun, var mycket lifvad och

slutades först sent på natten, då ett extra tåg anordnats för statsrådet och öfriga inbjudna gäster.

Under återfärden till Gefle ville August Blanche, som af Murén inbjudits att öfvervara festen, gerna se banan och trakten och jag föreslog att vi skulle färdas å tendern till lokomotivet.

Vädret var det allra härligaste, fullmånen lyste klart och Blanche njöt obeskrifligt af den för honom ovanliga färden på ryggen af det frustande, eldsprutande lokomotivodjuret med lång i månskenet böljande svans efter sig, genom de mörka skogarne, öfver de ödsliga mossarne och utmed de glittrande sjöarne — i den stilla, tysta natten.

Och i Illustrerad tidning, som då redigerades af honom, infördes en sympatisk skildring öfver jernvägen, invigningsfesten och hemresan.

Jag har aldrig varit svag för ordnar och titlar, utan t. o. m. sett ner på sådana personer, som varit mer än vanligt behängda med dylikt glitter, sedan jag lärt mig förstå huru de vanligast tilldelas; men jag kan icke neka, att jag vid detta tillfälle kände mig förbigången och nedsatt, helst då jag föranledts köpa ett par granna, befransade guldepåletter, att icke få hänga dem på axlarne. Vid närmare besinnande och då jag fann mig lika god utan fransar på axlarne, fast jag på detta sätt kunde anses hafva blifvit oförtjent behandlad, och fann att saken äfven så betraktades af jernvägens styrelse m. fl., sväljde jag förargelsen och blef någon tid derefter fullkomligt soulagerad, då jag vid en festmiddag fick af Gefle-Dala jernvägsbolag, emottaga en stor, nära en meter hög, magnifik silfvervas, fylld med praktfulla blommor.

Leyonancker gruffar. — Blef genom »modigt» uppträdande af min öfverste vasariddare med hederssabel. — Leyonancker inte nöjd ändå.

En tid derefter sammanträffade jag i styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader med byråchefen öfverstelöjtnant Leyonancker, hvilken, som förut är nämndt, varit statens kontrollerande ingeniör vid Gefle-Dala jernvägsbyggnad, och äfven han uttalade sin förvåning öfver att jag icke ihågkommits med något vedermäle af kunglig nåd.

Jag berättade då hvad som passerat samt att jag af jernvägsbolaget fått en vacker present, på hvilken jag satte mera värde än på kungliga nådevedermälen, hvilka jag lärt mig uppskatta till deras verkliga värde.

»Ja» — svarade han — »detta kan nog vara godt och väl, men du är ändå på sätt och vis 'prickad', derför att du ej fått någon orden eller dylikt. Vid statens jernvägsbyggnader har ju ända från början varit vanligt, att ordnar utdelats till så väl Ericson, som på hans framställning äfven till mycket underordnade och obetydliga personer för hvarje banbit som öppnats. Skulle då icke den, som utfört ett så stort arbete som Gefle-Dala-jernvägen, och som erhållit ett så vackert erkännande af bolaget, vara förtjent af en utmärkelse från högre ort, åtminstone en orden. Det ligger något under, någon har blandat sig i saken, och det är detta, som tål förklaring och utredning.»

»Jag tycker för min del» — anmärkte jag — »att en sådan bagatell, som om en 'vase' utdelats eller inte, icke förtjenar den ringaste uppmärksamhet.»

»Det rör inte dig ensam, utan corpsen,» förklarade han, och derpå skickades vår hederlige öfverste Modig af Leyonancker upp till slottet, för att i underdånighet äska förklaring.

Jag stannade qvar, nyfiken som jag var att få höra förklaringen. Och se, då öfversten fick audiens, hade H. M:t helt



Skänk till Cl. Adelsköld af Gefle-Dala jernvägsbolag.

öppet meddelat, att han på Nissers framställning med nöje lofvat att jag vid Gefle-Dalajernvägens invigning skulle utnämnas till major i väg- och vattenbyggnadscorpsen och att han ämnat tala med chefen för corpsen om insändande af underdånigt förslag härom, men att man ansett detta icke gå an, derför att Adelsköld då skulle komma att hoppa öfver två vid statens jernvägsbyggnader såsom stationsingeniörer anställda kaptener vid väg- och vattenbyggnadscorpsen af äldre utnämningsdata, hvarför frågan måste förfalla. *)

Öfversten hade då funnit sig föranlåten »gruffa» något öfver främmande obehörig inblandning i corpsens och hans officerares angelägenheter och uttalat den åsigten, att han trodde sig såsom chef bäst kunna bedöma officerarnes förtjenster och företräden samt vara den, som det tillkom att i underdånighet föreslå befordringar. På detta hade H. M:t endast svarat:

»Säg till Adelsköld, att han kommer upp till mig nu genast.»

Följaktligen gick jag, så fort jag medhann, upp på slottet och emottogs som vanligt mycket nådigt och vänligt, befalldes sitta ner i soffan, bjöds en cigarr, och derefter språkades nära en timme om allting utom det ämne, för hvilket jag förmodligen blifvit uppkallad. Men slutligen lyckönskade konungen mig till fullbordandet af Gefle-Dalajernvägen, om hvilken min chef, som orden föllo, »yttrat sig synnerligen berömmande med afseende på de svårigheter, som dervid varit att öfvervinna och lyckligt öfvervunnits».

Derpå tog han upp ur fickan och räckte mig ett rödt etui, sägande:

»Du skulle haft detta, när jernvägen invigdes, men som du vet, var jag hindrad att närvara. Var nu inte ledsen att det dröjt — men jag ville lemna det egenhändigt.»

---

*) Detta visade sig vara den *andra* eller *tredje* obehagliga följden af att chefen för Vermlands fältjägare, min käre svåger Otto Ulfsparre, låtit mig vänta tre fjerdedels år på utnämning till officer, hvarom förut meddelats — flere sådana obehagliga "följder" skulle ytterligare af samma anledning inträffa.

Nu hade jag visserligen, när jag gick upp till slottet, fattat den morska och »orubbliga» föresatsen att betacka mig, om högstdensamme, som jag förmodade, ville lemna mig en orden. Och jag har sedan många gånger ångrat min feghet vid tillfället, men då han såg på mig med sina tjusande, vänliga ögon, när han räckte mig det lilla etuiet och tryckte min hand, hade jag inte hjerta att möjligen göra honom missnöjd genom att tillbakavisa en »utmärkelse», som synbarligen gafs med godt hjerta och med öfvertygelse om dess värde, helst som i samma ögonblick alla de prof på välvilja han visat mig, runno mig i minnet.

Jag stoppade således etuiet utan att öppna detsamma i fickan och tackade, men måhända inte så entusiastiskt, som vederbort och måhända väntats. — — —

»Kom med» — sade han — »skall du få något på köpet, som du kanske sätter mera värde på, och som jag kan gifva dig, utan att väcka ond blod.»

Derpå gingo vi in i hans rustkammare, och der tog han ner från väggen och lemnade mig en utmärkt vacker praktsabel med damascerad solingerklinga och hans krönta namnchiffer på fästet.

Leyonancker var emellertid inte ändå belåten, när jag omedelbart derefter återkom civilklädd med sabeln i hand och berättade honom och öfversten hvad som passerat, förevisande min »vasatrissa» och den vackra och dyrbara presenten.

»Om rättvist afseende» — anmärkte han — »skulle fästas vid de nådevedermälen, hvarmed slösas vid statens jernvägsbyggnader till guldgossarne der, hvilka dock egentligen inte hafva konstigare saker för sig än att spränga berg, gräfva igenom backar och lägga sten och jord i bankar, hvilket är det enklaste göra i verlden och lika bra kan utföras af en duglig schaktmästare, enär all materiel kommer färdig från England och broar m. m. konstrueras och uppsättas af Carlsund, under det att du vid byggnaden af Gefle-Dalajernvägen i brist på erfarna biträden måste göra och vara allt, utbilda ingeniörer och arbetare

och på samma gång vara konstruktör, ritare, maskiningeniör, brobyggare m. m., så borde du haft *minst* Nordstjernan. Såsom statens kontrollant känner jag ju till allt det der och dessutom de svårigheter du haft genom brist på arbetare och penningar, 'dyr tid' och annat.»

»Det der kan vara godt och väl» — svarade jag — »och jag tackar dig, vän Leyonancker, hjertligast för din vänlighet mot mig och det angenäma samarbete vi haft vid Gefle-Dala-banan. Men det gagnar ju till intet att göra jemförelser med förhållandet vid statens jernvägsbyggnader, då inga jemförelse-punkter egentligen finnas mellan ett så omfattande jernvägs-arbete med dess högt uppburne chef och hans stora, lysande, ordensbeprydda stab, och ett privatarbete som Gefle-Dala jern-väg, med dess anspråkslösa ingeniörcorps. Du känner ju det klassiska ordspråket: 'exempla sunt odiosa'. Skall emellertid någon jemförelse göras, är förhållandet i verkligheten det, att ingen vid statens jernvägar fått sin stjerna på sådant sätt som jag, och ännu mindre någon beväpnats med en hederssabel. I båda dessa hänseenden är jag den främste, och det är ju roligt att kunna vara det i något. Och fäster man rättvist afseende på sättet, hvarpå denna sabel gafs och H. Maj:ts uttalande der-vid, eger den i mina ögon mera värde än alla de ordnar, som utdelats och komma att utdelas vid statens jernvägsbyggnader, tills de en gång blifva fullbordade någon gång in i det tjugonde århundradet.»

»Du har rätt» — svarade Leyonancker — »och jag lyck-önskar dig! Du har många trumf på hand och alla chancer att vinna framgång i lifvet, om du sköter dina kort rätt och inte spelar bort dina trumf i otid.» *)

*) Jag måtte emellertid inte förstått sköta de kort Leyonancker menade med tillräcklig finess, efter som jag efter 35 års anställning i statens tjenst inte hann längre upp än till halfva höjden af rangtrappan eller 13 steget. — På enskild väg gick det bättre, ja allt för väl i förhållande till de egna förtjensterna.

Ändtligen major. — Dalarne förr och nu. — »Tjusarkonungen» i Dalarne.

År 1857 hade vår käre och omtyckte chef, öfverste v. Sydow aflidit, hvarefter dåvarande byråchefen Modig blef öfverdirektör i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och chef för corpsen. Leyonancker utnämndes till byråchef, och jag fick efterträda Leyonancker först såsom t. f. och 1862 såsom ordinarie chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, hvarmed följde majorstitel, tre år efter det att ofvannämnda passerat.

Omedelbart efter min utnämning till major, togo två framstående kamrater vid väg- och vattenbyggnadscorpsen, anställda vid statens jernvägsbyggnader, afsked från corpsen. *)

* * *

Gefle-Dala jernväg har måhända mera än något annat bidragit att omskapa alla förhållanden i Dalarne.

Medelst den har — såsom Murén uttryckte sig — »en provins eröfrats utan blodsutgjutelse». Insändare i tidningarna och andra olycksprofeter spådde visserligen under byggnadstiden allt ondt såsom blifvande följder af densamma, men lyckligtvis slogo dessa spådomar aldrig in.

Det öfver all beräkning gynnsamma ekonomiska resultatet af denna jernvägsanläggning har verkat uppmuntrande, och nu sträcka sig jernvägar från många håll ända in i Dalarnes hjerta. Och skogens mosslupna hundraåriga jättar, som förr fälldes för tillverkning af laggkärl — dalkarlarnas förutvarande hufvudsakliga industri — eller till bränsle och vid svedjning, förädlas nu vid de stora ångsågverken och inbringa millioner. Såsom exempel på den vinst, som Dalarne haft af denna jernvägsanläggning, må anföras, hurusom Orsa socken genom klokt

*) Den fjerde förargliga påföljden af svåger Ottos uppskof med min utnämning till officer, hvarigenom jag inkom i tur *efter* dessa båda mina kamrater på väg- och vattenbyggnadscorpsen, och nu, genom utnämningen till major, gick förbi dem,

användande af sin skogstillgång kunnat bilda en fond på 9 millioner kr., och Lima, Transtrand och Elfdalens socknar tillsammans omkring 8 millioner, och detta i trakter, der före jernvägens tillkomst sedan urminnes tider rådt största fattigdom, och det dagliga brödet, såsom då Gustaf Eriksson Wasa med dalkarlarnes biträde för 400 år sedan befriade Sverige från det danska oket — gräddades af trädens bark.

* * *

Då jag kommit att nämna namnet på Sveriges — efter min uppfattning — störste konung, Gustaf I, och hans uppträdande i Dalarne, kan jag icke neka mig nöjet att, efter öfverstelöjtnant Nisser, anföra berättelsen om hans namnes konung Gustaf III:s besök der för hundra år sedan. Jag beklagar blott att den dråpliga och karakteristiska legenden icke af mig kan återgifvas så, som den berättades af Nisser, under försäkran att vara fullt autentisk.

Det var år 1788, sedan konung Gustaf III, genom sitt mot Ryssland arrangerade krig, bragt landet i den största fara, som han beslutade, att likt en ny Gustaf Wasa uppträda i Dalarne för att förmå dalkarlarne resa sig till konungens och landets räddning.

»Tjusarkonungen» med sin vanliga svit af: hofmarskalk, generaler, amiraler, kammarherrar, kammarjunkare, pager, ordonnansofficerare, lifmedici, hofmästare, taffeltäckare, kammartjenare, konditorer, kockar, »laquejer», lif- och andra kuskar, tallrikstvättare och silfverpolerare, spannridare, »piqueurer», vagnmästare m. fl., lemnande efter sig tjogtals förderfvade hästar, befann sig i egen hög person, utstyrd i svensk drägt med ordnar och briljanter, på väg till Falun för att derifrån fortsätta eriksgatan högre upp åt Dalarne.

Order hade förut ankommit till landshöfdingen om allmän beväpning, och att alla vapenföra män skulle uppbådas till konungens och fäderneslandets försvar. Och till åtlydnad häraf hade bergsmännen och fjerdepartsegarne, hvilka då utgjorde de

egentliga patricierna i länet, dragit på sig alla gamla rostiga krigsrustningspersedlar, som när och fjerran ifrån kunnat »hopskramlas», och uppträdde nu såsom officerare och befäl, iförda stormhattar af jern från Gustaf II Adolfs tyska krig, pansarskjortor, harnesk och sköldar o. s. v. samt med tre alnars långa slagsvärd och mycket längre spjut.

»Gemene man» utgjordes af pickare från grufvan, hammarsmeder och det lägre borgerskapet samt en och annan dalkarl från landsbygden som uppfångats i staden och voro till största delen beväpnade med släggor och delvis med muskedunder samt i öfrigt med gamla armborst, yxor, liar, klubbor, jernspett och hvad hårdt och hvasst tillbygge man i hast kunnat få tag uti.

Man lärer knappast ha skådat något kostligare än dessa tjocka fjerdepartsegare, blåröda i synen af öl för att uppväcka det sanna modet och af de fåfänga försöken att snöra ihop sina jernrustningar om magen. Och truppen sedan, i sina smutsiga grufdräkter, bärande de besynnerligaste vapen af alla slag.

Denna fruktansvärda armé hade stått uppställd ett par dygn, natt och dag på stora torget i Falun, afvaktande konungens intåg.

Slutligen kom den kungliga kortègen framsprängande i sträckgalopp och konungens galavagn stannade framför fronten af den uppställda armén.

H. Maj:t, som i likhet med Gustaf Eriksson Wasa nära 270 år tidigare, före uppträdandet i Falun iklädt sig Moradrägt, men i olikhet med den sistnämnde, lyste som en julgran med serafimerordens blåa band, och dess kraschan broderad på den hvita dalkarlsrocken, jemte en mängd andra ordnar och smycken, sprang vigt som en akrobatkonstnär ur sin vagn, inspekterade och helsade först och främst honnörsvakten och öfriga på förhand inöfvade hurrande krigsbussar, alldeles som det tillgår vid liknande tillfällen, samt derefter de civila embetsmännen. Derefter fingo generalerna nådig befallning att uppgöra en strategisk plan till stadens försvar och att, tills detta skett och

anordningar hunnit vidtagas, ögonblickligen skarpladda stadens artilleri, bestående af fyra gamla rostiga kanoner med igengrodda fänghål, samt uppställa detsamma vid tullarna, en riktad mot norr, en mot söder, en mot vester, och slutligen den fjerde, som var något större än de andra, mot *öster*. Vidare utfärdades nådig befallning att staden skulle förklaras i belägringstillstånd, samt att patruller oupphörligen skulle genomströfva gator och gränder. Först sedan dessa vigtiga åtgärder vidtagits, kunde H. Maj:t söka nödig hvila efter ansträngningarna, och behagade taga sitt logi i landshöfdingens residens. Den stora sviten inqvarterades öfverallt i de förnämligare privata husen i staden Högvakten förlades i residenset i en stor hvälfd förstuga med golf af flata stenhällar. Allt som kunde göras var således gjordt för att staden skulle erhålla det krigiska utseende, som fordrades då kungen hedrade den med sin höga närvaro.

* * *

Efter intagen soupé inspekterade H. Maj:t i egen hög person vakterna, tog fältrop och lösen, hvarvid allt befanns vara enligt krigsmanér, och begaf sig lugnad för nattens händelser till hvila i ett rum, som med afsigt utvalts såsom varande det tryggaste, derför att det låg alldeles intill och vägg om vägg med högvakten.

Uti förutnämnda förstuga hade vakten, som bestod af eliterna af armén, de förut omnämnda fjerdepartsegarna — hvilka i förbigående sagdt genom ett nådigt bref utnämnts till »*kungl. drabanter*» — kopplat svärden, pikarne, muskedundrarna, yxorna m. m. midt på golfvet, och sysselsatte sig med att dricka kungens skål i hembryggdt starköl, tills de efter hand somnade här och hvarstans i vråarne, utom den som skulle vara »gevärs- och honnörspost» — som det kallas — och vaka öfver konungens personliga säkerhet till lif och lem. Om nu denne tagit »öl för ärende» och en något för tung »blyhatt» på sig, eller hur det gått till, blef aldrig närmare utrönt, men säkert är, att hur han gick och postade, kom han att slå krokben med sig sjelf, förlorade den balans, som en honnörspost framför andra bör hafva,

ramlade omkull bland den uppställda brokiga vapensamlingen, hvilken med ett brak, som kunnat uppväcka döda, eller t. o. m. skrämma ryssarne från Finland, om den historiska händelsen egt rum der, begrof den tappre, men olycklige krigaren under ruinerna.

Konungen, som vaknat vid skrällen och »vapenbraket», rusade ut i djupaste negligé med dragen värja i handen, troende att ryssarne, oaktadt alla vidtagna försiktighetsmått, eröfrat staden. Och »drabanterna», som småningom fått samma föreställning så klar som möjligt, hade äfven försökt resa på sig och blefvo på en gång fullt nyktra, då de fingo se H. M. sjelf, synbarligen mycket altererad uti långt ifrån kunglig ornat, ity att han förekom — med förlof sagdt — i bara nattskjortan. — — —

H. M., något lugnad, då han fick veta hvad som stod på och fann sig omgifven af sina tappra drabanter, drog sig, med biträde af tillskyndande högre och lägre hofuppvaktning och betjening tillbaka i sin säng. Men den som inte lät lugna sig, det var den kungl. drabantcorpsen, hvilken ansåg sin ära så förnärmad af hvad som händt, att skymfen inte kunde aftvättas med annat än blod.

»Ståndrätt» nedsattes ögonblickligen vid skenet af en hornlykta, för att få ljus i saken, så att rättvisa skulle kunna skipas, den skyldige upptäckas och erhålla nådigt straff för sin majestätsförbrytelse. Och då den arme honnörsposten befanns ligga halfkrossad och halfqväfd under vapenhögen, befanns detta vara indicium nog och tillräckligt bevis på, att det var han och ingen annan, som begått det grufliga majestätsbrottet, att störa konungens nådiga drömmar, och att hafva föranledt högstdensamme att nedsätta kungligheten genom att inför sina trognaste undersåtar uppträda såsom en simpel menniska. Då bevisen således icke kunde bortadvoceras, dömdes syndaren, der han låg, indicta causa (utan vidare ransakning) på stället till döden och att dagen derpå varda ordentligen arkebuserad.

Den militära ståndrättens dom var lika enhällig som en annan liknande nutida dom öfver Dreyfus, och först sedan den

afkunnats, framdrogs delinqventen redan halfdöd och sattes iklädd black och handklofvar i säkert förvar i källaren, med vakt utanför både dörr och gluggar.

Dagen derpå vid konungens »lever», infann sig en deputation från »drabantcorpsen», med underdånig anhållan, det H. M. allernådigst täcktes med sin höga närvaro hedra arkebuseringen.

Med någon svårighet lyckades det emellertid för landshöfdingen att förmå de blodtörstiga drabanterne, hvilka ovilkorligen ville ådagalägga corpsens hängifvenhet genom att skjuta ihjel kamraten, att afstå från detta prof på loyauté, och Hans Majestät medgaf i nåder, att majestätsförbrytaren fick slippa undan med lifvet, men såsom Dreyfus, med neslig afklädnad inför arméns front af vapenrustningen och utstrykning ur drabantcorpsens rulla. Af f. d. kamraterna dömdes han privat dessutom, att för tömmande af underdåniga skålar, böta ett stort fat starköl.

* * *

»Tjusarkonungen» uppträdde sedermera i samma stil på samma platser der Gustaf Wasa talat till dalallmogen, och kriget med Ryssland slutade, som bekant, genom kejsarinnan Katarinas beskedlighet, utan förlust af landområde, men med ofantliga förluster af folk och penningar, samt med att konungen, då han ej långt efter det s. k. »Viborgska gatloppet» 1790 återkom till sin hufvudstad, förklarade sig, »till tack för Stockholms borgerskaps trohet och nit under kriget», ämna resa en obelisk — hvilken emellertid uppställdes först under Gustaf IV Adolfs regering. — Borgerskapet, tjusadt af så mycken nåd och ära, uppställde strax till tacksamhet härför Gustaf III:s staty å Skeppsbron, på den plats, der han landat efter återkomsten från kriget, och å porfyrpiedestalen inristades med guldbokstäfver till opartiska historieforskares förvåning:

»LAGSTIFTARE, SEGERVINNARE,

FREDENS ÅTERSTÄLLARE.»

— — —

Ny resa till Kvikkjokk och Åminne. — Äfventyr under besigtning af de stora odlingsmarkerna mellan Kalix och Torneå elfvar. — Kung Carls minne i Norrbotten.

Samma år som Norrbottens-kolonisationskomitén utarbetat sitt förslag, gjorde jag, sedan Gefle-Dalajernvägen invigts, på konung Carl XV:s befallning en ny färd till »Åminne» och upp åt lappmarkerna i och för den ifrågasatta kanaliseringen af vattendraget mellan Luleå och Kvikkjokk.

Hur annorlunda var emellertid inte denna resa, der jag nu färdades ensam fram genom de tysta vildmarkerna och påminde mig, huru lifligt det året förut varit på de speglande, lugna sjöarne och å skogsstigarne samt tänkte på trefnaden och glädjen under färderna och vid rasteställena.

Undersökning för denna af Carl XV tillämnade storslagna kanalisering, genom hvilken det inre af Norrbotten med dess kolossala rikedomar på värdefull malm och vattenkraft, samt dess mest förtjusande turistled skulle hafva öppnats, uppgjordes året derpå af sedermera blifvande landshöfdingen Widmark och begrofs liksom planen till koloniseringen i något af »verken».

* * *

I fortsättning af denna resa begaf jag mig upp till Torneå elf — gränsen mot Finland — för att på konungens befallning besigtiga densamma och efter återkomsten till Stockholm meddela hvad jag sett och erfarit.

Jag fortsatte denna färd ända upp till Pajala, öfver 12 mil norr om Haparanda, och som jag tillika hade uppdrag att ytterligare inhämta kännedom om odlingsmarkerna mellan Torneå och Kalix elfvar, der det tillämnade kolonisations- och militär-etablissementet var afsedt att anläggas, beslutade jag mig för att taga vägen tvärt igenom ödemarkerna i sydvestlig riktning till Kalix elf — en sträcka om 5 à 6 mil utan någon väg.

Till detta ändamål behöfdes emellertid en vägvisare, för att

kunna taga sig fram genom de blötta kärrtrakterna och hjelpa till med att bära den anspråkslösa packningen, bestående af rensel innehållande en plaid, en kort regnkappa, 2 par strumpor, tvål, kam och tandborste samt en påse chokoladkakor såsom nödbröd. Sjelf ämnade jag bära en skjutväska med ammunition och dubbelbössan.

Ingen, som kunde tala svenska eller kände till markerna, fanns emellertid villig att vara med. Myrtrakterna beskrefvos såsom omöjliga att passera, emedan på flere ställen skulle förekomma stora sträckningar af »svart och bottenlös dy», som ingen kunde komma öfver med lifvet, samt flere större vattendrag, hvarför jag på det ifrigaste afråddes från äfventyret.

Då jag emellertid räknade efter att den direkta vägen till Kalix elf, i närheten af hvilken kolonien var afsedd att anläggas, icke kunde vara längre än högst 5 à 6 mil, men att deremot skjutsvägen öfver Haparanda, Nederkalix, upp för Kalix elf till samma nordliga höjd der jag befann mig, vore ej mindre än omkring 30 mil, och då jag för öfrigt hade ondt om tid samt dessutom fann det roande att gifva mig ut på äfventyr, som man ville afskräcka mig ifrån, och ej minst derför att jag, enligt erhållet uppdrag skulle lära känna, huru landet var beskaffadt, blef jag så mycket mera bestämd att gå den raka vägen, äfven om jag skulle nödgas färdas ensam efter en liten kompass, som hängde i urkedjan.

Jag »brände således mitt skepp», d. v. s. skickade af karriolen med öfrig resattiralj och instrument till Nederkalix och ämnade ensam begifva mig i väg, då man underrättade mig om, att i en gård ej långt derifrån, för tillfället vistades en »luffare», som var svensk, men äfven kunde tala finska, och för öfrigt var hemma uti hvarjehanda såsom att laga klockor, draga ut tänder, förtenna kokkärl, spå i kaffe, läsa bort trolldom och bota både folk och fä, eller med ett ord sagdt förstod sig på litet af hvarje. Och som han hade till »profession» att gå från gård till gård, borde han känna till huru man skulle kunna komma fram.

»Hämta hit mannen» — sade jag, »och låt honom förstå att han kan få en god förtjenst.»

Efter några timmars väntan kom »luffaren» och befanns hafva varit svea-artillerist m. m. Vid förfrågan aflade han en liflig ed på att han kände hvar enda gård och väg i hela Norrbotten och de flesta af »konungariket Sveriges andra länder», samt läste för öfrigt på rak arm upp en lång meritlista utantill.

Min tillämnade reskamrat såg emellertid inte vidare treflig ut vid första påseendet, kunde vara omkring 40 år gammal och var temligen »ruggig» beträffande toiletten. Klädbonaden bestod af mössa, jacka och korta underkläder, allt af hårslitet renskinn samt pjexor af samma utmärkta material. En stor slidknif hade han hängande på ryggen, och hans mest utmärkande kroppsliga prydnader utgjordes af ett yfvigt hår och lika yfvigt svartgrått skägg, och det intryck man fick af uttrycket i hans små ögon och hans fysionomi i dess »ensemble» var, att han liksom låg på lur bakom dessa sina »hufvudprydnader».

Med utseendet fick man emellertid just inte vara så noga, om mannen i öfrigt passade till de andras och sin beskrifning, tänkte jag, och efter som jag knappast kunde undvara honom, ackorderade jag — hvilket gick ganska lätt — om den »kompensation», som fordrades af honom såsom vägvisare, bärare, tolk och »hoffurir» m. m. m. m., och följande dagen kl. 3 på morgonen begåfvo vi oss af efter att hafva bekommit en kopp tunt, blått kaffe, under beräkning att i god tid följande dags afton vara vid Kalix elf, hvarest ingen svårighet borde möta att få båt till Mjölarskatan, der godt qvarter med god mat kunde förväntas hos min fjolårsbekantskap, herr Grundén.

Men menskliga beräkningar gäckas emellanåt, och så inträffade det denna gången.

Knappast hade vi nemligen gått en fjerdedels mil i sydvestlig riktning, förrän jag kom under fund med, att min nye vän och vägvisare kände vägen ungefär lika bra som jag och vida sämre än kompassen.

Det fanns således ingen annan utväg än att marschera på

efter min lilla fickkompass. Och detta gjorde vi äfven, marscherade på öfver berg och backar, myrar och mossar, vadade öfver bäckar och små elfvar, der vattnet stod ända till midjan, men framåt gick det.

Jag hade hoppats stöta på någon finnstuga, der vi skulle kunna få mat, ty matsäck hade inte kunnat erhållas, men ingen rök kunde upptäckas i den synbarligen ändlösa vildmarken, och inte något lefvande heller att skjuta till middagsmål.

Kamraten — »Kanon» kallade han sig — såg ytterst nedstämd ut, började draga hasorna efter sig på ett betänkligt sätt, och i buken på honom lät det som orrspel på afstånd.

Sjelf var jag hungrig som en utsvulten »stattorpare», men vågade inte röra de medförda chokoladbitarne, under väntan på ännu värre tider längre inåt ödemarkerna.

Fram på eftermiddagen efter att hafva marscherat i sträck 12 timmar, som jag antog temligen rakt fram, fingo vi syn på en rök ett stycke bort ur vägen.

»Nu är det ingen nöd längre» — sade jag till min kamrat — »der borta röker det, och ingen rök utan eld, och på elden måste stå en gryta, hvari något kokas, och det kan inte vara annat än den mat vi skola smörja kråset med, när vi komma fram, således, sätt i sporrarne, gamle svea-artillerist!»

Efter ungefär $^1/_2$ timmes ytterligare besvärlig och tröttsam gång voro vi framme vid röken, som befanns komma från ett finnpörte, bebodt af en gammal liten gubbe och en gammal liten gumma, så krokryggiga att, om de ställt sig så raka de kunde med hufvudena mot hvarandra, hade två mindre personer i bredd beqvämt kunnat krypa på magen under den säkert 150-åriga, lefvande hvalfbågen.

»Finns någon mat att få?» frågade jag.

Begge de gamla ruskade på hufvudet.

»Fråga dem du, Kanon, som kan finska.»

Men se detta kunde han ungefär lika bra som han kände till vägen.

Emellertid upptäckte jag några små abborrpinnar liggande i en vrå utanför dörren till pörtet, pekade åt gumman på dem och derefter på grytan, som stod på spisen, och när jag på detta tydliga sätt »talade svenska», begrep hon blinkande med sina sura ögon och drog det fullkomligt tandlösa gapet muntert upp emot öronen och lade fiskarne, som de befunno sig, i grytan. Jag försökte visserligen påpeka att de borde rensas, men lyckades inte göra mig begriplig.

Utkommen på gården fick jag se ett potatisland, och det dröjde inte många minuter, förrän vi hade en half kappe potatis i grytan till sällskap åt abborrarne.

Snart var allt färdigt och serverades i en stor träbunke, som bestämdt inte sett vatten sedan den urholkades ur alkubben, men det betydde just ingenting, då man gått nära 13 timmar i skog och mark utan mat. Att äta med fanns intet annat än det redskap vår Herre modellerat åt menniskan, och vi fiskade således med fingrarne som krokar, så länge det fanns något simmande att fiska. Den tjocka grå mörja, som upplösts från skålen och utgjorde sås till anrättningen, slök »Kanon» i sig som »förladdning» — som han uttryckte sig.

»Jag tror det var 'kanonmat' det här» — sade jag — »hvasa?»

»Jo jo men» — svarade Kanon, strykande sig på magen — »och nu är det ordentligt laddadt.»

Sålunda skarpladdade begåfvo vi oss åter åstad mot okända öden.

Jag hade visserligen sökt göra begripligt för gubben, att vi ämnade oss till Kalix elf, genom Korpilombolo, och ville veta genaste vägen, men han syntes hvarken höra eller förstå något.

Natten tillbragtes i en skogsbacke med mjuk mossa och blåbärsris utmed en vacker skogssjö, der vi omgåfvo oss med flammande eldar för att skrämma bort myggen, och på detta sätt sofvo vi förträffligt, uttröttade som vi voro.

Morgonen derpå efter intagen frukost, bestående af vatten, blåbär och utmärkta lingon samt två små chokoladkakor per man, gåfvo vi oss åter i väg och allt gick bra, ända tills vi fram-

på middagen kommo till en af de s-s svarta myrarna med videbuskar på tufvor, för hvilka varnats i Pajala.

Dessa myrar bestå af svart dyjord af ungefär samma konsistens som tjock gröt, och uti denna mörja hafva under tidernas lopp uppväxt vissa Salixarter, som bildat tufvor om en eller flere meters diameter och stå utplanterade en eller annan meter från hvarandra, resande sig en half till en meter öfver dymörjan med videbuskarnes grenar fallande utöfver kanterna på tufvorna.

Sättet att komma öfver en sådan myr är att hoppa från tufva till tufva*), men inte duger det att hoppa miste, ty då riskerar man att drunkna, såsom gamle kung Fjolner i vindlös bölja — dock med den väsentliga skilnad, att under det att han högsalig gick till Valhall direkte ur det ljufliga mjödbadet, proppas man här full af svartan mull. Och som tufvorna äro bevuxna med täta videbuskar och stå fullkomligt lösa i dyn, komma de, om hoppet lyckas, i den vådligaste vaggning åt sidorna liksom de flädermärgsgubbar med en blytyngd i botten, som barn bruka leka med. Under tiden får man stå och hålla sig fast så godt man kan, svängande hit och dit, tills eqvilibrium (jemnvigten) åter uppnåtts, hvarefter ett nytt språng göres, för så vidt nästa tufva ej ligger längre bort än att man vågar riskera ett hopp, ty i annat fall måste man vända om och försöka en annan väg.

Den som inte haft någon vana med en sådan gymnastik, kan helt enkelt inte göra sig begrepp om densamma, men uppmjukande är den, det kan jag försäkra, helst då man har en skjutväska på ryggen och en bössa i handen.

Det vore något för vår nya kongl. sportförening att ställa till en kapplöpning öfver en af dessa myrar med »totalisator», medaljer, priser, vadhållning och »vandringspokal».

Nu frågas säkert: hvarför i sunda förnuftets namn gingo ni inte omkring myren?

Jo helt enkelt derför, att den sträckte sig i norr och söder,

*) Måhända har benämningen "tufhoppare", som landtmätarne i norra Sverige kallas af allmogen, uppkommit genom denna sport.

så långt jag från ett högt träd, som jag klättrade upp i, kunde upptäcka med kikare, och att det syntes vara endast ett eller högst tvåhundra meter tvärs öfver densamma, i den riktning vi skulle fram. Och derför tyckte jag det vara bäst att gå på.

Bredden var heller inte i verkligheten mer än något öfver 150 meter, men för att »hoppa öfver» myren fordrades ändå nära tre timmar, och vi voro då så ledbrutna, att vi måste kasta oss omkull i en skogsbacke.

Som jag satt der alldeles uppgifven af trötthet, kom en stor tjäder och slog ner i ett träd ej långt derifrån. I ett ögonblick voro lederna i ordning igen. Jag smög mig under trädet — pang — och till vår glädje, föll den store fågeln genom grenarne pladask i marken.

Det var ingen nöd längre.

»Nu ska vi ladda igen, min vän Kanon» — tyckte jag — släpande på tjädern. — »Se så, påta nu upp en ordentlig håla i backen, medan jag drar ihop bränsle, så ska' du få färsk tjäderstek.»

Backen bestod lyckligtvis af lös sand, så att stekugnen lätt bildades, men lera att baka in steken uti, som det enligt jägare-kokboken skulle vara, fanns inte, och den svarta gyttjan vågade jag inte fresta på.

Vi tände derför utan vidare en duktig brasa i ugnen, och när denna blifvit het, krafsades kol och aska ut och tjädern lades nu, oplockad ner, som det skulle vara, hvarefter, sedan liket jordats, eld ånyo upptändes ofvanpå alltsammans, tills man kunde beräkna att tjädern var riktigt och väl genomstekt.

Efter en stunds eldning, hvarunder aptiten växte, så att vi inte kunde vänta längre, togs steken upp och befanns vara alldeles sådan som man i England tillreder fågel, d. v. s. sådan den befinnes efter att hafva fått flyga genom köket strax före serveringen. Emellertid gjorde vi oss ett riktigt hundmål och blefvo deraf så lata, att jag fann mig föranlåten säga till Kanon:

»Nu är det snart qväll, och här är oss godt att vara, jag tror vi stanna öfver natten — sämre qvarter kan man få.»

Dessutom kunde hoppningen öfver myren anses vara ett alldeles tillräckligt dagsverke för både en och två dagar.

Vi redde således våra bäddar på samma sätt som förra natten och mådde bra, mycket bättre än efter abborrpinnarne med finnsås.

Följande — den tredje — dagen fortsattes marschen tvärs igenom vildmarkerna på samma sätt öfver berg och backar samt ofantliga vattendränkta myrtrakter af bästa beskaffenhet, hvilka lätt nog kunde göras odlingsbara och artificielt bevattnas genom befintliga vattendrag, hvarigenom härliga skördar skulle kunna vinnas. Den dagen hade jag tur att skjuta både hjerpar och storfågel, så att vi mådde godt, och på aftonen kommo vi till en finngård, der Kanon ändtligen ville att vi skulle taga in. Och jag gaf med mig, eftersom det liknade sig till att blifva en våt natt. Men detta var just det, som vi inte skulle hafva gjort, i ty att sällskapet i renfällen, på hvilken jag låg på golfvet, var nästan talrikare och kitsligare än myggen, och det ville mycket till. — — —

Någon ro fanns således inte, och det allra värsta var att vederbörande fästat sig så troget vid min person, att de gjorde sällskap dagen derpå, oaktadt alla mina bemödanden att bli dem qvitt. — —

Finnen, som varit vår värd, kunde litet svenska, och efter beskrifningen på ett par sjöar vi passerat samt hans derpå grundade beräkning hade vi gått ej så litet krokvägar eller minst 7 mil från Pajala, och hade ännu nära 2 mil till Kalix elf, der han trodde vi skulle finna båt vid ett ställe, som kallades Narken. Detta slog äfven in, när vi fram på middagen kommit fram.

I Narken lemnade jag »Kanon» ifrån mig, hederligt vedergäld för sina tjenster, och de underbara berättelser om sina lefnadsöden, hvarmed han förkortat tiden under våra fyra dagars vandringar i öknen. Biografien var i korthet följande:

I egenskap af en beskedlig Smålandspojke söps han full på Vernamo kreatursmarknad af en värfvare, skref på ett papper,

fick 10 riksdaler i värfningspengar, som han var säker på att värfvaren anammade, medan han sof ruset af sig, forslades med kronoskjuts till Stockholm, blef artillerist och god vän med en »köksbjörn», som en konstapel på samma gång höll sig väl med; förföljdes af konstapeln, som ställde till att han fick »fem och tjugu»; rymde och blef »vandrare», i hvilken »profession» han vandrat efter alla landsvägar i hela Sveriges rike och haft många äfventyr, men alltid slagit sig fram och »varit tillags», emedan han lärt sig begagna allehanda födkrokar och alltid kunde något, som de, med hvilka han kom i beröring, inte kände till.*)

»Hvad tror du dig kunna, min vän Kanon» — frågade jag, då han berättat allt detta, i tanke att kugga honom — »som inte jag kan lika bra som du?»

»Äta» — svarade Kanon tvärsäkert, och att döma efter hvad han presterat i detta yrke, måste jag erkänna min underlägsenhet och gifva tappt.

Jag lofvade rekommendera honom hos »kongen», när det nya regementet skulle komma att uppsättas i Norrbotten, hvilket gladde honom mycket och hvarpå han kanske ännu i dag förgäfves hoppas, om han lefver.

Från Narken gick det som en dans ner för den strida elfven till Mjölarskatan, der min bekanting från förra sommaren, Grundén, genast gjorde badstugan i ordning åt mig och eldade upp bakugnen riktigt het som ett litet h—e, för mina kläder och deruti befintliga ressällskap från finngården.

Medan jag halfkokades i badstugan och ressällskapet stektes i bakugnen, tillagades ett festmål som i feststämning afåts, hvarefter i en skön säng med mjuka sängkläder, både strapatser och »lifvets små bekymmer» glömdes.

*) Mången nutidens gardist torde nog kunna berätta samma lefnadshistoria, fastän tiderna ändrats så till vida, att staten i värfningspenningar för 3 år betalar 120 kronor, hvaraf dock de 40 à 50 kronorna stanna i värfvarens (slafhandlarens) ficka och 15 à 20 åtgå till "extra omkostnader" för värfningen, så att den tillämnade krigaren i verkligheten inte bekommer mera än halfva statsanslaget på sin del.

⁂

Som förut är anfördt, aflifvades i byråkratisk ordning kung Carl XV:s stora planer om Norrbottens kolonisation och Luleå elfs kanalisering, liksom så mycket annat af »vederbörande», och de synliga resultaten af hans Norrlandsresa 1858 voro »Åminne», bron öfver Umeå elf och obelisken i Luleå. De icke synliga voro deremot ganska många och vigtiga, ehuru få hade kännedom derom, och sjelf gjorde han aldrig väsen af sina åtgöranden.

Och det minne han personligen lemnade efter sig i Norrland kommer nog traditionen att bevara från slägte till slägte.

Tillämnad björnjagt. — Reglering af Brunnsviken. — Ritning till bro vid Stocksund. — Konung Carl XV:s kröning.

Som bekant anställdes under kronprinsens resa i Norrland en björnjagt åt honom af hr Oscar Dickson vid Bodom, hvilken emellertid misslyckades till följd af att drefkarlarne, hvilka tyckte det vara märkvärdigare att se på »kungen», som aldrig varit på platsen, än på björnarne, som man kunde få se när som helst, släppte nallarne igenom drefvet och läto dem springa.

Emellertid ville prinsen gerna taga åtminstone en björn af daga — och jag erhöll i uppdrag att å skogsmarkerna mellan Gefle och Falun, der flere nallar visat sig för jernvägsarbetarne, söka komma åt en »ring» för hans räkning.

Detta lyckades äfven, ty en dag fick jag veta, att en björn inringats helt nära jernvägen ej långt från Robertsholms station, och köpte »ringen» för 30 kronor.

Prinsen, som underrättades härom, blef mycket intresserad och glad och skref flere gånger, att han ämnade resa upp, men alltid inträffade något hinder,*) och jagten uppsköts den ena gången efter den andra, tills björnen på våren måste skjutas af dem, som inringat honom.

*) Hufvudsakliga anledningen lärer varit väntan att konung Oscar I skulle aflida.

* * *

En dag, då jag kort efter det björnen skjutits, rest till Stockholm i Gefle-Dala jernvägs affärer, gick jag upp på slottet för att meddela att björnen måst aflifvas.

»Det var bra du kom» — sade prinsen — »jag hade just ämnat reqvirera dig hit. Förhållandet är att det luktar vedervärdigt vid Haga från Brunnsviken, och inte nog dermed, när vinden ligger på, förpestar denna sumppöl hela Stockholm. Tror du att detta på något sätt kan afhjelpas? Jag skall säga till att en af mina vagnar förspännes. Res ut och se dig om och kom sedan hit igen, får jag höra hvad du har att förkunna.»

Om några timmar var jag tillbaka och meddelade prinsen, att alltsammans berodde på att Brunnsvikens utlopp till Saltsjön vid Ålkistan igengrundats, derigenom att jordytan, som bekant, höjer sig i Stockholmstrakten, och att saken troligen vore afhjelpt med att det gamla utloppet fördjupades, så att friskt, salt hafsvatten kunde strömma in vid uppsjö, hvarigenom rörelse i hela Brunnsvikens vatten skulle åstadkommas och den nuvarande stagnationen och vattnets förruttnelse upphäfvas. Tillika skulle derigenom vinnas — anmärkte jag — en annan fördel, nemligen att vedskutor och andra mindre fartyg skulle kunna komma in i Brunnsviken.

»Detta var en god idé» — sade prinsen — »men huru mycket tror du att det kommer att kosta?»

»Jag begagnade tillfället att göra några mätningar och afvägningar vid Ålkistan» — svarade jag — »och tror att kostnaden för upprensningen af utloppet till sådant djup, att 'rospiggar' kunna passera, äfvensom för byggnaden af ny bro inte bör öfverskrida 30,000 kronor.»

»Det är bra» — sade han — »beloppet för vinnande af så mycket är jemförelsevis så obetydligt, att jag inte vill bråka med vederbörande om saken, utan släpper till hela tutten sjelf.»

Arbetet utfördes sedermera med beräknad verkan på konung Carls bekostnad.

* * *

Några år derefter, då Carl XV bodde på sitt kära Ulriksdal under somrarne och fått den lilla ångbåten »Brage» färdig, och man anordnat en ytterst opraktisk rullbro vid Stocksund, för att båten skulle kunna komma igenom, fick jag bud att han ville se mig derute.

Han var mycket förargad, när jag kom, öfver den »abderitiska tillställningen vid Stocksund»; berättade att han suttit fast öfver en timma förra gången han skulle passera med Brage och slutade:

»Du skall uppgöra en ritning till den gamla brons ombyggnad af jern, som blir både stilig och ändamålsenlig. Jag vill att bron blir i stil med bron vackra omgifningen.»

Följaktligen uppgjorde jag en sådan ritning med bibehållande af de ursprungliga långa spannen, men af jern, och med en svängbro öfver de båda mellersta spannen.

H. M:t visade sig mycket belåten med utkastet, som jag visade honom, men bron blef för dyr för att bekostas af honom ensam, och när det derefter lärer blifvit fråga om att enskilda skulle deltaga i ombyggnadskostnaden, hakade alltsammans upp sig. Den gamla skröpliga träbron har sedermera blifvit hjelpligt reparerad, och en något bättre genomfart beredd genom en svängbro.

* * *

Den 8 juli 1859 afled konung Oscar I, och H. K. H. kronprinsen-regenten Carl uppsteg på Sveriges tron, under namn af Carl XV.

Till den högtidliga kröningen och smörjningen, som med all rojalistisk pomp och ståt, under paradering af krigsfolk, skott, flaggning och klockringning pågick året derpå den 3 maj i den praktfullt dekorerade Storkyrkan, hade jag — af hvilken anledning vet jag inte — jemte en mängd officerare af olika vapen, glittrande af guld, silfver och ordnar, kommenderats på vakt i koret, och befann mig på detta sätt alldeles i närheten af konungen.

Justitie statsministern excellensen de Geer hade just placerat kronan på konungens »änne», och denne satt utomordentligt vacker, imponerande och praktfull att skåda, i full kunglig ornat, på silfvertronen med spiran i handen.

Rätt som det var, lade jag märke till huru han, utan att ändra en min, började skrufva på knappen af spiran.

Han berättade sedermera, vid ett tillfälle, att den mutter som sammanhöll alltsammans, utan att det observerats, lossnat, så att spiran höll på att falla sönder, hvilket naturligtvis skulle betraktats såsom ett mindre godt järtecken, men att han i tid märkte »ohållbarheten» och lagat »manickeln» — som han uttryckte sig.

Från Storkyrkan skulle konungen rida till slottet, tagande vägen utför Storkyrkobrinken, öfver Mynttorget och Skeppsbron och slutligen uppför Slottsbacken, hvarest en med draperier och flaggor behängd läktare fanns uppförd under obelisken. H. M:t hade velat, att statsministrarne de Geer och Manderström, som enligt sedvanligt ceremoniel skulle »omgifva honom, konungen», äfven skulle vara till häst, hvilket på det högsta förskräckt dessa rikets herrar, hvarför de på det bevekligaste anhöllo hos öfverste ceremonimästaren, att blifva befriade från den tillämnade äran. Och det lyckades äfven denne att åstadkomma den ändring i ceremonielet, att de båda excellenserna fingo gå på hvar sin sida om konungen, medelst den föreställningen, att åsynen af de båda herrarne till häst skulle måhända allt för mycket tilldraga sig allmänhetens uppmärksamhet och afleda den från hufvudpersonen. — — — Och konungen hade skrattande erkänt det befogade i denna öfverceremonimästarens underdåniga erinran.

Deras excellenser i sina långa fotsida hermelinskåpor följde således troget sin kung till fots, i det mindre angenäma vädret — duggregn och snöyra — men hade svårt nog, — ja kanske svårare än till häst — att iakttaga en för det högtidliga tillfället passande och värdig hållning, under de långa skutt åt sidan de allt som oftast fingo göra, när den eldige och lekfulle

kröningsfålen nafsade åt hermelinssvansarne, piruetterade och stoltserade sig.

När konungen jemte sina store män på detta sätt hunnit till foten af Slottsbacken, höll han inne hästen och ropade fram sin öfverste hofstallmästare, grefve von Essen, och befallde honom att skynda på den del af den långa processionen, som befann sig framför konungen, emedan han ville göra en karriер uppför backen.

Då emellertid de båda excellenserna fästade H. M:ts nådiga uppmärksamhet på deras skyldighet — att »omgifva konungen» — och att de icke med säkerhet tilltrodde sig att kunna springa lika fort som den ystra hästen som konungen red, så måste karrieren inställas och tåget framgå i vanlig embetsmannatakt.

Kung Carl fick härigenom icke tillfälle att visa sin ovanliga skicklighet som ryttare inför den blomstergrupp af hufvudstadens och landets mest bedårande unga skönheter, som från en särskild läktare i ett par timmars tid, djupt dekolletterade, under skarp kyla och med små pikanta, lätta snödrifvor i lockar och å blottade bröst — men i stället så mycket varmare undersåtliga känslor under den kalla snön, trånat efter åsynen af Sveriges då för tiden otvifvelaktigt vackraste karl och utan jemförelse ståtligaste ryttare.

Tillämnade engagement vid norska statens jernvägsbyggnader.

År 1859 ej långt efter Gefle-Dala jernvägs invigning erhöll jag från kongl. komitén för statens jernvägsbyggnader i Norge anbud att i egenskap af arbetschef utföra jernvägsbyggnaden mellan Trondhjem och Stören samt dess fortsättning öfver Dovre-fjeld till Lillehammar vid sjön Mjösen. Med anledning häraf gick jag upp till konungen för att fråga, om permission kunde erhållas att åtaga mig detta uppdrag, äfvensom höra hvad H. M. i öfrigt hade att säga om saken.

»Jag tycker att det börjar blifva nog för dig att göra här hemma» — svarade han sedan jag andragit mitt ärende. — »Hvad skulle du kunna ha' för fördelar af att antaga ett sådant engagement?»

»För det första erbjudes ett så ansenligt arfvode» — svarade jag — »att jag icke skulle våga ifrågasätta något dylikt här, och om jag lyckades utföra arbetet till hög belåtenhet, skulle man ju kunna tänka sig få skåda» — tillade jag skämtande — »ett S:t Olafs stjernfall på Dovrefjeld.»

»Ett sådant stjernfall behöfver du inte gå och kika efter på Dovrefjeld» — svarade högstdensamme skrattande — »för mig är det just ingen stor konst att låta det försiggå redan nu här på platsen.» — — —

»Ingen tviflar på det, som lärt känna E. M:ts konstnärlighet i både ett och annat» — tillät jag mig svara. — »Efter min enfaldiga uppfattning äro 'konstgjorda' stjernfall emellertid inte så sublima som de naturliga, jag föredrar de senare.»

H. M. gaf mig en skarp blick, och jag tänkte: »nu gick du öfver gränsen, min gosse», hvarför jag slutade:

»Jag menar naturligtvis att jag anser mig inte böra hafva någon utmärkelse förr än den är ärligt förtjent.»

»Du kan ju resa till Kristiania och höra dig för» — svarade han åter blid. — »Helsa öfverste Ræder, som är ordförande i jernbanekomitén, från mig och kom till mig, när du är tillbaka från Norge, så får jag höra hur saken står.»

Jag reste andra gången till Kristiania i jernvägsärenden. — Sedan skulle det blifva flere gånger mera privat för angenäma möten med mina gamla kära vänner Carl Pihl, chef för norska statens jernbanebyggnader, min gamle kamrat från Göteborgstiden Olof Pihl, och många andra vänner som nu äro döda.

Vid ankomsten till Kristiania mottogs jag på det allra vänligaste sätt af alla jag kom i beröring med — såsom alltid under de många besök jag haft tillfälle göra i Norge, af öfverste Ræder, direktör Pihl m. fl. vänner och bekanta. Vi hade en lång öfverläggning angående den hedrande befattning som erbjöds mig,

och jag återvände till Stockholm, mycket pickhågad att antaga densamma.

Då jag efter återkomsten till Stockholm erhållit audiens och berättat hvad som passerat, sade kungen:

»Som du vet, har jag stora planer till kommunikationsväsendets förbättrande medelst jernvägsbyggnader i större skala och kommer att göra allt hvad på mig beror, ej allenast för snart fullbordande af statens jernvägar, utan äfven för uppmuntrande till privata jernvägsbyggnader genom statslån, på det sätt du föreslog under Kvikkjokksresan, och jag behöfver dig här.» —

»Då stannar jag naturligtvis hemma till E. M:s disposition» — svarade jag — »med djupaste tacksamhet för E. M:s stora godhet.» —

»Tack», sade han och räckte mig handen. Och dermed slutade denna sak, som kunnat leda min bana in i en helt annan riktning än den, i hvilken den sedan framgick.

Invigning af Söderhamns-Hudiksvallsbanorna. — Ångbåtsfart på jernväg. — Hybo timmeruppfordringsverk.

Under hösten samma år 1859, fullbordades Söderhamns- och Hudiksvallsjernvägarne, och invigdes med vanliga högtidligheter.

I sammanhang med Söderhamn-Bergviksbanan stod, såsom ofvan anförts, en ångbåtsled å sjön Bergviken till Landaforsen i Ljusne elf, förbi hvilken en hästbana anlagts, hvarefter en ny ångbåtsled, tillhörig samma bolag, vidtog till Bollnäs.

För trafiken å Bergviken hade anskaffats en ångbåt 110 fot lång och 20 fot bred, som låg i Söderhamn, färdig att fraktas upp till Bergviken, och meningen hade varit att lasta den på särskildt för ändamålet byggda kolossala vagnar, och köra den med hästar efter landsvägen till sin bestämmelseort.

Emellertid befanns det, sedan allt var i ordning för resan, att båten omöjligen, utan att söndertagas, eller utan att ett hus nedrefs.

kunde komma förbi ett trångt gathörn i Söderhamn, och intet annat val fanns än att, antingen rifva ner huset, eller att hugga af båten på midten, så att den kunde fraktas i två delar.

Då detta emellertid skulle förorsakat högst betydliga kostnader och svårigheter, föreslog jag att föra båten på jernvägen, sådan han var. Mot detta förslag hystes emellertid stora betänkligheter med anledning af båtens bredd, 20 fot, i förhållande till banans spårvidd, 4 fot, och i synnerhet befarades af ångbåtsingeniörer och kaptenen på skutan att den skulle »kapsejsa», vid passerandet af en hög träviadukt, som låg i kurva och således med stark lutning inåt.

Jag gjorde emellertid mina beräkningar öfver tyngdpunktens läge vid passerandet af detta betänkliga ställe, och då jag kom till det resultat, att den låg inom jernvägsspåret, erbjöd jag mig utan vidare, att transportera båten upp å jernvägen på eget ansvar.

Förslaget antogs af styrelsen.

Af några bjelkar hoptimrades nu två låga vagnar, å hvilka båten medelst domkrafter upplyftades med en ända i sender och stöttades noga. Och der stod den nu hög och stor och stolt på banan, färdig till resan.

Mellan dessa »ångbåtspassagerarevagnar» och lokomotivet kopplades sedan ett halft dussin plankvagnar, så att lokomotivet inte skulle dragas ner af banan, för den händelse båten behagade »kapsejsa», och dermed var allt färdigt till affärd.

Meningen var att resan skulle försiggå i all obemärkthet, men detta visade sig vara omöjligt. Ty alltid funnos några unga infödingar på platsen, som gjorde larm i staden, när lokomotivet spändes för. Lugnt och vackert väder måste det dessutom vara, ty båtens tyngdpunkt i kurvan låg ej längre ifrån den inre skenan, än att en vindfläkt hade kunnat vända upp och ner på alltsammans.

Jag lät således färden gå af stapeln en vacker förmiddag. »Tout Söderhamn» var församladt och ingen makt i verlden kunde hindra hela samlingen att kasta sig upp på plankvagnarna.

Man försökte äfven äntra ångbåten, men den var lyckligtvis alltför hög, och sidorna för branta och hala. Sjelf stod jag ensam i aktern af galejan som en forntida vikingahöfding, med Sveriges blågula flagga svajande öfver hufvudet.

Signal till affärd gafs.

Tåget var bestämdt att gå med cirka 1½ mils fart i timmen, och då jag märkte hur stadigt det gick, var jag lugn. I kurvorna, der spåret lutar inåt, kunde man emellertid känna hur litet som erfordrats för stjelpning, och jag gick då alltid öfver till lovartssidan, när det började kränga.

Emellertid gick allt väl. Ett sluttande spår var nerdraget i sjön Bergviken, och sedan lokomotivet och plankvagnarna afkopplats, gick ångbåten af sig sjelf af stapeln.

Tre timmar efter affärden från Söderhamn var jag åter der med hela eskorten, snyggade upp mig, och fick, tillsammans med jernvägsstyrelsen, en god middag med champagne hos verkställande direktören, rådman Brolin, hvilket allt smakade utmärkt.

* * *

Egentliga upphofvet till byggandet af Hudiksvall-Forssa jernväg, var den tillämnade anläggningen af ett större sågverk, till hvilket timmer skulle hemtas från skogen djupt inne i Helsingland för att vidare flottas på Ljusne elf till Hybo — ungefär rakt i vester från Hudiksvall — samt derefter föras på mindre vattendrag och sjöar till Forssa, vid östra sidan af den stora Dellsjön.

Från Hybo vid Ljusnan till sjön Gryttjen å landthöjden emellan elfven och hafvet — hvilken jemte fortsättningen af vattendraget skulle begagnas för flottningen — är emellertid en höjd af omkring 90 fot, och mellan Ljusnan och Gryttjen hade man ämnat köra timmerstockarne uppför denna höjd.

Då det emellertid vid närmare funderande på saken visade sig, dels att svårigheterna skulle blifva oerhörda att köra upp bortåt 300,000 sågblock och bjelkar om året uppför backen till

sjön å landthöjden, dels ock att kostnaderna härför skulle sluka hela förtjensten på sågverksaffären, blefvo goda råd dyra.

En engelsk ingeniör, anställd hos bolaget och intresserad i företaget, hade föreslagit anläggning af en jernväg uppför backen, men äfven detta ansågs opraktiskt.

En dag, då jag besökte Hudiksvall i och för den tillämnade banan dit, kom saken på tal, och det ifrågasattes t. o. m. att sälja de inköpta skogarne och slopa hela företaget.

»Låt oss resa till Hybo i morgon och se på lokalen» — hemställde jag.

Vi — jag och en af styrelseledamöterna i sågverket — gingo efter den tillämnade flottleden och då vi kommo till Hybo, hade jag saken alldeles klar för mig i all sin enkelhet, och uppgjorde följande förslag, som antogs och utfördes.

Från Ljusne elf skulle en bäck, kommande från ofvannämnda sjö Gryttjen, upprensas och vidare gräfvas en kanal så långt det utan öfverdrifna kostnader lät sig göra.

Från andra sidan mot sjön Gryttjen skulle äfven ett bäckdrag upprensas, hvarefter en aquedukt af trä på stolpar byggas, tills man kom midt för och öfver förutnämnda vattenledning från Ljusnan. Och vid denna punkt, der vattenytan i Gryttjen således låg 90 fot rakt öfver vattenytan i kanalen från Ljusnan, skulle anbringas ett s. k. dubbelt »paternosterverk» af kedjelänkar med utspringande armar, att sättas i rörelse af en liten ångmaskin.

Förslaget godkändes och utfördes.

På de utspringande armarne å »paternosterverket», som rörde sig omkring en trumma under den nedra vattenytan, uppfångades timmerstockarne, fördes så upp och kastades öfver en annan trumma i aquedukten deruppe.

Det hela sköttes sedermera af en maskinist för ångmaskinen, och en karl som förde de flytande timmerstockarne till armarne å »paternosterverket». Sedan vidtogo flottningsmanskap timrets vidare flottning till och öfver Gryttjen o. s. v.

Uppfordringskostnaderna för timret med ränta och under-

håll af anläggningen uppgingo, efter hvad det sedermera visade sig, till omkring ett öre pr sågblock, och det beräknades, att minst 30,000 kronor om året sparades genom denna tillställning, som begagnades öfver 25 år, eller tills staten öfvertog Hudiksvallsbanan och byggde fortsättningen af densamma till Hybo i samband med norra stambanan.

Under denna tid hade mera än 7 millioner timmerstockar »paternostrats» upp från Ljusne elf till Gryttjen.

För uppgörandet af planen till detta uppfordringsverk fick jag 1 000 utmärkta Havannacigarrer.

Om jag egt födgeni och erbjudit mig verkställa uppfraktandet af sågtimret för 10 öre pr stycket, hade detta förslag med nöje och tacksamhet emottagits, och jag hade under den tid uppfordringsverket begagnades, kunnat förtjena minst *en half million kronor.*

»Horgadansen.»

Under mina färder i Norrland sökte jag gerna och så ofta jag kunde få reda på gamla sägner, legender och folkvisor, och ypperliga tillfällen härtill erbjödos, under de långa resorna i karriol, då jag sjelf körde, och skjutsbönderna således inte hade annat att göra än berätta eller sjunga.

Visor af det mest drastiska innehåll, kunde man oftast få höra, men äfven legender från forntiden, uti hvilka »gammeljerkel» i allmänhet spelade en hufvudroll. Och jag kan inte neka mig nöjet att såsom prof berätta en sådan, om det grufliga öde som träffade ungdomen i Horga by, med anledning af, att den roat sig med syndig dans under en lördagsnatt efter det att helgdagen inträdt. Sjelf har jag ett par gånger varit uppe på Horgaberget och besett den märkvärdiga »hufvudskalleplatsen».

Ej långt ifrån der Ljusne elf utfaller i sjön Bergviken före-

kommer en fristående rund skogbevuxen bergtopp, kallad Horgaberget. Öfverst på toppen finner man ett nära på rundt horisontelt plan, c:a 100 à 150 fot i diameter, och i denna en cirkelformig fördjupning i den hårda klippan. Legenden, sådan den för mig anfördes, förtäljer, att denna ring uppkommit på följande sätt:

Ungdomen i Horga by var fordomdags mycket syndfull, ity att den, trots den vördnadsvärde prestens förmaning från predikstolen och vid husförhören, brukade sammanträffa i någon gård på lördagsaftnarne då man hade ledighet, för att roa sig med dans. Och det lärer till och med händt någon gång, att dansen med lif och lust fortgått efter tolfslaget på natten, d. v. s. in på helgdagen.

Presten hade emellertid förehållit den gamle spelmannen det dödssyndiga uti, att genom sitt spel på helgdagsmorgonen komma många unga oförståndiga menniskors själar på skada och bringa dem i satans klor, och när de unga någon tid derefter kommit tillsammans och ville fortsätta dansen efter det klockan slagit tolf, gick spelmannen sin väg och tog fiolen med sig.

Knappt hade han emellertid aflägsnat sig, förrän en annan spelman, som ingen kände, inträdde i stugan och sade, att om de ville ha' sig ännu en svängom, kunde han väl bestå musiken — och spelte så upp en vals. Och en sådan musik hade ingen lefvande hört förr.

Ibland lät det som det uppsluppnaste skratt och jubel, ibland som de fördömdes jemmer och tandagnisslan. Än som stormens tjut i höstnatten, än åter som englarnas sånger, än som om alla helvetets innevånare firat sina orgier.

Dansen hade genast efter det den nye spelmannen tagit den första tonen på sin fiol, åter börjat och blifvit allt vildare och vildare. Ingen kunde hejdas, alla svängde om i allt häftigare takt, pulsarna slogo och hjertat klappade allt våldsammare, gossarne och flickorna slingrade sig som ormar om hvarandra och kunde inte skiljas, bara dansade och dansade allt mera frene-

tiskt, tills benen ville digna och lungorna sprängas, men dansa måste de ändå.

Rätt som dansen sålunda pågick, öppnade spelmannen dörren, och gick under fortsatt trolskt spelande baklänges ut. Alla gossarne och flickorna följde honom dansande på samma sätt som inne i stugan. Utkommen i det fria, gick han fortfarande baklänges upp på Horgaberget, alltjemt spelande och ungdomen dansande, och när han kom upp, ställde han sig midt på den jemna bergplatån, spelade fortare och fortare och vildare och vildare, »så att det gned och vred». En helvetisk eld lyste i hans ögon, och omkring fiolsträngar och stråke flögo liksom en fyrverkerisol af eldgnistor, och rundt honom i en ring dansade gossarne och flickorna, liksom förtrollade utan att förmå tänka på den dödssynd de begingo och sina själars förtappelse.

Sålunda pågick dansen på Horgaberget hela natten.

Kort före soluppgången på helgdagsmorgonen hade presten gått ut ur sitt tjäll, för att i Guds härliga natur genomläsa och begrunda den predikan, som han skrifvit under natten och som skulle hållas på förmiddagen i kyrkan. Han fick då höra den underliga musiken å toppen af Horgaberget, och begaf sig dit upp, för att med egna ögon se hvad det kunde vara. Och i den uppgående solens första stråle fick han skåda en förskräcklig syn.

Midt på toppen af berget stod Guds och menniskornas lede fiende sjelf i egen hög person, spelande och grinande diaboliskt belåtet, och rundt omkring honom såg man en mängd goss- och flickhufvuden hoppa i danstakt.

Genom dansen under hela natten hade nämligen deras ben och kroppar slitits ut mot berget, så att endast hufvudena voro qvar, och på samma gång hade den cirkelformiga fördjupningen bildats i den flinthårda klippan.

Presten bar emellertid lyckligtvis under armen en bibel med ett kors uppå och vände detta mot satan, som med ett hånskratt sjönk ner i berget, ur hvilket en hög eldflamma och rök uppsteg.

Förtrollningen var dermed bruten, hufvudena upphörde att hoppa och begrofvos sedan i en gemensam graf, såsom sjelfspillingar utanför kyrkogårdsmuren, och utan att välsignelsen lästes öfver dem.

Musiken, som hin håle spelade den natten, kallas ännu i denna stund »*Horgadansen*», men ingen spelman, hur skicklig han varit, har ännu kunnat spela den efter — »å väl va' väl de».





Resa till England och Frankrike 1860.

London. — Besök i Southampton. — Diplomatmiddag. — Konstnärssoirée. — Institution of Civil Engineers. — Inspektion of Woolwich. — På räfjagt. — Resa med drottning Viktoria till Windsor. — Äfventyr i London. — »High Life.»

I början af år 1859 hade jag drabbats af en stor sorg, genom förlusten af min hustru, som afled kort efter att hafva gifvit lifvet åt vår dotter Alice.

Lyckligtvis hade jag emellertid fullt upp att göra och tänka på för mina omfattande arbeten och tjenstgöringen i väg- och vattenbyggnadsdistriktet med resor, inspektioner och undersökningar, hvilket allt bidrog att distrahera sorgen. Och dessutom gjorde vännen Murén, som lidit samma förlust, allt för att lugna mig.

Emellertid hade jag beslutat göra en längre resa till Orienten, och sedan Gefle-Dala, Söderhamns- och Hudiksvallsbanorna fullbordats, fanns intet, som hindrade mig vara borta under några månader.

I januari månad 1860 lemnade jag således Sverige för att öfver England, som nu besöktes för tredje gången, med ångbåt från Southampton, göra den långa turen förbi Gibraltar genom Medelhafvet till Alexandria, och vidare till Kairo och uppför

Nilen, i akt och mening, att derifrån på något på förhand obestämdt sätt komma till Jerusalem, Damascus m. fl. ställen i Syrien samt slutligen till Konstantinopel. Men det går inte alltid som man beräknar.

I England hade jag alltid ämnat stanna någon kortare tid, dels för utrustning till den orientaliska resan, dels för att sammanträffa med bekanta och vänner.

Svensk minister i England var vid tillfället grefve Baltzar v. Platen och som jag förut haft tillfälle göra hans bekantskap, uppvaktades han naturligtvis, hvarvid jag emottogs på det vänligaste, af såväl grefven som grefvinnan, och inbjöds att gästa hotellet vid Grosvenor Place, så ofta tiden medgaf, och detta medgaf tiden mycket ofta.



Grefve B. v. Platen.

Innan jag reste till England, hade jag naturligtvis uppvaktat konungen, för att höra om jag kunde vara till någon tjenst under resan, och fick då bref jemte muntliga helsningar och uppdrag till grefve v. Platen, hvilket bidrog till de täta besöken i ministerhotellet.

Kort efter ankomsten till London gjorde jag en utflykt till Manchester för att helsa på en synnerligen god vän, mr Beyer, chef för den stora lokomotivbyggnadsfirman messrs Beyer-Peacock & C:o, och blef, genom Beyer, bekant med sir Joseph Whitworth, hvilken samtidigt med den bekante mr Armstrong experimenterade med refflade bakladdningskanoner.

Af sir Whitworth inbjödos vi, att jemte en mängd af Eng-

lands mest framstående ingeniörer, äfvensom engelska och utländska artilleriofficerare m. fl., närvara vid några högst intressanta profskjutningar med de nya Whitworths-kanonerna, hvilka visade utmärkta egenskaper i fråga om långskjutning och träffsäkerhet.

Dessa kanoner voro sexkantiga i loppet och tillverkade af s. k. »homogenous-iron». Bakladdningsmekanismen var särdeles enkel, i samma stil som De Banges-systemet, som sedermera adopterades i Frankrike, och var efter min uppfattning vida mera praktisk i krig, än den Kruppska, som sedermera många år derefter antogs i Sverige och ännu begagnas vid vårt för närvarande temligen omoderna fältartilleri.

Profskjutningen skedde med både ogivspetsiga stålprojektiler och cylindriska sådana med plan framsida, hvilka verkade icke som de spetsiga såsom kilar, utan likasom »punsar» och egde en förvånande genomträngningsförmåga mot pansarplåt, vida större än spetsprojektilerna.

Sir Joseph Whitworth var, som bekant, en af Englands mest ansedda ingeniörer på verktygsmaskinsområdet, och flere vigtiga uppfinningar bära fortfarande hans namn.

Jag fick sedermera bese hans stora utmärkta verkstäder, der tillverkning bland annat pågick af refflade gevär med samma pipkonstruktion som kanonerna, hvilkas tillverkningsmetod annars hölls strängt hemlig. Sir Whitworth var mycket vänlig mot mig, och året derpå fick jag från honom emottaga en utmärkt vacker målskjutningsstudsare af det finaste arbete, värd 35 guinéer eller omkring 660 kronor.

Efter återkomsten till London meddelade jag genast grefve v. Platen hvad jag sett, och vigten för Sverige, att taga kännedom om de pågående försöken med refflade bakladdningskanoner, hvilka otvifvelaktigt måste blifva framtidens artilleri, samt påyrkade, att han skulle föreslå regeringen utsända en skicklig artilleriofficer, som tillika vore ingeniör, alldenstund det tekniska i militärväsendet började att spela en allt större roll i förhållande till det taktiska, som hittills ansetts vara hufvudsaken.

»Skulle inte kapten kunna stanna qvar här och sätta sig in i dessa förhållanden?» — frågade grefven. — »Jag lofvar att skaffa introduktion öfverallt der det kan behöfvas. Ni har ju varit artillerist i flere år och är nu ingeniörofficer, och förenar således de egenskaper som erfordras för den, som skall inhemta kännedom i denna sak. Ty som ni riktigt anmärkt, nutidens krigsmateriel fullkomnas, men kompliceras på samma gång allt mer och mer, och de som skola använda densamma, så väl till sjös som till lands, måste vara lika mycket teknici som strateger. Ni känner ju dessutom personligen många af Englands mest framstående ingeniörer, af hvilka ni kan inhemta mycket nyttigt både för denna sak och annat, som sedan kan komma fäderneslandet till gagn. Jag tror ni gjorde väl, om ni stannade här någon tid, och vill tillägga» — slutade grefven — »att i det bref ni medfört från konungen förekommer fråga om de nya refflade Armstrong-kanonerna, som engelska regeringen antagit för armén och flottan och som nu under den största secretess tillverkas i Woolwich. Konungen har befallt mig att afgifva yttrande om desamma och om de experiment med refladt artilleri i allmänhet, som nu pågå härstädes.»

Dessa sista ord voro afgörande — jag stannade tills vidare, och detta tills vidare blef hela vintern. — — —

Under hela denna tid rönte jag det mest vänliga tillmötesgående från grefve v. Platens sida. Jag var bjuden till honom, så länge jag vistades i London, minst ett par gånger i veckan, dels ensam, dels vid de middagar och fester han gaf för corps diplomatique och aristokratien, för framstående ingeniörer, konstnärer, litteratörer, fabrikanter, resande svenskar och utländingar m. fl., hvarvid han sjelf, eller grefvinnan, hade godheten presentera mig för en mängd högtstående och i flere hänseenden intressanta personligheter, hvilket föranledde till mycket angenäma och karakteristiska bjudningar både i London och på landet.

I sällskap med grefve v. Platen fick jag sålunda vara med på utflykter till engelska aristokratiens öfver all beskrifning storartade »castles» och deltaga så väl i veritabelt »high life», som

vid påhelsningar hos hans gamla vänner, från den tid han tjenstgjort i engelska flottan, nu gamla pensionerade original, som kastat ankar här och hvarstans i sjöstäderna. Och aldrig glömmer jag det besök vi på våren tillsammans gjorde i Southampton hos en af hans f. d. skeppskamrater, som nu jemte flere andra glada gamla sjöbussar på half sold, slagit sig ner i den vackra, snygga och jemförelsevis rökfria staden vid Vesterhafvets strand.

Ändamålet med Southamptonresan var äfven att besöka en grefvens f. d. kamrat vid svenska flottan, kommendör Sundevall, som för tillfället befann sig i Southampton såsom chef på konungariket Preussens dåvarande enda fregatt »Arkona» — en halfrutten »flytande likkista» — hvilken måste undergå en betydlig reparation i England, för att göras så litet vådlig för besättningen som möjligt. Ombord befann sig äfven en annan svensk sjöofficer, löjtnanten baron Bennet.

Vår värd, hvars namn jag glömt, var en gammal 60-årig sjöbjörn, af det mest jovialiska temperament, en riktig hvad man kallar i England »Merrygrig». Man blef glad, glömde all verldens bråk och tråkighet, och tänkte bättre om menskligheten än den förtjenar, då man helsades välkommen med denna oskrymtade äkta hjertlighet som endast möter en i »old merry England». Och af precis samma skrot och korn voro de tio eller tolf öfriga gästerna vid första middagen.

Sedan skulle alla dessa i tur och ordning bjuda på middagar, vid hvilka äfven damer emellanåt voro närvarande, och när kjortlarna försvunnit, fortsattes kalaset med gammalt doftande portvin, grogg, sång och de befängdaste skepparehistorier till långt in på nätterna och fram emot ljusan dag. Och när grefve v. Platen sqvallrat om att Bennet och jag kunde sjunga, fingo vi uppträda vid alla tillfällen, alternerande med de gamla, hvilka drogo fram med de mest komiska visor, sjungna såsom endast den kan göra, som sprängt både »stämband», »strup-hufvud» och »röstspringa» vid fåfänga försök att öfverrösta stormarnas dån på hafvet. Voro damer med, skulle vi alltid exekvera våra svenska sånger, hvilket skedde i duett eller solo,

En gång, då jag i ett stort sällskap af damer och herrar afsjungit Vadmans dryckesvisa: »Jag vill ha rus, ett glädjerus hvar dag» med mycket vacker melodi, men något lätt text, i synnerhet för engelska ladies' blygsamma öron, hviskade grefve v. Platen till mig:

»Är kapten säker på att ingen i sällskapet förstår svenska?»

»Ja!» — svarade jag — »derom är jag öfvertygad. Ser inte grefven, huru frenetiskt alla damerna, utan undantag, applådera och huru de ropa da capo.»

»Ja det var väl, det» — tyckte han — »sången är vacker, men experimentet hade kunnat misslyckas.»

Fregatten »Arkona» med alla de främmande officerarnes vistande i staden föranledde dessutom till alla andra slags nöjen, såsom baler och »picknickar» i familjerna och ombord, konserter, frukostar, utflykter till häst och fot med Southamptons unga damer, hvarunder icke så obetydlig »flirtation» pågick, mellan den unge hygglige och ovanligt ståtlige löjtnant Bennet och de älskvärda tjusarinnorna.

Såsom äldre — 35 år gammal — och mera stadgad, innehade jag en sorts förtroendepost emellan båda parterna och blef på detta sätt delaktig af åtskilliga små hemligheter, som jag emellertid inte ämnar röja. — — —

Grefve v. Platen måste efter någon tids vistande i Southampton resa hem till London, men tillrådde mig att stanna qvar, hvilket jag också gjorde, ända tills Arkona skulle fortsätta sin expedition, och »les beaux jours d'Aranjuez» voro tilländalupna. Sista akten af festkomedien slutade med en lysande bal å Arkona.

Öfvertäckt med segel till en enda stor festsal, dekorerad med flaggor och eklärerad med kulörta lyktor, fylld med allt hvad Southampton hade ungt och tjusande, var den gamla skutan verkligen strålande, och en sådan festivitet sades efteråt aldrig varit skådad i Southampton. — — —

Omedelbart efter det att den sista gästen på morgonen gått i land, lättades ankaren, hissades segel och Arkona lemnade

det feminina Southampton simmande i tårar. För min enskilda del återvände jag samtidigt till London med lifliga, friska och angenäma minnen och — mycket blommor. — —

* * *

Hemkommen efter middagen till min enkla bostad i Cecil Street Strand, med utsigt åt Themsen, nära Charing Cross, belägen på samma plats der verldens måhända förnämsta hôtel, Cecil Hôtel, sedan blifvit uppfördt, emottog jag en biljett från grefve v. Platen, med bjudning till honom kl. $^1/_2$8 — »in full dress».

Förutseende en af de ofta påkommande soiréerna, sträckte jag upp mig i min nya eleganta frackkostym (i parentes sagdt tillverkad af m:r Joel Edwards & C:os — prinsen af Wales' — skrädderiatelier vid Hannover Square, och som kostade mig mina modiga £ 12 och invigdes i Southampton), tog jag mig en »hansom cab» och for till Grosvenor Place.

Framkommen till porten, fick jag se en storartad figur — i svarta lackerade skor med glittrande spännen, hvita silkesstrumpor, svarta sammetsknäpermissioner, en röd galonerad väst och en dito lång frack med breda skört och knappar stora som små tefat, hvitt yfvigt krås, sminkade kinder och stor pudrad allongeperuk, och öfverst på all denna härlighet en kolossal trekantig hatt med galoner och plymager, och i handen en lång hvit staf — stående högtidlig och orörlig som en staty öfverst på yttertrappan.

En sådan uppenbarelse från en högre verld hade jag aldrig sett hos grefve v. Platen. Misstänkande således någonting af ovanligare slag, steg jag försigtigt med en svängning om och förbi den store mannen, in i förstugan och frågade grefvinnans svenske kammartjenare — hvilken äfven förekom i strumpor, knäbyxor m. m. samt snören och tofsar i öfverflöd, och påtagligen äfven stod skildtvakt:

»Hvad står på i dag?»

»Grefven och grefvinnan gifva i dag stor 'dinner' för H. M:t drottningens ministrar, corps diplomatique och några representanter för den högsta aristokratien» — svarade mannen högtidligt och vördnadsfullt.

Kors för tusan — och jag som redan ätit middag — var min *första* tanke — och den *andra* att ursäkta mig härmed och vända om hem till Strand. Men den *tredje* var bestämmande. Det kunde ju vara intressant nog att en gång i sitt lif få vara med bland dem, som väga Europas öde i sina händer — magen får ursäkta. — Den affären kan rangeras medelst svältkur i morgon.

Alltså steg jag upp för stora trappan med hållning och uttryck värdiga den historiska tilldragelsen och — mig sjelf. — — —

Då jag kommit upp för trappan, befann jag mig inför ännu två af grefve v. Platens engelska kammartjenare stående på post, hvilka, med värdig hållning, uppslogo deuxbattangerna och anmälde »captain Adeskold» med så hög röst, att hela diplomatiska corpsen, som redan församlats i salongen, uppmärksammade min anspråkslösa person med ögon, som om man misstänkt mig för djupare insikt i den högre stormaktspolitiken, än som vanligen kommer på en svensk ambassadeur extraordinaires och ministre plénipotentiaires lott.

Smickrad öfver en sådan oförtjent uppmärksamhet, gick jag, med ogenerad hållning och högburet hufvud, direkt till grefvinnan och kysste henne på handen, hvarvid hon artigt presenterade mig för premierministern lord Palmerston — med hvilken hon samtalade, då jag kom — såsom landsman, »royal engineer» och »privat militärattaché hos min man», tillade hon skämtsamt. Och då jag i denna egenskap kunde anses tillhöra corps diplomatique, åtminstone på sidolinien, föreföll det som om anseendet växte, och den ädle lorden yttrade:

»Glad to see you in England, sir!»

Omedelbart derefter presenterade grefvinnan mig för »The

grand old man», dåvarande finansminister, m:r Gladstone *), österrikiska ministern grefve Appony och kejsar Napoleon III:s ambassadör, favorit och förtrogne, grefve Persigny m. fl., hvilka omgåfvo den öfver all beskrifning ståtliga grefvinnan, som både genom sin hållning, sin svarta sammetsdrägt med de dyrbaraste gamla spetsar och i skimrande diamantskrud mer än något annat liknade en drottning, hyllad af sina undersåter.

Serveringen skedde på den vidtberömda Sèvres-servisen, en af de fullständigaste och finaste som finnas, och som grefve v. Platen ärft efter sin svärfader, excellensen de Geer. **)

Middagen var naturligtvis öfverdådig, jag tror det var tjugu rätter med de yppersta viner, och en betjent i stort livré, för, som det tycktes, hvar gäst.

Min mage protesterade, men tog emot allt det goda han fick.

Före middagen hade grefvinnan v. Platen presenterat mig för en irländska, grefvinnan Hamilton, född Russel-Crusie — gift med grefve Raoul Hamilton på Ovesholm — som vid tillfället vistades i England, med anmodan att föra henne till bordet, hvilket i mera än ett hänseende var ytterst angenämt, då grefvinnan själf var ytterst älskvärd, och dertill kände alla de närvarande notabiliteterna.

* * *

*) Ej långt förrän detta passerade, hade m:r Gladstone lyckats få bort tullen på papper, hvilket naturligtvis lika mycket gladde den stora allmänheten som förargade pappersfabrikanterna. Följande visa sjöngs i anledning häraf hvarje afton med äkta engelsk humor och stormande bifall å Coventgardenvarietén af en uppträdande ledsen pappersfabrikör:

"My name is John Brown making paper my trade,
And of it till now a good living I made,
I saved to a trifle ten thousand or so — — — —
But now it is end with the business I throw,
O, Gladstone woe! O, ragedy woe!
In rags soon each maker of paper will go."

**) Denna servis, som grefve v. Platens svärfader, excellensen de Geer, köpt på en herregård i Skåne för 3,000 rdr banko, lärer sedermera uppskattats till ett värde af 500,000 kronor och såldes, sedan en ej obetydlig del deraf undantagits, efter grefven och grefvinnan von Platens frånfälle, som det uppgifvits, för omkring 300,000 kronor.

En vacker dag — jag satt och skref — stiger grefve von Platen in i mitt trefliga »sitting room», som låg mot söder, med utsigt öfver Themsen.

»Se här» — sade han — »är ett introduktionskort för kapten till Woolwich.*) Det har kostat mig mycken möda att få detsamma, ty de hålla just nu på med tillverkning af bandade, refflade Armstrongskanoner, och äro ytterst ängsliga att några främmande skola få se sammansättningen. Jag måste gå till Palmerston sjelf, och när han fick höra att det var den unge man, som min hustru presenterade för honom vid middagen hos mig, som ville se Woolwich, lofvade han bestyra med introduktionen. Han nämnde dock, att ingen främmande insläppes i den särskilda Armstrongafdelningen — samt att detta t. o. m. vägrats personer, försedda med rekommendation i handbref från kejsar Napoleon. Och här» — tillade han — »har jag af min gamle vän, presidenten i Institution of civil engineers, sir John Rennie, fått emottaga introduktionskort för oss båda till sammanträdena under vintern, hvaraf ett kommer att hållas i morgon, och hvarvid Armstrong och Whitworth komma att gräla med hvarandra om sina kanonsystemers respektive fördelar, hvilket säkert blifver mycket intressant. Jag kommer och hemtar i morgon afton kl. 7. Men kom först till mig i afton, så träffar ni bland andra målaren Egron Lundgren, som nyss återkommit från Indien, och sångerskan fru Michaeli.»

Naturligtvis infann jag mig på aftonen i hotellet vid Grosvenor Place, der vid tillfället var konstafton, d. v. s. societeten bestod af crème de la crème af konstnärer, musici, litteratörer, konstälskare och konstförståsigpåare i London.

Jag minnes nu ej hvad alla dessa celebriteter hette, men blef bland annat bekant med Dickens och Thackeray, Egron Lundgren och fru Michaeli m. fl., för hvilka båda sistnämdes skull soiréen egentligen var tillställd, eller för att få förevisa dessa båda svenska konstnärer för vederbörande, och i första

*) Engelska arméns och flottans största etablissement för tillverkning af artillerimateriel, ammunition m. m.

rummet, för att fru Michaeli skulle få låta höra sin sång, innan hon uppträdde offentligt i London.

Bland gästerna förekom franska ambassadrisen grefvinnan Persigny, en förtjusande uppenbarelse på några och tjugu vårar, som enligt grefvinnan v. Platens uppgift skulle vara en af Londons främsta konstälskarinnor och kritici; men som för tillfället syntes uteslutande hafva egnat sin uppmärksamhet åt konditorskonst, i ty att hon låg nästan hela aftonen på golfvet i salongen på en yfvig sjöfågelsfjädermatta och knaprade på sötsaker.

Egron Lundgren förevisade sina präktiga, färgrika aqvareller från kriget i Ostindien, som han målat för drottning Victorias räkning, och derefter skulle Michaeli sjunga.

Grefvinnan v. Platen kom till mig och hviskade:

»Jag är så ängslig, som om det gällde mig sjelf, ty det vore så ledsamt, om hon icke lyckades. Hennes framgång i England beror på huru kritiken utfaller här. Ser kapten den lille gubben, som sitter derborta? På hans uppfattning och kritik i tidningarna beror alltsammans.»

I en vrå afsides för sig sjelf satt en liten figur i trånga, gammalmodiga kläder, med en fysionomi som en grinvarg, eller en så gammal markatta, att allt hår fallit af hufvudet. Tusen rynkor fårade det gulbruna ansigtet och de magra händerna, som lågo slappa på hans knä. Hans ande tycktes redan hafva lemnat sitt skröpliga fodral och lefva på någon annan planet.

I början, då Michaeli synbarligen hade »rampfeber», blef han ännu rynkigare, och munnen drog sig grinigt upp mot näsan, men allt som hon blef varmare i kläderna och hennes härliga, till hjertat gående stämma utvecklades till sin fulla valör, och hon drillade klart, ogeneradt och tjusande som en näktergal, lifvades de slappa dragen och ögonen lyste i den dunkla vrån liksom stjernor.

Fulingen blef i ordets egentliga bemärkelse vacker, och när Michaeli slutat den första sången — en aria ur Barbe-

-raren — gick han fram och klappade henne på hufvudet och sade:

»More please.»

Hon sjöng då några svenska folkvisor, såsom: »Allt under himmelens fäste» och »Vårvindar friska leka och hviska», samt slutligen den vackra irländska folkvisan »Catleen Mawourneen», och då ville applåderna aldrig sluta, och till och med grefvinnan Persigny lemnade sina sockerpullor och kanderade frukter, sprang upp, tog Michaeli om hufvudet och kysste henne på kinden.

»Gud vare lof,» hviskade grefvinnan Platen till mig, »nu är hennes framgång säker.»

* * *

Dagen derpå kom grefve v. Platen och hemtade mig med sin vagn, och vi foro till »Institution of Civil Engineers», 25 Great George street, Westminster.

Som vi kommo något sent, voro alla bänkraderna å båda sidor i den stora salen, som till inredningen liknade riddarhuset i Stockholm, fyllda af »Members», hvarför vi stannade strax innanför dörren i öfre ändan af den sluttande gången, som ledde ned till presidentbordet, der sir John Rennie presiderade.

Då denne fick se grefve v. Platen, skickade han genast en sekreterare med inbjudning, att taga plats vid presidentbordet, och då en af mina vänner, mr Beattie, chefingeniör för maskin-afdelningen vid South Eastern Railway, med hvilken jag gjort bekantskap genom Stieler, fick ögonen på mig, makades rum, så att jag fick plats bredvid honom.

»Hvem hade ni i sällskap med er?» frågade han.

»Svenske ministern.»

»En sådan ära som att sitta vid presidentens bord, hade inte beskärts någon af de andra makternas ambassadörer, inte ens Persigny, för hvilken man annars kurtiserar mera än tillbörligt,» anmärkte Beattie.

Efter en ytterst intressant föreläsning af mr Whithworth for grefve v. Platen hem, men jag stannade qvar med svenska

statsbanans tekniska ombud Stieler *), Beattie och några andra af mina engelska ingeniörsvänner på ingeniörsföreningens klubb, der vi rökte, drucko »brandy and hot water» och skämtade, så trefligt som man endast kan göra i gamla England.

Under hela våren besökte jag derefter dessa intressanta sammanträden, hvarunder jag hade tillfälle göra bekantskap med Englands förnämsta ingeniörer, såsom mr Brunlees, Bidder, sir John Hawkshaw, John Fowler, Th. Hawksley, Charles Manby, sir Joseph Basalgette, Scott Russel och många flere, och bland andra gjorde jag bekantskap med chefen för Bombay-Baroda-jernvägen i Indien, öfverste Kennedy vid »Royal Engineers», som vistades i England för beställning af materiel och profning af s. k. »triangulära brobalkar», särskildt konstruerade för att underlätta transport den långa vägen och uppsättning på platsen.

Med denne blef jag så synnerligen lierad i anledning af en »brylå», som tillagades enligt svenskt recept, efter en sammankomst i »Institution», och några svenska dryckessånger, att han erbjöd mig plats vid Bombay-Baroda-banbyggnaden med arfvode första året af 1,500 £ sterling och 500 £ »ålderstillägg» för hvarje kommande år som banbyggnaden varade.

Detta var nog frestande och tilltalande, men det fanns en »magnet» hemma i Sverige, som drog ännu starkare, och jag betackade mig. Några år derefter hedrades jag med inval till »Associate» i engelska ingeniörsföreningen (»Institution of Civil Engineers»), den stoltaste korporation i verlden.

* * *

Ett par dagar efter bevistandet af första sammankomsten i »Institution» reste jag i sällskap med en af mina nya vänner, civilingeniören mr George Buchanan, till Englands förnämsta

---

*) Stieler var på denna tid en ytterst angenäm sällskapsmänniska, intelligent, qvick och rolig. Sjöng bland annat i våra glada lag, med en stämma, som liknade bromsningen af ett jernvägståg, de kostligaste franska och engelska visor, och kunde berätta de galnaste historier. Under min vistelse i England 1860 voro vi mycket ofta tillsammans och besågo pågående ingeniörsarbeten, såsom tunnelbyggnader i London, den stora Charingcrossbron m. m.

marinetablissement, Woolwich, medförande i fickan det introduktionskort, som grefve v. Platen skaffat mig.

Vi hunno dit vid middagstiden under rasten och anmälde oss i vakten. En underofficer kom ut och sade att befälhafvaren för vakten vore borta för tillfället, och att vi inte kunde slippa in, förrän han kom tillbaka.

»Då kunna vi gå ut och skaffa oss litet lunch under tiden» — menade Buchanan.

Nej, det kunde underofficern icke tillåta, vi måste vänta, sade han — och betraktade oss misstänksamt.

Buchanan bad sergeanten aflemna våra kort till chefen för etablissementet, en skotte, mr Anderson, med hvilken han var landsman och bekant.

Nej, det vågade han inte heller.

Buchanan blef förargad.

»Lugna er, Buchanan» — sade jag — »ni ser ju att vi äro fångar, men jag skall anmäla saken för lord Palmerston, hvars tillåtelse jag har att besöka Woolwich, när vi slippa lösa.»

Underofficeren försäkrade att vi icke voro fångar.

»Jo, vi äro fångne» — sade Buchanan — »ni släpper oss ju inte ut — och hvarför slippa vi inte in, när min vän, som är utländing, har ministerielt inträdeskort och jag ett sådant utfärdadt af krigsministern, och dessutom är personlig vän med föreståndaren. Öfverlemna genast våra kort till mr Anderson, annars får ni ansvara för följderna.»

»Hvad är den utländska gentlemannen för något?» hviskade underofficeren till Buchanan.

»Svensk turist» — svarade denne.

»Jag kan inte lemna vakten» — sade underofficeren, som föreföll att vara en beskedlig karl, efter att ännu en gång hafva granskat mitt kort — »och har inte rättighet att skicka bort någon af manskapet, och inte heller torde ni kunna förvägras inträde. Ni få väl derför gå till hufvudkontoret, som ni lätt finner, om ni vika af till *venster*, och der träffas mr Anderson.»

»Det var rasande bra att inte vakthafvande officern var här» — tyckte Buchanan, när vi sluppit lösa inom porten, — »ty hade han varit inne, hade vi otvifvelaktigt fått en vägvisare på halsen, som inte låtit oss se annat än ytterväggar. Nu kunna vi gå hvart vi vilja» — och dermed vände han omkring ett hörn, men inte till *venster*, utan till *höger*.

Arbetarne hade middagsrast, ingen förman syntes till, och vi gingo in i en räcka sammanhängande nyuppförda verkstäder, der de nya Armstrongskanonernas tillverkning kunde följas, ända från valsningen af »Coils» (ringarne) som påkrymptes det innersta röret, till kanonens uppsättning på sin lavett.

Åtskilliga arbetare funnos visserligen i verkstäderna här och hvar, men de fäste sig icke vid att jag ritade och skref i min annotationsbok, emedan de troligen antogo, att vi tillhörde verkstaden, då ingen vakt åtföljde oss.

När vi slutligen inkommit i ett rum, der de färdiga kanonerna upplades å lavetterna, och jag ritade af en sådan, kom en person in, liknande en verkmästare, tittade på oss och frågade hvad vi voro för ena.

»Vänner till mr Anderson» — upplyste Buchanan — »vi söka honom, men måtte gått vilse.»

»Han träffas inte här, utan på sitt kontor» — sade mannen allvarsamt. — »Kom med!» hvarpå han visade oss kontoret och såg efter att vi gingo in.

»Jag är mycket glad att träffa er, Anderson» — sade Buchanan och räckte honom handen — »men det var inte lätt att hitta hit, ty man bestod oss ingen vägvisare i vakten. Tillåt mig presentera en vän, mr Adelsköld, svensk civilingeniör, som jag gjort bekantskap med i ingeniörsföreningen, han har lemnat sitt introduktionskort i vakten.»

»Jag har det redan här» — sade A—n och visade mitt kort — »men ni hafva varit något länge på vägen hit. Hvad är er vän för sorts ingeniör?» frågade A. vidare, tagande Buchanan afsides.

»Han är jernvägsman, intresserar sig, så vidt jag kunnat

finna, icke ett spår för militära saker, och är här blott af nyfikenhet. Orsaken hvarför vi dröjt så länge är, som jag sagt, att vi gått vilse bland labyrinten af byggnader.»

Anderson, som var en utmärkt hygglig, men barsk man, var sedan så artig att personligen föra oss genom det stora etablissementet, men undvek noga Armstrongsafdelningen, och på en fin vink af Buchanan, lunkade jag med, iklädd en uppsyn så ointresserad och dum som helst.

»Det var tur att vi inte mötte den verkmästaren, som förde oss till kontoret, en gång till, ty då hade vi kunnat råka illa fast» — sade Buchanan, när vi sluppit ut ur Woolwich och voro på återväg till London.

Dagen derpå omtalade jag allt för Platen och visade mina anteckningar.

»För allt i verlden, håll tyst med saken, och tillsäg mr Buchanan att tiga med hvad som passerat» — sade grefven allvarsamt — »ty följderna kunna blifva oberäkneliga, om det blefve bekant, att en främmande ingeniörsofficer, på min rekommendation, listat sig in i Armstrongsafdelningen i Woolwich. Låt mr Buchanan förstå, att han sjelf riskerar mest, för den del han haft i äfventyret.»

Jag gick genast till Buchanan, och vi hörde intet vidare af saken.

* * *

En af mina ingeniörsbekanta proponerade en dag, att vi skulle fara ut och helsa på en af hans synnerligen goda vänner, mr Thomson, som egde en stor egendom uppe i norra England.

Vi foro, kommo fram en afton och blefvo emottagna med den mest förekommande hjertlighet och vänlighet af en äldre gentleman och hans fru, två söner vid min ålder samt ett par täcka döttrar.

»Är ni road af räfjagt?» — frågade värden, vändande sig till mig efter middagen.

Naturligtvis var jag road af räfjagt — passionerad räfjägare

— det var ju inte alldeles utan, att förhoppningen om att få vara med om ett sådant nöje, lockat mig till den angenäma resan.

»Nå, det var rasande roligt!» — ropade min värd. — »I morgon komma en hel del vänner och grannar hit för att jaga räf, och då skall ni vara med, vi ha präktiga marker, och en god häst kan jag lofva er.»

Något sådant var jag ingalunda beredd på, när jag oförsigtigt skröt öfver min passion för räfjagt, men tänkte — »Det går väl öfver.» — — —

Morgonen derpå kommo ryttare och damer i röda frackar med jägare och hundar i oräknelighet. Det blef ett lif och ett skällande, att man kände sig liksom förflyttad till sjelfva den helige S:t Hubertus' rike.

Efter en mycket animerad frukost, leddes hästarne fram, och jag blef af min värd anvisad ett sto, smärt som en vidja, med långa fina ben, bred bringa och ett hufvud så vackert och ögon så kloka, att jag inte kunde låta bli att kyssa henne på nosen. Och likasom tvåbenta sötnosar efter första kärlekskyssen vanligen hafva för sed att luta sitt lilla hufvud mot ens bröst, strök min fyrbenta förtjusning smeksamt sitt hufvud mot min axel. Det var tydligt att vi från första ögonkastet förälskat oss i hvarandra.

Hela sällskapet, herrar och damer, stego till häst, ett i sanning praktfullt skådespel, och så bar det i väg.

Jag hade som förut är anfördt, i tre år varit artillerist — lyckligtvis — och derunder blifvit sadelfast, hvilket nu kom väl till pass, ty min dam var något nyckfull och dansant af sig, såsom unga damer bruka vara.

Rätt som hela skaran red framåt i muntert glam, utefter en vacker väg, jag i sällskap med en af min värds döttrar, hördes en signal och på samma gång ett förskräckligt hundskall.

I samma ögonblick spetsade min »Rosinante» öronen och stack i väg med mig öfver en häck och ett bredt dike, innan jag hunnit sansa mig, och derefter ökades farten allt vildare i riktning åt hundskallet och valdthornsstötarne.

Jag var högst generad, att på detta sättet utan vidare lemna

min vackra följeslagarinna, och ångrade i tankarne mitt skryt, tänkte på nemesis divina, och bad f-n anamma, att jag rest till Northumberland, och önskade, när det tycktes »bära riktigt till skogs» — som man säger — att jag väl vore hemma i mitt lugna sittingroom i London med armar, ben och okrossadt hufvud i behåll, från detta fördömda halsbrytande jagtäfventyr.

För tillfället, och i den position jag befann mig, hvarje ögonblick väntande att hästen skulle stupa och jag bryta nacken af mig, var emellertid ingenting annat att göra, än att hålla upp hästen och klämma till skänklarne, följa med och hålla sig fast så godt man kunde. Min Rosinante flög emellertid som en pil rakt fram, lätt som en fågel, och om det inte burit fram i det vildaste sken, genom busksnår och småskog, der man hade allt besvär att freda ögonen, hade ridten varit den angenämaste jag varit med om, när man blef litet mera van dervid, ty det kändes knappast att hon rörde marken med hofvarne, hon flög som om hon haft vingar som en svala.

Efter att på detta sätt hafva sväfvat fram en stund, stannade hon, »utan min förskyllan eller värdighet», vid räfven, som fått sätta lifvet till, och först en stund derefter började de andre jägarne att anlända till »hufvudskalleplatsen», tills alla samlats, som inte fått förhinder, genom att hästar stupat eller de sjelfva ramlat af vid något dike eller annat impediment. Sedan dessa »afkomlingar» efter hand genom jagtbetjeningen hopsamlats, befanns att lyckligtvis inga andra skador skett än att en eller annan fått en kontusion och en brutit armen. För öfrigt förekommo några stukade hattar och skamfilade kläder, det var allt. Damerna hade redt sig bäst.

Jag, oskyldiga och ovärdiga föremål, fick de amplaste loford för min briljanta ridt. Och under den uppsluppna middagen efter återkomsten från jagten, proponerade värden min skål, hvilken af mig blygsamt besvarades så godt jag förmådde med en skildring af den intressanta, men något halsbrytande ridten, hvars make jag aldrig varit med om, men jag tillade sanningsenligt, att äran af bedriften i första rummet var värdens, som

haft godheten lemna mig en så utmärkt häst, hvars skål jag i de mest entusiastiska ordalag jag för tillfället kunde hitta på, anhöll att deltagarne i jagten ville dricka. Denna blygsamhet inbringade mig nya »hear» och applåder, i synnerhet af damerna, hvilkas ömma, qvinliga hjertan måtte hafva berörts af de varma känslor, som lagts i dagen för min fyrbenta älskarinna.

Historien om detta jagtäfventyr, uti hvilket jag, utan egen förskyllan, tack vare en ovanligt god jagthäst, spelat en så framstående roll, spridde sig i ingeniörsföreningen och bidrog inte så litet till utvidgandet af kretsen af mina angenäma bekantskaper. Jag försökte visserligen äfven der, att låta Rosinante skörda äran, men dervid fäste sig ingen.

Grefven och grefvinnan v. Platen hade mycket roligt, då jag efter återkomsten till London berättade detta halsbrytande jagtäfventyr.

* * *

En eftermiddag, då jag med mr Beattie gick genom South Easternjernvägsbolagets verkstäder, för att bese en rökförbränningsapparat för lokomotiv, som han konstruerat, kom bud att drottningens tåg skulle vara färdigt en half timma derefter, för H. M:ts resa till Windsor Castle.

»Vill ni följa med?» — frågade Beattie — »får ni se min rökförbränningsinrättning i verksamhet. Vi få äta middag efter återkomsten på min klubb.»

»Med största nöje!»

Order utfärdades om tåget, och vi gingo in på hans kontor, drogo på oss lokomotivkläder — och förfogade oss derefter till drottningens särskilda perrong, der ordföranden i jernvägsbolaget och trafikchefen redan infunnit sig.

Klockan blef sex, då affärden skulle ske. Trafikchefen, som stod med klockan i handen, syntes orolig. Hon blef två minuter öfver sex, han stampade i platformen.

Då svängde ett par k. vagnar upp utanför entréen till perrongen.

Prins Albert skyndade ur vagnen och bad, under det han hjelpte drottningen in i jernvägskupén, om ursäkt för ofrivilligt dröjsmål, som uppkommit genom att en gata, som ofta händer, spärrats af åkdon, tog derefter den ena småprinsen och prinsessan efter hvarandra vid bältena och lyftade dem in i vagnen, hvarvid jag, som stod närmast, var djerf nog att biträda. Jag vill minnas att det var prins Arthur och prinsessan Louise, som sålunda af mig förhjelptes upp i den kungliga vagnen.

Hofdamer och herrar hade emellertid skyndat in i en annan vagn, och dörren slogs igen.

Beattie och jag hoppade upp på maskinen, ånghvisslan signalerade, och så bar det i väg.

Klockan hade under allt detta blifvit fyra minuter öfver den bestämda tiden för afgången, och det var nödvändigt, att så snart som möjligt köra in den förlorade tiden, ty tidtabellen för det kongl. extratåget var uppgjord för afgång precis kl. 6 och möten å stationer, vexlingar m. m. ordnade derefter.

Tåget framdrefs af ett af Beatties nya rökförbrännande expresslokomotiv, som han sjelf förde, och snart voro vi uppe i »high speed» — 70 engelska (öfver 10 svenska) mil i timmen.

Likasom å ryggen af »Rosinante», gällde det här att hålla sig fast, då lokomotivet som ett ursinnigt vilddjur fräste och tjöt, utandades idel eld och ånga och tog långa skutt vid passerandet af vändbord och vexlingar i spåret å stationerna.

»Puh» — sade Beattie, som ej talat ett enda ord under hela färden mellan London och Windsors station, när vi kommo dit svartare än sotare, och genomblöta af en regnskur.

Derpå foro vi tillbaka med första tåg, tvättade och snyggade oss, och åto en förträfflig middag på Beatties klubb.

* * *

Emellanåt brukade jag, försedd med en karta och kompass, göra långa afstickare inåt gamla kuriösa delar af den ofantliga staden vid Themsen.

En dag passerade jag sålunda en plats kallad »Seven Dials»,

der sju s. k. »lanes» eller gränder, smala som de mellan Stora Nygatan och Vesterlånggatan i Stockholm, inmynna. Detta är en af de värst beryktade delarne af London, helt nära Trafalgar Square. På en af de trånga och mörka gatorna, omgifven af gamla, höga svarta hus, som jag skulle göra en titt uti, råkade jag ut för ett par otäcka skurkar, som, då jag passerade en portgång, försökte draga mig in i densamma, och jag hade troligen råkat illa ut, om inte en polispatrull i detsamma passerat.

Polismannen varnade mig att gå in i dessa gator, och William Tottie, som då var svensk vice konsul, sade att personer allt som oftast försvunno i sådana delar af London. Han gjorde mig emellertid sedan bekant med en detektiv (en märkvärdig man i sitt slag), och med denne företog jag åtskilliga gånger — förklädd till hamnbuse — besök i de trakter af East End, som Dickens så lefvande skildrat efter naturen.

Vi besökte sålunda ett par nätter krogar och dansnöjen, gator och delar af London utåt dockorna till, der allt jordens afskum och elände syntes vara församladt och der menniskorna mest liknade vilda djur.

Vi voro emellertid icke alldeles ensamma bland vilddjuren, ty han signalerade ofta med andra detektiver förklädda som vi; men anmärkte, att en upptäckt hvilka vi voro, på vissa ställen lätt skulle kunnat föranleda till att vi fått pröfva på, huru en knif bland refbenen smakade.

* * *

En dag råkade jag ut för ett äfventyr med polisen.

Jag kom nämligen gående från »Naval and Military Club», belägen vid Picadilly, mellan Haymarket och Hydepark Corner, i Londons mest fashionabla del, der jag sammanträffat med min vän öfverste Kennedy, då jag på gatan möter en person i den mest stilfulla kostym och med högst distingueradt utseende. Han kom rakt emot mig, räckte ut handen och förklarade sin allra högsta förtjusning att få återse mig. Då jag emellertid yttrade något tvifvel om bekantskapen oss emellan, sade han

att vi sammanträffat i societeten, han mindes icke rätt hvar — men påstod, att han alldeles bestämdt kände igen mig, fast han förgätit namnet. Derpå lemnade han mig ett visitkort, hvarpå stod »Captain George Hamilton» — och tog mig under armen.

Misstänksam som jag var mot en person som på detta sätt så envist ville påtruga sig min bekantskap, steg jag åt sidan och förklarade kallt, att han misstagit sig på person, helsade och gick.

Med ett — »Beg you pardon, Sir! — aflägsnade sig bekantingen och försvann bakom ett hörn.

Knappt hade detta skett, förrän en stor poliskonstapel steg fram till mig börjande med ett — »Beg you pardon, Sir» — och fortsatte sedan: »Då jag har nöjet känna den herrn, med hvilken ni samtalade, var det min skyldighet att lyssna till hvad ni kunde hafva att säga hvarandra. Jag märkte då genast på uttalet, att ni var utländing, och på det hela att ni icke var bekant med honom eller hörde till hans vänner. Och med anledning af denna uppfattning är det min pligt att varna eder för honom, om ni ännu en gång skulle mötas. Han är en af Londons finaste och farligaste bofvar.»

Jag tackade konstapeln för upplysningen, men tillade att det aldrig kunnat falla mig in att utan vidare göra sällskap med en fullkomligt obekant person.

»Om ni af oförsigtighet gjort det» — slutade polismannen — »hade ni undan för undan följts af polisens ögon — och varnats, om det visat sig vara behöfligt.» — — —

Jag hörde sedermera flere berättelser om Londonpolisens vaksamhet i synnerhet öfver främlingar, men ändå begås hundradetals mord årligen, som aldrig blifva upptäckta.

* * *

Fram emot våren, då jag en gång besökte grefve v. Platen för att erhålla ett introduktionskort, som han lofvat mig, meddelade han, att han dagen derpå ämnade resa ut på landet till lord H., innehafvare af ett magnifikt slott omkring en timmes

jernvägsresa från London. Jag hade blifvit presenterad för Hans Härlighet på den stora diplomatmiddagen hos grefve v. Platen, och nu frågade han, om jag skulle hafva lust att resa med, och se huru de engelska aristokraterna hade det hemma hos sig i sina slott.

Naturligtvis hade jag lust. — — —

Vi foro på middagen vid tolftiden, och framkomna till en liten station, hvars namn jag glömt, mottogos vi af en betjent i lord H:s livré, och fördes i en fyrspänd vagn till lordens egendom. Vid parkgrinden yttrade vakten några ord till kusken, och inom kort stannade ekipaget vid en vacker villa i parken. En hofmästare anmälde sig, ett par betjenter togo emot ressakerna, och den förstnämnde bad grefven, å H. Härlighets vägnar, vara välkommen och anse sig som hemma. Vidare frågade han, om vi ville intaga lunch och dinner här hemma, eller uppe i slottet. Slutligen meddelade den artige mannen, att H. H. för tillfället var ute på besök, men väntades hem på aftonen, äfvensom att slottet var fullt af gäster, bland hvilka åtskilliga af de mest distinguerade uppräknades.

»Då tror jag vi hålla oss hemma i dag» — sade grefve v. Platen — »och göra besök hos H. Härlighet i morgon förmiddag.»

Hofmästaren aflägsnade sig bugande, och kort derefter serverades en magnifik »lunch» af fyra betjenter i stort livré.

Efter lunchen, medan grefven hvilade sig, ströfvade jag omkring i den praktfulla parken, med sjöar, sorlande vattenfall, berg och backar, de mjukaste sammetsartade gräsmattor och de härligaste gamla ekar, bokar och andra engelska trädslag samt en myckenhet exotiska träd och växter, hvilka hade börjat kläda sig i sin mångfärgade vårskrud.

På gräsplanerna och ängarna betade hundratals de vackraste ras-kor, och längre bort i buskagerna kilade hjordar af lätta hindar och rådjur.

Det var den mest tjusande landtliga »idyll», infattad i en ram af den praktfullaste och skönaste trädgårdskonst.

Efter »dinnern», som serverades lika yppigt som »lunchen», gick jag upp till slottet för att rekognoscera, och der surrade gästerna, som i en bikupa, fullkomligt ogeneradt.

Dagen derpå gick jag tidigt ut, för att åter göra en vandring i en annan del af den vidsträckta parken. Härunder kom jag till drifhusen, fyllda med praktväxter af alla slag samt växthus för ananas, drufvor, äpplen, päron, plommon m. m., och hade turen göra bekantskap med en utmärkt hygglig man, förmodligen trädgårdsmästaren sjelf eller någon af hans förnämsta biträden, hvilken förde mig omkring bland alla dessa skatter och berättade, att öfver ett hundra arbetare från morgon till qväll voro sysselsatta med underhållet af trädgårdarne, växthusen och parken. Man höll just då på med gräsmattans klippning och sopning och gångarnes planering, för att allt skulle vara färdigt, när lorden med familj och gästerna hunnit morgna till sig.

Fram på f. m. gingo grefve v. Platen och jag upp till slottet, för att uppvakta H. Härlighet.

Vi anmäldes, fingo företräde hos lorden, som befanns sitta, omgifven af tidningar, framför brasan i sitt bibliotek.

Efter helsningen och ny presentation af min personlighet, uttalade H. Härlighet med värdighet sin glädje att se oss, med den förhoppningen att vi mådde väl, och uttryckte sin önskan, att se oss på middag i slottet, för hvilket allt grefve v. Platen tackade och förklarade å egna och mina vägnar att vi skulle hafva den äran. Och dermed var audiensen slut.

Bland gästerna hade grefve v. Platen många bekantskaper hvilka skulle uppsökas före middagen, och då kom man först riktigt under fund med hvilket »friluftslif» som fördes å — ford.

Somliga hade rest bort på besök i granngårdarne, andra voro ute och promenerade till häst, till fots eller i vagn, ett parti skulle bese en gammal slottsruin i närheten, en del spelte biljard eller läste tidningar etc. etc., med ett ord, hvar och en gjorde precis hvad han behagade. Och grefve v. Platen behagade för sin och min del beordra fram ett ekipage, uti hvilket

vi gjorde en särdeles angenäm åktur genom den utomordentligt vackra parken och derefter »hem» till villan för att kläda oss till middagen.

På qvällen var stor »dinner» för säkert 50, om ej 60 personer, och efter att under aftonens lopp hafva tagit afsked af Hans och Hennes Härligheter, jemte den öfriga familjen, reste vi till London följande morgon.

En sak, som hade bekymrat mig inte så litet, sedan jag på detta sätt introducerats i verldens högsta aristokrati, och med en känsla af egen enkelhet betraktat de många förnäma tjensteandarne, den store aktningsbjudande hofmästaren, de fyra ståtlige kammartjenarne, den kolossala kusken och kuskbocksbetjenten, var, huru jag, med mina jemförelsevis anspråkslösa tillgångar, skulle på honnett vis komma ifrån — låtom oss säga rent ut — »drickspenningsfrågan», ehuru benämningen i verkligheten är alltför vulgär, i förhållande till vederbörandes förnämhet. Och ju närmare afskedets stund nalkades, desto otrefligare kände jag mig. Men grefve v. Platen klippte af bekymren på en gång med yttrandet, att jag inte skulle tänka på drickspenningarna, ty när jag reste i hans sällskap och på hans föranledande vore sådant hans ensak.

Hur mycket som utdelades känner jag inte; men förnam, då hofmästaren och betjeningen »bildade häck» i vestibulen när vi skulle resa, det egendomliga fina rasslet af mycket guld, alldeles som vid spelbanken i Monaco. Och samma upprepades vid jernvägsstationen. Och att döma af de belåtet strålande fysionomierna och de djupa bugningarne, måste grefven som vanligt inte sparat, då det gällde att representera gamla Sverige.

Om vistandet i London och England vintern 1860, hvilket var öfver all beskrifning angenämt, intressant och instruktivt, skulle en hel bok kunna skrifvas, men ofvanstående skizzer få vara nog.

— — — —

Min vän den franske spionen. — Det militära resultatet af vistelsen i England.

I maj var min tjenstledighet slut, och då hemresan skulle ske, beslutade jag taga vägen öfver Paris, der jag aldrig varit.

På den tiden florerade passtvånget från fransk sida, och i synnerhet voro resande från England, der en mängd af Napoleon III:s mindre goda vänner hade sitt tillhåll, utsatta för hela dess stränghet. Passen skulle inlemnas till franska legationen, minst två dagar före afresan till Frankrike, så att de kejserlige spionerna skulle få tid taga notis om vederbörandes respektive personer, deras bekantskaper, deras görande och låtande.

Jag hade inlemnat mitt kabinettspass och stod en dag utanför en butik å »Strand», då en herre frågade mig om adressen på en gata i närheten. Jag tog upp en fickkarta öfver London, som jag alltid bar med mig, och visade honom gatan.

»Jag tackar förbindligast för upplysningen» — sade han — »och tillåter jag mig fråga, om ni skulle vilja dricka ett glas öl med mig?»

»Nej jag tackar» — svarade jag — »jag dricker aldrig något på förmiddagen.»

»Ursäkta mig då» — sade han och gick.

Jag misstänkte att han var en af de industririddare, som man ofta påträffar i London och å jernvägen deromkring — synnerligast på vägen till Kristallpalatset samt emellan London-Calais och Boulogne, och som hafva till födkrok att lura främlingar på spel eller använda många andra ytterst knepiga sätt för att plocka honom.

Dagen derpå observerade jag samma person, som jag tydligen igenkänt på en fläck å ena kinden, strykande efter mig i en annan stadsdel, men han syntes inte observera mig, och jag fäste mig inte heller vid honom.

Ändtligen hade jag återfått mitt pass viseradt, reste en morgon till Dover och gick ombord på ångbåten till Calais.

Som jag der satt på en bänk å däck, observerade jag midt emot å andra sidan af däcket min bekante med skönhetsfläcken, och då han fick ögonen på mig, kom han öfver däcket, slog sig ner på samma soffa och yttrade:

»Var det inte er, som jag mötte på Strand för ett par dagar sedan. Jag står i stor förbindelse för den adress ni lemnade, ty det gällde en vigtig affär» — och då jag tyckte detta vara temligen närgånget och inte svarade, tillade han — »reser ni till Paris måhända?»

Då jag ännu misstrodde honom, svarade jag kort och godt och temligen kallt, att han inte hade något att tacka för, samt att jag möjligen reste till Paris, ehuru jag ännu icke deciderat mig — och dermed upphörde konversationen den gången.

Emellertid såg han vid närmare påseende respektabel ut, så att jag kom att tänka på att jag möjligen misstagit mig och oförskylldt förolämpat mannen. Jag gick derför bort till andra sidan däcket, der han befann sig, och språkade an honom litet om väder och vind och annat, som resande bruka använda vid ytlig bekantskap, och derunder hade vi hunnit till Calais.

Här hade arrangerats en behändig råttfälla för misstänkta, som alla resande *till* Frankrike voro, bestående af en gång mellan tvenne cirka 1½ meter höga plank, ifrån ångbåten till stationen, uti hvilken endast en person fick rum på bredden, och här föstes man fram i en lång gåsmarsch med småpersedlarne i händerna. Vid slutet af denna passage voro korsgrindar, och här stod en trupp soldater, poliser och tullkarlar för att knipa dem, som kuggades i den examen i politik och annat, som anställdes af en högre embetsman, hvarunder ett par tjensteandar visiterade henne eller honom ända in på bara kroppen. Det var sannerligen inte så lätt, att under sådana störande förhållanden, hålla tungan rätt i mun och svara tillfredsställande på kuggfrågorna. Getterna, det vill säga de som blifvit kuggade, fingo gå in till venster och de andra, fåren, till höger, alldeles som det säges komma att gå till på yttersta dagen.

Att detta särskiljande af getterna från fåren måste gå mycket långsamt, så att de allra flesta af passagerarne kunde vara säkra att komma för sent till tåget, syntes icke bekomma herrar douanierer det allra bittersta. Och jag, som stod långt ner i köen, började känna mig mycket orolig och ej så litet förargad, då det ringde för första gången till det Paristågs afgång, till hvilket jag hade biljett från London.

Det ringde andra gången, och jag vill minnas att jag, inom mig i all tysthet, önskade att afgrundens furste, i stället för Napoleon III, suttit på Frankrikes kejsartron — men det hjelpte inte.

Det ringde tredje gången — alla förhoppningar att komma med mitt tåg till Paris slocknade, och jag önskade allt ondt åt hela »la belle France», inbegripet kejsaren, polis, tullsnokar och hela nationen för resten.

Just i detta kritiska ögonblick, kom min vän med märket, skyndade *utanför* gången från ångbåten till stationen, och fick se mig, der jag stod med munnen full af stygga, men tysta anropanden till alla onda makter om bistånd.

»Är ni qvar ännu!» — ropade han — »skall ni med till Paris, kommer ni för sent, ty tåget går på ögonblicket. Kom med denna vägen» — tillade han hastigt, då jag bekände att jag hade biljett till Paris, och han öppnade en port i planket. — »Har ni något bagage att polettera?»

»Nej.»

»Skynda då!»

Vi sprungo allt hvad vi orkade och hunno perrongen, då tåget redan kommit i gång. Men min vän öppnade en första kl. vagnsdörr, knuffade in mig med min nattsäck och plaid, och hoppade sjelf efter.

»Jag tror det var i sista minuten vi kommo med» — sade han, sedan vi hemtat andan något litet. — »Det gläder mig att jag kunnat vara till återtjenst.»

»Tala inte om återtjenst» — sade jag, som nu tydligen funnit att mannen inte var någon äfventyrare, utan antagligen

innehade en högre embetsmannaställning. — »Jag har ju ingenting gjort för er, men ni har gifvit mig ett handtag, för hvilket jag icke kan vara nog tacksam. Se här mitt kort.»

Han lemnade mig sitt, på hvilket stod:

M:r Louis L—t. Paris.

»Ni är då fransman» — sade jag — »men talar engelska som en infödd.»

»Ja, jag är fransman» — svarade han — »men vistas mycket ofta i England i affärer och måste derför kunna tala engelska obehindradt.»

Jag ansåg ogrannlaga att fråga honom vidare, så mycket mer som jag nu med anledning af hvad nyss inträffat i Calais, fått fullkomligt klart för mig, att han hörde till den hemliga polis, som kejsar Napoleon höll i London, och att han bland annat haft i uppdrag att spionera på mig. Vid närmare bekantskap under resan befanns, att han var en utmärkt hygglig och älskvärd samt mångsidigt bildad man, som dertill kände till London och Paris, »au fond».

Han talade mycket om kejsaren, för hvilkens personlighet, många framstående egenskaper och goda vilja han syntes hysa den största beundran, och om den lyftning Frankrikes industri och jordbruk och andra näringar vunnit under hans regering.

»Kejsaren» — sade han — »har liksom genom ett trollslag förändrat allt till det bättre. Franska folket, i synnerhet parisarne, äro allt för oroliga och passionerade för att kunna styra sig sjelfva. De äro ögonblickets barn, och det *måste* vara en ledare med kraftig hand som styr Frankrikes öde. — Kejsaren har tagit initiativ i många de viktigaste frågor, och hvarje fransman, som velat Frankrikes väl har biträdt honom med att göra detta land till ett af de stoltaste, mäktigaste, lyckligaste och rikaste på jorden.»*)

Han syntes jemväl vara personligen bekant med kejsaren, hvilket röjde sig af de många små drag, yttranden och anek-

*) Detta yttrande fälldes tio år före det af furst Bismarck arrangerade kriget mot Napoleon 1870—71, hvarigenom Frankrike kom till branten af undergång.

doter, som ingen annan kunde känna till än den som stod kejsaren nära.

Jag kom att nämna, att jag gerna skulle vilja se kejsaren, hvilket emellertid var föga troligt, då jag skulle dröja endast några dagar i Paris.

»Kejsaren är ofta ute» — svarade han — »och det torde inte vara omöjligt att ni får se honom.»

Under resan hade vi blifvit de bästa vänner, men skildes åt i trängseln vid »Gare du Nord», så att jag ej fick taga afsked af honom och tacka honom ännu en gång, hvilket gjorde mig ledsen.

Jag tog rum å »Hôtel du Louvre», och gick ut följande dagen på morgonen att se mig omkring.

Som jag sålunda gick och flanerade under arkaderna på Rue de Rivoli, mötte jag oförmodadt »min spion», som helsade artigt och sade att han var på väg att söka mig.

»Hur visste ni hvar jag bodde?» sporde jag förvånad. —

»Jag sprang efter er på bangården i går afton för att säga adjö, men hann inte upp er förrän ni for, då jag hörde er tillsäga kusken att köra till 'Hôtel du Louvre'.»

Ehuru detta föreföll något apokryfiskt, tog jag svaret för godt och vi följdes åt.

»Jag hade ämnat föreslå» — yttrade han — »att vi skulle följas åt till Palais de l'Industrie, der en stor blomsterexposition är anordnad, vill ni gå med?»

Vi hade hunnit nästan hela Rue de Rivoli i ända, och kommo till verldens praktfullaste plats, Place de la Concorde, veko af uppåt Champs-Elysées, och inträdde i Industripalatset.

Hela den ofantliga byggnaden var ordnad till en park med sandade gångar, sammetslena gräsmattor, de praktfullaste träd, palmer, tropiska ormbunkar, coniferer, blommande rhododendrar och camelior, auracarier och klängväxter, vattenkonster, grottor, grå ruiner och snöhvita marmorstatyer, eller grupper af tulpaner, rosor, hyacinter och andra mångskiftande blommor, hvilkas doft fyllde luften.

Allt detta var ordnadt med fransk smak och elegans, och intrycket af det hela rent af hänförande.

Min vän spionen var liksom jag älskare af blommor, och vi kunde inte se oss mätta på de präktiga sortiment af rosor, liljor, hyacinter, tulpaner, amaryllis, iris, som förekommo i de vackraste grupper och tapetmönster, då polisen höfligt började anmoda åskådarne draga sig från en bred gång, som slingrade sig rundt palatset och å hvilken vi just befunno oss, ty kejsaren och kejsarinnan skulle bese utställningen. Jag ville äfven gå ur vägen, men min vän sade:

»Låt oss gå in i bersån några steg härifrån.»

Vi gingo till bersån och stodo ensamma vid gången, oförhindrade af polisen, då kejsaren med kejsarinnan under armen, endast följda af en betjent, som bar hennes sommarkappa, passerade förbi.

Vi togo hattarne af och bugade djupt. Kejsaren nickade bekant åt min vän, hvilket höjde honom ända upp till glastaket i min tanke, och spände sina små iskalla grå ögon i mig.

Kejsarinnan Eugenie, som då var i sin högsta fägring, tjusade med en sidoblick — och så var förevisningen slut.

»Nu har ni sett kejsaren, som ni önskade och kejsarinnan med,» sade min vän spionen, med ett leende.

»Förlåt mig» — sade jag — »men tillåt mig fråga — hvem är ni, som synbarligen är personligt bekant med kejsaren och som kunnat arrangera att jag fått se honom så nära, ty det har ni påtagligen gjort.»

»Jag är er vän» — svarade han — »och om ni skulle råka ut för något obehagligt på ett eller annat sätt — sådant händer lätt främlingar för närvarande i Frankrike — så se här min adress. Telegrafera eller skrif till mig, eller visa blott mitt kort för hvilken polisman som helst. Och nu farväl, ty jag har vigtiga tjensteförrättningar och reser i afton tillbaka till England. Om ett par dagar är jag emellertid åter i Paris.»

Jag tog hans adresskort, tackade honom på det varmaste för hans vänlighet och vi skildes åt.

Sedan han gått såg jag på kortet. Det var hans visitkort med blyertspåskrift »Tuileries».

En stund derefter frågade jag en polis, om han kände m:r L—t.

»Ja» — svarade han och helsade — »m:r L—t är en af de högste embetsmännen vid hemliga polisen.»

»Hvar kan jag träffa honom?»

»M:r L—t har sin embetslokal i kejserliga palatset.»

Nu var saken klar. Jag förvånade mig inte längre öfver hans bekantskap med kejsaren och gömde kortet mycket noga.

* * *

Var det förenadt med obehag och svårigheter att komma in i Frankrike på den tiden, så var det inte mindre brydsamt att komma ut ur landet igen.

Man skulle åter hafva sitt pass viseradt af auktoriteterna i Paris, eller af någon prefekt, eller maire, annars blef man gästfritt qvarhållen vid gränsen, eller fick vända om. — —

Jag hade inte reda på denna egendomliga fransyska »tillbakadragenhet», utan då jag efter några dagars vistande i Paris, reste hem och kom till den sista franska stationen vid belgiska gränsen, och anmodades förevisa passet, fick jag det vänliga rådet att vända om till Paris igen, för att få detsamma påskrifvet. — —

Der stod jag nu förbluffad — jag kunde till en början inte göra något annat — med genomgående biljett till Hamburg, och var så oartig att på svenska uttala hvarjehanda sottiser, mot det gästfria land, som så ogerna ville skiljas vid min person.

Hastigt fick jag en idé. Jag drog fram m:r L—ts kort och stack det under näsan på en polisofficer:

»Känner ni m:r L—t?»

»Ja» — svarade han och helsade artigt liksom polisen i Industripalatset.

»Är innehafvandet af hans kort och bekantskap med honom, icke tillräckligt att låta mig passera? Ni ser ju dessutom af mitt kabinettspass, viseradt af franska legationerna i Stockholm och London, att jag inte är någon anarkist eller attentatsman.»

»Min instruktion förbjuder mig låta någon passera, hvars pass inte är viseradt på föreskrifvet sätt i Paris» — svarade han — »men tåget står här för pass- och tullvisitation en timme, och ni hinner telegrafera till m:r L—t, och om han telegrafiskt lemnar medgifvande till fortsättning af resan, finns intet hinder derför. Kom!»

Vi skyndade in i telegrafrummet, och den artige polisofficeren telegraferade på min bekostnad till m:r L—t.

Tjugu minuter derefter kom svaret: »Monsieur le Capitaine d'Adelskiöld permis de passer. L—t.»

Och den som var glad, det var jag.

Jag har sedan aldrig hört af denne min vän, som uppgafs vara afliden, då jag några år derefter under en resa till Paris efterfrågade honom.

* * *

Efter återkomsten till Stockholm, begärde jag och fick genast privat audiens hos konungen. Jag visade honom mina artilleri-anteckningar och ritningar, berättade om mitt besök i Woolwich, m. fl. äfventyr och framhöll i synnerhet grefve v. Platens vänlighet och tillmötesgående mot mig och andre landsmän, samt det stora anseende han, bland alla klasser, åtnjöt i England; och antydde slutligen huru enkel svenska ministern i Storbrittanien föreföll — med sin lilla nordstjernekraschan — mot de andra staternas ambassadörer, öfversållade med storkors och granna band, i alla regnbågens färger.

Äfven denna gång fick jag en skarp blick, betecknande att han »förstått piken».

»Platen kommer troligen snart hem» — sade konungen — »ty jag har en annan vigtigare befattning åt honom, der han får bättre tillfälle att använda sin förmåga. Tack skall du emellertid ha för hvad du gjort. Gå nu till generalfälttygmästaren och förevisa dina fynd.» *)

*) Ej långt derefter hemkallades grefve v. Platen för att blifva statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet — och serafimerriddare — och blef då lika ordensfin som någon annan.

När jag till följd häraf kom till generalfälttygmästaren baron W. och frågade, om han ville se en del artilleriritningar och anteckningar, som jag, på anmodan af grefve v. Platen, gjort under vistandet i England, svarade han:

»Det der känner man till af tidningarna. Konstigt sammansatta, refflade kanoner af smidt jern, äro dessutom bara humbug, och bakladdningen är både opraktisk i krig, der den komplicerade mekanismen lätt kommer i olag och dessutom onödigt kostsam. Vårt artilleri är lika godt som det nya engelska.» — För öfrigt ville han inte ens se resultatet af mitt ganska omfattande vinterarbete.

Också fick svenska armén behålla sina slätborrade tackjernsframladdnings-kanoner, långt efter sedan alla andra nationer lagt sig till med reffladt artilleri af smidt jern med bakladdning, och lycka var att vi derunder icke kommo i krig.

Då jag en tid derefter omnämnde detta för grefve v. Platen, yttrade han:

»Detta är fullkomligt likt W., ty ingenting duger i hans ögon, som han inte sjelf hittat på, och det han hittat på, är oftast så teoretiskt, att det inte duger i praktiken. Men gif mig anteckningarna, skall jag vid tillfälle lemna dem till konungen.»

Jag lemnade honom luntan och hörde sedermera icke vidare om saken. Troligen ligger den som mycket annat begrafven i något arkiv.





Åter i Sverige.

Inspektionsresor i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet. — »Vild-Hussen» och »Döda fallet». — Kanalisering af Indalselfven. — Huru en embetsman i sin prydno bör uppfylla sina pligter — mot sig sjelf.

År 1860 på sommaren, fick jag order att verkställa undersökning, huruvida Indalselfven skulle kunna göras farbar för ångbåtar från Utanede i Jemtland till hafvet, å en sträcka af 7 1/2 mil.

Indalselfven, en af de största och praktfullaste i Norrland, framgår å ifrågavarande sträckning, till större delen djupt nedskuren mellan 100 à 150 fot höga löf- och barrskogsklädda branta stränder. Denna nedskärning bildades hufvudsakligen till följd af en utgräfning, som i början af detta århundrade gjordes af sågverksegaren Huss, vanligen kallad »Vild-Hussen», för att leda en timmerflottningsränna på sidan af det dåvarande 60 fot lodräta Gedungsfallet, det nu s. k. »Döda fallet».

Till följd af denna utgräfning genom en lös sandås, skar elfven sig på några timmar under en natt, ned till sitt nuvarande djup, och vattnet från den ofvanför liggande en mil långa sjön Gedungsen, störtade på en gång ned för elfdalen, sopande med sig hela gårdar, byggnader, åkrar, ängar och skogar, ända ned emot hafvet.

Bland annat som följde med, var en större ö uti Indalselfvens utlopp i hafvet, om hvilken i långliga tider processats, och hvaraf

ej ett spår fanns till på morgonen efter katastrofen, lika litet som något vatten i sjön Gedungsen, eller det för alltid »döda fallet», med de djupa jättegrytor, som vattnet svarfvat under loppet af millioner år.

»Vild-Hussen» lärer blifvit ruinerad genom denna sin försyndelse mot naturen och sjelfva syndafloden sopade så rent och jemnt efter sig, att nedanför Utanede, endast två obetydligare forsar förekomma. I öfrigt är sluttningen i elfven så jemnt fördelad, att ångbåtar under gynsammaste förhållanden, till och med kunna framgå hela vägen till hafvet utan slussar, ehuru fallet å denna 7 $^{1}/_{2}$ mil långa sträcka är ej mindre än 127 fot — eller lutningen i medeltal 1 fot på 2,126.

Att här använda vanlig kanalisering, med lugnvatten och slussar, kunde anses omöjligt, med anledning af dermed förenade ofantliga kostnader, och svårigheterna att uppdämma den obändiga, mäktiga och vattenrika elfven. Jag föreslog derför, då elfven i allmänhet var tillräckligt djup för grundgående ångbåtar, och strömmen inte stridare, än att ändamålsenligt konstruerade båtar kunde taga sig fram, en upprensning af de tvenne egentliga forsarne vid Sillre och Fjäl, jemte anbringandet af jernkettingar, fastgjorda i bottnen af elfven ofvan dessa forsar, och slutande vid en boj, nedom desamma. Nedre ändan af kettingarne skulle, vid båtens uppfärd, fästas i ett spel, som drogs af ångbåtens egna maskineri, och båtarne på detta sätt halas uppför strömmen. Båtarne sjelfva, voro af mig afsedda att konstrueras lika med dem, som med fördel användas å Ganges, och andra grunda och strida floder i Indien, eller flatbottnade med ett bredt paddelhjul inbyggdt i aktern.

Bergsunds verkstad i Stockholm, till hvilken eskissritning på en sådan båt äfven lemnades, och af hvilken kostnadsförslag infordrades, förklarade sig villig utföra densamma enligt ritningar till uppgifvet, ganska billigt pris och ikläda sig ansvarighet, att den skulle blifva ändamålsenlig.

Olyckligtvis utfördes icke denna plan. Man rensade visserligen bort en del sten i forsarne, men hvarken anskaffades sådana

båtar med spel, som föreslagits, ej heller anbringades linor för upphalningen i forsarne, utan i stället köptes en gammal i Stockholm utrangerad propellerångslup, alltför djupgående och med för svag maskinkraft, hvadan företaget till en början fullkomligt misslyckades.

Sedermera hafva andra bättre turistbåtar anskaffats, som under gynsamma förhållanden, kunde taga sig uppför elfven, men ombyte sker vid de båda omnämnda forsarne.

Första resan jag gjorde utför elfven vid denna undersökning, var å en stor timmer- och plankflotte. Vissa delar af vägen åkte jag dock i min karriol, som medfördes å flotten. Det var en mycket pittoresk resa, der vi å den breda praktfulla elfven, dansade fram med snälltågsfart, mellan de lummiga stränderna i det vackraste väder. Men flottkarlarne måste jemnt hålla tungan rätt i mun och öronen styfva, för att styra det otympliga »sjöekipaget» så, att det hvarken körde på land i krökningarna, fastnade på sand- och stenbankarne, eller (hvad det påtagligen hade mesta benägenhet för) »satte sig på tvären», för att få nöjet vräka sig på sida, kasta ombordvarande i elfven, och sedan låta dem krafla sig upp så godt de kunde, eller med ett ord sagdt, komma förargelse åstad. Detta onda uppsåt lyckades emellertid icke, utan vi kommo alla oskadda, om än inte just torrskodda, ner till Fjäls gästgifvaregård nära hafvet, der lugnvattnet vidtog.

* * *

Vid undersökningen af Indalselfven biträddes jag af min distriktsadjutant, dåvarande löjtnanten, sedermera kaptenen och direktionsledamoten i »Skandia», Otto v. Bahr, och genom honom anskaffades i och för mätningarna en roddbåt, trossar, logg för mätning af vattnets hastighet, ankare m. m. Och när arbetet var färdigt, frågade han hvad som skulle göras med de begagnade redskaperna och instrumenten.

»Sök att sälja dem till högsta pris, och redovisa för inköps- och försäljningsbeloppen», — svarade jag i min gröna obekantskap med kongl. kammarrätten och dess revisorer.

Försäljningen verkställdes med all omtanke och det gynsamma resultat, att skilnaden emellan inköps- och försäljningspriset för denna attiralj, uppgick till, som jag vill erinra mig, endast 17 kronor och några ören — deraf 3 kronor för den gamla båten — hvilket upptogs i den redovisning öfver undersökningskostnaderna, som af mig inlemnades till styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader.

I styrelsen gick allt bra och redovisningen godkändes utan anmärkning, men vi hade inte tagit kongl. kammarrätten med i räkningen, och der »skäggade» det, — som sjömän bruka uttrycka sig. —

Redovisningen kom tillbaka till styrelsen, med anmaning att förständiga undersökningsförrättaren inkomma med »verificerad» redovisning. Detta föranledde till ett skrifvande och remitterande, som upptog säkert ett par böcker skrifpapper och gjorde mig rent af förtviflad, hur jag skulle kunna få slut på saken, enär man fordrade skriftliga, och till namnteckningen bevittnade, qvittenser från dem, som sålt och köpt de ifrågavarande effekterna. Efter en vidlyftig korrespondens, lyckades detta med alla säljarne, men visade sig vara praktiskt omöjligt beträffande köparne, alldenstund en af dessa, en gammal fiskare som öfvertagit båten, begifvit sig till en bättre och fridfullare verld. — En annan hade emigrerat till Amerika och glömt uppgifva sin adress; och den sjökapten, som öfvertagit loggen, befanns ute på långresor i transatlantiska farvatten, och ingen visste när han skulle komma åter till Sverige.

Då jag sålunda inte på egen hand kunde upptäcka någon möjlighet att klarera mig ur detta dilemma, vände jag mig slutligen till min gamle farbror Åberg — för öfrigt kamrerareinventarium i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — med förfrågan, huru jag skulle bära mig åt, för att få ett bevittnadt qvittens, sem kongl. kammarrätten godkände, af ofvannämnde, här på denna planet obefintlige båtköpare.

»Du har burit dig åt som ett nöt» — fick jag till svar — »som inte i laga ordning anmodade konungens befallnings-

hafvande i Hernösand, att låta kronofogden anställa offentlig auktion på, efter den nådigt anbefallda undersökningsförrättningen, öfverblifna, icke vidare behöfliga effekter. Som du nu ställt till, blir slutet att du ålägges betala skillnaden emellan hvad du betalt, och fått igen, d. v. s. det belopp kronan förlorat på inköpet af den ifrågavarande båten m. m. Men sedan kan du, för så vidt du finner dig missbelåten, söka ändring i kammarrättens beslut hos Kongl. Maj:t. Misslyckas detta, har du att genom laga stämning till domstol, söka förmå köparen utbetala ersättning för hafda utgifter, jemte ränta och rättegångskostnader, för så vidt nemligen han dertill kan dömas, för sin tredska, att icke aflemna infordradt qvitto. Nödgas du då genomgå alla instanserna: häradsrätten, kongl. hofrätten samt högsta domstolen med möjliga återförvisningar af målet, dröjer det nog 5 à 6 år, måhända längre tid, innan saken slutligen blir afgjord. Och allt detta kunde undvikits på det enkla sättet, att du genast vändt dig till konungens befallningshafvande med begäran om auktion.»

»Tack, käre farbror för upplysningen» — svarade jag — »kan jag slippa ifrån saken så lätt som att betala de 17 kronorna, som differerade mellan inköpet och försäljningen af båten m. m., ger jag hela saken i öfrigt på båten och låter gerna i glädjen salig köparen hvila i fred och ro, utan att störas i sin graf af en 5 à 6 års kongl. svensk rättegång.» —

Till följd af detta utmärkta, om gammal stadgad embetsmannaerfarenhet vittnande råd, skyndade jag mig att inbetala de mångomskrifna 17 kronorna, och kom på detta sätt lyckligt och väl ifrån saken.

* * *

Några dagar derefter, då jag i styrelsen träffade farbror Å., som af gammal vana brukade gå dit någon stund på f. m., för att läsa Posttidningen, tackade jag honom ännu en gång för det goda rådet.

»Jag skall lära dig en sak, min gosse, som du kan hafva

nytta af under hela lifvet» — sade han och vinkade som han brukade göra med sin skrifvaresjuka hand — »och lägg denna lärdom af en gammal erfaren embetsman, som vill dig väl, noga på minnet:

»*Laga att du alltid håller din rygg fri, ty detta är en embetsmans första pligt mot sig sjelf!* Sedan må det för öfrigt gå hur som helst med allt annat i verlden.»

»Ja, men, min goda farbror» — anmärkte jag — »om nu denna teori — hvars förträfflighet ur *en* synpunkt jag icke vill bestrida — skolat tillämpas på Indalselfsaffären, och effekterna skulle hafva försålts på sätt farbror för ett par dagar sedan ansåg vara det riktigaste, för att komma ifrån anmärkningar, så hade Kongl. Maj:t och kronan gjort en vida större förlust än de 17 kronorna?»

»Hvad f-n hade detta angått dig?» — inföll farbror något indignerad — »*du* hade undgått anmärkningar, mycket besvär och förlusten af de 17 kronorna — och detta var ju hufvudsaken. Jag var en gång redogörare för ett muddringsarbete i Upsalaån» — tillade han — »som utfördes för statens räkning, och när det var slut, anställdes offentlig besigtning genom af konungens befallningshafvande tillkallade tre sakkunniga personer, på mudderpråmarna och andra öfverblifna effekter, som kostat ganska mycket i inköp. Derefter utlystes i laga ordning auktion, hvilken inbringade ungefär så mycket som min reseräkning jemte dagtraktamente gick till. Och ingen kunde göra någon anmärkning deremot, allra minst mot mig, ty redovisning för auktionen ingick ordentligt från kronofogden, som förrättat densamma, genom k. befallningshafvande till styrelsen för väg- och vattenbyggnader samt derifrån till kammarrätten, der handlingarna granskades utan anmärkning och förvarades.»

»Hvem fick betala de sakkunniga besigtningsmännens arfvode och resor jemte kronofogdens resor och besvär?» ansåg jag mig böra fråga.

»Kronan naturligtvis, sedan rese- och traktamentsräkningarna undergått vederbörlig granskning och blifvit godkända.»

Och i sammanhang härmed berättade han, hurusom kongl. krigskollegium en gång anställt entreprenadauktion för inköp af 50 st. tältstänger till ett af de södra regementena. Anbud ingingo från en spekulant i orten, äfvensom från en annan i trakten af Sundsvall, hvilken senare bjöd 2 skilling lägre pris pr stång än den i orten boende. Och som lägsta anbudet naturligtvis måste antagas, till undvikande af anmärkningar, förklaringar och ersättningsyrkanden från vederbörande revisorer, så afslutades leveranskontrakt med Sundsvalliten, hvarefter stängerna med kronoskjuts sändes till Skåne. — — —

»Sedan jag af min företrädare lärt mig» — slutade min hederlige gamle kamrerarefarbror — »att noga iakttaga alla former och i första rummet plikten mot mig sjelf att '*hålla min rygg fri*', har jag undgått alla anmärkningar och funnit mig väl deraf, och detta råder jag alla unga embetsbröder att göra.» —

Ormslukaren. — Valpurgisnatt.

Somrarne tillbringades under denna tid mest under långa inspektionsresor i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, och under mellantiderna å Stugsund nära Söderhamn, tillhörigt ordföranden i Söderhamns jernvägsbolags styrelse, grosshandlaren J. G. Brolin, i mycket angenämt privatlif och ytterst tilldragande sällskap.

Dessa resor för inspekterandet af med statsbidrag understödda allmänna väg- och vattenbyggnadsarbeten inom norra distriktet, som då för tiden omfattade $^{5}/_{7}$ af hela Sveriges ytinnehåll, och hvarest en mängd arbeten pågingo som skulle inspekteras, voro ytterst intressanta, och brukade uppgå till omkring 500 mil årligen, deraf, på ett ungefär, 150 mil pr ångbåt, 150 d:o i min karriol eller kärra, 150 mil å sjöar och vattendrag samt 50 mil till fots.

Såsom en illustration till beskaffenheten af dessa resor må

anföras, att min gamla trogna karriol på c-fjedrar — egentligen morfars 100-åriga schäs, som ändrats — hvilken alltid förekom nyreparerad och glänsande lackerad, då jag begaf mig utaf uppåt Norrland, under hemfärden — oftast företagen på någon af de stora ångbåtar, som då anlöpte alla Norrlands kuststäder — vanligen befanns ligga i en hög på fördäcket, sorglig att skåda, med afbrutna skalmar, bräckta fjedrar och hjul.

För att hinna med dessa långa resor under en ej alltför lång tid och inspektera arbetena, fordrades att sätta till nätter och dagar, så mycket mera som längtan till Stugsundet drog som en jettemagnet. Och under den ljusa sommaren, då man kunde läsa det finaste tryck kl. 12 på natten, gick detta bra för sig. Men man skulle vara ung, stark och frisk, kunna köra karriolen halfsofvande, fatigera sig, strapatsera och svälta huru mycket som helst och »int' vara ledsen för de'», eller för hvad som i öfrigt kunde inträffa, eller huru man finge det, utan taga allt från den sorglösa sidan och tänka: »Jag får väl byta kläder och äta upp mig när jag kommer hem — sofva får man nog tillräckligt i grafven». — — — Och som jag den tiden var utrustad med ofvan beskrifna egenskaper och var nog lycklig att ega ett orubbligt godt humör, och dertill mycket road af att samspråka med skjutsbönder och andra med hvilka jag kom i beröring, voro dessa resor obeskrifligt angenäma, i synnerhet när det bar uppåt de praktfulla elfvarne och vattendragen, inåt lappmarkerna med deras storslagna och vidunderligt intagande naturscenerier, och de många befängda, småtrefliga och äfven stundom allvarsamma äfventyr, som derunder alltid förekommo.

Folkupplysningen stod vid denna tid, liksom den förmodligen ännu gör, på en mycket låg ståndpunkt. De s. k. »Eric Jansenisterna» gjorde mycket väsen af sig i Norrland, liksom »Waldenströmarna» och många andra illistiga, spetsfundiga bibeltolkare göra i dag, och förmodligen komma att göra allt framgent, enär enfaldiga och lättlurade menniskor förmodligen alltid komma att finnas. Derför fick man under resorna på landsbygden i Norrland höra de befängdaste berättelser om underverk,

sjukdomar och »helbregdagörelser», hvaraf jag icke kan afhålla mig ifrån att berätta följande:

En bonde från trakten af Örnsköldsvik, hade varit inne i staden, och då han på qvällqvisten skulle gå hem, befanns fodralet till hans ingenium vara något tungt, så att han stupade omkull i ett dike, blef liggande — — och somnade.

Något år efter detta äfventyr, skjutsade han för mig och berättade, att då han på morgonen vaknade, kände han »något kallt ringla sig i magen», och genast hade han klart för sig »att en orm under natten krupit in i inelfvorna».

Sedermera hade han försökt på alla möjliga och omöjliga sätt, att bli af med ormen, men det hade inte lyckats, och all maten han åt — den åt ormen genast upp, så att han sjelf inte fick någon nytta af'en. Och detta kunde man äfven se, ty mager var mannen som ett skelett.

Jag frågade honom »hvilka medel han användt, för att bli å' mä' ormen?» Och då berättade han att en klok gubbe, »som kände till allt, både i jorden, vattnet och luften», rådt honom att dricka tobaksolja, »för de' tyckte ormar inte om» — »men ormen hade bara fräst och spottat ut oljan, så den kommit upp igen».

En klok gumma hade rådt honom att sätta en fläskbit på en metkrok i ändan af ett snöre, och svälja ner, »för då skulle ormen nappa och kunna dragas upp». — Och detta hade han också gjort flere gånger *och ormen hade nappat*, men då den skulle dragas upp, hade han »snott sig fast med stjerten, så det sved i magen, å så hade han släppt». Många andra liknande kurer hade försökts, men ingen hade lyckats.

Doktorn i Örnsköldsvik hade sagt, att det var bara inbillning och att han inte hade någon orm i magen, men ormen var nog der, ty han kände hur den växte och blef allt större och vildare för hvar dag som gick. —

Jag nämnde för mannen att i Stockholm lefde en underdoktor, som hette professor Malmsten, hvilken kunde bota allt ondt, både det som fanns till och inte fanns, och derför var

kungens doktor. Och jag rådde honom att språka med M., så listade han nog fram ormen. Detta sade han att han skulle göra.

Återkommen till Stockholm berättade jag historien för Malmsten, och att han troligen kunde vänta ormmenniskan.

»Ja, jag skall bot'an, om han kommer» — sade Malmsten och skrattade listigt med ögonen, som han brukade göra.

Mannen kom en tid derefter, och botandet tillgick på följande sätt, som Malmsten efteråt berättade.

Malmsten klämde på mannen, och sedan detta skett — sade han:

»Ja, det är alldeles riktigt, du har en orm i magen, men vi ska' locka fram'en, ska' du få se, det ska' bli en smal sak, om du kommer hit i morgon. Det är inte första gången jag haft att göra med både ormar och krokodiler.»

Mannen kom, fick sig ett ordentligt kräkpulver, och när detta skulle verka, gick Malmsten efter en djup bunke med mjölk uti, i hvilken han släppt en lefvande ormsnok, med en tyngd på så att han inte syntes.

»Ormar tycka mycket om mjölk» — sade Malmsten, och det hade mannen också reda på. — »Luta dig nu öfver mjölkbunken, så kommer ormen upp, då han får känna lukten af mjölk, men passa då på och hosta opp'en!»

Efter att någon minut hafva gapat öfver mjölkbunken, ropade mannen:

»Nu vill ormen opp!»

»Ja, så låt'en i Guds namn komma!» — Och upp kom han — jemte mycket mera. — — —

Sedan detta exeqverats, rörde Malmsten om i bunken, och mycket riktigt, i soppan slingrade sig en lefvande orm — och mannen var botad.

* * *

Dessa resor voro, som ofvan antydts, ytterst angenäma och uppfriskande, med sina många lustiga äfventyr, och sjelf tålde

jag hvarje ansträngning, och tog allt från den humoristiska sidan.

Emellertid inträffade, trots ofvan anförda lyckliga egenskaper, någon gång sviter af öfveransträngning, som yttrade sig i underliga hallucinationer. En natt befann jag mig åkande i min karriol mellan Ragunda i Jemtland och Graninge bruk. Jag hade då inspekterat arbeten om dagarne och färdats två nätter förut, utan annan sömn än i karriolen, och satt nu halfslumrande och körde genom den mörka urskogen. Hästen lunkade i sakta mak och bakpå satt skjutspojken, förmodligen äfven tagande sig en lur. Rätt som jag sålunda färdades, föreföll det som om det gnistrat från hvartenda barr i granarna, likt det grannaste elektriska fyrverkeri, och jag förnam i sömnen tjut och skrän och hvisslingar och rassel som af jetteharskramlor från skogens djup, och jag tyckte att stora svarta fåglar flaxade om öronen på mig.

Följden af allt detta blef slutligen, att jag halfvaknade och tittade omkring mig, och då fick jag se en figur liknande en kolossal abborre, lunkande på vägen bredvid karriolen, och på länden af den hvita hästen satt en uggla med glödande ögon och blinkade åt mig. Och framför hästen sprang ett underligt djur, nästan så högt som trädstammarne utmed vägen och med många greniga horn.

Som jag emellertid tyckte att ugglan inte hade på hästryggen att göra, gaf jag henne en klatsch med piskan, hvilket hade till följd att hästen satte af i fullt språng, och då skränade det enstämmigt till i skogen, som om universum störtat samman:

»Kör inte på höghöft!!!»

hvarvid jag inte kunde undgå att, som jag tyckte, blifva fullt vaken. Men märkvärdigt nog, såg jag ännu, huru det gnistrade och skimrade i skogen, och hurusom mellan buskarna och träden skymtade underliga djur, som jag aldrig sett förr. I luften flaxade stora mörka fåglar, liknande påskkäringar — och abborren fortfor att luffa utmed karriolen lika fort som hästen

sprang. Som jag emellertid inte tyckte om det sällskapet heller, gaf jag aborren ett duktigt piskrapp öfver ryggen, hvarvid han hoppade högt upp, och då upphäfde ännu en gång alla odjuren i skogen ett vildt skrän, men försvunno efter hand i den gryende dagens ljus.

Skjutspojken, som äfven efter hand vaknat, påstod sig emellertid bestämdt hvarken hafva sett eller hört något; »men andra skjutspojkar» — sade han — »hade å samma ställe i skogen både sett trollen och varit förföljda af dem, då de foro hem om nätterna», hvilket skulle bevisa, att de hade sitt tillhåll just här och att jag inte »sett i syne» den gången.

* * *

Efter att hafva afslutat den sista delen af denna inspektionsresa kom jag till Sundsvall för att återvända till Stugsund med ångbåt, men då denna blifvit fördröjd, och beräknades icke kunna vara i Söderhamn förrän kl. 8 följande afton, eller två timmar senare än jag beräknat och hoppats vara der, tog jag skjuts och reste den 15 mil långa vägen mellan Sundsvall och Stugsund, under natten och följande dagen. Jag kom också verkligen fram som jag beräknat ett par timmar före ångbåten och mottogs med öppna armar, strålande ögon — och rosenröda läppar. — — —

Tvenne timmars sådant kalas var väl värdt mer, än en nattresa, skulle jag tro.

Privatlif på Stugsund och Ärnäs. — Giftermål. — Bosättning i Stockholm. — Spökelser. — Hemgång.

Under hösten samma år, gjordes för öfrigt ofta resor ut till ett litet förtjusande ställe, som hette Ärnäs, boställe för pastorn i Mariefreds församling och å Gripsholms slott, hvilken för till-

fället var hofpredikanten Ullgren. Här funnos goda, kära vänner i den glade och treflige prosten och hans ovanligt älskliga prostinna, född »Engel Schön», i hvilkas hem för tillfället fanns just den magnet bevarad, som oemotståndligt drog mot norden, då fråga under vistandet i London vintern förut uppstått om en ny lefnadsbana i den soliga södern, i det gamla sagolandet, der Buddha ännu tronar i praktfulla tempel, och trollska »månstenar» och opaler spela en vigtig roll i menniskornas öden.

Här på det täcka Årnäs var obeskrifligt godt att vara. Lyckligare dagar kan jag icke påminna mig hafva upplefvat än här, hos den käre bortgångne och saknade vännen Ullgren.

Julen tillbringades äfven på samma ställe, och jag bodde då, likasom under sommaren förut, i en flygelbyggnad, som emellertid hade något glesa ytterväggar, så att temperaturen om morgnarna i sofrummet vanligen nedgått till 10 à 15 grader Celsius under fryspunkten. Men hvad betydde detta? Deruppe i hufvudbyggnaden bjöds ej allenast på varmt och starkt kaffe, utan äfven på annat mycket mera värmande och upplifvande. — —

* * *

Uti det föregående hafva antydningar icke saknats rörande oftanämnde magnet, som ömsom drog till ordförandens i Söderhamns jernväg hem — och ömsom till dennes svågers prestgård, det vackra Årnäs. Och 1861 hade dragningen verkat derhän, att ett storartadt bröllop, på gammaldags sätt, skulle firas i Söderhamn hos rådmannen Gustaf Brolin och hans utomordentligt goda och älskvärda fru, Sally född Ullgren, till hvilket släktingar, anhöriga och bekanta, äfvensom flera hyggliga bond- och fiskarefamiljer inbjudits.

Den sjuttonåriga förtjusande äldsta dottern i huset, Sara Gustafva Brolin *), hade en gång i sin barndom blifvit spådd af

*) Porträtt vid titeln af denna del.

en klok gumma, att »hon skulle få en man med fjädrar i hatten», och detta slog nu in — hvilket inte alltid är förhållandet med spådomar; ty hon fick verkligen en man med k. väg- och vattenbyggnadscorpsens svarta strutsplym i hatten, och vigseln förrättades af prosten på Årnäs, brudens af oss alla innerligt afhållne morbroder.

På detta sätt blef jag förenad med min nuvarande hustru, som varit alldeles för god för mig. — — —

Det är hon, som genom sin omtänksamhet, sparsamhet och huslighet bidragit till vårt ekonomiska välbefinnande; det är hon, som alltid spridt glädje omkring sig i lyckans dagar och tröst i sorgsna; hon har varit själen i familjen, hon har varit den sol, som genom sin *mildhet* och *kärlek* spridt lif, ljus och värme i hemmet, och derför har jag alltid längtat dit. Och jag kan blott innerligt och varmt bedja Gud välsigna och bevara henne, samt en gång skänka henne den rikaste lön för hvad hon varit för mig och alla, med hvilka hon kommit i beröring, för hennes sjelfuppoffring för andra, för hennes rika hjertas godhet mot arma och lidande. — — —

Att bröllopet var storartadt med middag, serverad i flere rum i mina svärföräldrars, ej långt derefter nedbrunna hus i Söderhamn, behöfver jag väl ej säga. Och dagen efter var bal för säkert ett par hundra gäster, vid hvilken lilla »hustrubarnet» förekom i en ljusblå sidenklädning med silfverbroderier och diadem i samma stil å hufvudet — någonting aldrig skådadt på den tiden. Och att hon »mera liknade en engel än en människa», det ej allenast uttalades öppet af fiskargummorna, utan erkändes alldeles säkert i tysthet af alla.

Meningen hade varit att festandet skolat fortsättas i »dagarne tre» och så vidare hos alla slägtingar och bekanta. Men då tog jag lilla frun med på en ångbåt, som gick till Stockholm, och der slogo vi oss ner i huset n:o 9 Norra Smedjegatan i en liten miniatyrvåning tre trappor upp om fyra rum med kök, som inrättades rätt prydligt efter eget tycke och smak.

Här bodde vi bekymmerslösa, glada och lyckliga, tills vi år 1863 flyttade till Kristianstad.

Det var något egendomligt och oförklarligt med denna bostad. Förut hade jag visserligen af »Gamla Kari» — som fullt trodde derpå — hört talas om hvarjehanda mystiska saker och uppenbarelser af andar och troll m. m. dylikt, samt om s. k. »varsel», bestående deruti, att personer kunde »varskos», som inte funnos på platsen, men hade för egen del inte haft någon egentlig förnimmelse af något dylikt, om man undantager »den förtrollade prinsessan» i Nolhaga berg och hallucinationerna under nattresor i Norrland, hvarom förut meddelats. Åtminstone visste jag med säkerhet, att jag aldrig under ljusan dag varit i beröring med andeverlden och dess lekar och skämt med de dödliga på jorden.

Emellertid inträffade i 9:an Norra Smedjegatan åtskilligt underligt i den vägen.

Var t. ex. vår kokerska, på samma gång min hustrus kammarjungfru och vårt allt i allom i samma person — den beskedliga »Clara» — ute på förmiddagen för inköp af förnödenheter eller i andra ärenden, kunde man vara alldeles säker på att en fjerdedels timme eller tjugu minuter före hennes ankomst få höra nyckeln sättas i köksdörren, denna öppnas, någon komma in och ställa ifrån sig saker. Men när min hustru gick ut för att höra efter huru ärendet uträttats, fanns ingen kokerska i kök, förstuga eller trappor. En stund derefter repeterades emellertid samma, och då var Clara hemma i sin vanliga lekamliga måtto. — — —

Sjelf hörde jag detta mångfaldiga gånger upprepas, och man kunde omöjligen misstaga sig på den egendomliga knarrningen, när köksdörren öppnades.

Enahanda lärer förhållandet varit med mig, när jag var ute och väntades hem, och sjelf sprang jag många gånger ut för att öppna åt min hustru, som först kom hem en stund efter det jag hört henne ringa, just på det sätt hon brukade göra.

Till spiritister ex professo öfverlemnas att tyda dessa »præstigia», om de händelsevis skulle kunna. — — —

* * *

Min hustru var på den tiden i sin högsta ungdomsfägring, och uppmärksammades derför, i mitt tycke, alldeles för mycket på gatorna, då vi voro ute på promenad, af diverse gatglopar, hvilket retade mig mer än jag kan omtala, och det fordrades emellanåt ej så litet sjelfbehärskning, för att inte vrida om näsan på en eller annan alltför »närgången» snobb.

Då hon någon gång var ensam ute på visiter, eller för att göra uppköp, hvilket emellertid aldrig inträffade annat än midt på dagen, kunde det till och med hända att hon förföljdes af vissa kända, finare rouéer.

En dag då hon varit ute i något ärende, var en dylik nog oförsynt att följa henne upp för trapporna till vår bostad, och intränga i tamburen, då dörren öppnades. Både jag och Clara voro vid tillfället ute och hon var således ensam med bofven.

Emellertid hade jag känt en besynnerlig, oförklarlig oro, och det föreföll liksom om något dragit mig hemåt, hvarför jag skyndade allt hvad jag förmådde från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hem, och just inträffade i ordets egentliga bemärkelse i »grefvens tid», som ordspråket lyder, eller några minuter efter att det förut anförda passerat.

Finnande en ung och elegant främmande man i tamburen, och min hustru utom sig af förskräckelse, var saken fullkomligt klar, och med all den ursinnighet, som förut ackumulerats, grep jag, utan att säga ett ord, med en styrka, som var rent af herkulisk, mannen i halsduken, vred om denna ett slag, bar honom på rak arm ut i förstugan, och slungade honom handlöst utför den branta stentrappan. — — —

Sedan detta skett, skyndade jag in för att lugna lilla hustrubarnet, som skälfde af förskräckelse. Och först derefter kom jag att tänka på, att karlen möjligen slagit ihjel sig i trappan. Inte för det att jag kände det minsta symptom till samvetsqval

— tvärtom, men följderna kunde blifvit obehagliga nog, om så skett.

Trapporna befunnos visserligen nedsölade af blod, men något lik syntes inte till, och dermed var jag belåten, då jag var alldeles säker att bofven inte skulle göra om visiten.

Sedermera iakttogos vissa försigtighetsmått, att inte något dylikt skulle kunna repeteras. — —

Under de tvenne år vi bodde i Stockholm, hade jag som vanligt fullt upp att göra med mina arbeten, men under resorna uppåt Norrland gjordes ofta besök hos mina kära vänner och slägtingar i Söderhamn och rätt ofta på Årnäs, och denna lyckliga tid gick alltför hastigt. — — —

T. f. byråchef i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. — Första bekantskapen med grefve Eric Josias Sparre. — Bred- och smalspåriga jernvägar. — Norra stambanan. — Borås-Herrljunga-banan. — Resa till England. — Borås-Herrljunga-banan inviges. — Dubbas till nordstjerneriddare.

På våren 1862, blef jag förordnad att under öfverstelöjtnant Leijonanckers ledighet i och för utförandet af Stockholms vattenledningsverk, tjenstgöra såsom byråchef i styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, hvilket var en mycket nyttig kommendering, ty der fick jag af min chef, den punktlige öfverste Modig, lära huru vigtigt det är att noga iakttaga alla former.

En dag anmälde den myndige vaktmästaren, som hade mycket att säga inom styrelsen, en person, som ville tala med öfversten.

»Hur ser han ut?» frågade jag.

»Som en slusk» — svarades — »med stukad hatt, lindrigt ren nattkappa, schabbig 'bångsjur', nedtill tilltrasade permissioner och halfstöflar utan sulor.»

»Huru har vaktmästarn kunnat iakttaga allt detta?» — frågade jag. —

»Jo — si jag försökte 'arretera' honom, när han ville in. Jag sa' att öfversten inte var inne; men han 'assisterade' på att få träffa byråchefen, när inte öfversten var inne. Han borstade upp sig och mente tro på, att han skulle anmäla mig, om jag inte anmälde honom.»


Grefve Eric Josias Sparre.

»Hvad kallade han sig?»

»Jag tyckte han sade Sparr eller Sparrgren eller något dylikt. Jag tycker det är bäst vi köra ut honom.»

»Jag har inte begärt något råd af vaktmästarn» — anmärkte jag temligen skarpt — »och kom noga ihåg att, för så vidt vaktmästarn vill behålla sin tjenst, så måste ni vara höflig mot *alla*, som söka någon i styrelsen. Gå nu ut och bed mannen vara god stiga in till mig.»

Straxt derefter kom besökaren in och gick rakt fram till mig.

»Jag är grefve Sparre, landshöfding i Elfsborgs län, och hade önskat tala med öfverste Modig om tillämnade jernvägsbyggnader, men hör af eder väldresserade och artige vaktmästare, att han inte är här för tillfället. Skulle jag kunna få veta kapten Adelskölds adress?»

»För allt i verlden, herr grefve» — svarade jag, uppstigande — »ursäkta vår allt för bortskämde och myndige vaktmästare. Han har nyss fått sig en ordentlig uppsträckning för sin oförskämdhet, som jag hoppas han skall minnas åtminstone så länge jag tjenstgör här. Var god tag plats här i öfverstens rum.

Öfverste Modig är för tillfället ute, men kommer snart igen — och Adelsköld, det är jag.»

»Skönt!» — ropade han lifligt — »då har jag just funnit den man jag egentligen sökte. Har ni tid att hjelpa mig med tillämnade jernvägsbyggnader i *mitt* län,» tillade han. »Konungen har lofvat vid nästa riksdag proponera lånebidrag och hänvisat mig till er såsom byggmästare.» —

Jag tackade och såg för min del inte något hinder i vägen för detta.

»Kom då snarast möjligt ner till Venersborg» — sade han — »så få vi språka om mina planer. Först är fråga om bana från manufakturstaden Borås och dess industriella omgifningar till vestra stambanan, och sedan, ja se'n har jag hufvudet fullt af jernvägsprojekter i alla riktningar, för att sätta lif i spelet och göra Vestergötland till en mönsterprovins, och ni skall biträda mig, icke sant, ni är ju vestgöte?»

Detta var första sammanträffandet med grefve Eric Josias Sparre, med hvilken jag sedan skulle få så mycket att göra, både med afseende på kommunikationer i Vestergötland och å andra ställen samt jernvägsfrågor vid riksdagarne.

Sedan grefven aflägsnat sig, inkallades vaktmästaren till en ytterligare föreläsning, huru han egde att bemöta *alla*, som anmälde sig i styrelsen, huru de än voro klädde, och erhöll på köpet en lektion i uppförande i allmänhet, hvilket, som jag har anledning tro, föranledde denne mycket obehaglige, uppkäftige och i mer än ett hänseende skadlige mans afskedande en tid derefter, och ersättande med en hygglig.

* * *

Grefve Eric Sparre, onekligen en af Sveriges duktigaste landshöfdingar, hade ett par år förut fått emottaga Elfsborgs län, hvilket med undantag af södra delen, der den ovanligt framstående industriidkaren Sven Eriksson å Rydboholm hade skapat storartade fabriksanläggningar, likasom herrar Nydquist och

Holm m. fl. vid Trollhättan, befann sig, beträffande industri och näringar, i ett mycket primitivt tillstånd.

En påtagligen mycket nedstämd och bortlängtande ande har, i något misantropisk stämning, tecknat Vestergötland, sådant det befanns vid tiden, då grefve Sparre emottog länet, på följande sätt:

Minns du det land, som ej skogar bekransa,
Skinnpelsens, träskons förtorkade land?
Hörde du kacklet af gässen, som dansa,
Sökande pölarnes grönskande strand?
Wenern och Wettern så näsvisa blanda
Der sina böljor med åkrarnes säd.
Leriga slätter! ack, kunde jag landa
Snart bort från er vid en strand med ett träd!

Ser du, der borta vid klippfulla stranden
Reser sig Leckö, nu spannemålsloft;
Dystert det blickar, ty adliga anden
Spökar ännu i det multnande stoft.
Dock i sin ensliga dumhet det talar
Än om en storhet, som sjunkit i grus.
Se'n De la Gardies råttfyllda salar
Säden fått hysa förutan allt krus.

* * *

Sedan jag slutat min tjenstgöring som t. f. byråchef, reste jag ned till Venersborg.

Efter ankomsten dit, visade mig grefven det redan förut af kapten Wennerström uppgjorda förslaget till jernvägsbyggnad mellan Borås och Herrljunga vid vestra stambanan, och vi reste tillsammans till Borås (jag marscherande efter jernvägslinien), hvarest ett sammanträde med intresserade hölls. Detta föreföll mig emellertid icke just mycket uppmuntrande; ty af alla de närvande ansågs det omöjligt sammanbringa det belopp, som erfordrades för jernvägsanläggningen, äfven om låneunderstöd af staten till $^2/_3$ af kostnaden erhölles.

»Ja, men vi *ska'* ha' jernvägen!» utropade Sparre lifligt, när jernvägsmötet af honom afslutades, och detsamma repeterades till mig, med ännu mera öfvertygelse, efter sammanträdet. »Men» — tillade han — »det blir nog nödvändigt att jernvägen bygges billigare än som varit tillämnadt.»

»Jag har» — svarade jag — »efter lokalbesigtningen genomgått kostnadsförslaget, som är uppgjordt för samma spårvidd som statsbanorna, och då är man, hvad den rullande materielen, såsom vagnar m. m., beträffar, bunden vid samma bestämmelser, som gälla vid statens jernvägar, och kan icke få denna materiel, hvilken vid kostnaden spelar en stor roll, billigare än som beräknats. Och skall man använda så tung vagnmateriel som statens, måste man hafva en motsvarande stark bana. Allt detta gör att byggnadskostnaderna knappast kunna nedsättas, så mycket mindre som arbetspriserna i kostnadsförslaget upptagits jemförelsevis låga och priset på materielen är i stigande.»

»Ja, men jernväg *ska'* jag ha' och derom är nu inte fråga. — Man har sagt mig att den skulle kunna byggas smalspårig och derigenom billigare — hvad säger ni härom och huru stor kan skilnaden i kostnad då blifva?»

»Smalspårig, kan den naturligtvis blifva billigare af samma anledning, som en mindre husbyggnad af samma materialier och inredning måste blifva billigare än de större, och fullkomligt lämpas efter den jemförelsevis mindre trafik, som måste förekomma å en lokalbana. Då kan och bör man använda betydligt lättare vagnar, och kan derigenom använda lättare, och derigenom billigare skenor, pr fot räknadt. Fördelarne i allmänhet vid ett smalare spår äro dessutom, att vagnshjulen släpa mindre i krökningar, hvilka derigenom i svår terräng kunna göras skarpare, samt att den rörliga materielen blifver lättare, hvarigenom mindre 'död last' behöfver framforslas, och hvarigenom också skenor och hjulringar slitas mindre. Vid ej större trafik än som kan förekomma å Borås-banan är den egentliga olägenheten af olika spårvidd omlastning af effekterna vid stambanan. För passagerarna, som under alla förhållanden måste byta vagn, betyder den intet.»

»Huru mycket kan omlastningen kosta?»

»Jag antager $1/2$ till 1 öre per centner.»

»Således» — ropade han — »1,000 kronor *högst* för hvarje 100,000 centner eller 5,000 kronor (ränta på 100,000 kronor) för

500,000 centner, det allra högsta vi kunna beräkna att få på Herrljunga-banan?»

»Ja!» — svarade jag — »något sådant torde kunna beräknas.»

»Och trafikkostnaderna?» fortsatte han sin examen vidare.

»Vid ej större än 500,000 centner genomgående trafik, blifva de alldeles bestämdt icke högre å en smalspårig bana än å en bredspårig, snarare lägre, derigenom att man icke behöfver släpa med sig en jemförelsevis så stor 'död last', i form af tyngre vagnar.»

»Men hvarför då i sunda förnuftets namn» — ropade han och sprang upp — »byggas inte alla jernvägar smalspåriga?»

»Vid större trafik af t. ex. öfver 1 million centner per mil eller derutöfver, kan man dels icke utan svårighet föra en sådan trafik å en enkel smalspårig bana, dels ock kan man genom de kraftigare lokomotiv, som kunna användas å en bredare bana, medföra större tåg, hvarigenom trafikkostnaden minskas. Dessutom äro de s. k. normalspåriga banorna med sina kraftigare lokomotiv och rymligare vagnar fördelaktigare i strategiskt hänseende för hastigare trupptransporter till olika delar af landet. Efter min åsigt böra derför ett lands hufvudjernvägar vara normalspåriga, men bibanorna och lokalbanorna mera oberoende lämpas efter trafikens fordringar och byggas så billiga som möjligt, för att i ett kapitalfattigt land som Sverige, åstadkomma nyaste tidens 'nervus rerum' jernvägar, i så stor utsträckning som möjligt, hvilket icke låter sig göra, om det skulle fastslås, som somliga vilja, att alla våra jernvägar skola byggas med samma spårvidd, och i hufvudsak samma byggnadssätt som statens. Om grefven önskar» — slutade jag — »skall jag uppgöra ett par alternativa kostnadsförslag till Borås-Herrljunga-banans byggnad med smalare spårvidder, så kan grefven derefter göra sina beräkningar.»

Under detta mitt sista yttrande hade han suttit i en soffa liksom halfsofvande — som jag sedan ofta fann honom göra under styrelsesammanträden, der det gällde vigtiga frågor, under

det att ledamöterna munhöggos — men när jag slutat, sprang han upp, lade händerna på mina axlar och sade:

»Kapten är just min man, vi skola nog komma att uträtta underverk tillsammans, jag har suttit och tänkt på bildandet af ett konsortium med en af våra förnämsta privatbanker bakom oss, hvilket skulle utföra jernvägsanläggningar i alla riktningar, öfverdraga landet med ett nät af jernvägar, och ni skall blifva ingeniör för det hela.»

* * *

Några år efteråt, år 1869, höll han verkligen ett sammanträde i Skandinaviska kreditbolagets lokal i Stockholm, med bank- och riksdagsmän och en mängd andra framstående personer, vid hvilket jag anmodats närvara, för realiserandet af denna storslagna tanke.

Grundtanken häruti och utkastet voro Eric Sparres egna, och de innehöllo mycket, som kunnat vara förtjent att taga vara på, men frågan föll delvis på den vådliga princip, som en komité föreslagit och Kongl. Maj:t accepterat, och på hvilken planen grundades — hvarom mera framdeles —, men hufvudsakligen till följd af det misstroende, som vanligen mötte alla Sparres förslag. De flesta kunde icke, eller gjorde sig ej besvär med att uppfatta hans ofta storslagna idéer och planer, och de öfriga misstänkte biafsigter, och att under alltsammans »låg en hund begrafven».

* * *

För Borås-Herrljunga-banan uppgjorde jag derefter enligt grefve Sparres önskan tre nya kostnadsförslag på samma grundprinciper — lokomotiv och vagnsbelastningen på spåret.

Ett af dessa förslag var beräknadt efter samma spårvidd och vagnar som å statsbanorna, slutande på 2,685,000 kronor; ett annat med 4 fots spårvidd eller samma som de nyligen fullbordade Söderhamns- och Hudiksvallsbanorna, slutande på 2,150,000 kronor, och slutligen ett med 3 1/2 fots spårvidd, upp-

gående till 1,875,000 kronor. Och sedan det visat sig, att medel icke kunde sammanbringas till en banbyggnad med normal spårvidd och egen rullande materiel, och antagandet af öfverste Ericsons förslag, att trafikera banan med statens materiel, som beräknats kosta 7 kr. lokomotivmilen och 30 öre pr vågnmil, skulle medtagit alla de beräknade trafikinkomsterna, samt slutligen, att hela omlastningskostnaden vid Herrljunga icke skulle uppgå till mera än högst 3 000 kronor, för en trafik af t. o. m. 300,000 centner, inlemnade grefve Sparre personligen de trenne olika kostnadsförslagen till styrelsen för väg- och vattenbyggnader, hvarvid chefen med anledning af den gynsamma erfarenhet, som vunnits å de norrländska banorna med 4 svenska fots spårvidd, förordade samma för Boråsbanan, hvilken äfven sedermera vann fastställelse af Kongl. Maj:t.

Jag har emellertid nu efteråt kommit till öfvertygelse om misstaget i att icke steget genast togs fullt ut till den förträffliga spårvidden af 3 1/2 fot, å lokalbanor för mindre trafik, med hvilken största delen af norska statens banor äro utförda, äfvensom flera svenska, såsom Köping-Uttersbergsbanan — som var den första vid hvilken denna spårvidd af mig infördes — samt derefter Pålsboda-Finspong-Norsholm-Vestervik-Hultsfred, Carlshamn-Wislanda och Blekinges jernvägar m. fl., hvilka öfverallt visat sig ändamålsenliga och billiga i anläggningskostnad.

Anläggningskostnaden för dessa banor å ej sällan jemförelsevis svår terräng har nämligen med rörlig materiel i medeltal uppgått till endast mellan 20- och 30,000 kronor pr kilometer, och säkert är att största delen af dem aldrig skulle funnits till och gjort den nytta de göra, om de skolat utföras bredspåriga, såsom en mäktig korporation på sin tid ville genomdrifva.

Uti Ryssland, Belgien, Frankrike, Tyskland, Italien m. fl. europeiska länder; i Asien uti Japan och Indien; i Afrika uti Kapkolonien; i Amerika, Australien, Queensland o. s. v. förekomma numera tusentals kilometer 3 1/2 engelska fots och 1 meters banor, och nya byggas oupphörligt. Enbart i Tyskland förekomma 3,234 kilometer smalspåriga jernvägar, och i Belgien

öfver 3 000 kilometer med 253 lokomotiv, 716 passagerare- och 1 780 godsvagnar, grufbanorna oberäknade. Här i Sverige har systemet af de »bredspåriga» benämnts det »snål-sparriga». — — — I Norge är detta system af chefen för norska statens jernvägsbyggnader Carl Pihl utveckladt till fullkomlighet. Här i Sverige åter har det ansetts, att smalspåriga banor kunde byggas slarfvigt, och förses med illa konstruerad och underhaltig rullande materiel, hvilket skadat saken.

* * *

Vid 1862—63 års riksdag uppkom en väldig strid, som redan förut i England fått namn af »Battle of the gauges» — rörande spårvidden å jernvägarne, likasom i alla andra länder.

I motioner, afgifna å riddarhuset och i borgarståndet, hade, med anledning af uttalanden i fråga om spårvidden af framstående utländska ingeniörer föreslagits, att de stambanor, som redan voro färdiga, borde ändras till smalspåriga, »hvarigenom hela jernvägsnätet en gång skulle blifva mycket billigare och ändå fullt lämpligt för våra förhållanden».

Det absolut bredspåriga partiet, med statsbanornas ingeniörer och strategerna i spetsen, ifrade för att *alla* jernvägarne utan undantag, äfven de privata lokalbanorna, skulle byggas lika som stambanorna, och ville med siffror teoretiskt bevisa, att skillnaden i byggnadskostnad mellan en bana med normal spårvidd 4 fot 8 1/2 tum engelskt mått, och en med 3 1/2 svenska fots d:o, *borde* utgöra endast c:a 16,000 kronor per mil. *)

Statsutskottet, der frågan förekom stod »undrande och spörjande», men beslutade efter ett skarpt meningsutbyte mellan smalspårighetens sakförare, hr Lars Hierta och de bredspåriga, att personligen höra sakkunniga, och en vacker dag anmodades

*) Öfverste Beijer (sedermera chef för statens jernvägsbyggnader och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen) hade på friherre Ericsons uppdrag besett smalspåriga jernvägar i Belgien, hvilka han i en rapport, till alla delar förklarade opraktiska och lika kostsamma, som de bredspåriga. I synnerhet var banan mellan Antwerpen och Gent, hvarå dock under många år fraktats millioner centner gods och hundratusentals passagerare årligen, föremål för hans kassering. Denna rapport utdelades inom riksdagen.

grefve Adolf von Rosen, grefve Cronstedt (sedermera chef i jernvägsstyrelsen) och kapten Nordenfelt, båda anställda vid statsbanorna, jemte den som skrifver detta, att infinna oss i utskottet för att blifva pumpade.

Grefve Rosen förordade i ett långt anförande den »smala vägen» såsom allena ledande till saligheten. Cronstedt och Nordenfelt åter höllo strängt på den »breda» — såsom varande den väg som de flesta här i verlden gingo, hvilket äfven var det beqvämaste — och å denna sida uppgafs dessutom, att skillnaden i kostnad mellan en bana med normal spårvidd 4 fot, 8 $^1/_2$ tum engelskt mått och en annan med 3 $^1/_2$ svenska fots dito borde blifva endast några få tusen kronor pr mil å samma terräng.

Sedan jag åhört de olika påståendena en stund, och slutligen fått ordet, framhöll jag hvad den praktiska erfarenheten så väl här som i andra land gifvit vid handen i fråga om anläggningskostnaden för jernvägar med olika spårvidd, och orsakerna till den naturligtvis ansenliga skillnaden i kostnad mellan en bana med smalare spår och deraf följande smalare bankar och genomskärningar, lättare och billigare lokomotiv, vagnar och skenor m. m. och allt i proportion derefter, och en annan med bredt spår, tunga vagnar, tunga skenor o. s. v., i ungefär samma anda som jag yttrat mig härom för landshöfdingen grefve Sparre.

Och jag framhöll derjemte, att vid byggandet af mera bred- eller smalspåriga jernvägar skillnaden icke består uti att endast flytta skenorna några fot eller tum närmare eller längre från hvarandra, såsom herrar Cronstedt och Nordenfelt syntes föreställa sig. En jernväg med sin banvall, sina broar, sina skenor och syllar, lokomotiv och vagnar, stationer och verkstäder, vore nemligen en hel organisation, uti hvilken, liksom i hvarje annan, hvarje del måste vara noga afpassad efter de andra.

Göres således spårvidden mindre, så icke allenast *kan* man, utan man *bör* (och t. o. m. *måste* i vissa delar) lämpa det öfriga derefter. Och häraf följer som ett korollarium, att likasom en byväg är billigare än en chaussé, en enspännare (kärra) billigare än en fyrhjulig vagn och ett mindre hus än ett större, äfven en

smalspårig jernväg måste blifva proportionsvis mindre kostsam än en bredare, hvartill dessutom kommer, att en smalspårig jernväg bättre kan följa terrängens undulationer, hvilket kan vara af mycket stor betydelse å kuperad terräng.

Slutligen förordade jag emellertid:

att våra stam- och hufvudbanor, äfvensom vigtigare sammanbindningsbanor dem emellan borde, såsom blifvande pulsådror för hela landets trafik, och af militära skäl, fortfarande utföras med normal spårvidd, såsom de påbörjats, samt då den största tåghastighet och trafikförmåga här vid lag komme i första rummet och kostnaden i det andra, byggas med all soliditet, så raka och med så fördelaktiga lutningar som möjligt; och till undvikande af s. k. frostknölar under våra kalla vintrar, i synnerhet väl dräneras, hvaremot bibanor och lokalbanor enligt min åsigt kunde och borde utföras efter omständigheterna — naturligtvis med omsorg i alla afseenden — med den spårvidd och på det sätt i öfrigt, som af ekonomiska och andra förhållanden kunde befinnas fördelaktigast.

Utskottet hade under två timmars tid tåligt afhört striden om spårvidden, och sedan jag slutat mitt anförande, anhöll jag att få aflemna det skriftligt. Och då herrar Cronstedt och Nordenfelt gjorde samma framställning, mottogs förslaget med synbar tacksamhet af utskottet, hvilket derefter, utan något eget omdöme, remitterade luntorna, befordrade till trycket, till ständernas begrundande. Och följden blef att de af mig uttalade åsigterna godkändes och hafva sedan tillämpats i praktiken.

Chefen för Motala verkstad, kapten O. Carlsund, uttalade, medan striden om spårvidden inom riksdagen och i pressen ännu fortfor, ehuru den genom det praktiska resultatet efter utförandet af flere smalspåriga jernvägar för länge sedan bort vara afslutad — på anmodan i ett officielt yttrande till statsutskottet något år derefter följande åsigt:

»Om enligt de 'bredspårigas' påstående, en smalspårig bana med t. ex. 3 ½ fots spårvidd å samma terräng endast skulle kosta c:a 16,000 kronor mindre än en normalspårig med 4 fots 8 ½ tum

vidd mellan skenorna, skulle således förhållandet blifva att, då en bredspårig bana såsom statens i rundt tal kostade 800,000 kronor pr mil, b o r d e *en smalspårig 3 1/2 fots bana enligt denna teori kosta 784,000 kronor pr mil. Eller med omvändt exempel: om en solidt utfördt smalspårig 3 1/2 fots bana, såsom erfarenheten på mer än ett ställe visat å ganska svårarbetad terräng, kunnat åstadkommas för 250 à 300,000 kronor pr mil med erforderliga lokomotiv, vagnar och allt, så borde en bredspårig bana såsom statens, för samma trafik och å samma terräng, kunna byggas för 234 à 284,000 kronor.»* —

»Något sådant hade visserligen icke förekommit, utan statens bredspåriga banor kostade i medeltal omkring kronor 800,000 pr mil och de privata smalspåriga 3 1/2 fots c:a kronor 250 à 300,000 pr mil. Men då det fortfarande påstods af mycket högt stående statsjernvägstjenstemän, att skillnaden i kostnad mellan smal- och bredspåriga jernvägar å samma terräng endast skulle vara 16,000 kr. pr mil,» — tyckte Carlsund som kunde vara ironisk — *»att en utredning af detta sakförhållande kunde vara nyttigt för det allmänna, emedan, om så vore förhållandet, de bredspåriga banorna, i synnerhet statens, kostat alltför mycket penningar, och att besparingar på öfver 50 millioner kronor vid deras anläggning kunnat göras,* f ö r s å v i d t n e m l i g e n d e i f r å g a v a r a n d e t e o r i e r n a b e f i n n e s v a r a r i k t i g a.» — — Efter det att Carlsund gifvit vederbörande denna nöt att knäcka, har »the Battle of the gauges» i Sverige officielt upphört att spöka.

För öfrigt uttalade sig Carlsund i sitt ofvan citerade yttrande, likasom jag, för hufvudbanornas fortsatta byggnad med normal spårbredd, men att lokalbanans spårvidd och byggnadssätt borde lämpas helt och hållet efter trafikens fordringar, och han antog, på grund af exempel hemtade från erfarenheten, att *»smalspåriga jernvägar, i synnerhet af större längd, böra gifva ett bättre ekonomiskt resultat än bredspåriga, emedan anläggningskapitalet likasom trafikkostnaden i verkligheten visat sig blifva jemförelsevis betydligt mindre».*

Att Carlsund och de med honom liktänkande, i fråga om

byggnadssättet för vårt 10,000 kilometer omfattande jernvägsnät, sedermera fått rätt i sina åsigter, behöfver inte påpekas. *)

Detta måste väl äfven erkännas hafva varit de enda kloka och riktiga. Att i ett jemförelsevis fattigt land som Sverige — der nationalförmögenheten på 1860-talet uppgick till endast c:a 100 kronor pr person, under det att den exempelvis samtidigt i Danmark belöpte sig till 250 kronor, i Belgien till 267 kronor, och i Frankrike till 414 kr. — såsom anhängare till det bredspåriga systemet ville dekretera, att alla de svenska jernvägarne skulle byggas lika stambanorna — hade helt enkelt på den tiden varit att försvåra eller omöjliggöra utförandet af enskilda jernvägsbyggnader. Och att i ett land som Sverige, med dess dåliga och backiga landsvägar, vilja försvåra och omöjliggöra anläggningen af jernvägar, äfven om de icke voro så fullkomliga, men tillräckliga för trafikens behof, ådagalade förvisso icke höjden af omdömesförmåga och statsklokhet.

* * *

År 1862 bildades bolag för byggandet af jernvägen mellan Borås och Herrljunga och jag erhöll uppdrag att utföra arbetet. Styrelsens ordförande var landshöfdingen grefve Eric Sparre. Under mina resor till arbetet brukade jag ofta taga lilla frun med till Borås, och då fick hon fungera såsom värdinna vid det bord å en restaurant, der de i staden varande ingeniörerna baron Leijonhufvud och Almlöf och jag brukade intaga vår middag tillsammans med en urgammal liten f. d. kapten — för resten min hustrus ifriga kurtisör — som alltid bar svärdsorden och tapperhetsmedaljen utanpå ytterrocken, och en eller annan utomstående treflig ungherre från orten, såsom borgmästaren Wendt, en af mina f. d. kamrater i Lund doktor Lundhquist (»Luffe» benämnd) m. fl.

Detta var glada tillställningar, liksom vistandet i Borås i allmänhet, der det visades oss den största vänlighet af alla med hvilka vi kommo i beröring. Bland familjer, med hvilka vi

*) Mera härom i den blifvande IV delen af dessa anteckningar.

umgingos, minnes jag företrädesvis grosshandlaren E. J. Heyman från Göteborg — ledamot i Boråsbanans styrelse — hvilken jag lärde mig djupt högakta och värdera. I hans villa i Göteborg tillbringade min hustru och jag som barn i huset många angenäma stunder, tillsammans med hans ovanligt älskvärda fru, född engelska, och den öfriga familjen.

* * *

En del materiel till jernvägen måste anskaffas från England, och Heyman erhöll styrelsens uppdrag att resa dit för att jemte mig afsluta köp häraf.

Vi reste således öfver till London, och som 1862 års stora verldsexposition då pågick, togs min hustru med. Vi bodde på samma stilla »boarding-house» hos den lilla behändiga mrs Child vid Cecil street Strand, der jag residerat två år förut, och blefvo behandlade som om vi hört till familjen.

London, och den praktfulla utställningen i det kolossala Glaspalatset voro naturligtvis »great attractions» för den unga frun, som aldrig varit utom Sveriges gränser och således kunde betrakta sig såsom varande ute på »weddingtrip», och huru *intressant* det föregående långa besöket i London än varit för mig, var detta i alla afseenden öfverträffande i fråga om *trefnad.*

I London hörde vi på en konsert — tack vare en af mina gamla vänner, mr Buchanan, som med mycken möda skaffat biljetter till en eller ett par guinéer stycket — Jenny Linds underbara sång — för sista gången.

Sedan Heyman uppgjort jernvägsaffärerna och rest hem, stannade min hustru och jag i England fjorton dagar, och reste derifrån med ångbåt öfver Antwerpen hem till Sverige.

I Antwerpen höllo vi emellertid på att fastna. Den storartade katedralen med sina härliga träskulpturer hade vi besett likasom andra sevärdheter, och till tidens vinnande tog jag en cab och tillsade kusken på tyska att köra till ett tafvelgalleri och andra uppräknade ställen. Han nickade och vi satte oss upp. Efter ungefär en half timmes åkande hade vi hvarken

kommit till galleriet eller någon af de platser jag tillsagt om, och jag började blifva orolig att medhinna bese alltsammans, ty vi hade inte mera än c:a en timma på oss, innan jernvägståget, der vi hade våra reseffekter polletterade, skulle afgå.

Jag räckte ut hufvudet och tillsade honom åter angående körningen — han nickade.

Åter en half timmes färd genom besynnerliga trånga gator. Ytterst orolig fick jag honom att hålla, och kom då ändtligen underfund med, att mannen inte begrep annat språk än holländska, hvilket jag å min sida inte kunde tala eller förstå.

Der sutto vi nu troligen långt ifrån jernvägsstationen — i en förstad, efter hvad det ville synas.

Jag ropade an folk på gatan och sporde dem om »Chemin de fer» — »Eisenbahnhof» — »Railway station», men ingen förstod annat än holländska.

Om vi haft litet tid på oss, hade situationen kunnat vara löjlig nog, men i stället var den ganska allvarsam, ty kommo vi inte med tåget, så gingo våra reseffekter till Hamburg, biljetterna voro obrukbara och dessutom började det skymma.

Då kom jag till all lycka ihåg att jernväg hette »Isenveg» på holländska.

»Isenveg!» skrek jag i brådskan tio gånger till kusken. Nu begrep han och vi kommo i sista minuten till stationen. Hvarför han kört oss som han gjort eller hvar vi varit under den en och en half timmes långa färden, var ej tid att forska efter.

* * *

På hösten invigdes Borås-Herrljunga-banan, och jag fick då af jernvägsbolaget en present af 1,500 kronor och af konungen, som personligen var närvarande, Nordstjernan. Trafikchefen grefve Arvid Taube erhöll Vasen.

Under sådana förhållanden brukar »dubbning» till riddare icke förekomma. Grefve Sparre ansåg emellertid detta nödvändigt och sammankallade dagen efter invigningen af banan en

stor mängd af stadens och ortens honoratiores m. fl., att närvara vid den högtidliga ceremonien.

Taube och jag fingo falla på knä å golfvet bredvid hvarandra och grefven skulle draga värjan, för att på häfdvunnet sätt, dubba oss. Men hur han stretade och drog, ville den fastrostade pampen på inga villkor fram — oaktadt de mest energiska försök. Taube skulle då liggande på knä, hjelpa till med utdraget, drog i slidan, medan landshöfdingen drog i fästet, men det gick inte. Det var ett skådespel för gudar, att se grefvens och alla vittnenas lustiga miner, då han slutligen tog sitt parti och slog oss till riddare med baljan på värjan. Och att sjelfva, under sådana förhållanden, iakttaga den värdiga hållning och uppsyn som det historiska tillfället kräfde, var nära på öfvermenskligt.

Byggnad af tre broar öfver Ule elf vid Uleåborg. — Presenter. — Plan till jernväg Uleåborg-Torneå.

Några år efter det att den stora bron öfver Ume elf vid Umeå fullbordats, fick jag bref från en lagman Pentzin — Uleåborgs Lindhagen — hvaruti han nämnde, att en uleåborgare på resa i Norrland, sett den nya bron öfver Ume elf, och frågade, om jag ville uppgöra ritningar till tre liknande större broar, öfver grenar af Ule elf vid Uleåborg.

»Mycket gerna» — svarades — »om jag får emotse tvärsektioner af broöfvergångarne jemte noggranna jordborrningar m. m. samt uppgift på det byggnadsämne, hvaraf broarne voro afsedda att byggas, jemte priser på materialier, dagsverken o. d., i enlighet med lemnadt fullständigt frågoregister.»

Allt detta erhölls, och jag uppgjorde ritningar och kostnadsförslag till de tre broarna, hvilka man beslutat bygga af trä.

De tvenne mindre broarna öfver grenar af elfven, konstruerades med trenne 60 fots spann hvardera, men den tredje öfver

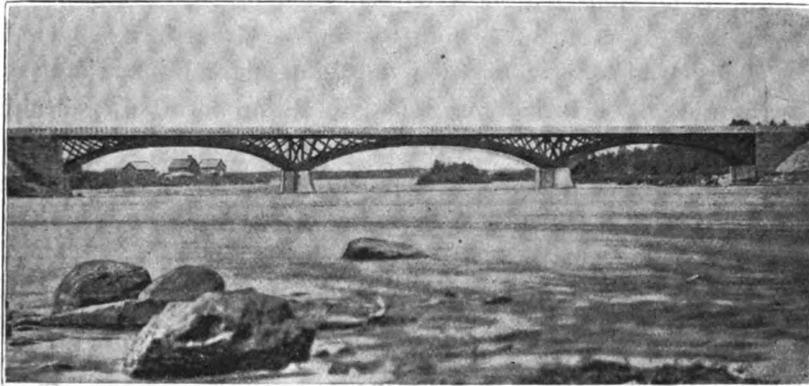


Rysk »Troika» (släda med tre hästar) af massivt silfver.

Present till Cl. Adelsköld af Uleåborgs stad efter fullbordade brobyggnader öfver Ule elf.

den stora Tuira-grenen, med dess betydande vattenvariationer och våldsamma isgångar, måste byggas på annat sätt och konstruerades såsom bågbro, med bågarne sammansatta af plankor och i tre spann om 120 fots längd hvartdera.

Arbetet med dessa broar, utfördes sedermera enligt af mig lemnade detaljritningar och under min ledning, af min gamle trogne brobyggmästare Sundvall från Bollnäs, hvilken börjat hos mig som arbetare vid brobyggnader å Söderhamn-Bergviks jernväg, och sedan varit med om diverse ganska svåra företag i den vägen, som de många broarna å Uddevalla-Venersborg-



Bro öfver Ule elf i Finland (Tuira-grenen).

Herrljunga-banan, och alltid med den största omsorg och noggrannhet, följt de ritningar och föreskrifter, som lemnats honom.*)

När ritningarna till Uleåborgsbroarne aflemnats, hade man utöfver min räkning, uppgående till några hundra kronor, honorerat mig med ett så frikostigt extra arfvode, att jag förklarade

*) Gubben Sundvall var ej så obetydligt originel, och sade inte många ord, men handlade i stället. När jag t. ex. visat honom en broritning, förklarat allt för honom och sagt huru det i detalj skulle utföras, stod han "bara öra". Och när jag då slutat, sade han: "Ack! Ack! Ack! så ska' de' bli gjordt." — Och jag var alldeles säker på, att han begripit och att detta blef riktigt gjordt.

Sundvall, som ända till det sista var sig lik, biträdde slutligen vid byggandet af broarna å Upsala-Geflebanan. På mitt föranstaltande hade han förut erhållit en stor rysk guldmedalj för Uleåborgsbroarne, och vid Upsala-Geflebanan skaffade jag honom Vasaorden, hvilka dekorationer togo sig godt ut å vadmals-kyrkrocken om söndagarne.

S. afled i november 1895, 82 år gammal.

mig villig öfvervaka arbetet och lemna alla detaljritningar och förslag utan någon särskild ersättning. Detta anbud accepterades efter några protester; men i stället fick jag emottaga så mycket ståtligare presenter, sedan broarna fullbordats, nämligen:

Ett cigarrfodral af massivt guld med Uleåborgs vapen i emalj och Tuirabron ingraverad, samt en »trojka» — rysk släde — med tre hästar och kusk af massivt silfver, tillverkad i Moskva, hvilka båda pjeser äro af mästerligt arbete och lära kostat tillsammans omkring 4,000 kronor.

Dessutom erhöll jag en utmärkt vacker bordstudsare, och 1,000 kronor kontant, att derför köpa något efter eget tycke och smak.

Värdet af dessa presenter kan knappast räknas lägre än mellan 5 à 6,000 kronor, en för visso alltför storartad ersättning för ett par angenäma resor till Uleåborg, under det att brobyggnaderna pågingo, samt för detaljritningar och korrespondens med lagman Pentzin och byggmästaren Sundvall.

Några år derefter erhöll jag dessutom på förslag af guvernören baron von Alfthan af ryske kejsaren Stanislaiordens andra klass.

* * *

Med anledning af att Ule elf under vårflödena medför mycken sand, uppgrundas elfutloppet i hafvet hvarje år, föranledande till ständiga och gagnlösa muddringsarbeten.

Vid mitt första besök i Uleåborg föreslog jag, att man skulle å grundet i elfmynningen, som bestod af fin sand, genom pålning å ömse sidor bilda en ränna, och låta vårfloden skära ut en fåra mellan pålningarna. Derefter skulle elfven genom en dammbyggnad ledas åt sidan och vid nästa flod, bäst den ville, skära sig ut genom de lösa sandbankarne. Jag är alldeles säker att denna plan skulle lyckats, men efter hvad det är mig sagdt har den inte kommit till utförande, utan man muddrar der fortfarande hvarje år.

* * *

Några år efter ofvannämnda broars högtidliga invigning, hvilken jag skolat öfvervara, om jag ej under vägen betänkligt insjuknat i kolera i Hernösand, anmodades jag af en jernvägskomité i Uleåborg, att göra okulärbesigtning af lokalen för en ifrågasatt jernvägsförbindelse mellan Uleåborg och svenska gränsen vid Torneå, samt afgifva yttrande om sakens utförbarhet, äfvensom lemna ett approximativt kostnadsförslag.

Och naturligtvis åtog jag mig med nöje, och tacksamhet för den frikostighet, som förut visats mig, detta uppdrag under vilkor, att ingen ersättning derför lemnades.

Under resan, som företogs år 1874, upp till Haparanda med ångbåten Luleå, hvilken fördes af vår vän Herman Ankarcrona, åtföljdes jag af min hustru.

I Haparanda hemtades vi af en af komitéledamöterna fabrikör Åström och fördes tillbaka på samma sätt i hans vagn. Sammanlagdt reste således herr Å. fyra gånger mellan Uleåborg och Haparanda för vår skull eller tillsammans 60 mil. Man kan knappast vara artigare och vänligare! Men samma vänlighet har jag städse funnit, äfven på andra ställen, i det gamla systerlandet...

Terrängen — der man tänkt sig banan framdragen och som besågs under resan till Uleåborg, var i allmänhet gynsam, men flere öfvergångar af större vattendrag förekommo, hvilka togos i betraktande och sedermera uppmättes, hvarefter jag efter hemkomsten uppgjorde ett approximativt kostnadsförslag med eskisser till de många och stora broarna.

På samma sätt som under mina föregående besök i Finland, emottogos min hustru och jag på det mest förekommande och hjertliga sätt med offentliga och privata fester af de vänliga uleåborgarne. Och under vistandet i Uleåborg omkring en vecka, bodde vi hos stadsläkaren professor Nylander, der vi behandlades som kära anhöriga.

Guvernörerna i Österbottens län friherre von Alfthan (sedermera senator) och hans efterträdare Nyberg, visade mig under

mina och min hustrus besök i Uleåborg äfven mycken vänlighet som vi aldrig glömma.

Vid återkomsten till Haparanda gingo vi åter ombord på ångbåten Luleå, och samma dag inträffade min 50-åriga födelsedag, hvilken firades med en liten fest å ångbåten. Jag tyckte i mitt stilla sinne, att det inte var just så mycket att hurra för att hafva blifvit ett halft sekel gammal.

Besök i Borgå och Helsingfors 1869. — Runeberg. — Maria Linder.

I början af maj 1869, hade jag i sällskap med en af mina biträden, civilingeniören Lindegren, på anmodan af en svensk, i Finland bosatt förmögen affärsman, herr Levin, begifvit mig öfver till »Suomis land» för att biträda vederbörande i Helsingfors och Borgå vid uppgörande af förslag om tilltänkta jernvägsanläggningar.

L. och jag gingo med ångbåt öfver till Åbo, der vi, medan ångbåten lossade och lastade, hade tillfälle bese staden, det gamla slottet, och det som var af mesta intresse, restaureringen af den åldriga domkyrkan.

Någon synnerlig aktning för de döda, kunde just inte spåras, ty till grafvarne under kyrkan, stodo dörrarna öppna, locken till kistorna, som innehöllo skelett och stoft af biskopar, krigare och andra stormän, inhöljda i multnade trasor af siden, sammet och guldgaloner, voro aflyftade och hvem som hade lust, kunde fritt beskåda förgängelsen, och annektera en trofé. Och att man begagnat sig af tillfället att komma i besittning af »reliker», synes framgå deraf, att en af mina finska vänner sade sig hafva af en kyrkoarbetare köpt en vacker ring, tagen å Katarina Månsdotters lillfinger, hvilken han ämnade skänka kung Carl XV. Huruvida konungen någonsin fick denna present kom jag aldrig att utforska.

Från Åbo foro vi vidare till Helsingfors, gynnade af det vackraste väder. Vi passerade derunder en del af Finlands södra

skärgård, med tusende löf- och barrskogbeklädda öar och holmar, samt slutligen Sveriges sista värn på finsk botten, Sveaborg.

Dagen derpå fortsattes resan till Borgå, målet för färden, som egentligen gällde den tillämnade jernvägen mellan denna stad och Kervo station å Helsingfors-Petersburgs-banan, men äfven andra tillämnade banor.

I Borgå emottogos vi af intresserade i jernvägsfrågan, herr Levin, konsul Eklöf m. fl., säkert uppgående till femtio personer, på ett sätt, som visade huru lifvade finnarna kunna vara. Uti en stor kägelbana med restaurant, var på förhand anordnad en fest, dit vi af hela sällskapet genast efter ankomsten till Borgå fördes. Och der åts och der dracks, så att jag knappast ens under den gamla goda tiden i Vermland varit med om något värre. Champagnen flöt i strömmar, oändliga välkomsttal och tal för den tillämnade Borgå-Kervo-jernvägen höllos, hvilka under hurrningar besvarades af Lindegren och mig, så länge talförmågan räckte till. — Kägelkloten rullade under allt detta, och blandade sitt mullrande ackompagnement med det allmänna stimmet och försök till sång.

Ändtligen fram på morgonqvisten tittade solen in och körde hvar och en hem till sitt.

Efter några timmars slummer, hemtades vi och nu intogs en nästan lika grundlig gemensam frukost, med champagne och nya skålar, och derefter begaf sig hela sällskapet, framåt middagen, ut i ett flertal vagnar, i akt och mening att rekognoscera terrängen för den tilltänkta jernvägen.

Sedan vi för detta ändamål åkt ett stycke utom staden och ströfvat omkring en eller annan timme, började våra värdar känna hungerns qval, och trots mina protester och på erfarenhet grundade påstående, att »tomma hundar jaga bäst», fördes Lindegren och jag — hvarvid en Borgåbo drog i hvar arm och en sköt på bakifrån — åter till kägelbanan, och der fortsattes samma glada lif som under gårdagen.

Efter återkomsten till hotellet på natten, talade jag till min reskamrat och sade:

»Hör du, min gosse, detta lif duger f-n ta mig inte, ty då komma vi försupna hem till Sverige, utan nu ge vi oss af på tu man hand i morgon bittida, innan de goda Borgåboarne hunnit morna till sig.» —

På morgonen, då meningen varit att återföra oss till kägelbanan, voro emellertid fåglarna flugna ur boet. — — — L. och jag medhunno den dagen mycket väl att besigtiga terrängen för hela den cirka två mil långa banan, och under tiden hade väl kopparslagarne bidragit till att man lugnat sig något i Borgå, så att jag dagen derefter på f. m. fick tillfälle göra ett besök hos Runeberg.

Skalden bodde då med familj i samma envåningshus, som nu inköpts af finska staten, men hade redan haft det slaganfall, som sedan föranledde hans alltför tidiga frånfälle.

Jag aflemnade mitt kort, blef på det vänligaste mottagen af fru Runeberg och fick äfven se och tala med den vördnadsvärde gamle skalden, som föreföll ännu mera imponerande genom det långa skägg, som han bar på äldre dagar, än han nu gör å statyn i Helsingfors och å byster och målningar, der han framställes slätrakad.

Runeberg trifdes som bekant bäst i sin stuga ute i skärgården. Och emellan det han der författade sina, så länge svenskt språk talas, odödliga skildringar af sitt fäderneslands natur och folk, och detta finska folks bragder under det krig, konung Gustaf IV Adolf, genom sin envishet och oefterrättlighet framkallat, roade han sig med fiske och jagt.

I hans arbetsrum, der han emottog mig, sutto uppspikade på väggen ett halft dussin räfskinn, och på hvartdera af dessa hängde en jagtbössa.

Han var nästan lam i ena sidan och hade svårighet att yttra sig.

»Det är de der bestarna, som bott i skinnen ni ser» — yttrade han långsamt och med svårighet — »som tagit helsan, och

kommer att taga lifvet af mig; men jag har tagit många räfvars lif, och de bara ett, och då kunna vi vara qvitt.» — — —

När jag skulle aflägsna mig, sade jag:

»Jag får väl framföra en helsning till eder allra bästa vän och beundrare, när jag kommer hem?»

»Hvad menar ni?»

»Jag menar hela Sveriges folk, som i skolorna läst *Fänrik Ståls sägner* och derigenom lärt sig älska och vörda författaren — och att aldrig glömma Suomis land.»

»Ja, helsa Sverige!» — svarade han. — »Svenska konungar hafva visserligen emellanåt farit hårdhändt fram med oss finnar, men svenska nationen, med hvilken vi varit förenad i ondt och godt, i kamp och strid, i lif och död, i närmare tusen år, den har vuxit in i ens hjerta med rötter, så djupa, att de endast kunna uppryckas med lifvets förlust.»

Och när jag sista gången tryckte handen, som fört den penna, ur hvilken flutit »Torpflickan» och »Sven Dufva» m. fl. odödliga dikter, utropade han med oväntadt klar och stark röst:

»*Gud beskydde det gamla älskade broderlandet Sverige!*»

* * *

På hemvägen stannade jag öfver en dag i Helsingfors, för att besöka en af intressenterna i den tillämnade Borgå-Kervo-jernvägen, f. d. kaptenen vid finska gardet, Linder, och emottogs af honom på det artigaste och med samma gästfrihet, som öfverallt visats mig i Finland. Kapten L. inbjöd mig att tillbringa aftonen hos honom för att få språka om våra angelägenheter.

Då vi infunnit oss, beklagade han att hans fru var borta på en välgörenhetssammankomst hos generalguvernören, men trodde att hon snart skulle komma hem.

Vi tillbragte en mycket angenäm afton, men just då tiden syntes vara inne att gå hem till hotellet, slogos dubbeldörrarna till salongen upp, och en uppenbarelse tedde sig så tjusande, att

jag knappast hvarken förr eller senare kan påminna mig någon liknande.

Det var grefvinnan Maria Linder, född Muschin Puschkin, som återkom från guvernörens, och med det mest förtrollande behag och en engels strålande leende räckte mig handen. —

Maria Linder var då 28 år gammal, i sin fullt utvecklade, ovanliga, bländande fägring, men det var inte denna som åstadkom det bedårande intrycket då man såg henne, utan de strålar af den innerligaste hjertegodhet i förening med snille och själsadel, som likt ett elektriskt fyrverkeri gnistrade ur de klara, djupblå ögonen, och upplyste hela den älskliga varelsen och rummet omkring henne, så att man tyckte sig se henne omstrålad af en gloria.

Jag tänkte: »Om Rafael och Murillo haft en sådan modell, då de målade sina madonnor, och det varit möjligt att med jordiska färger återgifva en himmelsk uppenbarelse» — — —

Maria Linder hade samma filosofiska och andra åsigter som jag, och huru det var, kommo vi genast in i de mest intresserande spörsmål om »lifvets gåta», om »anden i naturen», om sociala förhållanden m. m.. Hennes språk var spirituelt och glänsande, hennes tankegång ädel, och hjerta hade hon på rätta stället. Timmarna flögo som minuter.

De uttalanden jag sedermera fått höra om grefvinnan Maria Linder i flere delar af Finland, om hennes, som man å ena sidan uppfattade saken, »fritänkeri» och »extravaganta idéer», men å flertalets, om hennes intresse för det uppväxande slägtet, hennes omfattande bildning, hennes hjertas godhet och deltagande för fattiga och sjuka, huru hon, då hungertyfus härjade och hundratals utmärglade sjuka i det största elände, släpade sig till Helsingfors, tjenstgjort som sköterska å en sjukbarack m. m., öfverensstämde fullkomligt med den uppfattning jag fått om den ytterst ovanliga qvinnan, under de trenne timmar jag hade den oskattbara lyckan att få vara i hennes sällskap, och derunder finna att vi i allt sympatiserade.

Jag skulle aldrig mera få återse henne, ty året derpå, när

naturen väcktes af vårsolens strålar, fåglarne sjöngo, träden knoppades och blommorna, som älskade henne, öppnade sina kalkar, för att glädja henne med sin doft och sina färgers prakt, hade Maria Linders »sökande ande redan fått sträcka ut famnen mot evigt gröna och blomstrande ängder». — — — Och otvifvelaktigt var det — för henne — bäst, att detta skedde i unga år, ty hon var bestämdt icke skapad att blifva lycklig under nuvarande förhållanden på jorden.

Till en hymn, som afsjöngs vid Maria Linders graf å Helsingfors kyrkogård, skref Topelius bland annat följande ord:

"Älskade, sörjda,
Sökande ande, du,
Vakna ur villan
Till Guds, din Herres, klarhet!
Engel i stoftet,
Två dina vingar nu
I Kristi kärlek!
Han skänke dig friden."

Baron Fleetwood och Crusenstolpe.

Under utförandet af Kroppajernvägen i Vermland 1851, hade jag gjort bekantskap med dåvarande egaren till Gammal-Kroppa, f. d. chefen för Vermlands fältjägare, generaladjutanten m. m. baron Fleetwood, en till kroppen något liten, men utmärkt hygglig man, som ända till sin död visade mig mycken vänlighet, hvilket jag ansåg i första rummet böra tillskrifvas corpsanda, ty han hyste, likasom *alla* som varit anställda vid Vermlands fältjägare, en oförgänglig kärlek för denna corps.

Baron F. var mycket kolerisk till temperament, och brukade alltid på förhand bekräfta hvad han ämnade säga med ett »Herren förbanne mig», uttaladt med skånskt r-ljud.

Jag hade ofta under den förflutna tidens resor — på inbjudning en gång för alla — besökt honom på hans magnifika bruks-

egendom Garpenberg, der det språkades om gamla tider, då jägarne voro med i Tyskland och Norge, och der jag hade tillfälle hjälpa honom litet smått med hans bruks- och vattenbyggnader, äfvensom andra anläggningar.

Vid den tid hvarom nu är fråga, eller i början af 1860-talet, bodde baronen och hans tyska friherrinna, med hvilken han fått en betydlig förmögenhet, i Stockholm under vintrarne, och jag besökte honom rätt ofta. Jag lefde då i förhoppningarnas ljusaste och gladaste ålder, och han var, oaktadt temligen gammal, ännu lifligt intresserad för allt, i synnerhet för kommunikationsväsendets utveckling. Och deruti, likasom i mycket annat beträffande samhällets utveckling i tidsenlig riktning, hade vi, oaktadt skilnaden i ålder och social ställning — han generaladjutant och mycket rik och jag en nödtorftigt bergad kapten — många beröringspunkter, och våra samtal präglades af den kamratanda, som förefanns inom Vermlands jägares officerscorps utan all etikett å min sida, och voro således mycket ogenerade och angenäma.

I den sjelfständiga position, hvaruti jag från början af min offentliga bana ställt mig genom att icke göra mig beroende af någon, vare sig genom begäran om tjenster, penningelån eller på annat sätt, kunde jag nemligen utan kryp, men på samma gång utan närgångenhet, påtvingande eller öfversitteri bemöta alla, från och med konungen ända ned till arbetaren — fritt och öppet såsom medmenniskor. Jag vet mycket väl, att jag genom en sådan oböjlighet i ryggen, och måhända något för frispråkande tunga, i fråga om offentliga personer och hvarjehanda på dagordningen stående, stött för hufvudet mäktiga herrar och intressen och derigenom skadat mig sjelf. Detta, som jag då obetänksamt nästan yfdes öfver, har jag nu funnit vara till en viss grad dumt handladt; ty ställd på en mera omfattande verkningsplats, som jag möjligen utan att visa så mycken sjelfständighet kunnat vinna, tror jag mig måhända kunnat vara till mera gagn för det allmänna.

Detta i förbigående.

En gång då vi sutto och språkade vid brasan, med ett punschglas framför oss hvardera, kom talet på den hämsko, som man från ett visst mäktigt håll, sökte sätta på det privata jernvägsbyggandet, och jag meddelade honom utdrag ur ett underdånigt utlåtande af en jernvägskomité, bestående af chefen för statens jernvägsbyggnader och hans tvenne närmaste män i styrelsen, hvaruti föreslås att: »*till bevarandet af ingeniörsförmågor, arbetskrafter m. m. åt statens jernvägsbyggnader, inga privata jernvägsbolag borde få koncession, förrän statens bansystem fullbordats*».

»Nej, så Herren förbanne mig det ska' ske!» — ropade den hetlefrade lille baronen och spratt upp som en stålfjäder. »Kom hit i morgon kl. 11 f. m., skola vi språka med en, som kan rifva ner himmel och jord om det kommer i fråga. Han skall ge svar på tal.»

Jag infann mig följaktligen hos baron F. på slaget elfva för att få se huru en sådan himlastormare såg ut.

Inkommen i baronens arbetsrum, fann jag stående nära skrifbordet en äldre, temligen storväxt personlighet i bonjour hopknäppt upp till hakan och med utseende af en gammal afskedad major.

»Tillåt mig presentera herrarne för hvarandra, kapten Adelsköld — assessor Crusenstolpe.»

Att min öfverraskning var stor, då jag fick se denne märkvärdige man, en gång kung Carl XIV Johans förtrogne och gunstling, men sedermera högstdensammes nådigst mest afskydde fiende, i samme högsalige konungs, f. d. högt betrodde mans, baron Fleetwoods, intima skrifrum, torde hvar och en finna. Och öfverraskningen minskades visserligen icke, då jag genast märkte den förtrolighet, som existerade mellan den högaristokratiske friherren och den i de högförnäma, konservativa kretsarna, ytterst illa ansedde »rabulisten», f. d. Vaxholmsfästningsfången och utgifvaren af den spirituelt elaka tidskriften — »*Ställningar och Förhållanden*».

Crusenstolpe visade sig vara en mycket angenäm sällskapsmenniska, qvick, men ej så litet elak och bitter i omdömet, och detta må väl ingen undra på, som känner hans historia.

Det språkades en stund om kommunikationsväsendet, och jag lofvade uppsätta en promemoria samt lemna Crusenstolpe den några dagar derefter.

Detta skedde, och i nästa nummer af »*Ställningar och Förhållanden*» återfann jag till min stora förvåning min promemoria i det allra närmaste oförändrad och ord för ord införd i den öfriga texten. Och då jag yttrade min undran häröfver för baron Fleetwood, sade han, att en ej obetydlig del af innehållet i tidskriften bestod af insända artiklar och meddelanden, hvilka redigerades af Crusenstolpe, så att allt blef sammanhängande och föreföll som vara tecknadt af samma penna.

»Jag begagnar ganska ofta tidskriften sjelf» — tillade han — »för att få fram saker, som inte på annat sätt kunna bibringas allmänheten. Fastän man afskyr tidskriften, läses den för sitt spirituella skrifsätt i alla, äfven de allra högsta kretsar, och det är, Herren förbanne mig, det roligaste jag har, när jag emellanåt i societeten får höra mina vänner skälla ner Crusenstolpe för hvad *jag* skrifvit — — — men låt detta vara oss emellan.» *)

Följden af detta meddelande var, att äfven jag emellanåt begagnade mig af Crusenstolpes vänlighet, att i »*Ställningar och Förhållanden*» intaga flere af mig skrifna uppsatser i olika förekommande ämnen, och att jag på detta sätt blef närmare bekant med den intressante mannen, obestridligt en af Sveriges allra förnämsta skriftställare, samt erhöll del af åtskilliga episoder i hans lif och andra högst intressanta interiörer i politik och annat, hvilka nog förtjenade att bekantgöras, såsom klart belysande vissa märkliga tidens händelser, som passerade bakom verldsteaterns kulisser, och dessa äro ej så sällan de, som sätta prägel på historien.

*) Måhända kan det af någon betraktas såsom en indiskretion, att hafva omnämnt denna, den hederlige baronens skriftliga förbindelse med "revolutionären" Crusenstolpe; men om jag attesterar att de ifrågavarande "sakerna, som baron F. ansåg sig icke kunna bibringa allmänheten på annat sätt", rörde nationalekonomiska frågor utan spår till politik, äfvensom att jag sjelf erkänt mig hafva begått samma försyndelser, torde "indiskretionen" befinnas vara af mindre betydelse.



1862-63 års riksdag.

Ståndsriksdagsvisa 1800. *)

Adelsmannens.

Herre! låt mig städse dyrka
Frihet utan skyldighet,
Och gif mina lungor styrka
När jag skriker. Rättighet
Låt mig få min bonde pina,
Fast jag talar jemnlikhet,
Styrk ock privilegier *mina*
Nu och i all evighet.

Borgarens.

Herre! låt ej kursen falla,
Stegra agio efter hand,
Minska ock Exporter alla
I vårt kära fosterland!
Öka denna villervalla
Med en mängd af missväxtår.
Värdes mig sen till dig kalla
När som allt till fanders går.

Prestens.

Herre! tänk på prester alla,
Men på mig isynnerhet.
Värdes mig till himlen kalla,
Om der blir en ledighet.
Låt mig här i tiden njuta
Allsköns tiond, som kan fås
Och som biskop saligt sluta
Mina dar i Vesterås.

Bondens.

Herre! värdes undanrödja
Hushållskomiténs försåt,
Tillåt ock okristligt höja
Skjutsafgiften till en plåt.
Låt allt tionde försvinna,
Som vi ge till presterna.
Herre, låt ock brännvin rinna
Hemma och på vägarna.

Invigning af vestra stambanan. — Grundskattefrågan. — Carl Anders Larssons i Maspelösa motion om grundskatternas aflösning. — Ledamot af statsutskottet.

Vid riksdagen 1862—63 hade jag uttagit pollet för Adelsköldska ätten N:o 2029 å Riddarhuset, och sålunda utkorat mig sjelf till lagstiftare för svenska folket.

I sammanhang härmed hade jag på förhand beslutat, att omskapa hela samhällsordningen till ett idealiskt tillstånd eller, med ett ord, införa det så kallade tusenåriga riket.

*) Anses vara författad af Hans Järta.

Vid inträdet i det »höglofliga» huset med sina vapenbeklädda väggar, Gustaf II Adolfs bronsbyst och landtmarskalkens elfenbensstol samt de många stormän både till namn, embete och social ställning, som upptogo bänkraderna, fann jag mig visserligen på min »upphöjda» plats långt bort å 25:te »bänken» i salen, temligen enkel och kände min revolutionära förmåga såsom statsman, lagstiftare och politiker betydligt nedsatt; men tyckte mig finna, att en eller annan ännu enklare personlighet än jag, förekom i den blandade församlingen af ridders- och adelsmän, och föresatte mig, att åtminstone göra så godt jag kunde, och det var ju vackert så.

* * *

Strax i början af riksdagen i november månad inkom en skrifvelse från Kongl. Maj:t med omförmälande, att vestra stambanan nu efter åtta års arbete fullbordats, jemte inbjudning till ett visst antal af Rikets Ständers herrar ledamöter att närvara vid den högtidliga invigningen, som skulle ega rum den 3—6 november i närvaro af konungen, regeringen m. fl., äfvensom af en deputation af Norges storting.

Jag var nog lycklig att få vara med bland de af ridderskapet och adeln utvalde, och hela färden var en af de mest angenäma, från början till slut.

Tåget var ett festtåg i ordets hela bemärkelse, en storartad Eriksgata, som konung Carl XV gjorde genom landet, varmt hyllad af sitt folk, hvar han drog fram. Måhända kände han sig aldrig så populär och lycklig som då. — — —

Första nattqvarteret togs i Örebro, der vi voro inqvarterade i familjerna, och en splendid bal gafs af staden.

Dagen derpå var festmiddag i Falköpings stationshus. Här mötte en deputation från norska stortinget under anförande af stortingspresidenten Harbitz.

Under middagen var platformen fullpackad med nyfiket folk, som ville se kungen. H. M:t stod nära ett fönster utåt platformen och var så nådig att dricka ett glas champagne med mig.

»Nu söp'en fjerde gången en stor sup!» — utropade en gumma, som stod utanför, vändande sig till sitt följe. Hon hade inte släppt konungen ur sigte och inte kunnat föreställa sig annat, än att den ljusa champagnen var »svensk nektar».

Konungen, som hörde utropet, skrattade och räckte gumman ett par dussin champagneglas till utdelning, och sedan klingade han med gubbar och gummor, så långt ut han kunde sträcka sig. Derefter yttrade han till mig:

»Kom upp i min vagn, när vi fortsätta resan, ty jag vill tala med dig.»

För högstdensammes räkning funnos två vagnar särskildt sammanfogade, nemligen en täckt 1:sta klass med trenne kupéer ur hvilken mellanväggarne uttagits, samt en öppen godsvagn, med bänkar rundt omkring och behängd med blått kläde, på hvilket gula kronor voro fastsydda, hvarförutom en matta utbredts på golfvet. En brygga förband dessa båda, ingalunda kungliga vagnar. Anspråken voro mindre på 1860-talet, än trettio år derefter.

Till följd af H. M:ts befallning steg jag upp i den öppna vagnen. Tiden hade emellertid icke medgifvit att hemta min uniformskappa i den kupé hvaruti jag förut åkt. Jag befann mig således i uniformsfrack och mådde som en stackare, ty det småsnöade och var mycket kallt — och ensam stod jag derute i mörkret, ty alla högdjur, som inbjudits att åka med konungen, höllo sig inne i den andra täckta, varma och väl upplysta vagnen.

Knappt hade tåget satt sig i gång, förrän friherre Ericson kom ut ur den täckta vagnen och yttrade temligen snäft:

»Majoren *) tycks inte hafva reda på att dessa båda vagnar äro reserverade för konungen och de särskildt af honom inbjudna.»

»Jo, herr baron» — svarade jag — »detta har jag noga reda på, och jag ber baron vara fullkomligt öfvertygad om, att hade H. M:t inte särskildt befallt mig att stiga upp i hans vagn, så

*) Jag hade kort förut vid utnämningen till chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet på samma gång blifvit major.

vore jag bestämdt inte här, utan hade stannat på min goda riksdagsmannaplats i tåget, der det är ojemförligt mycket trefligare än här, i kylan och mörkret.»

Han svarade inte, utan gick hastigt in i den täckta vagnen, der kungen befann sig.

Strax derefter kom H. M:t ut.

»Sitt!» befallde han. — »E. tycks inte vara rätt god på dig — hvad sa' du till honom?»

Jag berättade ordagrannt hvad som förefallit.

Han skrattade, och sedan talades om något obetydligt, hvarpå han slutligen yttrade:

»Mins du våra jernvägsfunderingar under resan deruppe i Norrbotten? — Jag tror man kan vara stolt öfver hvad som redan realiserats deraf. Sjelf har jag sällan känt mig så tillfredsställd och belåten som i dag.»

»Ja» — svarade jag — »nog mins jag det, och Eders Maj:t kan med rätta vara stolt öfver den utsträckning våra jernvägar genom E. M:ts intresse vunnit under de fyra år, som derefter passerat. Men E. M:t och landet stå å andra sidan i stor tacksamhetsskuld till chefen för statens jernvägsbyggnader, ty det är hans förtjenst, att E. M:t redan i dag kan å jernväg göra en Eriksgata tvärt igenom sitt land. Något sådant har ingen konung i Sverige förr gjort.»

Han såg på mig, och derefter yttrade han:

»E. skall också få något i afton, när vi komma till Göteborg, som jag hoppas skall fägna honom; han är svag för det som glittrar.»

»Tillåter E. M:t att jag går tillbaka till min vagn, när vi komma till nästa station?» frågade jag, då han reste sig.

»Nej!» — svarade han. — »Jag vill att du åker i min vagn ända fram, så — ja, så får du se ståten bättre. Men kom in! Kom in!» — ropade han, när han skulle stiga tillbaka in i den täckta vagnen — »här ute fryser du ihjel, innan vi komma halfvägs till Göteborg.»

Detta var visserligen bra på ett sätt, men i verkligheten mindre trefligt, ty jag märkte nog, att de förnäma och höga jernvägsherrarne derinne funno min närvaro minst sagdt öfverflödig. Men mig angick det ju inte, om de rätade upp sig och sågo aldrig så högtidliga ut, då det var varmt derinne, och jag steg in i sällskap med konungen.

På detta sätt rådde jag inte för, att jag befann mig alldeles invid konungen bland hans »store män», då han, sedan tåget stannat i den fint utstyrda och eklärerade banhallen i Göteborg, med några ord förklarade banan invigd och dekorerade friherre Ericson med Vasaordens stora kors i briljanter (i förbigående sagdt värdt omkring 20,000 kronor) och f. d. kaptenerna och kamraterna vid väg- och vattenbyggnadscorpsen, Nordenfelt och Elworth, med Nordstjerneorden.

I Göteborg voro vi äfven inqvarterade i familjerna och mottogos på det mest förekommande och luxuösa sätt. Jag hade för natten en hel elegant våning till min disposition hos en grosshandlare Bark. Hvar värden — en rik fabrikant — och hans familj sjelfva kinesade, tänkte jag ej på förrän senare.

Invigningsfirandet slutade i Göteborg med en öfverdådig festmiddag å börssalen samt galaföreställning å teatern, hvilken senare dock flera af middagsgästerna, af lätt begripliga skäl, då den försiggick omedelbart efter middagen, der de ädlaste viner flödat i strömmar, funno sig förhindrade att öfvervara.

Jag vandrade arm i arm till teatern med en af de förnämligaste gästerna, som omöjligt kunnat återfinna sin plymagerade trekantiga hatt, och derför kom att, mellan börsen och teatern, uppträda — för öfrigt rikt guldbroderad och ordensprydd — uti en vaktmästares anspråkslösa hufvudbonad.

Dagen derefter återvände de festande till hufvudstaden, något dufna i hufvudet och med betydligt sämre magar, än då de foro derifrån; men med ett oförgätligt minne af den angenäma och storartade färden.

* * *

Vid denna riksdag voro alldeles otvifvelaktigt grundskatte- och jernvägsfrågorna bland de vigtigaste som förekommo, helst om i betraktande tagas de ödesdigra följderna af de beslut, som då fattades.

Ståndsriksdagarne pågingo som bekant under obestämd tid, vinter och sommar, tills alla ärenden slutbehandlats.

Riddarhusets herrar ledamöter voro till största delen bosatte å landsbygden och betraktade sig i allmänhet, i fråga om skyldigheten att närvara vid plena, såsom »friherrar» (liksom Första kammarens oaflönade ledamöter nu för tiden). Dessa ädle ridders- och adelsmän hade sålunda för sed att, då vinternöjena i hufvudstaden började minskas, snö och isar smälte för vårsolens strålar, marken grönskade och lunderna löfvades, och framför allt då sådden skulle pågå och längtan till hemmet, till hustru, barn, folk och fä, började draga med oemotståndlig makt, utan permission resa hem och lemna riksdagen och riksdagsärendena åt sitt öde. På riddarhusets glest besatta bänkar sågos derför under sommarmånaderna, hufvudsakligen endast adliga embetsmän, som icke åtnjöto sin semester, gardesofficerare, som icke lågo och »flirtade» vid badorterna, tjenstgörande hofmän samt en och annan individ, som verkligen intresserade sig för det politiska lifvet och fäderneslandets angelägenheter.

Under sådana förhållanden fanns ingen annan möjlighet än att, för fyllande af vakanserna bland ridders- och adelsmän i utskotten infånga hvilka af Riddarhusets oupptagna ledamöter man fick fatt på.

Detta mötte emellertid motstånd från de flesta, ty ingen som kunde välja mellan att flanera på Norrbro — Stockholms då mest fashionabla plats — eller sitta i de tråkiga utskotten och »gräla med bönder», valde det senare, om han kunde slippa ifrån.

På detta sätt kom jag, som redan i riksdagens början invalts till suppleant, att redan vid min första riksdag blifva ordinarie ledamot af statsutskottet, hvilket på det högsta intresserade mig, sedan jag hunnit sätta mig något in i frågorna och blifva

bekant med de ovanligt många framstående personligheter, som voro ledamöter i detta utskott vid ifrågavarande riksdag. Bland dem, med hvilka jag gjorde bekantskap och kom i angenäma vänskapsförhållanden för hela lifvet minnes jag bland andra baron Reuterskiöld, brukspatron Montgomery-Cederhielm, generalintendenten Sandels, landshöfdingen v. Troil, baron B. A. Leijonhufvud, sedermera sjöminister, professorerna Carlsson och Selander, prostarne Gumælius, Berlin och Ljunggren, boktryckaren Lars Hierta, bruksegaren Strâle, A. O. Wallenberg, auditör Grenander, borgmästaren Ekholm, Anders Erickson, Matts Persson (»amiralen»), Erik Ersson i Wallsta, Per Nilsson i Espö, Anders Andersson, Sköldberg m. fl.

Under denna riksdag hade ledamoten af »Hedervärda bondeståndet» — sedermera ledamot af Andra kammaren — herr Carl Anders Larsson i Maspelösa den 29 nov. 1862 motionerat: »*att egare af kronoskattejord skulle berättigas lösa sina hemman från jordeboks- och hemmantalsräntan, — samt att de som ville begagna sig af denna rätt skulle ega att å landskontoret erhålla uträkning efter medelmarkegångspriset för det år lösningen egde rum som äfven beloppet af de kronoräntor, hvarmed hemmanet vore belastadt. Detta belopp, kapitaliseradt efter 6 procent, skulle inbetalas till landtränteriet, mot bevis att hemmanet för framtiden var 'frälselöst'.*» Vidare föreslogs i motionen, »*att de inflytande medlen skulle förvaltas af riksgäldskontoret, särskildt redogöras och användas antingen till afbetalning af statsskulden eller till inlösen af rikshypoteksbankens obligationer.*»

Denna vigtiga fråga skulle först behandlas i statsutskottets inkomstafdelning, som hade till ordförande bruksegaren Montgomery-Cederhielm, och i hvilken afdelning jag erhållit plats.

Sedan en lång öfverläggning egt rum, under hvilken ledamöterna af Höglofliga ridderskapet och adeln och Högvördiga preste ståndet yrkat afslag eller ändring i formuleringen, men de af Vällofliga borgerskapet och Hedervärda bondeståndet, med undantag af herr Ekholm, bifall till motionen, tog jag till orda och förordade förslaget, med påpekande hurusom redan åtkilliga

grundskatter — statens säkraste inkomst — *afskrifvits utan ersättning* till statsverket, och att det kunde tänkas gå på samma sätt med de nu ifrågavarande, då de otvifvelaktigt voro mycket ojemnt fördelade, och att det derför kunde anses vara klokt, att en *aflösning* af desamma, på ömsesidigt billiga grunder, gjordes snarast möjligt, hvarjemte jag slutligen visade, att riksdagen i sjelfva verket icke hade förbundit sig till något eller afsagt sig sin handlingsfrihet, när frågan återkom, om riksdagen, med instämmande i riktigheten af motionens principer, hos Kongl. Maj:t begärde en utredning och ett förslag till *aflösning* af grundskatterna, och de inflytande medlens användande på föreslaget sätt.

Detta förslag antogs på min röst i afdelningen, men ändrades i utskottet sålunda, »att riksdagen, utan att yttra sig principielt, endast skulle anmoda Kongl. Maj:t att tillsätta en komité för utredning af frågan om grundskatternas upphörande».

Mot detta utskottets beslut reserverade sig utan vidare biskop Annerstedt och doktor Malmstedt samt grefve Cronstedt, baron af Ugglas, Montgomery-Cederhielm, Reuterskiöld, Sandels, prof. Selander, d:r Gumælius, Ljunggren och Sandberg, prosten Berlin och herr Ekholm, hvilka ville i riksdagens skrifvelse inflika en invändning af kammarkollegium i frågan, att »det syfte motionen innebar skulle rubba den verkningskrets inom administrationen, som är kollegium anvisad».

Riksdagen biföll emellertid utskottets förslag om en komité.

Som bekant upptogs denna vigtiga fråga sedermera gång på gång med allt större anspråk från hemmansegarnes sida, tills slutligen, efter nya riksdagsordningens införande, anspråk framställdes med *fordran på de »sekelgamla orättvisornas» afskrifning, utan vederlag till statsverket.*

Jag vill inte påstå mig hafva egt någon siareförmåga eller djupare politisk blick, då jag talade och röstade för Carl Anders Larssons motion, utan skedde detta endast derför, att jag trodde mig finna det vara ömsesidigt billigt, att frågan afgjordes på föreslaget sätt, och klokt, att den skaffades ur verlden, hvarjemte jag erkänner, att under mitt votum äfven låg en tanke på huru

räntebärande i stort de efter hand inflytande aflösningsafgifterna skulle blifva, om de användes till statsskuldens amortering, till statens jernvägsbyggnader, till understöd för kommunikationsväsendets förbättrande, till torrläggning af sanka trakter, till skogsodling och till andra för landet naturliga näringar.*)

Om de många fosterlandsälskande män, som talade och röstade emot grundskatternas *aflösning*, kunnat förutse, huru mycket ondt skulle uppkomma derigenom, att saken icke, innan det blef *för sent*, afgjordes, på det ursprungligen föreslagna ömsesidigt billiga sättet, hade för visso frågan behandlats på annat sätt, än som sedan skedde, genom att undan för undan afvisas, ända tills *anspråk* framställdes om *grundskatternas afskrifning utan ersättning, och i sammanhang dermed indelningsverkets öfvertagande af staten.* Den som lefvat med i det politiska lifvet efter 1860-talet har sig väl bekant, huru denna fråga, sedan den sålunda hopkopplats med försvarsfrågan, år 1873 föranledde till skapandet af den olycksdigra s. k. »*kompromissen*»,**) med det förderfliga köpsystem i stort, som genom densamma införts i riksdagen. Huru denna kompromiss lagt hinder i vägen för försvarsfrågans och andra vigtiga frågors lyckosamma lösning, huru den förryckt riksdagsärendenas gång, och af regeringen, i synnerhet under början af 1890-talet, begagnats på ett lindrigast sagdt mindre värdigt sätt, för genomdrifvande af en oduglig arméorganisation.

Om de som 1863 arbetade emot Carl Anders Larssons motion kunnat förutse allt detta, hade de visserligen betänkt sig två gånger, innan de motsatte sig en billig aflösning af grundskatterna, hvilken *nu*, 37 år derefter, kunnat vara genomförd till ömsesidig fördel, och hvarigenom staten genom afbetalning af statsskulden och genom att nedlägga den inflytande amorteringen

*) Hvar gång jag under de många riksdagar vi sedermera gemensamt bevistade, sammanträffade med C. A. Larsson, brukade han alltid säga: "Tänk om min motion 1862 gått igenom, hvad många obehag, kostnader och splittringar hade då ej förekommits, och huru enigt hade inte Andra kammaren då kunnat sta emot de växande militäranspråken, som ruinera oss."

**) Genomförd på initiativ af statsrådet F. F. Carlson.

i jernvägar, eller andra till näringarnas förkofrande nyttiga ändamål, erhållit en motsvarande högt räntebärande egendom, i stället för att denna statens säkraste inkomst, uppgående till 10 millioner kronor om året, bortslösats på köpandet af en militärorganisation, som af verkliga sakkunniga militära auktoriteter betecknats såsom en »desorganisatorisk röra»,*) oduglig i krig och en »fara i freden» och af framstående finansierer såsom ruinerande för landet**), i fall den till numerären stora hären skall vederbörligen öfvas, förses och ständigt hållas med tidsenliga vapen och öfrig utrustning, fästningar litet hvarstans byggas och »strategiska» jernvägar anläggas i enlighet med en öfvermäktig krigsstyrelses fantasier.***) Det har dessutom visat sig, att numerären vid den värfvade stammen, såsom förutsagts, icke kan uppehållas i fred, och naturligtvis ännu mindre — när det smäller. —

Jernvägsfrågan. — Mitt »maidenspeech» å Riddarhuset. — Statens jernvägsstyrelses försök att bromsa de enskilda jernvägarne m. m.

Vid ifrågavarande riksdag spelade, som ofvan är antydt, jernvägsfrågan en mycket vigtig roll.

Sträckningen af stambanorna i deras helhet hade rikets ständer af mycket genomskinliga orsaker aldrig velat bestämma, utan lemnat anslag stycke efter stycke.

Nu måste emellertid vissa hufvudsträckningar dels å redan under arbete varande, dels ock å nya linier, fixeras, och det var härom, äfvensom om bidrag eller icke till enskilda jernvägar,

*) Generallöjtnanten B. A. Leijonhufvud m. fl.

**) C. Ekman, C. Herslow m. fl.

***) F. d. statsrådet och Första kammarens talman Ehrenheim yttrade den 7 april 1897 i ett anförande i kammaren, rörande norra stambanans läge, uteslutande ur strategisk synpunkt, vore, *"uppoffrande och åsidosättande af fredens intressen för krigets eventualiteter"*, och erfarenheten har nu, då detta, år 1898 skrifves, visat konseqvenserna af "kompromissen", och 1892 års urtima riksdags beslut.

striden skulle stå. Dertill hade från L. J. Hjerta m. fl. kommit ett förslag, att de nya stambanorna skulle byggas smalspåriga och billigare, för att statens finanser icke skulle lida alltför mycket på jernvägsanläggningarna.

Statens jernvägar anlades, som bekant, till början uteslutande af det allmänna, på hela landets bekostnad, utan något bidrag — såsom billigt varit — från de orter, som fingo direkt nytta af desamma, och hvilkas egendomsvärde derigenom ofta mångdubblades.

Följden af detta system var naturligtvis, att hvar och en sökte få stambanorna dragna utanför sin dörr. Och i samma ordning som det sålunda varit fråga om norr eller söder om Mälaren, eller om Billingen i Vestergötland, öster och vester om Sommen i Östergötland, eller Sigtunafjärden i Upland o. s. v., hade, på order inkallade hjelptrupper af välborna ridders- och adelsmän från de olika landsändarne, pligtskyldigt mot sig sjelfva och grannarne, infunnit sig på riddarhuset i den »höglofliga» afsigten att tillrösta sig stambanor gratis — och försvunno, sedan detta ärende väl uträttats.

Allt efter som de olika bansträckningarna sålunda förekommo till behandling, såg man, af denna anledning, nya främmande, solbarkade fysionomier och händer komma och försvinna på de blå bänkarne, och »huset» var, under dessa tider, fullt »besatt» af grefvar, friherrar och »simpla adelsmän».

En vacker afton hade jag varit nog fräck, att första gången begära ordet i denna lysande ridderliga församling, för att uttala mina åsigter rörande en mycket omtvistad jernvägsriktning, om hvilken mäktiga enskilda intressen kämpade på lif och död.

För egen del hade jag inte det ringaste personliga intresse åt någotdera hållet, men ansåg mig böra framföra de skäl, som förefölle mig bestämdt tala för den ena sträckningen, ur det allmännas synpunkt.

Då jag just som bäst satt och i tankarne öfvertänkte hvad jag skulle anföra, och hade alldeles klart för mig, att detta måste göra slag i saken, uppropades mitt namn plötsligt af landtmarskalken — — —

Nu var jag visserligen fullkomligt hemma i frågan, och hade på förhand, under flere dagar mycket noga genomtänkt och öfverläst hvad jag skulle säga, och de skäl, som *borde* öfvertyga hvar och en sann fosterlandsvän med minsta omdömesförmåga, så att jag ansett mig kunna rabbla upp alltsammans som en katekeslexa. Men när mitt namn uppropades, och alla blickar vändes på min person, spratt jag upp som en fjeder. Det föreföll mig som om gasen i salen slocknat. Minnet slocknade på samma gång och jag stod och famlade i det djupaste mörker både in- och utvändigt, och förståndet stod stilla som en väderqvarn i lugnväder.

Detta var, som en hvar torde finna, mindre trefligt.

Som bekant var bruket å riddarhuset, förmodligen för att nybörjare och nervösa talare derunder skulle kunna lugna sig och komma på trafven, att hvarje anförande började med ingressen:

»*Högvälborne herr grefve och landtmarskalk, Höglofliga ridderskap och adel.*»

Och då jag rent af automatiskt uttalade denna formel, efter hvad en bänkkamrat sedan omtalade, i en sorts buktalareton, bröts förtrollningen, gasen lyste som förut, och minnet och förståndet återvände från sin utflygt i obekanta rymder.

Säker på min sak drog jag nu fram med terräng- och andra tekniska förhållanden, uppdukade de mest bevisande statistiska siffror, för den sträckning, som af mig förordades; men framhöll i synnerhet till sist mot mina antagonister, hvad som alltid, såväl å riddarhuset som i Första kammaren, brukat vara afgörande, de öfvervägande *strategiska* skälen och de många vigtiga och lätt försvarade militära positioner, som förekommo å den bansträckning jag förordade, hvilket jag med rätta beräknat skulle slå an på ett stånd, med svenska riddarhusets ärofulla krigiska traditioner.

Också hade jag den stora glädjen och triumfen, att efter talets slut blifva hedrad med intensiva bravorop och beröm af dem, som hade sina egendomar i närheten af den af mig oegennyttigt förordade sträckningen; men olyckligtvis funnos flere

närvarande, som hade personlig nytta af den andra linien, och till sist visade det sig, att trots de af mig och mina vänner framdragna öfverväldigande »strategiska fördelarne», den »öfvertygande bevisningen i allmänhet», »gagnet för ett älskadt fosterland» samt våra »tungt vägande» skäl i öfrigt, blefvo vi grundligt slagna i voteringen.

Så går det ofta nog till i riksdagarne — derom har jag, som sedermera bevistat ytterligare tjugu ordinarie- och urtima riksdagar, nogsamt vunnit en omfattande erfarenhet.

* * *

År 1859 hade, som förut är omnämndt, en jernvägskomité, bestående af chefen för statens jernvägsbyggnader, öfversten friherre Ericson, byggnadschefen för södra stambanan öfverste Beijer samt chefen för kamerala afdelningen vid statsjernvägarne, sedermera generaldirektören Troilius, i afgifvet underdånigt utlåtande bland annat föreslagit: *att det privata jernvägsbyggandet i Sverige skulle upphöra, tills statens jernvägar fullbordats,* »*så att*» — som det ordagrant lyder i det karakteristiska betänkandet — »*den arbetskraft och ingeniörserfarenhet, som landet hade att erbjuda, sammanhålles och användes vid statens jernvägsarbeten, för att icke genom allt för starkt anlitaude af tillgångarne på arbeten och materialier fördyra dessa anläggningar.*» — — — —

Skulle detta ensidiga förslag att qväfva den påbörjade verksamheten för utveckling af landets resurser — såsom naturligtvis allvarsamt menades — hafva lyckats vinna statsmakternas bifall, hade de nära 7,000 kilometer jernvägar, som utförts af privata bolag och som Sverige nu är så lyckligt att ega, och hvilka mer än det kan i värde uppskattas, bidragit till det glädjande uppsving af industrien och alla näringar, som under de senast förflutna trettio åren egt rum, och till hufvudsaklig del dragit trafiken till statens egna jernvägar, till allra största delen icke funnits till. — —

Hvad gagn landet under sådana förhållanden utan dessa artèrer haft af stambanorna, hvilka sistnämnda i allmänhet

genomgå mindre fruktbara trakter och hvaraf en del, såsom t. ex. hela norra stambanan, af strategiska skäl, till hufvudsakligaste delen förlagts genom ödemarker, der ingen odling finnes eller kan uppkomma, är lätt att beräkna.

Konung Carl XV, med hvilken jag hade tillfälle att meddela mig rörande frågan om statsbidrag åt enskilda jernvägsbyggnader och beträffande ofvannämnda komitéförslag, ogillade helt och hållet dess tendenser, och riksdagen, såg å sin sida, äfven lyckligtvis saken på annat sätt än monopolherrarne i jernvägskomitén. Statsutskottet vid 1862—63 års riksdag, der jag fortfarande var ledamot, och hade ett ord med i laget, tillstyrkte sålunda riksdagen, att på grund af enskilda motioner, anslå ej mindre än 9,644,000 kronor såsom lånebidrag till utförande af enskilda jernvägar, hvilket förslag af rikets ständer bifölls.

Flere privata jernvägsföretag kunde derigenom komma till stånd, omedelbart efter sedan rikets ständer afgjort frågan och konungen förklarat sig gilla riksdagens beslut.

Medan riksdagen ännu pågick, bildades sålunda bolag för utförande af bland andra, Ystad-Eslöf-banan 76 kilometer, Kristianstad-Hessleholm 30 kilometer, Landskrona-Eslöf 32 kilometer, Vexiö-Alfvesta 18 kilometer, Köping-Uttersberg 34 kilometer och slutligen Uddevalla-Wenersborg-Herrljunga 92 kilometer, eller sex olika jernvägar om en sammanlagd längd af 282 kilometer, med en beräknad anläggningskostnad af tillsammans närmare 20 millioner kronor, och jag erhöll anbud från styrelserna, att i egenskap af öfveringeniör utföra alla dessa banor. På den tiden kunde detta anses vara någonting storartadt.

Jag var då i min bästa krafts dagar, 39 år gammal, sangvinisk, eldig och energisk. Att arbeta 24 timmar, eller hela dygnet, om det behöfdes, bekom mig ingenting. Arbetet var min glädje och att kunna uträtta så mycket som möjligt för det allmänna min högsta fröjd, och jag behöfde ej föresätta mig, att göra mig värdig det stora förtroende, som visades mig — detta låg ju i sakens natur. —

* * *

Såsom bevis för det inte så obetydliga inflytande i jernvägsfrågor, jag då lyckats vinna i statsutskottet, må anföras följande:

För en förbättrad kommunikation mellan Alfvesta station å södra stambanan och Vexiö stad, hade af motionären herr Ekerot, begärts ett anslag till en — makadamiserad landsväg.

Då jag emellertid upplyste honom om det opraktiska i en sådan anläggning, blef det fråga om en jernväg för hästkraft. Efter det att jag emellertid visat att en sådan inte skulle bära sig, ändrade han sitt förslag till en smalspårig lokomotivbana, för hvilken statsutskottet tillstyrkte bidrag. Detta var det längsta Ekerot ansåg sig kunna gå.

Jag ifrade emellertid, med afseende på nödvändigheten att öfver Vexiö sammanbinda flottans station i Karlskrona med stambanenätet vid Alfvesta, att banan skulle byggas med samma spårvidd som statens jernvägar. Detta förslag meddelades den ovanligt framstående landssekreteraren i Vexiö, Holmberg, hvilken infann sig i Stockholm, och efter ett samtal med honom uppgjordes den plan, att jag privatim skulle söka förmå utskottet att i en mellanmening uttala sig för en bredspårig bana, för hvilken jag i största hast uppgjorde kostnadsförslag, och att vi skulle söka få det till »ständerna» ingångna förslaget återremitteradt.

Jag lyckades vinna de i stånden ledande utskottsledamöternas bifall härtill. Återremiss begärdes af dessa och biföllis i alla fyra stånden på utskottets afgifna förslag.

Ekerot fick under tiden tills saken afgjorts, en hop sömnlösa nätter, men sedan återremissen beviljats, inkom utskottet med nytt förslag om banans byggande så som jag ville och om lämpligt statslån dertill, hvilket af riksdagen godkändes, utan att frågan förut behandlats af »vederbörande».

Skeppsholmskomitén. — Stockholms hufvudstation för flottan.

*"Bara marschera,
inte resonera."*

Min gamle bekante från statsutskottet, och vän bankdirektören A. O. Wallenberg, hade hos Stockholms stadsfullmäktige väckt motion om, att Skeppsholmen och Galérvarfvet skulle upplåtas till Stockholms stad, mot att staden anskaffade lämplig plats för och bekostade anläggningen af ett nytt tidsenligt etablissement i Stockholm för kongl. flottan.

Stadsfullmäktige, som godkände förslaget, ingingo till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om bifall till detsamma, och till följd häraf, tillsatte Kongl. Maj:t, på sjöministerns, grefve. v. Platens förslag, en komité för utredning af frågan.

Komitén bestod af följande högt aktade och betrodde män:

Chefen för fortifikationen general af Kleen, sedermera fortifikationschefen och sjöministern frih. B. A. Leijonhufvud, amiral A. G. R. von Feilitzen, majoren vid flottans mek. corps B. J. Jonzon och jag. Att jag kom med i komitén, berodde förmodligen på min bekantskap med grefve v. Platen från London 1860, efter hvilken tid han ända till sin död, visade mig mycken vänlighet.

Denna komité sammanträdde i sjöministerns tjenstebostad å Skeppsholmen 1863.

General af Kleen, Strömsholms kanals, Karlsborgs och Vaxholms fästningars byggmästare, hade af Kongl. Maj:t utnämnts till ordförande i komitén och trogen sitt valspråk: »marschera, men inte resonera» hade han ämnat diktera komiténs beslut, och för detta ändamål redan i förväg uppsatt komiténs betänkande och förslag, i akt och mening att komitén utan vidare skulle acceptera och underskrifva detsamma oförändradt.

Detta förslag upplästes vid första sammanträdet för att, som herr ordföranden förmodligen föreställt sig, tvärt godkännas af komitén; men till hans stora förvåning och harm befanns att generalen här inte hade att göra med af honom beroende underordnade.

Programmet, som från början till slut utvisade att general af Kleen lika mycket saknade kännedom om sjöförsvaret med dertill hörande och den roll det var afsedt att spela i krig, som förmåga att utföra ändamålsenliga kanal- och fästningsbyggnader, var i hög grad opraktiskt, och mötte derför genast från början en bestämd och enhällig opposition från oss andra. I synnerhet var major Jonzon besvärlig för ordföranden genom sin omfattande sakkunskap och oböjliga seghet.

Första komitésammanträdet tillgick på följande sätt:

Ordföranden framställde och motiverade, efter det komitén satt sig, det förslag, som han sjelf utfunderat och yttrade:

»Tycker inte herrarne att komitén bör godkänna detta förslag» — och klubban lyftes.

Men innan den hunnit falla, hade *alla* de öfriga komitéledamöterna begärt ordet för att protestera mot både programmet och propositionen, innan öfverläggning försiggått. Somliga fingo yttra sig, andra inte, men ordförandens proposition afböjdes enhälligt.

Den af komitéledamöterna, som derefter i synnerhet illa handterade och på det retsammaste lugna sätt nedgjorde generalens program, var major Jonzon. När Jonzon sålunda hållit på en stund med att fullständigt sabla ner generalens märkliga idéer, afbröt ordföranden: »Nej, nej, major Jonzon begriper ju inte» — och när han, sedan J. åter fått ordet, ännu värre ansattes och Jonzon fullkomligt hänsynslöst, men med orubbligt lugn tillkännagaf sin mening, att förslaget antydde »saknad af teoretisk underbyggnad, praktisk förmåga och sakkunskap» hos förslagsställaren, sprang ordföranden upp, mörkröd i ansigtet, slog klubban i bordet, satte på sig mössan — — — och dermed slutade första sammanträdet.

Vid komiténs nästa sammanträde några dagar derefter, begärde Jonzon genast ordet, och fortsatte med sin kritik, der han förra gången afbröts.

»Det der har ju major Jonzon talt om förra gången» — afbröt ordföranden.

»Jag började vid sista sammanträdet med att vederlägga generalen» — svarade Jonzon med orubbligt lugn — »men blef då afbruten af att generalen slog klubban i bordet, satte på sig mössan och af att herr ordföranden aflägsnade sig, men ämnar nu fortsätta, tills jag fullständigt sagt min mening,» hvilket han äfven efter många afbrott obarmhertigt gjorde, tills klubban ånyo ursinnigt föll i bordet och sammanträdet upplöstes.

Vid följande sammanträde fortsatte den oförbätterlige Jonzon, der han slutat förra gången, med samma påföljd, och så undan för undan.

Feilitzen och Leijonhufvud voro också ganska svåra mot generalen, och mina yttranden gingo alltid i samma riktning, som förfäktades af min gamle vän Jonzon, en af flottans dåvarande skickligaste såväl sjö- som maskiningeniörsofficerare.

Efter att på detta dråpliga sätt hafva komiterat många gånger utan resultat, ty ordföranden kunde inte förmås ändra sina åsigter och vi andra ännu mindre ingå på hans, fattades ändtligen enhälligt ett beslut, nemligen att vi skulle fara ut och lufta på oss, d. v. s. utse plats för ett nytt etablissement för flottan. Jonzon och jag hade redan varit ute och sett oss omkring och funnit en förträfflig plats för den ifrågavarande anläggningen vid den s. k. Hustegafjärden utmed Lidingön, och sedan Leijonhufvud och Feilitzen erhållit del af detta förslag och gillat detsamma, voro vi fyra eniga om att hålla på denna plats.

General af Kleen, å sin sida, hade beslutat att flottans station skulle förläggas på någon ö inne i Mälaren, »dit ingen fiende kunde komma» — trodde han — »om man sprängde slussen i Stockholm, och der flottans fartyg således kunde ligga säkra».

Förgäfves invände Jonzon och jag, att, om också flottan skulle komma att ligga säkert förvarad, ja lika säkert som på hafsbotten, hvilket vi inte betviflade, sedan slussen sprängts, så vore hufvudstaden och våra kuster ju derigenom beröfvade allt skydd af flottafdelningen i Stockholm, hvilket vi förmodade icke vara afsigten. »Hufvudstaden och försvaret af kusterna skulle, om generalens princip vore riktig, hafva lika liten nytta af örlogsflottan, som landet i sin helhet hade gagn af Karlsborgs fästning, sedan fienden besatt allt, utom denna 'reträttplats'.»

Detta sidohugg åt hans förnämsta verk, Karlsborgs fästning, grep generalen så, att han blef ursinnig och blodröd ända upp till hårfästet; men intet hjelpte, vi skulle ut och söka en passande plats för flottan uppe i Mälaren.

Med kronångbåten »Kare», som ställts till komiténs förfogande, gåfvo vi oss således af på en upptäcktsresa uppåt Mälaren (hvilken färd i förbigående sagdt gynnades af det vackraste väder och i öfrigt var ganska angenäm), der fortifikationsgeneralen, Karlsborgs snillrike »nyplanläggare», öfverallt i hvarje vik, med sitt skarpa militär-fortifikatoriska öga, såg passande platser för en flottstation, hvilka vi andre emellertid omöjligen kunde upptäcka.

Efter att sålunda en hel dag, till infödingarnes stora förvåning (hvilka af besättningen fingo reda på generalens sjöförsvarsfunderingar) hafva farit Mälaren rundt, begåfvo vi oss hem igen på aftonen, lika kloka som då vi foro ut på morgonen.

Dagen derpå begåfvo vi oss utåt Saltsjön, bland annat till Hustegaviken, hvilken generalen kasserade såsom för mycket exponerad för bombardement. Men då hans uppmärksamhet fästats på att platsen var försvarad af ett annat af hans älsklingsbarn, Vaxholms fästning, lugnade han sig något, och vid nästa sammanträde kompromissades så, att komiténs förslag blef, att flottans Stockholmsstation skulle förläggas vid Hustegaviken; men med ett uttalande af Jonzon och mig, i en mellanmening, för att få generalen med om saken, att om Stockholms sluss inte funnes till, d. v. s. Mälaren vore en vik af Saltsjön, skulle

man kunna tänka sig etablissementet för en afdelning af flottan förlagdt någonstans inne i Mälaren.*)

Härförutom beslutades att komitén tills vidare skulle ajourneras, under det att Jonzon och jag erhöllo uppdrag, att uppgöra planer, ritningar och kostnadsförslag till det nya etablissementet.

Sålunda hade vi slutligen efter mycken möda och onödigt prat kommit på rätta stråten — och under försommarens lopp, medan förberedelserna med anskaffning af arbetsredskap och utstakning pågingo för mina jernvägsarbeten i Skåne, fullgjordes detta uppdrag, hvarunder plan- och detaljritningar till ett nytt fullständigt etablissement för flottan, med en större torrdocka, slip, reparationsverkstäder, kaserner o. s. v. jemte kostnadsförslag af Jonzon och mig upprättades och framlades för komitén, som efter granskning godkände alltsammans, och aflemnade sitt underdåniga betänkande till Kongl. Maj:t.

I grundlagsenlig ordning remitterades handlingarne sedermera till »vederbörandes hörande», hvilka som vanligt för att inte utsätta sig för något ansvar, uttalade sig i sväfvande, försvårande och afstyrkande ordalag, och dermed var saken, trots att sjöministern grefve v. Platen för sin del gillade och arbetade för densamma, afgjord.

Skada var emellertid att denna plan eller måhända någon annan ännu bättre till anläggning af en större station för flottan vid Stockholm, icke kommit till utförande, så att vår flotta kunnat få sin under nuvarande förhållanden naturliga hufvudstation der. Stockholms stad hade dessutom för en jemförelsevis ringa penning i förhållande till värdet, kunnat komma i besittning af Skeppsholmen och Galérvarfvet, hvarigenom dessa platser kunnat ordnas till utomordentligt praktfulla stadsdelar.

Hufvudorsaken till att denna plan afdagatogs lärer, efter hvad

*) Vår egentliga mening med detta förslag, att upptaga det gamla utloppet för Mälaren åt saltsjösidan, genom kanaler å ömse sidor om Carl XIV Johans staty, med en damm och sluss vid Essingen, var, att påpeka möjligheten, att på detta sätt bereda ett ökadt utrymme för seglationen, genom det stora kajområde, som derigenom vunnes, utmed nuvarande södra och norra mälarstrand.

grefve v. Platen sedermera enskildt meddelade mig, hafva varit »vederbörandes» obenägenhet att lemna den trefliga Skeppsholmen, hvilken ju äfven obestridligen måste anses ligga bättre till, då det är fråga om deltagande i hufvudstadslifvet och dess nöjen, synnerligast vintertiden, än den långt bort belägna Hustegafjärden. Åter ett exempel på, huru små orsaker kunna åstadkomma stora verkningar.

* * *

Under de 35 år som passerat, sedan ofvan anförda förslag till anläggning af en ny station för flottan i Stockholm uppgjordes, har mycket förändrats.

Sjöartilleriet har blifvit mera långskjutande och förstörande och bepansringen å örlogsfartygen mera ogenomtränglig.

Detta har gjort, att Karlskrona, trots de stora kostnader som under senare tider nerlagts på befästningar, spelat ut sin roll såsom örlogshamn, enär så väl hamnen som varf, dockor och verkstäder kunna beskjutas af fiendtliga pansarfartyg, utan att dessa generas af fästningsverken, och likt S:t Jago, är hamnen att betrakta som en råttfälla, der vår präktiga tillämnade flotta med största lätthet kan instängas af några pansarkolosser, innan ens de der »i första beredskap» liggande fartygen hunnit utrustas. Och när så skett, ligga våra kuster, från Strömstad till Haparanda, öppna för fiendtliga anfall. Dessutom är det i hög grad opraktiskt, att hafva flottans hufvudstation belägen i sydligaste delen af Sveriges östra kuststräcka, om 160 mils längd, som antagligen blir föremål för anfall i händelse af krig.

I motsats till Karlskrona, der svenska flottan kunde nedskjutas inne i hamnen och slippa hvarken ut eller in, skulle flottans hufvudstation, förlagd i närheten af Stockholm, befinnas i midten af anfallslinien, och svårligen kunna blockeras eller forceras af en anfallande flotta, då Stockholms hafsband, med dess otaliga öar och krokiga, svårpasserade farleder, inbegripet Söderteljeviken och Öregrunds skärgård, har en längd af nära 30 mil, der större fiendtliga fartyg icke utan den största risk kunna

navigera. Att deremot kunna operera under hvilken årstid som helst, då Östersjön icke är tillfrusen, med våra mindre örlogspansarbåtar och isbrytare, möter enligt erfarenhet inga synnerliga svårigheter.

Allt synes sålunda tala för, att flottans hufvudstation förlägges i Stockholms närhet, innanför Vaxholms och Oscar Fredriksborgs befästningar, och att inga onödiga kostnader vidare nedläggas på Karlskrona, vare sig i gagnlösa befästningar eller utvidgningar af varfvet.

Förslaget om placerande af flottans station i Stockholm så långt ut som vid Hustegafjärden, uppkom deraf, att man befarade svårigheter möta att under vintrarne kunna bringa fartygen ut till sjös, hvilket nu icke möter något hinder. Och ehuru platsen i sig sjelf erbjuder många lokala fördelar, eger den emellertid en stor olägenhet, hvarpå man, då planen uppgjordes, icke fästade uppmärksamhet, nemligen att varfvet der icke kan komma i förbindelse med jernvägarne, hvilket är af största betydelse. Och dessutom skulle det måhända kommit att ligga något långt från hufvudstaden. En annan plats torde under ofvananförda förhållanden böra uppsökas, och derför lämpar sig, efter min uppfattning, ingen bättre än Värtahamnen och stränderna å ömse sidor om densamma.

Staten erhölle derigenom en synnerligen lämplig plats för örlogsstation af första klass, och Stockholms stad blefve utaf med en hamnanläggning, som kostat oerhördt med penningar och är i högsta grad opraktiskt utförd, och kunde använda den lösen som erhölles till förståndigare anordningar af sitt invid staden belägna präktiga hamnområde.

Medel till ett sådant nytt tidsenligt marinetablissement borde ej heller saknas, då Skepps- och Kastellholmarne jemte Galérvarfvet, upplåtna till civilt bebyggande, kunde anses vara värda — öppna platser afräknade — mellan 20 och 30 millioner kronor.

Vid urtima riksdagen 1892, då det stora köpet af den Rappeska härordningen mot grundskatter och indelningsverk genom-

drefs, fästade jag i en motion om försvarets ordnande på ett annat tidsenligare, mera effektivt och i synnerhet mycket mindre kostsamt sätt, uppmärksamheten härpå, och på det ofantliga värde flottans nuvarande depôt i Stockholm och garnisonens i Stockholm exercisplats, Ladugårdsgärdet, egde, utan att emellertid något afseende fästes dervid. Frågor finnas dock af den innebörd, att de icke kunna aflifvas, utan måste åter uppstå till lif, och tecken antyda, att de frön som utsåddes i denna motion, tagit rot och börja uppspira, och då först kan Stockholm utvidgas åt rätta hållet och, om planen uppgöres praktiskt och med smak, blifva en storstad utan like på jorden.





Konung Carl XV och skandinavismen.

Mötet å Skodsborg 1863. — Henning Hamilton = Mefistofeles. — Excellens Manderström = räddande engel. — Planterade ekar med kung Carl på Ulriksdal. — »Onkel» Gripenstedt och skandinavismen.

På sommaren 1863, i början af juli månad reste jag ner till Skåne, för att lokalisera mig och formera bekantskap med de styrelser, med hvilka jag skulle få att göra, vid de tillämnade jernvägsbyggnaderna mellan Ystad och Eslöf, Landskrona-Eslöf och Kristianstad-Hessleholm, uppgöra organisationsplaner och förslag till anskaffning af arbetsredskapen m. m., som måste föregå, innan arbetena kunde taga sin början.

I Helsingborg pågick vid samma tid ett stort allmänt landtbruksmöte, till hvilket konungen och prinsarne lofvat infinna sig. Och då det kunde antagas, att allt hvad lif och anda hade i Skåne och intillgränsande provinser skulle sammanströmma vid ett sådant historiskt tillfälle, föreställde jag mig, att man der säkrast kunde sammanträffa med de framstående personligheter jag ämnat uppsöka, och denna beräkning slog in till punkt och pricka.

H. M:t Konungen inträffade i Helsingborg den 22 juli sent på aftonen.

Staden var utstyrd i gala med eklärering, flaggor och vimplar

i oändlighet. Trupper paraderade, musiken spelade, folket hurrade, alldeles som det skall tillgå vid kungliga och furstliga besök i landsorten. Och af landtbruksmötets bestyrelse, med dåvarande ryttmästaren, sedermera förste hofjägmästaren Tornérhjelm i spetsen, inbjöds H. M. till en subskriberad middag den 23 juli.

Konung Carl var sig lik, ståtlig och glad samt vänlig mot alla.

Han bodde hos Tornérhjelm.

Middagen, till hvilken deputerade högre embetsmän, från tyska och danska landtbruksdepartementen, infunnit sig, jemte flere danska högadliga godsegare som af konungen särskildt inbjudits, fortgick med tal och skålar i sus och dus, såsom vanligt vid dylika festliga tillfällen, och vid slutet deraf tog konungen till orda med ett tal, hvilket mera berörde dansk-tysk politik än »agrar»-angelägenheter, och föranledde till stormande demonstrationer från danskarnes sida, men en temligen reserverad hållning från de flesta af de närvarande svenskarne. Ombuden för landtbruksstyrelsen i Berlin, jemte andra tyskar, aflägsnade sig omedelbart efter det att talet hållits. — — —

Då kaffet serverades efter middagen, befann jag mig tillfälligtvis i närheten af en högtstående person, hvilken vände sig till de omkringstående och yttrade:

»Tycker ni inte att det var ett utmärkt tal kungen höll?»

»Jo» — svarades bugande och alla förklarade sig vara hänryckta. — — —

Dagen derpå reste konungen, på inbjudning af kung Fredrik VII, till Skodsborgs slott, som ligger ej långt från Helsingborg, för att dinera; och på aftonen, efter H. M:ts väntade återkomst, hade Tornérhjelm arrangerat en större supé, till hvilken förnämiteterna vid landtbruksmötet inbjudits, och äfven jag fick vara med i min egenskap af byggnadschef för flere skånska jernvägar, och som bekant från föregående riksdag med de skånska ledamöterna af ridderskapet och adeln, prester, borgare och bönder.

Många bland mina närvarande vänner och bekanta hyste stora betänkligheter rörande »tvåkonunga»mötet under en så kritisk period som den dåvarande, och i synnerhet med anledning af H. M:ts tal under middagen dagen förut. Det hviskades om, att svenska ministern i Köpenhamn*) och danska statsministern Hall uppgjort förslag till en off- och defensivtraktat mellan Sverige och Danmark, och att denna antagligen skulle framläggas till underskrift å Skodsborg, och hvar och en visste att kung Carl stod vid sitt ord, om han en gång gifvit det.

Men å andra sidan försäkrades, att konungen med »hand och mun» lofvat svenska regeringen, att icke utan dess hörande underskrifva en dylik allians med Danmark.

Och dessutom skulle utrikesministern, grefve Manderström, medfölja konungen till Skodsborg, och öfverenskommelse sades på förhand hafva träffats, att ingen af danska statsrådets ledamöter finge vara närvarande vid banketten för att förtaga den all politisk betydelse.

På aftonen supédags samlades de inbjudne hos Tornérhjelm, men ingen kung Carl syntes till. — Hungriga, väntade och kikade vi allt som oftast utåt Sundet för att se, om inte den kungliga ångbåten kunde upptäckas — nej. — —

Värden i synnerhet var alldeles förtviflad för sin lukulliska anrättning, hvilken kockarne förklarat vara ohjelpligt förderfvad och icke kunde räddas. Det var verkligen hjertrörande att se Tornérhjelms förstörda utseende, och huru han våndades, vid tanken på förbrända rådjursstekar, vidbrända såser m. m. der han for omkring som en broms bland gästerna.

Ändtligen, efter ett par timmars väntan, steg en raket upp från Helsingör, Kronborgs kanoner dundrade kungssalut, och en half timme derefter sprang vår nådige kung upp för trappan, gick hastigt mörk i hågen med dyster min genom de församlade

*) Den bekante grefve Henning Hamilton, som kung Carl ansåg vara sin bäste vän och som egentligen invecklade Sverige i den genanta ställningen till Danmark år 1863 och komprometterade konungen.

bugande gästerna, hvilka han synbarligen icke observerade, och — försvann, för att inte mera visa sig.

Tornérhjelm, som kort derefter kom ut från kungens rum, förkunnade att H. Maj:t icke befann sig väl, och bad gästerna taga för sig af hvad som kunde vara »ätbart», och detta befanns vara mer än tillfyllest.

Konungens dystra och förströdda utseende vid återkomsten från Skodsborg hade naturligtvis väckt ett berättigadt uppseende och flere olika versioner cirkulerade om hvad som passerat vid denna märkliga sammankomst med Danmarks konung, hvilket möte, efter hvad sedermera ådagalagts, kunnat blifva ett språng ut i det obekanta, och åstadkomma mycket på förhand oberäkneligt för Sverige.

Af en framstående person, med djupa försänkningar vid de skandinaviska hofven, erhöll jag en tid derefter i förtroende följande skildring om hvad som förefallit vid banketten å Skodsborg, berättadt för honom af en dervid närvarande.

Kung Carl mottogs på det hjertligaste, som alltid, af sin vän kung Fredrik. Vid middagen, som var mycket glad och lifvad, serverades många af de gamla sällsynta vinsorter, som finnas i de danska slottskällrarne och hvilka afprofvades med känsla, öfvertygelse och sakkännedom, så att så väl de båda konungarne som excellensen Manderström och uppvaktningen kommo — »in the highest spirit».

Vid denna tidpunkt inkom en kunglig kammartjenare och framlemnade ett bref till kung Carl, samt hviskade några ord åt kung Fredrik.

Med ett, »Du maa undskylle mig, Carl» — steg denne hastigt upp från bordet och gick in i samma rum, från hvilket kammartjenaren kommit, men återvände efter några minuter och bad kung Carl följa med.

Denne, som med synbar rörelse läst brefvet, hvilket af stilen på kuvertet som qvarlemnades å bordet, påtagligen var från grefve Henning Hamilton, — steg upp för att gå in i sidorummet, hvarvid h. exc. grefve Manderström yttrade:

»Jag hoppas Eders Maj:t tillåter mig närvara, för den händelse det skulle blifva fråga om politik?»

»Mycket gerna» — svarade kungen, och derefter följdes båda åt in i sidorummet, der de närvarande vid dörrens öppnande observerade danske statsministern exc. Hall.

Och att döma af hvad som slapp ut genom den på glänt stående dörren, kunde de andlöst lyssnande middagsgästerna, som stigit upp från bordet på samma gång som konungarne, förnimma, att frågan, som afhandlades, gällde hvarken mer eller mindre än kung Carls underskrift på den Hamilton-Hallska konventionen — hvarigenom Sverige-Norge tillförbands, att med vapenmakt understödja Danmark i dess tvist med Tyskland rörande hertigdömena Slesvig och Holstein — hvilken, efter hvad det uppgafs, vid tillfället legat på ett bord, redan underskrifven af kung Fredrik. — — — — Manderström hade då påmint om regeringsformens stadgande rörande förbund med främmande makter, och i underdånighet påmint konungen om hans löfte, att icke binda sig och Sverige, innan han meddelat sig med sina rådgifvare. Konungen svarade härpå, att, ehuru han för sin personliga del gillade och önskade framgång åt öfverenskommelsen, som Hamilton förut delgifvit honom, han dock måste inhemta yttrande af svenska regeringen, innan han ansåg sig kunna underteckna densamma.

Att denna skildring af hvad som passerade vid det vigtiga konungamötet å Skodsborg 1863, i hufvudsak måste vara riktig, konstaterades sedermera.

Excellensen de Geer, som då var justitie statsminister, skrifver härom i sina »*Minnen*»: »Någon fråga om ett aktivt uppträdande å Sveriges sida hade icke varit väckt, förrän vid kung Carls besök hos kung Fredrik på Skodsborg i juli 1863. Danske premierministern Hall, som dervid varit närvarande, skref genast till Hamilton, att vår kung då utlofvat en allianstraktat, och skickade t. o. m. ett förslag till ordalydelse deraf. Hamilton var nu äfven vunnen för saken.»

Då det är bekant att Hamilton *långt förut* var »vunnen» för

saken och ifrigt bearbetade kungen och utrikesministern, hvilken sistnämnde, som bekant gifvit väl mycket på hand, vill det förefalla, som om den berättelse om tilldragelsen, jag anfört skulle vara riktigare återgifven, än den, som excellensen de Geer, förmodligen efter Manderströms och Hamiltons utsago, lemnat, och ett bevis härpå synes vara konungens synbara nedstämdhet efter återkomsten till Helsingborg.

Man förstod konsten att skjuta kungen framför sig i breschen, likaväl då som nu.

»Att det diplomatiskt fint utlagda gillret emellertid klickade» — slutade min berättare — »måste tillskrifvas kung Carls redbarhet. Och att kampen der inne i sidorummet varit allvarsam, och påtryckningen stark, kunde lätt märkas på de båda konungarnes nedslagna uttryck, då de återvände till matsalen, och på den tryckta stämningen under middagens afslutande, och derefter vid afskedet, som icke stod i harmoni med de glada välkomsthelsningarne.» — — —

Af konungens utseende, då han återkom till Helsingborg, visade det sig äfven, att han gripits djupt af att, af konstitutionela skäl, nödgas undanskjuta en uppgörelse, som låg honom personligen varmt om hjertat, hvarom hans »bäste vän» bönföll och säkert erhållit löfte, som af »skandinaverna» i Sverige ifrigt påyrkades och som slutligen i Köpenhamn, till följd af löften afgifna i kung Carls namn, ansågs vara blott en formalitet.

Och huruledes modet uppehölls på den gode kung Fredrik och den krigslystna tidningspressen i Köpenhamn, som dirigerade alltsammans, erinras man genom landshöfdingen i Malmö v. Troils beskrifning på den fest, som af honom gafs den 29 i samma månad i residenset i Malmö, för konung Fredrik VII, hvarvid H. K. H. hertigen af Östergötland, i vältaliga ord försäkrade, att »*på denna sidan Öresund bodde ett folk färdigt att göra uppoffringar för det danska — ett folk som aldrig svikit sitt ord och som ej heller nu skulle göra det*», hvarpå Fredrik VII svarade i ett tal för »sin trofaste vän kung Carl», som var hindrad att närvara: »att han älskade denne så högt, att han ville

skänka honom *allt* hvad han egde — *allt*». »Jag undrar om grefvinnan Danner följer med?» hviskade en spjufver i örat på v. Troil.*)

I Sverige, der »sinnet, som bekant, lätt rinner upp», då fråga är om att deltaga i främmande nationers kamp mot öfvermakten,**) var sinnesstämningen mycket för deltagande i Danmarks krig med Tyskland om Slesvig-Holstein. Skalderna, bland andra Ibsen, strängade sina lyror till krigets och ärans lof och en del af tidningspressen framhöll fanatiskt *»Sveriges skyldighet mot sig sjelf och sina stora minnen att skynda 'brödrafolket till hjelp'»*.

Och beträffande kung Carls rådgifvare, och andra honom närastående hade de otvifvelaktigt, genom denna påtryckning in- och utifrån föranledts att icke iakttaga den försigtighet, som situationen kräfde, hvarigenom både Sverige och i synnerhet konungen sedermera svårt komprometterades, när Gripenstedt fann sig tvungen att ingripa, för att rädda de förenade rikena från att inkastas i ett ytterst vådligt äfventyr, som otvifvelaktigt slutat med nederlag och oerhörda förluster.

Rörande denna intressanta sak, förekommer helt nyligen i tidskriften »Tilskueren» en artikel af den danske journalisten och kammarherren Bille, deruti han berättar huru han, den 3 september 1863, blifvit inbjuden till middag å Skovgard hos inrikesministern Orla Lehmann, vid hvilken såväl konseljpresidenten Hall som statsråden Monrad och Fenger voro närvarande jemte dåvarande svensk-norske ministern i Köpenhamn, grefve Henning Hamilton. Under middagen — berättar herr Bille — vände värden sig till Hamilton, som han i regeringens och eget namn tackade för den verksamhet han utvecklat för den skandinaviska nordens politiska solidaritet. Efter de båda konungarnes initiativ, hade underhandlingar förts emellan de båda

*) Se Minnen af landshöfdingen S. G. von Troil, sid. 179.

**) Se rådman Björcks m. fl. motioner i riksdagen 1863 om Sveriges aktiva uppträdande mot Ryssland i det polska upproret — och vidare — vissa tidningars yrkande 1898 på Sveriges inblandning i den finska värnpliktsfrågan.

ländernas utrikesministrar, och nu stode grefve Hamilton i beredskap att resa till Stockholm för att förelägga den svensk-norska regeringen «traktaten» till definitivt antagande. Och med rörelse omtalade Lehmann huru hans »skönaste ungdomsdröm» härigenom skulle gå i uppfyllelse — —

»Grefve Hamilton tycktes» — egendomligt nog säger herr Bille — »ej förvånas öfver, att en statshemlighet sålunda omtalades vid ett privat bord». Han svarade varmt på skålen, och naturligtvis voro allas tankar vid bordet uteslutande samlade kring »tilldragelsen».

Men desillusionen lät ej länge vänta på sig (se berättelsen om konseljen i Ulriksdal en tid derefter) ty det blef snart bekant att Sverige-Norge dragit sig tillbaka från alliansen.

Desto mera öfverraskande kom derför det ryktbara telegram till tidningen »Fædrelandet» den 15 december;

»22 000 man komme og han selv,»

som visade, att intriger ännu tre månader efter konseljen å Ulriksdal, bedrefvos för att inveckla de förenade rikena i Danmarks krig med Tyskland.

Efter hvad förf. med temlig säkerhet har sig bekant, genom tillfälligt sammanträffande under en jernvägsresa några dagar efteråt med telegramafsändaren — en agent för krigspartiet i Köpenhamn vid namn Rosenberg, som haft audiens hos kung Carl XV — begagnades för telegrammet ett stympadt sympatiskt uttalande af konungen, deruti han lärer yttrat att, om det berott på honom personligen, så hade han kommit sjelf till Danmarks hjelp med hela svenska armén. —

I Danmark togs emellertid t. o. m. af regeringen till en början telegrammet för kontant, och när Orla Lehmann läste det i Fædrelandet sprang han upp — säger Bille — som en rasande och ropade:

»Ah! skulle det ändå inträffa! Skulle den gascognaren (förmodligen menades dermed Carl XV?) i alla fall stå vid sitt ord!»

* * *

I medlet af september samma år fick jag ett bref från konungen, med befallning att besöka honom å Ulriksdal, när jag nästa gång kom till Stockholm. Det var något han ville tala med mig om, och som jag hade åtskilligt att språka med vederbörande i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, rörande de skånska jernvägarne, reste jag upp några dagar derefter.

Vid ankomsten till Ulriksdal en morgon kl. tio, fann jag Hans Maj:t gående ensam i en af de gamla lindalléerna.

»God dag, Adel!» — sade han och räckte mig handen — »det var roligt få se dig.» —

Sedan gingo vi till alléns slut. Han såg mycket nedslagen ut och yttrade ej ett ord, hvaraf jag kunde förstå att han hade allvarsamma saker att tänka på och glömt att han anmodat mig komma till Ulriksdal.

»Eders Maj:t vill kanske» — sade jag derför — »att jag återkommer en annan gång för att få del af E. M:ts befallningar?»

»Jag har haft så mycket obehagligt att tänka på de senare dagarne, att jag glömt, hvad det var jag ville tala med dig om» — svarade han, och derefter fortsattes promenaden på samma sätt.

»Jag vill minnas att jag en gång yttrat till dig» — sade han efter en stunds promenad — »att jag inte hade något att lefva för i framtiden, nu önskar jag att jag aldrig varit född. — Jag skall stå brännmärkt i historien, såsom den der brutit ord och lofven.»

Obekant med hvad som passerat dagarne förut under den märkliga konferensen å Ulriksdal, då genom Gripenstedts ingripande utrikespolitiken omkastades, visste jag inte hvad jag skulle tänka, ännu mindre svara på detta utbrott.

«Som konstitutionel konung» — tillade han — »tror jag mig ha' handlat rätt, som menniska deremot orätt och t. o. m. förrädiskt mot en vän som satt sin lit till mig.»

Ännu i ovetande om hvad han menade, yttrade jag för att säga någonting:

»I E. M:ts höga ställning förmodar jag att menskliga känslor

och böjelser ofta nog måste underordnas de hårda kungliga pligterna, och detta kan väl inte anses brottsligt?»

»Du förstår väl att jag menar Sveriges uppträdande till Danmarks hjelp i striden mot tyskt öfverfall, som jag, under vissa förutsättningar, ansett mig böra lofva min vän kung Fredrik och som nu omintetgjorts.»

»Jag förstår mig icke på storpolitik» — svarade jag — »men om Eders Maj:t tillåter mig uttala min tanke om saken, hvilken jag tror delas af många E. M:ts verkliga vänner, så är nog detta äfven bäst för Sverige. Svenska armén skulle säkert, nu som alltid, skära ovanskliga lagrar vid sidan af danskarne, men att segra mot en sådan öfvermakt som Tysklands, är väl knappast tänkbart i vår tid, och följderna af kriget hade för de förenade rikena således otvifvelaktigt blifvit endast oerhörda förluster i blod och penningar, utan annat resultat. Och då hade den ostadiga opinionsvinden, som i dag blåser från danskt håll, lätt kunnat ändras till en storm, som man inte kan veta hvad den sopar med sig, der den far fram. Man har exempel härpå i Sveriges historia. Lewenhaupt och Buddenbrock krossades af ett sådant vindkast, och exempel från ännu senare tid skulle ju äfven kunna anföras.»

Nu fruktade jag att jag gått för långt och teg. Men i stället för att upptaga min frispråkighet illa inföll han:

»Samma sa' Gripenstedt, men nu bry vi oss inte om politiken vidare. Kom! ska' vi plantera ekar, så hafva vi gjort något för efterkommande.»

Till följd af detta nya oväntade uppslag, gingo vi in i vestibulen, der det stod en korg med ekollon.

»Stoppa nu fickorna fulla» — sade han — och föregick med sitt exempel.

Derefter tog konungen sjelf en jernskodd käpp och räckte mig en annan, och så begåfvo vi oss ut till skogs, der åtskilliga hundradetal ekollon utplanterades, hvaraf de flesta gått till och nu, trettio år efteråt, skjutit upp till ståtliga träd.

»Adjö med dig nu, Adel» — sade han vänligt, sedan vi slutat

planteringen — »om också ingen prisar oss efter döden, för hvad vi bäst åsyftat och velat göra, skola åtminstone de, som lefva om två hundra år eller så, hafva glädje åt vårt dagsverke i dag.»

Hvad han åsyftade med brefvet, som kallade mig till Ulriksdal, fick jag aldrig veta.

* * *

Framåt julen, då jag vistades några dagar i Stockholm, blef jag bjuden på middag, ensam med familjen, hos statsrådet Gripenstedt, som var kusin med min mor och som jag derför fick kalla »onkel».

Gripenstedt hade alltid visat mig den största vänlighet, och på senare tid ett mycket långt gående förtroende, hvilket daterade sig från föregående riksdag. Jag sympatiserade i allt med den verkligt store, klart seende statsmannen, den ende med omfattande politisk blick, Sverige egt på länge. Skada att han var sjuklig och arbetade ut sig, så att han måste afgå allt för tidigt.

Efter middagen sutto vi på tu man hand och språkade i hans skrifrum, och kommo då att tala om den danska frågan, hvilken ännu stod långt fram på dagordningen.

Jag omtalade så ordagrannt jag kunde, hvad jag förnummit om kungamötet på Skodsborg, mitt samtal med konungen i Ulriksdals allé i slutet af september, och frågade bland annat hvad kungen kunde hafva menat med yttrandet — »samma sa' Gripenstedt».

Då berättade han å sin sida historien om den märkliga konferens kungen sammankallat å Ulriksdal i medlet af september, bestående af excellenserna de Geer, Manderström och Sibbern samt svenska ministern i Köpenhamn, Henning Hamilton, för att med Hamiltons bistånd vinna godkännande, såsom han säkert påräknade, af de tre excellenserna till ingående af en off- och defensivallians med Danmark, hvilken otvifvelaktigt inkastat Sverige i ett liknande krig som Frihetstidens sorgliga i åminnelse, samt huru han, Gripenstedt, när excellensen de Geer meddelat honom kallelsen till konferensen och hvarom fråga var, rent af

tvingat sig med på densamma, och dervid trots Hamiltons »finesser» lyckats, med anförande af exempel från Gustaf IV Adolf och hans olyckliga krigslystnad, visa och öfvertyga kungen om den fara, för hvilken han utsatte sig sjelf och sitt land.

»Men det gläder mig» — slutade han och räckte mig handen — »att finna det äfven du haft mod att säga kungen sanningen. De äro lätt räknade, som göra detta. De allra flesta tro sig bäst behaga och befordra sina enskilda intressen, genom att handla på motsatt vis, och i denna fråga verka dertill känslostämningar, som kunna vara mycket vackra, om de inte vore absolut skadliga och förkastliga, då det gäller så vigtiga frågor som krig och fred och ett lands väl eller ve.»

»Onkel må inte uppskatta mitt mod allt för högt» — svarade jag skrattande. — »I egenskap af 'sångare' har jag under resan i Norrbotten 1858 med kronprinsen-regenten erhållit k. privilegium på, att uti 'duetter' med H. Maj:t 'sjunga ut', under vilkor att jag 'inte sjöng falskt'. Dessutom är jag fullkomligt oberoende och sjelfständig, har inga enskilda fördelar att bevaka, eller nådevedermälen att eftersträfva, och kan derför yttra mig fullkomligt fritt.»





Diverse jernvägsbyggnader.

Byggandet af Ystad-Eslöfs, Landskrona-Eslöfs, Kristianstad-Hessleholms, Wexiö-Alfvesta och Köping-Uttersbergs-banorna. — Flyttning från Stockholm till Kristianstad.

Men låtom oss lemna storpolitiken åt dess fackmän och bedrifvare och återvända till mitt mera anspråkslösa yrke, byggandet af jernvägar, hvilket sistnämnda alldeles säkert är nyttigare för menskligheten.

Efter landtbruksmötet i Helsingborg reste jag till Landskrona, Ystad, Kristianstad och Wexiö, samt derifrån till Köping, för sammanträffande med vederbörande jernvägsbyggnadsstyrelser, uppgörande af närmare öfverenskommelser rörande engagement, ordnandet af arbetena, anställning af ingeniörer m. m. samt besigtning af lokalerna för de fem olika jernvägarne.

Detta allt var ej så litet omfattande, men gick bra och var mycket trefligt.

Styrelserna befunnos å alla ställen vara framstående personligheter, utmärkt hyggliga och ytterst angenäma att samarbeta med.

Uti Ystadsbanans styrelse fungerade grefve Alb. Ehrensvärd (sedermera grefve Arvid Posse) såsom ordförande och doktor Widegren, (kamrat med mig vid Lunds akademi 1842) såsom verkställande direktör.

Vid Landskronabanan innehades samma befattningar af borgmästaren Ödmanson och herr Tranchell, — vid Kristianstads af landshöfdingen baron Rappe (min f. d. kompanichef vid Vermlands fältjägare och fader till vår nyligen afgångne utmärkte krigsminister) samt kapten Claeson, — vid Wexiö-banan af landssekreteraren Holmberg och landskamreraren Wettermark, samt slutligen vid Köping-Uttersbergs-banan af sedermera hofmarskalken Reuterswärd och brukspatron Lars Lindberg på Kolsva.

Uddevalla-Wenersborg-Herrljunga-banan, der landshöfdingen grefve Eric Sparre var ordförande och direktör Bergqvist verkställande direktör, kom först i arbete året derpå.*)

Arbetena vid dessa jernvägsbyggnader, organiserades på samma sätt, som jag funnit ändamålsenligast vid föregående, nämligen så, att bestämda gränser uppdrogos mellan verkställande direktörens och chefingeniörens befattningar, eller så, att den förre hade på sin del allt det ekonomiska, d. v. s. inköp af alla materialier, fast och rullande materiel (efter ritningar och förslag, som af mig aflemnades) samt genom kassören utbetalandet af aflöningen till arbetarne i enlighet med skriftliga uppgifter på betings- och dagsverkskostnader, som ingåfvos attesterade af arbetsbefälet, hvarigenom den fullkomligaste kontroll vanns. Jag åter hade befattning med allt det tekniska, eller hufvudledningen vid, och ordnandet af arbetenas utförande, uppgjorde ritningar till rails, broar, rullande materiel, planer till stationer och byggnader o. s. v. samt beskrifningar och förslag till allt, som genom verkställande direktörens försorg skulle anskaffas, till den tid, effekterna behöfdes för arbetenas utförande.

Till arbetsföreståndare anställdes på mitt förslag vid Ystads-, Kristianstads-, Wexiö- och Köpings-banorna mina gamla bepröfvade kamrater från Gefle-Dala och Borås-jernvägarnes byggnad, löjtnanten baron Abraham Leijonhufvud, civilingeniören Nils Soneson, löjtnanterna A. T. O. Cederberg och Eric Sandell, samt vid Landskrona-banan en af mina kamrater i väg- och

*) Alla styrelseledamöterna vid dessa sex jernvägars byggnad äro länge sedan döda, med undantag af grefvarne Ehrensvärd och Posse samt hofmarskalken Reuterswärd.

vattenbyggnadscorpsen, löjtnant Ekströmer, förut anställd vid statens jernvägsbyggnader.

* * *

På hösten 1863, befraktade jag genom den bekante herr L. O. Smith, en liten segelskuta, som gick i brännvinsfrakt för hans räkning mellan Blekinge och Stockholm, å hvilken inlastades alla våra mobilier, för att aflastas i Åhus, hvarifrån de vidare skulle å pråm föras uppför Helge-ån till Kristianstad.

Under resan mellan Stockholm och Åhus gick hög sjö, så att alltsammans blef genomdränkt af saltvatten, hvilket emellertid bortsköljdes af sötvattenskurar, medan effekterna stodo på kajen i Åhus, och i öppen pråm fraktades till Kristianstad. I min hustrus piano sqvalpade vattnet i mollackorder, då det kördes hem från pråmen. Men efter någon tid var allt torrt igen. Samtidigt med att skutan afgick, lemnade vi vårt trefliga hem i n:o 9 Norra Smedjegatan i Stockholm, och kommo till Kristianstad en vecka före möblerna, så att vi fingo emottaga och torka dem.

* * *

Mitt arbete under dessa år var visserligen temligen ansträngande, ty för att medhinna ordnandet, ledandet och öfvervakandet af dessa fem samtidigt pågående jernvägsbyggnader, samt uppgöra den mängd ritningar till stationer, husbyggnader, broar, skenor samt annan fast och rullande materiel jemte förslag och planer, som erfordrades, ensam som jag var, med endast *ett* ritbiträde för kopiering, måste jag använda ej allenast dagarne, utan en stor del af nätterna för resor, och till skrifning och ritning då jag var hemma, ty ingenting fick försummas, och försummades inte heller.

Det som i hög grad försvårade arbetet för mig personligen var, att jernvägskommunikation ännu saknades mellan Alfvesta och Jönköping, så att jag under mina resor till Stockholm för att konferera med väg- och vattenbyggnads- och jernvägsstyrelserna,

samt till Köping, ofta fick fara denna tidsödande väg i postdiligens. — Och äfven till jernbanebyggnaderna och styrelsesammanträdena för Ystad-Eslöf-Landskrona- och Wexiö-banorna, fick jag fara å landsväg. Under nattresorna kunde man emellertid sofva. —

Jag var vid denna tid, som förut är nämndt, emellertid i mina bästa år (40 år gammal) frisk, stark och lifligt intresserad för mina arbeten, och under sådana förhållanden kan en menniska, utrustad med helt vanlig intelligens, uträtta hvad som helst.

Kostnadsförslagen till Ystad-Eslöfs- och Landskrona-Eslöfsbanorna, voro uppgjorda af en ingeniör vid södra stambanan och mycket rundligt tilltagna, enligt hans högsta chefs välkända principer. — Det var således lätt beräkneligt, att icke obetydliga besparingar skulle kunna göras. Icke desto mindre var det allvarsamt fråga inom styrelserna, att antaga ett anbud från en dansk entreprenörfirma, som ingen kände, att utföra arbetena till kostnadsförslagens pris. Och, ehuru detta visserligen varit mycket beqvämare för mig, afstyrkte jag det likväl på det bestämdaste, dels för den pekuniära förlust för bolagen, som derigenom kunde beräknas uppkomma, dels emedan arbetena alldeles säkert icke blifvit så omsorgsfullt utförda, äfven under sträng kontroll, dels ock på grund af de obehag och den mindre angenäma erfarenhet i allmänhet, som vunnits å Gefle-Dalabanan om jernvägsarbetens utförande på entreprenad af äfventyrliga eller mindre solida entreprenörer.

Jag har all anledning tro, att styrelsen för dessa banor, åtminstone för Ystad-Eslöfs-banan, gerna skulle lemnat banans byggande till mig på entreprenad för kostnadsförslagsbeloppet, hvarvid en betydlig vinst kunnat lätt beräknas uppkomma. Verkställande direktören för denna bana tillfrågade mig ett par gånger, om jag inte ville öfvertaga arbetena på entreprenad, men då jag visade honom, att med gångbara priser, en ej obetydlig vinst för bolaget borde uppkomma, om arbetet utfördes för bolagets egen räkning, talades ej vidare härom, och glad var jag, som slapp undan danskarne.

Vid Landskrona-Eslöfs-banan, hade man samma funderingar, hvilka emellertid på samma skäl afböjdes.

Besparingarna i anläggningskostnaderna för dessa båda jernvägar uppgingo vid deras fullbordande och afsyning enligt min beräkning till, som jag vill påminna mig, emellan tre- och fyra hundra tusen kronor.

De öfriga trenne banornas byggnadskostnad gick äfven väl ihop med kostnadsberäkningarna.

* * *

Vid utförandet af dessa arbeten, bodde jag med min unga 19-åriga, förtjusande hustru — allas älskling — som förut är nämndt, i Kristianstad, såsom för mina arbeten den mest centralt belägna orten.

Och här föddes, den 1 april 1864, vår käre son John Axel Kristian, uppkallad efter morfar och min hustrus morbror, hofpredikanten Axel Ullgren samt kung Kristian IV, som grundat staden Kristianstad.

Det obeskrifligt angenäma privatlif vi der förde, med de älskvärdaste och vänligaste menniskor, hör inte till denna historia, så mycket mindre, som jag för min egen del, sällan hade tillfälle njuta deraf, upptagen som jag var nära på natt och dag med mina arbeten. Genom den minsta försummelse hade nemligen urverken lätt kunnat stanna eller lida skada, och något sådant fick icke ifrågakomma.

Tidtals arbetade vid dessa samtidigt pågående jernvägsbyggnader, om en sammanlagd längd af 280 kilometer, mellan 50 och 60 ingeniörer och t. o. m. 8,000 arbetare, och det fordrades således i sanning att hafva tankarne samlade och klara, samt att arbeta så, som jag nu efteråt förvånar mig öfver att det verkligen medhanns, för att allt skulle kunna gå, utan att något störande någonsin inträffade — och ändå konstruerade och ritade jag, som nämndt, sjelf allt som erfordrades för dessa jernvägsbyggnader, endast biträdd af en helt ung herr Vogt som ritbiträde, hvilken — det måste rättvist erkännas — vara lika ifrig och intresserad

som hans chef, och aldrig muckade för arbete, när och huru mycket som helst, under alla årets dagar och alla dygnets timmar.

Emellertid hade det knappast kunnat gå så väl, som det verkligen utan skryt gick, om jag inte såsom mina närmaste män, vid *fyra* af de ifrågavarande banbyggnaderna, haft mina gamla bepröfvade biträden från Gefle-Dala- och andra föregående jernvägsbyggnader, äfvensom i öfrigt flere af den gamla ingeniörstammen der anställda, hvilka hade noga kännedom om huru allt till jord- och andra liniearbeten hörande skulle vara, visste att jag ville hafva arbetena utförda med största ordning, omsorg och soliditet, och satte en ära uti, att de äfven på detta sätt utfördes.

Vid ett af mina jernvägsarbeten, som började ett år derefter, och der främmande inflytande inverkat på tillsättningen af arbetsföreståndare, fick jag i begynnelsen åtskilliga svårigheter, men saken redde sig sedermera.

* * *

Då arbetet å Ystad-Eslöfs-banan skulle börjas, hade verkställande direktören doktor Widegren och jag låtit tillverka en liten ytterst fin skottkärra, af polerad ek med blanka beslag, samt en skyffel af samma fina beskaffenhet.

Styrelsen och »tout Ystad» voro församlade på en äng strax öster om bangården, och der fyllde jag med den lilla skyffeln den lilla kärran, hvilken derefter utsköts på en planka och urstjelptes af ordföranden grefve Ehrensvärds unga dotter, nuvarande grefvinnan Douglas, hvilken för detta, det första dagsverket på jernvägen fick den lilla kärran jemte spaden såsom minnesgåfva. Derefter höll grefve Ehrensvärd ett utmärkt tal, hvaruti han bland annat yttrade: »Må ingen arbetares blod sätta outplånliga rostfläckar å denna jernbanas skenor!» Jag tror att hans uttalade förhoppning gick i fullbordan. —

* * *

Vid en promenad, som Leijonhufvud och jag en gång gjorde tidigt på våren 1864 efter banlinien mellan Ystad och Eslöf, höll

just kälen på att gå ur jorden, och de höstplöjda åkrarne, som i allmänhet bestodo af seg lerjord, voro allt annat än angenäma att passera till fots, helst som vädret var dimmigt och det regnduggade under hela den 76 kilometer långa promenaden.

På storstöflarne bildades efter hand lerklumpar, stora som kålhufvuden, och vägande minst ett lispund hvardera, hvilka, utan misskund, måste släpas med i den lösa djupa matjorden. —

Sålunda belamrade med riktiga »kubikfötter», kommo vi andra dagen vid middagstiden till ett bredt och djupt aflopps-dike, som korsade banlinien och syntes sträcka sig i oändlighet åt båda sidorna. Diket var fullt af vatten och täckt med pipig våris — som såg ganska misstänkt ut.

Att hungriga, trötta och våta som vi voro, med sådana blackar om fötterna, söka kringgå diket åt någondera sidan föreföll i hög grad motbjudande, när middag beställd med posten, väntade å en gästgifvaregård c:a $1/2$ mil från banans öfvergångspunkt af diket. Det var således intet annat att göra än försöka hoppa öfver diket.

»Få se hvem som kan hoppa längst!» — ropade jag till L. — tog ett duktigt skutt, halkade på den hala dikeskanten och slog ner midt i diket, hvarvid den porösa isen brast och jag dök ner nära till midjan i det iskalla vattnet, och precis samma hände Leijonhufvud, som samtidigt gjort skuttet. — — —

Vi hade inte tagit de s-s »kubikfötterna» med i räkningen, och det var egentligen deras kolossala tyngd som var anledningen till att hoppet misslyckades.

Isen hade brustit på midten längs kanalen, och på hvardera sidan om diket stod ett qvarters tjockt halt isstycke på kant, som en mur, omöjlig att krafla sig uppför och öfver.

Situationen var lika komisk som obehaglig. I början skrattade vi så mycket vi orkade åt fångenskapen, men efter hand blef positionen betänklig nog, der vi befunno oss i det iskalla vattnet, ensamma på det ändlösa lervällingshafvet, och då det dertill började skymma. — — —

Slutligen hittade vi på, att L., som var liten, skulle klättra upp på min rygg, hvarpå jag böjde mig framåt, så att han kunde komma i land öfver ismuren, och derefter halades jag upp.

Sedan vi sålunda kommit på det torra igen, sprungo vi till gästgifvaregården, så att vi ditkomna voro i full transpiration, klädde så af de våta kläderna, lånade torra af gästgifvaren, åto en ganska god middag i våra nya kostymer, hvilka förlänade oss det mest komiska utseende, gingo derefter till kojs, och fortsatte dagen derpå, fullkomligt återställda, i våra egna torkade kläder, vandringen till Eslöf.

* * *

Med anledning af Ystads och Landskrona-Eslöfs, Kristianstad-Hessleholms och Vexiö-Alfvestabanornas anslutning till statsbanornas bangårdar, hade jag mycket att göra med befälet å södra stambanan och måste ofta sammanträffa med öfver- och underbandirektörer och ingeniörer för bestämmandet af spårens läggning m. m. Under dessa resor måste jag köpa biljett för resor till föreningsstationerna, och tyckte att jag i likhet med så många andra, som af mindre vigtiga orsaker erhöllo fribiljett å stambanorna, äfven kunde vara berättigad att få en sådan.

För att emellertid icke ställa mig i obligation, utan att lemna någon motsvarande ersättning, sände jag med påpekande af förhållandet och det måhända berättigade uti att jag erhölle en fribiljett, till intendenten vid södra stambanan, min gamle kamrat hos Lilliehöök på Seffle 1848 och vid väg- och vattenbyggnadscorpsen, Frykholm, samt till andra höga vederbörande vid statens jernvägar, med hvilka de privata banornas styrelser hade att göra, — första klass fribiljetter å alla de banor jag hade under byggnad.

Kort derefter fick jag från intendentsexpeditionen i Malmö emottaga en officiel skrifvelse jemte en — »*gångbiljett mellan Alfvesta och Eslöfs stationer*» — hvilken äfven medföljde skrifvelsen. — — —

Som tiden emellertid var mig dyrbarare än kostnaderna för biljetter till tågen å statens jernvägar, kom jag aldrig att begagna mig af den välvilligt lemnade tillåtelsen att, för sammankomster med statens jernvägars tjenstemän, fritt gå å den c:a 15 mil långa bansträckan mellan Alfvesta och Eslöf. Den ifrågavarande »gångbiljetten» finnes förvarad bland mina samlingar af kuriosa.

Resor i Tyskland, England och Skottland.

Sommaren 1864 gjorde jag tvenne resor till Tyskland, den första vårtiden till Hamburg, för att inspektera arbetet med passagerarevagnarna till Ystads- och Kristianstadsbanorna, och den andra på hösten i samma ärende, vid hvilken resa min hustru var med och som derför utsträcktes till Berlin.

Jag befann mig i Landskrona, när den första resan till Hamburg skulle företagas, och hade ämnat fara derifrån med ångbåt till Lübeck och vidare till Hamburg, der jag stämt möte med vagnfabrikanten herr Lauenstein på en viss dag, som icke borde mankeras, alldenstund herr L. skulle resa bort.

När ångbåten till Lübeck skulle afgå, utbröt emellertid en sådan storm, att den inte kunde begifva sig ut. Då det emellertid brådskade med vagnarna och jag dessutom inte ville mankera herr L., beslutade jag mig för att segla öfver till Köpenhamn och derifrån fara öfver Korsör och Kiel till Hamburg. Och efter mycket besvär lyckades jag öfvertala en gammal sjöbuss att sätta mig öfver med sin båt.

Det blåste skarp sydostlig storm, så att vi hade vinden rätt på sidan, och oaktadt seglen bottenrefvats och gubben hade en riklig stenballast inne, trodde jag flere gånger att vi skulle kapsejsa i brottsjöarna. Att komma direkt till Köpenhamn i sådant väder var emellertid ej att tänka på. Vi satte derför kurs, så godt vi kunde, rakt på Danmark. Och efter ett par timmars

kamp mot storm och sjö, voro vi så lyckliga att blifva vräkta i land inte långt från Hirschholm.

Båten fick jag betala, ty den sprack och remnade midt itu vid törnen mot land, men hufvudsaken var att vi, ehuru genomvåta, befunno oss på det torra — och att jag, som ämnadt var, kunde fortsätta resan på natten till Hamburg.

* * *

Under samma sommar 1864 skulle materielen till Ystads- och Kristianstadsbanorna anskaffas och jag fick i uppdrag af styrelserna att öfverresa till England, för att biträda jernvägsbolagens ombud derstädes, herrar Borries & Craig C:o i Newcastle, för Ystad-Eslöfs, och generalkonsul Tottie i London för Kristianstadsbanan, med uppgörande af kontrakt och leveranser om denna materiel.

Jag reste följaktligen och stannade några dagar i London, under det att prisuppgifter genom Tottie infordrades på rails till Kristianstadsbanan, hvilka sedan enligt af mig uppgjord ritning och beskrifning inköptes från ett stort och ansedt valsverk i Wales.

Då jag, kort efter det att kontraktet upprättats, besökte chefen för verket å hans kontor i London, för att öfverlägga med honom om de jernsorter som skulle användas, sammanläggningen af »paketerna» m. m., samt öfverenskomma om tiden för inspektionen af tillverkningen, sade han:

»Anser ni det vara alldeles nödvändigt att kasta bort 2 sh. per ton för att få jernvägsskenorna stämplade?»

»Hm» — svarade jag. — »Det är ju allmänt brukligt att en inspektion eger rum vid utvalsningen, samt att skenornas bärighet afprofvas?»

»Ja, sådant är bruket» — sade han — »och detta bruk har i de flesta fall alldeles onödigtvis kostat jernvägsbolagen betydliga summor, på samma gång som det gjort hrr inspektörer rika. Vänder köparen sig till en respektabel firma, som är rädd om sitt anseende, kan han vara alldeles säker om att erhålla goda

rails lika bra *utan* som *med* s. k. 'inspektion', och inga inspektioner kunna förhindra en fabrikant att fuska, om han vill. Dessutom» — tillade han — »kan jag säga er att inspektionen ofta nog tillgår på det sättet, att inspektören en eller annan gång besöker valsverket, men för öfrigt betalar en arbetare några penny per ton, för att han afstämplar rälerna. Resten stoppar inspektören i sin ficka. Mig gör det precis detsamma, om ni betalar ut edra 2 sh. pr ton för s. k. 'inspektion' eller inte. Skenorna blifva precis likadane i båda fallen.»

Följden af detta resonnement blef att ingen inspektion egde rum å Kristianstadsbanans skenor, samt att jernvägsbolaget inbesparade några tusen kronor och fick utmärkt goda skenor, hvilka, ehuru de icke vägde mera än 50 ℔ pr yard (= 17 ℔ pr fot), sedermera, enligt officiella rapporter, visat sig ega lika stor hållbarhet, efter samma passerade tågvigt, som statens och andra jernvägars »inspekterade» skenor af jern.

Under detta mitt vistande i London gjorde jag bekantskap med en mycket intelligent arbetare på fyra ben — en elefanthäst — med hvilken jag hade många trefliga stunder.

Jag bodde denna gång på ett hotell, hvars namn jag glömt, och ej långt från porten var en inhägnad, i hvilken stod en elefanthäst, alldeles ensam, som hade till embete att draga upp jord från den under arbete varande underjordiska jernvägen.

För detta ändamål hade man iklädt honom en sele med deruti fästad draglina, som gick omkring en trumma. Och när det nedifrån tunneln ringde i en pingla, tillkännagifvande att en tunna, som hängde i andra ändan af linan, var fylld med jord, gick hästen omkring 50 steg rätt fram, hvarvid tunnan uppfordrades och stjelptes automatiskt i en jernvägsvagn. Sedan detta utförts, gick han tillbaka och ställde sig på sin förra plats, väntande på en ny signal med pinglan.

Jag hade min väg till City, der jag dagligen besökte Totties kontor, förbi inhägnaden, och stannade ofta för att se på den märkvärdiga hästen, hvarvid han trakterades med sockerbitar,

bröd eller skorpor, och på detta sätt blefvo vi bekanta och goda vänner.

Ungefär hvar tredje minut pinglade bjellran, och strax förrän detta skedde, d. v. s. under sista minuten, var det inte värdt att försöka få tala vid honom eller bjuda på något. Han stod bara ytterst uppmärksam, skakade på hufvudet och viftade med öronen, antydande — »stör mig inte». Men när tunnan var uppe och stjelpt, blef han åter kamratlig, strök sitt stora hufvud med de kloka ögonen mot mitt bröst, och tog gerna emot en sockerbit, ett stycke bröd, eller hvad jag kunde ha att bjuda på.

Det var med verklig afsaknad jag vid resan från London sista gången tog afsked af det intelligenta djuret, klokare än mången menniska.

Från London reste jag upp till Edinburgh för att sammanträffa med mr Craig, Ystadsbolagets agent, och passade då på tillfället, att i sällskap med min gamle bekante från 1860, mr Buchanan, göra en afstickare inåt Högländerna, för att med egna ögon få se de storslagna och tjusande trakter af Skotland, dit Walter Scott förlagt sina mästerliga romantiserade berättelser ur Skotlands historia; der William Wallace (Skotlands Engelbrekt), Robert Bruce, Angus Mac Donald och Rob Roy m. fl. af Skotlands hjeltar utfört sina bragder, eller den trakt på jorden, som genom det romantiska skimmer, hvilket härigenom utbredts öfver de vilda bergen med deras trånga pass, de stilla klara sjöarne och de grusade borgruinerna, ända från barndomen, då jag hänförd slukade Walter Scotts romaner, lockat mig till sig med underlig makt, så mycket starkare och mer tilldragande, som det ju var mina fäders land och mina egna landsmän, som sålunda framställts i en poetisk glänsande dager.

Dessutom var det inte utan, att jag hoppats kunna sammanträffa och göra bekantskap med någon kusin i tionde eller tjugonde led, om jag någon gång skulle komma till Skotland. Denna plan misslyckades emellertid fullständigt, ty ingen som jag tillfrågade hade sett eller kände till någon af kusinerna. Och

då jag pekade på mig sjelf, såsom ättling af en ätt, som lefde för 300 år sedan, skyggade man för mig som för en gengångare. — — —

Möjligen misslyckades sökandet efter slägten derför, att jag då inte hade aning om från hvilken Clan min familj antagligen härstammade, och derför inte kom att besöka Skotlands vestkust, med öarna Mull, Skye och Islay, der förfäderna efter all anledning en gång lefvat, kämpat, förblödt och jordats.

Sjelfva resan deremot lyckades förträffligt, gynnad af ett ovanligt härligt väder.

Egentligen är väl en biografi inte rätta platsen för resebeskrifningar. Men så intressant som denna resa var, kan jag inte undgå att i allra största korthet omnämna, att förutom det praktfulla moderna Edinburgh — en af verldens smakfullast ordnade städer — samt de gamla märkvärdiga delarne af staden, med de skotska konungarnes borg och minnena från den tjusande »Marys Queen af Scotland» dagar — besågo vi bland annat Stirling Castle, från hvars höga murar man blickade in i de dunkla, dimmiga passen inåt högländerna, och med någon imaginationsförmåga kunde föreställa sig skönja höglandsklanerna under säckpipans hänryckande krigiska toner, komma tågande mot »låglandet».

Vidare foro vi till den märkvärdiga klippdalen »Trosachs», dit Walter Scott förlagt Rob Roys romantiska äfventyr, med dess väldiga, sönderskurna och splittrade klippmassor, bevuxna ända upp till topparne med hundraåriga, knöliga ekar och andra träd, — med dess brusande vattenfall, som störta fram ur klyftorna. Här måste emellertid färden för tillfället afbrytas, ty dagen derpå var söndag och då voro alla jernvägs-, ångbåts- och andra kommunikationer stängda.

Det fanns således ingen annan sysselsättning, än att slå sig ned öfver söndagen å ett hotell som hette »Stuarts inn», på en plats, som med den äkta högländska ljudsammansättningen benämndes »Ardkenkrokran», hvilket lärer hänsyfta på den vilda och brutna terrängen, och är lika svårt för en främling att

uttala, som att hitta bland »Trosachs» klippor, buskar och moras.

Hotellet var fullt af resande, mest unga nygifta par, som gjorde sin »weddingtrip». Dessa voro mycket lifvade och glada på lördagsaftonen ända till klockan tolf på natten, men derefter och på söndagsmorgonen hördes inte ett ljud. Samma stillhet fortfor på förmiddagen. Ingen af de många gästerna syntes till, utan sades läsa »Holy Bible» — och sammaledes gjorde min vän Buchanan.

Detta blef i längden alltför dystert. Vädret var det allra gudomligaste och trakten i högsta grad pittoresk och romantisk, hvarför jag frampå förmiddagen frågade en ung man, bärande Rob Roysclanens röd- och svartrutiga »tartan», med bara ben och Crest på mössan med Clanens stolta valspråk »Sriagh all mo dhrem» (Kunglig är min börd), hvilken stod och hängde utmed en vägg, om han ville följa mig som vägvisare omkring bland klipporna.

»Det är ju helgdag i dag, herre» — svarade han.

»Är *detta* något hinder att gå ner till Loch Katerine eller ro ut till 'Ellens-island'?» — frågade jag.

»Ja, herre!» svarade han bestämdt och med full öfvertygelse. Och då jag med anledning af detta svar, hvaruti i koncentrerad form låg den i det nuvarande Skotland, liksom på många andra ställen, inplantade tanken, att man icke lika djupt kan dyrka Skaparen i hans härliga, underbara, om hans allmakt och godhet vittnande natur, som uti en dyster kyrka — icke kunde låta bli att göra en liten hvisseldrill — yttrade pojken allvarsamt:

»Take care Sir! You don't 'chwistle' (whistle)! They will be wondering to hear a gentleman 'chwistling' at a sabbat day.» *)

Då det emellertid blef alldeles outhärdligt att under en utomordentligt vacker vårdag i en så präktig och storartad natur

*) Tag er till vara, herre! och hvissla inte! Man skulle förundra sig öfver att höra en gentleman hvissla på söndagen.

stanna inne på hotellet, jemte de andra »Holy Bible» läsande reskamraterna, medan man hade Guds egen *lefvande »heliga skrift»* i naturen uppslagen rundt omkring sig, der lifvet varmt pulserade, der växter och blommor förhärligade skaparen med sin fägring och doft, och der fåglarna sjöngo hans lof, medtog jag några skorpor och ströfvade omkring i de pittoreska omgifningarna, der Rob Roy haft sina äfventyr, och återvände först på aftonen efter en ytterst angenämt tillbringad dag.

Dagen derpå voro ångbåtarne å de förtjusande Loch Katerine och Loch Lommond åter i gång, och vi fortsatte resan öfver Dumbarton till Glasgow och vidare öfver Carlish—Birmingham—Manchester—Chester—Bangor—Bristol till London.

Det intryck af den pittoreska naturen man vid en resa genom Skotland erhåller, skildras uttrycksfullt af Skotlands store skald Robert Burns:

"Mountains, that like giants stand,
"To sentinel the enchanted land.
"High on the south large Benvenue
"Down on the lake its masses threw,
"Crags, knolls and mounds, confusedly hurled,
"The fragments of an earlier world;
"A wildering forest, feathered o'er,
"His ruined sides and summit hoar;
"While on the north, trough middle air,
"Ben-An heaved his forehead bare." *)

Och dertill kommer det romantiskt praktfulla skimmer, som Walter Scott och andra Skotlands historieskrifvare och skalder från urminnes- ända till nutid utbredt öfver sitt — och mina fäders land.

*) Berg, hvilka stå som jättar att bevaka ett förtrolladt land. Högt i söder kastar den stora, höga Benvenue sina massor ner till sjön, klippor, bergspetsar och sjöar ligga oredigt blandade om hvarandra, fragmenter af en tidigare verld. En vild skog löfkläder dess sönderslitna sidor och snön dess toppar, under det att i norr Ben-An genom dimmorna högt uppreser sin kala hjessa.

Flyttning af ett fyrtorn i Ystad. — Ingeniörsarfvoden. — Ekonomiskt oberoende.

Under det att Ystad-Eslöfs-banan byggdes, uppfördes för kronans räkning ett nytt fyrtorn af jern genom fyrstyrelsens försorg vid Ystads hamn. Men märkvärdigt nog lades grunden till tornet ett stycke upp i land på andra sidan bangården. Jag fästade fyringeniörens uppmärksamhet på — då grundpålarne till fyrtornet nerskrufvades — att en af stationsbyggnaderna — godsmagasinet — som inte kunde förläggas på annat ställe, skulle komma mellan fyren och hafvet och undanskymma den såsom dagmärke; men fick till svar, att ingen ändring kunde ske samt att fyren skulle blifva mycket högre än magasinsbyggnaden. Till förekommande af alla efterräkningar, insände verkställande direktören på min tillrådan den af Ystadsbanans styrelse godkända planen till bangården med dess husbyggnader utsatta, genom styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader till Kongl. M:t, för erhållande af nådig fastställelse derå.

Några månader efter återkomsten från England, sedan fyren och godsmagasinet ungefär samtidigt blifvit färdiga, ankom en skrifvelse från lotsstyrelsen till styrelsen för jernvägen med »förständigande» att flytta undan godsmagasinet, som skymde bort fyren såsom dagmärke, hvartill den äfven var afsedd.

Då denna skrifvelse föredrogs, meddelade jag hvad som passerat och förevisade den af Kongl. Maj:t nådigst fastställda planen till jernvägsstationen, hvarefter arbetena till punkt och pricka utförts.

»Det var bra» — sade dåvarande ordföranden, grefve Arvid Posse. »Då föreslår jag att vi kasta lotsstyrelsens skrifvelse i papperskorgen.» — — —

Styrelsen beslutade emellertid en svarsskrifvelse till lotsstyrelsen och bifogade en kopia af den af Kongl. Maj:t fastställda stationsplanen.

Några dagar derefter fick jag ett privat bref från sjöministern grefve v. Platen, som beklagade sig öfver jernvägsstyrelsens beteende och de stora svårigheter, hvari man råkat, alldenstund en flyttning af fyren, som ansågs icke kunna ske utan dess söndertagning, af fyrstyrelsen beräknats kosta 30,000 kronor. Och som inga medel härtill funnes, anmodade han mig söka öfvertyga jernvägsstyrelsen om nödvändigheten af att magasinet flyttades.

Jag svarade, att magasinet icke kunde förläggas på någon annan plats, emedan det måste betjena så väl land- som sjötrafiken, och att, om det flyttades, hela bangården måste omläggas, hvilket skulle föranleda en mycket betydande kostnad. Och då bangårdsanläggningen med alla dess byggnader utförts i fullkomlig öfverensstämmelse med af Kongl. Maj:t fastställd plan, kunde det väl icke gerna ifrågasättas att jernvägsbolaget skulle ombygga hela sin station, derför att fyren förlagts på galet ställe. Jag meddelade tillika att jag, då grunden till fyrtornet lades, fästat byggmästarens uppmärksamhet på att tornet skulle komma att skymmas af magasinsbyggnaden.

»Men» — slutade jag — »då jag gerna vill göra allt hvad på mig beror för att i någon ringa mån kunna återgälda den stora vänlighet grefven visat mig under vistandet i London 1860, reser jag om ett par dagar upp till Stockholm för att framlägga ett förslag till ordnande af den ledsamma saken.»

Under tiden hade jag talat med Ystadsbanans styrelse och meddelat att jag, till ordnande af saken för sjöministern grefve Platens skull —, som naturligtvis måste befinna sig i en ytterst obehaglig ställning, då han både tillstyrkt platsen för fyrtornet, och i regeringen icke motsatt sig godkännandet af stationsplanen, ämnade flytta fyren hel som den stod. Härtill fordrades emellertid åtskillig arbetsredskap, som till allra största delen fanns, samt ett eller annat hundra kronor till arbetskostnad, och jag hade tänkt att jernvägsbolaget skulle lemna redskapen och fyrstyrelsen de erforderliga penningemedlen. Ansvaret ämnade jag taga på mig sjelf.

I början ville ordföranden i jernvägsstyrelsen för sin del icke höra talas om saken; men då jag påpekade huru hvarjehanda obehag och hinder för banans godkännande och trafikens öppnande möjligen skulle kunna uppkomma, vida öfverstigande värdet af lånet af arbetsredskapen, om ej saken ordnades, gick styrelsen in på mitt förslag och jag reste till Stockholm.

Då jag besökte grefve Platen, var han till en början mycket snäf och uttalade sin förvåning öfver »tilltaget» att lägga ett magasin framför fyrtornet.

Jag meddelade emellertid hela historien från början till slut, och visade honom med stationsplanen i hand, att, i anseende till lokala förhållanden, spår och byggnader icke kunnat förläggas på annat sätt, än som skett, om de skulle vara ändamålsenliga för trafiken, och att skulden till alltsammans var lotsstyrelsens fyrbyggmästare, som kunnat lägga fyren på en vida bättre öppen plats närmare hamnen, der den skulle synts till hela sin höjd, och att jag i god tid fästat hans uppmärksamhet derpå.

»Ja, men nu sitter kärran fast i dyn» — svarade sjöministern — »och saken är för mig personligen mycket obehaglig, då jag kontrasignerat såväl ritningen till fyren som förslaget till platsen, der den blifvit uppsatt, och dertill i konseljen förbisett att icke göra någon anmärkning mot jernvägsstationsplanen, då den föredrogs. Jag måste naturligtvis under sådana förhållanden, då inga medel finnas och man inte kan begära anslag af riksdagen till betalande af en sådan 'blunder', sjelf bekosta fyrens flyttning med 30,000 kronor, och detta är inte trefligt alls, förargelsen oberäknad.»

»Åh, så farligt är det väl inte» — anmärkte jag leende och utvecklade min plan att flytta fyren hel som han stod, tvärs öfver bangården till hamnplatsen *framför* magasinet.

Detta passerade i förvaltningen af sjöärendena.

Grefve v. Platen ringde och befallde vaktmästaren tillsäga chefen i fyrstyrelsen att infinna sig.

»Adelsköld säger» — sade grefve Platen, då denne infann

sig — »att fyren i Ystad kan flyttas hel och utan att söndertagas; går det för sig?»

»Nej, det är alltför riskabelt, ja, jag vågar säga omöjligt» — svarade denne. — »Fyrtornet är af plåt, öfver 100 fot högt med endast 12 fots diameter i basen. För att kunna stå emot stormvindarne är den fästad med skrufpålar af jern i marken. Jag anser ovilkorligen nödvändigt att den söndertages, och som troligen flere plåtar dervid skadas, kan kostnaden icke beräknas lägre än till 30,000 kronor.»

Chefen för fyrstyrelsen aflägsnade sig.

»Nu hör Adelsköld» — sade grefven, sedan han gått.

»Ja» — svarade jag. — »Men jag vidhåller ändå min åsigt, att fyren kan flyttas utan att söndertagas och detta för en bagatell.»

»Hvad menar ni med bagatell?» — frågades.

»Omkring 100 kronor förutom arbetsredskap, och jag har arrangerat att sådana kostnadsfritt lemnas af Ystad-Eslöfs jernvägsbolag.»

»Nå, men om det misslyckas och fyren slås sönder, hvem skall då ikläda sig förlusten?»

»När jag, för att kunna göra herr grefven en liten tjenst, tagit mig friheten föreslå detta sätt att verkställa flyttningen, och derigenom ordna en ledsam sak, var det naturligtvis min mening att sjelf stå risken, förutsatt att jag utan inblandning af någon annan får verkställa arbetet.»

»Adelsköld lättar mig verkligen från det största bekymmer jag haft, sedan jag blef departementschef» — svarade grefven belåtet. — »Flytta fyrtornet, så som ni finner för godt, jag betalar gerna personligen arbetskostnaderna, äfven om de skulle stiga till mångdubbla beloppet; men var försigtig, så att hvarken ni eller någon annan skadas. Öfverstelöjtnant Heidenstam, som är lotsstyrelsens ingeniör, får väl vara närvarande?»

»Med största nöje! Heidenstam och jag äro gamla goda vänner och kan dessutom såsom varande en skicklig och erfaren ingeniör säkert vara till mycken nytta vid flyttningen af fyrtornet.»

»Heidenstam skall få order att vara med, men utan att inblanda sig i flyttningsarbetet.»

Jag reste tillbaka till Ystad i sällskap med min gamle vän Heidenstam, och lät genast timra ihop en vagn af 4 st. 30 fot långa 14 tums bjelkar, hvilka hopsträfvades i kors med 16 fots afstånd från hvarandra. Derunder anbringades 4 st. låga starka jernvägshjul i sina lager. Bjelkarna togos så långa som skedde, för att om tornet krängde åt sidan, de utspringande ändarne skulle hindra kullstjelpning.



Flyttning af ett fyrtorn öfver bangården i Ystad.

En lugn vacker morgon, sedan den nya fyrtornsvagnen fullbordats, uppgräfdes jorden under och omkring tornet, så att hela det förutnämnda bjelkekipaget kunde hopskrufvas under detsamma. Bultarna, som höllo tornet fast i skrufpålarne, lösgjordes, så att tornet med sin lanternin och allt stod fritt, hvarefter vagnen, med tornet på, medelst åtta st. s. k. »traversing lifting jacks» (en sorts lokomotiv-domkrafter) lyftades rätt upp, så högt att en jernväg med 16 fots spårvidd kunde utläggas derunder.

Denna bana utlades sedan tvärs öfver bangårdens öfriga spår i kurva omkring magasinet till den nya plats, som af Heidenstam utsetts för fyrtornet.

När allt detta var färdigt, sänktes tornet jemte vagnen, hvarpå det skulle åka, ner på spåret, och jag ställde mig för att kom-

mendera manövern å den ungefär 100 fot öfver marken belägna balustraden utanför lanterninen i toppen af tornet.

Femtio arbetare stodo färdiga att medelst linor, fästade i vagnen draga densamma jemte dess höga passagerare. »Framåt!» kommenderades, och på en kort stund drogs ekipaget tvärs öfver bangården (hvarunder en fotograf odödliggjorde resan) till sin nuvarande plats, der tornet medelst domkrafterna upplyftades, och sedan vagnen söndertagits, sänktes och fästades på skrufpålarne, som Heidenstam under tiden anbringat i marken.

Klockan tolf på middagen var allt färdigt, så att jag kunde telegrafera till grefve v. Platen, att fyren stod på sin nya plats, samt att arbetskostnaderna för flyttningen uppgått till omkring 80 kronor. Slutet på äfventyret blef en finare middag hos en af styrelseledamöterna, konsul Lundgren, och en ytterst artig officiel tacksamhetsskrifvelse från kongl. förvaltningen af sjöärendena.

* * *

Under föregående arbeten hade jag för egen del icke varit i tillfälle att kunna sammanspara något så synnerligen stort kapital. Flyttnings-, bosättnings- och lefnadskostnaderna å ett så dyrt ställe som Gefle hade nemligen gått till ganska betydliga belopp, och dessutom har jag alltid ansett det vara chefens för större allmänna arbeten skyldighet att representera så långt tillgångarne medgifvit. Bouppteckningen vid min första hustrus frånfälle uppgick till 34,000 kronor. På min del kom således inte mer än omkring 17,000 kronor. Resan till England 1860 och vistandet i London tre månader hade äfven bidragit att medtaga de ingalunda lukrativa arfvoden jag uppburit, så att hela den förmögenhet jag efter 16 års ganska strängt arbete — deraf omkring 3 $^1/_2$ vid Gefle-Dalabanan — kunnat hopspara icke ens uppgick till förutnämnda belopp, då jag erhöll uppdrag att utföra ofvannämnda fem jernvägsbyggnader.

En rätt betydlig del af detta kapital var emellertid placeradt i värdepapper af högt och stigande värde, såsom Gefle-Dala

jernvägs- och Marma sågverksaktier, hvilka sedermera uppgingo till mångdubbelt sitt inköpspris.

Efter engagementet vid nedanstående banor slog det bättre till än förut.

Årsarfvodet vid Ystadsbanan uppgick nemligen till	6,500	kr.
vid Landskronabanan till	5,000	»
vid Kristianstadsbanan till	5,500	»
vid Köpingsbanan till	3,000	»
och vid Vexiöbanan till	3,000	»
eller tillsammans till	23,000	kr.*)

Och med arfvodet vid Uddevalla-Venersborg-Herrljunga-banan, som året derefter tillkom, jemte behållningen på ett par jernvägsundersökningar, ritning till en bro öfver Ljusne elf samt dagtraktamente under Skeppsholmskomitén, uppgingo mina inkomster under åren 1863 och 64 till ej mindre än *sammanlaggdt* omkring 62,000 kr., hvaraf, efter afdrag af lefnads- och representationskostnader samt andra utgifter med 22,000 kronor, omkring 40,000 kronor voro ren behållning, och kunde läggas till förut befintliga 17,000 kr· Och som under år 1865 ytterligare tillkom ett öfverskott utöfver utgifterna af 20,000 kronor, ränta på förut egande kapital deruti inberäknad, kunde jag i slutet af 1865 anse mig vara egare af ej långt ifrån 80,000 kronor, säkert placerade i banker och högt räntebärande aktier.

Då man vet hvilken roll penningar spela i verlden och det oskattbara värdet af ekonomiskt oberoende, är det af den allra största vigt för hvarje ung man, att genom arbete och sparsamhet söka vinna denna välsignelse, hvilket är lättare än man tror, och vidare lättare än att sedan behålla, hvad man lyckats inbespara.

Det behöfs nemligen icke mera än att lägga hela sitt lif och

*) Såsom jemförelse med dessa arfvoden, hvilka vissa af mina vänner framhållit såsom orimligt höga, må nämnas att intendenten Frykholm vid den två och tre fjerdedels mil långa Helsingborgsbanan som samtidigt byggdes, i arfvode såsom öfveringeniör åtnjöt 5,000 kronor om året — att distriktsingeniörerna vid statsbanorna, motsvarande "arbetscheferna" under mig vid mina jernvägsbyggnader, uppburo minst 5,000 kr. i årsarfvode, äfvensom att, vid Bergslagernas jernvägsbyggnad, öfveringeniören betingat sig 25,000 kr., och distriktsingeniörerna 9,000 kronor i årsarfvode.

intresse i sitt arbete, och söka att utmärka sig framför andra, vara ordentlig och sparsam och att skaffa sig den första lilla sparpenningen — »grundplåten» — och sedan observera hur den sväller ut, så går det sedan af sig sjelft att blifva ekonomiskt oberoende och derigenom sjelfständig äfven i annat.

Min första 12-skilling, som »lades på kistbotten» 1848, sedan jag betalt mina skulder från »krigssträten», hade sålunda under de förflutna 17 åren utsvällt till ej mindre än omkring 80,000 kronor, eller fördubblats nära 380,000 gånger.

Men så hade jag också haft en ovanlig tur, och aldrig gjort motstånd vid lyckans sparkar.

Konung Carl XV på Bäckaskog 1865 och hvad då passerade.

År 1865 var Kristianstad-Hessleholmsbanan färdig och skulle högtidligen invigas. Kung Carl, som vid tillfället vistades å Bäckaskog, hade lofvat att med sin drottning och prinsessan Lovisa illustrera festligheterna med sin närvaro.

Dagen var utsatt, alla förberedelser till festen med åtföljande middag voro träffade, stadens och ortens honoratiores hade inbjudits. Damerna ämnade lysa i nya redan färdiga köpenhamnska vårtoiletter. Med ett ord, »dagen skulle och måste blifva glad», ty kungen var med. — — —

Morgonen före invigningsdagen uppdök emellertid ett moln på festhimmelen i form af ett telegram från konung Kristian IX:s hofmarskalk till landshöfding Rappe, hvaruti tillkännagafs att det danske majestätet jemte kronprinsen ämnade besöka sin svenska broder och dess höga familj på Bäckaskog, just på sjelfva jernvägsfestdagen, om det höga herrskapet var hemma och behagade taga emot.

Landshöfdingen, hvilken, som förut är nämndt, tillika var ordförande i jernvägsstyrelsen, sände, såsom vanligt vid minsta anledning, genast bud på mig. När jag några minuter derefter

kom upp till honom, var han mäkta orolig med anledning af alla arrangementen för jernvägsinvigningen, och obeslutsam, huruledes han skulle telegrafera till Bäckaskog, för att den kombinerade och på samma gång invecklade frågan om danska kungens ankomst och jernvägsfesten skulle på ett för alla parterna tillfredsställande sätt kunna ordnas, utan alla diplomatiska förvecklingar.

»Om landshöfdingen tillåter» — sade jag — »så rider jag till Bäckaskog med telegrammet och aflemnar det till kungen, så får han bestämma om alltsammans, det går lättare att få saken ordnad muntligt än per telegraf.»

»Rid då» — svarade han — »men kom ändtligen snart tillbaka med svar.»

Nu kände jag nogsamt till, att kung Carl på den tiden icke älskade sin danske broder varmast af alla Europas då regerande suveräna potentater. Detta hade han vid många tillfällen, med sin vanliga öppenhjertighet, låtit förmärka. Och när jag presenterade den danske hofmarskalkens telegram, blef han synbarligen icke *så* förtjust, som han visserligen bort blifva öfver nöjet att få emottaga och sammanträffa med en nära granne och herskare öfver en nation, till hvilken Sverige, likasom till alla andra på jorden, enligt sista trontalet lyckligtvis stod i allra vänskapligaste förbindelse.

Efter genomögnandet af telegrammet gick han nemligen fram och tillbaka på golfvet med rynkade ögonbryn och tänkte högt. — — —

Såsom temligen hemtam vid den tiden i »hofvets salar» och underkunnig om der rådande seder och bruk, ansåg jag emellertid bäst att vända döförat till, eller låta de kungliga tankarna gå in genom det ena örat och direkte ut genom det andra, och kan derför icke berätta huru han tänkte högt om sin granne vester om Öresund.

Sedan han sålunda gått en stund, hvarunder jag stod som en staty vid dörren, kom han till mig och ropade:

»Hvem har befallt dig stå som en gardist på post!»

Derefter började han tala om jernvägsinvigningen och att jag skulle följa med honom till det stora landtbruksmötet i Malmö och till Helsingborg m. fl. ställen.

»Jernvägsinvigningen kommer således att pågå i morgon, oberoende af H. Maj:t konung Kristians ankomst till Bäckaskog?» — vågade jag fråga. — »Landshöfdingen baron Rappe ville gerna veta detta.»

»Det var sant» — ropade han häftigt — och tillade något, som jag likasom förut lät gå in genom ena örat och ut genom det andra.

»H. Maj:t konungen af Danmark är således välkommen och jernvägsinvigningen uppskjutes, om jag rätt fattat Eders Maj:ts mening?» — uttydde jag konungens ord.

Han såg på mig skarpt, — men jag höll mig så allvarsam och underdånig som helst.

»Ja! Säg Rappe att han telegraferar att jag är hemma på Bäckaskog.»

»Och att H. Maj:t konung Kristian är välkommen?» — vågade jag tillägga.

»Säg hvad f-n du vill.» — — —

»Ers Maj:t befaller då äfven förmodar jag, att extra tåg anordnas för kung Kristians resa från Malmö till Hessleholm, och att konungen hemtas i Hessleholm?»

»Säg till Rappe» — svarade han — »att han vidtager alla arrangementer för mottagandet, samt att han så snart han kan underrättar mig, när kung Kristian anländer till Hessleholm. Jag möter honom der.»

Just då jag bugade mig för att återvända, inkom drottningen och sade att frukosten väntade. Kungen ville då att jag skulle deltaga deruti, men jag bad att strax få vända åter till Kristianstad, emedan tiden var knapp.

På återvägen från Bäckaskog sparade jag inte min pegas — det gick mest i flygande fläng — men när jag återkom till Kristianstad, hade tiden farit fram med jemförelsevis snabbare fart, och hunnit fram emot middagen, och ett nytt telegram

ankommit från danske hofmarskalken med förfrågan, om icke morgontelegrammet framkommit. Landshöfdingen var fullkomligt förbryllad och handfallen, men lugnade sig, när han fick ett lämpligt utdrag ur dagens krönika. Med jernvägsinvigningen och alla förberedelser för festmiddagen m. m. var det värre, »men detta fick väl vara, tills kungabesöket öfverstökats».

Telegram korsade hvarandra sedan en god stund, tills allt ordnats för konungamötet vid Hessleholm följande förmiddag.

När extratåget skulle afgå från Hessleholm, kom konungen åkande från Bäckaskog för att följa med.

På plattformen stodo en grupp af Kristianstads vackraste, små unga fruar, bland annat min hustru.

»Kom med!» — ropade kungen — och så lyftade han upp den ena efter den andra i sin vagn.

»Du blir väl jaloux, Adel» — sade han, vändande sig till mig — »om du inte får vara med, kom in!»

»Jag ber om förlåtelse, E. M:t» — svarade jag — »men min plats är å lokomotivet, när konungen är med på tåget.»

Straxt efter vår ankomst till Hessleholms station ångade det danska extratåget in.

Konung Kristian jemte kronprinsen och sviten stego ur. Kung Carl gick fram och räckte danske kungen handen — kyssning är en nyare tidens tysk uppfinning — och lät honom sedan sköta sig sjelf och vara så ogenerad som helst. Sjelf sysselsatte han sig uteslutande, pratade, skämtade och skrattade, med de unga, muntra fruarna.

Kort derefter foro vi å Kristianstadsbanans tåg till Kristianstad, men som jag i egen person förde tåget, stående å lokomotivet, vet jag inte hvad som under resan passerade i vagnarne.

På Bäckaskog gafs derefter middag för de höga gästerna, till hvilken jernvägsstyrelsen, jag och en del af honoratiores från trakten inbjudits.

Under middagen, hvilken för öfrigt var storståtlig såsom alltid hos kung Carl, inträffade ett intermezzo, som väckte ej så obetydlig förstämning.

Då kung Carl reste sig upp för att proponera danska kungens skål, inföll musiken, som stod utanför i parken och ej visste hvad som passerade i matsalen, i detsamma med danska folksången — »Kong Kristian stod ved høien Mast».

»Det var då f-n till musik att föra väsen,» började kungen helt högt festtalet — hvarpå det blef ett viftande med servietter i fönstren att tysta musiken, och när den ändtligen afbrutit sig midt i folksången, fortsatte han kort och godt:

»Jag dricker H. Maj:t konung Kristian IX:s skål!» och satte sig utan vidare.

Medan middagen serverades hade det blifvit mörkt, men aftonen var utmärkt vacker, och vi gingo ner i en trädgårdspaviljong att röka och dricka kaffe.

Kung Carl var mycket lifvad; men den danska kungen och kronprinsen syntes inte till.

Jag tyckte, efter hvad som passerat, att det kunde vara lustigt nog att försöka få reda på, hvad de höga främmande gästerna roade sig med och gick så ut på spionering.

I en fullkomligt mörk allé upptäcktes snart två personer samtalande, hvilka lätt igenkändes på tungomålet. Som jag emellertid inte trodde mig behöfva utspionera, om de reflekterade öfver mottagandet, gick jag in i paviljongen igen.

Ett par dagar derefter, emottog jernvägsstyrelsen kongl. befallning om ett extra tåg, som skulle föra de danska gästerna tillbaka till Hessleholm. På bestämd tid stod tåget färdigt och de kungliga anlände. Kung Carl var synbarligen vid det briljantaste humör, hjelpte kung Kristian ur ekipaget, och tog honom under armen genom stationshuset till perrongen.

Jag öppnade dörren till den vagn, i hvilken de kungliga skulle åka.

»Hvem följer med kung Kristian?» — frågade kungen vändande sig till mig. — »Jag är hindrad.»

»Landshöfdingen, som är upptagen af embetsgöromål, har anmodat mig följa med» — svarade jag.

»Det var bra» — sade han. — »Kom, skall jag presentera dig för danska kungen!»

Sedan han presenterat — »Min vän Adel» — som orden föllo — lade han armen, som han emellanåt brukade göra, om min hals och hviskade:

»Om du kan tiga, skall du få höra något roligt. 'Lova' blir nog en gång drottning i Danmark ska' du få se.»

»Gratulerar underdånigst och hjertligast» — svarade jag — »Något sådant skulle jag emellertid inte hafva trott, om någon sagt det för två dagar sedan.» — — —

Skrattande sade han:

»Mycket kan hända medan slefven går från vällingbunken till munnen. Jag har under dessa dagar lärt känna och tycker mycket om 'gossen' — och» — tillade han — »hvarför inte om hans pappa med? Kung Kristian är en gentleman of first rate.»

Efter ett särdeles hjertligt afsked, med omfamningar mellan vår kung och de danska kungliga, ämnade jag stänga vagnsdörren och stiga upp på lokomotivet.

»Nej» — sade kung Carl — »du skall hålla danska kungen sällskap.»

Följaktligen steg jag upp i den kungl. salongsvagnen och ställde mig vid ett fönster.

»Vil De ikke være saa god og sitte ned?» sade kung Kristian, och bjöd mig sitta i samma soffa, der han tagit plats.

Sedan han yttrat några ord om den nya jernvägen och berömt vagnarne, sade han:

»Har jeg ikke træffet Dem før?»

»Jo!» — svarade jag — »om Eders Maj:t behagar påminna sig, reste dåvarande H. K. H. prins Kristian, för omkring ett år sedan en afton från Hamburg till Kiel, och i samma kupé befann sig en annan passagerare, och denna passagerare var jag.»

»Ja saamænd» — svarade han. — »Nu erinrer jeg mig meget godt. De antog mig sandsynligvis for at være en tydsk Rittergutsbesitzer, thi vi talte som jeg vil mindes paa Tydsk om Landmandsforhold.»

»Alldeles, Eders Maj:t, och det var först då tåget från Korsör följande morgon inträffade i Köpenhamn, som jag upplystes om mitt misstag och fann att jag måhända yttrat mig något fritt om åtskilliga förhållanden.»

»Nei» — svarade han leende — »noget saadant kan jeg ikke erinre mig.»

Sedan kommo vi in på kommunikationsväsendet, och jag påminner mig mycket väl, att jag påpekade bland annat vigten af en bro eller en tunnel mellan Helsingborg och Helsingör till förening af svenska och danska jernvägsnäten, hvilket emellertid föreföll honom alltför djerft, samt broar eller ångfärjor för jernvägsvagnar mellan Seeland-Falster och tyska kusten, så att en direkt jernvägsförbindelse utan omlastning kunde åstadkommas mellan Sverige-Norge öfver danska öarne till kontinenten.

Jernvägstunneln under Öresund låter visserligen ännu tills vidare vänta på sig; men det öfriga af denna trade är, som bekant, redan till en del realiseradt. Ångfärjeförbindelser hafva kommit i gång mellan Helsingborg och Helsingör, Malmö och Köpenhamn, och tills vidare är detta ju vackert så.

Efter ett mycket angenämt samspråk med den vänlige konungen, hvaruti kronprinsen äfven slutligen deltog, anlände vi till Hessleholm, der ett extra tåg till Malmö mötte.

Då jag här tog farväl af de danske, lemnade H. M:t konungen mig ett rödt etui, med yttrande:

»Jeg haaber De vil modtage dette som en Erinring fra Prinds Kristian och Kong Kristian! Og saa maa De af Hjertet hilse min Ven Kong Carl.»

När jag dagen derefter reste med kung Carl till Malmö och Helsingborg, framförde jag helsningen och visade mitt röda etui med en Dannebrog uti.

»Häng på dig den der» — sade han — »så blir du snygg. Men nog tycker jag att du i egenskap af min ambassadeur extraordinaire, borde haft något mer än det der lilla korset. Om det varit i min gamle vän Fredrik den syvendes tid, hade du säkert nu haft storkorset af Dannebrogen, om jag presenterat dig så som skedde.»

»Jag tycker det var en ganska hederlig drickspenning för inte längre och svårare skjuts» — anmärkte jag.

Om resan med konungen till Malmö och Helsingborg med fester och baler o. s. v., kunde vara hvarjehanda att berätta. Men det egentligen intressanta derunder var privata upplysningar rörande mycket delikata politiska ställningar och förhållanden, som konstaterade hvad jag förut anade. Då dessa emellertid förmodligen komma att närmare utvecklas i excellensen grefve Manderströms efterlemnade memoirer, tiger jag med hvad jag fick veta rörande de intriger, som spunnits omkring den ridderlige kung Carl, och huru han, med blödande hjerta räddades ur spindelväfven.





Uddevalla-Venersborg-Herrljunga-banan.

Grefve Sparres »galgsedlar». — J. Danielson. — Aktieteckning.

Redan 1862, innan ännu Borås-banan fullbordats, hade landshöfdingen grefve Erik Sparre börjat tänka på ofvannämnda banas framdragande från Herrljunga station å vestra stambanan öfver Venersborg till Uddevalla, och för detta ändamål å sitt sommarboställe Restad, nära Venersborg, sammankallat ett möte med åtskilliga personer i orterna, genom hvilka jernvägen skulle sträcka sig. Jag var närvarande å detta möte.

Sedan grefven dervid framställt sin plan, och framhållit alla fördelarne af denna jernvägsförbindelse tvärs igenom länet, uppträdde den ena efter den andra af de närvarande med de mest bevekande förböner, att herr grefven och landshöfdingen inte vidare skulle tänka på en sak, som alldeles omöjligt kunde realiseras, och som skulle göra mera skada än gagn.

»Äro herrarne nu ense med mig om saken» — sade grefven — som en längre stund suttit likasom halfsofvande och frånvarande — då mötet skulle afslutas — »så torde ni, när ni komma hem, meddela edra vänner och bekanta hvad *jag* sagt och hvad *jag* nu säger, nemligen, att jag ämnar genomdrifva denna jernvägsbyggnad såsom varande oundgängligen nödvändig för utvecklingen af det läns näringar, som konungen anförtrott

mig. Säg detta till alla ni träffa, och i första rummet hoppas jag på edert eget bistånd med aktieteckning, när det kommer till stycket.» — — — Med detta besked reste ombuden hem till sitt igen. —

»Öfverläggningen var just inte mycket uppmuntrande,» anmärkte jag, sedan vi blifvit lemnade allena.

»Asch!» — svarade grefven — »det betyder mindre än intet hvad de der 'krabbsaltarna' tänka och tycka, det var de allra värsta motståndarne till jernvägen jag sammankallat, och nu få de något att skräfla om. Saken kommer på tal, och så går den. — Och nu ska' ni *genast* göra upp ett kostnadsförslag och en plan till det hela, så att jag kan väcka motion vid riksdagen om statsbidrag till jernvägsanläggningen.»

Uti mitt stilla sinne tänkte jag, att det nog varit tryggast, om medel till den 8 $^1/_2$ mil långa undersökningens bestridande på förhand anskaffats; men ville inte uttala något härom och dermed grumla landshöfdingens förhoppningsfulla verldsåskådning, hvilket i alla fall inte lyckats, och jag sade derför ingenting.

Men nu gällde det att i hast skaffa ett flertal biträden för lokalundersökningarne. — Kostnaderna fick jag väl förskottera tills vidare. — — — Några ingeniörer hade jag disponibla, men flere fattades.

Jag gick derför ut till Nygårdsängen, der Vestgöta-Dals regemente för tillfället hade sitt befälsmöte, för att fråga min vän öfverste Sandels, om han hade någon officer ledig, som varit med vid dylika arbeten. Någon så beskaffad officer fanns emellertid inte att erhålla.

»Men» — sade Sandels — »jag har en underofficer, Danielson, som biträdt landtmätare och derefter adjutanten i vestra väg- och vattenbyggnadsdistriktet med vägundersökningar och dylikt; måhända skulle han kunna användas och torde nog kunna göras ledig, om du vill.»

D. eftersändes — var villig — och beviljades permission.

Efter en kort tid hade jag insett hvilken sällspord pligttrohet och arbetsförmåga, ovanligt lokalsinne och många andra

goda egenskaper Danielson egde, och föreslog honom att taga afsked, för att uteslutande kunna egna sig åt ingeniörsyrket, för hvilket han syntes skapad.

Försigtig som han var af naturen, drog han sig emellertid i början för ett så betänkligt steg. Men då jag föreställde honom, att han, om han fortsatte på regementet, knappast kunde hoppas på någon högre ställning än som fanjunkare med några hundra kronors lön, men att utsigterna deremot på ingeniörsbanan voro vida bättre, och att jag, i hvad på mig berodde, skulle skaffa honom arbete, samt att det nog skulle gå bra, med hans stora fallenhet för yrket, följde han mitt råd och tog afsked. Och sedan hafva vi hållit ihop, »i lust och nöd», som det heter i vigselformuläret, ända tills jag i början af året 1875 lemnade min befattning vid Stockholm-Vesterås-Bergslags-banan i Danielsons händer. — Derefter har han gått sina egna vägar, och jag har all anledning hoppas och tro, att D. ingen gång ångrat mitt råd, att lemna den militära banan.


Ingeniör J. Danielson.

Skickligare och angenämare biträde vid de många och betydliga arbeten vi hade tillsammans, och bättre och trognare vän än gamle »Daniel» har jag emellertid aldrig haft, och kommer alltid att stå i tacksamhetsskuld hos honom så länge jag lefver, för hvad han varit för mig, min familj, och de talrikt uppväxande ungskotten af familjen. —

* * *

Då plan till Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan skulle upprättas, ifrågasatte jag under en öfverläggning med grefve Sparre, om den icke, såsom blifvande en vigtig utgrening från vestra stambanan, som skulle passera residensstaden i Elfsborgs län, skära Trollhätte kanal, och förbinda statens jernvägssystem med hafvet vid Uddevalla, borde byggas med samma spårvidd som landets hufvudbanor?

»Hur mycket skulle detta kosta mer än om jernvägen byggdes lika med Boråsbanan?»

»Enligt gällande bestämmelser, att banans egna vagnar under sådana förhållanden skulle vara lika med stadsbanornas, och banan byggd så, att statens fullastade vagnar skulle kunna ingå å densamma» — svarade jag — »behöfdes minst 3 ℔ pr fot tyngre skenor, ett par fot bredare bankläggning, längre syllar o. s. v., hvarförutom rullande materielen blefve betydligt dyrare. — Jag har kalkylerat att skillnaden i anläggningskostnad skulle komma att uppgå till omkring 8 à 900,000 kronor.»

»Då skola vi aldrig tala om saken» — ropade grefven. — »Boråsbanan går ju bra med mindre trafikkostnader i förhållande till inkomster än statens jernvägar. Skulle banan byggas med samma spårvidd som vestra stambanan och således omlastning behöfvas från Boråsbanan, kunde det hända att en mängd spannmål o. s. v. ginge från oss till Göteborg. Dessutom torde kunna påräknas mycket trävaror från Boråstrakten till Uddevalla, hvilka säkert ginge oss ur händerna, om de ej kunde fraktas direkt utan omlastning och uppehåll. Och till allt detta kommer slutligen, att jag inte ser någon utväg eller möjlighet att skaffa ihop denna ytterligare million. Ni har hört opinionen bland dem som skulle anskaffa aktieteckning. Kan jag med riksdagens hjelp få ihop hvad som fordras till en sådan bana som Boråsjernvägen, är jag nöjd och belåten. Nej!» — utropade han till slut — »låt oss inte tala om annat än att bygga en '*snålsparrig*' bana» — och så skrattade han så att tårarne runno utför kinderna.

Med tanke på framtiden konstruerade jag emellertid under

byggandet, liksom förut å Boråsbanan, vagnarne så, att de blefvo lika breda mellan långbalkarne som statsbanornas, och axlarne lika långa, grofva och med samma dimensioner å tapparne, så att, med utbyte af endast hjulen mot nya, samma vagnar skulle kunna begagnas, åtminstone å den egna banan, om man framdeles skulle vilja utvidga den till normal spårvidd. Lokomotiven konstruerades äfven af samma anledning så, att de lätt nog skulle kunna ändras till normalspåriga.

Fråga har nu äfven uppstått om en sådan utvidgning af spårvidden, och kostnaden härför lärer beräknats till omkring 800,000 kr., hvilket kan anses vara billigt, då banan trafikerats i 30 år, och den ännu i denna dag begagnade ursprungliga rullande materielen naturligtvis måste vara ganska sliten och illa skamfilad af tidens tand.

* * *

Plan till jernvägen upprättades, och efter hårda strider, anfall och gemena beskyllningar riktade såväl mot grefve Sparre personligen som mot banbyggnaden, hufvudsakligen derför att den var »snål-sparrig», lyckades han vid 1862—63 års riksdag erhålla riksdagens bifall till ett låneunderstöd af $^{2}/_{3}$ af den kalkylerade anläggningskostnaden. Men dermed voro svårigheterna ingalunda undanröjda, ty det återstod att sammanbringa den $^{1}/_{3}$, som skulle utgöra aktiekapitalet.

Utom dem, som direkt intresserade i företaget hade tecknat aktier och skaffat aktieteckning af vänner och bekanta, hade grefve Sparre utsändt egna ombud i hela länet, bestående af kronofogdar, länsmän m. fl. för anskaffande af sådan teckning. Dessa herrar voro emellertid inte så nogräknade, om utsugna torpare och statkarlar, backstugusittare och andra »kapitalister» af samma vederhäftighet, antecknat sig å listorna med tusentals kronor, blott de »betrodde männen» kunde glädja sin förman, grefven och landshöfdingen, med stora sifferbelopp å sina listor.

Detta sätt att skaffa aktieteckning slutade sedermera, när

bidragen skulle infordras, med att hela denna »backstugusittare-aktieteckning» — som den benämndes — måste strykas, och dermed en beräknad tillgång på närmare 150,000 kronor afskrifvas. *)

Men oaktadt alla ansträngningar och oaktadt Elfsborgs och Skaraborgs läns hushållningssällskap tecknat aktier för ett par hundra tusen kronor hvardera, och städerna Venersborg och Uddevalla betydliga belopp, fattades ännu omkring 200,000 kronor i aktieteckningen, för att bolaget skulle kunna komma i verksamhet, och vara berättigadt erhålla det af rikets ständer beviljade statsbidraget.

Grefve Sparre sammankallade då aktietecknarne till konstituerande bolagsstämma, vid hvilken en del arga motståndare till den »snålsparriga» jernvägen bjödo till så godt de kunde att rifva sönder alltsammans. Och till och med jernvägens och grefve Sparres personliga vänner »visste ingen lefvande råd», hvar de bristande 200,000 kronorna skulle tagas ifrån.

Efter ett par timmars fritt gräl härom emellan aktietecknarne, hvarunder alla yttrade sig utan att begära ordet och ordföranden, såsom han vid sådana tillfällen brukade, satt med halfslutna ögon, som om han tog sig en liten tupplur, slog han helt tvärt klubban i bordet och tillkännagaf, att öfverläggningen var slut.

*) Under arbetets lopp utspeltes af denna anledning många sorglustiga scener å jernvägskontoret. Så inkom bland andra en gång en gubbe i trasiga paltor, och då verkställande direktören frågade hvad han ville, svarades:

"Lä-lä-länsman sa' ja' skulle betala ax sum ja' skrefvit på — sa'n!"

Verkställande direktören Bergqvist, som häraf märkte att det var en af de många insolventa aktietecknarne, frågade då:

"Hvad heter du och hvar är du hemma?"

"Ja' heter la' Per å e torpare hos ö-ö-öfversten på N-n-nygård vet ja'."

Bergqvist slog upp i aktieboken, och då befanns att Per stod skrifven för 20 aktier à 100 kronor. — — —

"Jag ser" — sade Bergqvist — "att du tecknat aktier för 2,000 rdr, och det är nu frågan om att betala in 200 rdr kan jag tro."

"J-j-ja' har inte två st-st-styfver, å allt utp-p-pantadt förut utom kä-kä-käringa mi och barna. — Käringa kan I panta ut om I vill — m-m-men se b-b-barna får I inte t-t-ta' — de säjer ja'!"

»Är det då ingen som kan säga, huru vi skola få de 200,000 kronorna tecknade?»

Ingen svarade.

»Tja! då tecknar jag dem väl sjelf, ty jernväg ska' vi ha, mina herrar» — och derpå dängde han den stora Kongl. Maj:ts befallningshafvande-träklubban i bordet, så att både bläckhornet, sekreteraren, sanddosan, och annat löst hoppade högt i luften, och öfriga innevarande, så väl vänner som motståndare, sprungo upp från sina platser och hurrade. — — —

»Men jag hoppas ni inte pina ut beloppet hos mig, om det inte skulle erfordras för anläggningen?» tillade han.

»Nej!» ropades unisont och hurrades några gånger till, för bättre minnes skull.

* * *

Grefve Sparre och jag hade före sammanträdet haft en konferens, hvarvid jag på hans fråga om någon besparing i den beräknade anläggningskostnaden kunde göras, meddelat honom, att jag antog att omkring fem procent, eller ett öfverskott af ett par hundra tusen kronor borde kunna uppstå, förutsatt att de nuvarande konjunkturerna, d. v. s. prisen på dagsverken, materialier, fast och rullande materiel, fortfore under hela arbetstiden; men att detta för närvarande omöjligen kunde förutsägas, och att likaväl en brist på måhända ännu större belopp kunde uppkomma, genom en obetydlig förhöjning i priset på räler och dylikt.

Det var på denna uppgift grefven emellertid grundade sin teckning och sin beräkning, att slippa utbetala densamma. Och detta hade verkligen lyckats, om alla torparne, backstugusittarne och statkarlarne fullgjort sina inbetalningar. Ty jernvägens byggnadskostnad understeg i verkligheten med ett par hundra tusen kronor det fastställda kostnadsförslagets. Men, som dessa teckningar icke kunde indrifvas, uppstod mot slutet af arbetet brist i behöfliga tillgångar, hvilka grefven till följd af sin aktieteckning måste betäcka.

En dag, då jag kom in på jernvägskontoret, meddelade verkställande direktören att kassan var tom och att han måste gå upp till landshöfdingen, för att få en inbetalning på de af denne tecknade 2,000 aktierna, och bad mig följa med, emedan han inte var säker på huru framställningen skulle upptagas.

»Hur mycket behöfver direktörn för tillfället?» frågade grefve Sparre, sedan Bergqvist framfört sitt ärende.

»50,000 kronor för liqviderande af en räkning på lokomotiv från Nydqvist & Holm.»

»Asch, inte värre!» Och så satte han sig vid skrifbordet och skref en revers på beloppet utställd till Venersborgs enskilda bank.

»Om nu herrarne bevittna min namnteckning, får nog direktören penningar i banken på 'galgsedeln'.»

Bergqvist tog pennan för att skrifva sitt namn, men hur han vände och vred den, ville det inte gå. Pennan var alldeles förrostad och hade endast en spets. — B. såg sig om efter en annan penna, men ingen fanns.

»Hvad söker direktörn efter?» frågade grefven. »Jaså, jag kan förstå» — fortsatte han. — »Direktörn är van vid nya pennor, men med den här gamla pennan kan också penningar göras, om man vänder den på rätta sättet d. v. s. baklänges — så gjorde jag, när reversen skrefs.»

Att skrifva en »galgsedel» på 50,000 kronor med en förrostad enspetsig penna, för ett ändamål som intresserade honom, och flere dylika sedlar efter hand, bekom honom ingenting, åtminstone synbarligen. — Men att köpa sig en ny stålpenna drog han sig för i det längsta. — Sådan var Erik Josias Sparre. — — —

Flyttning till Venersborg. — Bron öfver Hufvudnäsfallet.

På våren 1864 erbjöds mig engagement såsom öfveringeniör vid utförandet af Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan, och kort derefter började arbetet i närheten af Venersborg.

Till chef för arbetet hade jag föreslagit löjtnant Wirgin, sedermera verkställande direktör vid Bergslagernas jernvägar. Styrelsen önskade emellertid, att en kapten W., som varit anställd 10 år vid statens jernvägar såsom distriktsingeniör och som sökt befattningen och af sina förmän rekommenderats, skulle erhålla platsen, och naturligtvis ville jag inte, efter en sådan rekommendation, motsätta mig styrelsens önskan. W. engagerades således. Han var temligen gammal, hade en kort och tung figur. Var alltid, både sommar och vinter mycket väl ombonad, för att inte förkyla sig, och till följd deraf samt i öfrigt beqväm till sin natur, mindre rörlig. Fotvandringar generade honom på det högsta. När jag — oftast med verkställande direktören i sällskap — inspekterade arbetena, hvilket alltid, innan spåret utlagts, skedde till fots, voro vi nog elaka, icke allenast att taga W. med, utan att forcera marschen, i synnerhet i mera oländiga marker, så mycket vi kunde. Under »inspekterandet af arbetena» på egen hand gick han sällan efter banan, utan brukade åka efter egen häst i en gammal schäs med en stor låda bakpå. Denna fyllde han, efter hvad ingeniörerna påstodo, vid resan hemifrån med diverse för allmogen lämpliga effekter, såsom tobak, snus, schaletter, diverse »korta varor», m. m., och när han efter väl förrättad »inspektion» kom tillbaka till Venersborg, var schäslådan alltid fullpackad med hvarjehanda landtmannaprodukter, som han under resan tillbytt sig, såsom höns och kycklingar, smör, ost, ägg, korf, buteljer med mjölk och annat, så att den gamle hästen dignade under lasset. Af ingeniörerna vid jernvägen hade W. med anledning häraf fått namnet »gårdfarihandlaren».

W. hade såväl härigenom, som genom ådagalagd bristande förmåga och energi att leda ett så stort och omfattande arbete, visat sig mindre lämplig, och, på verkställande direktörens anmälan, uppsagts från sin befattning. Ordföranden i styrelsen, grefve Sparre, hade emellertid enträget anmodat mig flytta till Venersborg, för att i egen person leda arbetet. Och som arbetena i Skåne i det närmaste fullbordats, och jag lika gerna kunde bo i Venersborg som i Kristianstad, gick jag efter något betänkande grefvens önskan till mötes. På detta sätt kom jag att vara bosatt i Venersborg nära två år. Med hustru, »lill Axel», som då var 1 $^1/_2$ år gammal, tjenstfolk och hela det ej så synnerligen stor-artade bohaget, flyttade vi således på hösten 1865 till Venersborg.

Vi emottogos på det mest förekommande och vänliga sätt af landshöfdingens m. fl. familjer, hvilket gjorde vistandet i Venersborg ytterst behagligt. Och min tjenstgöring med den glade och jovialiske, men på samma gång ovanligt duglige och arbetsamme verkställande direktören, herr Bergqvist, samt flere pligttrogna, hyggliga och skickliga ingeniörer, bland andra i främsta rummet civilingeniörerna Lindegren och Danielson, var äfven i hög grad angenäm. Dessutom förekommo flera intressanta arbeten, hvilket ej minst bidrog till trefnaden.

* * *

Vid tiden för denna vår flyttning till Venersborg öppnades trafiken å de af mig utförda skånska bibanorna, äfvensom Köping-Uttersberg och Vexiö-Alfvestabanorna på vanligt sätt med festmiddagar, skålar för kungen, tal och svar m. m. m. m.

Vid sistnämnda banas invigning den 3 juli 1865 fick jag vid festmiddagen emottaga ett stort och vackert silfverbeslaget dryckeshorn.

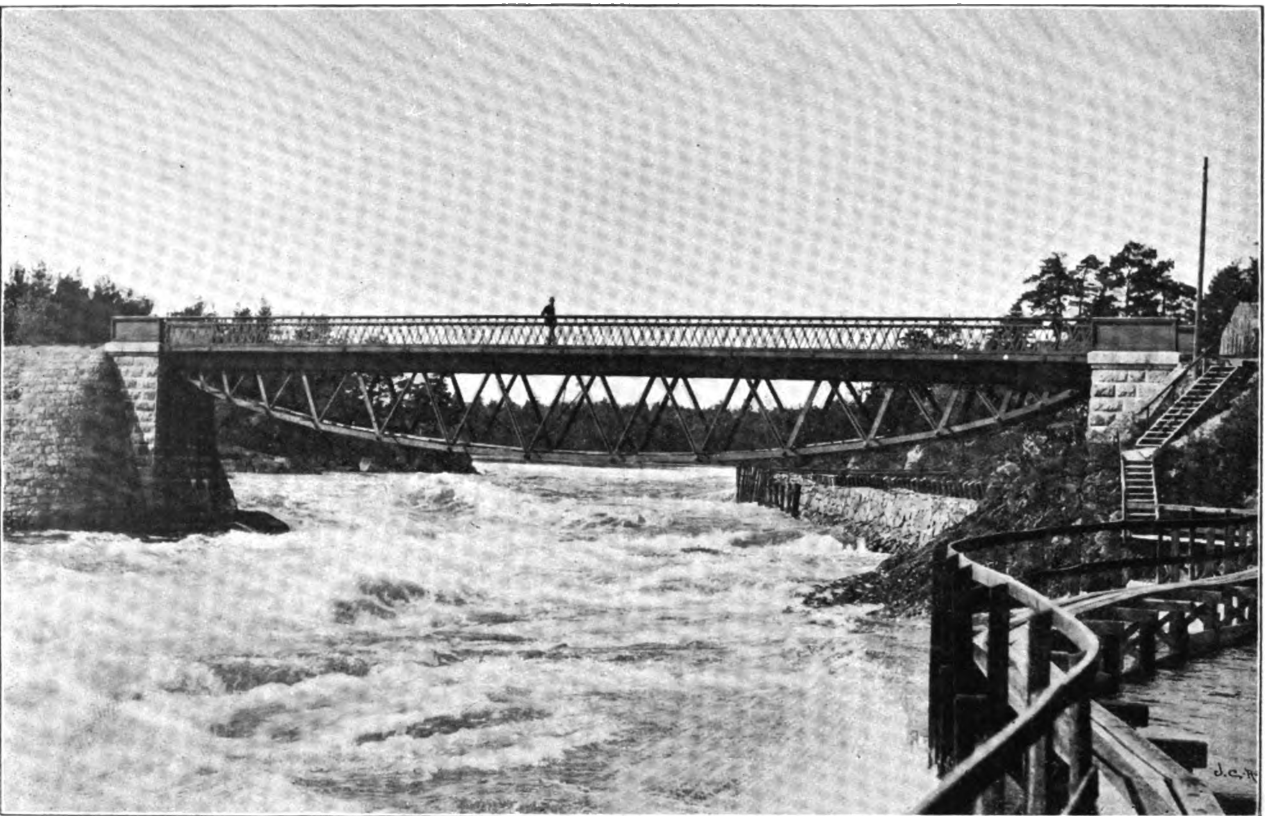
* * *

Å de ofvan omnämnda sex jernvägarne, som af mig utfördes till hufvudsakligaste delen under åren 1863—65, samt Veners-

borgsbanan, som öppnades för trafik 1867, förekommo i allmänhet inga betydande konstbyggnader och inga svårare arbeten, annat än å Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan. Här måste bland annat den nära 1/8 mil långa och ända till öfver 100 fot djupa och lösa torfmossen vid Flo passeras samt en bro byggas öfver det s. k. Hufvudnäsfallet i Göta elf nära Venersborg. Mossen passerades af jernvägen på det sätt, att å den vestligaste och sankaste delen — som icke skulle hafva burit någon bank, om än aldrig så lätt, och der man således måst fylla till botten på 70 fots djup, hvilket hade varit mycket kostsamt — användes en billig c:a 200 fot lång träviadukt på pålar, och i den öfriga delen bank af lätt mossjord. Denna bildades på det sättet, att stationsingeniören, som var en kapten Wallander vid Vestgöta-Dals regemente, fick lägga upp banken lagervis till en fots höjd, hvarefter arbetsstyrkan, utgörande c:a 100 man, sedan ett sådant lag påfyllts efter hela banken, uppställdes i »rotvis kolonn» och kommenderades att marschera längs banvallen, som dervid sammanpackades till en fast sammanhängande massa. Sedermera lades syllar af 10 fots längd under skenorna å torfbanken, hvilken på vanligt sätt ballastades, och den har sedermera, ehuru å en längre sträcka 8 à 10 fot hög, icke satt sig, så att mig veterligen påfyllning icke behöft göras. Experimentet var måhända något djerft, men det fanns knappast annat att välja på, ty om mossen skolat kringgås, hade banan förlängts ansenligt och derigenom ej obetydligt fördyrats, och att försöka fylla den delvis 100 fot djupa mossen till botten på vanligt sätt, hade varit detsamma som att omöjliggöra hela jernvägsanläggningen till följd af de dermed förenade oerhörda kostnaderna. Å en annan djup mosse i närheten af Herrljunga användes samma byggnadssätt.

* * *

Med bron öfver Göta elf kunde deremot inte komma i fråga att experimentera. Här måste från början allt vara noga genomtänkt och ställdt på fast grund innan något åtgjordes.



Stålbro öfver Göta elf för Uddevalla-Wenersborg-Herrljunga jernväg,

137 ½ fots spännvidd. Kostnad 39,516 kronor.

Göta elf skulle passeras med jernvägen strax nedanför dess utfallande ur Venern, vid det s. k. Hufvudnäsfallet, der elfven hvitskummande störtar fram mellan ett par klippor, sammanträngd af dessa till en bredd af c:a 150 fot med obekant, säkerligen stort djup.

Fallets djup och våldsamhet förbjöd emellertid absolut användandet af ställningar för brospannets uppsättning på vanligt sätt, och det var derför nödvändigt konstruera bron så, att den kunde öfverdragas utan ställningar i vattnet.

Då emellertid en »regel» i ett jernvägsbrospann om 137 $^{1}/_{2}$ fots längd, konstrueradt af jern på möjligaste lätta sätt, ändå skulle komma att väga minst 700 centner, hade det erfordrats mycket dyrbara mekaniska hjelpmedel, för att kunna utan risk öfverföra en så tung pjes, från den ena sidan af elfven till den andra.

Under mina nattliga resor hade jag grubblat mycket på denna brobyggnad och uppgjort flere förslag till dess utförande, i enlighet med något af de moderna systemen, men hade ändå inte lyckats att komma ifrån de stora kostnaderna och risken vid brons förande öfver fallet.

Slutligen nyårsnatten 1865, då jag låg och åter funderade på saken, kom jag på en idé.

Hastigt skyndade jag — till min hustrus stora förvåning — till ritbrädet och gjorde ett utkast till bron, hvilket dagen derpå ytterligare utarbetades och beräknades, samt visade sig praktiskt tillämpligt och utförbart.

Idén var, att först öfverföra lätta regler, endast starka nog att sedermera, efter brons fullbordande, emotstå *sammantryckning* vid belastningen, men konstruerade så, att de på samma gång egde styrka att uppbära sig sjelfva, samt att, sedan dessa regler öfverförts, begagna desamma som ställning. Sedermera mötte det ingen svårighet alls, att fullborda spannet genom ett under dessa regler anbringadt system af länkkedjor, hängjern och sträfvor, sammansatta medelst bultar.

Tanken var således att använda en sorts hängbro, underifrån styfvad medelst triangulärt anbringade stag och sträfvor.

Sedan allt detta klargjorts, var det ingen konst att uppslå en konstruktionsritning. Och för att göra det hela så lätt och på samma gång starkt som möjligt, beslutade jag att bygga bron af stål, hvarigenom den med samma styrka skulle kunna blifva minst en tredjedel lättare än af jern, hvilket var en stor fördel och spelade en betydande roll vid reglernas öfverförande öfver fallet, från det ena landfästet till det andra.

Det saknades visserligen inte varningar från s. k. »sakkunnigt» håll, att använda ett så »sprödt och opålitligt material som stål», till en så betydande jernvägsbro som den ifrågavarande, men lyckligtvis lade auktoriteterna sig icke i sådana detaljer vid den tiden, som sedermera blifvit förhållandet, utan läto jernvägsbolagen på eget ansvar utföra arbetena, ty då hade nämnda billiga hängbro af stål å Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan öfver Göta elf antagligen lika litet funnits till, som den sedan af mig år 1877, sedan jag tagit afsked från väg- och vattenbyggnadscorpsen, konstruerade viadukten öfver Helvetesfallet vid Trollhättan, hvilket utan något annat skäl, än att den förmodligen föreföll vederbörande något för luftig, icke kom till utförande. *)

Emellertid ansåg jag mig böra höra Ingeniörsföreningens tankar om användandet af stål till det ifrågavarande brospannet. Under den diskussion, som uppstod med anledning häraf, uttalades af flere utaf de närvarande jernvägsingeniörerna stora farhågor för ståls användning till brobyggnader, såsom varande för sprödt material, men då anmärkte slutligen föreståndaren för Bergsunds verkstad, civilingeniören Ollman:

---

*) Sistnämnda broritning var konstruerad af stål i enlighet med samma system som jernvägsbron öfver Hufvudnäsfallet, men såsom tillämnad för landsväg, med finare och elegantare dimensioner. Bron hade antagits till utförande af brobyggnadsstyrelsen, som bland andra bestod af egaren till Trollhättans mekaniska verkstad, den utmärkt skicklige civilingeniören Nydqvist, och Bergsunds verkstad hade erbjudit sig utföra densamma, efter min ritning, för den beräknade kostnaden, samt ikläda sig garanti för dess bärighet, men icke desto mindre afstyrkte dåvarande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, *utan angifvet skäl,* hos Kongl. Maj:t dess utförande. — — — Af brobyggnadsstyrelsen erhöll jag, i parentes sagdt, då jag vägrade att taga betalning för broritningen af mina gamla vänner, ett repeterur, som kostade 800 kronor.

»När vi vid Bergsund ska' sätta in en bit i en maskin, der det är stor påkänning och fordras mera styrka än vanligt, så ta vi stål, och då håller det, och jag tycker samma princip borde vara gällande vid jernvägsbroar också.» — — —

Dermed var diskussionen slut. Jag tackade för de värdefulla upplysningar, som lemnats, och förklarade att jag just på de skäl Ollman anfört, konstruerat bron af stål, och äfven skulle komma, att på eget ansvar, använda detta material.

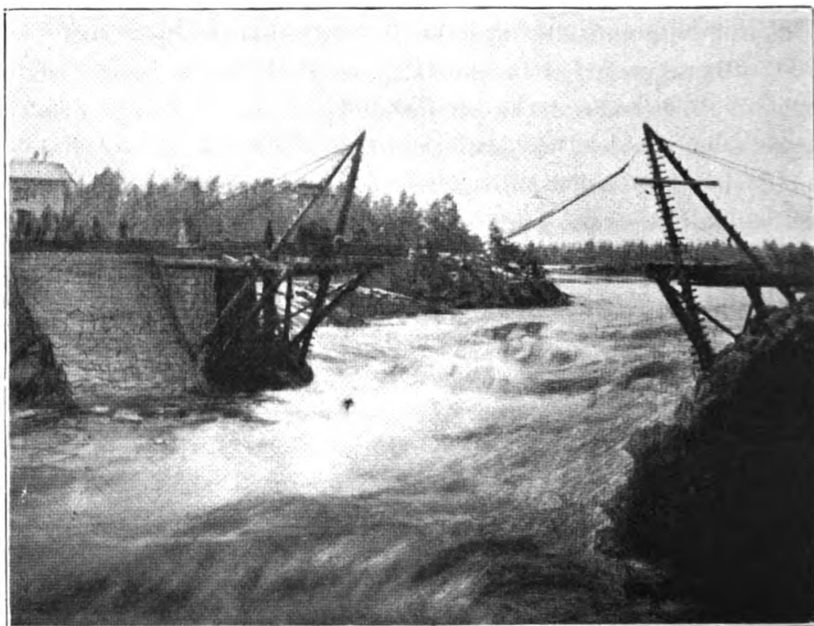
Bron sammansattes sedermera efter mina detaljritningar — kontrollberäknade vid Bergsund — af Surahammars puddelstål, hvarvid hvartenda stycke på förhand, sedan det färdigarbetats, afprofvades medelst hydraulisk press för sin olika belastning inom vissa hållfasthetsgränser, hvarefter reglarna sammanbultade belastades, allt med beräknadt resultat. Stålets hållfasthet befanns dervid, såsom antagits, fullt tillräcklig för mer än en tredjedels större belastning än jern, hvarigenom broreglarna blefvo $^1/_3$ lättare, än om de skolat utföras af detta material. Sänkningar vid ojemn, rörlig ballastning visade sig öfven fullkomligt likformiga. Således kunde man vara lugn för sjelfva brospannets bärighet, men nu återstod att öfverföra detsamma från landfäste till landfäste.

Till detta ändamål upprestes på ett afstånd af 20 fot från hvarandra två 60 fot långa, i toppen sammanbundna spiror, lutande ut öfver fallet, å hvardera sidan om elfven, och öfverst i föreningspunkterna, fästades kraftiga dubbla block. Spirställningen stagades sedan åt land till medelst jerntrådslinor, fästade uti i berget fastkilade krokar. De öfre reglarne i brospannan, som först skulle öfverföras, och sedan utgöra ställning, lågo upplagda å banvallen på elfvens vestra sida och medelst ett Betancourspel, uppställdt å den östra, drogs nu den ena regeln, uppburen, i den fritt sväfvande ändan och å midten, af linor från först nämnda block, med största lätthet på en kort stund öfver fallet.

Betancourspelet och de tvenne grofva linblocken lånades från ett skeppsvarf, och hela den öfriga apparaten för regelns

öfverförande, såsom spiror, linor, trossar, jemte arbetskostnader uppgick till endast 455 kronor.

Ingeniör Ollman, chef för Bergsunds verkstad, var närvarande, men som jag ansåg mig ansvarig för det hela kommenderade jag sjelf ensam öfverförandet af broreglarne, biträdd af två telegrafister, en på hvar sida om fallet, hvilka med tele grafiska tecken med händerna, öfverförde mina order till civil-



Uppsättning af stålbron öfver Hufvudnäsfallet i Göta elf för Uddvalla-Venersborg-Herrljunga jernväg.

ingeniör Lindegren, som förde befälet på andra sidan elfven, enär dånet från fallet omöjliggjorde allt meddelande medelst ljud.

Sedan en regel sålunda öfverförts och upphängst medelst stag i spirorna, var det ingen svårighet, att under densamma insätta kedjor, stag och stäfvar, medelst de förut vid verkstaden inpassade skrufbultarne, samt derefter göra samma manöver med den andra regeln. *)

*) Uti Illustrerad Tidning för den 3 mars 1866 förekom en fotografisk afbildning af brons förande öfver Hufvudnäsfallet.

Öfverförandet af den första broregeln skedde på förmiddagen den 8 februari 1866. Det duggregnade och vädret var kallt och ruskigt, men ändå hade mycket folk samlats för att se, om arbetet skulle lyckas, hvilket af många betviflades. Bland andra hade källarmästaren Göthberg från Venersborg infunnit sig på spekulation, med en vagnslast smörgåsar, öl, porter och vinbuteljer i mängd, hvilket allt hade en strykande afgång, under förberedelserna till öfverförandet och inverkade både stärkande och lifvande på alla — de många närvarande damerna icke undantagna — så att de t. o. m. hindrade arbetet, och det var ganska svårt att reda sig i trängseln.

Medan den förste regeln drogs öfver elfven, var uppmärksamheten spänd, och alla stodo tysta afvaktande hvad som hända skulle, men när den landat på andra sidan fallet, bröt det löst med smällar af champagnekorkar, hurrningar o. s. v. Knappast låg den första broregeln på sin plats å de båda landfästena, förrän källarmästarens unga muntra fru, genom inverkan af ett af ej så få glas champagne förmodligen påkommet anfall af high spirit eller otillräknelighet, sprang ut på den svigtande hala, ännu icke riktigt fästade, endast en (1) fot breda och 143 fot långa stålregeln, som hängde i linorna öfver det dånande, hvitskummande fallet.

Allt var ett ögonblicks verk, och ingen hade kunnat tänka på möjligheten att något så dumdristigt skulle kunna inträffa. För min del var jag alldeles säker på att hon ledsnat på sin Göthberg och ämnade dränka sig i fallet. Men att hindra och föra henne tillbaka, sedan hon kommit ut på regeln, var inte tänkbart. Ty om en person till gifvit sig ut derpå, så hade den otvifvelaktigt kommit i svängning och båda ohjelpligt störtat i djupet, och krossats i fallet.

Efter ungefär en minut, hvarunder alla liksom slagna af stelkramp beskådat konststycket, var hon öfver på andra sidan, skrattande och viftande, och innan någon der kunnat hejda henne, var hon åter ute på regeln, och kom äfven denna gång lyckligt öfver.

Mannen, tjock som ett 90 kannors ölfat, hade, då frun sprang ut på regeln, i häpenheten fallit omkull, och blifvit liggande på sin plattaste del, ryggen, och der låg han svartblå i synen, synbarligen död af slag — men väcktes till lif igen och qvicknade till, efter att hafva fått en stor pyts vatten — som han mest af allt afskydde — öfver sig, ett dricksglas konjak — som var hans lifselexir — i sig, och frun, som kommit tillbaka, gallskrikande med utslagna armar — på sig. — — —

På detta sätt utfördes den första större jernvägsbro af stål och blef jemförelsevis billig.

Brospannets fria öppning mellan landfästena är 137 $^{1}/_{2}$ fot.

Vigten af spannet uppgick till:

Puddelstål 1,082 centner med dåvarande höga material- och arbetskostnad à 25 kronor pr centner	27,050 kr.
Smidesjern till stag m. m, 33 centner à 18 kr.	594 »
Tackjern till underlagsplattor och friktionsrullar m. m. 32 centner à 6 kr.	192 »
Handräcken vid sidan af bron	680 »
Landfästen och uppsättningskostnader m. m.	11,000 »
Summa	39,516 kr.

Med den erfarenhet, som nu vunnits om styrkan af mjukt stål, skulle brons vigt kunnat reduceras med ytterligare cirka 200 centner, och kostnaden för spannet i proportion derefter. Och efter *nuvarande* pris på stålbroar, hade kostnaden för brospannet öfver Hufvudnäsfallet icke uppgått till mer än cirka 14,500 kronor eller i sin helhet till 26,500 kronor (170 kronor pr löpande fot). Om denna bro på då vanligt sätt skolat utföras af jern, hade kostnaden säkert uppgått till dubbelt mot hvad den belöpte sig till.

Numera utföras som bekant alla jernvägsbroar af stål, år 1865 fanns mig veterligen ingen.

En af mina engelska ingeniörsbekanta, som besökte mig i Venersborg, under en färd till Trollhättan, erhöll på begäran en fotografi öfver Hufvudnäsbron, jemte konstruktionsritningar,

samt den eskiss, som finnes afbildad på sidan 452, och efter återkomsten till England, införde han i den ansedda engelska tidningen, »The Engineer», för den 28 september 1866, en »ledare» rörande denna brobyggnad, med ritning på densamma, och dess öfverförande öfver elfven, uti hvilken artikel bland annat yttras:

"The very singular, if not unique, bridge illustrated having been just placed over a waterfall at the Gotha Elf, at a place just above Trollhätta.

The bridge was designed by Major Adelsköld to meet very peculiar conditions. The distance to be spanned was no less than 137 1/2 ft., and this not over a violent stream only, but just at the point where a torrent begins to fall over a ledge of rock of great height. It was, of course, out of the question to think of erecting any intermediate support whatever. In order to get the bridge across, therefore, it only remained to lift the girders bodily over, and it is apparent that, as a consequence, it became necessary that the girders should be as light as possible. For this reason iron was at once rejected as the material of construction, and the bridge was made, instead, of puddled steel, from the celebrated works of Surahammar, in the north of Sweden, at Bergsund's works at Stockholm. The dimensions are calculated for a strain of eight tons per inch, every portion having been tested to sixteen tons per square inch before being put in place. The total weight of the structure is only fifty tons. An iron bridge of the same dimensions could not have weighed much less than double this, and its cost would have considerably exceeded that of the steel bridge.

The form of girder adopted will strike English engineers as strange; and notwithstanding its general resemblance to a Warren girder it can perhaps scarcely be regarded as one. The upper member is altogether in compression, acting merely as a strut to keep apart the ends of the chain below, which really carries the load through the medium of the triangular struts and ties. Suitable cross bracing is introduced, of course."

Resa till Paris. — Experiment med nitroglycerin. — Landshöfdingen grefve Erik Sparres jubileum.

Styrelsen för Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan hade, genom annonser i in- och utländska tidningar, infordrat anbud för leverans af personvagnar, och då lägsta anbudet ingick från ett etablissement i Paris och antogs, erhöll jag uppdrag att resa dit, för närmare öfverenskommelser med fabrikanten.

Vistande åtta dygn i »verldens hufvudstad» blef denna gången mycket angenämt, genom de bekantskaper jag genom chefen för vagnsfirman mess:rs Chevalier, Chelus & C:o hade nöjet

göra. Bland andra blef jag presenterad för grundläggarne och cheferna för »Société générale de crédit mobilier», bröderna Péreire, som voro stora intressenter i vagnaffären, och hade nöjet att i deras loge å Théatre Lyrique, för första gången höra Kristina Nilsson uppträda såsom »Lucie». Hon var då ung och vacker med strålande blå ögon och blonda lockar, smärt och fin, med ett ord förtjusande. Och hennes rena till hjertat gående stämma och enkla, anspråkslösa uppträdande, bedårade mig liksom hela publiken på det högsta. Detta var något annat än det, synbarligen om sjelfmedveten öfverlägsenhet, men på samma gång om likgiltighet för publiken, vittnande, icke så obetydligt vårdslösa sätt i uppträdandet, hvarmed jag sedan hört och sett den högt förnäma mångmillionärskan Donna Christina Angel Ramora Maria Valleja y Casa Miranda, uppträda i sitt fädernesland.

* * *

I början af sommaren 1864 lästes i tidningarne om en upptäckt gjord af Immanuel Nobel, född 1801 och fader till de framstående bröderna Nobel, att använda nitroglycerinen till bergsprängning, och härom hade en artikel stått införd i en af hufvudstadens tidningar.

Vid mina banbyggnader i södra delen af landet, förekom visserligen föga bergsprängning af någon betydelse, men vid Uddevalla-Herrljunga så mycket mera, och som jag alltid sökt tillämpa de bästa arbetsmetoder, och härvidlag liksom i allt annat, ständigt sökt åstadkomma förbättringar, skref jag genast till herr Nobel och begärde närmare upplysningar om nitroglycerinens användning för ändamålet, och en liten sändning deraf för anställande af sprängningsförsök.

I svar på mitt bref, tackade han för att jag ville taga kännedom om saken, »hvilket afböjts af vederbörande af statens jernvägsbyggnader, grufegare och andra, utaf hvilka han trott sig kunna vänta intresse för den viktiga upptäckten», och erbjöd sig sända en af sönerna med nitroglycerin, för försöks anställande, på hvilken plats jag önskade.

Jag föreslog då ett möte vid Köping-Uttersbergs jernvägsbyggnad, som pågick ej långt ifrån Stockholm och bergslagen, så att bergsbruksidkare på samma gång äfven skulle kunna taga kännedom om saken.

Detta godkändes, och kort derefter sammanträffade jag med sonen, Robert Nobel, som då syntes vara omkring 30 år gammal, i Köping, der vi under loppet af en vecka experimenterade med nitroglycerin på mångfaldiga sätt. Och det allra märkvärdigaste, och som blir mig mera obegripligt för hvar dag jag lefver, var att vi, under dessa sex dagar, inte minst femtio gånger om dagen sprängde oss sjelfva i atomer. Här om någonsin slog det gamla ordspråket in: »Vår Herre är de dårars förmyndare». *)

På detta sätt gjorde vi slut på tio af de tolf buteljer nitroglycerin, Nobel hade med sig till Köping, och när vi efter en ganska intressant och mycket treflig sammanvaro skildes åt, lemnade han mig de tvenne återstående buteljerna till fortsättande af experimenterandet på egen hand. Och, på det att mina ingeniörer i Skåne skulle få nöjet vara med härom, lade jag in buteljerna i en låda och tog den med, när jag reste ner till Kristianstad.

Jernvägen mellan Jönköping och Alfvesta var vid den tiden icke öppnad för trafik, hvarför jag måste åka denna sträcka på postdiligensen. Inuti densamma befann sig utom mig, en glad, snäll och treflig ung skånska — jag minns nu inte hennes namn — och ofvanpå taket af vagnen placerades lådan med de båda sprängbuteljerna. — — —

Sålunda färdades vi med döden öfver våra hufvuden, skämtande och skrattande en hel natt, och när vi kommo fram till Alfvesta, befanns att en af buteljerna gått sönder af skakningen, och att innehållet runnit ner på sidan af vagnen, och på hjulen. Den andra buteljen höll märkvärdigt nog, när lådan af kusken *kastades* ner från diligenstaket på den hårda marken, och medfördes sedermera af mig uti jernvägsvagnen till Kristianstad.

*) Ingen, inte ens Nobel sjelf, hade experimenterat med nitroglycerin på den tiden, och kunde således ej heller ega närmare bekantskap med dess lifsfarlighet.

Några dagar derefter infunno sig åtskilliga ingeniörer från mina jernvägsbyggnader, och då skulle experimentet företagas, men nu blef ett vådligt letande efter buteljen, som ställts i köket. Min gamle vedhuggare och allt i allom Holmqvist, som trott buteljen innehålla lädersmörja, hade nemligen användt nitroglycerinen till smörjning af mina vagnsselar och sina skinnbyxor och skor. Resten hade han ställt i en vrå i vedboden. —

Hittills hade allt gått lyckligt, om man undantar att en klensmed i Köping fått släggan slungad genom taket i smedjan och hållit på att få armen slängd ur led, då Nobel hade hällt några droppar nitroglycerin på smidesstädet, och tillsagt honom att drifva till med släggan. Men nu var förmodligen vår Herres tålamod uttömdt, eller också ville han ingifva en liten varning för framtiden.

Utkommen med återstoden i den allra sista buteljen af dussinet, lät jag en stensprängare borra ett hål i en stor jordfast sten om några kubikfamnar. I hålet slogs återstoden af nitroglycerinen, stubin insattes och laddningen företogs, men inte på det sätt som det sedan tillgick, medelst påfyllning af sand, utan på gammalt krutmanér medelst krossad tegelsten, som dunkades ner med en jernladdstake. — — —

Ännu var det gudomliga tålamodet med det menskliga oförnuftet inte slut, men när stubinen, som afslagits under laddningen, inte brann, utan borrhålet skulle upprymmas medelst uppborrning för ny laddning, då var det till ända, ty då ändtligen exploderade nitroglycerinen med den effekt, att stenen flög i hundra stycken, surrande om öronen på oss ingeniörer som jettebromsar, och den förvånade laddaren, som skrattat åt »surmjölken», när nitroglycerinen hälldes i borrhålet slungades högt upp i luften, alldeles som när pojkar »gifta tossor», men kom ner igen med armar och ben utsträckta i alla fyra väderstrecken — fullkomligt oskadd.

Efter denna »varsel», blef man mera försigtig vid behandlingen af den opålitliga varan, och under byggnaden af Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan, användes nitroglycerin utan

olyckshändelser vid de betydliga bergsprängningarna, på det sätt, att jag lät bergsprängarne, sedan den vanliga krutladdningen hällts i borrhålet, fukta densamma med nitroglycerin, hvarigenom effekten mångdubblades.

Under Tysk-Franska kriget 1870—71, då belägringen af Paris väckte hela den civiliserade verldens deltagande för den olyckliga, hjeltemodigt försvarade staden, kom jag på den idén att använda sålunda medelst nitroglycerin mångdubbelt förstärkt krut, till laddning af spränggranater och bomber. Till följd häraf insände jag en skrifvelse med förslag till användandet af nitroglycerin för militära ändamål, till franska ministern i Stockholm mr Fournier och erhöll till svar ett tacksägelsebref med underrättelse, att han afsändt mitt förslag till franska regeringen.

En tid derefter sammanträffade jag med mr Fournier, som emellertid meddelade att han märkvärdigt nog, inte haft svar på sin skrifvelse, och sedan konstaterades det att den gått med en af de luftballonger, som uppfångats af tyskarne, och aldrig framkommit. Emellertid omnämnde han sedermera en gång, att han fästat franska regeringens uppmärksamhet på saken och att experiment skett med min krutblandning, som visat utmärkt resultat, och beklagade att den ej kom att begagnas under belägringen.

* * *

År 1867 den 17 maj invigdes Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan med flaggprydda lokomotiv, stationer och vaktstugor, såsom det alltid tillgår vid dylika tillfällen, samt med vanliga fester, tal och skålar, och kort derefter, då jag lemnade min befattning som öfveringeniör, fick jag af jernvägsbolaget utöfver mitt ingeniörsarfvode emottaga 10,000 kronor, hvilket var bättre än en present af massivt guld eller silfver.

* * *

När landshöfdingen grefve Eric Sparre den 17 december 1883 kunde fira sitt silfverbröllop med Elfsborgs län, upplästes en

hymn till jubilarens ära, af hvilken visar sig hur högt vördad han var och hvaraf nedanstående är ett utdrag:

— — — — — — — — — — — — —

Nu fjerde delen af ett sekel svunnit,
Se'n mannen med det namnet blifvit vår.
För allt hvad han ibland oss verka hunnit,
Till katalog ej detta blad förslår.
Hur har ej *han* bragt arbetet till heder,
Hur har ej *han* befrämjat industri'n
Och lärt oss akta högt de djupa leder —
Sjelf ett af kupans bästa arbetsbin!

Och bar du stjerna eller ej på fracken,
Det rörde honom ej det minsta grand.
Om född i slottet eller i baracken,
Han räckte lika vänligt dig sin hand,
Ty det stod klart för hans humana sinne,
Att... du var menniska, så väl som han —
Han skall som *ädling* lefva i vårt minne
Och icke blott som länets förste man.

Trollhättans lokomotiv-verkstad. — Signor Biglia. — Anbud på engagement i Italien. — Monsieur Dumont. — Experiment i Belgien med mina radierande lagerboxar.

Då lokomotiv till Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan skulle anskaffas, fanns ännu knappast någon tillverkning af sådana i Sverige.

Vid Munktells verkstad i Eskilstuna, hade visserligen redan 1856, för entreprenören af Nora-Ervalla jernväg, herr Sundlers, räkning, byggts ett mycket märkvärdigt lokomotiv, kalladt »Förstlingen», samt 1859 ytterligare två små dylika till en jernväg mellan Bersbo grufvor och Adelsnäs, hvilken jag 1859 utfört för egaren till Åtvidaberg, baron Seth Adelsvärd. Dessutom hade byggts ett par lokomotiv vid Nyköpings verkstad för Söderhamn-Bergviksbanan, men dessa alla lemnade, i brist på lämpliga arbetsmaskiner och ingeniörsförmåga, mycket öfrigt att önska, och tillverkningen afstannade.

För statens jernvägar tillverkades lokomotiven allt fortfarande vid mess:rs Beyer Peacock & C:o utmärkta verkstäder i Manchester, och för de privata banorna hade lokomotiven, efter utsända specifikationer och inkomna konkurrerande förseglade anbud, af byggnadsstyrelserna inköpts från de verkstäder i utlandet, som lemnat de för bolagen fördelaktigaste anbuden.

Under ett sammanträffande med en af cheferna för Nydqvist & Holms mekaniska verkstad vid Trollhättan, herr Nydqvist, kommo vi att samtala om svensk lokomotivtillverkning, och N. förklarade att Trollhättans verkstad gerna skulle vilja och äfven kunna åtaga sig tillverkningen af lokomotiven till Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan, om styrelsen så önskade.

Trollhättans verkstad var på den tiden jemförelsevis obetydlig. Egarne, herrar Nydqvist och Holm, hade börjat med två tomma händer, men de arbeten, som utgingo derifrån, såsom ångmaskiner, qvarnverk, pumpar, turbiner o. s. v. voro kända för att vara af prima sort i alla hänseenden.

Jag meddelade grefve Sparre detta samtal, och såsom ytterst intresserad för svensk industri, var han genast med om, att ett arbetslokomotiv för gruskörning på försök skulle beställas vid Trollhättans verkstad. Detta levererades och befanns, som det var att vänta, så väl utfördt, att styrelsen beslutade beställa banans alla åtta lokomotiv hos herrar Nydqvist & Holm och jag erhöll uppdrag, att för beställningen uppgöra specifikation på lokomotivens konstruktion, jemte förslag till kontrakt med verkstaden.

Dessa lokomotiv, å hvilka applicerades af mig konstruerade s. k. »radierande lager» för axlarne, så att hjulen kunde automatiskt ställa sig radialt vid passerande af krökningar, gå ännu med jemförelsevis obetydliga reparationer efter 30 års begagnande i trafiken, så godt som då de voro nya. *)

*) För att praktiskt utröna effekten och fördelarne af ofvannämnda radierande axellager, ställdes ett lokomotiv med en axel, försedd med sådana lager, i en kurva med 500 fots radie å Uddevalla bangård, hvarpå lokomotivet uppeldades, tills ångtrycket blef så högt, att lokomotivet rörde sig.

Dagen derpå ställdes samma lokomotiv i samma kurva, men med vanliga fasta orör-

Det första lilla lokomotivet, som levererades 1865 till Uddevalla-Venersborg-Herrljungabanan från Trollhättans verkstad, fanns utstäldt på industriutställningen i Stockholm 1897, jemte verkstadens då senast utförda lokomotiv, en kolossal snälltågsmaskin. Detta var uppkomsten till lokomotivbyggnad i stor skala vid Trollhättans berömda verkstad, som nu utvidgats kolossalt, och hvarifrån för ej längesedan det 500:de lokomotivet utgick, hvilket högtidliga tillfälle, efter hvad man sett i tidningarne, lärer firats med en storartad fest, till hvilken chefen för statens jernvägstrafik, grefve Cronstedt m. fl. ledamöter af kongl. trafikstyrelsen inbjudits.

Ingeniör Nydqvist, skaparen af detta för närvarande mest storartade lokomotivbyggnadsetablissementet i landet, öfver hvilket Sverige kan vara stolt, sköter ännu fortfarande, ehuru öfver 80 år gammal, med samma redbarhet och energi som alltid sitt verk, älskad och vördad af sina arbetare, och högt värderad af alla, som haft fördelen komma i affärer med honom och glädjen få göra hans personliga bekantskap och hedrats af hans vänskap.

* * *

I början af maj 1867 fick jag emottaga ett bref från h. exc. svenska ministern i London med innehåll, att chefen för tekniska afdelningen vid de italienska statsjernbanorna, signor Biglia, som då vistades i England, hade sagt sig hafva order af italienska regeringen att öfverresa till Sverige, för att studera de smalspåriga svenska jernvägarne, och anhållit om rekommendation till någon svensk ingeniör, som kunde lemna honom upplysningar i berörda hänseende. Och h. exc. nämnde slutligen att s:r Biglia om några dagar ämnade resa till Sverige med ett rekommendationsbref till mig och uttalade den förhoppning, att jag ville föra honom omkring, så att han fick del af hvad Sverige i den vägen hade att bjuda på.

liga axellager i stället för de radierande, hvarvid det vid påeldning visade sig, att nära dubbelt så högt ångtryck erfordrades att sätta lokomotivet i gång, då det hade fasta, icke radierande lager. Sådana radierande lager hafva sedan af Trollhättans verkstad anbringats på flere andra enskilda banors lokomotiv.

Jag telegraferade genast att signor Biglia vore välkommen till Venersborg, och kort derefter hade jag nöjet att i vårt hem emottaga den ovanligt älskvärde, fint bildade mannen, och mångsidigt kunnige och erfarne ingeniören.

Signor Biglia vistades hos mig omkring en vecka i Venersborg, hvarunder han tog den noggrannaste kännedom om jernvägsbyggnaden, och erhöll skriftliga uppsatser och ritningar rörande Sveriges dåvarande jernvägar.

Efter uppgjord resplan, följdes vi derefter åt upp till Filipstads bergslag, der vi öfverallt af mina gamla vänner, brukspatroner och andra, emottogos på det mest förekommande och gästfria sätt. Signor Biglia var synbarligen intresserad af de af mig i början af 1850-talet utförda små 2 fots hästjernbanorna, med deras billiga anläggningskostnad och jemförelsevis stora trafikförmåga.

Vi besågo äfven tillsammans de nyligen fullbordade normalspåriga af mig utförda privata skånska jernvägarne, öfver hvilkas anläggningskostnad, i förhållande till de italienska banornas, han uttalade sin stora förvåning.

»Vi hafva lyckligtvis inte italiensk jernvägsterräng här i Sverige» — anmärkte jag.

»Nej» — svarade han — »det är nog riktigt, men våra arbetslöner uppgå deremot inte till 1/3 af de svenska.»

Efter omkring en månads vistande i Sverige reste han hem till Italien, och kort derefter emottog jag genom utrikesdepartementet i Stockholm italienska Mauritii- och Lazariorden, och ett bref från signor Biglia, innehållande officielt anbud att komma till Italien för byggandet af alpbanor. Detta anbud, huru frestande och fördelaktigt det kunnat vara, måste jag likväl afböja med anledning af mina engagement här hemma.

* * *

Ej långt efter signor Biglias besök, öfverraskades jag en dag af ankomsten af m:r Dumont, generalinspektör vid kongl. belgiska statsjernvägarne, hvilken äfven önskade erhålla kännedom

om de privata svenska jernvägarne och hade rekommendationsbref till mig från svenska ministern i Bryssel. M:r Dumont, en äldre man med det mest distinguerade och älskvärda sätt, stannade hos mig några dygn i Venersborg, hvarefter jag följde med honom på en rundresa, och rekommenderade honom för öfrigt till mina vänner vid de jernvägar jag icke hade tid besöka, och uppsatte åt honom, enär någon offentlig jernvägsstatistik ännu icke fanns, statistiska tabeller öfver de privata svenska jernvägarne, och lemnade honom, då han reste hem igen, en mängd ritningar och fotografier.

Bland annat hade han erhållit ritning på mina »radierande axellager» för jernvägsfordon, hvilka sedan afprofvades i Belgien och enligt officiella rapporter, som året derefter tillsändes mig genom m:r Dumont, visade samma minskning i motståndet i krökningar och dermed följande minskad slitning af hjul, axlar och skenor och möjligheten att öka antalet vagnar i tågen, som jag funnit vid ofvan omnämnda försök å Uddevalla bangård.

Följande vidimerade afskrift af ett bref från m:r Dumont införes här i sammandragen öfversättning:

"Ministère
des
Travaux publics.

Bruxelles le 8 Janvier 1877.

Min bäste Herr Adelsköld.

Ni har meddelat mig ritningen till ett af Er uppfunnet radiallager för jernvägsvagnar. Edert arbete har jag öfverlemnat till Belgiska Jernvägsstyrelsen, som underkastat det studier och pröfningar, hvilka lemna de mest tillfredsställande resultat.

Här följer den uppgift, som blifvit mig tillsänd deröfver:

"Lagret är insatt ofvanför oljehuset medelst sneda, cirkelformiga falsar och urskärningar, så att lagrens tungor *a*, *b*, *c*, *d* (för en vagn med 2:ne axlar) utgöra 4 delar utaf periferien af en cirkel, hvars medelpunkt, *o*, befinnes vara figurmedelpunkten till vagnstommen. Denne radierande anordning hos de 2 och 2 af axlarna i rörelse satta lagren, tillstädjer färden i kurvor, utan att man behöfver lemna emellan gardjernen och oljehusens sidor, emellan hvilka axellagren röra sig, det nödvändiga spelrummet för axlarnas tillfälliga förflyttningar i följd af banans krökning. Arsenalens konsultativa komité, hvilken egt att afgifva sitt betänkande öfver denna nya modell till axellager, ansåg den vara värd ett försök, och föreslog att med axellager af denna sort, samt med nya oljehus lämpade efter dessa, förse en bagagevagn, en täckt och en öppen passagerarevagn. Med denna materiel skulle försök anställas på Luxembourgjernvägen, hvilken sträcker sig utefter en mycket varierande terräng.

Tvenne rapporter, inlemnade af Herr Öfveringeniören, Direktören för Arsenalen, den ena efter 3, den andra efter 6 månaders försök intygade:

1:o) Att axellagren arbetade väl;

2:o) Att deras spelrum utgjorde högst 20 millimeter, d. v. s. maximispelrummet som det försökta förslaget tillät;

3:o) Att axellagrens samt axeltapparnas nötning förblef densamma, som med våra vanliga vagnslager.

I följd af dessa resultater beslöt Öfverstyrelsen att anställa ett försök med tvenne passagerarevagnar samt en bagagevagn, i enlighet med arsenalkomitéens första förslag.

Maskinafdelningen uppstälde det nya förslaget till oljehuset, utgående dervid från det nya afståndet emellan axlarna, hvilket utgör 3m,60 i passagerarevagnar, mot 3m,10 i godsvagnar.

De passagerarevagnar samt bagagevagnen, som blifvit med dessa axellager försedda, blefvo den 9:de sistlidne oktober insatta i tjenst på Luxembourglinierna. Efter en månads försök upplyftades dessa vagnar, hvarvid deras oljehus löstogos och undersöktes. Axellagren hafva arbetat fullkomligt väl och en nästan obetydlig nötning visar sig på ett fullkomligt reguliert sätt. Hjulringarnas flensar bära icke det minsta spår utaf någon nötning mot railernas inre kanter, hvilket bevisar att hjulen i krökningar förflyttat sig utan minsta svårighet.

Emottag, min bästa Herr Adelsköld, försäkran om min uppriktigaste tillgifvenhet.

(Undertecknadt:)

Ch. Dumont."

Rätteligen öfversatt från det oss förevisade originalet på franska språket intyga:

Oscar Blixén, vice häradshöfding.

Jules Henri Kramer, f. d. lärare vid k. krigsskolan.

Efter den erfarenhet jag sjelf i praktiken vunnit, rörande fördelarne af dessa nya »radierande» axellager, genom hvilkas begagnande motståndet i banornas krökningar inskränktes till ett minimum och hvarigenom slitningen å skenor och hjulringar äfven minskas och flere vagnar i tågen kunde medföras, samt den fördelaktiga rapporten från belgiska statsbanorna, erbjöd jag flere svenska jernvägsstyrelser, såsom Gefle-Dala m. fl. att *utan patentafgift* begagna densamma, men lyckades icke få dem införda i vidsträcktare skala. — — —

M:r Dumont intresserade sig liksom signor Biglia, mycket för användandet af stål till brobyggnader, och yttrade sig vänligt om konstruktionen af bron öfver Hufvudnäsfallet.

Från konungen i Belgien fick jag sedermera, förmodligen för den aflemnade rapporten om svenska jernvägar, ritningar till radierande axellager och en sort kokillgjutna jernvägsvagnshjul, som jag konstruerat, m. m., emottaga officerskorset af belgiska Leopoldsorden.



1865 års Riksdag och Representations-förändringen.

Sedan åsigterna mer och mer stadgats rörande otidsenligheten i det existerande representationssättet med »rikets fyra obestånd», som Thorild redan 70 år förut benämnt »rikets högloflige stånder», uppställdes undan för undan förslag till representationens förändring, på diverse olika grunder, hvilka emellertid alla förkastades, såsom varande mer eller mindre opraktiska.

Under tiden bildades öfverallt representationsförändringsföreningar, påtryckningen från alla landsdelar blef allt starkare, och vid 1862—63 års Riksdag, framlades slutligen af Kongl. Maj:t ett nytt förslag, som, efter hvad det sades, var författadt af expeditionschefen i Justitiedepartementet Dreijer och accepteradt af Justitieministern De Geer, och derför benämndt det »De Geerska».

Detta förslag utgick derpå att Adelns och Presternas representationsrätt skulle upphöra såsom stånd, men presterna såsom ersättning erhålla ett kyrkomöte med så godt som veto i kyrkliga och undervisningsfrågor. I öfrigt skulle representationen bestå af tvenne likstälda kamrar, den första med 150 ledamöter valda af de 24 nya landstingen och fullmäktige i vissa större städer, inom de klasser som skatta till staten för en inkomst af minst 4,000 kronor om året, eller innehade egendom till 80,000 kronors taxeringsvärde, samt en andra kammare, bestående af

230 ledamöter, hvilka skulle väljas å landet och från städerna bland dem, som i öfrigt dertill qvalificerade, innehade eller egde fast egendom taxerad till minst 1,000 kronor, arrenderade jordbruksfastighet till minst 6,000 kronors taxeringsvärde, eller erlade till staten bevillning för en till minst 800 kronor uppskattad årlig inkomst.

Som af ofvan sagda synes var det *kyrkan*, som är en af det nuvarande samhällsskickets grundpelare, hvilken i första rummet skulle ställas på en fastare grund, och vidare var det *penningen*, icke personligheten, som var bestämmande vid valet till folkrepresentant. Likasom om penningen icke hade nog makt ändå, utan att lägga landets öde äfven i politiskt hänseende i dess hand.

Excellensen De Geer antydde visserligen både under diskussionen i riksdagen rörande den nya riksdagsordningen och sedermera, att han tänkt sig en blifvande utveckling i annan *mera tidsenlig personlig riktning*, men den guldgrund, på hvilken det De Geerska representationsförslaget hvilar, har visat sig vara så mycket mera orubblig och oomkullrunkelig, som första kammarens ledamöter väljas af landstingen, hvilka sjelfva äro valda på den mest orimliga penningröstskala.*) Första kammaren har icke heller ansett förenligt med sin mission och fördel, att ändra

*) En statsman som näst De Geer spelat den mest framstående rolen i Sveriges nyare historia, f. d. statsministern Themptander, yttrade, bland annat i Första kammaren den 14 april 1888, med anledning utaf konstitutionsutskottets afstyrkande af Hedlunds motion om rösträttens utsträckning vid val till Andra kammaren; — — "frågan om den politiska rösträttens utsträckning är af allt för allmän natur för att låta sig affärdas på det sätt, som skett i konstitutionsutskottets nu föredragna betänkande" — — — — —

När herr Casparson med sin tolkning af herr Hedlunds motion trodde sig finna, att motionären ville utsträcka rösträtten till vanfrejdade, begagnade han detta till att förklara, att "upptagandet af äfven denna kategori, uppenbarligen skett för att komplettera samlingen", derigenom fällande ett, efter min uppfattning, ovärdigt omdöme om dem, som för närvarande sakna politisk rösträtt. Detta yttrande vittnar för öfrigt i min tanke derom, att det är åtskilligt annat här i verlden, som behöfver kompletteras, och deribland icke minst aktningen, på vissa håll för dem, hvilka ännu icke inträdt i de politiskt röstberättigades del".

— —

"Den riksdagsordning vi nu ega kan ingalunda anses såsom ett för all framtid afslutat verk. Den reform, som bragte den till stånd, egde förtjensten att ombilda representationen efter grunder, mera afpassade för en modernare tids åskådning och behof, men på dessa grunder måste också reformer fullföljas, i den mån förhållandena sådant påkalla."

detta förhållande och kommer efter all anledning icke heller att inlåta sig på något så revolutionärt.

Många voro visserligen, då det De Geerska representationsförslaget framlades, icke blinda för ofvan antydda grundfel, att valbarheten så godt som uteslutande berodde på penningen, äfvensom åtskilliga andra bestämmelser i detsamma, hvilka för den som betraktade saken ur något frisinnad riktning, förekommo betänkliga såsom:

att, såsom ofvan anförts, presterskapet, i stället för att förut hafva egt endast en fjerdedel i representationen, nu fick en fullkomligt egen, med som det sedan visat sig, mera makt än förut i alla frågor rörande kyrkan och den dermed sammankopplade skolan, än Riksdagen och Kongl. Maj:t sjelf;

att i tjenst varande statsråd, förtroende-embetsmän, äfvensom hoffunktionärer, beroende på konungens nåd, och prester (hvilka man ansåg bort vara uteslutne ur riksdagen då de fått kyrkomöte) kunde inväljas i riksdagen och

att första kammaren i motsats till förhållandet uti de flesta andra stater, skulle vara berättigad deltaga i gemensam votering med den andra rörande anslagsfrågor;

att valen till andra kammaren skulle ske med enkel, och icke medelst absolut majoritet, samt att dessa val på landet icke förrättades på en gemensam valdag, helst söndag såsom vid kyrkliga och kommunala val, då valmännen kunde beräknas vara samlade vid kyrkan, och således hade mindre besvär och tidspillan att mera mangrant deltaga i desamma — o. s. v.*)

Men gripen som något hvar befann sig af den febrila representationsreformsjukan, och med tanken på skaldens ord att, »*hvad förmultnadt är skall ramla och det nya friska växa upp utur förgängelsen*», kunde man i ungdomlig hänförelse inte förlika sig med den dåvarande »antidiluvianska utlefvade stelbenta representationsformationen på fyra fötter», utan ville hafva någonting nytt,

*) I första kammaren har jag sedermera väckt motioner om *sådana* ändringar i det nuvarande valsättet, hvilka emellertid naturligtvis afslogos af kammaren.

äfven om det icke saknade brister, »hvilka ju med god vilja sedermera kunde lätt afhjelpas» — som det hette. Och dessutom var man, i enfaldig ungdomlig illusion och mensklig oegennytta, nog naiv att föreställa sig, »*att den nya representationen, skulle veta att så uppskatta det höga förtroendet som svenska folket skänkt densamma, att hvarje ledamot i kamrarne, skulle sätta en heder och ära uti att, utan enskilda intressen, uteslutande hafva till mål, sitt fosterlands förkofran, och dess innebyggares sedliga, intellektuela och materiela framåtskridande, eller med ett ord, att göra Sverige till ett mönsterland, lyckligt, aktadt och äradt af alla.**)

Hade de, som energiskt arbetade på genomförandet af representationsförändringen 1865, kunnat ana och förutse den riktning inom hvilken utvecklingen inom Riksdagen sedermera skulle gå, huru de enskilda korporations- och personliga intressena i första rummet göra sig gällande och afgöra besluten, huru ingen viktigare fråga afgöres utan på förhand afslutad s. k. »kompromiss» (på det gamla romarspråket mera rakt på saken benämndt »pactum turpe») för hvilket moderna system den gamla representationen stod ren, så hade man visserligen icke hurrat så entusiastiskt, då adeln storslaget — utan »vederlag» frivilligt afsade sig sitt dyrbaraste privilegium, sin representationsrätt. Och hade man haft aning om det »nya system», som ett fjerdedels sekel efter representationsreformens genomförande, skulle blifva härskande i riksdagen i andligt, politiskt och nationalekonomiskt hänseende, hade många för visso icke varit så varma befordrare af det De Geerska representationsförslagets framgång, som förhållandet var. — — —

* * *

Allt som tiden led, steg det politiska intresset å landet ett godt stycke mot kokpunkten. Central-reformkomitén insände till Justitieministern adresser för förslaget med 60,000 namn.**)

*) Så skrefs i en tidning efter det att Rikets ständer frivilligt lemnat sin makt i andra händer.

**) Småsaker mot nutidens teckningslistor för ändring i den De Geerska riksdagsordningen.

Deputationer från alla landsändar infunno sig i Stockholm, och i synnerhet de liberala tidningarne — Aftonbladet och Dagens Nyheter, Göteborgs Handelstidning m. fl. — voro fylda af sjudande artiklar.

I allmänhet särdeles intresserad af riksdagsförhandlingar sedan föregående riksdag, ville jag gerna vara med 1865, helst som det viktiga hvilande representationsförslagets öde då skulle afgöras. Vid denna riksdag gällde i denna fråga satsen »inte resonera, bara votera»», ty någon ändring i det hvilande förslaget fick inte göras, utan det måste bifallas eller förkastas oförändradt som det förelåg. Men man egde rättighet att uttala sina åsigter, och detta hade jag bra gerna velat göra, för att hafva mina farhågor och förhoppningar intagna i det tryckta protokollet.

Jag skref således, kort före riksdagens början, till min äldste broder Sebastian, som var »caput familiæ», och nämnde min önskan att sitta för ätten i Riddarhuset. Men då han på förfrågan upplysts om, att jag ämnade rösta för det hvilande Kongl. representationsförslaget, skyndade han att lemna fullmakt till en annan pålitlig negativ röstare, och jag stod sålunda utanför det rum der striden egentligen skulle utkämpas. Och detta var så mycket förargligare, som jag gerna skulle velat komma in i riksdagen icke allenast för representationsfrågan, utan för att få tillfälle upptaga Carl Anders Larssons motion vid förra riksdagen, om *aflösning af grundskatterna* och framställa ett par andra motioner, som redan färdigskrifvits, nemligen att rikets ständer skulle ställa 10 millioner kronor till Kongl. Maj:ts förfogande att utlemnas som lån till privata jernvägsbyggnader, samt att riksdagen skulle anslå 20,000 kronor för anställande af undersökningar i tullarne af importerade varor för upptäckande af helsovådliga och andra förfalskningar.*)

Grefve Eric Sparre, som hade poletter på lager, erbjöd mig visserligen en sådan för någon obskyr ätt, likasom min kamrat

*) Denna sistnämnda motion väcktes sedermera af mig i första kammaren, men afslogs med hänvisning till — giftstadgan.

vid våg- och vattenbyggnadscorpsen Leijonancker en annan dylik men på vilkor att jag skulle på heder förbinda mig att rösta *mot* representationsförslaget, hvilket jag emellertid bestämdt vägrade och blef sålunda ohjelpligt stående utanför riddarhuset, då alla den liberala sidans disponibla polletter redan placerats.

När riksdagen emellertid hade lidit så långt att representationsfrågan kom på dagordningen, gick jag till landtmarskalken grefve Lagerbjelke, hvars bekantskap jag gjort under förra riksdagen, och anhöll om tillstånd att få närvara nere i riddarhussalen under öfverläggningen, hvilket han var vänlig nog att bevilja, på det sätt, att jag utnämndes till »extra kanslist utan arfvode eller tjenstgöring». Härigenom fick jag tillfälle närvara å riddarhuset, de fyra historiskt märkvärdiga dagar, under hvilka andarne våldsamt drabbade samman för och emot. Emellanåt föreföll det nära på, som om det skulle komma att ske handgripligt såsom numera anses »chic» inom vissa andra representationer. Den 4 december började öfverläggningen i alla fyra stånden, och redan samma dag hade borgarne och bönderna nästan enhälligt sagt sitt ja, men hos presterna uppehölls afgörandet tills adeln afgifvit sitt votum. På riddarhuset riktades derför alla blickar med andlös spänning.

Under de fyra dagar debatten i riddarhuset pågick, framkallades å ena sidan ur sina grafvar alla Sveriges stora, stolta minnen, dess hjeltar och riddersmän, hvilka uppståldes i långa led med blanka fläckfria rustningar, såsom ett landsvärn mot »de revolutionära De Geerska omstörtningsplanerna», hvilka, om de vunno seger, skulle störta Sverige i afgrunden och föranleda till, att dess fornstora namn förr eller senare utplånades från Europas karta.

Bland denna sidas kämpar, stod i första ledet sedermera landshöfdingen, och efteråt blifvande ledamoten af första kammaren, Curry Treffenberg. Och när han, med det yfviga svarta håret resande sig på hufvudet, som en lejonman och omedvetet skakande en af gaskandelabrarne utmed midtelgången i riddarhuset, med stentorsstämma, så att de gamla vapensköldarne å

väggarne rasslade bifall, utkastade de ursinnigaste philippiker mot »*tankebytingen med jesuitiskt Cainsmärke på pannan, som växt upp till en vild agitator, hvilken redan dristat lägga sin svarta hand på samhällslifvets strupe*» — etc. — upphäfde hans tankekamrater så dånande bifallsrop, att de Ehrenstrahlska figurerna i plafonden af taket kunnat väckas till lif.

Å andra sidan framhölls nödvändigheten af en mera tidsenlig representation, uttalades sangviniska och segervissa förhoppningar om att allt skulle realiseras till landets bästa, hvarförutom i glödande hänförelse framhölls »*Ridderskapets och Adelns skyldighet, att nu liksom alltid, under storhetstid, som då landet stått på branten af undergång, i lust och nöd, i lif och död offra sig för fosterlandet, för Sverige för dess lycka och ära*».

De briljantaste, rent af glänsande anföranden *för* representationsförslaget, och som otvifvelaktigt betydligt bidrogo till dess antagande af ridderskapet och adeln med så stor majoritet, voro Gripenstedts.

Slutet på den långa, högst intressanta debatten, blef som bekant, att ridderskapet och adeln med 361 röster mot 294, biföll det kongl. förslaget, och dermed afsade sig de privilegier och den representationsrätt, som ståndet under århundraden innehaft, hvarunder det så djupt ingripit i fäderneslandets öde, och frivilligt öfverlämnade denna sin rätt åt svenska folket.

Många epokgörande frågor hafva afgjorts å riddarhuset i Stockholm, men säkert aldrig har något beslut, så storslaget och vittnande om sådan verklig fosterlandskärlek och sjelfuppoffrande oegennytta fattats, som det, hvilket på eftermiddagen den 7 december 1865, befästades med den sista landtmarskalkens elfenbensklubba. Och derför kan denna dag anses vara en af de viktigaste i Sveriges historia likasom den 13 mars 1809, då det kongl. envåldet i Sverige, som det är att hoppas, för alltid störtades och den 31 juli och 6 augusti 1815, då »*Norges storting och svenska riksdagen sanktionerade det föreningsband som ej af vapnen, men af den fria öfvertygelsen, genom försynens mäktiga bistånd tillvägabragts mellan Skandinaviens tvenne folk*»

(såsom orden lyda i ingressen till riksakten) och Norge derigenom, till ömsesidigt försvar mot främmande inkräktare, förenades med Sverige såsom ett jembördigt, fritt och sjelfständigt rike, under samma konung.

Vördiga presteståndet, som antingen icke uppfattade den ofantligt ökade makt kyrkomötet, som ingick i representationsreformen, lade i dess hand, eller tyckte sig inte hafva fått nog af denna verldens goda, uppsköt voteringen tills adeln för sin del afgjort frågorna, då klokheten bjöd ståndet att äfven, ehuru med mycken vånda, säga ja och amen. — — —

Under de dagar öfverläggningen pågick, stodo garnisonstrupperna konsignerade i kasernerna och tillströmningen af folk å Riddarhustorget var ganska betydlig; men sista dagen, då omröstningen väntades, såg man der hufvud vid hufvud, och när en jaledamot barhufvad från riddarhusets trappa utropade: »Adeln har godkänt det kongl. förslaget», blottades alla hufvuden, hurraropen dånade och fortlöpte efter de tillgränsande gatorna.

På aftonen var operakällaren öfverfylld af representationsfestprissar, och August Blanche, stående på ett bord, uttalade under stormande applåder sin glädje öfver att »Stockholms gator icke behöft färgas röda af adelns blod». Och när en af de många improviserade festtalarne klättrade upp på ett bord, och i sin ifver slog sönder både bålar och glas, och sedan ville betala, ropade värden, som var en entusiastisk reformvän:

»Herre, i afton *betalas* inte, bara *talas!!!*»

Sjelfva »Fäderneslandet», som då var den rödaste oppositionstidningen af alla, hyllade adeln, och proklamerade, i den nya morgonrodnadens belysning, »*enighet, broderskap, samhällsfrid* och *försoning*» — alldeles som statsminister Bildt, 23 år senare, när han på »det nya systemets» skuldror, upplyftats mot högsta maktens tinnar.

Här är inte platsen att redogöra för återuppvaknandet till verkligheten af illusionernas rus. Men det slägte, som växt upp de sist förflutna 35 åren, kan ha godt af att få en rätt lefvande påminnelse, om att det varit en tid, ännu icke ur mannaminne,

då äfven Sveriges folk känt pånyttfödelsens vårkänslor mäktigt strömma fram genom nationen, då det offentliga lifvet icke uteslutande gick ut på små intressens kif, och små synpunkters inskränkthet, på att under fosterlandets missbrukade namn gå i »farnöte» efter härsklystna och egennyttiga ledare, utan man med ädelt sinne och sangviniska förhoppningar om framtiden, djerfdes bryta månghundraåriga former, och låta statsskeppet styra för friska vindar ut på verldshafvets böljor, till täfling mellan nutidsfolken, på upplysningens, på frihetens ständigt vidgade bana.

* * *

Att denna den svenska adelns, på de ädlaste motiv grundade sjelfuppoffring icke burit den frukt, som man förespeglade sig, kommer sig som förut är anfördt, förnämligast af det De Geerska representationsförslagets alltför »betryggande garantier» och genom den orimliga röstskala, som utgör basen för valen till landstingen, hvilka hafva att välja de flesta ledamöterna i första kammaren.

I början efter den nya riksdagsordningens införande efter 1865, så länge som ledamöterna i de båda kamrerne till största delen utgjordes af de bästa, ädlaste och intelligentaste förmågorna från riddarhuset, borgare- och bondeståndet, med sina gamla traditioner, gick allt väl; men sedan dessa dels aflidit, dels dragit sig undan eller undanskjutits för det nya systemets koryféer, har ställningen betydligt förändrats, i synnerhet sedan »kompromissen införts, omhuldats och begagnats af regeringen och fått slå riktigt djupa rötter och blifvit »det nya systemets» ogräs, numera outrotligt, som så kallade »ryssgubbar» i åkrarne.

* * *

Man har velat skylla på kung Carl XV, att han af alla krafter satte sig emot framläggandet af det De Geerska representationsförslaget, och endast »nödd och tvungen» fogade sig efter sina rådgifvares önskan, sedan åtskilliga punkter ändrats i mindre

liberal riktning, äfvensom att han till det sista i tysthet motarbetade dess antagande.

En antydan af excellensen De Geer, vid ett tillfälle då jag var närvarande, ger äfven anledning tro, det vissa af konungens närmaste omgifning velat förmå honom härtill, eller åtminstone till många viktiga förändringar. Hans excellens yttrade nemligen, att då han inför konungen enskildt föredrog förslaget, för att höra hans tankar derom, innan det framlades i konseljen, begärde konungen att få behålla och närmare studera detsamma. Det lemnades således i konungens hand, och när De Geer efter några dagar återfick detsamma, fanns deruti »med annan stil än konungens» gjorda en mängd väsentliga anmärkningar, hvilka han ville hafva införda.

Hvem denne »skrifkunnige vän» var uppgafs inte, men af de vid tillfället närvarande, då denna anekdot berättades, antogs det hafva varit grefve Henning Hamilton, till hvilken konungen hyste mycken vänskap och förtroende och som afskydde representationsförändringen. Denna version strider visserligen emot uppgiften härom i excellensen De Geers »Minnen» deruti det sägs att, »konungen lemnade mig tillbaka detta exemplar af grunderna försedt med några egenhändiga anteckningar, men gaf mig särskildt några vidlyftiga anmärkningar = = påtagligen af någon förfaren riksdagsman författade». Saken är emellertid densamma och visar inflytandet af någon eller några mellan konungen och hans konstitutionela rådgifvare stående, privata »rådmän».

Uti sina »Minnen» första delen, framhåller excellensen De Geer för öfrigt på flera ställen konung Carl XV:s motvilja och anmärkningar mot det tillämnade kongl. representationsförslaget af 1863, samt hans farhåga att konungamakten genom detsammas införande skulle nedsättas, och att han, till förekommande häraf, önskade att landstinget endast skulle få utse en del af första kammarens ledamöter, men de andra genom val inom adeln, med biskoparne såsom sjelfskrifne, eller om detta icke kunde genomföras, utses af konungen, hvarjemte han ville hafva den ändringen införd, att det af De Geer föreslagna arfvode till

första kammarens ledamöter borttogs m. m. Och under riksdagen 1865, hviskades man och man emellan af motståndare till representationsförändringen, att konungen personligen icke velat godkänna det De Geerska representationsförslaget, men att regeringen förmått honom framlägga detsamma, sådant det var, under vilkor, att »samtidigt en proposition om ett större extra anslag på första hufvudtiteln, framlades för riksdagen».

Detta var naturligtvis en gemen insinuation, afsedd att kompromettera både konungen och regeringen från det partiets sida som *per fas et nefas* ville hindra representationsförändringen.

* * *

I början af riksdagen 1865 blef jag en dag uppkallad till konungen i och för en annan sak, men han yttrade slutligen:

»Hur tror du att det går med representationsförslaget på riddarhuset?»

»Jag är ledsamt nog inte riksdagsman i år» — svarade jag — »och för närvarande är det alldeles omöjligt bedöma huru det kommer att gå. Det tros att de flesta ledamöterna äro emot detsamma, och af det konservativa partiet göres allt, för att genom skamliga insinuationer och förespeglingar, nedsätta både förslaget, dess upphofsmän och andra.»

»Ja» — sade han — »jag var för min del, i början icke med på allt i De Geerska förslaget. Hamilton och Bildt hafva sökt visa att riksdagen skulle få öfvertag öfver konungen; och detta anser jag icke vara nyttigt, ty *en* bör regera, ju flera kockar desto sämre soppa. Och dessutom kommer alldeles säkert parlamentarismen att införas, genom årliga riksdagar, och göra regeringsledamöternas vara eller inte vara beroende på riksdagsmajoriteten. Om jag till mina rådgifvare väljer de bästa män jag kan finna och har förtroende för, vill jag ock behålla dem. Hamilton önskade derför att jag skulle göra till vilkor för mitt medgifvande, att ett mera återhållande element infördes i första kammaren, derigenom att en del af dess ledamöter valdes af adeln, och biskoparne vara sjelfskrifna ledamöter.»

»Ja, men Eders Maj:t» — vågade jag invända — »Högvördiga presteståndet, har ju på sitt egentliga område — det andliga — ett så stort och oändligt viktigt arbetsfält, att det icke borde distraheras af politik, och dessutom alldeles tillräckligt inflytande och makt öfver själarne för att — — —»

»Ja, tacka f-n för det» — afbröt han. — »Tronen behöfver emellertid altaret vid sin sida, för att stödja hvarandra, och derför har kyrkomötet tillkommit.»

»Ja, men tycker inte Eders Maj:t» — invände jag — »att presteståndet erhåller ett allt för stort vederlag, under det att adeln får intet för afträdandet af sin representationsrätt, och hade inte såsom vilkor för den ökade maktställning som kyrkomötet måste medföra, skolan bort skiljas från kyrkan, och presterna på landet, liksom i städerna, erhålla boställen med fast lön af staten, i stället för att som nu upptagas med skötsel af för dem främmande näringar, verldsliga affärer och bestyr, och dertill vara beroende på sina fårahjordars välvilja. Jag vågar tro att detta skolat vara fördelaktigt för alla parter — staten, presterna och ej minst för församlingarne och det uppväxande slägtet.»

Han strök långsamt askan af cigarren, som han höll på att röka, och jag trodde att jag gått öfver gränsen för hvad som passat sig att yttra; men då han straxt derefter reste sig upp och räckte mig handen, yttrade han vänligt:

»Jag hoppas att det framlagda förslaget till en representation går igenom. Det har sina brister, det kan inte nekas, men är det enda, som torde kunna vinna framgång i alla fyra stånden. Och då jag, efter granskning af fördelar och olägenheter, framlagt detsamma för riksdagen, önskar jag naturligtvis framgång åt detsamma. Hamilton har visserligen uträknat att det faller med omkring en tredjedels majoritet å riddarhuset och De Geer är mycket orolig, men jag tror mig känna mina pappenheimare, och påräknar att förslaget går igenom, om ock med ringa majoritet. Adjö med dig, Adel! Det var ledsamt att du inte är med på riddarhuset!»



Hjelmare kanal.

Chef i mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet. — Statens ombud och öfvermekanikus vid Hjelmare kanal. — Ordförande i kanaldirektionen. — Kanalbolagets »uppsving» under tiden 1866—1897.

Efter att i åtta år hafva varit chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet och derunder hvarje sommar, och någon gång äfven under vintrarne, företagit inspektionsresor och besigtningar af pågående arbeten, på 4. à 500 mil, till fots, på hästrygg, i båt och karriol och äfven en gång efter ren (hvilket emellertid var mindre behagligt, för de många kullerbyttornas skull), inom det vidsträckta området, begärde jag, efter major Olivecronas frånfälle år 1865, transport till mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet, hvilket beviljades. Och samtidigt erhöll jag kongl. förordnande att vara statens ombud i Hjelmare kanal- och slussverks direktion, hvarmed följde ett apanage af 300 kronor om året.

På våren 1866 bevistade jag det första sammanträdet och blef då genast erbjuden samma befattning som Olivecrona innehaft såsom »öfvermekanikus», hvarmed följde ytterligare 300 kronors arfvode *), och då en måg till Olivecrona öfvertalat mig

*) Dessa arfvoden äro ännu efter 34 år oförändrade, under det att alla andra löner mångdubblats. Arfvodena vid väg- och vattenbyggnadscorpsen voro just inte så lukrativa på den tiden. Distriktschefen med majors rang uppbar sålunda ej mer än 750 kronor om året såsom lön och egde ingen rättighet till pension. Nu aflönas dessa platser med 3,000 kronor och med pension till lönens fulla belopp efter inträdd pensionsålder.

Huru ojemnt ödets lotter falla i fråga om direktionsarfvoden, visar sig af att verk-

att öfvertaga dennes tio aktier i kanalbolaget till nominela värdet, 150 kronor stycket — hvilket de knappast voro värda på den tiden, — blef jag på detta sätt trefaldigt fästad såsom kongl. maj:ts och kronans ombud, öfvermekanikus och aktieegare vid det vördnadsvärda kanal- och slussverket, hvilket ansetts värdigt, att jemte Göta, Strömsholms, Trollhätte, Södertelje och Dalslands kanaler, upptagas i statskalendern, näst efter stationsföreståndarne å statsjernvägarne.

Kanaldirektionen utgjordes då af grefve Anckarsvärd, som varit direktör i 50 år, landshöfdingen friherre Åkerhjelm i 30 år, departementschefen Tauvon i 26 år, brukspatron Strokirk som var mera nykomling, och mig.

Dessa mina nya direktionskamrater voro de mest respektabla och angenäma menniskor som kunde finnas, och jag minnes ännu med saknad dessa trefliga sammankomster vid det gamla Vallby, utfärderna för besigtning af kanalen och de stora faten fyllda med feta Hjelmarekräftor, hvilka på den tiden aldrig saknades, utan voro stående rätter på direktionens frukost-, middags- och aftonbord.

Hjelmare kanal som har en längd af 46,120 fot med 9 slussar och ett par stämmportar fann jag genast efter första besigtningen, vara utförd med största soliditet och omsorg och äfven väl underhållen, ehuru här och hvar något igengrundad. *)

Deremot hade bolagets präktiga och högst värdefulla jordegendomar förr i tiden skötts mindre väl och i synnerhet hade alla byggnader fått förfalla.

Dessa brister voro under åren före min anställning i direk-

ställande direktören vid Trollhätte kanal, kapten Schwan som nyligen aflidit, der endast seglation förekommer, uppburit 10,000 kronor i årsarfvode, under det att verkställande direktören i Hjelmare kanaldirektion, med dess omfattande och mångsidiga industriela verksamhet, åtnjuter 1,000 kr. i lön.

*) Vid kanalbyggnaden, som utfördes till hufvudsaklig del genom arbetskommenderingar från armén 1819—1829, åtgick bland annan proviant, 11,300 Lispund salt sill, hvaraf naturligt törst uppkom. Denna släcktes medelst 38,000 kannor brännvin som utminuterades af bolagets marketenterier, och minst lika mycket som insmugglades bland arbetarne genom lönkrögare, eller alltså sålunda tillhopa 76,000 kannor brännvin, en qvantitet lika stor som vattenåtgången till nära fyra slussningar. Men så kostade också "eldvattnet" på den tiden endast 21 skilling (c:a 44 öre) kannan.

tionen till hufvudsakligaste delen afhjelpta, med att alla byggnader antingen ombyggts eller nyreparerats, hvarjemte åkerjorden täckdikats, så att det mesta vid mitt tillträde af direktionsledamots-, aktieegare- och mekanikusbefattningarna befanns i godt skick — men kassan var deremot i det närmaste tömd, och intraderna betäckte knappast den mycket anspråkslösa utdelningen af 5 procent på aktierna.

I allmänhet betraktas det som mycket svårt, om ej ogörligt, att tjena två herrar. Detta hade jag under mina föregående samtida arbeten och uppdrag från flere håll på en gång, fått lära mig, men tillika funnit, att under förutsättning af fullkomlig opartiskhet, någorlunda godt omdöme och lifligt intresse för hvad man hade för sig samt ett någorlunda hyggligt sätt, detta ingalunda var så omöjligt, som mången föreställer sig.

Såsom statens ombud och bolagets öfvermekanikus hade jag att tillse och öfvervaka, att kanalen med tillhörande väl underhölls, och såsom aktieegare, att bolagets egendomar så förvaltades och dess tillgångar på sådant sätt tillvaratogos, att en skälig, eller ännu bättre, vacker utdelning kunde göras på aktierna.

Hvad statens och bolagets pretentioner i förutnämnda hänseende beträffa, tror jag äfven att ingen befogad anmärkning kunnat göras mot det skick, hvaruti kanalen med slussar etc. befunnit sig, under min 35-åriga regering såsom statens ombud i kanaldirektionen och öfvermekanikus, om också icke sådana putsningspetitesser och rent af onödiga arbeten blifvit gjorda, som erfarenheten visat medtaga en betydlig del af inkomsterna vid vissa andra kanaler.

Och vidkommande å andra sidan aktieegarne i bolaget har jag, så godt jag, för min del, kunnat bidraga dertill, sökt taga vara på, och på fördelaktigt sätt göra fruktbärande bolagets ganska betydliga olikartade tillgångar.

Hjelmare kanal- och slussverksbolag är egare till två egendomar Vallby och Hellby — med 300 tunnland den yppersta jord — och omkring 2,000 tunnland högst värdefull hundraårig skog, vidare en privilegierad qvarn och såg, som drifves med

jemn vattentillgång från kanalen, ytterligare en gammal, temligen förfallen reparationsdocka, och utom alla dessa härligheter flere vattenfall på omkring 80 à 100 hästkrafter hvardera i den gamla kanalen nedanför ofvannämnde qvarn.

Under den långa tid af 35 år jag varit ledamot af Hjelmare kanalbolags direktion, deraf de sex senaste åren ordförande, hafva flere generationer direktionsmedlemmar afgått och ersatts af nya, goda krafter. Och sjelf har jag, så godt jag förstått, sökt verka för kanalverkets utveckling och för tillgodogörandet, på ett ändamålsenligt och affärsmessigt sätt, af bolagets värdefulla tillgångar. För min personliga del har jag funnit sammankomsterna med mina värderade och afhållna kamrater i direktionen vid det täcka Hellby och våra utfärder för inspektering af kanalen och slussverket jemte öfriga bolagets industriela anläggningar, såsom verkliga glanspunkter i lifvet; och då våra gemensamma sträfvanden alltid utgått på, att göra det bästa af omständigheterna, hafva aldrig några schismer uppstått, utan allt gått sin jemna behagliga gång och bolagets affärer på samma gång oafbrutet förkofrats.

Landtegendomarne, som under många år varit utarrenderade med ren förlust, hafva nu öfvertagits af bolaget, hvarigenom många fördelar vunnits, såsom bättre skötsel, redan synbar högre inkomst, kombination af körslor m. m. och hvarigenom besparingar kunnat uppkomma. Qvarnen och sågen, som äfven varit utarrenderade, skötas numera af bolaget sjelft, och gifva derigenom äfven en vida högre afkastning än förut, och af de värdefulla skogarne, med det yppersta virke, der afverkningen före mitt inträde i direktionen såldes som ved utan synnerlig behållning, sågas nu plankor och bräder, hvilka användas vid dockvarfvet till båt- och fartygsbyggnader, hvarigenom en ej obetydlig extra inkomst kunnat erhållas vid den förut så godt som värdelösa dockan. Genom en nyligen fullbordad pappersmassefabrik, vid ett af fallen i gamla kanalen, som förut voro värdelösa, komma skogsprodukter af smärre virke att tillgodogöras.

Såsom icke obetydligt bidragande till det förträffliga skick, hvaruti kanalen befinner sig samt bolagets gynnsamma ekonomiska tillstånd, har direktionen haft lyckan att, uti såväl den förre som i synnerhet den nuvarande kanalinspektorn, till biträde för kanalens underhåll och affärernas skötande, ega tvenne ovanligt framstående förmågor, bröderna A. och M. Tibell.

Nedanstående jemförelse mellan Hjelmare kanalbolagets nettobehållningar och aktieutdelning under åren 1866 och 1897 torde icke sakna intresse.

Nettoinkomster i afrundade tal	1866	1897
Af kanalen och slussverket	4,580	8,784
» Landtegendomarne, förlust 3,424 kr.	——	5,458
» Skogarne	1,230	6,750
» Slussverkets qvarn och såg	1,720	6,066
» Varfvet	400	9,103
» Träsliperiet	——	14,938
» Intressekonto (ränta å kapital)	——	6,489
» Allmänna hypoteksbankens obligationer	——	2,422
Nettoinkomst (— förlusten 3,424 kr.)	4,506	60,010
Utdelning till aktieegarne	5,565	27,825
Årets öfverskott efter utdelningen	——	32,185
Summa kr.	5,565	60,010

Då jag år 1875 tog afsked från väg- och vattenbyggnadscorpsen och mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet, var det min mening att jemväl lemna min befattning såsom statens ombud i kanaldirektionen, och jag anmälde mig äfven härtill hos Kongl. Maj:t; men anmodades af dåvarande civilministern Thyselius att stanna qvar, och då ingen af de många derefter regerande civilministrarne motat bort mig, har jag hållit mig passiv och stannat qvar, resonnerande som Mac-Mahon efter intagandet af Malakovtornet: »J'y suis et j'y reste» — tills vidare. — — — År 1894 hedrades jag med val till ordförande i kanaldirektionen.

Ledamotsplatsen i Hjelmare kanaldirektion är den sista offentliga befattning jag innehar, och jag behåller den väl äfven, så länge jag tror mig om att kunna sköta densamma och vederbörande vilja ha mig qvar, hvilket väl inte kan bli så länge, när jag varit anställd der öfver ett tredjedels sekel såsom styrelseledamot och föröfrigt nu är öfver 75 år gammal.





Sophie. Agnes. Holmqvist.

Under byggnaden af de skånska bibanorna, bodde min hustru och jag, såsom förut är anfördt, i Kristianstad. Och i dessa anteckningar bör icke utelemnas, omnämnandet af vår lycka, att ega den bästa och trognaste betjening, hvilket icke kan skattas nog högt.

Hushållerskan och kokerskan »Sophie Asklund», en liten treflig, knubbig qvinna, var alltid glad och vid jemnt lynne och kunde med största hushållning laga god mat, hvartill aldrig råämnen saknades i Kristianstad. I synnerhet fråssade vi och vår vän, min närmaste man vid jernvägsbyggnaden, ingeniör Nils Soneson, född skåning, på feta gäss, när gåstiden var inne. Kronärtskockor, sparris och andra trädgårdssaker af bästa sort fick man så godt som till skänks, och om hösten kunde man äta ihjäl sig, om man ville, på de yppersta äpplen, päron, persikor, plommon, drufvor och aprikoser.

Sophie Asklund var mycket religiös, anhängare och ledamot af Evangeliska fosterlandsstiftelsen, och skänkte allt hvad hon kunde inbespara till ett »Missionsskepp», som detta värda sällskap då hade på stapel för att, när det blef färdigt, transportera hela skeppslaster af missionärer till Afrika och Asien och på samma gång idka inbringande sjöfartsrörelse, till Satans och hans anhangs besegrande och undergång, till yttre missionens förkofran, till de styrandes välbefinnande och — Guds ära.

Opraktiskt, som hela det yttre missionsväsendet handhafves, var det ju att förutse, att »Missionsskeppet» skulle förolyckas och de hundratusental kronor, som fattiga tjenare, såsom Sophie, under försakelser af alla slag sammanbringat till dess åstadkommande, gå förlorade, och jag sökte förmå henne att använda sina besparingar till betryggande af sin ålderdom.

För sin del var hon emellertid alltid glad att i sin ringa mån hafva bidragit till det heliga omvändelseverket och hedningarnas befrielse ur djefvulens klor, och fortsatte att allt framgent lemna alla sina besparingar till lika gagnrika ändamål, litande på, som hon förtröstansfullt uttryckte sig, då jag ibland ansåg mig böra yttra ett ord om framtiden, att »Gud skulle nog hjelpa henne». — — —

För öfrigt hyllade hon sig till en ovanligt stor och fet, blågrå angorakatt, som jag en gång fått till present i Vexiö, och medtagit hem. Denna följde henne ständigt och troget som en hund.

* * *

Såsom min unga hustrus kammarjungfru, allt i allom och verkliga vän och sällskap, då jag var borta på mina ständiga resor, fungerade »Agnes Cedergren», en ung, ovanligt treflig, vacker och glad Gotlandsflicka, hvilken, liksom hushållerskan Sophie, alltid visade den största tillgifvenhet, och i många år följde oss under våra ofta besvärliga flyttningar hit och dit, såsom från Stockholm till Skåne, vidare till Venersborg, så åter till Stockholm, derpå till Steninge och ännu en gång till Stockholm.

* * *

Utomhus styrde och ställde »Holmqvist» till det bästa, med ett intresse för familjen, som verkligen var fenomenalt.

Kort efter vår flyttning till Kristianstad kom Agnes in till mig, der jag stod vid mitt ritbräde, och meddelade, »att en man ville tala med mig».

»Hur ser han ut?»

»Inte just så värst treflig. — Han är inte vacker.»

»Bed honom komma in.»

Inkommen frågade »mannen» om jag hade något att göra åt honom.

»Ni kan få arbeta vid jernvägsbyggnaden,» svarade jag.

»Nej min lif og knif» — det ville han inte, för »han trifdes inte med rallarebusarna» — sa' han och såg generad ut.

Jag kastade ögonen på mannen der han stod vid dörren. Som Agnes sagt, var han långt ifrån vacker, och såg inte alls tilltalande ut vid hastigt påseende. Klumpig till växten, barfotad och mer än tarfligt klädd, med ett fyrkantigt, brungult, koppärrigt ansigte, stor mun, knölig näsa, ljusrödt hår och ett par små, djupt liggande, mörkgrå ögon. Men i dessa lyste något innerligt godt och ärligt, som hypnotiserade mig. Och som jag alltid brukat fästa mig vid första anblicken och intrycket af en person, och aldrig misstagit mig dervid, frågade jag vänligt hvad han hette, och då han svarade »Holmqvist», sade jag:

»Holmqvist skulle kunna få hugga sönder ett par famnar ved, som jag köpt, så få vi se hvad som sedan kan bli att göra.»

Han hade emellertid hvarken såg eller yxa.

»Se här är en tio rdr-sedel, gå och köp verktyg.»

Efter en stund återkom Holmqvist, lemnade hvad han fått tillbaka på tian, sågade sönder och bar upp veden, och bodde under tiden i en spilta i stallet, som han ordnat ganska komfortabelt åt sig, och sedermera stannade han hos oss så länge vi bodde i Kristianstad. Han bar vatten, gick ärenden, hemtade min hustru, då hon var borta på bjudningar, följde med som eskort, då lilla Axel med sin »dadda» var ute på promenad, tvättade min droska och karriol, jemte selar, köpte och högg veden, stängde omsorgsfullt alla dörrar och fönster om nätterna samt brummade alltid smått på Sophie och Agnes, att de inte hushållade med veden, med ett ord, Holmqvist hade blifvit husets tomte och gjort sig rent af oumbärlig.

En tid efter att han sålunda blifvit ledamot af familjen,

frågade en af landtstatens tjenstemän mig, om jag hade reda på hans antecedentia?

»Nej,» svarade jag.

»Haf då ögonen öppna, så att han inte gör dig något spratt. Han har nyligen sluppit ut från Landskrona fästning, der han suttit för dråp. Det skedde visserligen under sjelfförsvar, men han har ändå varit fästningsfånge. Har du sett hans betyg?» tillade han.

»Nej» — svarade jag leende — »och nu är det för sent. — Holmqvist har redan visat så många prof på redbarhet, tillgifvenhet, trohet och omtanke för mig och de mina, att jag för ingen del vill såra honom med att nu begära få se hans betyg. Jag har funnit honom som en gårdvar, med dess bästa egenskaper.»

Jag frågade aldrig efter eller såg hans betyg, utan både jag och min hustru behandlade honom med största förtroende, och jag hade anledning tro, att han verkligen uppfattade denna grannlagenhet och satte värde derpå.

Jag hade ämnat utnämna Holmqvist till lifkusk och frågade honom derför om han kunde köra?

»Jau min liv kan jag sau!»

Jag tog honom då med på en nattresa till Ystad; men detta repeterades inte en gång till. Ty genom sitt alltför stora nit och omtanke för min person och mina pekuniära och andra intressen, höll han på att reta hvarenda gästgifvare, hållkarl och skjutsbonde till ursinne, hvar vi foro fram. Och jag har knappast haft så mycket besvär och bråk med att medla och så mycket utgifter för att ställa sakerna till rätta under någon annan resa som denna.

I högsta grad kostligt var emellertid att höra, huru Holmqvist, sittande på kuskbocken med piskan i en verksamhet, som jag inte lyckades hejda, tänkte högt om mina åtgöranden, och att jag inte var den han föreställt sig, derför att jag gaf hållkarlar och bönder drickspengar, i stället för stryk. — —

En natt väcktes min hustru och jag af ett förskräckligt bultande på fönster och dörrar i bottenvåningen af huset, der vi bodde, och af att Holmqvist skrek:

»Elden är lös och jag faur inte upp di lata poggerna» — och ramlade på än värre.

Jag skyndade naturligtvis upp under antagande att elden satt i våra knutar, men då det befanns att det var ett uthus i utkanten af staden, minst $^1/_8$ mil från oss, som fattat eld, gingo vi åter till kojs och läto det brinna bäst det ville och kunde.

Morgonen derpå skulle jag resa bort, och gick ner för att tillsäga Holmqvist att göra droskan i ordning och skaffa hästar.

»Men hvar är droskan?» sporde jag, då jag hvarken såg till den eller karriolen i vagnsboden.

Jo, både droska, karriol och selar hade Holmqvist under natten dragit bort till en by utom Kristianstad, af fruktan för att elden äfven skulle hinna vår del af staden!

På samma gång observerade jag att vedboden var tom och sade:

»Holmqvist får väl köpa ved, så att Sophie inte blir utan i köket, medan jag är borta.»

Ånej, den halfva famnen, som fanns qvar, hade han också under natten knogat af med utom stadens tull för eldens skull.

* * *

Då vi flyttade från Kristianstad, sökte jag så godt jag kunde hos bekanta skaffa Holmqvist anställning, och hade emellanåt underrättelse, att han hade det bra.

Åtta år efter det vi lemnat Skåne och bodde på Steninge i Upland, kom Agnes uppspringande en dag och ropade: »Holmqvist är här!»

Det blef naturligtvis stor glädje hos oss alla att återse den gamle trogne och tillgifne mannen, som »för besparings skull» icke åkt på jernväg, utan gått den långa vägen från Kristianstad till Steninge.

Holmqvist var mycket förändrad, hade blifvit mager och böjd och hostade ihåligt.

»Han var sjuk» — sade han — »och hade derför kommit för att taga afsked och tacka majoren och majorskan, ty han kände på sig att han inte skulle lefva länge. Jag bad honom ändtligen stanna hos oss för framtiden och det gjorde han också någon tid, men slutligen sade han, att han inte kunde vara der det var så mycket berg och skog och att han måste tillbaka till Skåne igen — samt lemnade oss.

Jag hade naturligtvis vid skilsmessan gifvit honom respenningar för både upp- och nerfärden och litet dertill, och han ombads enträget att inte anstränga sig, utan färdas på jernväg. Genom bekanta i Kristianstad erforo vi emellertid sedan, att han gått hela vägen tillbaka och framfört de bref och helsningar vi medsändt och ej långt derefter aflidit.

Ingen visste hvar han var född, hvem han var, eller hvarifrån han kom, då han första gången infann sig hos mig. Han hade aldrig yttrat ett ord härom, om sina familjeförhållanden eller sitt föregående lif, och ingen hade, mig veterligt, frågat honom derom. »Betyget» lärer ej heller funnits, då han dog, och hans grafplats är lika okänd som han var sjelf.

Men detta kunde ju också vara af lika liten betydelse — som hvad »betyget» innehöll. Under den skrofliga ytan klappade det bästa och ädlaste hjerta, och en mera oegennyttigt tillgifven »tjenande broder» har väl sällan inbjudits till hvila och lön i fridens boning, efter ett lifslångt plikttroget arbete, än gamle Holmqvist. — — —





Carl XV sista gången.

Under senare åren upptagen af jernvägsundersökningar och arbeten i hela landet, samt mitt stora jordbruk på köpet, hade jag sällan haft tillfälle sammanträffa med konung Carl XV.

År 1869 den 3 augusti hölls sista bolagsstämman med Åminne bolag, då detta upplöstes, och egendomen, med alla dess värdefulla lösören, skänktes till Norrbottens hushållningssällskap. — Jag var då närvarande, likasom vid alla föregående Åminne bolagsstämmor.

Stämningen under den påföljande middagen var mycket tryckt. Man kunde tydligen se på kungen, att han kände sig djupt gripen af minnena från den förflutna glada, sorgfria ungdomstiden elfva år förut, och de många oförgätliga Åminne-bolagsstämmorna.

Han var redan då angripen af den sjukdom, som skulle ända hans lif tre år derefter, och jag såg honom sedermera aldrig mera verkligt glad som förut. — Glädjen, som uppenbarade sig på ytan, var konstlad.

Under vintern 1872, hade kungen nästan hela tiden varit sängliggande sjuk. I maj flyttade han till Ulriksdal, och blef af den friska luften så mycket förbättrad till helsan, att han kunde vara uppe och göra utfärder i vagn.

I slutet af maj mötte jag hans ekipage i Stockholm. Vagnen höll och han ropade mig till densamma.

»Hör du, Adel, kom upp till mig om en stund» — sade han — »jag vill tala med dig.»

Följaktligen gick jag upp i hans lilla våning och anmälde mig. Då jag kom in i kabinettet innanför skrifrummet, satt han hopsjunken och trött i en soffa, ytterst afmagrad, och det föreföll som om döden redan tryckt sin stämpel på de insjunkna, bleka, slappa och lidande dragen. Han var klädd i en ljusgrå heldrägt af flanell, och det är omöjligt beskrifva mina känslor vid åsynen af hans förstörda gestalt, då jag på samma gång i mitt inre skådade honom sådan han var under Norrlandsresan fjorton år förut, ståtlig, vacker, ungdomsfrisk, liflig och glad och — nu – — —

»Sätt dig här bredvid mig, Adel» — yttrade han vänligt, som han brukade göra och tillade: »Jag känner mig friskare nu och ville blott säga att jag ämnat resa ut till Steninge litet längre fram, när det blir sommar, och helsa på dig. Jag har ämnat resa många gånger till dig, men alltid fått förhinder.»

»Eders Maj:t vet inte hur hjertligt välkommen Eders Maj:t skulle vara» — svarade jag djupt rörd så lugnt jag kunde.

»Det behöfver du inte säga mig, Adel, ty det vet jag.»

Jag märkte huru matt han var, och steg upp, när han icke fortsatte vidare.

»Adjö, Adel!» — sade han och räckte mig handen, som jag kysste. — Och jag gick med djupaste sorg i hjertat, säker att aldrig få se den kunglige vännen mera i detta lifvet.

* * *

Som bekant sändes han af sina läkare kort derefter till Aachen, och då han der kände döden nalkas, återvände han hem, för att få utandas sin sista suck i det land, han så högt älskat.

Och när det jernvägståg, å hvilket han gjorde sin sista Eriksgata genom Sveriges bygder, upplyst af elektriska strålkastare, som en meteor sväfvade fram i den tysta stjernklara natten, stod folket utmed banan med blottade hufvuden, och

visade, genom sin djupa sorg, huru älskad han varit, och huru uppriktigt han sörjdes. Och ännu ett fjerdedels sekel derefter saknas han af alla som lärt personligen känna den vänsälle konungen.

* * *

Mången har uttalat sig skarpt om Carl XV:s allt för rymliga hjerta och hans fria tycke för qvinnliga behag, äfvensom om hans personliga likgiltighet att skyla hvad som bort vara honom mest angeläget att dölja.

Och nekas kan visserligen inte, att han, i fråga härom, likasom i mycket annat »gjorde» — som han brukade uttrycka sig — »en konst i opinionen»

Skulden härtill låg emellertid inte så litet hos vissa af hans närmaste omgifning, som ingalunda voro oskyldiga uti hans extravaganser. Men orsaken måste i första rummet tillskrifvas hans uppriktighet och öppenhet, som skydde all förställning och falskhet.

Många som med mesta salfvelse klandrade honom, hade måhända vida större försyndelser på sitt samvete, fast de förstodo konsten att dölja dem för verldens ögon, och att — »hålla sin rygg fri». — — —

Den stora allmänheten tycker dessutom icke om några helgon, och för sin älskvärdhet mot alla med hvilka han kom i beröring, för detta öppna och ärliga väsen var han, med sina svagheter, personligt älskad och afhållen som ingen af Sveriges förutvarande konungar.

Om det skulle vara sant, som excellensen De Geer i politiskt hänseende yttrar om kung Carl XV i sina »Minnen», att »allt som skedde under hans regering, skedde mot hans vilja, t. ex. i den utländska politiken, i representationsfrågan, i strafflagsreformen, i befordringsväsendet» o. s. v., så kan jag å andra sidan, genom *den* personliga kännedom jag hade tillfälle vinna om honom vitsorda, att han framför allt uppriktigt älskade sitt land och ville dess väl, att ädlare och varmare hjerta icke

klappade i något svenskt bröst, att ingen kunde visa sådan innerlig, rent af tjusande vänlighet som han, och att få af dem jag lärt känna, egde en sannare konstnärlig uppfattning af det sköna i naturen och lifvet. Och om dertill, särskildt hvad mig personligen vidkommer, lägges hans hjertlighet och vänlighet vid alla tillfällen, är det ju helt naturligt, att han alltid, så länge jag lefver, kommer att hägra såsom ett af mina käraste, oförgätligaste minnen — från den bästa, mest saknade tiden af mitt lif.

Rättelse och tillägg.

Då felaktiga uppgifter, på hvilka min uppmärksamhet fästats — och för hvilka öfverseende begäres — inkommit i föregående berättelse (I:a delen sid. 184—188) rörande öfversten vid Göta artilleri P. C. Heyl, meddelas:

att öfversten i ungdomen aflagt studentexamen vid Lunds akademi och derefter teologisk examen, för att ägna sig åt det andliga kallet.

Då han emellertid efteråt funnit, att det icke var med andens svärd hans strid borde utkämpas, öfvergick han till krigarens yrke, och erhöll, efter aflagd s. k. »stora artilleriexamen», sin första officersgrad år 1806.

Af misstag har uppgifvits att öfverste Heyl skulle hafva vunnit sina sporrar under kriget mot Napoleon i Tyskland, och derigenom kommit i stor gunst hos Karl XIV Johan.

Det var i Norge 1814 detta skedde, då den unge löjtnanten genom sitt mod och sin skicklighet i väsentlig mån bidrog till den lyckade öfvergången af Glommen, för hvilken bragd han genast belönades med guldmedaljen för tapperhet i fält.

Efter detta prof på praktisk duglighet passerade Heyl snart alla graderna inom sitt regemente, och blef chef för detsamma 36 år efter det han började som soldat.

Öfverste Heyl var en ovanligt skicklig artilleriofficer, derom voro alla ense, och detta kunde t. o. m. inses af den som stod så långt under honom som förf. Dessutom var han lifligt intresserad för sitt regementes hållande i godt skick och anseende, ehuru »passevolansen» lade ej så små hinder emot detta hans sträfvande.

Ytterst noggrann i uppfyllandet af sina plikter, fordrade han detsamma af alla sina underordnade, och om han kunde förefalla barsk till det yttre, egde han det bästa hjerta.

Att öfverste Heyl, liksom mången annan — på den tiden kanske mer än nu — hade sina egenheter är ju bekant för dem som lefde med på hans tid; men detta minskade på intet vis den obegränsade högaktning och tillgifvenhet han genom sin fasta karakter och sitt öppna redbara väsen tillvunnit sig, icke allenast af sina underordnade vid regementet, utan af alla som lärt rätt känna och uppfatta honom.

ILLUSTRATIONER:

De med * betecknade äro tryckta på särskilda blad.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING
(i kortfattadt sammandrag).

Första delen:

Andra delen:



